

VNIVERSITAT
D VALÈNCIA

Guies Acadèmiques

GRAU
D'INFERMERIA

Curs
2023–2024

VNIVERSITAT (ò) (1) D VALÈNCIA **Facultat d'Infermeria i Podologia**

Índex d'assignatures segons mòduls i matèries

MÒDUL	MATÈRIA	ASSIGNATURA	CA RÀC TER	CRÈ DI TS	PÀG.
Mòdul 1: Formació Bàsica Comuna [60 ECTS]	Anatomia humana	34364 Anatomia humana	FBB	6	3
	Fisiologia	34365 Fisiologia	FFB	6	9
	Biologia	34366 Fonaments de biologia i de bioquímica	FBB	9	17
	Psicologia	34367 Fonaments de psicologia en ciències de la salut	FBB	9	27
	Sociologia	34368 Sociologia, gènere i salut	FB	6	37
	Estadística	34369 Bioestadística i TIC aplicades a ciències de la salut	FBB	6	57
	Farmacologia i Dietètica	34370 Farmacologia 34371 Nutrició i dietètica	FB FB	6 6	69 87
	Fisiopatologia	34372 Fisiopatologia	FB	6	95
Mòdul 2: Ciències de la Infermeria [64,5 ECTS]	Fonaments d'Infermeria (10,5 ECTS)	34373 Bases històriques, epistemològiques i ètiques de la disciplina infermera	OB	6	105
		34374 Bases metodològiques de les cures d'infermeria	OB	4,5	115
	Salut Pública i Infermeria Comunitària (16,5 ECTS)	34375 Salut pública	OB	6	129
		34376 Infermeria comunitària	OB	6	141
		34377 Gestió i administració dels serveis de salut	OB	4,5	155
	Infermeria en el Cicle Vital (33 ECTS)	34378 Salut de la dona, de la sexualitat i la reproducció	OB	4,5	169
		34379 Infermeria en la salut infantil i de l'adolescent	OB	6	177
		34380 Infermeria Medico-Quirúrgica I	OB	6	187
		34381 Infermeria Medico-Quirúrgica II	OB	6	197
		34382 Infermeria en la salut geronto-geriàtrica	OB	4,5	205
Infermeria en Salut Mental (4,5 ECTS)	34383 Infermeria Medico-Quirúrgica en situacions especials	OB	6	213	
	34384 Infermeria psiquiàtrica i salut mental	OB	4,5	223	
Mòdul 3: Pràctiques integrades i Treball Final de Grau [90 ECTS]	Pràctiques integrades en l'Àrea o Departament de Salut (82,5 ECTS)	34385 Introducció a la pràctica d'Infermeria	OB	6	235
		34386 <i>Practicum I</i>	OB	19,5	249
		34387 <i>Practicum II</i>	OB	19,5	261
		34388 <i>Practicum III</i>	OB	19,5	273
		34389 <i>Practicum IV</i>	OB	18	285
	Treball Final de Grau (7,5 ECTS)	34390 Treball fi de grau	OB	7,5	295
Mòdul 4: Mòdul propi de la Universitat de València [21 ECTS]	Matèries pròpies de la Universitat de València (21 ECTS)	34391 Organització de l'estudi. Eines i tècniques d'informació i documentació	OB	6	423
		34392 Ètica i legislació professional	OB	4,5	433
		34393 Introducció a la investigació en la disciplina infermera	OB	6	439
		34394 Infermeria en urgències extrahospitalàries, emergències i catàstrofes	OB	4,5	449
Mòdul 5: Mòdul de formació optativa [4,5 ECTS]	Formació optativa (4,5 ECTS)	34395 Desenvolupament comunitari	OP	4,5	459
		34396 Anglès aplicat a les ciències de la salut	OP	4,5	465
		34397 Català aplicat a les ciències de la salut	OP	4,5	471
		34398 Salut laboral	OP	4,5	477
		34399 Activitat física i promoció de la salut en infermeria	OP	4,5	485

Índex d'assignatures segons cursos

CURS	SEMESTRE	CODI	ASSIGNATURA	CARRÀCTER	CRÈDITS	PÀG.
1º	1	34364	Anatomia humana	FBB	6	3
		34367	Fonaments de psicologia en ciències de la salut	FBB	6	27
		34369	Bioestadística i TIC aplicades a ciències de la salut	FB	6	57
		34391	Organització de l'estudi. Eines i tècniques d'informació i documentació	FB	6	423
	1+2	34365	Fisiologia	FBB	9	9
		34366	Fonaments de biologia i de bioquímica	FBB	9	17
	2	34368	Sociologia, gènere i salut	FBB	6	37
		34371	Nutrició i dietètica	OB	6	87
		34375	Salut pública	OB	6	129
2º	1	34370	Farmacologia	FB	6	69
		34372	Fisiopatologia	FB	6	95
		34373	Bases històriques, epistemològiques i ètiques de la disciplina infermera	OB	6	105
		34376	Infermeria comunitària	OB	6	141
		34382	Infermeria en la salut geronto-geriàtrica	OB	4,5	205
	1+2*	34380	Infermeria Medico-Quirúrgica I	OB	6	187
		34385	Introducció a la pràctica d'Infermeria	OB	6	235
	2	34374	Bases metodològiques de les cures d'infermeria	OB	4,5	115
		34377	Gestió i administració dels serveis de salut	OB	4,5	155
		34378	Salut de la dona, de la sexualitat i la reproducció	OB	4,5	169
34379		Infermeria en la salut infantil i de l'adolescent	OB	6	177	
3º	1 2*	34381	Infermeria Medico-Quirúrgica II	OB	6	197
		34383	Infermeria Medico-Quirúrgica en situacions especials	OB	6	213
		34384	Infermeria psiquiàtrica i salut mental	OB	4,5	223
		34392	Ètica i legislació professional	OB	4,5	433
		34386	<i>Practicum I</i>	OB	19,5	249
		34387	<i>Practicum II</i>	OB	19,5	261
4º	1	34393	Introducció a la investigació en la disciplina infermera Optativa (una)	OB	6	439
		34395	Desenvolupament comunitari	OP	4,5	459
		34396	Anglès aplicat a les ciències de la salut	OP	4,5	465
		34397	Català aplicat a les ciències de la salut	OP	4,5	471
		34398	Salut laboral	OP	4,5	477
	34399	Activitat física i promoció de la salut en infermeria	OP	4,5	485	
	1 2*	34388	<i>Practicum III</i>	OB	19,5	273
		34389	<i>Practicum IV</i>	OB	18	285
	1+2*	34390	Treball fi de grau	OB	7,5	295
		34394	Infermeria en urgències extrahospitalàries, emergències i catàstrofes	OB	4,5	449

1|2* Assignatures que s'imparteixen bé en el primer semestre, bé en el segon semestre.

1+2* Assignatures que s'imparteixen al llarg del primer i del segon semestre.

MÒDUL 1
FORMACIÓ BÀSICA COMUNA
(60 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Anatomia Humana					
Codi assignatura	34364					
Nom assignatura	ANATOMIA HUMANA					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Primer					
Semestre	Primer					
Departament	Anatomia					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5,2	0	0	0,6	0,2	6
	1	0	0	4	2	
Coordinació	Prof: Smith Ferres, Elvira Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Elvira.Smith@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Smith Ferres, Elvira (Grupos C y D) Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Elvira.Smith@uv.es					
	Prof. 2: Pérez Moltó, Francisco José (Grupo A y B) Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Francisco.J.Perez@uv.es					
	Prof. 3: Cervera Ferri, Ana Pilar (A) Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Ana.Cervera-Ferri@uv.es					
	Prof. 4: Ferrer Carrasco, Andrés (ON) Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Andres.Ferrer@uv.es					
	Prof. 5: Valverde Navarro, Alfonso Amador (ON) Despatx: Dep. Anatomia i Embriologia Humana Correu-e: Alfonso.A.Valverde@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Anatomia humana» és una de les assignatures bàsiques en la formació del Grau d'Infermeria i es troba situada en el primer curs del mateix. En ella s'analitzaran els diferents aparells i sistemes amb els seus components que constitueixen l'organisme humà.

3. Coneixements previs

No es precisen coneixements previs.

4. Objectius i competències

Segons el document de verificació del títol, a aquesta assignatura se li atribueixen les següents competències.

Competències Generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

Competències Específiques

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

L'aprenentatge està dirigit a que l'alumnat adquirisca el coneixement de la disposició topogràfica i funcional de les estructures musculars, vasculares, nervioses i viscerals, imprescindibles per a una adequada i correcta praxi.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

Anatomia del desenvolupament humà

Tema 1: Fecundació.

Tema 2: Primers estadis del desenvolupament. Mòrula, Blàstula, Gàstrula.

Tema 3: Implantació i placentació.

Anatomia microscòpica. Histologia general

Tema 4: Teixit epitelial. Concepte i classificació. Epiteli de revestiment. Epiteli glandular.

Tema 5: Teixit connectiu. Concepte i classificació. Teixit connectiu propi.

Tema 6: Teixit cartilaginós i ossi.

Tema 7: Tipus d'ossos i articulacions.

Tema 8: Teixit muscular. Concepte i classificació. Múscul esquelètic. Múscul llis. Múscul cardíac.

Tema 9: Teixit nerviós.

Aparell locomotor

I. Esquena

Tema 10: Columna vertebral. Curvatures fisiològiques. Vèrtebra tipus. Diferències regionals. Sacre.

Tema 11: Musculatura de l'esquena. Musculatura profunda i superficial.

II. Membre inferior

Tema 12: Ossos i articulacions. Plexe lumbosacre.

Tema 13: Musculatura del panorama anterior. Bioscòpia i dinàmica funcional dels grans grups musculars.

Tema 14: Musculatura del panorama posterior. Bioscòpia i dinàmica funcional dels grans grups musculars.

Tema 15: Vascularització i innervació motora sensitiva.

III. Membre superior

Tema 16: Ossos i articulacions. Plexe braquial.

Tema 17: Musculatura del panorama anterior. Bioscòpia i dinàmica funcional dels grans grups musculars.

Tema 18: Musculatura del panorama posterior. Bioscòpia i dinàmica funcional dels grans grups musculars.

Tema 19: Vascularització i innervació motora i sensitiva.

IV. Tòrax

Tema 20: Osteologia del tòrax. Musculatura respiratòria. Músculs intercostals i diafragma.

V. Abdomen i sòl pèlvic

Tema 21: Musculatura abdominal. Conducte inguinal. Consideracions anatomoclíniques.

Tema 22: Osteoartrologia de la pelvis. Musculatura del sòl pèlvic. Elevador de l'anús. Consideracions anatomoclíniques aplicades a l'obstetrícia.

Sistema cardiovascular

Tema 23: Cor. Pericardi, miocardi i endocardi. Cavitats i vàlvules cardíques.

Tema 24: Irrigació i innervació cardíques.

Tema 25: Grans vasos. Principals artèries somàtiques i visceral.

Tema 26: Sistema venós. Collectors limfàtics.

Sistema respiratori

- Tema 27: Laringe, tràquea i pulmons.
Tema 28: Anatomia microscòpica. Lobulets pulmonars.
Tema 29: Irrigació i inervació del pulmó. Drenatge limfàtic.

Sistema digestiu

- Tema 30: Cavitat bucal. Glàndules salivals. Faringe i esòfag.
Tema 31: Estómac. Intestí prim. Intestí gros. Situació i organització estructural.
Tema 32: Visceres celiaques. Fetge. Pàncrees. Melsa. Situació i organització estructural.
Tema 33: Peritoneu. Epiplons i mesenteris. Irrigació visceral abdominal.

Sistema urogenital

- Tema 34: Ronyó i urèter. Situació i organització estructural.
Tema 35: Aparell genital femení.
Tema 36: Aparell genital masculí.

Òrgans dels sentits

- Tema 37: Generalitats. Sensibilitat tàctil, gustativa i olfactiva.
Tema 38: Globus ocular. Organització estructural i funcional.
Tema 39: Oïda. Òrgans de l'audició i de l'equilibri.

Sistema nerviós

- Tema 40: Generalitats. Sistema nerviós perifèric, motor, sensitiu i vegetatiu.
Tema 41: Sistema nerviós central. Mèdulla espinal. Tronc del encèfal. Cerebel.
Tema 42: Diencèfal i telencèfal. Vies ascendents i descendents. Meninges.
Tema 43: Sistema neuroendocrí. Glàndula pineal. Hipòfisi. Glàndules endocrines perifèriques.

B) PROGRAMA PRÀCTIC

1. Estudi de les primeres fases del desenvolupament sobre models anatòmics i imatges ecogràfiques.
2. Estudi de l'aparell cardiorespiratori sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.
3. Estudi de l'aparell digestiu sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.
4. Estudi de l'aparell urogenital sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.
5. Estudi del sistema nerviós central sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.
6. Estudi dels òrgans dels sentits sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.

7. Estudi del sistema esquelètic sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.
8. Estudi del sistema muscular sobre models anatòmics, preparacions anatòmiques i imatges radiològiques.

L'assistència a les pràctiques serà obligatòria.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	52
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	6
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		2
Elaboració de treballs en grup		4
Elaboració de treballs individuals		—
Estudi i treball autònom		45
Lectures del material complementari		10
Preparació d'activitats d'avaluació		20
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		9
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)		90 h

8. Metodologia docent

Desenvolupament amb suport informàtic de cadascuna de les lliçons teòriques i demostració pràctica de les mateixes en models i peces anatòmiques en sessions tutoritzades en les aules de pràctiques i en sessions monogràfiques dedicades a cadascun dels aparells i sistemes.

L'assistència a les pràctiques serà obligatòria.

9. Avaluació

La qualificació final vindrà determinada per:

- **Prova teòrica:** el seu valor contribuirà al 60% de la nota final. Constarà de:
 - **Preguntes tipus test** de resposta múltiple amb 4 possibles respostes (1 correcta i 3 incorrectes). Les preguntes correctes tindran un valor d'1 punt i les preguntes mal contestades restaran 0,25 punts (per cada 4 preguntes mal contestades, es restarà 1 pregunta correctament contestada). El contingut de la prova serà el mateix per a tots els grups de l'assignatura.
- **Prova pràctica:** el seu valor contribuirà al 40% de la nota final. Es valorarà l'assistència i l'actitud de l'alumnat. Constarà d'un examen d'identificació d'estructures en imatges projectades, realitzat simultàniament a la prova teòrica.

NOTA FINAL: per a calcular la nota final serà necessari obtindre un mínim de 4, tant en la prova teòrica com en la prova pràctica, per a poder calcular la mitjana entre ambdues. Per a aprovar l'assignatura la mitjana ha de ser igual o major que 5.

L'assistència a les pràctiques serà obligatòria. L'absència injustificada a més d'un 20% de les pràctiques suposarà el suspens en aquesta part i la impossibilitat de presentar-se a l'examen de l'assignatura.

En el cas de suspendre alguna de les parts de la prova teòrica i/o la prova pràctica, en l'acta es reflectirà la part suspesa.

La part pràctica en la segona convocatòria es recupera efectuant l'examen pràctic en el dia, data i aula designats a aquest efecte, **a l'igual que la prova teòrica.**

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bàsiques

1. Smith V. y Ferres E. (2008). *Manual básico de Anatomía Humana*. Valencia: Escuela Valenciana de Estudios en Salud (EVES). Generalitat Valenciana.
2. Langman (2007). *Embriología médica con orientación clínica*. 10ª edición. Buenos Aires, Bogotá, Madrid: Panamericana.
3. Lippert, H. (2009). *Anatomía con orientación clínica para estudiantes*. Madrid: Marban Libros.
4. Netter, FH. (2007). *Atlas de Anatomía humana*. S/L: Elsevier/Masson.
5. AA.VV. (2009). *Máster Atlas de Anatomía*. Madrid: Marban Libros.
6. Moore KL. (2008). *Anatomía con orientación clínica*. 5ª edición. Buenos Aires, Bogotá, Madrid: Panamericana.
7. Suarez Quintanilla, JA. (2017). *Anatomía Humana para Estudiantes de Ciencias de la Salud*. Barcelona: Elsevier. Barcelona.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna
Matèria	Fisiologia
Codi assignatura	34365
Nom assignatura	FISIOLOGIA
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Primer
Semestre	Anual
Departament	Infermeria
Crèdits ECTS	9 (Presencial: 40% → 90 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Informàtica Laboratori Tutories Total
Grups	8,4 0,4 0 0 0,2 9
	1 2 0 0 2
Coordinació	Prof: Ómar Caulí Despatx: N ^o 2. FIP, 1 ^a pl. Correu-e: Omar.Cauli@uv.es
Professorat	Prof. 1: Omar Cauli Despatx: N ^o 3.10 FIP, 3 ^a planta Correu-e: Omar.Cauli@uv.es
	Prof. 2: Gambini Buchon, Juan Despatx: Departament de Fisiologia, Faultat de Medicina i Odontologia Correu-e: Juan.Gambini@uv.es
	Prof. 3: Rut Navarro Martínez Despatx: N ^o 3.23 FIP, 3 ^a planta Correu-e: Rut.Navarro@uv.es
	Prof. 4: Belenguer Tarín, María Victoria Despatx: Desp. Prof. Asociado, FIP, 3 ^a planta Correu-e: Maria.V.Belenguer@uv.es
	Prof. 5: Caballero Luna, Óscar Despatx: N ^o ?? FIP Correu-e: Oscar.Caballero@uv.es
	Prof. 6: Parra Giraldo, Germán Despatx: Departament de Fisiologia, Facultat de Medicina i Odontologia Correu-e: German.Parra@uv.es
	Prof. 7: Soriano Sanchis, M ^a Pilar Despatx: Despacho de profesorado (Ontinyent) Correu-e: Maria.Pilar.Soriano@uv.es
	Prof. 8: Despatx: Correu-e:

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La fisiologia del cos humà és una assignatura la matèria de la qual és bàsica i imprescindible en la formació dels professionals de la salut. Estudia el funcionament dels òrgans i sistemes del cos humà, així com la interrelació entre els mateixos i els seus sistemes de regulació. En l'actualitat, la intenció del pla d'estudi és integrar-les amb la resta de les assignatures, servint de base per a l'estudi d'altres matèries.

L'assignatura té un caràcter mixt teòric-pràctic, pel que als components teòrics se li afegien els de caràcter pràctic, en els quals s'exercitaran els conceptes i tècniques estudiades, familiaritzant-se l'alumnat amb el treball en grup.

3. Coneixements previs

Al ser una assignatura de primer curs, es requereix com coneixements previs els propis del batxillerat. Així mateix, es recomanen coneixements mínims d'anglès.

4. Objectius i competències

Els objectius/competències generals d'aquesta assignatura estan inclosos en els propis de la Universitat de València i l'Escola Universitària d'Infermeria i Podologia. Esquemàticament són:

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

Els objectius/competències específiques són els següents:

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Identificar les bases fisiològiques que intervenen en les necessitats bàsiques dels éssers humans.
2. Utilitzar correctament la terminologia i els conceptes referits a la funció del cos humà.
3. Relacionar les funcions independents que constitueixen l'organisme humà com un tot organitzat i en equilibri, i explicar de forma comprensible les característiques funcionals d'un teixit, òrgan, aparell o sistema.
4. Raonar els principis fisiològics que intervenen en la valoració i els procediments d'infermeria.
5. Identificar els processos fisiopatològics i les seues manifestacions, així com els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital.
6. Saber aplicar els coneixements adquirits en treballs d'investigació, com instrument per a la millora de les Cures d'Infermeria.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT I: INTRODUCCIÓ A LA FISIOLOGIA HUMANA. MEDI INTERN I SANG

- Tema 1. **Concepte de fisiologia.** Medi intern. Homeòstasi i mecanismes homeostàtics.
- Tema 2. **Líquids corporals.** Compartiments aquosos de l'organisme. Funcions de la sang. Característiques físiques. Composició química. Concepte de plasma i sèrum. Proteïnes plasmàtiques.
- Tema 3. **Hematies.** Funcions i característiques. Eritropoesi. Hemoglobina.
- Tema 4. **Leucòcits.** Leucopoesi. Propietats. Tipus de leucòcits. Sistema de macròfags tissulars.
- Tema 5. **Limfòcits.** Característiques i tipus. Concepte d'immunitat. Tipus i característiques.
- Tema 6. **Plaquetes.** Hemostàsia: Concepte i fases. Coagulació i Fibrinòlisi.
- Tema 7. **Grups sanguinis.** Sistema A B O. Sistema Rh. Sistema d'histocompatibilitat.

UNITAT II: FISIOLOGIA DE L'APARELL CARDIOVASCULAR

- Tema 8. **Disposició general de l'aparell circulatori.** El cor: Propietats funcionals del miocardi. Sistema d'excitació i conducció. L'E.C.G.
- Tema 9. **El cor com bomba.** El cicle cardíac.
- Tema 10. **Rendiment cardíac.** Factors que ho determinen. Regulació de l'activitat cardíaca.
- Tema 11. **Circulació perifèrica.** Pressió i pols arterial. Retorn venós.
- Tema 12. **Circulació capil·lar i limfàtica.**
- Tema 13. **Regulació del flux sanguini.** Regulació local i general. Centres nerviosos reguladors de la circulació. Sistema renina-angiotensina-aldosterona.

UNITAT III: FISIOLOGIA DE L'APARELL RESPIRATORI

- Tema 14. **Funció general de l'aparell respiratori.** Moviments respiratoris. Volums i capacitat pulmonars. Proves funcionals.
- Tema 15. **Intercanvi gasós al·vèol-capil·lar.** Transport de gasos per la sang.
- Tema 16. **Regulació de la funció respiratòria.** Regulació nerviosa i humoral.

UNITAT IV: FISIOLOGIA DEL SISTEMA RENAL

- Tema 17. **Funció renal.** Filtració glomerular.
- Tema 18. **Reabsorció i secreció tubular.** Aclariment renal. Regulació de la funció renal.
- Tema 19. **Fisiologia de la micció.** Propietats físiques i composició de l'orina.

UNITAT V: FISIOLOGIA DE L'APARELL DIGESTIU

- Tema 20. **Funcions generals de l'aparell digestiu.** Organització del sistema digestiu.
- Tema 21. **Secrecions gastrointestinals i la seua regulació.** Secreció salival. Secreció gàstrica. Secreció intestinal. Secreció biliar i pancreàtica.
- Tema 22. **Digestió i absorció en el tub digestiu.** Digestió i absorció de glúcids. Digestió i absorció de proteïnes. Digestió i absorció de lípids. Absorció d'aigua i ions. Absorció de vitamines.
- Tema 23. **Motilitat del tub digestiu.** Funció motora: Masticació i deglució. Motilitat gastrointestinal. Defecació i continència.
- Tema 24. **Funció dels òrgans accessoris del tub digestiu.** Fetge i pàncrees.

UNITAT VI: FISIOLOGIA DEL SISTEMA NERVIÓS I MUSCULAR

- Tema 25. **Disseny funcional del Sistema Nerviós.** Cèl·lules del sistema nerviós. Transmissió de l'impuls nerviós. Fisiologia de la sinapsis. Neurotransmissors.
- Tema 26. **Receptors sensorial i sensibilitat somàtica.**
- Tema 27. **Sentits especials.** Fisiologia de la vista, l'audició, l'equilibri, el gust i l'olfacte.
- Tema 28. **Vies motores.** Sistema piramidal i extrapiramidal.
- Tema 29. **Funcions del cerebel i diencèfal.** Tàlem. Cerebel.
- Tema 30. **Integració de les funcions nervioses.**
- Tema 31. **Fisiologia de la musculatura estriada i llisa.**

UNITAT VII: FISIOLOGIA DEL SISTEMA ENDOCRÍ

- Tema 32. **Concepte de sistema endocrí.** Hormones. Mecanismes d'acció hormonal.
- Tema 33. **Funció hipotàlem-hipofisiària.** Hormones hipotalàmiques. Hormones hipofisiàries. La glàndula pineal.
- Tema 34. **Fisiologia del tiroides.** Hormones tiroïdals.
- Tema 35. **Fisiologia de les glàndules paratiroides.** Regulació de la calcèmia.
- Tema 36. **Fisiologia de la glàndula adrenal.** Hormones corticals i medul·lars.
- Tema 37. **Funció endocrina del pàncrees.** Regulació de la glucèmia.
- Tema 38. **Fisiologia i endocrinologia de la reproducció.** L'ovari. Hormones ovàriques. El cicle menstrual. El testicle. Hormones testiculars. Espermatogènesis.

UNITAT VIII: INTRODUCCIÓ A LA FISIOLOGIA GENERAL

- Tema 39. **Introducció a la patologia i al procés d'emmalaltir.** Aproximació al coneixement de les malalties. Manifestacions de les malalties. Conceptes bàsics de les funcions corporals. Conceptes de causa, factors de salut i factors de risc.
- Tema 40. **Conceptes bàsics d'alteració cel·lular i tissular.** Canvis intracel·lulars i extracel·lulars resultants de l'adaptació de la funció tissular. Necrosis. Alteracions de la circulació local i les seues conseqüències: hiperèmia, isquèmia, trombosi, embòlia, infart, edema.
- Tema 41. **Adaptacions i alteracions del creixement cel·lular.** Atròfia, hipertròfia, hiperplàsia. Metaplàsia, displàsia.

UNITAT IX: FISIOPATOLOGIA DE L'ESTRÈS

- Tema 42. **Efectes fisiològics del estrès.** Concepte d'estrès i adaptació en el cos humà. Síndromes d'adaptació general i local. Manifestacions d'adaptació i desadaptació.
- Tema 43. **Estrès i malaltia.** Factors relacionats amb el desenvolupament de la malaltia (predisposició biològica, conductes no saludables, personalitat...). Malalties relacionades amb l'estrès.

UNITAT X: FISIOPATOLOGIA DEL MEDI INTERN: EQUILIBRI D'AIGUA, ELECTRÒLITS I pH

- Tema 44. **L'aigua corporal.** Compartiments líquids. Distribució de l'aigua i de los principals electròlits. Alteracions per dèficit i excés de sodi, agua, potassi, clor, calci i magnesi. Causes, mecanismes i les seues manifestacions.
- Tema 45. **Fisiopatologia del edema y del xoc.** Causes, mecanismes, tipus , manifestacions i conseqüències fisiopatològiques de l'edema i del xoc.
- Tema 46. **Adaptacions i alteracions de l'equilibri àcid-base.** Concepte d'equilibri àcid-base. Sistemes amortidors. Compensacions renals i pulmonars. Acidosi i alcalosi.

UNITAT XI: FISIOPATOLOGIA DELS SISTEMES DE DEFENSA CORPORALS

- Tema 47. **Inflamació i reparació.**
- Tema 48. **Fisiopatologia de la immunitat.** Immunodeficiències i malalties autoimmunes.
- Tema 49. **Hipersensibilitat i reaccions autoimmunes.** Al·lèrgia. Anafilaxi. Autoimmunitat.
- Tema 50. **Aspectes biològics de les neoplàsies.** Carcinogènesi i factors cancerígens. Marcador tumoral. Manifestacions clíniques locals i generals de les neoplàsies.
- Tema 51. **Fisiopatologia de la termoregulació.** Mecanismes fisiològics de la termoregulació. Regulació de la temperatura corporal. Hipertèrmia i hipotèrmia. Síndrome febril. Cop de calor.
- Tema 52. **Fisiopatologia del dolor.**
- Tema 53. **Procés biològic de la reparació de les ferides.** Concepte, fases i tipus de cicatrització.
- Tema 54. **Fisiopatologia general de les infeccions.** Concepte. Infeccions locals i sistèmiques.

B) PRÀCTIQUES EN AULA

Pràctica 1.- Mesura de la pressió arterial / ECG.

Pràctica 2.- Anàlisi d'orina.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	84
Classes pràctiques en aula	P	4
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (9 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	—
Elaboració de treballs individuals	—
Estudio i treball autònom	63
Lectures de material complementari	7
Preparació d'activitats d'avaluació	30
Preparació de classes de teoria	30
Preparació de classes pràctiques i de problemes	5
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($9 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)	135 h

8. Metodologia docent

S'impartiran classes teòriques de 120 minuts de durada (total 84 hores de teoria) i 2 classes de pràctiques de 120 minuts de durada (total 4 hores de pràctiques). Així mateix es realitzarà 1 sessió de tutoria de 2 hores de durada, per a cada grup.

Les lliçons es recolzaran en material àudio-visual que prèviament es posarà a la disposició de l'alumnat. És important que l'alumne es prepare la classe amb antelació. L'estudiantat podrà intervindre, sol·licitar aclariments o solucionar dubtes, així com per a demanar informació addicional.

9. Avaluació

L'avaluació comprèn dues parts:

- a) **Examen teòric:** Prova objectiva amb preguntes de resposta múltiple (tipus «test») sobre aspectes concrets de la matèria (sobre els continguts del programa de teoria i els continguts de les pràctiques). Es tracta d'una avaluació de coneixements, valorant l'adequació de la resposta a la pregunta formulada. Algunes preguntes poden estar relacionades amb la resolució de problemes i/o casos clínics.

La puntuació de l'examen teòric constituirà el 70% de la qualificació final, quan s'haja aprovat totes les parts que constitueixen l'examen teòric. Per a aprovar aquesta part serà necessari haver obtingut almenys el 50% de la nota màxima possible en l'examen (5 punts sobre 10, que equival a 3,5 sobre 7).

En el període de primera convocatòria d'exàmens, en general, hi haurà una prova parcial de la matèria impartida. Si s'aprova aquest parcial (5 punts sobre 10) es guardarà la nota per a les dues convocatòries oficials; si se suspèn aquest parcial, l'alumnat podrà examinar-se de la matèria impartida en el primer semestre, en la segona convocatòria.

Per a aprovar l'examen cal aprovar les dues parts: la matèria impartida en el primer semestre i la matèria impartida en el segon semestre, respectivament.

- b) Activitats presencials i/o no presencials individuals basades en lectures i/o exercicis proporcionats pel professorat i activitats basades en la metodologia de la classe inversa. La puntuació d'aquesta part de l'assignatura en el seu conjunt suposarà el 30% de la qualificació final. Per a aprovar aquesta part serà necessari obtenir almenys el 50% de la nota màxima possible en l'exercici (1,5 punts sobre 3).

Superades totes les parts, la qualificació final serà la suma de la puntuació de la 1^a i la 2ª prova: (a) examen teòric + (b) activitats presencials i/o no presencials. En qualsevol cas, és imprescindible superar totes dues parts; i no se sumaran les dues qualificacions parcials si no s'obté l'aprobat en ambdues. En cas contrari, la nota final serà SUSPÈS.

En cas de suspendre una de les dues parts de la assignatura, la nota a posar en l'acta serà la de la part suspesa.

L'assistència serà obligatòria en les sessions pràctiques.

NO es guarda la nota de cap de les parts o de les activitats d'anys acadèmics anteriors. Tampoc es tindran en consideració les puntuacions obtingudes en cursos acadèmics anteriors.

Si la nota de les activitats presencials és un suspès o un no presentat, es podrà recuperar aquesta nota mitjançant el desenvolupament de noves activitats presencials, assignades per part del professorat, abans de la data de la segona convocatòria.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia General

1. Guyton, A. C.; Hall, J. E. (2018). *Tratado de fisiología médica*. Elsevier Saunders. 11^a ed.
2. Tortora-Derrickson. (2014). *Introducción al cuerpo humano. Principios de Anatomía y Fisiología*. Editorial Médica Panamericana. 7^a ed.
3. Pocock, G. y Richards, C. D. (2014). *Fisiología Humana. La base de la medicina*. Masson. 2^a ed.
4. Porth CM. (2016). *Fisiopatología. Salud-enfermedad: un enfoque conceptual*. Ed. Médica Panamericana. 7^a ed.
5. Silverthorn, U. (2018). *Fisiología Humana. Un enfoque integrado*. Panamericana. 4^a ed.
6. Thibodeau, G. A.; Patton, K. T. (2016). *Anatomía y Fisiología*. Harcourt S.A. 6^a ed.

Bibliografia Complementària

Indicada per part del professorat en cada unitat temàtica.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna
Matèria	Biologia
Codi assignatura	34366
Nom assignatura	FONAMENTS DE BIOLOGIA I DE BIOQUÍMICA
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Primer
Semestre	Anual
Departament	Infermeria
Crèdits ECTS	9 (Presencial: 40% → 90 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Informàtica Laboratori Tutories Total
Grups	8,4 0,4 0 0 0,2 9
	1 2 0 0 2
Coordinació	<p>Prof: Peiró Salvador, Teresa Despatx: N° 3.21, 3er pis FIP Correu-e: Teresa.Peiro@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Caballero Luna, Óscar Despatx: N° 3.18. 3er pis FIP Correu-e: Oscar.Caballero@uv.es</p>
Professorat	<p>Prof. 1: Peiró Salvador, Teresa Despatx: N° 3.21, 3er pis FIP (Ext. 25715) Correu-e: Teresa.Peiro@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Caballero Luna, Óscar Despatx: N° 3.18. 3er pis FIP (Ext. 64480) Correu-e: Oscar.Caballero@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Torreblanca Tamarit, Amparo Despatx: Dep. Biol. Cel·lular, Biol. Func. i Antropologia Física Desp. N° 1.58. Edifici d'investigació Campus de Burjassot (Ext. 43378) Correu-e: Amparo.Torreblanca@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Casanova Albero, Beatriz (ON) Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent) Correu-e: Beatriz.Casanova@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Rodríguez Díaz, Jesús Despatx: Departament de Microbiologia i Ecologia Desp. N° 266, Facultat de Medicina i Odontologia (Ext. 83316) Correu-e: Jesus.Rodriguez@uv.es</p>

Professorat	Prof. 7: Camarena Miñana, Juan José Despatx: Departament de Microbiologia i Ecologia Facultat de Medicina i Odontologia Serv. Microbiologia, Hosp. Univ. Dr. Peset Correu-e: Juan.Camarena@uv.es
	Prof. 8: Alberola Enguidanos, Juan Antonio Despatx: Departament de Microbiologia i Ecologia Facultat de Medicina i Odontologia Serv. Microbiologia, Hosp. Univ. Dr. Peset Correu-e: Juan.Alberola@uv.es

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura de «Fonaments de biologia i bioquímica» s'integra com a assignatura bàsica de caràcter anual que s'impartix en el primer curs del Grau d'Infermeria

El coneixement d'esta assignatura és bàsic per a la comprensió del funcionament dels éssers vius i està present en totes les àrees de coneixement relacionades amb les Ciències de la Salut. A més, resulta fonamental per a comprendre altres matèries com la Fisiologia humana, la Farmacologia, la Nutrició i Dietètica o aquelles que componen el Mòdul de Ciències de la Infermeria.

Els continguts del programa aniran dirigits a l'adquisició de coneixements essencials sobre les bases biològiques, bioquímiques i biofísiques de les cèl·lules i teixits, la biologia dels microorganismes i els fonaments microbiològics per al control de la infecció.

3. Coneixements previs

Per poder obtindre un nivell de comprensió suficient en aquesta assignatura, l'alumnat ha de disposar d'una base de coneixement en biologia humana.

A nivell molecular, hauria de conèixer els bioelements i principis immediats, els hidrats de carboni, els lípids, les proteïnes, els enzims, els àcids nucleics...

A nivell cel·lular: la cèl·lula, l'embolcall, els ribosomes, orgànuls, nucli, una base sobre metabolisme cel·lular, el metabolisme dels hidrats de carboni, dels lípids. També les estructures cel·lulars de bacteris, fongs i paràsits, així com d'elements acel·lulars com els virus.

A nivell orgànic: la resposta immunològica, les funcions de nutrició, reproducció, desenvolupament embrionari, genètica mendeliana, cromosomes i herència així com les variacions del material genètic.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

Competències específiques

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-4 Conèixer i valorar les necessitats nutricionals de les persones sanes i amb problemes de salut al llarg del cicle vital i segons l'activitat física, per a promoure i reforçar pautes de conducta alimentària saludable.

Identificar els nutrients i els aliments en què es troben. Identificar els problemes nutricionals de major prevalença en dones i homes i seleccionar les recomanacions dietètiques adequades.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Enumerar i descriure els processos pels quals es considera la cèl·lula com unitat funcional de tots els organismes vius.
2. Comprendre els fonaments biològics i físics de la membrana cel·lular.
3. Identificar els mecanismes de transport de substàncies a través de la membrana cel·lular i els mecanismes de senyalització cel·lular.
4. Descriure la composició i estructura dels principals components moleculars i macromoleculars de la cèl·lula.
5. Relacionar l'estructura de les molècules amb la seua funció.
6. Conèixer el procés de generació, emmagatzematge i utilització de l'energia metabòlica.
7. Conèixer els sistemes moleculars i els processos implicats en l'emmagatzematge, replicació i expressió de la informació genètica.
8. Adquirir coneixements de tècniques i metodologia associades al treball experimental en laboratori de bioquímica. Raonar els fonaments de la dinàmica de la sedimentació, la ultracentrifugació, l'electroforesi i tècniques d'enginyeria genètica.
9. Relació de la matèria amb la energia i el seu efecte sobre les molècules biològiques.
10. Conèixer els mecanismes de l'herència i la seua importància en les malalties de transmissió genètica.
11. Comprendre els mecanismes de control del cicle cel·lular i la biologia molecular del càncer.
12. Conèixer la comunicació intercel·lular i la seua importància en el mecanisme de funcionament dels òrgans.
13. Comprendre els mecanismes associats als fenòmens de tensioactivitat, humectància, funcionalitat del surfactant pulmonar i ventilació.
14. Comprendre les lleis físiques que regeixen el rendiment i treball cardíacs, així com la pressió i tensió en la circulació sanguínia.
15. Analitzar les diferents formes de radiació, interacció amb la matèria i la seua aplicació en l'àmbit sanitari.
16. Comprendre i conèixer la importància del món microbià.
17. Comprendre i conèixer les característiques morfològiques i la funció de les diferents estructures dels bacteris i les principals tècniques d'estudi.
18. Conèixer com està dipositada la informació genètica en els bacteris, com es transmet a través de les generacions dels bacteris, els diversos tipus de variacions genètiques i el fonament de les tècniques de genètica molecular.
19. Comprendre el concepte de toxicitat selectiva, els principis de l'acció dels antimicrobians, la seua utilització i el problema de les resistències bacterianes.
20. Conèixer les vies de transmissió de les malalties infeccioses.
21. Conèixer i comprendre els fonaments del diagnòstic etiològic de les malalties infeccioses.
22. Comprendre i conèixer les característiques biològiques bàsiques dels principals cocs, espiroquetes, micobacteris i d'altres formes especials de bacteris d'interès per a Infermeria.

23. Comprendre i conèixer les característiques biològiques fonamentals dels virus i els mètodes de diagnòstic de les infeccions víriques.
24. Comprendre i conèixer l'epidemiologia dels principals virus ADN i ARN d'interès clínic per a Infermeria.
25. Comprendre i conèixer les principals característiques biològiques bàsiques i grups de fongs patògens, la diferència entre micosis superficials, profundes i oportunistes.
26. Comprendre i conèixer què són els protozous i la importància, mecanismes de transmissió i procediments diagnòstics de les infeccions provocades pels principals protozous paràsits unicel·lulars i pluricel·lulars.
27. Comprendre i conèixer les intervencions d'infermeria en la cadena d'infecció.
28. Comprendre i conèixer els conceptes de risc biològic i bioseguretat, el concepte i utilitat de les precaucions universals i les normes bàsiques de protecció del personal d'Infermeria en els procediments d'Infermeria.
29. Conèixer les característiques de les vacunes, el calendari vacunal general i les vacunacions en els professionals d'Infermeria.
30. Conèixer i utilitzar la terminologia específica que introdueix l'assignatura.
31. Exposar en públic la informació que sobre aquesta matèria ha adquirit l'alumne.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUTS TEÒRICS

I. BIOQUÍMICA

- Tema 1: **Química dels éssers vius.** 1.1. Atributs particulars dels éssers vius. 1.2. Bioelements: Classificació i característiques. 1.3. Biomolècules: Classificació. 1.4. L'aigua: Distribució, regulació, estructura, propietats i funcions.
- Tema 2: **Glúcids.** 2.1. Definició de glúcids. 2.2. Funcions. 2.3. Classificació. 2.4. Monosacàrids: Propietats químiques, estereoisomeria, estructura cíclica. Monosacàrids d'interès biològic. Derivats més importants. 2.5. Disacàrids: maltosa, lactosa i sacarosa. 2.6. Polisacàrids: Homopolisacàrids: midó, glucògen i cel·lulosa. Heteropolisacàrids.
- Tema 3: **Proteïnes.** 3.1. Aminoàcids. 3.2. Pèptids. 3.3. Proteïnes: funcions, nivells estructurals. Desnaturalització. Proteïnes conjugades.
- Tema 4: **Enzims i vitamines.** 4.1. Definició i manera d'acció dels enzims. 4.2. Classificació d'enzims. 4.3. Propietats dels enzims. 4.4. Coenzims. 4.5. Vitamines.
- Tema 5: **Àcids nucleics.** 5.1. La molècula de l'ADN. 5.2. Nucleòtids i nucleòsids. 5.3. Altres àcids nucleics. 5.4. El cromosoma eucariota i el cromosoma procariota. 5.5. Replicació, transcripció i traducció. Característiques en procariotes i eucariotes. 5.6. ADN i ARN no cromosòmic.
- Tema 6: **Lípids.** 6.1. Concepte i funcions dels lípids. 6.2. Classificació. 6.3. Àcids grassos i prostaglandines. 6.4. Lípids que contenen àcids grassos en la seua molècula. 6.5. Lípids que no contenen àcids grassos en la seua molècula.

II. METABOLISME

- Tema 7: **La cèl·lula.** 7.1. Orgànuls. 7.2. Citosol. 7.3. Estructura de la cèl·lula en procarïotes. 7.4. Estructura de la cèl·lula en eucariotes.
- Tema 8: **La membrana cel·lular.** 8.1. Estructura de la membrana cel·lular. 8.2. Transport de substàncies a través de la membrana cel·lular. 8.3. Receptors de membrana i antígens. 8.4. Proteïnes d'adhesió cel·lular: integrines. 8.5. Matriu extracel·lular i la làmina basal. 8.6. Renovació de membranes.
- Tema 9: **Introducció al metabolisme.** 9.1. Definició i funcions del metabolisme. 9.2. Cicle de la matèria i flux de l'energia en la biosfera. 9.3. Paper dels enzims. 9.4. Catabolisme i anabolisme. 9.5. Regulació del metabolisme.
- Tema 10: **Metabolisme dels carbohidrats.** 10.1. Visió general de les diferents etapes del metabolisme dels hidrats de carboni. 10.2. Cicle de Krebs i fosforilació oxidativa. 10.3. Ruta de les pentoses. 10.4. Alteracions bioquímiques del metabolisme dels hidrats de carboni.
- Tema 11: **Metabolisme de lípids.** 11.1. Visió general del catabolisme i anabolisme de lípids. 11.2. Proves bioquímiques per a l'avaluació del metabolisme lipídic. 11.3. Alteracions del metabolisme dels lípids.
- Tema 12: **Metabolisme dels compostos nitrogenats.** 12.1. Visió general del metabolisme de les proteïnes. 12.2. Catabolisme de les proteïnes. 12.3. Metabolisme de les proteïnes. 12.4. Cicle de la urea. 12.5. Proteïnes d'importància en la valoració clínica. 12.6. Alteracions bioquímiques del metabolisme dels compostos nitrogenats.
- Tema 13: **Relacions entre els òrgans en el metabolisme.** 13.1. Integració del metabolisme. 13.2. Especialització metabòlica: fetge, múscul esquelètic i cardíac. 13.3. Teixit adipós. 13.4. Els glòbuls rojos. 13.5. Cervell. 13.6. Trànsit de molècules entre òrgans.

III. BIOFÍSICA

- Tema 14: **Introducció a la Biofísica. Teoria de fluids i la seua aplicació en Infermeria.** 14.1 Biofísica en Infermeria. 14.2 Tipus de flux. 14.3 Viscositat: Concepte i implicació sanguínia. 14.4 Relació entre pressió, flux i resistència. 14.5 Llei de Poiseuille-Hagen. 14.6 Factors que afecten a la resistència. Pressió i tensió vasculars. 14.7 Teoria de degotadors. Infusió, perfusió intravenosa. 14.8 Tensiòmetres: Funció i mesurament. 14.9 Intercanvi de gasos. 14.10 Volum i Capacitats pulmonars. Ventiloteràpia.
- Tema 15: **Radiodiagnòstic i radioteràpia. Radioprotecció.** 15.1 Interaccions de l'energia i la matèria: Tipus de radiacions. 15.2 Radioactivitat natural. 15.3 Efecte biològic de la radiació ionitzant. 15.4 Aplicacions de la radiació en el diagnòstic. 15.5 Aplicacions de la radiació en teràpia. 15.6 Protecció radiològica.

IV. FONAMENTS DE BIOLOGIA

- Tema 16: **Genètica en Infermeria.** 16.1 Conceptes bàsics de genètica. 16.2 Mecanismes d'intercanvi d'informació genètica. 16.3 L'expressió genètica en els éssers vius, un exemple integrador: formació sexual primària i secundària. 16.4 Bases moleculars de les malalties genètiques. 16.5 Importància del diagnòstic genètic.
- Tema 17: **Comunicació/senyalització cel·lular.** 17.1 Senyalització: Com es transmeten els senyals en les cèl·lules. 17.2 Accions que s'activen/desactiven en la cèl·lula com a resposta a la senyalització. 17.3 Tipus de senyals. Famílies de factors que generen senyals. 17.4 La membrana en les vies de senyalització.

- Tema 18: **Control del cicle cel·lular i càncer.** 18.1 Fases del cicle cel·lular. 18.2 Punts de control del cicle cel·lular. 18.3 Proteïnes de control. p53, el guardià del genoma. 18.4 Apoptosis i caspases. 18.5 Mutacions i càncer. 18.6 Oncogens i proto-oncogens. 18.7 Gens supressors de tumors. 18.8 Marcadors tumorals.
- Tema 19: **Fonaments biològics dels procarïotes.** 19.1 Classificació i nomenclatura. 19.2 Morfologia i estructura. 19.3 Paret bacteriana. 19.4 Metabolisme. 19.5 Característiques bacterianes genòmiques. Plàsmids. 19.6 Tècniques d'estudi. 19.7 Microbioma. 19.8 Introducció als agents antibacterians.
- Tema 20: **Fonaments biològics dels virus i prions.** 20.1 Estructura dels virus. 20.2 Classificació dels virus. 20.3 Replicació vírica. 20.4 Tècniques d'estudi. 20.5 Introducció als antivirals. 20.6 Característiques dels prions. 20.7 Replicació.
- Tema 21: **Fonaments biològics dels fongs i organismes paràsits.** 21.1 Classificació dels fongs. 21.2 Morfologia i estructura. 21.3 Reproducció dels fongs. 21.4 Tècniques d'estudi. 21.5 Introducció als agents antifúngics. 21.6 Classificació dels paràsits. 21.7 Morfologia i estructura dels paràsits. 21.8 Replicació dels paràsits. 21.9 Principals paràsits unicel·lulars. 21.10 Principals paràsits multicel·lulars.

V. PATÒGENS I MALALTIA

- Tema 22: **Infeccions produïdes per bacteris, d'interès per a Infermeria.** 22.1 Cocos. 22.2 Bacils. 22.3 Espiroquetes. 22.4 Micobacteris. 22.5 Formes especials de bacteris.
- Tema 23: **Infeccions produïdes per virus i prions, d'interès per a Infermeria.** 23.1 Virus d'ADN. 23.2 Virus d'ARN. 23.3 Prions.
- Tema 24: **Micosis d'interès per a Infermeria.** 24.1 Micosis superficials. 24.2 Micosis subcutànies. 24.3 Micosis sistèmiques. 24.4 Oportunistes.
- Tema 25: **Infeccions produïdes per paràsits, d'interès per a Infermeria.** 25.1 Principals paràsits intestinals, urogenitals i hemàtics i tissulars. 25.2 Principals Helminths i Artròpodes.

VI. IMPLICACIONS PER A LA INFERMERIA

- Tema 26: **El control de la infecció i els professionals d'Infermeria.** 26.1 Cadena de la infecció. 26.2 Interrupció de la cadena d'infecció. 26.3 Antisèptics: Definició, tipus i criteris en el seu ús. 26.4 Desinfectants: Definició, tipus i criteris en el seu ús. 26.5 Intervenció d'infermeria enfront de la cadena d'infecció.
- Tema 27: **Prevenió de riscos biològics per a Infermeria.** 27.1 Concepte de risc biològic. 27.2 La Bioseguretat i els cuidats infermers. 27.3 Prevenió primària. Precaucions estàndard i equips de protecció individual. 27.4 Procediments en Infermeria i contaminació biològica.
- Tema 28: **Vacunacions i calendari vacunal.** 28.1 Característiques de les vacunes. 28.2 Calendari vacunal. 28.3 Vacunacions en els professionals d'Infermeria.

B) CONTINGUTS PRÀCTICS

S'impartiran dues sessions de 2 hores per a cada grup «P».

Aquestes sessions pràctiques en aula consistiran en la realització d'un treball en grup i una exposició oral sobre un tema d'interès per a l'assignatura.

Les temàtiques, que canviaran cada any, seran seleccionades pel professorat que imparteix les Pràctiques, i aniran dirigits a aprofundir en l'aplicació dels temes teòrics en l'àmbit assistencial d'Infermeria.

La composició dels grups i l'assignació de tema per grup serà aleatòria.

Cada grup entregarà el treball escrit i l'exposició en diapositives de la presentació.

A més, el grup exposarà el treball en classe i tot l'alumnat que el compon participarà en la presentació.

L'avaluació del treball escrit i de l'exposició oral es farà mitjançant una rúbrica, que estarà disponible a l'aula virtual, juntament amb les indicacions per a la realització d'aquestes pràctiques.

A més, s'utilitzaran les sessions de tutoria reglada (dues sessions d'1 hora per cada grup «O») per a l'explicació de la pràctica i per a la resolució de dubtes d'aquesta.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		º	Horas
Classes presencials	T		84
Classes pràctiques en aula	P		4
Classes en aula de informàtica	I		—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L		—
Tutories reglades	U		2
TOTAL (9 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)			90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALES	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	3
Elaboració de treballs en grup	40
Elaboració de treballs individuals	6
Estudio i treball autònom	20
Lectures de material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	40
Preparació de classes de teoria	4
Preparació de classes pràctiques i de problemes	4
Resolució de casos pràctics	4
Resolució de qüestionaris on-line	4
TOTAL (9 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{40}{100})$)	135 h

8. Metodologia docent

- Sessions teòriques, en les quals es contempla l'exposició per part del professorat, la preparació i exposició de continguts per part de l'alumnat, el debat i la discussió en classe, etc.
- Sessions pràctiques amb assistència obligatòria. Classes pràctiques en aula (2 sessions de 2 hores per cada grup «P»). La pràctica en aula consistirà en el desenvolupament d'un treball en grup i una exposició oral sobre un tema d'interès per a l'assignatura.
- Activitats no presencials: oportunament s'indicaran els dies i hores per a aquesta assignació i els temps que s'utilitzaran per a la preparació dels treballs.

9. Avaluació

A l'efecte d'avaluació de l'assignatura es considera:

a) Examen (60% de la nota global).

Aquest examen inclou una prova tipus «test», amb 30-60 preguntes (amb 4 possibles respostes) i dos preguntes de desenvolupament.

La qualificació de la prova tipus «test» s'obté mitjançant la següent fórmula:

$$\left(Encerts - \frac{Errors}{3} \right) \times \frac{10}{n}; \quad n = \{30 \text{ a } 60\}$$

És a dir: nombre de respostes encertades, menys el quocient dels errors dividits per 3 (4 respostes possibles menys 1), multiplicat per 10 que és la màxima nota d'aquesta part, i partit pel nombre de preguntes que és entre 30 i 60.

A aquest valor (ponderat) se li sumarà la nota de les preguntes de desenvolupament.

La prova tipus test suposa un 85% de la nota i les preguntes de desenvolupament un 15% de la nota.

La nota mínima per a superar la prova serà de 5 sobre 10. En aquesta prova s'avaluaran els continguts teòrics de la matèria.

Com l'assignatura és de caràcter anual, hi haurà un parcial al gener per a examinar la matèria del primer quadrimestre. Amb un 5,0 el parcial elimina matèria per a la primera convocatòria oficial i per a la segona convocatòria oficial.

En el cas d'aprovar el parcial de gener però no superar el segon parcial en la data de la primera convocatòria oficial, és reflectirà en l'acta la nota del parcial no superat (i com a suspens). En aquest cas, per a superar la assignatura caldrà aprovar la matèria del segon parcial en segona convocatòria.

b) Treball en grup (20% de la nota global).

Les classes pràctiques en aula són d'**assistència obligatòria** i la seua realització condició necessària per a aprovar l'assignatura. Es realitzarà un treball en grup i presentació oral. L'avaluació de la presentació oral serà mitjançant una rúbrica.

En cas de no superar alguna de les parts (teoria o pràctica) la nota final serà la nota de la part no superada (i com a suspens).

NO es guarda la nota de cap de les parts o de les activitats d'anys acadèmics anteriors, a excepció de la nota de pràctica per a l'alumnat repetidor.

En la part pràctica de l'assignatura s'avaluen les competències de treball en grup i d'exposició oral a la resta de la classe, entre altres, tenint únicament un període assignat en el calendari acadèmic per a la seua presentació a l'aula i avaluació. Per tant, en cas de no presentar-se o suspendre la part pràctica de l'assignatura, no serà possible recuperar-la en segona convocatòria a causa del seu caràcter i al seu calendari.

c) Participació i realització d'activitats durant el curs (20% de la nota global).

Perquè es considere la nota del treball (20% de la nota global) i la nota de la participació/realització d'activitats en classe (20% de la nota global), cal haver superat l'examen (a) amb una nota mínima de 5.

Aquí s'avalua el treball i participació de l'estudiantat en aquelles activitats realitzades durant les sessions teòriques a l'aula. Per tant, en cas de no realitzar aquesta part de l'assignatura, no serà possible recuperar-la a causa del seu caràcter i del calendari d'impartició.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica:

1. Alberts et al. (2016). *Biología molecular de la célula*. Madrid: Panamericana. 6ª Edició.
2. Feduchi E., Romero C., Yáñez E., Blasco I. y García-Hoz C. (2015). *Bioquímica. Conceptos esenciales*. Madrid: Panamericana. 2^a ed.
3. Lodish H, Berk A, Kaiser CA, Krieger M, Bretscher A, Ploegh H, Amon A, Scott MP (2016). *Biología celular y molecular*. Madrid: Panamericana. 7^a ed.
4. McKee M y McKee J. (2014). *Bioquímica. Las bases moleculares de la vida*. México D.F.: McGraw-Hill Education.
5. Frumento A. (1995). *Biofísica*. Barcelona. Mosby/Doyma.
6. Madigan, MT; Martinko, JM.; Parker, J (2003). *Brock. Biología de los microorganismos*. (s/l): Pearson-Prentice Hall. 10^a ed.
7. De la Rosa, M; Prieto, J; Navarro, JM. (2011). *Microbiología en Ciencias de la Salud. Conceptos y Aplicaciones*. Madrid: Elsevier. 3^a ed.
8. Murray, PR; Rosenthal, KS; Pfaller, MA. (2017). *Microbiología Médica*. Madrid: Elsevier España. 8^a ed.

Bibliografia complementària:

1. Calvo A. ed. (2015). *Biología celular biomédica*. Madrid: Elsevier.
2. Galle, P; Paullin, R. (2003). *Biofísica: Radiobiología, Radiopatología*. Masson S.A. Barcelona.
3. Stryer, L; Berg, J M y Tymoczko, J L. (2013). *Bioquímica*. Barcelona: Reverté. 7^a ed.
4. González Hernández, A. (2010). *Principios de bioquímica clínica y patología molecular*. Elsevier España.
5. Forcada Segarra JA. (2010, revisat en 2014). *Actuación y prevención en riesgos biológicos para enfermería*. Editorial DAE.
6. Forcada Segarra JA et al. (2018). *Actualización en vacunas y vacunología para enfermeras*. Editorial DAE.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Psicologia					
Codi assignatura	34367					
Nom assignatura	FONAMENTS DE PSICOLOGIA EN CIÈNCIES DE LA SALUT					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Primer					
Semestre	Primer o Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5	0,8	0	0	0,2	6
Coordinació	Prof: Gabriel Vidal Blanco Despatx: N ^o 3.24 FIP Correu-e: Gabriel.Vidal@uv.es <hr/> Prof: Ibáñez del Valle, M ^a Vanessa Despatx: N ^o 3.29 FIP Correu-e: Maria.V.Ibanez@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Gabriel Vidal Blanco Despatx: N ^o 3.24 FIP Correu-e: Gabriel.Vidal@uv.es <hr/> Prof. 2: Ibáñez del Valle, M ^a Vanessa Despatx: N ^o 3.29 FIP Correu-e: Maria.V.Ibanez@uv.es <hr/> Prof. 3: Marco Crespo, Rocío Despatx: N ^o 3.17 FIP Correu-e: Rocio.Marco@uv.es <hr/> Prof. 4: Leiva Atencia, Miquel Despatx: N ^o 3.17 FIP Correu-e: Miquel.Leiva@uv.es <hr/> Prof. 5: José Luís Gandía Martínez (Ontinyent) Despatx: Despatx de professorat, Ontinyent Correu-e: Jose.Luis.Gandia@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura *Fonaments de Psicologia en ciències de la salut* se situa en el mòdul de formació bàsica comuna. Té un caràcter teòric pràctic amb un total de 6 crèdits distribuïts en 5 teòrics i 1 crèdit pràctic. El període de docència se situa en el segon quadrimestre del primer curs del Grau en Infermeria.

El principal objectiu de l'assignatura és oferir a l'estudiant un enfocament holístic del ser humà des d'un model biopsicosocial, amb la finalitat d'orientar la seua futura pràctica professional i formació personal.

Per a realitzar una atenció integral i de qualitat en el context de la salut en general i en el de la Infermeria en particular, és necessari considerar els aspectes personals, socials i culturals del ser humà. Tant per a la prevenció i promoció de la salut, com en el procés curatiu dels estats mòrbids és indispensable disposar dels

coneixements bàsics que estableixen les bases del comportament humà i permeten una major comprensió de la persona en la seua totalitat. *Sempre s'ha de tenir present que el malalt no té una malaltia, sinó que és una persona malalta.*

La ciència de la Psicologia estudia el comportament de les persones i els seus processos mentals, incloent els processos interns dels individus i les influències procedents des del seu entorn físic i social. La Psicologia, a l'abordar el comportament del ser humà, constitueix un camp d'estudi intermedi entre «el biològic» i «el social». Comprèn diverses branques, interrelacionades entre si, que poden també descriure's en termes d'àrees d'aplicació.

Per a la formació del professional d'Infermeria i seguint un enfocament integral de l'aprenentatge, hem conformat els continguts d'aquesta assignatura des de les branques de la Psicologia General, Psicologia Evolutiva o del Desenvolupament, Psicologia Social i Psicologia de la Salut.

D'aqueixa manera, els continguts del programa aniran dirigits a l'adquisició de coneixements bàsics sobre el funcionament del comportament humà i les seues alteracions; l'evolució psicosocial i influències socioculturals; la identificació dels factors i respostes psicosocials en el *continuum* salut-malaltia, i el desenvolupament d'habilitats en tècniques relacionals i terapèutiques.

Per la naturalesa holística de l'assignatura, suposa un coneixement fonamental en la formació dels professionals de la salut, i el seu estudi resulta totalment pertinent per al seguiment d'assignatures posteriors. Entre les vinculacions més importants, cap destacar l'estreta relació que manté en coneixements i aspectes metodològics amb la matèria de *Sociologia*, impartida també en el mòdul de formació bàsica; així com amb l'assignatura de *Infermeria psiquiàtrica i salut mental*, que encara que impartida en cursos posteriors de la titulació, requereix per al seu òptim desenvolupament de les bases que aporta aquesta assignatura. Finalment, també contribueix a la formació necessària per al desenvolupament del *Practicum*, i el *Treball final de Grau*.

3. Coneixements previs

- Comprensió lectora de la llengua anglesa.
- Coneixements bàsics d'informàtica, a nivell d'usuari (sistema operatiu, processador de textos, elaboració de diapositives, full de càlcul).
- Actitud de superació personal en l'assoliment de metes acadèmiques.

4. Objectius i competències

Competències generals:

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

Competències específiques:

E-7 Identificar les respostes psicosocials de les persones davant les diferents situacions de salut (en particular, la malaltia i el sofriment), seleccionant les accions adequades per a proporcionar ajuda en les mateixes. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i família, d'acord amb la situació de la persona, problema de salut i etapa de desenvolupament. Utilitzar estratègies i habilitats que permeten una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials així com l'expressió de les seues preocupacions i interessos des de la perspectiva de gènere.

E-9 Conèixer i identificar els problemes psicològics i físics derivats de la violència de gènere per a capacitar a l'estudiant en la prevenció la detecció precoç, l'assistència i la rehabilitació de les mates d'aquesta forma de violència.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

UNITAT TEMÀTICA I: Conceptes bàsics i metodològics de les Ciències Psicosocials

1. L'alumne/a serà capaç de relacionar els fonaments de les ciències psicosocials en l'àmbit de la salut, i les conseqüències de l'adopció de la perspectiva holística en la salut, i la praxi d'infermeria.
2. L'alumne/a serà capaç de relacionar les bases biològiques i ambientals de la conducta humana, i els models teòrics que la fonamenten.

UNITAT TEMÀTICA II: Processos psíquics bàsics i les seues alteracions

1. L'alumne/a serà capaç de diferenciar els fonaments teòrics de les següents funcions psicològiques bàsiques: percepció, atenció, aprenentatge, memòria, pensament, llenguatge, en els estats de normalitat i les seues alteracions bàsiques.
2. L'alumne/a serà capaç d'identificar les característiques generals i enfocaments teòrics de les emocions, la motivació i personalitat i la seua directa relació amb l'estat de salut.

UNITAT TEMÀTICA III: Desenvolupament del cicle vital humà

1. L'alumne/a serà capaç d'identificar els aspectes psicosocials i els factors que condicionen el patró de normalitat dins del cicle vital de les persones, incloent la perspectiva de gènere.

UNITAT TEMÀTICA IV: Comportament i salut-malaltia

1. L'alumne/a serà capaç de relacionar els aspectes psicològics culturals i socials, amb els models de conductes saludables i estils de vida, i d'identificar el paper de la família com a sistema de suport social, enfront de les situacions de crisi, els seus aspectes preventius, incloent la identificació dels problemes psicològics i físics derivats de la desigualtat i violència de gènere.
2. L'alumne/a mostra coneixement dels fonaments teòrics que relacionen l'ansietat, l'estrès, i la seua influència en la salut dels individus.
3. L'alumne/a serà capaç d'identificar els aspectes que determinen la qualitat de vida de les persones aspectes sociològics, psicològics i físics, i en el cas específic de la dona.

UNITAT TEMÀTICA V: Factors psicosocials en el procés de l'emmalaltir humà

1. L'alumne/a serà capaç de diferenciar els diferents significats atribuïts a la malaltia, així com de relacionar les conductes i patrons de resposta enfront de la malaltia.
2. L'alumne/a serà capaç de relacionar aspectes psicosocials en els processos de diferents malalties, i situacions de salut.

3. L'alumne/a serà capaç d'identificar els factors cognitius-conductuals implicats en l'experiència de dolor.
4. L'alumne/a serà capaç de relacionar aspectes psicosocials relacionats amb la malaltia terminal, el duel i la mort, i com afecta tant a l'individu com a l'entorn familiar.

UNITAT TEMÀTICA VI: Tècniques relacionals i terapèutiques

1. L'alumne/a serà capaç d'identificar i distingir els diferents aspectes que modulen els processos de comunicació i de distingir els components que regulen la relació intrapersonal i interpersonal.
2. L'alumne/a serà capaç d'identificar i diferenciar els aspectes positius i negatius que intervenen en la dinàmica relacional de l'equip de treball.
3. L'alumne/a serà capaç de mostrar coneixement de les habilitats socials i aspectes bàsics de la relació terapèutica.
4. L'alumne/a serà capaç d'identificar les àrees d'avaluació i intervenció psicosocial i diferenciar les bases i aplicacions de les diferents teràpies alternatives i complementàries.

PRÀCTIQUES EN AULA

1. L'alumne/a serà capaç d'aplicar els coneixements teòrics adquirits per a la realització de les diferents modalitats de pràctiques.
2. L'alumne/a serà capaç d'utilitzar adequadament els components verbals i no verbals de la comunicació.
3. L'alumne/a serà capaç d'identificar situacions estressants i tensions de la vida diària, i utilitzar les tècniques de relaxació i acte control emocional més eficaços a nivell individual, i per al seu futur professional.
4. L'alumne/a serà capaç de resoldre problemes aplicant el pensament crític.
5. L'alumne/a serà capaç d'utilitzar estratègies i habilitats que permeten el treball cooperatiu.
6. L'alumne/a serà capaç de dissenyar un programa d'intervenció psicosocial a partir de l'avaluació de totes les àrees implicades.
7. L'alumne/a serà capaç de realitzar i presentar un treball utilitzant TICS.

6. Descripció de continguts

UNITAT TEMÀTICA I: Conceptes bàsics i metodològics de les Ciències Psicosocials

Reuneix en dos temes les bases fonamentals i introductòries de l'assignatura. A partir de la contextualització de la disciplina Psicologia en l'àmbit de la salut i en la pràctica d'Infermeria, s'aproxima a l'estudiant/a al desenvolupament històric de la ciència Psicologia i es descriu la naturalesa biopsicosocial del comportament humà.

Tema 0. **Introducció a l'assignatura.**

Tema 1. **Les ciències psicosocials en l'àmbit de la salut.** Concepte, objecte i aplicacions. Breu ressenya històrica de la ciència Psicologia.

Tema 2. **Naturalesa biopsicosocial de la conducta.**

UNITAT TEMÀTICA II: Processos psíquics bàsics i les seues alteracions

Amb un total de set temes es revisa el funcionament dels processos psíquics bàsics, que conformen els mecanismes que regulen el comportament humà, entès en un sentit ampli. Des d'aquesta perspectiva s'ofereix a l'estudiant les bases de la conducta humana normal i les seues principals alteracions, que li permeten entendre i valorar la necessitat d'integrar el funcionament psíquic en el comportament de les persones i els aspectes psicològics com component del model biopsicosocial en l'àmbit de la salut i malaltia.

Tema 3. **Percepció i atenció.**

Tema 4. **Aprenentatge.**

Tema 5. **Memòria.**

Tema 6. **Intel·ligència.**

Tema 7. **Pensament, llenguatge.**

Tema 8. **Motivació.**

Tema 9. **Emocions.**

Tema 10. **Personalitat.**

UNITAT TEMÀTICA III: Desenvolupament del cicle vital humà

A partir de tres temes es revisen els principis fonamentals del desenvolupament humà, i es descriuen els canvis cognitius, socials i de la personalitat al llarg del cicle vital. Canvis que es troben relacionats amb les diferents etapes de la vida, les circumstàncies pròpies de l'entorn en les quals el subjecte es desenvolupa, i les experiències particulars que viu cada persona, des de les quals s'introdueix la perspectiva de gènere.

Tema 11. **Principis bàsics del desenvolupament humà.**

Tema 12. **Infància i adolescència.**

Tema 13. **Maduresa i vellesa.**

UNITAT TEMÀTICA IV: Comportament i salut-malaltia

Amb una orientació dirigida a l'aplicació, en tres temes es revisen continguts estretament relacionats amb el comportament humà i el procés de salut-malaltia, revisant aquells processos protectors de salut, entre els quals es troben els estils de vida saludables i el suport social percebut, i els quals produeixen un efecte negatiu sobre el benestar com l'estrès des de totes els seus vessants, per a concloure en el constructe de qualitat de vida relacionada amb la salut i la seua aplicació en les cures d'Infermeria.

Tema 14. **Conductes promotores de salut. La família com agent de salut.**

Tema 15. **Estrès, salut i malaltia.**

Tema 16. **Qualitat de vida relacionada amb la salut.**

UNITAT TEMÀTICA V: Factors psicosocials en el procés de l'emmalaltir humà

En tres temes s'introdueix a l'estudiant en els diferents factors psicosocials implicats en el procés d'emmalaltir, des dels models que expliquen les diferents representacions i conductes de malaltia a nivell individual, fins a les repercussions o respostes que es presenten davant el diagnòstic, tractament i la mort tant en el pacient com la seua família. D'aqueixa manera es revisen les diferents respostes psicosocials en diferents patologies cròniques i agudes, la dimensió psicològica del dolor crònic i des d'un enfocament plural i sociocultural, s'exploren les fases de afrontament a la mort i el procés de duel, per a capacitar així a l'estudiant en habilitats, competències i actituds positives.

Tema 17. **Representació i conducta de malaltia. Aspectes psicosocials en diferents problemes de salut.**

Tema 18. **El dolor crònic: factors psicosocials.**

Tema 19. **Cultura i mort: elaboració i resolució del duel.**

UNITAT TEMÀTICA VI: Tècniques relacionals i terapèutiques

En el seu conjunt, els quatre temes que conformen aquesta unitat, es dirigeixen al coneixement i desenvolupament d'habilitats que permeten com agent terapèutic en la seua pràctica professional, millorar la interacció i relació d'ajuda amb els pacients i amb la resta de membres de l'equip sanitari. Els continguts impartits en aquesta unitat es vinculen estretament amb les activitats desenvolupades en el programa pràctic i es concreten en coneixements sobre la comunicació humana en totes les seues modalitats (verbal i no-verbal) i aplicacions, entesa com vehicle d'interacció social i eina bàsica en la relació d'ajuda i terapèutica amb el pacient i familiars. Finalment s'aporten coneixements sobre la intervenció psicosocial i diferents teràpies alternatives i complementàries.

Tema 20. **La comunicació humana.**

Tema 21. **Processos de comunicació intra i interpersonals.**

Tema 22. **Relació professional-pacient: habilitats terapèutiques bàsiques. L'equip de treball.**

Tema 23. **Tècniques d'intervenció psicosocial. Teràpies alternatives i complementàries en Infermeria.**

SESIONS PRÀCTIQUES EN AULA

Les diferents sessions pràctiques apliquen i reforcen els continguts teòrics de les Unitats Didàctiques.

1ª Sessió: COMUNICACIÓ I RELACION PERSONAL I GRUPAL

La primera sessió es dirigeix a l'entrenament en competències i habilitats de comunicació i relació personal i grupal.

Objectius:

1. Desenvolupar una comunicació eficaç i respectuosa a nivell interpersonal i grupal, tant de forma verbal com no verbal.
2. Promoure la participació de cadascun dels membres en la dinàmica del grup.
3. Organitzar i planificar l'acció i tasques del grup per a l'assoliment d'objectius comuns.

2ª Sessió: HABILITATS TERAPÈUTIQUES EN LA RELACIÓ AMB EL PACIENT

La segona sessió se centra en la utilització adequada de les habilitats terapèutiques en la relació amb el pacient. Es planteja l'abordatge i anàlisi d'aspectes psicosocials en el context de casos clínics.

Aquesta activitat pràctica està vinculada a un Projecte d'Innovació Docent sol·licitat pel professorat i aprovat pel Vicerectorat de Formació Permanent, Transformació Docent i Ocupació de la Universitat de València, per al curs 2022-23.

Objectius:

1. Analitzar els aspectes psicosocials en el context de casos clínics.
2. Potenciar els recursos personals per establir unes relacions intra i interpersonals satisfactòries.
3. Establir relacions empàtiques amb els pacients i identificar les respostes emocionals per a un millor afrontament i ajust a la seua situació clínica.

4. Desenvolupar l'assertivitat i autoestima mitjançant la comunicació.

3ª Sessió: TÈCNiques DE RELAXACIÓ I REDUCTORES D'ANSIETAT

La tercera sessió consisteix a desenvolupar l'autocontrol emocional mitjançant tècniques de relaxació i reductores d'ansietat.

Objectius:

1. Sensibilitzar-se amb el control del propi nivell d'activació psicofisiològica
2. Aprendre a aconseguir una reducció de l'estrès i ansietat a partir de la relaxació.
3. Aplicar a la vida quotidiana i en l'exercici de la infermeria la reducció d'ansietat en els pacients.

4ª Sessió: COMUNICACIÓ D'UNA «MALA NOTÍCIA I CURA COMPASSIVA»

En la quarta sessió el/l'estudiant dissenya en grup una intervenció psicosocial mitjançant la «cura compassiva», a partir de la comunicació d'una «mala notícia».

Aquesta activitat pràctica està vinculada a un Projecte d'Innovació Docent sol·licitat pel professorat i aprovat pel Vicerectorat de Formació Permanent, Transformació Docent i Ocupació de la Universitat de València, per al curs 2022-23.

Objectius:

1. Aplicar a una situació concreta els coneixements adquirits de comunicació i habilitats socials per a desenvolupar les etapes del protocol SPIKES de Buckman.
2. Realitzar una intervenció infermera basada en la «cura compassiva».
3. Desenvolupar el pensament creatiu i constructiu des d'una activitat formativa.
4. Utilitzar adequadament les Tics.

Possible coordinació d'aquestes pràctiques amb altres d'altres assignatures: NO es considera la coordinació del conjunt d'aquestes sessions pràctiques, donada la seva ubicació en primer curs i les característiques especials de les mateixes.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	50
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	8
Elaboració de treballs individuals	6
Estudio i treball autònom	46
Lectures de material complementari	8
Preparació d'activitats d'avaluació	14
Preparació de classes de teoria	4
Preparació de classes pràctiques i de problemes	4
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times (1 - $\frac{40}{100}$))	90 h

8. Metodologia docent

S'utilitzen diferents metodologies per a la part teòrica i pràctica de l'assignatura, encara que ambdues es complementen.

El contingut de el **programa teòric** es desenvoluparà mitjançant una combinació de classes magistrals amb suport audiovisual, treballs de desenvolupament teòric grupals, realització d'exercicis individuals i anàlisi de projeccions que donen suport la teoria, fomenten l'aprenentatge significatiu i permeten l'aplicació pràctica dels continguts teòrics.

En relació amb determinats temes del programa teòric, l'estudiant haurà d'ampliar i aprofundir en el seu contingut temàtic, a partir de les lectures i materials indicats i/o dipositats en l'Aula Virtual.

El **programa de formació pràctica** es desenvoluparà a partir de les següents metodologies:

- Exercicis pràctics individuals i grupals en els que l'estudiant haurà de desenrotllar habilitats i competències a través de diferents tècniques (comunicació, modelat, *role-playing*, autocontrol emocional, etc.).

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura es realitzarà a través de tres modalitats que contribueixen a la qualificació final de la següent manera:

- Examen teòric: 80%
- Avaluació contínua: 20%
- Sessions pràctiques: assistència obligatòria

A continuació es detallen les activitats, els criteris i ponderacions d'aquestes modalitats d'avaluació:

- L'**EXAMEN TEÒRIC (80%)**, tant en primera com en segona convocatòria, consistirà en una prova d'avaluació de coneixements que contindrà qüestions teòriques i/o teòric-pràctiques sobre els continguts del programa de l'assignatura. La prova contindrà un total d'entre 30 i 40 preguntes objectives (tipus «test»).

La part de tipus «test» tindrà un valor màxim de 8 punts i serà qualificada atenent a la fórmula:

$$\left(\text{Encerts} - \frac{\text{Errors}}{\text{n}^{\circ} \text{ d'alternatives de resposta} - 1} \right) \times \frac{8}{\text{n}^{\circ} \text{ de preguntes}}$$

La nota màxima que es pot obtenir d'aquesta prova és de 8 punts, sent necessari obtenir una qualificació mínima de 4 punts (50% de la nota màxima) per ser avaluat/a de el conjunt de l'assignatura.

- b) L'**AVALUACIÓ CONTÍNUA (20%)** consistirà en el desenvolupament d'activitats sobre els temes i continguts del programa teòric-pràctic i/o lectures complementàries. Suposarà el 20% de la qualificació final de l'assignatura, sempre que l'estudiant haja superat l'examen teòric i la part pràctica. La qualificació obtinguda en aquestes proves es mantindrà per a cursos successius, llevat que canvie el format i contingut de les activitats requerides.
- c) Les **SESSIONS PRÀCTIQUES** comprenen QUATRE sessions, totes elles d'assistència obligatòria i que **NO SÓN RECUPERABLES**.

Per a la seua qualificació com APTE és necessari l'assistència d'almenys al 75% d'aquestes sessions, i l'entrega d'activitats complementàries de la pràctica NO realitzada. Juntament amb la realització de les pràctiques, s'entregaran activitats que oportunament s'indicaran i estaran relacionades amb les mateixes.

La seua realització estarà condicionada a les dimensions de l'aula i al manteniment de les condicions de seguretat determinades en el seu moment. I si és el cas, si no fóra possible, es dissenyaran activitats que permeten assolir els objectius assenyalats en les mateixes.

Si algun/a estudiant/a per motiu degudament justificat no poguera assistir a alguna de les pràctiques, haurà de comunicar-ho com més prompte millor al professorat, per buscar la manera de recuperació per mitjà d'activitats proposades per a la seua compensació.

La superació d'aquesta part pràctica recull la citada assistència i la presentació dels treballs a realitzar a partir de les activitats proposades en aquestes sessions.

Per poder presentar-se a l'examen teòric és necessari haver superat aquesta part pràctica.

Donada la naturalesa de les activitats de les sessions pràctiques i la necessària interactivitat en grup, no es pot oferir recuperació de les mateixes en segona convocatòria.

En el cas que l'estudiantat no supere la part pràctica, per faltes d'assistència o incompliment en la presentació de treballs d'alguna de les pràctiques o activitats compensatòries, NO podrà presentar-se a l'examen.

La no assistència a més d'una pràctica, estiguera justificada o no, implica la NO possibilitat de presentar-se a l'examen de l'assignatura, ni en primera ni en segona convocatòria.

Si l'estudiant o estudianta no aconseguira en primera o segona convocatòria la qualificació requerida per aprovar l'examen teòric però hagués superat la part pràctica, no hauria de tornar a realitzar-la en el següent curs acadèmic en considerar-la ja superada, sempre que es complisquen les mateixes condicions recollides en aquesta guia docent.

En el cas de no superar la part pràctica, això suposarà la impossibilitat de presentar-se a la realització de l'examen teòric i, per tant, en l'acta apareixerà com «No Presentat».

L'assignatura estarà aprovada a partir de la qualificació de 5 punts, sempre que:

- es tinga superada la part de pràctiques,
- en l'examen teòric s'hauria obtingut almenys una nota de 4 punts i
- en sumar l'avaluació contínua, la nota obtinguda siga major o igual a 5 punts.

En cas de no superar l'assignatura, en l'acta apareixerà la nota de l'examen teòric.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referències bàsiques

1. Myers, DG. (2005). *Psicología*. Madrid: Panamericana.
2. Papalia, DE. (2004). *Desarrollo humano*. (9^a ed.) Madrid: McGraw Hill.
3. Morrison, V.; Benett, P. (2008). *Psicología de la salud*. Madrid. Prentice Hall.
4. Cleries X. (2006). *La comunicación. Una competencia esencial para los profesionales de la salud*. Barcelona: Masson.

Referencias complementarias

1. Arce, MC.; Carballal, MC.; Cibanal, JL. (2006). *Técnicas de comunicación y relación de ayuda en ciencias de la salud*. Madrid: Elsevier.
2. Amigo, I., Fernandez, C. y Nieto, J. (1998). *Manual de Psicología de la salud*. Madrid: Pirámide.
3. Bayes, R. (2001). *Psicología de la muerte y del sufrimiento*. Barcelona: Martinez Roca.
4. Lazarus, RS.; Lazarus, BN. (2000). *Pasión y razón: la comprensión de nuestras emociones*. Barcelona: Paidós.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna
Matèria	Sociologia
Codi assignatura	34368
Nom assignatura	SOCIOLOGIA, GÈNERE I SALUT
Caràcter	Formació bàsica d'altres branques
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Primer
Semestre	Primer o Segon
Departament	Sociologia i Antropologia Social
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Informàtica Laboratori Tutories Total
Grups	5 0,8 0 0 0,2 6
	1 2 0 0 2
Coordinació «sociologia»	Prof: Grau i Muñoz, Arantxa Despatx: N ^o 2.15, FIP Correu-e: Arantxa.Grau@uv.es
Coordinació «gènere i salut»	Prof: Vidal Blanco, Gabriel Despatx: N ^o 3.24, FIP Correu-e: Gabriel.Vidal@uv.es <hr/> Prof: Gandia Martínez, José Luis (Ontinyent) Despatx: Sala de Professorat, Ontinyent Correu-e: Jose.Luis.Gandia@uv.es
Professorat	Prof. 1: Grau i Muñoz, Arantxa Despatx: N ^o 2.15, FIP Correu-e: Arantxa.Grau@uv.es <hr/> Prof. 2: Vidal Blanco, Gabriel Despatx: N ^o 3.24, FIP Correu-e: Gabriel.Vidal@uv.es <hr/> Prof. 3: Herráiz Soler, Yolanda M ^a Despatx: N ^o 3.17, FIP Correu-e: Yolanda.Herraiz@uv.es <hr/> Prof. 4: Gandia Martínez, José Luis (Ontinyent) Despatx: Sala de Professorat, Ontinyent Correu-e: Jose.Luis.Gandia@uv.es <hr/> Prof. 5: Marco Crespo, Rocío Despatx: N ^o 3.17 FIP Correu-e: Rocio.Marco@uv.es <hr/> Prof. 6: Paricio de Castro, Helena Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correu-e: Helena.Paricio@uv.es

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La matèria de Sociologia, pròpia de l'àrea de les Ciències Socials, s'integra en el mòdul I «Formació Bàsica Comuna», constituït bàsicament per matèries pròpies de l'àrea de les Ciències de la Salut.

Que en el Pla d'estudis d'Infermeria s'integren tant les ciències biològiques com les socials es deu al fet que totes elles es requereixen per a l'estudi del procés de salut-malaltia. Si bé aquest procés posseeix una clara materialitat biològica en la mesura que afecta a persones i grups poblacionals, la seua dimensió, des del punt de vista de la Salut Pública, és fonamentalment col·lectiva, i per tant es requereix dels instruments que, aporta la Sociologia per a abordar tècnica i teòricament l'objecte d'estudi de la salut i la malaltia com un procés social, en la seua dimensió històrica, soci-política, econòmica i de gènere. Totes aquestes dimensions són necessàries per a proporcionar una explicació més integradora de la realitat social.

Estructura i l'organització el programa de l'assignatura en la seua dimensió teòrica i pràctica

El contingut teòric s'ha organitzat en dues parts. En la primera es desenvolupen els continguts relacionats amb «Sociologia», i en la segona s'exposa el coneixement relacionat amb «Gènere i Salut».

La Sociologia s'ocupa de l'estudi de la societat humana, les col·lectivitats que la formen, les estructures socials, les causes que originen els canvis i desviacions socials, la història política i social i les relacions que tenen lloc entre els individus i la societat en la qual perviu i el medi.

Té per objecte l'anàlisi científica de la realitat social. És una disciplina que naix amb la modernitat i expressa la consciència reflexiva de la societat contemporània que mira sobre si mateixa per a comprendre, i en la mesura del possible, explicar els processos que la constitueixen. En aquest sentit, la mirada de l'alumnat d'aquesta matèria ha de ser omnicomprendiva, perquè abraça totes les dimensions de les societats humanes, però es distingeix d'altres disciplines que tenen el mateix objecte per la perspectiva des de la qual observa aquesta realitat: la de les relacions socials.

D'altra banda, es fa necessària la incorporació d'una perspectiva de gènere que aborde a aquesta com una estructura social. La primera part de l'assignatura articula la sociologia de la salut i la sociologia del gènere per a oferir a l'alumnat una perspectiva a propòsit de la salut i el malestar capaç de trencar i superar el mite del paradigma biològicista. Les persones emmalaltixen no sols per causes biològiques i orgàniques, sinó també per causes socials i estructurals.

La segona part, com s'ha dit, contempla el Gènere i la Salut, desenvolupant-se les aportacions conceptuals i metodològiques produïdes en el marc dels estudis de dones i del gènere.

La perspectiva de gènere és una eina analítica de caràcter transversal que permet acostar-se a la realitat social utilitzant una nova metodologia per a la comprensió de la complexa realitat social. A l'incorporar la categoria de gènere en les Ciències de la salut, s'introdueixen una sèrie de principis i enfocaments que superen el model biomèdic, al plantejar-se una visió cultural i social de la malaltia, tal com ve recomanant l'Organització Mundial de la Salut (OMS).

En investigacions recents s'ha demostrat que el patró epidemiològic de salut i malaltia entre els homes i les dones, no només és a causa de les seues diferències biològiques, sinó als patrons d'estils de vida i als factors de risc associats a les condicions de vida i treball que es deriven de la seua posició de gènere, donant lloc a desigualtats en la manifestació de la malaltia i en l'atenció a la salut.

Quant a la formació pràctica que s'ofereix en l'assignatura, es considera fonamental atès que suposa un primer contacte de l'alumnat amb el procés de la investigació. L'ensinistrament en aquest camp, s'haurà d'exercitar amb major rigor i profunditat, quan l'alumnat haja d'abordar el Treball Final de Grau, que es requerirà per a la seua qualificació professional. Sobre la base d'això, l'orientació que es pretén donar en aquesta assignatura, és una aplicació senzilla del procés i les metodologies d'investigació.

La transversalitat de la perspectiva de gènere

La transversalitat de la perspectiva de gènere s'introdueix segons la normativa vigent i d'acord amb el document de Verificació del títol de Graduat/dóna en Infermeria, que pren com a referència les recomanacions de l'OMS per a incorporar les qüestions de gènere en el pla d'estudi.

És important assenyalar que els coneixements conceptuals i metodològics impartits en aquesta assignatura

s'utilitzaran com a eixos per a establir la «transversalitat de perspectiva de gènere» en tots els mòduls, matèries i assignatures que vertebrin el pla d'estudis d'Infermeria.

En definitiva, el que es pretén amb la transversalitat és promoure l'equitat i la igualtat entre homes i dones, al llarg de tota la vida, i vetlar perquè les intervencions en el sistema de salut no fomenten papers i relacions de gènere poc equitatius.

3. Coneixements previs

No es requereixen coneixements previs imprescindibles per a abordar aquesta assignatura.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-5 Conèixer i interpretar el marc conceptual de gènere, així com el marc normatiu i institucional relatiu a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

Competències específiques

E-7 Identificar les respostes psicosocials de les persones davant les diferents situacions de salut (en particular, la malaltia i el sofriment), seleccionant les accions adequades per a proporcionar ajuda en les mateixes. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i família, d'acord amb la situació de la persona, problema de salut i etapa de desenvolupament. Utilitzar estratègies i habilitats que permeten una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials així com l'expressió de les seues preocupacions i interessos des de la perspectiva de gènere.

E-9 Conèixer i identificar els problemes psicològics i físics derivats de la violència de gènere per a capacitar a l'estudiant en la prevenció la detecció precoç, l'assistència i la rehabilitació de les mates d'aquesta forma de violència.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Els resultats d'aprenentatge que es pretenen assolir en finalitzar l'assignatura són els següents:

Part I: Sociologia

1. Comprendre el funcionament d'alguns processos socials bàsics.
2. Conèixer les estructures de la societat.

3. Analitzar diferents problemes als quals s'enfronten les societats modernes.
4. Saber analitzar des del punt de vista social alguns comportaments bàsics dels grups socials.
5. Analitzar críticament lectures d'autors i autores bàsics de les principals corrents sociològiques.
6. Desenvolupar una consciència crítica pel que fa a les interpretacions sociològiques de la salut i la malaltia.
7. Aprendre a analitzar la realitat social utilitzant i aplicant la perspectiva de gènere.
8. Reflexionar sobre les possibilitats i estratègies de transformació de la realitat social i individual per a promoure la igualtat entre els gèneres i la justícia social.
9. Considerar degudament l'articulació del gènere amb altres factors d'estratificació social, com la classe social, l'ètnia, edat, pràctica sexual. . .
10. Adquirir els coneixements fonamentals sobre el concepte gènere com categoria analítica, així com la matriu heteronormativa que relaciona el sexe–el gènere–la heterosexualitat des d'un binarisme normatiu.
11. Explicar la perspectiva teòrica que atén el gènere com una estructura social.
12. Aprendre a detectar senyals de sexisme, discriminació injustificada i de predomini simbòlic del masculí.
13. Analitzar els factors biològics, socials, històrics, culturals i econòmics del procés salut-malaltia des de la perspectiva de gènere.
14. Desenvolupar la capacitat crítica de l'alumnat en relació amb les pràctiques de salut.
15. Saber debatre amb fonamentació alguns punts de vista controvertits respecte la gestió de la salut i el malestar.
16. Analitzar críticament vídeos i pel·lícules relacionades amb la sociologia el gènere i la salut.

Part II: Gènere i salut

1. Analitzar la influència del sistema sexe/gènere en el procés d'emmalaltir i les maneres d'afrontar la malaltia.
2. Establir les relacions que els conceptes «Identitat», «Estereotip» i «Rol Social» tenen en els fonaments del terme «Identitat de Gènere» i en la construcció de la «Subjectivitat».
3. Explicar el paper de la dona i la seua aportació en l'activitat de cuidar en l'evolució de la humanitat.
4. Identificar els nous canvis socials en els rols de gènere i com afecten al model tradicional de cures.
5. Explicar l'origen i formes de la desigualtat de gènere i la seua repercussió en la construcció social.
6. Identificar les necessitats pròpies de la dona relacionades amb la salut.
7. Conèixer i Identificar els biaixos de gènere que subjauen en el corpus teòric de les ciències de la salut que es manifesten en les pràctiques clíniques i terapèutiques.
8. Conèixer la imbricació del gènere en les professions sanitàries i els biaixos en les pràctiques clíniques i en les polítiques sanitàries.
9. Analitzar l'androcentrisme en els discursos sanitaris i en la investigació aplicada en salut.
10. Reconèixer del paper del llenguatge en la relació entre els sexes.
11. Identificar els mecanismes pels quals l'ús de la llengua col·labora en la configuració d'una realitat androcèntrica i sexista.
12. Conèixer les característiques estructurals i funcionals que determinen les diferències entre els sexes.
13. Realitzar una anàlisi crítica del valor simbòlic atribuït a determinats fets biològics de les dones.

14. Recordar la definició de Salut Sexual i Salut Reproductiva i aprofundir en el significat del concepte, analitzant els esdeveniments històrics que van fer evolucionar el concepte fins als nostres dies.
15. Revisar els drets sexuals i reproductius i analitzar l'estat dels mateixos en el nostre país.
16. Conèixer i aprendre a utilitzar les eines d'anàlisi de gènere en Salut Sexual i Reproductiva.
17. Prendre consciència de com les normes i els valors sobre els rols de gènere es relacionen amb les inequitats de gènere en salut sexual i salut reproductiva.
18. Proporcionar un marc crític des del qual analitzar el fenomen de la violència des d'una perspectiva interdisciplinària.
19. Reconèixer com principals factors de la violència de gènere les relacions de desigualtat entre homes i dones.
20. Detectar els efectes que té la violència de gènere en la salut de les dones.
21. Definir els diferents tipus de violència de gènere i els factors de risc.
22. Explicar les taxes de femicidi i la resposta de la dona enfront de la violència.
23. Analitzar les diferències del treball productiu i reproductiu,
24. Conèixer la situació actual de les dones en el mercat laboral.
25. Analitzar críticament els estereotips sexistes que les determinen les professions tradicionalment classificades com femenines o masculines.
26. Prendre consciència de la importància del treball domèstic i reflexionar sobre el que suposa la doble jornada per a les dones.
27. Descobrir el temps que inverteixen algunes dones en la realització del treball domèstic i sensibilitzar cap a la coresponsabilitat de les tasques domèstiques.
28. Conèixer i analitzar críticament els diferents usos del temps.
29. Distingir i identificar els factors que intervenen en les desigualtats de gènere en la salut.
30. Inferir i interpretar els efectes de les desigualtats de gènere en l'àmbit de la salut i en les cures d'Infermeria.
31. Aplicar el coneixement de les relacions entre gènere i salut per a explicar algunes desigualtats en la salut de dones i homes.
32. Reconèixer els aspectes derivats de la desigualtat de gènere i la seua repercussió en els diferents problemes de salut.
33. Identificar les característiques pròpies dels diferents corrents de pensament del moviment feminista.
34. Relacionar els postulats dels corrents feministes i la seua repercussió en el desenvolupament de polítiques públiques que permeten la igualtat de gènere en tots els àmbits socials.
35. Conèixer les eines transversals de la perspectiva de gènere.
36. Vincular el desenvolupament de la salut i el benestar en les dones amb les polítiques d'equitat en salut.
37. Reconèixer els problemes de gènere en les investigacions de salut.
38. Determinar les aproximacions teòriques feministes en investigació sobre problemes de salut.
39. Indicar les variables que des d'una perspectiva de gènere han d'incloure's en les enquestes de salut i projectes d'investigació.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUTS TEÒRICS

PART I: SOCIOLOGIA

L'apartat de Sociologia s'ha estructurat en cinc grans temes.

En el **tema un** s'aborda la naturalesa crític-pràctica de la perspectiva sociològica aplicada a les ciències de la salut. Es parteix del concepte de sociologia de la salut i la sociologia de la medicina, explicant com l'estructura social intervé en el procés d'emmalaltir i sanar. S'avança en el coneixement de les desigualtats socials per raó de la propietat material, del coneixement, del poder, del gènere, de la raça, de l'edat i en els mecanismes pels quals eixes desigualtats poden perpetuar-se, incrementar-se o atenuar-se. És essencial comprendre l'arrel social de la desigualtat i que els factors socials que la sustenten poden ser analitzats i modificats. Conceptes sociològics que s'han de conèixer i usar com eina d'anàlisi són, per exemple, els d'estratificació social, classe social, formes de capital, altres formes de desigualtat social, prejudicis i discriminació. Finalment s'explica la metodologia de la investigació científica social.

El **tema dos** es dedica a l'agència, grups rols i estatus. En ell s'analitza el paper de la institució familiar, explicant la família com sistema social, les funcions i la diversitat de tipologia de la vida familiar a l'hora de proporcionar les cures de salut. També s'expliquen els coneixements respecte a la forma que s'estructuren els individus en funció del parentiu i la institució familiar, els grups, rols i l'estatus social. En l'últim apartat s'expliquen i comparen les normes socials i les diferències, quant a la desviació i el delictes.

En el **tema tres** gira al voltant de l'experiència cultural de la salut i la malaltia. Ací es descriu i analitza l'evolució experimentada en els últims anys en l'estructura demogràfica d'Espanya, atenent de forma especial als moviments migratoris i les seues causes. S'aborda el sistema de salut com a sistema cultural que dóna significat als «*sickness*» i els «*illness*» i que, en les societats actuals, es veu abocat a negociar amb el «*disease*» o malaltia objecte en la que es deposita la lectura legitimada de la salut i el malestar.

En el **tema quatre** s'aborden les estructures sanitàries, nacional i internacional. Es reflexiona sobre les conseqüències que tenen per a la ciutadania la humanització dels serveis sanitaris i com aconseguir una major participació i implicació, tant dels/as pacients, com de professionals. A continuació s'exposarà i interpretarà el discurs social de la pràctica de les professions sanitàries en la societat del risc. Conjuntament a aquests coneixements, s'explicaran i contrastaran les diferents estructures sanitàries, tant les nacionals, com les internacionals. També com aplicar en l'activitat assistencial conceptes de bioètica.

En el **tema cinc** s'estudien els processos demogràfics bàsics.

En el **tema sis** s'explica la construcció social del gènere, així com les diferències que s'estableixen des de diferents teories sociològiques sobre el gènere. Així mateix s'introdueix la construcció social de les feminitats i masculinitats i com afecten a les persones, tant en les relacions de dominació i subordinació, com en les familiars i en les socials.

Temes

Tema 1: La naturalesa crític-pràctica de la perspectiva sociològica aplicada a les ciències de la salut.

- Emmalaltir, sanar i guarir com fets socials. La sociologia de la salut i la sociologia de la medicina.
- El procés de socialització.
- Canvi social i reproducció social.
- Estratificació social.
 - Gènere, classe social i desigualtats en la salut i en la malaltia.

Tema 2: Estructura i agència.

- La institució familiar. Salut, família i gènere.
- Desviació i delictes.

Tema 3: L'experiència cultural de la malaltia.

- Natalitat, mortalitat, fecunditat i envelliment: conseqüències.
- Teories de població. La teoria de la transició demogràfica i les teories poblacionistes.
- Moviments migratoris: causes i motius.
 - L'experiència cultural de la malaltia i de l'atenció sanitària.
- La multiculturalitat en el context sanitari.

Tema 4: Estructures sanitàries. Estratificació i desigualtats socials en salut i gènere.

- La humanització dels serveis sanitaris.
- El saber mèdic com discurs social en la societat del risc.
- Professions sanitàries: anàlisi de les identitats professionals sexuades.
- Transformacions socials actuals en el camp de la salut. Globalització i sostenibilitat.

Tema 5: Processos demogràfics bàsics.**Tema 6: La construcció social del gènere.**

- El sistema sexe-gènere. La teoria social i el cos generalitzat.
- La construcció social de feminitats i masculinitats.

PART II: GÈNERE I SALUT

La segona part del programa es desenvolupa en vuit temes el contingut dels quals es desenvolupa a continuació.

En el **tema set** es fa una doble anàlisi, d'una banda s'estudien les implicacions del Sistema de gènere en la construcció de la Subjectivitat, incloent ací el desenvolupament de conceptes i constructes cognitius que han estat a la base de la fonamentació psicosocial de les diferències entre els sexes i els rols de gènere. S'expliquen els estudis sobre dones i de gènere i els conceptes rellevants de «Identitat», «Estereotip», «Identitat de Gènere» i «Subjectivitat». Per altra banda, es desenvolupa l'actualització dels conceptes relacionats amb el tema Gènere i Salut. En aquesta part, s'estudia la necessitat d'eliminar els biaixos de gènere que han estat a la base del corpus teòric i de la pràctica terapèutica i s'explica àmpliament també la necessitat d'introduir noves hipòtesis de treball, noves perspectives de gènere en l'anàlisi del tipus de morbiditat femenina i en l'estudi de la prevalença diferencial de trastorns de la salut en les dones.

En el **tema vuit**, des d'una breu anàlisi de la figura de la dona en l'àmbit de la investigació, les seues causes i conseqüències, es revisen els principals problemes de gènere en la investigació en salut i es destaca la importància d'incloure les variables que des d'una perspectiva de gènere han de ser considerades en les enquestes de salut i en qualsevol projecte i desenvolupament d'investigació en salut dirigit a la població en general. Finalment s'ofereixen una sèrie de recomanacions per a incorporar la perspectiva de gènere en la investigació en salut.

En el **tema nou** s'estudien les característiques estructurals i funcionals que determinen les diferències entre els sexes, presentant una anàlisi comparativa entre el cos de la dona i el de l'home, subratllant les similituds i les diferències. Després d'això, es planteja una anàlisi més igualitària amb la intenció de desmuntar l'esquema androcèntric imperant. A continuació des d'un enfocament fisiològic, semàntic i antropològic, es fa una anàlisi crítica del valor simbòlic de determinats fets biològics, com la menarquia, la menstruació, o la menopausa, en la construcció de la feminitat. Es pretén que l'alumnat veja l'ús estigmatitzador dels fets biològics, sobretot en les dones.

En el **tema deu** s'aborda la sexualitat i la reproducció des de la perspectiva de gènere. Ací es tracta d'analitzar el concepte de Salut Sexual i Reproductiva (SSR) i com es va arribar a ell. S'analitza també on es trobem ara i com la perspectiva de gènere en la SSR pot resultar aclaridora, oferint-nos la possibilitat de detectar les inequitats de gènere que, en aquest àmbit, potser més que en uns altres, afecten tan de

prop a les dones. Una vegada ficades les bases, s'explica l'impacte que els mandats de gènere tenen sobre la dona, presentant alguns dels indicadors més importants. També es revisen els mites i valors culturals sobre la sexualitat femenina i masculina a través de la història. Els últims epígrafs del tema es dediquen les pràctiques de risc en el control de la sexualitat, el model oficial de conducta sexual i l'homosexualitat com estigma social.

En el **tema onze** s'estudien els diferents aspectes explicatius de la «Violència de Gènere», des dels marcs teòrics de la seua definició fins a la intervenció desitjable per part dels serveis sanitaris. Es descriu el cicle de la violència de gènere i les conseqüències associades, tant física com psicològicament. Les dades de femicidis i la resposta de la dona davant la violència de gènere mereixen una consideració especial, el primer pel reflex de gravetat i xacra social que implica i el segon per ser una variable poc analitzada fins al moment.

En el **tema dotze** s'introdueix el treball com categoria social i s'explica com el concepte de treball ha canviat al llarg de la història. Amb una mirada crítica s'explica quan va sorgir la divisió sexual del treball i com es va reforçar amb l'organització del treball productiu del sistema capitalista. A continuació, s'exposen i comparen les característiques del treball productiu i reproductiu, analitzant l'impacte de la nova organització del treball en la vida i la salut de les dones. En la segona part del tema s'exploren els sectors productius on es concentren les dones, introduint-se els conceptes relacionats amb la segregació vertical i horitzontal del treball, així com el que es coneix per sostre de vidre. Tots ells vénen a explicar els desavantatges de les dones en els diferents àmbits. Per a posar de manifest les evidències de la sobrecàrrega del treball reproductiu, es comenta l'enquesta de l'ús del temps i alguns dels seus resultats. Finalment, es presenten els avanços legislatius en matèria de la conciliació de la vida familiar a Espanya i l'escàs impacte en la millora de vida de les dones.

En el **tema tretze** s'ofereix una panoràmica sobre les desigualtats en salut i gènere. A partir de les diferències que existeixen entre homes i dones a nivell biològic (genètic, hereditaris, fisiològics...), ja explicades en els temes precedents, es plantegen les desigualtats d'altres factors d'índole social, econòmic i cultural, que explicats en gran mesura pel gènere, afecten de manera distinta a la salut dels homes i dones. Després de l'explicació del marc conceptual sobre el gènere com determinant social de la salut, es presenten alguns exemples utilitzant diversos indicadors que posen de manifest les evidències comentades, especialment en els aspectes estructurals, que afecten a la salut física i mental de les dones.

En el **tema catorze** està dedicat al moviment feminista i les polítiques públiques. Es parteix del concepte de moviment feminista, les organitzacions que l'integren i la seua finalitat. Després d'això es fa un breu recorregut històric (segles XVIII, XIX, XX) sobre del sorgiment i evolució del moviment feminista organitzat, presentant a les autores i obres més representatives de l'època que van tenir una clara consciència de la desigualtat de la dona. En l'actualitat no pot parlar-se d'un sol moviment feminista, sinó de la suma de diferents corrents i tendències que aborden des de diverses perspectives la seua lluita per una societat en equitat. En la segona part del tema es comenten els assoliments més importants del moviment feminista en la Conferències Mundials organitzades per Nacions Unides. Aquesta nova manera d'observar la realitat des del punt de vista de les dones és el motor que està produint més canvis en el sistema i els valors socials des de finals del segle XX, aconseguint que les institucions públiques modifiquen les seues polítiques socials i econòmiques aplicant una «política de *mainstreaming*». Finalment es presenta els components del pla d'igualtat d'oportunitats.

Temes

Introducció a la part II. El per què d'aquesta part. La relació gènere-salut. La transversalitat de la perspectiva de gènere. La legislació bàsica.

Tema 7: Gènere i salut. Què és el Gènere? Què és el Sexe? Aportacions als conceptes. Patriarcat *vs.* Androcentrisme. Elements principals constitutius del sistema sexe-gènere. Identitats, estereotips i rols. La socialització. Procés de socialització. Moments de la construcció de la identitat. Les relacions de gènere com forma de poder. Efectes de les asimetries de gènere. L'ús del llenguatge. Sexisme lingüístic.

Tema 8: Investigació en perspectiva de gènere i salut. Situació actual de la dona en la ciència i investigació. *Mainstreaming* de gènere i empoderament de les dones investigadores. Problemes de gènere en la investigació en salut. L'enfocament de gènere en les enquestes de salut i en les polítiques d'investigació: variables i aspectes metodològics. Recomanacions per a incorporar la perspectiva de gènere a la investigació en salut. Principals resultats d'estudis d'investigació en els

que es valoren les diferències entre sexe i gènere i el seu impacte en la salut. L'ús d'indicadors de gènere.

- Tema 9: **Determinants biològics.** Factors determinants de la salut de les persones. Reproducció asexual. Reproducció sexual. Determinació genètica del sexe. Caràcters sexuals primaris i secundaris. Factors que condicionen el sexe. Conclusions. Indicadors relacionats amb la salut de la dona.
- Tema 10: **La sexualitat i la reproducció des de la perspectiva de gènere.** La salut sexual i reproductiva. Definicions i evolució del concepte. Llistat de drets sexuals i reproductius (ONU-SIDA). L'impacte sobre la salut de la dona de l'«obligació» sociocultural de reproduir-se. Les conseqüències de no voler/no poder reproduir-se. Indicadors de SSR. Les diferències entre la sexualitat femenina i la masculina. Mites i valors culturals. Les constants del control de la sexualitat de la dona a través de la història i de les cultures. Les repercussions dels models sexuals sobre la salut. El negoci del manteniment de la joventut i la bellesa del cos. Pràctiques de risc en el control de la sexualitat: les mutilacions genitals femenines, les legislacions contra l'adulteri. L'establiment d'un model oficial de conducta sexual. L'homosexualitat com estigma social.
- Tema 11: **Violència de gènere.** Per què és important? Definicions de violència de gènere. Tipus de violència de gènere: física, sexual, emocional. Factors de risc de la violència de gènere. Com es produeix i es manté la violència. L'impacte de la violència en la salut de les dones/home/fills/filles/família/societat. Legislació en matèria d'igualtat i violència de gènere. El conveni d'Istanbul. La magnitud del problema. Mortalitat per violència de gènere. Les taxes de femicidi. Intervenció dels sistemes de salut.
- Tema 12: **Treball i gènere.** El treball com categoria social històrica. Evolució del concepte de treball. La divisió sexual del treball. El treball productiu i reproductiu. Diferències. L'organització del treball productiu. La flexibilitat i precarietat laboral de les dones en el món globalitzat. Els sectors productius feminitzats. La segregació horitzontal i vertical del treball. La doble jornada. El sostre de vidre. Desigualtats en la salut relacionades amb el treball. Diferències de gènere en l'impacte de la conciliació de la vida laboral i familiar en la salut. La investigació social sobre l'ús del temps.
- Tema 13: **Desigualtats en salut i gènere.** Diferències i desigualtats en salut. El gènere com determinant social de la salut: factors estructurals, intermediaris i conseqüències. Homes i Dones emmalalteixen de manera diferent. Dimensions del gènere en salut. L'Equitat de gènere en l'atenció a la salut. Biaixos en l'atenció a la salut. Reflexió sobre els biaixos en la clínica. Conflictes de rol de gènere i salut: les propostes de l'OMS. Percepció, morbiditat i cura de la salut en homes i dones: indicadors sanitaris. La feminització de la pobresa.
- Tema 14: **Moviment feminista i polítiques públiques.** Concepte i fins del moviment. La teoria feminista. El feminisme de la Il·lustració. Moviments feministes en el segle XIX i XX: feminisme liberal, socialista, radical, cultural, ecofeminisme, psicoanalític, estructuralista, postestructuralista i el postfeminisme. Assoliments del moviment feminista: el concepte de *mainstreaming*. El feminisme en Espanya. El Pla d'Igualtat d'Oportunitats.

B) CONTINGUTS PRÀCTICS

En les sessions pràctiques es proposarà a l'alumnat activitats mitjançant les quals afermar o posar en pràctica els continguts teòrics de la matèria. Es realitzaran un total de **4 pràctiques**. Es dedicaran 2 sessions als continguts del mòdul de «sociologia» i altres 2 sessions al mòdul de «salut i gènere». Els exercicis proposats podran ser individuals o grupals i hauran de plasmar-se en un document escrit que es lliurarà al professorat.

L'assistència a les sessions pràctiques és **OBLIGATÒRIA (NO RECUPERABLE)** i seran qualificades com APTE o NO APTE, **sent necessari l'assistència d'almenys el 75% d'aquestes sessions i l'entrega d'activitats complementàries de la pràctica NO realitzada.**

Si l'alumnat no poguera acudir a alguna sessió pràctica per motiu degudament justificat, haurà de comunicar-ho prèviament a la realització, o en el dia de la seua realització, a través de correu electrònic al professorat encarregat de dita pràctica.

En el cas de faltar a una pràctica de les 4 programades, es realitzarà una activitat complementària. En cas de faltar a més d'una pràctica, l'alumnat NO podrà presentar-se a l'examen ni en primera ni en segona convocatòria.

En cap cas s'acceptarà el canvi de subgrup de pràctiques, **excepte motiu degudament justificat i prèvia sol·licitud al professorat.**

C) ACTIVITATS COMPLEMENTÀRIES

Com a activitats complementàries al contingut teòric de l'assignatura, es proposa la realització d'activitats/taller a treballar a l'aula: la transmissió cultural de les desigualtats de gènere, els models de socialització de gènere, el llenguatge sexista, la violència de gènere, o unes altres que es considere oportú vinculades a les anteriors, que seran desenvolupades posteriorment en les pràctiques.

C.1 TRANSMISSIÓ CULTURAL DE LES DESIGUALTATS DE GÈNERE

Es treballaran a l'aula diversos documents relacionats amb els continguts teòrics de l'assignatura i es realitzaran debats grupals. L'objectiu serà fomentar la reflexió crítica i el debat. (PART DE SOCIOLOGIA)

C.2 MODELS DE SOCIALITZACIÓ DE GÈNERE

Es treballaran a l'aula diversos tipus de documents relacionats amb els continguts teòrics de l'assignatura i es realitzaran debats grupals. L'objectiu serà fomentar la reflexió crítica i el debat. (PART DE SOCIOLOGIA)

C.3 EL LLENGUATGE SEXISTA

El professorat donarà les recomanacions oportunes en classe i, sobre la base de les definicions de sexisme i androcentrisme lingüístic donades per Aitana Garí Pérez en el manual de llenguatge titulat «Hablamos de salud. En femenino y en masculino». Es tractarà d'identificar com es plasma la ideologia sexista en el discurs social i sanitari, plantejant-se una activitat per aprendre a utilitzar un llenguatge no sexista. (PART DE GÈNRES I SALUT)

C.4 VIOLÈNCIA DE GÈNERE

L'abordatge de la violència de gènere pel personal sanitari és un tema complex. Es realitzarà un debat en el qual s'haurà de resoldre una situació relacionada amb l'abordatge de la violència de gènere en l'àmbit social i sanitari. (PART DE GÈNERE I SALUT)

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

L'assignatura consta de 6 ECTS i la seua impartició és de 4 o 6 hores setmanals durant un quadrimestre, amb un total de 60 hores presencials. Aquestes es duren a terme en l'aula amb tot el grup (modalitat Teoria), amb 1/2 del grup (modalitat Pràctica), o en subgrups de 1/2 de la classe (tutories guiades).

El temps d'aprenentatge total s'estima en 150 hores (6 ECTS \times 25 hores d'esforç d'aprenentatge per cada crèdit ECTS). D'aquestes es dediquen un 40% a classes (50 hores), pràctiques (8 hores) i tutories (2 hores). La resta d'hores es destina al treball no presencial de l'alumnat.

A) Activitat presencials de l' alumnat

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	50
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

A.1 Contingut teòric

Tema núm.	Descripció del contingut	Hores	Professor/a que imparteix la classe
1	La naturalesa crític-pràctica de la perspectiva sociològica aplicada a les ciències de la salut.	5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
2	Estructura i agència.	5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
3	L'experiència cultural de la salut i la malaltia.	5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
4	Estructures sanitàries. Estratificació i desigualtats socials en salut i gènere.	5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
5	Processos demogràfics bàsics.	2,5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
6	La construcció social del gènere.	2,5	Llorenç Rúbio, Arantxa Grau Helena Paricio (Ontinyent)
Total hores «Sociologia»		25	
	Introducció a la part II	2	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
7	Gènere i salut.	4	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
8	Investigació en perspectiva de gènere i salut.	2	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
9	Determinants biològics.	2	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
10	La sexualitat i la reproducció des de la perspectiva de gènere.	2	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
11	Violència de gènere	4	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
12	Treball i gènere.	4	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)

Continua en la pàgina següent

Tema núm.	Descripció del contingut	Hores	Professor/a que imparteix la classe
13	Desigualtats en salut i gènere.	3	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
14	Moviment feminista i polítiques públiques.	2	Gabriel Vidal, Yolanda Herráiz, Rocío Marco J Luis Gandía (Ontinyent)
Total horas «Género y Salud»		25	

A.2 Contingut pràctic/tallers

L'alumnat participarà en els tallers/pràctiques, elaborant treballs com els indicats a continuació de forma individual o grupal. El treball s'haurà d'entregar, exposar i defensar en l'aula i, si és el cas, entregar.

Pràctica	Denominació	Hores
1	Estratificació i desigualtats socials en salut i gènere	Inclòs en
2	Teories sociològiques de gènere	les hores
3	El llenguatge sexista	de la part
4	Violència de gènere	de teoria

A.3 Pràctiques

Es planteja un total de 4 sessions de pràctiques, d'assistència obligatòria. En cadascuna de les sessions es treballaran diferents continguts vinculats als tallers i exercicis teòric-pràctics de la matèria de l'assignatura.

A.3.1 Bloc Sociologia

PRÀCTICA 1: ESTRATIFICACIÓ I DESIGUALTATS SOCIAL EN SALUT I GÈNERE

PRÀCTICA 2: TEORIES SOCIOLOÒGIQUES DE GÈNERE

Objectiu principal de la pràctica (resultat de l'aprenentatge principal).

Es plantejarà a l'alumnat un exercici pràctic sobre els continguts teòrics de la matèria propis del mòdul de sociologia.

L'organització temporal del mòdul de sociologia en l'assignatura, comporta aprofundir en la dinàmica d'aula per a l'exposició, debat i elaboració d'un comentari de text amb perspectiva d'anàlisi sociològica. Com es tracta d'una matèria que resulta en certa mesura aliena a l'alumnat, es necessita un treball complementari de maduració i comprensió del que comporta una anàlisi sociològica amb un enfocament que reculli els continguts teòrics. A més, contribueix a la realització de l'examen de la part de sociologia que consta, precisament, de diferents propostes de frases, taules, imatges que l'alumnat ha d'analitzar amb aquesta perspectiva teòrica i sociològica. Amb les pràctiques el que s'intenta és destinar un temps a la realització d'aquestes anàlisis, la qual cosa resulta més viable quan destinem un temps específic i quan comptem amb un grup menor d'alumnat.

Metodologia que s'empra per al desenvolupament de la pràctica (activitats que ha de realitzar l'alumnat per superar satisfactòriament el proposat en la pràctica).

La metodologia emprada en les sessions combina un temps de treball grupal i un temps de treball individual. El professorat lliura un document (text, frase, imatge...) a l'alumnat. Les persones assistents conformen grups de 4/5 persones i, amb ajuda del material teòric de classe, discuteixen, raonen, debaten, sobre les possibles línies a seguir en l'anàlisi i les eines teòriques a utilitzar per fer-ho. Cada estudiant redacta en una fulla i de manera individual un comentari propi que lliura al professorat, i que corregeix abans de la següent pràctica.

Estratègia d'avaluació de la pràctica.

Es corregeixen els documents lliurats assenyalant els errors tant de perspectiva com d'ús de les eines. Es discuteix, exposen en una sessió, llegint en veu alta algun dels comentaris que han estat millor elaborats, i es lliuren.

Per a obtindre la qualificació d'APTE en les pràctiques s'haurà d'assistir a les mateixes i fer lliurament de totes les activitats sol·licitades.

Possible coordinació d'aquesta pràctica amb una altra(s) pràctica(s) per una altra(s) assignatura(s).

Aquestes dues sessions pràctiques, corresponents a la part de sociologia dins de l'assignatura, constitueixen fonaments teòrics en el sentit d'analitzar l'organització social i institucional del territori i pràctiques socials de les persones relacionades amb la salut, i que de forma transversal deuen incorporar-se dins dels diferents mòduls de pràctiques des d'una visió integral.

A.3.2 Bloc Gènere i Salut

PRÀCTICA 3: RECERCA BIBLIOGRÀFICA AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE

Objectiu principal de la pràctica (o resultat d'aprenentatge principal).

Promoure una reflexió, des de la perspectiva de gènere, de l'ús del llenguatge sobre un tema relacionat amb la salut a partir d'una recerca bibliogràfica.

Metodologia que s'empra per al desenvolupament de la pràctica (activitats que ha de realitzar l'alumnat per superar satisfactòriament el proposat en la pràctica).

Seleccionar un tema de salut d'interès per a l'alumnat des de la perspectiva de gènere.

Realitzar una recerca bibliogràfica d'articles relacionats amb el tema triat en alguna de les següents bases de dades: Pubmed, Dialnet, Scopus. . .

Utilitzar una combinació de paraules clau relacionades tant amb el problema de salut com amb la perspectiva de gènere.

Seleccionar 5 articles, llegir-los i resumir els resultats principals dels mateixos.

Posteriorment triar-ne un d'ells i realitzar una anàlisi tenint en compte la perspectiva de gènere.

Ha de tractar-se d'articles científics (d'investigació, no editorials ni articles d'opinió ni teòrics) publicats entre 5 o 10 anys anteriors.

Estratègia d'avaluació de la pràctica.

L'avaluació es durà a terme seguint els apartats que ha de tenir el treball i que hauran estat explicats a l'inici de la pràctica.

- Títol: inclou el tema de salut seleccionat amb perspectiva de gènere.
- Quines bases de dades, paraules clau i combinacions s'han utilitzat.
- Introducció teòrica sobre el problema de salut des d'una perspectiva de gènere. Utilitzar 5 articles i aplicar els continguts teòrics de l'assignatura.
- Resum dels resultats de l'article principal seleccionat.
- Reflexió, discussió i conclusió des d'una perspectiva de gènere.
- Bibliografia: citar els articles seleccionats en estil «Vancouver» o «APA».

S'atorgarà la qualificació d'APTE o NO APTE.

Possible coordinació d'aquesta pràctica amb una altra(s) pràctica(s) per una altra(s) assignatura(s).

Relacionada amb l'assignatura d'introducció a la investigació i amb qualsevol pràctica de qualsevol assignatura en la qual s'haja de realitzar una recerca bibliogràfica, tenint en compte la perspectiva de gènere dins d'un estudi en qualsevol línia d'investigació.

PRÀCTICA 4: VIOLÈNCIA DE GÈNERE/IGUALTAT DE GÈNERE (CAS PRÀCTIC)**Objectiu principal de la pràctica (resultat d'aprenentatge principal).**

Reflexionar sobre el problema de la violència de gènere i la igualtat de gènere, i fomentar el debat individual i grupal aplicant els coneixements teòrics al cas proposat, com pot ser: visualització i elaboració de material audiovisual, comentari crític d'articles, elaboració de materials, etc.

Metodologia que s'empra per al desenvolupament de la pràctica (activitats que ha de realitzar l'alumnat per superar satisfactòriament el proposat en la pràctica).

Elaboració del material proposat i redacció d'un comentari crític o resolució de preguntes proposades, segons el cas.

Durant la realització de la pràctica es discuteixen a l'aula diversos aspectes sobre el cas exposat i sobre la dinàmica de la violència i la igualtat, incloent un debat sobre la cultura sexista present en la nostra societat i la seva influència en la violència de gènere i la igualtat de gènere. L'alumnat ha de respondre a les preguntes formulades i elaborar un document que serà dipositat a l'aula virtual per a la seva correcció.

Estratègia d'avaluació de la pràctica.

La qualificació d'APTE o NO APTE estarà en funció del tipus de resposta i justificació a les qüestions plantejades.

Possible coordinació d'aquesta pràctica amb una altra(s) pràctica(s) per una altra(s) assignatura(s).

Relacionada amb el Pràcticum II-Infermeria Comunitària, en l'atenció a casos en els quals en el Centre de Salut es presente o sospite evidència de violència de gènere o es plantegen intervencions per la igualtat de gènere.

A.4 Tutories guiades

Les sessions de tutoria grupal (U), seran emprades per a l'aclariment de continguts teòrics impartits.

Grup	Hores	Professor/a
U1	2	
U2	2	

B) Activitats no presencials de l'alumnat

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	10
Elaboració de treballs individuals	10
Estudio i treball autònom	30
Lectures de material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	10
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	10
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times (1 - $\frac{40}{100}$))	90 h

8. Metodologia docent

A) Classes teòriques participatives

El professor o la professora presentarà, d'una manera general, cadascun dels temes amb la finalitat d'orientar les/els estudiants, posant en relleu l'interès i la importància dels continguts que es van a tractar i ressaltant les interrelacions amb altres fenòmens, realitats o processos abordats anteriorment, o que es tractaran més endavant. Per a això es farà ús de diapositives i presentacions audiovisuals, o mitjançant l'entrega i anàlisi d'articles i documents.

B) Lectura i anàlisi de documents

De manera individual, es llegiran i analitzaran, llibres, capítols de llibres, articles i altres documents significatius relacionats amb els temes de programa. D'alguna lectura el professor o professora sol·licitarà l'elaboració d'un comentari de més de 10 pàgines, que serà remès per el/l'estudianta a través de l'aula virtual abans de la data que s'indique.

C) Taller

Des del punt de vista pedagògic el taller és altra metodologia que permet un «aprendre fent» en forma de treball de grup. Serà utilitzada per a realitzar activitats complementàries en alguns dels temes. Una vegada impartit el contingut teòric, es plantejaran exercicis i activitats pràctiques perquè les/us estudiantes exerciten habilitats i destreses que els van a resultar útils quan cursen altres assignatures. Es proposa la realització de tallers: 1) Estratificació i desigualtats socials en salut i gènere. 2) Teories sociològiques de gènere. 3) El llenguatge sexista i 4) Violència de gènere.

D) Tutories a demanda o programades, individuals o de grup

Les tutories constitueixen el complement ideal per a reforçar els ensenyaments teòrics i pràctiques, doncs permeten una relació més personalitzada entre l'estudiant i el professor. El professorat atindrà la demanda individual de les/us estudiantes responnent els dubtes plantejats dels temes explicats en classe, i en les tutories de grup es revisarà els productes i els exercicis realitzats. En ambdós casos suposa la reunió periòdica d'estudiantes, d'aproximadament una hora de durada amb el tutor o la tutora assignada.

Per a l'atenció tutorial en despatx, es concertarà prèviament cita amb el professorat per a la correcta planificació, adequant la mateixa a l'horari que cada professor o professora tinga assignat a dita activitat. Per a l'atenció tutorial en la modalitat «programa de tutories electròniques establertes per la Universitat de València» via *on-line* mitjançant aula virtual, sols es podrà realitzar quan el professorat informe que té establerta dita participació en eixe programa.

E) Materials

L'alumnat disposarà dels següents materials:

- **Guia acadèmica.** Especifica les competències, els objectius generals, i específics les unitats temàtiques amb la descripció del contingut, la relació de temes i els continguts, la bibliogràfica específica per unitat, la bibliografia complementària, la metodologia de classe, i l'avaluació de l'assignatura.
- **Dossier de materials.** S'utilitza com eina d'estudi i aplicació dels conceptes i teoria que s'haurien d'aplicar en els tallers. Es facilitaran les guies expositives, articles seleccionats...
- **Material audiovisual.** Es facilitarà a l'alumnat un llistat de pel·lícules per a visualitzar en horari no lectiu. Algunes d'elles, a mode d'exemple, són:
 1. *Sólo mía*. Director: Javier Balaguer, 2001, España.
 2. *Te doy mis ojos*. Directora: Itziar Bollaín, 2003, España.

3. *El miedo (La por)*. Director: Jordi Cadena, 2013, España.
4. *La maleta de Marta*. Director: Günter Schwaiger, 2013, España-Austria.

El Aula Virtual s'utilitzarà per a dipositar el material de suport de l'assignatura i com mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat. El professorat lliurarà i penjarà en l'aula virtual el material didàctic utilitzat en classe.

9. Avaluació

Hi haurà un examen de la matèria, escrit i objectiu, que es realitzarà el dia i en l'aula que determine el centre. En l'avaluació entrarà el contingut de classes teòriques i pràctiques de la matèria. L'examen estarà format per un nombre suficient de qüestions, bé de resposta oberta o tancada, però de caràcter objectiu.

L'examen (Sociologia, Gènere i Salut) suposa el 80% de la qualificació, mentre que el 20% restant correspon a lliurament d'activitats d'avaluació contínua.

Críteris

- L'examen-treball de la part I «Sociologia» s'aprova a partir de 5 de nota (sobre 10). Açò equival a 2 sobre 4.
- L'examen de la part II «Gènere i Salut» s'aprova a partir de 5 de nota (sobre 10). Açò equival a 2 sobre 4. Constarà de:

Una prova tipus «test», d'entre 20 i 25 preguntes, amb 3 opcions de resposta. La màxima puntuació a obtenir serà de **4 punts**. Per al càlcul de la puntuació s'aplicarà la fórmula següent:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } A \\ \text{Errors: } E \\ \text{Nbre. de possibles respostes: } n \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } p \\ \text{Nbre. total de preguntes del «test»: } T \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(A - \frac{E}{n-1} \right) \cdot \frac{p}{T}$$

Exemple:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } (A) \quad 43 \\ \text{Errors: } (E) \quad 7 \\ \text{Omissions: } \quad 10 \\ \text{Nbre. de possibles respostes: } (n) \quad 3 \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } (p) \quad 10 \\ \text{Nbre. total de preguntes del «test»: } (T) \quad 60 \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(43 - \frac{7}{3-1} \right) \cdot \frac{10}{60} = 6,583$$

- Pràctiques d'aula:

Les 4 pràctiques són de caràcter OBLIGATORI. L'alumnat que no assistisca a una de les pràctiques per motiu degudament justificat haurà de recuperar aquesta part mitjançant una activitat complementària.

Si l'alumnat no poguera acudir a alguna sessió pràctica per motiu degudament justificat, haurà de comunicar-ho prèviament a la realització o en el dia de la seva realització a través de correu electrònic a l'professorat encarregat d'aquesta pràctica.

Nota final

La nota final s'obtindrà de la següent manera:

- Les pràctiques (sociologia, gènere i salut): APTE o NO APTE.
- L'examen puntua el 80% de la nota final.

– Part I, Sociologia: 40%

– Part II, Gènere i Salut: 40%

- Activitats d'avaluació contínua: 20%.

Per superar tota l'assignatura s'haurà d'haver aprovat tant la part corresponent al treball de pràctiques, com la Part I de Sociologia i la Part II de Gènere i Salut, entre les dues convocatòries durant el curs acadèmic.

L'avaluació contínua només podrà ser sumada sempre que es tinguen aprovades les parts de l'examen tant de sociologia com de gènere i salut. Si no es compleix aquest criteri l'assignatura no podrà ser aprovada.

Es mantindran aquelles parts aprovades en la 1ª convocatòria, devent l'alumnat examinar-se en la 2ª convocatòria només d'aquella part o matèria no superada anteriorment. Per tant, aquella persona que no supere alguna de les TRES parts després de les dues convocatòries, no tindrà aprovada l'assignatura durant aquest curs acadèmic, ni se li guardarà la qualificació per al curs acadèmic següent.

Els i les alumnes hauran de realitzar totes les activitats, en les que obligatòriament s'inclouen les pràctiques, juntament amb l'examen per a poder ser avaluats i avaluades.

La nota de l'examen i la nota final resultant es comunicaran mitjançant l'aula virtual o en tauler d'anuncis. Mitjançant correu electrònic o la secció de notícies de l'aula virtual es comunicarà la data de revisió d'exàmens i el període de temps per a la seva realització. La revisió pot suposar la modificació de la qualificació, tant a l'alça com a la baixa, en cas d'error o correcció. Després d'aquesta data no hi haurà més revisions de notes i es procedirà a signar les actes corresponents.

L'alumnat que en primera convocatòria tinguera una, dues o les TRES parts no superades, la qualificació en l'acta apareixerà amb la puntuació més alta d'entre la no superada.

Segona convocatòria

Tindrà la mateixa forma que l'examen de 1ª convocatòria. Els i les estudiantes que no hagen superat la matèria podran presentar-se novament a l'examen, d'aquella/lles part/s no superada/des. En cas de no haver lliurat o no haver superat les activitats i/o treballs indicats pel professorat, es tindrà de termini fins el mateix dia de l'examen per a fer-ho. Si no s'hagueren realitzat les activitat indicades, l'alumnat no haurà superat l'assignatura i es traslladarà a l'acta la qualificació més alta d'entre les proves no superades.

En cas de suspendre l'assignatura, només es guardaran per a successius cursos aquelles pràctiques i activitats d'avaluació contínua que tingueren el mateix format i característiques d'aquelles realitzades. En el cas que les pràctiques i activitats d'avaluació contínua tinguen alguna modificació, l'alumnat repetidor haurà de realitzar-les novament.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Cockerham, W C. (2002). *Sociología de la medicina*. Madrid: Prentice Hall
2. Connell, R y Pearse, R (2018). *Género desde una perspectiva global*. Valencia: PUV. [traducció: Arantxa Grau i Almudena Navas]
3. Velasco Arias, S. (2009). *Recomendaciones para la práctica clínica con enfoque de género*. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer. Dirección General de la Agencia de Calidad del Sistema Nacional de Salud. Ministerio de Sanidad y Política Social.
4. Casado Mejía, Rosa (2019). *Género y salud: Apuntes para comprender las desigualdades y violencia basada en el género y sus repercusiones en la salud*. Madrid: Díaz de Santos.
5. Cifre, Eva, y Mª Carmen, Pastor (2015). *Salud, emociones y género: materiales para el máster universitario en Estudios Feministas, de Género y Ciudadanía*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.
6. Cabré Pairet, Montserrat (2013). *Sexo y género en medicina: Una introducción a los estudios de las mujeres y de género en ciencias de la salud*. Santander: Ediciones Universidad de Cantabria.

Bibliografia complementària

1. Grau, A; Rubio, L. (2013). *Investigación Social aplicada a las Ciencias de la Salud*. Valencia. Tirant lo Blanch.
2. Feito, R. (1997). *Estructura Social contemporánea*. Madrid. Siglo XXI editoras
3. Giddens, A. (1999). *Consecuencias de la modernidad*. Madrid. Alianza editorial.
4. Bauman, Z. (2007). *Amor líquido*. Madrid: Hondo de cultura económica.
5. Bauman, Z. (2013). *¿La riqueza de unos pocos no beneficia a todos?* Barcelona: Paidós.
6. Daponte, A; Bolivar, J.; García, M.M. (2009). *Las desigualdades sociales en salud*. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública.
7. García Ferrando, M. (coord.) (2005). *Pensar nuestra sociedad global. Fundamentos de Sociología*. Valencia: Tirant lo Blanch.
8. Giddens, A. (2006). *Sociología*. Madrid: Alianza Editorial.
9. Illich, I. (1975). *Némesis médica: la expropiación de la salud*. Barcelona: Barral.
10. Maacionis, J.J. (2007). *Sociología*. Madrid: Pearson.
11. Giddens, A. (2007). *Europa en la era global*. Barcelona: Paidós.
12. Valles, M. (2003). *Técnicas cualitativas de investigación social*. Madrid: Síntesis.
13. Alberdi, I; Rojas, L. (2005). *Violencia: Tolerancia zero*. Barcelona: Obra Social. Fundació la Caixa
14. Giner, S.; Lamo de Espinosa, E.; Torres, C. (eds.). (2002). *Diccionario de Sociología*. Madrid: Alianza editorial.
15. Goffman, E. (1963). *Estigma. La identidad deteriorada*. Madrid: Amorrortu editores.
16. Marqués, JV. (1999). *No és natural*. València: Tres i quatre.
17. Mora Castro, A. (2007). Inmigración, servicios públicos e integración social. *Cuadernos de Trabajo Social*. 20: 25-34, 7 Ref.
18. Artazcoz, L. (ed.). (2004). Monográfico «Género y salud». *Gac. Sanit.*, supl. 2: 1-92.
19. Laqueur, T. (1994). *La construcción del sexo. Cuerpo y género desde los griegos hasta Freud*. Madrid: Cátedra Feminismos.
20. Fausto-Sterling, Anne; (2006). *Cuerpos sexuados. La política de género y la construcción de la sexualidad*. Barcelona: Melusina.
21. Alberdi, I. y Rojas Marcos, L. (2005). *Violencia: tolerancia cero*. Barcelona: Obra Social. Fundación La Caixa.
22. Varela, Nuria (2008). *Feminismo para principiantes*. Barcelona: Ediciones B.S.A.
23. Martínez Benlloch, I. (2000). *Sistema sexo-género, identidades y construcción de la subjetividad*. Valencia: Universidad de Valencia.
24. OMS. (s/a). *Informe Salud y Género 2006. Las edades centrales de la vida*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo.

11. Altres qüestions

Llengua vehicular

Atenent a la normativa que estableix la Universitat de València, la llengua d'exposició del docent serà el castellà, en el grup de castellà, i el valencià, en el grup de valencià. La llengua dels materials didàctics i l'examen serà el valencià per als grups de matrícula en valencià i el castellà per als grups de matrícula en castellà. Per a les lectures, la que trie el/l'estudiant. La dels treballs, el valencià o el castellà, segons trie l'alumnat.

Aula virtual

En aquells casos en els quals es considere, i atenent a criteris d'austeritat ecològica, s'acceptaran les activitats lliurades digitalment mitjançant l'aula virtual. No obstant això en aquells casos en els quals s'indique per part del professorat, el material i les activitats requerides, seran presentades i lliurades en paper.

Correu electrònic

La relació ordinària entre l'alumnat i el professorat tindrà lloc en la classe o les tutories. L'alumnat, identificant-se amb el nom i cognoms, l'assignatura i el grup al qual pertany, podrà dirigir-se al correu electrònic del professorat para:

- a) Informar d'anomalies administratives (per exemple, que a un/a estudiant no li aparega la nota final i als seus companys i companyes, sí).
- b) Altres qüestions de rellevància equivalent.

L'alumnat haurà de dirigir-se per a aspectes referits a la part de Sociologia al coordinador/a de Sociologia, i per a aspectes referits a la part de Gènere i Salut, al coordinador/a de Gènere i Salut.

No es podrà fer ús del correu electrònic para:

- a) Qüestions alienes a la docència o referides a altres matèries.
- b) Remetre activitats, excepte indicació expressa per part del professorat.
- c) Fer consultes sobre el contingut de la matèria (açò s'he de fer en la classe o a la tutoria). L'única excepció en la que sí que es podran atendre aquestes consultes és en el caso que el professor o professora participe en el programa de tutories electròniques de la Universitat de València. Dita consulta s'haurà de realitzar utilitzant l'accés des de l'aula virtual, i no de forma directa con el correu electrònic del professor o la professora. Donat que tot el professorat no participa en dita modalitat tutorial, es comunicarà al principi de curso en quins casos pot dirigir-se l'estudiant o estudianta per a realitzar les consultes i en quins casos no.
- d) Fer consultes sobre data i lloc d'examen (açò correspon en el centre i es troba en el tauló corresponent o en la web del Centre).
- e) No s'atendran correus electrònics fora dels dies assenyalats com lectius segons el calendari acadèmic establert per la Universitat de València.

En casos com aquests o uns altres equivalents, els correus seran ignorats. També serà ignorat sistemàticament tot correu d'estudiant que no provinga d'un compte del servidor de la UV (és a dir, aquells que no acaben en @alumni.uv.es).

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Estadística					
Codi assignatura	34369					
Nom assignatura	BIOESTADÍSTICA I TIC APLICADES A CIÈNCIES DE LA SALUT					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Primer					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	3,8	0	2	0	0,2	6
	1	0	2	0	2	
Coordinació	<p>Prof: Estarlich Estarlich, Marisa Despatx: N° 2.9, FIP Correu-e: M.Luisa.Estarlich@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Mariano Julián Rochina Despatx: N° 3,17, FIP Correu-e: Mariano.Julian-Rochina@uv.es</p>					
Professorat	<p>Prof. 1: Estarlich Estarlich, Marisa (Gr A, C) Despatx: N° 2.9, FIP Correu-e: M.Luisa.Estarlich@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Mariano Julián Rochina (Gr B, E) Despatx: N° 3.17, FIP Correu-e: Mariano.Julian-Rochina@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Vergara Hernández, Carlos (Gr C) Despatx: N° 3.17, FIP Correu-e: Carlos.Vergara@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Professor/a Associat (Gr D) Despatx: Correu-e:</p> <hr/> <p>Prof. 5: Aniceto Lacasa, Santiago (Gr ON) Despatx: Sala professorat Infermeria (Ontinyent) Correu-e: Santiago.Aniceto@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Despatx: Correu-e:</p>					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura de «Bioestadística i Tècniques de la Informació i la Comunicació Aplicades a Ciències de la Salut» està inclosa en la formació bàsica del Grau d'Infermeria. S'imparteix en el primer semestre.

Es tracta d'una assignatura transversal utilitzada en moltes altres assignatures del grau, però imprescindible per a l'assignatura de «Salut pública» de primer curs i també les assignatures de quart curs «Introducció a la Investigació en la Disciplina Infermera» i «Treball Final de Grau».

L'assignatura s'estructura en quatre grans blocs temàtics: estadística descriptiva, probabilitat, inferència i demografia sanitària. En ells s'estudien conceptes d'estadística i demografia i la seua aplicació en les ciències de la salut.

3. Coneixements previs

No són necessaris coneixements previs d'Estadística, Demografia i de Tecnologies de la Informació i de la Comunicació, encara que ajudarà molt a l'alumnat conèixer continguts semblants que podem trobar en les assignatures de matemàtiques cursades en el batxillerat i estar habituat a l'ús de l'ordinador.

4. Objectius i competències

Competències generals

- G-28** Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.
- G-30** Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.
- G-32** Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.
- G-33** Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.
- G-37** Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

- E-5** Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.
- E-15** (part) Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals
- E-25** Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Conèixer el vocabulari i terminologia bàsica de l'estadística descriptiva, la probabilitat, la inferència i la demografia.
2. Conèixer les principals fonts de dades demogràfiques i sanitàries.
3. Interpretar correctament informació estadística y demogràfica que puga aparèixer en els continguts d'altres assignatures del grau.
4. Resoldre exercicis i afrontar situacions que puguen plantejar-se en altres assignatures del grau o en l'exercici professional.
5. Interpretar informes, treballs, etc., en els quals s'han utilitzat els conceptes inclosos en el temari de l'assignatura.
6. Utilitzar correctament programari per al maneig de TICs i per a l'anàlisi estadística i demogràfica.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC (38 h)

UNITAT TEMÀTICA 0: BIOESTADÍSTICA, DEMOGRAFIA I CIÈNCIES DE LA SALUT (≈ 2 h)

Tema 1: **Bioestadística i demografia en ciències de la salut.** §1.1. Concepte de Bioestadística. §1.2. Necessitat de l'estadística en les ciències de la salut. §1.2.1 Variabilitat biològica. §1.2.2 Quantificació en les ciències de la salut. §1.2.3 Salut Pública i Epidemiologia. §1.2.4 Perspectiva comunitària de les ciències de la salut. §1.2.5 Naturalesa del treball clínic. §1.2.6 Medicina basada en l'«evidència». §1.3. Passos per a un estudi estadístic. §2.1. Introducció a la demografia. Conceptes fonamentals. §2.2. Fonts d'informació demogràfica §2.3. Mesura dels esdeveniments demogràfics §2.4. Què s'analitza quan s'estudia una població humana. §2.4.1 Característiques de la població. Estructura. §2.4.2 Comportament demogràfic. Dinàmica de la població.

UNITAT TEMÀTICA 1: ESTADÍSTICA DESCRIPTIVA (≈ 6–8 h)

Tema 2: **Estadística descriptiva.** §1. Introducció. Conceptes generals. §2. Recollida i organització de les dades. Un exemple. §3. Escales de mesura. §4. Tipus de variables estadístiques. §5. Freqüència, proporció, percentatge. Taula de distribució de freqüències. Taula de contingència. §6. Presentació de les dades. Taules i figures. §7. Intervals o classes. §8. Resum de les dades. §8.1 Mesures de tendència central (moda, mitjana aritmètica). §8.2 Mesures de posició (percentils, mediana, quartils). §8.3 Mesures de variabilitat o dispersió (rang o recorregut, interval interquartílic, variància i desviació típica, coeficient de variació). §8.4 Mesures de forma (concentració, asimetria, curtosis).

UNITAT TEMÀTICA 2: PROBABILITAT (≈ 8–10 h)

Tema 3: **Probabilitat.** §1. Probabilitat. Introducció. §2. Probabilitat. Conceptes bàsics: experiment aleatori, espai mostral, successos. §3. Probabilitat. Definicions. §3.1 Definició clàssica, definició freqüentista, probabilitat subjectiva. §3.2 Definició axiomàtica o formal de probabilitat. §4. Propietats de la probabilitat. §5. Probabilitat condicionada. §5.1 Successos independents. §5.2 Teorema de la probabilitat total. §6. Teorema de Bayes. §7. Valor d'una prova diagnòstica (o «test»).

Tema 4: **Variable aleatòria.** §1. Introducció. §2. Variable aleatòria. §3. Distribució de probabilitat d'una variable aleatòria. §3.1 Funció de densitat de variable aleatòria discreta (Funció de probabilitat). §3.2 Funció de densitat de variable aleatòria contínua (Funció de densitat). §3.3 Funció de distribució. §4. Esperança, variància i desviació típica d'una variable aleatòria. §5. Independència de variables.

Tema 5: **Distribucions de probabilitat.** §1. Distribucions de probabilitat discretes. §1.1 Distribució Bernouilli. §1.2 Distribució Binomial. §1.3 Distribució Multinomial. §1.4 Distribució Poisson. §2. Distribucions de probabilitat contínues. §2.1 Distribució Normal. §2.2 Distribució Khi-quadrat de Pearson. §2.3 Distribució t-Student. §3. Aproximacions a la distribució Normal. §3.1 Aproximacions de la distribució Binomial a la Normal. §3.1 Teorema central del límit. §3.1 Correcció per continuïtat. §3.2 Aproximacions de la distribució Poisson a la Normal. §3.3 Aproximacions de la distribució t-Student a la Normal.

UNITAT TEMÀTICA 3: INFERÈNCIA ESTADÍSTICA (≈ 8–10 h)

Tema 6: **Inferència estadística I.** §1. Conceptes bàsics sobre inferència. §2. Mostreig. Tipus de mostreig. §2.1 Mostreig aleatori o probabilístic (simple, sistemàtic, per conglomerats, estratificat). §2.2 Mostreig no aleatori o no probabilístic (per quotes, incidental, accidental). §3. Estimadors puntuals i la seua distribució en el mostreig. Paràmetres, estimadors, distribució mostral. §4. Contrast d'hipòtesis.

- Tema 7: **Inferència estadística II.** §1. Estimació puntual de la mitjana. Teorema central del límit. No esbiaixament i precisió. Funció de versemblança Interval de confiança. §2. Estimació puntual de la proporció i interval de confiança.
- Tema 8: **Inferència estadística III.** §1. Estimació puntual de la diferència de mitjanes i interval de confiança. Comparació de mostres amb les proves t-Student i ANOVA (Anàlisi de Variància) **i les respectives proves no paramètriques.** §2. Estimació puntual de la diferència de proporcions i interval de confiança. Comparació de mostres amb la prova Khi-quadrat o la prova de Fisher. §3. Error de tipus I i de tipus II. Acotació dels errors per a calcular la grandària mostral. Càlcul de la grandària mostral per a l'estimació de mitjanes i de proporcions.

UNITAT TEMÀTICA 4: DEMOGRAFIA (≈ 8 h)

- Tema 9: **Fonts d'informació demogràfica.** §1. Cens de Població i Habitatges. §2. Padró Municipal d'Habitants. §3. Moviment Natural de la Població (MNP). §4. Moviments migratoris.
- Tema 10: **Mesura dels esdeveniments demogràfics.** §1. Raó (índex/relació). Components, definició, interpretació, propietats. §2. Proporció/percentatge. Components, definició, propietats. §3. Taxa. Components, definició, propietats. Taxa bruta, taxa específica. §4. Nombres (números) índex. Components, definició, propietats. Canvi percentual. Relació entre el nombre índex i el canvi percentual.
- Tema 11: **Estructura i característiques de la població.** §1. Conceptes. §1.1 Estructura de la població. §1.2 Edat. Grups d'edat. §2. Distribució de la població. §3. Piràmide d'edat/Piràmide de població. §3.1 Tipus de piràmide d'edat. §4. Indicadors d'estructura. Coeficients de masculinitat i de feminitat. Distribució percentual de la població per grups d'edat. Índex d'envelliment. Índex de sobre envelliment. Índex de joventut, Índex de vellesa. Índex de dependència global. Índex de dependència de joves. Índex de dependència d'ancians. Percentils/quartils d'edat. Edat mitjana amb dades en intervals. §4.1 Altres indicadors d'estructura. Índex de Sundbärg. Índex de Fritz-Savoy. Índex de Sauvoy. Índex de maternitat. Índex de potencialitat. Índex de tendència. Índex de renovació de la població activa. §5. Altres característiques d'estructura de la població (EC, professió, estudis). Estructura de la població per estat civil, segons activitat professional, per estudis realitzats. §6. Distribució geogràfica de la població. Densitat de població. Distribució per nombre d'habitants (municipis rurals, intermedis, urbans).
- Tema 12: **Comportament demogràfic. Dinàmica de la població.** §1. Dinàmica de la població. Concepte. §2. INDICADORS DEMOGRÀFICS DE CREIXEMENT. §2.1 Relacionats amb el MNP: creixement vegetatiu. §2.2 Relacionats amb els moviments migratoris. §2.3 Relacionats amb el MNP i els moviments migratoris. §3. INDICADORS DEMOGRÀFICS D'EVOLUCIÓ. §3.1 Índex d'evolució. §3.2 Canvi percentual. §3.3 Creixement anual (d). §3.4 Taxa de creixement intercensal/interanual (TCI). §4. INDICADORS DE FECUNDITAT. §4.1 Conceptes. §4.2 Taxa bruta de natalitat (TBN). §4.3 Taxa de fecunditat general (TFG). §4.4 Taxa de fecunditat segons edat (TFE). §4.5 Edat mitjana de la maternitat (EMM). §4.6 Índex Sintètic de Fecunditat (ISF). §4.7 Taxa bruta de reproducció. §4.8 Relació de masculinitat al naixement.
- Tema 13: **Mortalitat, esperança de vida i anys potencials de vida perduts.** §1. MORTALITAT. INDICADORS DE MORTALITAT. §1.1. Taxa bruta de mortalitat. §1.2. Taxa específica de mortalitat. §1.3. Taxa de mortalitat infantil. §1.3.1 Taxa de mortalitat neonatal immediata. §1.3.2 Taxa de mortalitat neonatal. §1.3.3 Taxa de mortalitat perinatal. §1.4. Índex de Swaroop-Uemura. §1.5. Mortalitat segons causes i grups de causes. §1.5.1 Mortalitat proporcional. §1.5.2 Mortalitat segons causes i grups de causes. §2. ESPERANÇA DE VIDA. Esperança de vida al néixer. Esperança de vida a una determinada edat. §3. ANYS POTENCIALS DE VIDA PERDUTS (APVP). §3.1 Taxa d'APVP. Mitjana d'APVP. Percentatge d'APVP. §3.2 Model/Patró d'APVP.

B) TUTORIES D'AULA PROGRAMADES (2 h)

Les dues hores de tutoria d'aula s'empraran per a reforçar a l'alumnat en aquells conceptes que no hagen quedat clars durant les classes. S'utilitzaran per a la resolució de dubtes i d'exercicis amb la finalitat d'indagar el grau d'aprenentatge entre l'alumnat.

C) PRÀCTIQUES D'INFORMÀTICA (20 h)

Es contempla la realització de pràctiques amb l'ordinador en l'aula a través de les quals s'aprofundirà en els conceptes apresos en la teoria, alhora que s'exercitaran procediments per a afrontar amb èxit la resolució dels exercicis que puguen plantejar-se en l'examen.

I₁ ESTADÍSTICA DESCRIPTIVA

1. A cada subgrup d'estudiants se li entregarà una base de dades en format *Unicode* que s'haurà de carregar en programari estadístic.
2. Una vegada assabentat l'alumnat de quina informació conté cada variable/columna, haurà de classificar les variables en qualitatives (nominals, ordinals, binàries) o quantitatives (discretes, contínues).
3. Seguidament es reconstruirà una taula amb la distribució de freqüències per a alguna variable quantitativa.
4. S'elaboraran taules de contingència amb el creuament de variables qualitatives.
5. Es construïran intervals de classe per a variables quantitatives.
6. Es calcularan mesures de tendència central, de posició, de variabilitat i de forma.
7. Es representaran figures i taules de contingència, histogrames i polígons de freqüències.
8. Finalment, junt a l'anterior, es demanarà que s'elaboraren breus descripcions, a mode d'anàlisi sintètica, sobre els resultats de la informació treballada.

I₂ PROBABILITAT, VARIABLES ALEATÒRIES I DISTRIBUCIONS DE PROBABILITAT

El professorat entregarà a l'alumnat una col·lecció d'exercicis sobre:

1. Probabilitat
 - (a) Probabilitat i les seues propietats
 - (b) Probabilitat condicional. Independència
 - (c) Teorema de la probabilitat total i teorema de Bayes
 - (d) Prova diagnòstica
2. Distribucions de probabilitat
 - (a) Variable discreta i distribució de freqüències relatives i acumulades
 - (b) Distribució binomial
 - (c) Distribució de Poisson
 - (d) Distribució normal
 - (e) Aproximació de les distribucions binomial i Poisson a la distribució normal

Els exercicis es distribuïran a l'atzar de manera que, per grup o individualment, s'haurà de resoldre un conjunt d'exercicis sobre probabilitat i sobre distribucions de probabilitat.

El professorat establirà un ordre aleatori perquè una mostra d'alumnes exposen la resolució dels exercicis davant del grup.

I₃ INFERÈNCIA ESTADÍSTICA

El professorat entregarà a l'alumnat una col·lecció d'exercicis sobre:

1. Mostres estadístiques
2. Estimació de paràmetres
 - (a) Estimació de la mitjana
 - (b) Estimació de la proporció
3. Intervalls de confiança
 - (a) Interval de confiança per a la mitjana
 - (b) Interval de confiança per a la proporció
4. Grandària de la mostra
 - (a) Grandària de la mostra per a estimar mitjanes
 - (b) Grandària de la mostra per a estimar proporcions
5. Comparacions
 - (a) Comparació de mesures mitjançant les proves t-Student, ANOVA o el seus equivalents de proves no paramètriques.
 - (b) Comparació de proporcions amb la prova Khi-quadrat.

Els exercicis es distribuïran a l'atzar de manera que, per grup o individualment, s'haurà de resoldre un conjunt d'exercicis sobre inferència estadística.

El professorat establirà un ordre aleatori perquè una mostra d'alumnes exposen la resolució dels exercicis davant del grup.

I₄ DEMOGRAFIA

1. El professorat assignarà a cada grup d'estudiants una població referent a un lloc geogràfic i un any determinat, sobre la qual el grup d'alumnes haurà de cercar dades demogràfiques.
2. Les dades es treballaran en full de càlcul i les diferents parts que comprenen l'exercici es trobaran clarament identificades.
3. Part sobre **característiques de la població, estructura**.
 - (a) Es construirà una taula amb grups quinquennals d'edat i segons sexe, amb les dades de la població assignada segons lloc geogràfic i any. També el CM, el CF, el %H i el %D.
 - (b) Es construirà la piràmide de població corresponent.
 - (c) Es calcularan indicadors d'estructura. 1) Índex d'envelliment. 2) Índex de sobreenvelliment. 3) Índex de joventut. 4) Índex de vellesa. 5) Índex de dependència global. 6) Índex de dependència de joves. 7) Índex de dependència d'ancians. 8) Percentil 25, Percentil 50, Percentil 75 (de l'edat). 9) Edat mitjana per a homes, per a dones i per al conjunt d'homes i dones. 10) Índex de Sundbärg, Índex de Fritz-Savoy, Índex de Sauvoy. 11) Índex de maternitat, Índex de potencialitat, Índex de tendència. 12) Índex de renovació de la població activa.
 - (d) Per a la població assignada segons el lloc geogràfic i l'any establert es representaran diagrames de barres segons: 1) L'estructura de la població per estat civil, per al conjunt d'homes i dones. 2) L'estructura de la població segons activitat professional. 3) L'estructura de la població segons estudis realitzats (nivell de formació, nivell d'estudis).
4. Part sobre **comportament demogràfic, dinàmica de la població**.
 - (a) Per a la població assignada segons el lloc geogràfic establert es construirà una taula sobre el creixement vegetatiu, tot contemplant almenys dues dècades.

- (b) S'elaborarà la figura que represente els naixements, les defuncions i el creixement vegetatiu.
- (c) S'elaborarà una taula sobre migracions (exterior, interior, total) i s'elaborarà la figura adient per a representar l'evolució del moviment migratori.
- (d) Es calcularan indicadors demogràfics d'evolució (índex d'evolució, canvi percentual, creixement anual, taxa de creixement interanual).
- (e) Es calcularan taxes de fecunditat segons edat i s'elaborarà la figura adient per a representar l'esdeveniment.
- (f) S'obtéindrà l'edat mitjana de la maternitat.
- (g) Es calcularà l'indicador sintètic/conjuntural de fecunditat i es representarà la figura adient per als anys que se sol·liciten.

5. Part sobre mortalitat i anys potencials de vida perduts.

- (a) Es calcularà la taxa bruta de mortalitat per al lloc geogràfic assignat i també per al total de l'Estat Espanyol, per a una sèrie d'anys que s'indicarà. S'elaborarà la figura adient per a representar les respectives taxes.
- (b) Es calcularan les taxes específiques de mortalitat segons edats individuals i s'elaborarà la figura adient per a la representació gràfica.
- (c) S'elaborarà una taula on es reflectisca el model/patró de mortalitat en el lloc geogràfic assignat i per a dos anys el més distanciat possible (segons disponibilitat de dades).
- (d) S'elaborarà una taula on es reflectisquen els anys potencials de vida perduts (APVP) per al lloc geogràfic assignat i per a dos anys el més distanciat possible (segons disponibilitat de dades).

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

La docència s'impartirà en el primer semestre, d'acord amb la planificació aprovada per la Comissió Acadèmica de la Titulació, en les aules assignades a aquest efecte. En total s'han programat 38 hores teòriques (19 classes de dues hores) i 20 hores pràctiques (10 classes de dues hores) per alumne/a. Les classes teòriques s'impartiran a grups de 80 estudiants i les pràctiques a grups de 40 estudiants.

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	38
Classes pràctiques en aula	P	20
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	10
Elaboració de treballs individuals	10
Estudio i treball autònom	15
Lectures de material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	20
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	10
Resolució de casos pràctics	5
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($6 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)	90 h

8. Metodologia docent

La metodologia d'ensenyament-aprenentatge s'ajustarà a les modalitats docents en què s'estructura l'assignatura.

En el bloc teòric es realitzarà una breu explicació, per part del professorat, dels conceptes de cada tema i, posteriorment, s'oferiran exemples i es resoldran exercicis per part de l'alumnat, convertint-se així les classes en sessions teoricopràctiques.

Es promourà la implicació i la participació de l'alumnat en les classes. Per a això s'aportaran situacions reals en les quals l'alumnat pugui aplicar els coneixements teòrics explicats. No es pretén que l'alumne o alumna acumule conceptes sense més, sinó que els aplique a situacions reals i sàpia interpretar allò que obté.

Al bloc de pràctiques d'informàtica es proposa a l'alumnat la resolució de nombrosos exercicis amb els quals ficar a prova la interiorització dels conceptes apresos en el bloc teòric. Ací es requereix, més encara que en el bloc teòric, un ús intensiu de les TIC per a la cerca de dades, la recopilació d'informació demogràfica i sanitària, l'anàlisi estadística de les dades i l'elaboració i presentació de resultats.

L'Aula Virtual s'utilitzarà com a mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, així com per a l'intercanvi de documents, materials de suport a la docència i exercicis, d'ús privatiu per a l'assignatura.

Per a la comunicació amb el professorat, l'alumnat emprarà preferentment el correu electrònic institucional (usuari@alumni.uv.es). En l'assumpte s'indicarà necessàriament el codi-grup de l'assignatura, l'abreviatura de l'assignatura, i una breu descripció del motiu del correu electrònic. En el cos del correu l'estudiant indicarà el nom i cognoms complet i el grup de matrícula.

Per a:
 CC:
 BCC:
 Assumpte:

Text per a enviar:

Professora Marisa Estarlich:
 Sóc l'alumne/a Nom Cognom1 [Cognom2].
 El motiu d'aquest correu és...

Atentament
 (signatura)
 Nom de l'alumne/a
 Títol: Grau d'Infermeria
 Curs: xxx, Grup de matrícula: xxx
 Facultat d'Infermeria i Podologia
 Universitat de València

9. Avaluació

L'avaluació es compon d'una part teòrica i una part pràctica on es desenvoluparan els conceptes apresos en classe.

A) Part teòrica:

- Per a l'avaluació de la part teòrica l'alumnat realitzarà diversos exàmens tipus test dels diferents blocs temàtics al llarg del curs (TB_i : tests de bloc) i un examen final (TF : test final).
- Per als tests de bloc (TB_i) es concertarà amb l'alumnat un dia de classe per a realitzar la prova, després d'acabar el respectiu bloc temàtic. El test per a l'examen final (TF) s'efectuarà el dia assignat a l'OCA i es disposarà de dues hores per a la seua realització.
- Els exàmens tipus test consistiran en preguntes de resposta múltiple (4 possibles alternatives i tan sols una resposta correcta). Les respostes correctes puntuaran positivament (1 punt), les respostes incorrectes restaran 1/3 d'una resposta correcta, les respostes en blanc no restaran punts.
- Aquestes proves seran presencials.
- Nota màxima assolible en els tests dels bloc temàtics: 10 punts ($0 \leq TB \leq 10$), sent TB la mitjana de les proves tipus test segons blocs.
- Nota màxima assolible en l'examen test final: 10 punts ($0 \leq TF \leq 10$).
- L'última sessió de classe es dedicarà a la recuperació de les proves test de bloc per a l'alumnat que no es va presentar a les mateixes. Per a cada test de bloc es disposarà de 30 minuts.

B) Part pràctica:

- Pràctica 1 (P1): L'alumnat elaborarà un informe descriptiu sobre una base de dades aportada pel professorat o bé a partir de dades adquirides per l'estudiantat mitjançant qüestionari (per grups).
- Pràctica 2 (P2): Consistirà en la resolució d'exercicis de probabilitat d'una col·lecció proposada pel professorat un dia de classe (individual).
- Pràctica 3 (P3). Aquesta pràctica consistirà en la continuació de la pràctica 1. A partir de la base de dades obtinguda en P1, l'alumnat realitzarà una anàlisi bivariant (per grups).
- Nota màxima assolible en cadascuna de les pràctiques: 10 punts ($0 \leq P_i \leq 10$).

C) Punts extra (PE) —fins a 0,5 punts—

Durant la primera JORNADA LECTIVA RESERVADA PER A ACTIVITATS ACADÈMIQUES COMPLEMENTÀRIES es realitzaran diferents tallers sobre l'ús de tecnologies d'informació i comunicació (TIC). L'alumnat podrà inscriure's per a aconseguir fins a 0,3 punts extra si realitza amb èxit 2 o més dels tallers previstos; fins a 0,1 punts extra si realitza amb èxit 1 dels tallers previstos; i 0 punts si no s'inscriu en cap taller.

L'alumnat que redacte i entregue un problema solucionat de probabilitat aplicat a la vida real (per exemple: una notícia, problema d'una altra assignatura, etc.) aconseguirà 0,1 punts. Els problemes resolts poden entregar-se per parelles d'alumnes. Durant una classe de teoria el professorat triarà a l'atzar 8 problemes dels entregats i si l'alumnat present a la classe resol correctament 5 de 8 problemes obtindran 0,1 punts, si resolen 3 obtindran 0,05.

La nota final (F) de l'assignatura serà igual a:

$$F = 0,45 \times TF + 0,15 \times TB + 0,1 \times P_1 + 0,2 \times P_2 + 0,1 \times P_3 + PE$$

Es considerarà **aprovada l'assignatura** si es compleixen els següents requisits:

- $F \geq 5$
- $TF \geq 4$
- Cada $P_i \geq 5 \quad i = 1, 2, 3$

En el cas de **no superar l'assignatura** (no complir-se algun dels requisits anteriors) a l'acta es plasmarà la següent qualificació:

- El resultat de la nota final (F), si aquesta puntuació fora inferior a 5 (F si $F < 5$).
- **4, en el cas que la nota final (F) fóra igual o superior a 5.**

Per a la segona convocatòria:

- Es mantindran les puntuacions dels test per blocs (TB_i) obtingudes a classe **o en primera convocatòria, en el cas d'haver-los realitzat.**
- **Es mantindran les notes de les pràctiques que tinguen puntuació superior o igual a 5 i el test final amb nota superior o igual a 4.**
- **S'haurà de recuperar allò suspès, amb les següents consideracions:**
 - * **S'haurà de tornar a efectuar la prova test final (TF), si la nota obtinguda en primera convocatòria no haguera arribat a 4.**
 - * **S'hauran de recuperar les pràctiques (P_i) que romanen suspeses.**
 - * **L'alumnat que no haja realitzat els tests dels blocs durant el període lectiu de classes ni en l'última sessió de classe dedicada a la recuperació dels tests de bloc, podrà realitzar aquells als quals no s'haja presentat. Es concediran 30 minuts per a cada test de bloc. En el cas de no superar o no realitzar els tests dels blocs, suposarà no poder aconseguir la nota màxima de 10 en l'assignatura, però no un suspens d'aquesta, donat el seu caràcter sumatiu.**

NOTA: Les puntuacions de les pràctiques o dels test no es guarden per al curs següent.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Pàgina web de l'assignatura. <<http://www.uv.es/lsn/BIOTICS>>
2. Bioestadística. Métodos y Aplicaciones (Universidad de Málaga). <<http://www.bioestadistica.uma.es/libro/>>
3. Pastor-Barriuso, R. (2012). *Bioestadística*. Madrid: Escuela Nacional de Sanidad y Centro Nacional de Epidemiología-Instituto de Salud Carlos III. <<http://gesdoc.isciii.es/gesdoccontroller?action=download&id=03/06/2013-7dd67975c5>>
4. Sanjuan i Nebot, Lluís F. (2016) *Estadística descriptiva per a ciències de la salut*. <<http://roderic.uv.es/handle/10550/51664>>
5. Sanjuan i Nebot, Lluís F. (2016). *Probabilitat*. <<http://roderic.uv.es/handle/10550/51665>>
6. Sanjuan i Nebot, Lluís F. (2017) *Demografia Sanitària*. <<http://roderic.uv.es/handle/10550/63203>>
7. Instituto Nacional de Estadística. <<http://www.ine.es>>
8. Institut Valencià d'Estadística. <<http://www.ive.es>>

Bibliografia complementària

1. Canavos G.C. (1987). *Probabilidad y Estadística. Aplicaciones y métodos*. México: McGraw-Hill.
2. Carrasco J.L. (1995). *El método estadístico en la investigación médica*. Madrid: Ciencia 3.
3. Daniel W.W. (1997). *Bioestadística: base para el análisis de las ciencias de la salud*. México: Limusa.
4. Degroot M H (1975). *Probabilidad y Estadística*. México: McGraw-Hill.

5. Gönick L y Smith W. (1993). *La estadística en cómic*. Barcelona: Zendrera Zariquiey.
6. Griffiths D. (2009). *Head First Statistics*. Sebastopol, Cambridge, EUA: O'Reilly MEdia Inc.
7. Icart M.T. i altres (1996). *Enfermería Comunitaria. Epidemiología*. Barcelona: Masson
8. Klein G Dabney A. (2013). *The cartoon introduction to statistics*. New York: Hill and Wang (una divisió de Farrar, Straus and Giroux).
9. Milton J.S. (2001). *Estadística para biología y ciencias de la salud*. Madrid: Mcgraw-Hill/Interamericana de España, S.A.U.
10. Norman G R y Streiner D L. (2000). *Bioestadística*. Barcelona: Harcourt–Mosby.
11. Pérez Flores, D. (2003). La bioestadística. Herramienta de investigación en salud. En: Sánchez Moreno A et al. *Enfermería Comunitaria 2. Epidemiología y Enfermería*. Madrid: Mc Graw-Hill/Interamericana. 3 vols.
12. Sánchez A. i altres. (2000). *Enfermería Comunitaria 2: Epidemiología y Enfermería*. Madrid: Mcgraw-Hill/Interamericana de España, S.A.U.
13. Sanchez Barbie A (1997). *Cuadernos de bioestadística. I, II* San Vicente, Alicante: ECU (Editorial Club Universitario).
14. Silva L.C. (1993). *Muestreo para la investigación en ciencias de la salud*. Madrid: Díaz de Santos.
15. Spiegel M R, Stephens L J. (2001). *Estadística*. 3ª ed. México DF: McGraw-Hill/Interamericana.
16. Verzani J. (2005). *Using R for Introductory Statistics*. Boca Raton (London), New York (Washington, DC): Chapman & Hall/CRC.
17. Vinuesa J. i altres (1994). *Demografía. Análisis y proyecciones*. Madrid: Síntesis S.A.
18. Apuntes de Bioestadística (Unidad de Bioestadística Clínica del Hospital Ramón y Cajal)
<http://www.hrc.es/bioest/M_docente.html>
19. STATISTICS, Methods and Applications (llibre electrònic)
<<http://www.statsoft.com/textbook/stathome.html>>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Farmacologia i dietètica					
Codi assignatura	34370					
Nom assignatura	FARMACOLOGIA					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023–2024					
Curs	Segon					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5	0,8	0	0	0,2	6
Coordinació	Prof: Brage Serrano, Ricardo Despatx: N ^o 3.4, FIP Correu-e: Ricardo.Brage@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Brage Serrano, Ricardo Despatx: N ^o 3.4, FIP Correu-e: Ricardo.Brage@uv.es					
	Prof. 2: Trapero Gimeno, Isabel Despatx: N ^o 3.13, FIP Correu-e: Isabel.Trapero@uv.es					
	Prof. 3: Enrique Domínguez, Fernando Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent) Correu-e: Fernando.Enrique@uv.es					
	Prof. 4: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 5: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura Farmacologia dins del currículum de grau en Infermeria, pertany al bloc de matèries bàsiques, formant part del conjunt de matèries d'aprofundiment. Esta assignatura se situa en el segon any del grau, en el primer quadrimestre. L'objectiu bàsic de la Farmacologia és aconseguir millorar l'atenció dels pacients mitjançant la promoció de la utilització dels fàrmacs amb seguretat i eficàcia (OMS, 1970).

L'exercici de la pràctica infermera, en les seues diferents modalitats de cures generals o especialitzades, implica necessàriament la utilització de medicaments i productes sanitaris. Concretament, el procés d'atenció infermer és especialment important durant l'administració de la medicació i el seguiment farmacoterapèutic; les cures infermeres busquen adaptar el tractament farmacològic a les necessitats canviants del malalt.

Tant la Farmacologia General com la Farmacologia Clínica són fonamentals en la formació del futur infermer/a, ja que la terapèutica racional es basa quasi totalment en els principis adquirits per mitjà de l'educació i preparació en Farmacologia. Així, en esta assignatura, s'estudiarà en primer lloc, els principis bàsics pels quals els fàrmacs s'incorporen a l'organisme, es distribueixen i s'eliminen, així com les bases dels seus mecanismes d'acció. I posteriorment en la part especial, es proporcionen els coneixements dels efectes

terapèutics i indesitjables, les propietats farmacocinètiques i els mecanismes d'acció dels diferents grups farmacològics.

3. Coneixements previs

Per poder assolir els objectius i competències descrits, és important que l'alumnat dispose d'uns bons coneixements de matèries que conformen el Grau d'Infermeria, com ara anatomia, biologia, fisiologia i fisiopatologia.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-3 Conèixer els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos. Utilització dels medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associat i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum en funció de la diferència sexual.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Que els i les estudiants compreguen que l'ús racional dels fàrmacs es basa en els coneixements existents sobre els mateixos; en funció del seu mecanisme de acció i la farmacocinètica en el ser humà, en estat normal i patològic.
2. Que els i les estudiants coneguen els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos.
3. Que els i les estudiants obtinguen la capacitat d'utilitzar correctament els medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associats i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum.
4. Que els i les estudiants hagen desenvolupat les habilitats necessàries per a l'administració dels medicaments adaptant el procediment a les característiques del pacient.
5. Que els i les estudiants identifiquen les principals causes de variació individual en la resposta farmacològica, les conseqüències de la qual podrien ser falta d'eficàcia en uns casos o toxicitat en altres.
6. Que els i les estudiants siguin capaços d'integrar els coneixement adquirits per a posar en marxa les mesures encaminades a previndre o pal·liar la toxicitat dels medicaments.
7. Que els i les estudiants sàprien transmetre la informació que ha de rebre el pacient i els seus familiars així com els riscos associats amb l'automedicació no racional.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1: BASES DE LA FARMACOLOGIA

Lliçó 1. LA FARMACOLOGIA: CONCEPTE I OBJECTIUS.

1. **Conceptes i definicions bàsiques.** Farmacologia. Farmacologia Clínica. Fàrmac. Droga. Nom dels fàrmacs.
2. **Desenvolupament d'un fàrmac.** Origen i desenvolupament dels fàrmacs. Agències reguladores. Centre d'informació de medicaments. Farmacologia clínica.
3. **El medicament.** Definició. Composició. Excipients. Formes farmacèutiques. Especialitat farmacèutica. Tipus de medicaments. Medicaments OTC. Especialitat farmacèutica genèrica. Fórmules magistrals.
4. **Objectius.** Objectiu terapèutic. Ús racional dels medicaments. Criteris de selecció de medicaments.

Lliçó 2. FARMACODINAMIA.

1. **Concepte.** Definició. Tipus d'acció farmacològica. Utilitat.
2. **Dianes de l'acció farmacològica. Receptor farmacològic.** Concepte, naturalesa i principals tipus de receptors. Especificitat.
3. **Interaccionis fàrmac receptor.** Tipus d'unió. Concentració. Afinitat. Activitat intrínseca. Fàrmac agonista i Fàrmac antagonista.
4. **Relació entre concentració del fàrmac i la resposta.** Tipus de respostes. Respostes graduals (corba concentració-resposta gradual): característiques; eficàcia (I_{max}), potència (DE_{50}) i pendent. Respostes quàntiques (corba dosi-resposta quàntica). Tipus d'antagonistes.
5. **Tolerància.** Desensibilització i taquifilàxia. Conseqüències.

Lliçó 3. FARMACOCINÈTICA.

1. **Principis generals.** Concepte de farmacocinètica. Cicle farmacocinètic (ADME). Objectiu i utilitat.
2. **Factors fisicoquímics en el transport de fàrmacs per les membranes cel·lulars.** Tipus de mecanismes de transport: difusió passiva, filtració. Difusió facilitada i transport actiu. Liposolubilitat, pes molecular, pH del medi i grau de ionització (pKa).
3. **Absorció.** Concepte. Biodisponibilitat. Procés d'absorció segons vies d'administració. Efecte metabòlic de primer pas. Tipus de formes farmacèutiques segons procés d'alliberament. Bioequivalència.
4. **Distribució.** Concepte. Factors determinants. Volum (aparent) de distribució (Vd). Modificacions en el Vd.
5. **Eliminació.** Concepte. Vies d'excreció: Excreció renal. Modificacions en l'excreció renal. Biotransformació enzimàtica: Tipus de reaccions. Sistema CYP-450. Metabòlit actiu. Profàrmac. Excreció biliar i circulació enterohepàtica. Cinètiques d'eliminació. Aclariment (CL). Temps de vida mitjana plasmàtica.
6. **Dosatge racional.** Dosi de manteniment. Interval de dosatge. Objectiu. Corba de nivells plasmàtics: relació entre dosi, la concentració plasmàtica i l'efecte farmacològic. Concentració plasmàtica en estat d'equilibri. Influència de la vida mitjana plasmàtica. Quan establir l'interval de dosatge? Dosi d'atac.
7. **Monitoratge de nivells plasmàtics.** Objectiu i indicacions. Paper del professional d'infermeria.

Lliçó 4. VARIABILITAT INDIVIDUAL.

1. **Principis generals.** Concepte. Tipus de variabilitat. Causes mes freqüents.
2. **Factors fisiològics.** El gènere. L'embaràs. Lactància. El nen. Les persones majors.
3. **Factors genètics.** Farmacogenètica. Farmacogenòmica.
4. **Influència de la malaltia.** Plantejament del problema. Exemples significatius. Malaltia renal. Malaltia hepàtica. Altres malalties.

Lliçó 5. INTERACCIONS FARMACOLÒGIQUES.

1. **Principis generals.** Concepte. Conseqüències. Mecanismes.
2. **Interaccions farmacodinàmiques.** Mecanismes de producció. Sinergies. Antagonismes.
3. **Interaccions farmacocinètiques.** Mecanismes de producció. Fenòmens d'inducció i inhibició enzimàtiques. Interaccions provocades pels aliments.
4. **Interaccions alcohol-medicaments.** Farmacodinàmiques. Biotransformació de l'alcohol. Efecte disulfiram o antabús.
5. **Prevenició i detecció de les interaccions.** Recomanacions generals. En quins pacients?

Lliçó 6. LA SEGURETAT DELS MEDICAMENTS.

1. **Introducció i conceptes generals.** Incidents relacionats amb medicaments. Esdeveniments adversos per medicaments. Reaccions adverses als medicaments (RAM). Error de medicació (EM).
2. **Errors de medicació.** Concepte. Epidemiologia. El sistema d'utilització de medicaments. Recursos en internet on es descriuen els tipus i causes de EM.
3. **RAM.** Concepte. Termes sinònims. Balanç Eficàcia/Seguretat. Incidència. Mecanismes i classificació. Tipus 1 o grup A. Tipus 2 o grup B. Grup C. Grup D.
4. **Estudis de toxicitat (desenvolupament de fàrmacs).** En animals (DT50 i DL50) i en l'ésser humà (assaigs clínics i farmacovigilància). L'efecte placebo. El Sistema Espanyol de Farmacovigilància. El programa de notificació voluntària de sospites reaccions adverses a medicaments (targeta groga).

OBSERVACIÓ: els continguts d'aquesta unitat corresponen a la metodologia docent teòrica i pràctica (seminari).

UNITAT TEMÀTICA 2: LA FARMACOLOGIA EN LA PRÀCTICA INFERMERA**Lliçó 7. CURES INFERMERES EN RELACIÓ AL TRACTAMENT FARMACOLÒGIC.**

1. **Procés infermer.** Concepte i objectius. Valoració. Planificació. Execució. Avaluació.
2. **La prescripció infermera.** Introducció. Concepte de prescripció infermera. La prescripció infermera a nivell internacional. Tipus de prescripció infermera. Marco legal a Espanya. Etapes de l'acte terapèutic.
3. **Mancada d'adherència al tractament farmacològic.** Concepte i importància. Factors que influeixen. Valoració. Estratègies i intervencions.
4. **Administració de medicaments.** Prescripció mèdica. Sistemes de distribució de medicaments als hospitals. Normes bàsiques generals. Recomanacions a seguir en l'administració/manipulació de medicaments administrats per diferents vies. Conversió i càlcul de dosi.

OBSERVACIÓ: els continguts d'aquesta unitat corresponen a la metodologia docent teòrica i pràctica (seminari).

UNITAT TEMÀTICA 3: SISTEMA NERVIÓS AUTÒNOM**Lliçó 8. FARMACOLOGIA GENERAL DEL SISTEMA NERVIÓS AUTÒNOM.**

1. **Principis generals.** Característiques anatòmiques i funcionals bàsiques.
2. **Sistemes de neurotransmissió.** Acetilcolina i noradrenalina. Etapes bàsiques de la neurotransmissió i tipus de receptors: presinàptics i postsinàptics.
3. **Accions farmacològiques.** Accions directes. Accions indirectes.

Lliçó 9. TRANSMISSIÓ COLINÈRGICA. AGONISTES I ANTAGONISTES COLINÈRGICS.

1. **Transmissió colinèrgica.** Etapes de la transmissió colinèrgica. Receptors colinèrgics. Efectes derivats de l'estimulació muscarínica. Possibilitats de modificació farmacològica.
2. **Agonistes colinèrgics (acció directa).** Agonistes dels receptors nicotínic: nicotina i vareniclina. Agonistes dels receptors muscarínics: pilocarpina.
3. **Inhibidors de l'acetilcolinesterasa (anticolinesteràsics).** Mecanisme d'acció, Efectes farmacològics. Classificació. Compostos organofosforats. Neostigmina. Fisostigmina. Ocupació en la malaltia d'Alzheimer. RAM.
4. **Antagonistes muscarínics.** Concepte i mecanisme d'acció. Classificació. Atropina. Escopolamina. Efectes farmacològics. Aplicacions terapèutiques. Reaccions adverses. Altres grups farmacològics amb acció antimuscarínica.
5. **Bloquejadors neuromusculars.** Definició. Placa motora. Classificació i mecanisme d'acció. Propietats generals. Bloquejadors no despolaritzants: Tubocurarina. Efectes farmacològics. Farmacocinètica. RAM. Indicacions. Bloquejadors despolaritzants: Succinilcolina. Efectes farmacològics. Farmacocinètica. RAM. Indicacions.

Lliçó 10. TRANSMISSIÓ NORADRENÈRGICA. AGONISTES I ANTAGONISTES ADRENÈRGICS.

1. **Transmissió noradrenèrgica.** Etapes de la transmissió noradrenèrgica Catecolamina natural. Tipus de receptors adrenèrgics i localització. Efectes derivats de la seua estimulació.
2. **Agonistes dels receptors adrenèrgics.**
 - 2.1 **Catecolamines fisiològiques.** Noradrenalina, adrenalina. Diferències Farmacodinàmiques. Indicacions. Cures.
 - 2.2 **Agonistes receptors adrenèrgics- α .** Anomenar l'ús terapèutic derivat de la seua acció principal. Precaucions amb els vasoconstrictors nasals.
 - 2.3 **Agonistes receptors adrenèrgics- β .** Anomenar l'ús terapèutic derivat de la seua acció principal. Isoproterenol. Dobutamina. Salbutamol. Ressaltar la importància dels agonistes β_2 adrenèrgics.
3. **Altres fàrmacs adrenèrgics d'acció mixta.** Mecanismes generals de acció. Cocaïna, amfetamines, efedrina, pseudoefedrina.
4. **Antagonistes dels receptors adrenèrgics**
 - 4.1 **Antagonistes receptors adrenèrgics- α .** Anomenar ús terapèutic derivat de la seua acció principal.
 - 4.2 **Antagonistes receptors adrenèrgics- β .** Classificació. Preparats. Farmacodinàmica. Propranolol, atenolol. Indicacions. RAM.

UNITAT TEMÀTICA 4: MEDIADORS CEL·LULARS: AL·LÈRGIA. INFLAMACIÓ. DOLOR. IMMUNITAT.**Lliçó 11. HISTAMINA I ANTIHISTAMÍNICS.**

1. **Histamina.** Paper fisiològic. Tipus de receptors. Participació en situacions fisiopatològiques. Possibilitats de modificació farmacològica.
2. **Fàrmacs antihistamínics H₁.** Classificació. Accions i efectes. Farmacocinètica. Usos clínics. RAM. Difenhidramina, cetiricina.

Lliçó 12. SEROTONINA.

1. **Serotonina.** Paper fisiològic. Tipus de receptors. Accions. Participació en situacions fisiopatològiques. Possibilitats de modificació farmacològica. Indicacions dels fàrmacs que actuen a través de la 5-HT. Fàrmacs agonistes i antagonistes.
2. **Fàrmacs antimigranyosos.** La migranya. Antimigranyosos que actuen via la 5-HT: triptans (sumatriptan). Triptans: vies d'administració i contraindicacions. Altres fàrmacs antimigranyosos.

Lliçó 13. ANTIINFLAMATORIS NO ESTEROIDEOS (AINES).

1. **Introducció.** Importància d'aquest grup farmacològic.
2. **Eicosanoides.** Concepte. Prostanoides i leucotriens. Via sintètica eicosanoides. Ciclooxygenasa (COX). Paper fisiològic i fisiopatològic.
3. **AINE.** Definir mecanisme d'acció. Efectes farmacològics terapèutics. Classificació en funció de la selectivitat d'acció.
4. **Inhibidors no selectius de la COX.** AAS. Paracetamol. Metamizol. Ibuprofeno. Altres AINES no selectius. RAM. Interaccions.
5. **Inhibidors selectius de la COX-2.** Celecoxib. RAM. Precaucions i contraindicacions: el malalt cardiovascular.
6. **AINE tòpics.** Avantatges, inconvenients.

Lliçó 14. ANALGÈSICS OPIOIDES.

1. **Definició.** L'opi. Opiaci. Opioide.
2. **Mecanisme d'acció. Classificació.** Efectes derivats de l'estimulació dels receptors μ y κ . Classificació dels analgèsics opioïdes. Accions cel·lulars i efectes sobre la via nociceptiva.
3. **Farmacocinètica.** Prenent com a referència la morfina s'estableixen les diferències amb altres analgèsics opioïdes.
4. **Usos clínics.** Analgèsia. Escala de l'OMS del tractament del dolor. Altres analgèsics opioïdes: diferències més importants amb la morfina. Codeïna, tramadol, buprenorfina, oxicodona, metadona, fentanilo, meperidina, heroïna. Vies d'administració: adaptació segons indicació.
5. **Cures infermeres.** RAM. Tolerància. Dependència.
6. **Antagonistes.** Naloxona. Naltrexona. Perfil farmacològic.

Lliçó 15. GLUCOCORTICOIDES.

1. **Fonaments.** Regulació secreció del cortisol.
2. **Propietats farmacològiques.** Farmacodinàmica. Farmacocinètica. Classificació. Hidrocortisona, prednisona, metilprednisolona, betametasona, dexametasona. Vies d'administració segons indicacions.
3. **Pla de cures.** RAM i pauta terapèutica associada. Com pal·liar la supressió de la secreció endògena de cortisol?

Lliçó 16. FÀRMACS IMMUNOSUPRESSORS.

1. **Bases conceptuals.** Sistema immune. Immunofarmacologia. Fàrmac immunosupressor. Immunitat específica.
2. **Fàrmacs immunosupressors.** Classificació. Principals preparats i característiques generals. Ciclosporina. Sirolimus. Azatropina i àcid micofenòlic. Anticossos monoclonals. Glucocorticoides.

UNITAT TEMÀTICA 5: PROBLEMES CARDIOVASCULARS I SANGUINIS

Lliçó 17. DIÛRÈTICS.

1. **Bases conceptuals.** Efecte diürètic.
2. **Classificació.**
 - 2.1 **Diürètics que actuen directament sobre les cèl·lules de la nefrona.**
 - 2.1.1 **D d'ansa.** Furosemida. Característiques farmacodinàmiques i farmacocinètiques. RAM. Interaccions. Pla de cures.
 - 2.1.2 **D tiazídics i anàlegs.** Hidroclorotiazida, clortalidona. Característiques farmacodinàmiques i farmacocinètiques. RAM. Interaccions. Pla de cures.
 - 2.1.3 **D estalviadors de K⁺.** Antagonistes de la aldosterona (espironolactona). Inhibidors directes de l'intercanvi Na⁺-K⁺ (amiloride, triamterene). RAM. Interaccions.
 - 2.2 **Diürètics que actuen indirectament modificant el contingut del filtrat: D osmòtics.** Manitol. Farmacodinàmica. Indicacions. Pla de cures.
 - 2.3 **Antagonistes de la vasopressina.** Vaptans.

Lliçó 18. INHIBIDORS DEL SISTEMA RENINA-ANGIOTENSINA.

1. **Fonaments.** Sistema Renina i angiotensina. Paper de l'Angiotensina II. Regulació del sistema i possibilitats de modificació farmacològica.
2. **Inhibidors de l'enzim conversor d'angiotensina (IECA).** Farmacodinàmica. Captoprilo, enalaprilo, Indicacions. RAM. Interaccions.
3. **Antagonistes dels receptors de l'angiotensina II (ARA II).** Farmacodinàmica. Losartan. Indicacions. RAM.
4. **Inhibidors de la renina.** Aliskiren.
5. **Inhibidors de la neprilisina.** Sacubitrilo.

Lliçó 19. ANTAGONISTES DEL CALCI.

1. **Introducció.** Canals L.
2. **Clasificació.** Verapamilo, diltiazem, dihidropiridinas (nifedipino i amlodipino).
3. **Farmacodinàmica.** Paper del calci iònic a nivell cardiovascular. Diferències entre verapamil-diltiazem i les dihidropirines
4. **Farmacocinètica i vies d'administració.** Efecte metabòlic primer pas. Preparats retard. Dihidropiridines d'acció prolongada.
5. **Indicacions.** Importància en les malalties cardiovasculars.
6. **RAM i interaccions.** Diferències entre verapamil-diltiazem i les dihidropirines.

Lliçó 20. NITRATS ORGÀNICS.

1. **Fonaments.** Insuficiència coronària. Fàrmacs amb acció antianginosa: nitrats, antagonistes beta i antagonistes del calci.
2. **Nitrats.** Compostos. Nitrats d'acció curta: nitroglicerina (trinitrat de glicerilo). Nitrats d'acció llarga: mico i dinitrat de isosorbida. Uns altres: nitroprusiat sòdic i sildenafilo. Farmacodinàmica. Farmacocinètica. Indicacions. Pla de cures.

3. **Nitroprusiato (Nitroferricianuro).** Indicacions. Forma d'administració Biotransformació. RAM. Limitació en el temps.
4. **Altres fàrmacs antianginosos.** Ibavadina.

Lliçó 21. **NORMALITZADORS DE LA VOLÈMIA I FÀRMACS UTILITZATS EN SITUACIONS DE XOC.**

1. **Fonaments.** Expansor de volum. Hipovolèmia, objectius del tractament. Suport circulatori. Objectius. Possibilitats terapèutiques.
2. **Normalitzadors de la volèmia.**
 - 2.1 **Cristal·loides.** Isotònics: Ringer lactat, ClNa 0,9%. Salí hipertònic (ClNa 7,5%). Avantatges i inconvenients.
 - 2.2 **Col·loides.** Definició i acció general. Classificació. Albúmina humana. Dextrans, gelatines, hidroxietilalmidons. Avantatges i inconvenients.
3. **Altres fàrmacs utilitzats en situacions de xoc.**
 - 3.1 **Inhibidors de la fosfodiesterasa.** Amrinona, milrinona, enoximona. Efectes farmacològics.
 - 3.2 **Agonistes adrenèrgics (cateolamines).** Dopamina, dobutamina. Prioritzar l'ús de dopamina: efectes farmacològics i indicacions.

Lliçó 22. **FÀRMACS ANTIARRÍTMICS.**

1. **Bases conceptuals.** Arrítmies. Tipus de tractament.
2. **Farmacodinàmica.** Mecanismes d'acció generals.
3. **Classificació de Vaughan i Williams.** Efectes sobre el potencial d'acció. Limitacions.
 - 3.1 **Classe I.**
 - 3.1.1 **IA.** Quinidina.
 - 3.1.2 **Ib.** Lidocaina.
 - 3.1.3 **IC.** Flecainidina, propafenona.
 - 3.2 **Classe II.** Propanolol.
 - 3.3 **Classe III.** Amiodarona, sotalol.
 - 3.4 **Classe IV (antagonistes del calci).** Verpamilol, diltiazem.
 - 3.5 **Altres fàrmacs antiarrítmics.** Digoxina, adenosina.
4. **Precaucions generals.** RAM cardiovasculars: Proarritmia.

Lliçó 23. **FÀRMACS HIPOLIPEMIANTS.**

1. **Fonaments.** Lipoproteïnes plasmàtiques. Línies generals del tractament de les hiperlipidèmies. Beneficis demostrats del tractament farmacològic.
2. **Perfil farmacològic.** Efectes hipolipemiants. RAM.
 - 2.1 **Estatines.** Atrovastatina.
 - 2.2 **Ezetimiba.**
 - 2.3 **Resines d'intercanvi iònic.** Colestiramina, colestipol.
 - 2.4 **Derivats de l'àcid fibrínic.** Gemfibrozil.
 - 2.5 **Anticossos monoclonals antiproteïna PCSK9.** Alirocumab. Evolocumab.

Lliçó 24. **ANTIAGREGANTS, ANTICOAGULANTS I FIBRINOLÍTICS.**

1. **Fonaments.** Trombosi. Classificació fàrmacs.
2. **Classificació.**
 - 2.1 **Antiagregants plaquetaris.** Justificació de la seva ocupació terapèutica: trombosi arterial. Aspirina. Clodiprogel. Altres antiagregants plaquetaris.
 - 2.2 **Anticoagulants.** Fase plasmàtica de la coagulació.

- 2.2.1 **Heparines.** Classificació. Presentació i vies d'administració. Heparina estàndard o no fraccionada i Heparines fraccionades o de baix pes molecular: farmacodinàmica, farmacocinètica, indicacions, control del dosatge. Pla de cures: procediment de l'administració subcutània. RAM.
- 2.2.2 **Anticoagulants orals (cumarínics).** Acenocumarol i warfarina. Farmacodinàmica, farmacocinètica, indicacions i control del dosatge. Pla de cures: causes en la variabilitat de la resposta, RAM i informació al pacient.
- 2.2.3 **Anticoagulants orals directes.** Mecanisme d'acció. Avantatges i inconvenients enfront dels cumarínics. Dabigatrán.
- 2.3 **Fibrinolítics.** Sistema fibrinolític. Farmacodinàmica. Tipus de fibrinolítics. Indicacions. RAM. Selecció del pacient.

Lliçó 25. ANTIANÈMICS I FACTORS DE CREIXEMENT HEMATOPOÈTICS.

- 1. **Fonaments.** Sistema hematopoètic. Anèmies.
- 2. **Factors de creixement hematopoètics.** Aspectes fisiològics.
 - 2.1 **rh-Eritropoetina (epoetina).** Perfil farmacològic.
 - 2.2 **Factors estimulants de colònies.** G-CSF i GM-CSF. Perfil farmacològic.
- 3. **Antianèmics.**
 - 3.1 **Ferro.** Preparats orals. Preparats parenterals. Indicacions. Toxicitat.
 - 3.2 **Vitamina B₁₂.** Preparats i vies d'administració.
 - 3.3 **Àcid fòlic.** Preparats, vies d'administració. Fàrmacs antifolats.

UNITAT TEMÀTICA 6: ALTERACIONS RESPIRATÒRIES

Lliçó 26. FÀRMACS PER A L'ASMA, L'EPOC I ALTRES TRASTORNS RESPIRATORIS.

- 1. **Via d'administració inhalatòria.** Fonaments. Farmacocinètica: biodisponibilitat digestiva i biodisponibilitat pulmonar. Dispositius d'inhalació: principals característiques i procediments de la tècnica d'inhalació.
- 2. **Fàrmacs emprats en el tractament de l'asma.** Naturalesa de l'asma i de l'EPOC. Objectius i estratègies terapèutiques. Educació del pacient i familiars.
 - 2.1 **Antiinflamatoris.**
 - 2.1.1 **Glucocorticoides.** Accions en l'asma. Preparats inhalatoris: budesonida, beclometasona. Glucocorticoides sistèmics. Avantatges i inconvenients
 - 2.1.2 **Cromones.** Cromoglicat sòdic i nedocromil. Paper terapèutic. RAM.
 - 2.1.3 **Antagonistes dels receptors dels leucotriens.** Preparats: zafirlukast. Paper terapèutic. RAM.
 - 2.2 **Broncodilatadores.** Classificació.
 - 2.2.1 **Agonistes adrenèrgics β -2.** Agents d'acció curta: Salbutamol, terbutalina. Agents d'acció llarga: salmeterol. Indicacions en l'asma. Vies d'administració *vs.* RAM.
 - 2.2.2 **Anticolinèrgics.** Bromur de ipratropi. Característiques farmacològiques.
 - 2.2.3 **Metilxantinas. Teofilina (i aminofilina).** Farmacodinàmica. Farmacocinètica. Circumstàncies que afecten al seu metabolisme hepàtic. RAM.
 - 2.3 **Aspectes de la cura del malalt. Educació del pacient i dels familiars.**
- 3. **Antitussígens.** La tos. Paper terapèutic. Mecanismes generals d'acció. Codeïna i dextrometorfano. Antitussígens d'acció perifèrica.
- 4. **Expectorants i mucolítics.** Definicions. Utilitat. Guaifenesina. N-acetilcisteïna, bromhexina i Dornasa alfa.

OBSERVACIÓ: els continguts d'aquesta unitat corresponen a la metodologia docent teòrica i pràctica (seminaris).

UNITAT TEMÀTICA 7: ALTERACIONS DIGESTIVES**Lliçó 27. FÀRMACS PER AL CONTROL DE LA SECRECIÓ D'ÀCID GÀSTRIC.**

1. **Principis generals.** Malalties relacionades amb la secreció àcida gàstrica. Fisiopatologia. *Helicobacter pylori*. Objectius del tractament de l'úlcera pèptica. Classificació dels fàrmacs antiulcerosos.
2. **Antiàcids.** Antiàcids no absorbibles: hidròxid d'alumini, hidròxid de magnesi. Antiàcids absorbibles: bicarbonat sòdic, carbonat càlcic. RAM i informació al pacient.
3. **Antisecretors gàstrics**
 - 3.1 **Antagonistes dels receptors H₂ d'histamina.** Ranitidina. Aspectes farmacològics més destacats.
 - 3.2 **Inhibidors de la bomba protònica.** Omeprazol. Aspectes farmacològics més destacats. Forma d'administració.
4. **Protectors de la mucosa.** Preparats i perfil farmacològic. Sucralfato, misoprostol i sals de bismut col·loïdal.

Lliçó 28. FARMACOLOGIA DEL VÒMIT I DE LA MOTILITAT INTESTINAL.

1. **Antiemètics.**
 - 1.1 **Principis generals.** Interès terapèutic. Mecanismes que intervenen en l'estimulació del vòmit. Classificació.
 - 1.2 **Antagonistes dels receptors 5-HT₃.** Ondansetron. Paper terapèutic, RAM.
 - 1.3 **Antagonistes del receptor NK-1.** Aprepitant. Fosfapreptan. Paper terapèutic.
 - 1.4 **Antagonistes dopaminèrgics.** Metoclopramida, domperidona. Paper terapèutic. RAM.
 - 1.5 **Antihistamítics i anticolinèrgics.** Cinetosis. Hidroxicina. Dimenhidrinat. Escopolamina.
 - 1.6 **Altres.** Derivats del cannabinol: Nabilona, paper terapèutic i RAM. Glucocorticoides: paper terapèutic. Dexametasona. Benzodiazepines: paper terapèutic.
2. **Laxants.** Conceptes generals. Indicacions. Grups principals: característiques de la seua acció laxant i problemes potencials.
3. **Antidiarreïcs.** Diarrea aguda. Loperamida. Solucions electrolítiques.

UNITAT TEMÀTICA 8: PROBLEMES ENDOCRINS**Lliçó 29. HORMONES TIROIDES I FÀRMACS ANTITIROÏDALS.**

1. **Hormones tiroïdees.** Regulació de la secreció d'hormones tiroïdees. Farmacodinàmica. Preparats i vies d'administració: Levotiroxina (T4) i liotironina (T3). Pla de cures.
2. **Fàrmacs utilitzats al tractament d'hipertiroïdisme.** Opcions del tractament. Derivats de la tiourea: carbimazol. Sals de iode. Altres fàrmacs; beta-bloquejants i dexametasona. ¹³¹I.

Lliçó 30. FÀRMACS EMPLEATS EN EL TRACTAMENT DE LA DIABETIS MELLITUS.

1. **Insulina.** Aspectes fisiològics. Indicacions. Tipus d'insulina. Pautes d'administració. Absorció subcutània. Reaccions adverses. Interaccions. Procediment de l'administració subcutània. Conservació.
2. **Antidiabètics orals.** Introducció. Classificació. Contraindicacions generals. Descriure les seves propietats farmacològiques.
 - 2.1 **Biguanidas.** Metformina.
 - 2.2 **Sulfonilureas.** Gliquidona.
 - 2.3 **Altres.**
 - **Fàrmacs basats en les incretines.** Anàlegs del GLP-1. Inhibidors de la DDP-4. Exenatida. Sitagliptina.

- **Inhibidors del cotransportador sodi-glucosa tipus 2 (SGLT-2).** Canagliflozina.
- **Glitazonas.** Pioglitazona.
- **Metiglinidas.** Repaglinida.
- **Inhibidors de la α -glucosidasa.** Acarbosa i miglitol.

Lliçó 31. HORMONES SEXUALS FEMENINES. ANTICONCEPTIUS HORMONALS.

1. **Hormones sexuals femenines.** Control hormonal de l'aparell reproductor femení. Mecanisme d'acció. Estrògens. Antiestrògens. Progestàgens. Antiprogestàgens.
2. **Anticonceptius hormonals.** Fonaments. Tipus d'AH. Cicle menstrual. Anticonceptius hormonals combinats orals. Anticonceptius hormonals progestàgens sols. Eficàcia. Causes de fallades. Interaccions. Beneficis. Reaccions adverses. Contraindicacions. Anticoncepció d'emergència.

Lliçó 32. METABOLISME OSSI. TRACTAMENT FARMACOLÒGIC DE L'OSTEOPOROSI.

1. **Fonaments.** Osteoporosis. Cicle de remodelació òssia. Tipus de tractament i objectius. Fàrmacs com a factors de risc.
2. **Calci i vitamina D.** Paper terapèutic. Recomanacions per al pacient. Tipus de preparats de vitamina D.
3. **Inhibidors de la resorció òssia.**
 - 3.1 **Bifosfonats.** Efectes farmacològics. Paper terapèutic. Àcid alendrònic. Recomanacions per a la seva administració via oral. RAM.
 - 3.2 **Moduladors selectius del receptor estrogènic (MSRE).** Raloxifeno. Efectes farmacològics: favorables i desfavorables. Paper terapèutic.
 - 3.3 **Denosumab.** Forma d'administració. Beneficis enfront de riscos.
4. **Osteoformadors (anabòlics).**
 - 4.1 **PTH i anàlegs.** Forma d'administració. Balanç beneficis/riscos.

UNITAT TEMÀTICA 9: PSICOFARMACOLOGIA

Lliçó 33. ANSIOLÍTICS I HIPNÒTICS.

1. **Definicions.** Psicofarmacologia. Psicofàrmac. Mecanisme d'acció dels psicofàrmacs.
2. **Ansiolítics.** Naturalesa d'ansietat. Tipus de tractament de l'ansietat. **Benzodiazepines:** Farmacodinàmica (GABA). Farmacocinètica i classificació: distinta duració d'acció. Midazolam, diazepam. RAM. Riscos durant l'embaràs i la lactància. Tolerància i dependència física. Intoxicació aguda. Flumazenilo.
3. **Hipnòtics.** Naturalesa de l'insomni. Classificació. Zolpidem: diferències principals amb les benzodiazepines. RAM. Melatonina: principals característiques.

Lliçó 34. ANTIPSICÒTICS.

1. **Naturalesa de l'esquizofrènia.** Característiques clíniques. Alteracions neurobiològiques en l'esquizofrènia?
2. **Característiques farmacològiques.** Objectius del tractament. Farmacodinàmica. Efectes sobre l'esquizofrènia. Altres accions. Farmacocinètica. Preparats depot via intramuscular.
3. **Pla de cures.** Compliment terapèutic. RAM: diferències entre els antipsicòtics clàssics i els antipsicòtics atípics. Agranulocitosi per clozapina. Síndrome neurolèptic maligne.

Lliçó 35. **FÀRMACS UTILITZATS EN ELS TRASTORNS DE L'ESTAT D'ÀNIM (DE L'HUMOR O AFECTIUS).**

1. **Naturalesa de la depressió.** Característiques epidemiològiques i clíniques. Alteracions neurobiològiques en la depressió?
2. **Tipus d'antidepressius.** Mecanisme d'acció. Principals grups. Característiques del tractament farmacològic. RAM i interaccions comunes a tots els grups. Pericó (o hipericó).
3. **Fàrmacs estabilitzadors de l'estat d'ànim.** Trastorno bipolar. Eutimizants. Classificació. Surts de liti. Farmacodinàmica. Paper terapèutic. Farmacocinètica (importància de la excreció renal!). RAM i interaccions. Monitoratge del tractament. Riscos durant l'embaràs.

Lliçó 36. **ABÚS I ADDICCIÓ A DROGUES.**

1. **Conceptes i definicions.** Droga. Canvis produïts a nivell cerebral. Abús de drogues. Addicció i dependència. Classificació de les drogues d'abús.
2. **Bases neurobiològiques de la dependència.** Vies de recompensa. Fenomen de neuroadaptació. Reforç positiu. Reforç negatiu. Tolerància. Síndrome d'abstinència. Sensibilització.

UNITAT TEMÀTICA 10: ANESTÈSIA

Lliçó 37. **ANESTÈSICS GENERALS.**

1. **Concepte anestèsia general.** Estat o plànol anestèsic. Tipus d'anestèsia general. Fases del procés anestèsic.
2. **Anestèsics inhalatoris.** Gasos: òxid nítrós. Halogenats (líquids volàtils): sevofurano. Farmacocinètica. Potència anestèsica. RAM. Hipertèrmia maligna.
3. **Anestèsics intravenosos.** Classificació. Hipnòtics: Tiopental sòdic. Etomidato. Propofol. Ketamina. Midazolam. Efectes farmacològics. Farmacocinètica o usos clínics. RAM.
4. **Fases de l'anestèsia general.** Premedicació. Inducció. Manteniment. Recuperació.

Lliçó 38. **ANESTÈSICS LOCALS.**

1. **Concepte.** Cocaïna i un poc d'història. Definició. Avantatges davant l'anestèsia general.
2. **Classificació.** Esters i amides. Cocaïna, procaïna, lidocaïna, bupivacaïna. Principals diferències entre els dos grups.
3. **Mecanisme d'acció i efectes farmacològics.** Canals del sodi. Influència de la liposolubilitat i del pKa. Paper del bicarbonat. Efectes: fibres nervioses més sensibles.
4. **Farmacocinètica. Ús conjunt amb vasoconstrictors.** Absorció, distribució y eliminació. Adrenalina: avantatges i contraindicacions.
5. **Reaccions adverses.** SNC. Cardiovascular. Reaccions al·lèrgiques.
6. **Aplicacions terapèutiques.** Tipus d'anestèsia local. Problemes associats a l'anestèsia raquídia.

UNITAT TEMÀTICA 11: ALTERACIONS NEUROLÒGIQUES

Lliçó 39. **FÀRMACS ANTIEPILÈPTICS I ANTICONVULSIVANTS.**

1. **Fonaments.** Epilèpsia. Convulsions. Crisi epilèptiques.
2. **Aspectes farmacològics generals.** Beneficis del tractament farmacològic. Classificació. Mecanismes generals d'acció. Farmacocinètica. Interaccions. Principis generals. Informació al pacient. RAM.

Lliçó 40. FÀRMACS ANTIPARKINSONIANS.

1. **Fonaments.** Parkinson: patogènia. Classificació dels fàrmacs antiparkinsonians.
2. **L-Dopa.** Justificació. L'inhibidor dopa descarboxilasa. Farmacocinètica. RAM. Pèrdua progressiva de l'efecte i fluctuacions en la resposta.
3. **Altres potenciadors dopaminèrgics.** Mecanisme d'acció. ICOMT. IMAOB. Agonistes dopaminèrgics. Paper en el parkinson.
4. **Antagonistes colinèrgics.** Biperideno. Paper en el parkinson.

UNIDAD TEMÁTICA 12: ANTIINFECCIOSOS

Lliçó 41. FÀRMACS ANTIMICROBIANS: CONSIDERACIONS GENERALS.

1. **Concepte.** Antimicrobià. Antibiòtic i quimioteràpic. Objectiu.
2. **Consideracions farmacològiques.** Principis generals en la selecció. Avaluació de l'activitat: CMI. Farmacodinàmica. Toxicitat selectiva. Mecanisme d'acció. Espectre d'activitat. Tipus d'activitat. EPA. Farmacocinètica.
3. **Resistència als antibiòtics.** Determinants genètics. Pressió selectiva de l'antibiòtic. Mecanismes bioquímics. Prevenció.

Lliçó 42. FÀRMACS ANTIBACTERIANS.

1. **Antibiòtics que interfereixen amb la síntesi de la paret cel·lular.**
 - 1.1 **Antibiòtics betalactàmics.** Mecanisme d'acció. Resistència bacteriana. Penicil·lines. Inhibidors de les beta-lactamases Cefalosporines. Altres betalactàmics: imipenem, aztreonam. RAM.
 - 1.2 **Glucopèptids.** Vancomicina. Activitat. Farmacocinètica. RAM.
2. **Antibiòtics que interfereixen amb la síntesi de proteïnes.** Principis actius. Activitat. Farmacocinètica. RAM i interaccions. Aminoglucòsids. Macròlids. Tetraciclins. Clindamicina. Cloranfenicol. Linezolid.
3. **Antibiòtics que interfereixen en la síntesi o l'acció del folat.** Mecanisme d'acció. Activitat. RAM. Sulfamides i trimetoprima.
4. **Antibiòtics que interfereixen amb la síntesi de àcids nucleics.** Mecanisme d'acció. Activitat. Farmacocinètica. RAM i interaccions. Rifampicina. Quinolones (Fluoroquinolones). Metronidazol.

Lliçó 43. FÀRMACS ANTITUBERCULOSOS.

1. **Fonaments.** Objectius i fonament del tractament de la TBC.
2. **Antituberculosos de 1ª línia.** Concepte. Principis actius. Efectes. Farmacocinètica. RAM e interacciones. Isoniazida. Rifampicina. Pirazinamida. Etambutol. Estreptomicina.
3. **Pautes de tractament de la TBC.** Pauta diària i pauta intermitent: fases del tractament i la seua duració. Recomanacions generals. Estratègia per a incrementar l'adherència. Profilaxi de la TBC.

Lliçó 44. FÀRMACS ANTIFÚNGICS.

1. **Fonaments.** Micosi. Classificació dels antifúngics.
2. **Antifúngics sistèmics.** Classificació. Farmacodinàmica, farmacocinètica i RAM: Amfotericina B. Flucitosina. Azoles: fluconazol. Caspofungina.

Lliçó 45. **FÀRMACS ANTIVIRALS.**

1. **Principis i límits de la teràpia farmacològica antiviral.** Mecanismes generals d'acció i classes terapèutiques d'antivirals. Límits de la teràpia antiviral.
2. **Fàrmacs actius enfront del VIH.** Característiques del TAR. Fases de replicació viral i dianes farmacològiques. Classificació. Aspectes farmacològics més importants dels diferents grups. Inhibidors de la transcriptasa inversa anàlegs nucleòsids. Inhibidors de la transcriptasa inversa no anàlegs nucleòsids. Inhibidors de la proteasa. Inhibidors de la integrasa. Fonaments del TAR.
3. **Fàrmacs actius enfront d'herpes virus.** Aciclovir. Ganciclovir.
4. **Altres antivírics.** Principis actius. Activitat. Farmacocinètica, efectes tòxics i interaccions. Aciclovir. Ganciclovir. Oseltamivir. Rivabirina. Antivirals en l'hepatitis B. Antivirals en l'hepatitis C.

UNIDAD TEMÁTICA 13: CRECIMIENTO NEOPLÁSICOLliçó 46. **QUIMIOTERÀPIA ANTINEOPLÀSICA. FÀRMACS CITOSTÀTICS.**

1. **Objectius del tractament.** Tipus de tractament. Tipus de quimioteràpia. Grups de fàrmacs antineoplàsics.
2. **Citotòxics.** Característiques de l'acció i efectes sobre el cicle cel·lular i classificació. Cinètica de destrucció cel·lular i limitacions del tractament. Grups farmacològics principals. Principis generals del tractament. Avaluació i seguiment de les RAM. Estratègies de suport emprades.
3. **Fàrmacs diana.** Anticòssos monoclonals. Inhibidors de la tirosina-quinasa. Característiques de l'acció. Principals grups RAM.
4. **Pla de cures.** Manipulació de citostàtics. Administració oral i intravenosa. Control de l'extravasació.

B) PROGRAMA DE PRÀCTIQUES EN AULA (P)

Seminari 1. **Cures infermeres.** Dues sessions de 2 hores cadascuna.

1. Administració de medicaments, incloent errors de medicació.
2. Càlcul i conversió de la dosi

Seminari 2. **Alteracions respiratòries.** Dues sessions de 2 h cadascuna.

1. Via d'administració inhalatòria.
2. Fàrmacs emprats en el tractament de malalties respiratòries.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

La normativa descrita en el *Document de Verificació del Grau en Infermeria* contempla per a aquesta assignatura un volum de treball per a l'alumnat de 150 hores, amb activitats formatives presencials (60 hores) distribuïdes en modalitat docent teòrica (50 hores), pràctica en aula (4 hores), pràctica en laboratori (4 hores), tutorització (2 hores), i modalitat docent no presencial (90 hores).

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	50
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	4
Elaboració de treballs individuals	—
Estudi i treball autònom	74
Lectures del material complementari	4
Preparació d'activitats d'avaluació	—
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	4
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	4
TOTAL ($6 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)	90 h

8. Metodologia docent

1. MODALITAT PRESENCIAL TEÒRICA

Classe expositiva participativa

Les classes expositives són un element imprescindible perquè els estudiants adquirisquen els coneixements teòrics bàsics de l'assignatura. És desitjable que l'alumnat intervinga durant les classes, per la qual cosa s'intentarà crear un ambient en el s'afavorisca el debat, i en el que els estudiants tinguen necessitat de preguntar i s'assenta còmode/a i tranquil/a fent-ho, a més d'estimular la seua participació amb diverses activitats per a aconseguir incrementar la seua implicació en l'assignatura. Les lliçons teòriques presentades en aquestes sessions estan dipositades en l'aula virtual prèviament a les sessions.

Aula Invertida

Aquesta modalitat s'aplicarà en determinades unitats temàtiques del programa. L'alumnat disposarà d'un repositori audiovisual a l'Aula Virtual, amb els continguts necessaris per a treballar aquest temari. Amb una antelació mínima de dos dies es donarà a conèixer a l'alumnat quan es treballaran a l'aula cadascun d'aquests continguts. El dia assignat es realitzaran activitats participatives a l'aula o bé treball autònom. A més el professorat podrà plantejar activitats d'avaluació contínua perquè siguen realitzades per l'alumnat de manera individual o en grups xicotets.

2. MODALITAT PRESENCIAL PRÀCTICA (SEMINARI/TALLER)

Els seminaris es plantegen en quatre sessions buscant afavorir la relació entre els coneixements teòrics i la seva aplicació a la pràctica.

Cada sessió consta d'una petita introducció per part del professorat (no més de 15-20 min). A partir d'aquí es proposen una sèrie d'activitat pràctiques (qüestions, casos clínics, problemes, etc.). que l'alumnat ha de resoldre mitjançant el treball en equip (grups de 4-6 estudiants).

Per recolzar aquestes sessions, l'alumnat disposa d'una lectura complementària sobre el tema a tractar, elaborada pel professorat. En aquesta lectura també s'inclouen diferents recursos bibliogràfics que poden ajudar a l'alumnat a preparar les activitats proposades.

Així mateix, en aquestes sessions, s'utilitzen vídeos, medicaments simulats i dispositius d'administració de medicaments, amb la finalitat de millorar el procés d'aprenentatge.

Al final del semestre (abans del començament del període vacacional del nadal), els grups d'estudiants presentaran de forma escrita totes les activitats que han realitzat, mitjançant un document que haurà de complir les normes bàsiques exigibles a qualsevol treball acadèmic/d'investigació universitari.

Per últim, l'Aula virtual s'utilitzarà com a mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, així com per a l'intercanvi de documents i materials de suport a la docència d'ús privatiu per a l'assignatura.

9. Avaluació

L'avaluació d'esta assignatura consistirà en dos grans blocs:

- **1er bloc (60% de la nota global)**

Prova escrita constituïda per 80 preguntes compostes d'un encapçalament que consisteix en una asseveració o presentació d'un problema o situació, seguit de 4 opcions de resposta, que inclouen la correcta i altres plausibles denominades de distracció. Cada resposta errònia restarà 0,2 punts d'un encert. La nota mínima per a superar la prova és de 5 sobre 10. En aquesta prova s'avaluaran els continguts teorico-pràctics de la matèria.

La prova es divideix en dos parts, segons unitats temàtiques, perquè l'alumnat pugui presentar-se a la meitat o a la totalitat del temari.

- Primera part: unitats temàtiques I a V.
- Segona part: unitats temàtiques VI a XIII.

- **2^{on} bloc (40% de la nota global)**

La qualificació d'aquesta part només es tindrà en compte per a la nota final si se supera la prova escrita (examen escrit aprovat).

- Seminaris (20% de la nota global)

Amb aquest percentatge de la nota, s'avaluen les diferents activitats plantejades en els seminaris i realitzades per l'estudiantat, que haurà de presentar-les al professorat en el quadern de treball de l'alumnat, una vegada finalitzades les sessions. A més, l'assistència a aquestes sessions serà obligatòria i la seua realització és condició necessària per a aprovar l'assignatura.

- Avaluació contínua (20% de la nota global)

Amb aquest percentatge de la nota s'avaluen les diferents activitats plantejades pel professor i que seran realitzades per l'estudiantat en les sessions presencials d'aula i/o de manera autònoma no presencial.

NOTA: En el cas que l'alumnat per causes justificades no poguera realitzar les activitats presencials en aula, la nota final serà el 100% de la qualificació obtinguda en la prova escrita presencial.

OBSERVACIÓ: L'alumnat que en **el curs anterior** va realitzar les activitats pràctiques i va ser avaluat de les mateixes no és obligatori que les torne a realitzar en el curs actual.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

A) Bibliografia bàsica

1. Adelaida Zabalegui Yáñez & María Lombraña Mencía. (2019). *Administración de medicamentos y cálculo de dosis*. 3^a ed. Elsevier Masson.
2. Clive P. Page & Elisabetta Battista. (2019). *Lo esencial en Farmacología*. 5^a ed. Elsevier.
3. Linda Lane Lilley & Shelly Rainforth Collins & Julie S. Snyder. (2020). *Farmacología y proceso enfermero*. 9^a ed. Elsevier España.
4. Rang HP, Dale MM. (2020). *Farmacología*. 9^a ed. Elsevier.

B) Bibliografia complementària

1. Flórez J. (2016). *Farmacología Humana*. Madrid: Elsevier. [Recurs electrònic]
2. Goodman & Gilman. (2019). *Las bases farmacológicas de la terapéutica*. México: McGraw-Hill Interamericana Editores. 13ª edición. [Recurs electrònic]

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Farmacologia i dietètica					
Codi assignatura	34371					
Nom assignatura	NUTRICIÓ I DIETÈTICA					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023–2024					
Curs	Primer					
Semestre	Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5	0,8	0	0	0,2	6
Coordinació	Prof: Rosa María Fonfría Vivas Despatx: N ^o 3.26, FIP Correu-e: Rosa.Fonfria@uv.es <hr/> Prof: Violeta Alba Vila Atienza Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent) Correu-e: Violeta.Atienza@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Rosa María Fonfría Vivas Despatx: N ^o 3.26, FIP Correu-e: Rosa.Fonfria@uv.es <hr/> Prof. 2: Violeta Alba Vila Atienza Despatx:: Despatx de professorat (Ontinyent) Correu-e: Violeta.Atienza@uv.es <hr/> Prof. 3: Maria Ángeles Montal Navarro Despatx: N ^o 3.17 FIP Correu-e: M.Angeles.Montal@uv.es <hr/> Prof. 4: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La matèria de Nutrició i Dietètica dins del currículum de grau, pertany al bloc de matèries bàsiques, formant part del conjunt de matèries d'aprofundiment. L'assignatura se situa en el primer any del Grau, en el segon semestre.

L'OMS (1966) va definir al professional d'infermeria com aquell capacitat i autoritzat per a assumir les responsabilitats que exigeixen el foment de la salut, la prevenció de la malaltia i la prestació d'assistència a les persones malaltes.

La relació entre el binomi alimentació/salut-malaltia desperta gran interès des de diferents àmbits. Els estudis epidemiològics mostren, cada vegada amb major evidència l'estreta relació entre els hàbits alimentaris inadequats i les patologies cròniques degeneratives més prevalents en el nostre entorn, com són la malaltia cardiovascular, obesitat, diabetis mellitus, alguns tipus de càncers, malalties de l'aparell digestiu o la osteoporosis. Per tant, a través de la dieta podem obtenir un doble objectiu, d'una banda la prevenció dels processos abans esmentats, a més d'arribar a el màxim potencial de salut i d'altra banda com eina terapèutica mitjançant les modificacions dietètiques que exigisca el procés patològic.

Els continguts de l'assignatura estaran organitzats en tres unitats temàtiques.

La primera contempla els principis que regeixen l'alimentació i nutrició, desenvolupant entre uns altres, conceptes com balanç energètic, nutrients i composició nutricional dels aliments, aquests coneixements estan estretament relacionats amb altres assignatures bàsiques com «Fonaments de Biologia i Bioquímica» i «Fisiologia» que s'imparteixen en el primer semestre.

En la segona unitat es revisen els requeriments nutricionals i l'alimentació en les diferents etapes del cicle vital, i s'analitzen els factors d'influència en el comportament alimentari i la valoració de l'estat nutricional. Aquests continguts estan relacionats amb les assignatures de «Salut de la dona, de la sexualitat i la reproducció», «Infermeria en la salut infantil i adolescent» i «Infermeria en la salut gerontogeriàtrica», que s'imparteixen en 2° curs.

La unitat temàtica 3 tracta sobre l'alimentació en la prevenció i tractament de malalties més prevalents. Aquests continguts estan relacionats amb les assignatures de «Fisiopatologia» (s'imparteix simultàniament a aquesta assignatura) i amb «Infermeria Mèdic-quirúrgica I» i «II», que s'imparteixen en segon i tercer curs, respectivament.

3. Coneixements previs

No es requereixen coneixements previs.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-4 Conèixer i valorar les necessitats nutricionals de les persones sanes i amb problemes de salut al llarg del cicle vital i segons l'activitat física, per a promoure i reforçar pautes de conducta alimentària saludable. Identificar els nutrients i els aliments en què es troben. Identificar els problemes nutricionals de major prevalença en dones i homes i seleccionar les recomanacions dietètiques adequades.

5. Resultats d'aprenentatge

L'alumnat deu aconseguir els següents resultats d'aprenentatge:

1. Coneixerà els principis teòrics en els quals es dona suport l'alimentació i nutrició com ciències.
2. Identificarà i classificarà els aliments consumits en el nostre mitjà exposant les seues característiques nutricionals i característiques dels mètodes de processament.
3. Coneixerà les normes a seguir en la manipulació, conservació i processat dels aliments.
4. Coneixerà i valorarà els requeriments nutricionals del ser humà en les diferents etapes del cicle vital.
5. Planificarà una alimentació equilibrada coneixent les necessitats nutricionals bàsiques, així com els factors que puguen modificar-les: edat, sexe, activitat física, presència de malaltia, cultura, religió, etc.
6. Utilitzarà i interpretarà els diferents paràmetres emprats en la valoració de l'estat nutricional.
7. Coneixerà les bases preventives de les malalties nutricionals que afecten al nostre mitjà i sabrà elaborar i planificar dietes adequades.
8. Valorarà les complicacions més importants derivades del tractament dietètic i definirà les cures d'infermeria.
9. Valorarà i identificarà problemes nutricionals i alimentaris i elaborarà plans d'alimentació a partir de supòsits clínics.
10. Coneixerà els diferents sistemes d'informació sanitària nutricional.
11. Sabrà cercar, seleccionar i analitzar la informació relacionada amb temes de dietètica i nutrició.
12. Demostrarà habilitat per a parlar en públic argumentant el seu posicionament respecte a un tema concret.

6. Descripció de continguts

A) Continguts teòrics

UNITAT I: PRINCIPIS DE NUTRICIÓ I ALIMENTACIÓ

- Tema 1: **Introducció a l'estudi de la nutrició i dietètica.** Evolució històrica de la dietètica i la nutrició Definició actual. El seu objecte en el currículum d'infermeria.
- Tema 2: **Necessitats energètiques.** Introducció. Balanç energètic. Components de la despesa energètica. Regulació de la despesa energètica. Necessitats energètiques. Equacions per al càlcul de la despesa energètica. Despesa energètica total.
- Tema 3: **Macronutrients: hidrats de carboni, lípids i proteïnes.** Definició. Classificació. Funcions. Importància nutricional. Recomanació. Fonts alimentàries.
- Tema 4: **Micronutrients i aigua: vitamines, minerals.** Definició. Propietats. Classificació. Funcions. Fonts alimentàries. Recomanacions. Problemes relacionats per excés o dèficit d'ingesta.
- Tema 5: **Els aliments.** Concepte i classificació. Taules de composició d'aliments. Conservació, envasat i classificació.
- Tema 6: **Cereals, derivats i tubèrculs.** Característiques nutricionals, consells per a la compra, emmagatzematge, conservació i cuinat. Consum aconsellat.
- Tema 7: **Fruïtes i verdures.** Característiques nutricionals, consells per a la compra, emmagatzematge, conservació i cuinat. Consum aconsellat.

- Tema 8: **Llet i derivats lactis.** Introducció. Característiques nutricionals dels components de la llet. Tipus de llet i processos higienitzadors. Tipus i característiques nutricionals de les llet fermentades. Formatge tipus i característiques nutricionals. Consum aconsellat.
- Tema 9: **Olis, grasses i fruits secs.** Introducció. Classificació dels aliments grassos. Característiques i valor nutricional. Consum aconsellat.
- Tema 10: **Carns, peix i ous.** Característiques nutricionals, consells per a la compra, emmagatzematge, conservació i cuinat. Consum aconsellat.
- Tema 11: **Miscel·lània i alcohol.** Sucre, mel, confiteria, pastisseria, begudes refrescants, begudes estimulants, begudes alcohòliques i aliments funcionals. Característiques i valor nutricional.
- Tema 12: **Comportament alimentari.** Factors que determinen el comportament alimentari. Models alimentaris. Dieta mediterrània, història i característiques.

UNITAT II: NUTRICIÓ I ALIMENTACIÓ EN LES DISTINTES ETAPES DEL CICLE VITAL

- Tema 13: **Valoració de l'estat nutricional.** Introducció. Valoració de l'estat nutricional. Història dietètica: Entrevista i mètodes d'estimació de la ingesta. Exploració física i paràmetres antropomètrics. Marcadors nutricionals. Qüestionaris estructurats.
- Tema 14: **Alimentació de l'adult sa.** Introducció. Necessitats i recomanacions nutricionals. Objectius nutricionals i guies dietètiques. Dieta equilibrada. Elaboració qualitativa de menús. Equilibri quantitatiu de menús. Elaboració de menús amb llistes d'intercanvi de nutrients.
- Tema 15: **Alimentació i activitat física.** Activitat física i consum energètic. Alimentació i activitat física com a binomi estratègic en la prevenció de patologia evitable.
- Tema 16: **Alimentació en el cicle vital de la dona.** Introducció. Necessitats nutricionals i recomanacions alimentàries durant l'embaràs. Necessitats nutricionals i recomanacions alimentàries durant la lactància. Necessitats nutricionals i recomanacions alimentàries en el climateri.
- Tema 17: **Alimentació pediàtrica i de l'adolescent.** Introducció. Requeriments nutricionals i recomanacions alimentàries en les distintes etapes de l'edat pediàtrica.
- Tema 18: **Alimentació en persones d'edat avançada.** Nutrició i envelliment. Factors de risc nutricional durant l'etapa geriàtrica. Requeriments nutricionals i recomanacions alimentàries en persones d'edat avançada.

UNITAT III: DIETOTERÀPIA

- Tema 19: **Dietoteràpia.** Introducció. Abordatge nutricional del pacient hospitalitzat. Alimentació hospitalària. Abordatge dietètic en persones amb patologia diversa.
- Tema 20: **Nutrició artificial.** Definició. Objectius. Tipus de nutrició artificial. Nutrició enteral: indicacions, contraindicacions i característiques nutricionals de les fórmules. Nutrició parenteral: indicacions, contraindicacions i característiques nutricionals de les fórmules.

B) Continguts pràctics

Les pràctiques reforçaran els continguts teòrics mitjançant l'aplicació dels mateixos a situacions potencialment reals.

Pràctica P1: Cas clínic: Elaboració d'un pla d'alimentació mitjançant el mètode d'intercanvi.

Pràctica P2: Cas clínic: Valoració de l'estat nutricional i recomanacions dietètiques.

Pràctica P3: Cas clínic: Anàlisi nutricional dels aliments i valoració quantitativa de la ingesta.

Pràctica P4: Cas clínic: Valoració qualitativa de la ingesta i recomanacions dietètiques.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	50
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

TEMPS DE TREBALL NO PRESENCIAL DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		—
Elaboració de treballs individuals		—
Estudi i treball autònom		60
Lectures del material complementari		10
Preparació d'activitats d'avaluació		—
Preparació de classes de teoria		8
Preparació de classes pràctiques i de problemes		8
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		4
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times (1 - $\frac{40}{100}$))		90 h

8. Metodologia docent

Metodologia empleada en la activitat presencial en classe:

- **Bloc de coneixements teòrics:** Classe magistral de 50 minuts en les quals s'exposaran els coneixements bàsics sobre cada tema i es treballaran mitjançant activitats i/o exercicis a l'aula.
- **Classes pràctiques:** Aplicació de coneixements teòrics, adquisició d'habilitats i potenciació de la capacitat resolutiva mitjançant l'abordatge de casos clínics. Caràcter individual.
 1. Ca clínic: Valoració de l'estat nutricional.
 2. Cas clínic: Elaboració d'un pla d'alimentació equilibrada.
 3. Cas clínic: Valoració d'ingesta alimentària, anàlisi nutricional d'aliments i recomanacions dietètiques.
 4. Disseny d'una eina per a l'educació dietètica a la població (grup) i elaboració d'un pòster divulgatiu (individual).

En la plataforma d'Aula Virtual s'incorporaran:

- Documents amb els esquemes que es desenvoluparan en l'aula.
- **Material complementari de lectura recomanada.**
- **Material de consulta necessari per a resoldre els casos clínics de les pràctiques.**

Pàgines web d'interès:

- Agencia Española de Seguridad Alimentaria y Nutrición. <https://www.aesan.gob.es>
- Consell europeu d'informació sobre l'alimentació. <http://www.eufic.org>
- Base de datos Española de composición de alimentos. <http://www.bedca.net/bdpub>
- Centro de investigación de endocrinología y nutrición clínica. <http://www.ienva.org/web/index.php/es>
- Sociedad Española para el Estudio de la Obesidad. <http://www.seedo.es>
- Sociedad Española de Diabetes. <http://www.sediabetes.org>
- Sociedad Española de Nutrición Comunitaria. <http://www.nutricioncomunitaria.org>
- Atención Primaria en la Red. <http://www.fisterra.com>

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura consistirà en dos grans blocs:

- **Primer bloc: examen de la part teòrica (60% de la nota global).**
 - Examen final amb 40 preguntes d'elecció múltiple amb 4 opcions de resposta.
 - Cada 3 respostes errònies, restarà un encert.
 - La nota mínima per a superar la prova serà de 5 sobre 10 .
- **Segon bloc: avaluació de les diferents activitats plantejades en les classes pràctiques (40% de la nota global).**
 - Cada pràctica tindrà un pes del 10% en la nota global, suposant, per tant, un punt, com a màxim, en aquesta.
 - La nota d'aquest bloc s'obté sumant les notes obtingudes en cadascuna de les pràctiques. Encara que alguna de les pràctiques no estiga aprovada, si el sumatori de la puntuació obtinguda en cadascuna d'elles és de 2 o més punts es considerarà que el bloc de pràctiques està aprovat.
 - Les classes pràctiques són d'assistència obligatòria. **Si no es realitzen totes les pràctiques no es podrà realitzar l'examen de la teoria.**
 - Les pràctiques es guardaran per a la segona convocatòria, si estan totes realitzades.
 - A l'alumnat que estiga repetint l'assignatura per segona vegada se li conservarà la nota de les pràctiques realitzades, sempre que el contingut previst en aquest curs s'assimile a les pràctiques efectuades amb anterioritat. Així doncs, el professorat de l'assignatura valorarà, en cada curs i en cada cas, si serà necessari o no repetir les pràctiques, depenent del curs acadèmic en el qual van ser realitzades.
 - L'alumnat que estiga cursant l'assignatura per tercera vegada haurà de repetir les pràctiques.
 - Si per causa degudament justificada —examen de carnet conduir, declaració en judici, cita inamovible amb l'administració, ingrés hospitalari, intervenció quirúrgica, urgència mèdica, defunció d'un familiar o causa de força major— no s'haguera pogut realitzar alguna de les pràctiques, o bé s'haguera suspès el bloc de pràctiques, el professorat facilitarà la recuperació d'aquestes, en una sessió única i abans de l'examen de primera convocatòria, amb la finalitat que l'estudiantat puga realitzar l'examen en primera i/o segona convocatòria.
 - La data de la realització de cada pràctica s'especificarà en el cronograma de l'assignatura, a l'inici del segon semestre, de manera que, com es realitzaran al final d'aquest, aquelles persones que treballen podran sol·licitar canvis de torn o permís/vacances/llicència, etc., amb antelació. L'activitat laboral concomitant no es considerarà, en cap cas, una justificació per a no haver realitzat les pràctiques en les dates previstes i no donarà dret a acollir-se a la recuperació esmentada en el paràgraf anterior.

Per a aprovar l'assignatura caldrà aprovar tant l'examen de la part teòrica com el bloc de pràctiques.

Si se suspén l'examen del bloc teòric, la nota que apareixerà en l'acta serà l'obtinguda en l'examen, encara que s'hagen aprovat les pràctiques.

Si se suspén el bloc de pràctiques, ja que no s'haurà pogut fer l'examen de la part teòrica, la nota que apareixerà en l'acta serà «no presentat».

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica:

1. Carmen Martín Salinas, Joaquina Díaz Gómez. (2019). *Nutrición y Dietética*. Editorial DAE. En red a través del enlace de «enferteca»: <http://ebooks.enfermeria21.com>. ISBN : 9788494939129
2. Rosa María Martínez Ortega. (2017). *Actualización Enfermera en Nutrición y Alimentación*. Editorial Difusión avances Enfermería. <https://www.enferteca.com/?infolibro=5342>
3. Teresa Hernández García, Helena Hernández Martínez, Angeles Medrano Fernández. (2016). *Nutrición y Dietética I*. Editorial DAE. En red a través del enlace de «enferteca»: <http://ebooks.enfermeria21.com>. ISBN : 9788492815845
4. Teresa Hernández García, Helena Hernández Martínez, Angeles Medrano Fernández. (2016). *Nutrición y Dietética II*. Editorial DAE. En red a través del enlace de «enferteca»: <http://ebooks.enfermeria21.com>. ISBN : 9788492815852

Bibliografia complementària:

1. José Mataix Vardú. (2015). *Nutrición y alimentación humana. Tomos 1 y 2*. Madrid: Ergón. (Biblioteca UV). ISBN Tomo 1: 9788484736653; ISBN Tomo 2: 9788484736660
2. Raymond, Morrow, K., Krause, M. V., & Mahan, L. K. (2021). *Krause. Mahan dietoterapia*. Elsevier, 15ª edición. ISBN: 9788491139379. En red a través de:
https://trob.es/permalink/34CVA_UV/1bttdu2/alma991009632987106258.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació bàsica comuna					
Matèria	Fisiopatologia					
Codi assignatura	34372					
Nom assignatura	FISIOPATOLOGIA					
Caràcter	Formació bàsica de branca CC Salut					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5,6	0,2	0	0	0,2	6
Coordinació	Prof: Isabel Trapero Jimeno Despatx: N ^o 3.13, FIP Correu-e: Isabel.Trapero@uv.es <hr/> Prof: Omar Cauli Despatx: N ^o 3.10, FIP Correu-e: Omar.Cauli@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Isabel Trapero Jimeno Despatx: N ^o 3.13, FIP Correu-e: Isabel.Trapero@uv.es <hr/> Prof. 2: Omar Cauli Despatx: N ^o 3.10, FIP Correu-e: Omar.Cauli@uv.es <hr/> Prof. 3: M ^a Victoria Belenguer Tarín Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Maria.V.Belenguer@uv.es <hr/> Prof. 4: Ciscar Carreres, Antoni Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correu-e: Antoni.Ciscar@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

El coneixement de la Fisiopatologia humana és bàsic i imprescindible en la formació dels professionals de les ciències de la salut.

La matèria tracta d'introduir a l'alumnat en el coneixement dels processos d'adaptació i desadaptació funcional del cos humà malalt i dels seus sistemes anatomo-funcionals, així com la relació entre aquests, els mecanismes de regulació i les manifestacions clíniques.

Aquesta assignatura ha de servir com base per a entendre els aspectes biològics i clínics dels processos d'emmalaltir. La dimensió dels continguts de l'assignatura ha de permetre la comprensió bàsica dels processos de les malalties per a servir de marc de referència del coneixement biològic i clínic del ser humà malalt per a les assignatures relacionades amb les cures d'infermeria.

La matèria permetrà a l'alumnat un aprenentatge de continguts bàsics, clars i útils així com motivar-lo per habitar-se a comprendre els mecanismes dels processos dels malalts que atendran com futurs professionals.

3. Coneixements previs

Com assignatura de segon curs, requereix coneixements previs de les assignatures de «Fisiologia», «Anatomia» i «Biologia». També es recomanen coneixements mínims d'anglès.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

Competències específiques

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Identificar, descriure i sintetitzar els aspectes més rellevants dels processos d'adaptació i desadaptació estructural i funcional del cos humà malalt a nivell general i dels seus sistemes, així com dels seus mecanismes de regulació.
2. Identificar, descriure i sintetitzar els aspectes més rellevants de les principals manifestacions de les síndromes i dels procediments de detecció i assistència.
3. Conèixer la terminologia científica bàsica relacionada amb els processos anormals.
4. Resoldre problemes, il·lustrar, analitzar i construir diagrames sobre processos de les síndromes i casos pràctics.
5. Adquirir habilitats per a l'adquisició documental de nous coneixements.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT I: Alteracions de l'hemostàsia. Alteracions dels hematies i dels leucòcits

Temes 1-4. Alteracions dels hematies (anèmica i policitèmia).

Alteracions de l'hemostàsia (diatesis hemorràgiques i diatesis trombòtiques).

Trastorns dels leucòcits i dels teixits limfoides.

Leucèmies.

UNITAT II: Adaptacions i alteracions del sistema cardiovascular

Temes 5-12. Alteracions de la pressió arterial sistèmica.

Alteracions circulatòries pulmonars.

Fisiopatologia de les alteracions estructurals cardíques (coronariopaties, miocardiopaties, valvulopaties).

Fisiopatologia de les arrítmies.

Insuficiència cardíaca.

UNITAT III: Fisiopatologia respiratòria

Temes 13-16. Processos infecciosos i neoplàsics.

Fisiopatologia de la ventilació: síndromes restrictius i obstructius.

Semiologia bàsica.

Fisiopatologia de la difusió.

Insuficiència respiratòria.

UNITAT IV: Fisiopatologia renal i miccional

Temes 17-20. Fisiopatologia de les alteracions renals.

Fisiopatologia de les vies urinàries i de l'eliminació urinària.

Insuficiència renal aguda.

Insuficiència renal crònica.

UNITAT V: Fisiopatologia endocrino-metabòlica

Temes 21-26. Fisiopatologia de les alteracions hipofisiàries, tiroïdals i corticosuprenals.

Alteracions del metabolisme lipídic. Arteriosclerosis.

Diabetis i síndrome metabòlica.

Alteracions del metabolisme del calci.

Alteracions endocrines de la reproducció.

UNITAT VI: Fisiopatologia digestiva i hepàtica

Temes 27-35. Alteracions esofàgiques: Disfàgia. Malaltia per reflux gastroesofàgic.

Alteracions gàstriques: gastritis i malaltia ulcerosa.

Síndrome de malabsorció (malaltia celíaca). Alteracions de la motilitat intestinal (restrenyiment i diarrea).

Malaltia inflamatòria intestinal (Malaltia de Crohn i colitis ulcerosa). Abdomen agut.

Síndromes hepàtiques. Cirrosi hepàtica.

Alteracions de la via biliar i pàncrees: colelitiasis, colecistitis, coledocolitiasis i colangitis. Pancreatitis aguda i crònica.

Càncer digestiu: càncer de tub digestiu (esòfag, estómac i colòn).

Càncer hepàtic. Càncer de pàncrees.

UNITAT VII: Fisiopatologia del sistema neurològic

Temes 36-42. Alteracions de la funció motora. Síndrome piramidal i síndrome de neurona inferior.
 Alteracions dels ganglis basals (Malaltia de Parkinson).
 Esclerosi lateral amiotròfica. Esclerosi múltiple.
 Alteracions de la funció cerebral: mecanismes i manifestacions de la lesió cerebral. Malaltia cerebrovascular.
 Infeccions i neoplàsies del Sistema Nerviós.
 Fisiopatologia del LCR.

B) CONTINGUT PRÀCTIC

- Interpretació de l'EKG.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	56
Classes pràctiques en aula	P	2
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

Les classes de contingut teòric es distribueixen durant el primer quadrimestre, dos dies a la setmana (2 classes de 2 h), a partir del primer dia de curs.

La seqüència de les unitats temàtiques s'adequarà en la mesura dels possibles a l'ordre del programa i a la coherència amb els programes d'altres assignatures del curs relacionades.

UNITAT	TEMES	Nº CLASSES	HORES
I	1-4	1+4	10 h
II	5-12	5	10 h
III	13-16	2	4 h
IV	17-20	2	4 h
V	21-26	4	8 h
VI	27-35	6	12 h
VII	36-42	4	8 h
SUBTOTAL			56 h
Pràctica	—	—	2 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	5
Elaboració de treballs individuals	10
Estudio i treball autònom	30
Lectures de material complementari	5
Preparació d'activitats d'avaluació	25
Preparació de classes de teoria	5
Preparació de classes pràctiques i de problemes	5
Resolució de casos pràctics	5
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($6 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)	90 h

8. Metodologia docent

El contingut de la matèria s'estructura en sessions de classes teòriques de 120 minuts (total 56 h teoria), una classe pràctica de 120 minuts (2 hores de pràctica) i una tutoria de 120 minuts per a cadascun dels grups.

Les classes tenen suport de material àudio-visual que es posa a la disposició de l'alumne. Però la font formativa ha de basar-se en textos suggerits pel professor. Determinats temes podran ser elaborats i exposats en classe tot seguint la metodologia de la classe inversa. Es pretén potenciar la participació activa de l'alumnat en la classe amb la finalitat atendre dubtes i sol·licitar informació addicional. El correu electrònic també permet una comunicació amb el professor amb aquest propòsit.

9. Avaluació

A) Primera convocatòria

L'avaluació comprèn dues parts:

a) Primera part:

Examen teòric de tipus test amb 60 preguntes sobre tots els continguts impartits en l'assignatura. Cada pregunta té 4 possibles respostes. Les respostes encertades valen 1 punt, les fallades resten 0,25 punts i les preguntes en blanc valen 0 punts.

Per a aprovar esta part de l'assignatura és condició indispensable tindre aprovat l'examen teòric amb una nota de 5,0 sobre 10. L'examen teòric, quan s'aprova l'assignatura, correspon al 70% de la nota final.

b) Segona part:

Treball/Activitats presencials i no presencials, que seran especificats per part del professorat amb antelació en les distintes unitats temàtiques de la guia docent.

La puntuació d'esta part de l'avaluació constituirà el 25% de la qualificació final, a més a més d'un 5% corresponent a l'assistència a la pràctica (amb l'activitat presencial relativa a la pràctica).

Per a aprovar esta part de l'assignatura és condició indispensable obtindre una nota de 5,0 sobre 10.

Superades ambdues parts, la qualificació final serà la suma de la puntuació de la primera i la segona prova (examen «test» + treballs i activitats de classe). En qualsevol cas, és imprescindible superar ambdues parts; i no se sumaran les dues qualificacions parcials si no s'obté l'APROVAT en ambdues. En cas contrari, la nota final a traslladar a l'acta serà la puntuació de la part suspesa (o la màxima puntuació de les parts suspeses, si fóra el cas),

B) Segona convocatòria

La segona convocatòria seguirà els mateix criteris i modalitat d'avaluació que la primera convocatòria.

Si es suspenguera la segona part relativa a treballs/activitats presencials i no presencials, l'alumnat haurà de realitzar un nou treball/activitat que haurà de ser lliurat abans de la data de la segona convocatòria.

Si l'alumnat aprovara només una de les dues parts en primera convocatòria (o bé l'examen teòric o bé la nota relativa a treballs/activitats), es guardarà la nota de la part aprovada per a la segona convocatòria. No obstant això, no es guardarà cap nota per a cursos acadèmics successius.

C) Sessions pràctiques

L'assistència a les sessions pràctiques amb el lliurament de les seues activitats constitueix el 5% de la nota final.

D) Alumnat repetidor i/o que no puga assistir a les sessions presencials d'aula i que no lliure les activitats proposades

La seua qualificació serà la obtinguda a l'examen teòric amb un percentatge del 100%.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia general

1. Mark Zelman, Jill Raymon, Paul Holdaway, Elaine Dafnis. (2018). *Fisiopatología*. Ed. Pearson Education.
2. Porth CM. (2007-2009). *Fisiopatología. Salud-enfermedad: un enfoque conceptual*. Ed. Médica Panamericana, 7a ed. (en castellano).
3. Laso FJ. (2011). *Introducción a la medicina clínica. Fisiopatología y semiología*. Elsevier-Mason. 2ª edición.
4. Pastrana Delgado J, García de Casasola Sánchez G. (2013). *Fisiopatología y patología general básicas para ciencias de la salud*. Elsevier.

Bibliografia complementària

1. Articles i material bibliogràfic i audiovisual comentat o aportat pel professorat en classe.

MÒDUL 2
CIÈNCIES DE LA INFERMERIA
(64,5 ECTS)

MATÈRIA
FONAMENTS D'INFERMERIA
(10,5 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Fonaments d'infermeria					
Codi assignatura	34373					
Nom assignatura	BASES HISTÒRIQUES, EPISTEMOLÒGIQUES I ÈTIQUES DE LA DISCIPLINA INFERMERA					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	7,8	1,0	0	0	0,2	9
Coordinació	Prof: Camaño Puig, Ramón Despatx: N° 3.22, FIP Correu-e: Ramon.Camano@uv.es					
Professorat	Prof. 2: Camaño Puig, Ramón Despatx: N° 3.22, FIP Correu-e: Ramon.Camano@uv.es					
	Prof. 3: Santainés Borredá, Elena Despatx: N° 3.28, FIP Correu-e: Elena.Santaines@uv.es					
	Prof. 4: Terrón Pérez, Marta Despatx: N° 3.11, FIP Correu-e: Marta.Terron@uv.es					
	Prof. 5: Solera Gómez, Silvia Despatx: Correu-e: Silvia.Solera@uv.es					
	Prof. 6: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 7: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Els continguts de l'assignatura permeten a l'alumnat conèixer quins són les bases professionals i disciplinars de la infermeria i li ajudaran a comprendre i treballar els continguts d'altres matèries de la titulació, especialment aquelles que s'inclouen en el mòdul Ciències de la Infermeria. És per això que ha de considerar-se la complementarietat que existeix entre totes i cadascuna de les matèries que formen part d'aquest mòdul.

Cap destacar que aquesta assignatura té continuïtat o es complementa amb l'assignatura «Bases Metodològiques de les cures d'Infermeria».

El contingut de l'assignatura permet identificar i analitzar els basis històriques, epistemològiques i ètiques de les cures infermers. A grans trets podem dir que en l'assignatura es tractarà:

- L'acció de «cuidar» i la seva evolució al llarg de la història, tenint en compte el desenvolupament de les societats; els moments històrics que han marcat el desenvolupament professional de l'acció de cuidar i la influència del gènere en aquest desenvolupament.
- Les diferents teories del coneixement que han marcat el desenvolupament científic i la seva influència sobre el creixement de la disciplina infermera.
- La consideració de l'activitat de cuidar com una forma de comportament pràctic moral que exigeix compromís i responsabilitat en el desenvolupament de les cures per part dels infermers i les infermeres.

L'anàlisi d'aquests coneixements permetran a l'alumnat obtenir una visió de l'activitat infermera des d'una doble perspectiva: la perspectiva disciplinar i la perspectiva professional de l'activitat de cuidar.

3. Coneixements previs

La ubicació de l'assignatura en el segon any de la titulació respon, entre unes altres, a la conveniència que l'alumnat disposi dels coneixements de les matèries que formen part del Mòdul de Formació Bàsica i de l'assignatura «Organització de l'estudi. Instruments i tècniques d'informació i documentació.»

4. Objectius i competències

Competències generals

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-9 Conèixer i aplicar el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, comprenent les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-29 Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-10 Identificar, integrar i relacionar el concepte de salut i les cures, des d'una perspectiva històrica, per a comprendre l'evolució de la cura infermer.

E-11 Comprendre des d'una perspectiva ontològica i epistemològica l'evolució dels conceptes centrals que configuren la disciplina infermera, així com els models teòrics més rellevants, aplicant la metodologia científica en el procés de cuidar i desenvolupant els plans de cures corresponents.

E-12 Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les persones ateses.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

L'alumnat serà capaç de:

1. Distingir les diferents etapes en l'evolució de la infermeria professional analitzant els fets més rellevants i la seva significació sobre la configuració actual de la infermeria professional.
2. Analitzar críticament llois fets més importants de la història de la infermeria
3. Identificar els antecedents socials dels professionals d'infermeria.
4. Contribuir amb la investigació de noves fonts històriques que permeten aprofundir en el coneixement de l'evolució social de les infermeres.
5. Analitzar a través de la història el rol professional.
6. Criticar les situacions que s'han plantejat i segueixen plantejant-se actualment a nivell de relacions soci-professionals.
7. Analitzar la influència que té l'evolució social, econòmica i cultural del mitjà sobre l'activitat desenvolupada per les infermeres.
8. Descriure la realitat actual de la Infermeria.
9. Identificar les ideologies que han tingut repercussió en l'evolució social de la Infermeria al llarg de la història.
10. Identificar i definir els elements que conformen el metaparadigma infermer.
11. Analitzar críticament els conceptes salut, cuidar, ser humà i entorn, tenint en compte les variables històriques i socials.
12. Descriure i comentar críticament els models i/o teories de referència.
13. Explicar la relació entre els diferents conceptes del metaparadigma infermer dintre de cadascun dels paradigmes de la disciplina infermera.
14. Explicar la repercussió de les diferents teories i models d'infermeria en el mètode sistemàtic i d'organització de treball en la pràctica de la infermeria actual.

15. Identificar la dimensió ètica de les cures d'infermeria.
16. Definir l'ètica infermera com una ètica aplicada, relacionada amb la bioètica i desenvolupada sota el paradigma autònom
17. Identificar els valors i principis de l'ètica professional infermera
18. Identificar les obligacions morals recollides en els Codis Deontològics de caràcter autònom, nacional i internacional: Respecte a la dignitat humana sense perjudici; Defensa de la intimitat; Acceptació de la responsabilitat pròpia sobre les actuacions.
19. Analitzar i argumentar críticament les obligacions morals contingudes en els codis

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUT TEÒRIC

Els continguts de l'assignatura han quedat agrupats en tres unitats:

UNITAT TEMÀTICA I.- Història.

Anàlisi dels principals esdeveniments històrics que han condicionat el desenvolupament de la professió infermera fins a l'actualitat, tenint en compte els condicionaments socials, culturals i científics.

Tema I-1: **Evolució de la Infermeria: context històric i social.**

Tema I-2: **Història de la ciència i de la Infermeria professional.**

Tema I-3: **Filosofia i epistemologia de la ciència i de la infermeria. Infermeria i Ciència: perspectives teòriques i practiques de la construcció de teories d'infermeria.**

Tema I-4: **Paradigmes i Infermeria.**

Tema I-5: **Models d'Infermeria.**

UNITAT TEMÀTICA II.- Marc Conceptual de la Profesió Infermera.

Anàlisi del marc conceptual de la professió infermera: Identificació, anàlisi i definició dels conceptes.

Tema II-6: **Marc conceptual: definició i elements. El marc conceptual de les professions sanitàries.**

Tema II-7: **Definició d'Infermeria.**

Tema II-8: **L'Ésser Humà com element del marc conceptual de la Infermeria.**

Tema II-9: **Concepte de Salut i Infermeria.**

Tema II-10: **El context i Infermeria.**

UNITAT TEMÀTICA III.- Bases Epistemològiques de la Infermeria.

Bases epistemològiques de la Infermeria. Teories i models d'infermeria.

Tema III-11: **L'acció de Tenir Cura i tenir cura en Infermeria.**

Tema III-12: **La Infermeria com professió. Funcions de la Infermeria.**

Tema III-13: **L'acció de Tenir Cura com una forma de comportament pràctic moral.**

Tema III-14: **Ètica professional infermera.**

B) CONTINGUT DE PRÀCTIQUES A L'AULA

El contingut de les pràctiques en aula es desenvoluparà al llarg de quatre dies. En aquestes sessions es procedirà a la Identificació del centre i/o figura d'infermeria sobre el qual es farà el treball.

- En el dia un, començament de l'activitat exploratòria de cerca i identificació de centre/figura.
- Segon dia, desenvolupament del treball individual amb redacció de document i resolució de possibles dubtes o dificultats que comporte el desenvolupament del treball.
- Tercer dia, posada en comú i col·laboració amb un company per a identificar similituds i manques en el respectiu treball.
- Quart dia i final, s'acudirà amb la redacció definitiva i es procedirà amb exposició aleatòria d'alguns alumnes de l'estat i idees sobre el contingut sobre els hospitals/figures d'infermeria triats/as.

El treball es presentarà en paper, per a procedir a l'avaluació del contingut dels treballs per parells (s'assignarà un número i es procedirà a l'intercanvi de treballs). Es llegirà i es procedirà a qualificar sobre 20. Aquesta xifra es transformarà en la nota definitiva segons els dos punts de la qualificació final. L'alumnat que avalue assignarà la puntuació i procedirà a identificar-se en el treball avaluat. Discussió en grup d'aquests. Lliurament del treball, en paper, amb la identificació i qualificació assignada per a part de l'alumne qualificador. Supervisió dels mateixos pel professorat. No obstant això, abans d'aquesta data, es pujarà, a l'Aula Virtual una còpia del treball en la corresponent tasca assignada per a la seua avaluació mitjançant l'eina URKUND.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	82
Classes pràctiques en aula	P	6
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (9 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	2
Elaboració de treballs en grup	10
Elaboració de treballs individuals	10
Estudio i treball autònom	20
Lectures de material complementari	2
Preparació d'activitats d'avaluació	4
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	2
TOTAL (6 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100})$)	60 h

Els continguts de la matèria s'han organitzat sobre la base d'un model d'ensenyament d'aula inversa, en modalitat presencial. Estan estructurats en 14 temes que es recullen dins de tres unitats temàtiques que engloben els blocs d'Història, Epistemologia i Ètica de la disciplina Infermera.

Les classes amb modalitat «T» (Teoria) s'estructuren amb una docència repartida per temes setmanals, on es procedirà de manera continuada a alternar activitats de treball autònom amb exposicions per part del professorat sobre el contingut de la matèria, complint amb les hores de dedicació i estudi de l'assignatura.

Les classes amb modalitat «P» (pràctica d'aula) compliran els criteris d'establiment de grups en el moment de la matrícula amb els requisits establits per la Universitat, per la qual cosa s'impartiran de manera presencial seguint la distribució preestablida.

Les sessions amb modalitat «U» (tutories grupals) hauran de complir, així mateix, els requisits i es realitzaran de manera presencial i/o no presencial en funció de les necessitats de l'alumnat a mesura que es vaja avançant en l'assignatura.

La planificació de la matèria i la seua temporització per temes ha sigut estructurada segons el cronograma establert per al curs acadèmic 2021-2022, quedant la proposta primària de la següent forma:

Setmana	Tema	Contingut
1	I.1	Evolució de la Infermeria: context històric i social.
2	I.2	Història de la ciència i de la Infermeria professional.
3	I.3	Filosofia i epistemologia de la ciència i de la Infermeria. Infermeria i Ciència: perspectives teòriques i pràctiques de la construcció de teories d'infermeria.
4	I.4	Marco conceptual: definició i elements. Marc conceptual de les professions sanitàries.
5	I.5	Paradigmes i Infermeria.
6	II.6	Models d'Infermeria
7	II.7	Definició d'Infermeria.
8	II.8	L'ésser humà com a element del marc conceptual de la Infermeria.
9	II.9	Concepte de Salut i infermeria.
10	II.10.	El context i Infermeria.
11	III.11	L'acció de Cuidar i cuidar en Infermeria.
12	III.12	La Infermeria com a professió. Funcions de la Infermeria.
13	III.13	L'acció de Cuidar com una forma comportament pràctic moral.
14	III.14	Ètica professional infermera.

(*) Les classes amb modalitat Pràctica d'Aula «P» estan estructurades en sessions intercalades els divendres, d'acord amb el calendari aprovat per la CAT. No obstant això, la metodologia de treball s'anirà desenvolupant al llarg de tot el semestre.

Aquest cronograma està subjecte a lleugeres modificacions en funció del transcurs del curs acadèmic, així com el ritme de treball de l'alumnat, adaptant-se a les circumstàncies en la mesura del possible.

8. Metodologia docent

- **Tipus de classe teòrica:** exposició magistral oberta al debat i lectures recomanades, alternant amb resolucions de casos i problemes, i altres tipus d'activitats que contribuiran a l'adquisició dels coneixements necessaris en l'assignatura i per a l'adquisició de competències.
- **Tipus de classe pràctica:** treball individual i/o en grup. Activitats a realitzar: dossier de premsa, elaboració de mapes conceptuals, etc. L'alumnat presentarà el resultat de les activitats plantejades de manera oral i/o escrita.
- **Tutoria guiada:** resolució de dubtes i aclariment de coneixements de la matèria, per mitjà del sistema de tutories electròniques de la universitat (ús de correu-electrònic).
- **Utilització de l'aula virtual:** els materials que serviran per a guiar l'exposició de les classes i una part dels materials recomanats quedaran a la disposició de l'alumnat en aula virtual. També s'obriran «fòrums» de debat.

S'estableix l'ús de l'aula Virtual com a mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, articulat en relació amb el grup en el qual el/la alumne/a està matriculat, grup en el qual rebrà la docència i en el qual serà avaluat.

L'aula Virtual serà el canal utilitzat tant pel professorat responsable del grup, com per l'equip coordinador de l'assignatura, per a notificar les instruccions necessàries derivades d'aspectes rellevants en el curs i la seua docència.

S'implementarà una metodologia d'Aula Inversa per al desenvolupament de l'assignatura, amb el suport de classes magistrals, que proporcionen l'orientació necessària per al treball autònom per part de l'alumnat.

Amb antelació suficient a la sessió presencial, el professorat responsable de grup, depositarà a l'aula Virtual, recursos i materials de treball, i/o activitats sobre el tema a estudi, així com material complementari. Aquest material versarà sobre articles científics, capítols de llibre, activitats de cerca i anàlisi, etc.

També es realitzaran fòrums d'interès i videoconferències en el cas que fóra necessari.

Amb aquests recursos l'alumnat haurà de treballar de manera autònoma el tema, prèviament a la sessió presencial programada.

Les sessions presencials a l'aula seran un punt de trobada entre el professorat i el grup d'estudiants assignat a cada dia de la setmana. En aquestes sessions es resoldran dubtes, s'aprofundirà en els aspectes més rellevants del tema i/o es realitzaran activitats complementàries que aclarisquen o amplien els conceptes bàsics, adaptant-se a les necessitats de l'alumnat. L'alumnat disposa també de les tutories a través del correu electrònic, en el cas que sorgisquen nous dubtes, en el repàs de la matèria a posteriori. Per descomptat aquestes tutories no seran substituït en cap cas de les tutories presencials.

9. Avaluació

Per a avaluar l'assignatura es tindrà en compte:

1. Avaluació de la modalitat docent «T».

Al llarg de les 14 setmanes del curs, es procedirà sobre la base de les dificultades, complexitat o necessitats expressades d'alguns dels conceptes, o en el seu cas, la facilitat de transmissió mitjançant la utilització d'imatges, a la projecció de determinats vídeos de curta duració, entre 5-10' màxim, i/o a la realització de lectures específiques sobre determinats continguts.

Posteriorment, es procedirà a respondre el qüestionari *ad hoc* creat a l'Aula Virtual de manera específica per a cadascun dels vídeos i/o lectures. El qüestionari constarà de 3 preguntes amb valor de **0,1 punts** cadascuna. La qual cosa conformarà a final de curs, prèvia la visualització dels vídeos (10) i la corresponent resposta a tots els qüestionaris una puntuació total de **3,0 punts** de la qualificació final (30%). Així mateix, aquesta activitat serà un comprovant d'assistència que, mitjançant la resposta als qüestionaris, proporcione una avaluació continuada, una idea sobre l'obtenció de competències per part de l'alumne. Aquesta prova de tipus test individual, mitjançant Aula Virtual, consistirà en un qüestionari de tres preguntes, tipus «test», amb 4 opcions de resposta múltiple, de les quals només 1 serà la correcta. No es procedirà a la penalització de respostes incorrectes.

D'altra banda, es procedirà a la realització d'un examen escrit (50% de la qualificació final), responent a quatre preguntes obertes, de resposta lliure, sobre la base dels continguts de l'assignatura. Cadascuna d'elles s'avaluarà sobre **1,25 punts**, constituint la resposta correcta, de totes les preguntes, una qualificació de **5,0 punts**. Opcionalment, l'examen podrà ser oral en cas de sol·licitar-lo l'alumne/alumna o a consideració del professorat, ateses les circumstàncies de l'alumne/a.

Adicionalment, es duran a terme diferents activitats a l'Aula, entre elles la realització de «*Mind maps*» sobre alguns dels conceptes principals, «*Phillips 6-6 activity*», «*Aquarium or Fishbowl activity*» o «*Four corners activity*», etc. Algunes d'aquestes activitats poden ser repetides amb diferents temes. Els resultats de totes elles, seran pujats a l'Aula virtual en l'última versió realitzada, pel grup, i redactada, en el seu cas, pel portaveu. Pujant tots i cadascun la part corresponent de manera individual o el resultat de grup. En cas d'inassistència continuada, es podrà reduir la puntuació final de l'assignatura sobre la base de **0,2 punts** per activitat no completada.

2. Avaluació de la modalitat docent «P».

Addicionalment, aquesta assignatura té unes pràctiques a desenvolupar de manera obligatòria, per a això es té previst en el calendari (tres dies), amb sis hores presencials de temps per a la pràctica.

L'avaluació de la modalitat «P» suposa l'assistència i el treball realitzat en les sessions pràctiques (20% de la qualificació final), constituint el total o parcial de **2,0 punts** de la nota final.

En cas de no superar alguna de les avaluacions, la nota que es recollirà en l'acta de l'assignatura serà sempre la major de totes elles (sempre que no siga de 5.0 punts, la màxima nota de l'examen de preguntes obertes, i en aquest cas s'utilitzarà la major de les restants).

En cas de ser la part teòrica la suspesa, la qualificació obtinguda en la part pràctica es conservarà, única i exclusivament, a l'efecte de la segona convocatòria. Si fóra la part pràctica, l'alumne/a hauria de presentar un treball concorde a les característiques demandades en primera convocatòria i contingut de la rúbrica per a ser avaluat.

Tots els treballs seran analitzats mitjançant l'eina disponible a l'Aula Virtual de la Universitat de València URKUND, no podent superar, en cap cas, **el 15% de similitud** amb altres documents.

L'avaluació global de l'assignatura es durà a terme sobre les modalitats «T» i «P» impartides.

Per a aprovar l'assignatura és IMPERATIU realitzar i superar, sense excepció, les tres avaluacions dels programes de docència A i B de manera independent (exposats a continuació) **i completar totes les activitats.**

• PROGRAMA DE DOCÈNCIA A. Avaluació de la modalitat docent «T»

Per a l'avaluació de la modalitat T de docència impartida a través del programa A, es realitzarà una prova escrita individual. En el primer cas en relació amb els qüestionaris (preguntes tipus test), preparats per a la majoria dels temes, basats en la visualització de vídeos i/o lectures i el valor percentual de les quals es correspon al 30% de la nota global de l'assignatura.

La qualificació màxima que es pot obtindre en aquesta prova és de 3 punts, sent requisit indispensable obtindre una qualificació mínima de 1,5 punts (50% de la qualificació màxima) per a superar aquesta part i poder ser avaluada/o del conjunt de l'assignatura.

La prova escrita individual consistirà en un qüestionari de 3 preguntes, tipus «test», amb 4 opcions de resposta múltiple, de les quals només 1 és la correcta.

No hi haurà penalització de respostes incorrectes, la qual cosa es repetirà en 10 ocasions i sempre en vinculació amb l'emissió del vídeo i/o lectura proposada.

Addicionalment, tal com s'ha explicat es procedirà a la realització d'una una prova escrita individual, basada en preguntes obertes i el valor percentual de les quals serà del 50%.

La qualificació màxima que es pot obtindre en aquesta prova és de 5 punts, sent requisit indispensable obtindre una qualificació mínima de 2,5 punts (50% de la qualificació màxima) per a superar aquesta part i poder ser avaluada/o del conjunt de l'assignatura.

Aquelles parts no superades, seran objecte de nova avaluació en segona convocatòria, amb proves semblants a les descrites en paràgrafs anteriors. La prova escrita individual consistirà en un qüestionari de 30 preguntes, tipus «test», amb 4 opcions de resposta múltiple, de les quals sols 1 és la correcta. No hi haurà penalització de respostes incorrectes. Addicionalment, tal i com s'ha explicat es procedirà a la realització d'un examen escrit (50% de la qualificació final), responen a quatre preguntes obertes, de resposta lliure, en base als continguts de l'assignatura.

• PROGRAMA DE DOCÈNCIA B. Avaluació de la modalitat docent «P»

El programa de docència pràctica es desenvoluparà al llarg de 3 sessions de 2h (6h en total) i conclourà amb l'elaboració d'un document de treball confeccionat per l'alumne establert a l'inici de les sessions «P».

El valor percentual de la modalitat «P», correspon amb el 20% de la nota global de l'assignatura (2 punts).

Per a superar aquest apartat, el/la alumne/a haurà d'assistir OBLIGATÒRIAMENT de manera presencial a les sessions de treball grupal, així com demostrar que és autor/a del dossier de treball que serà entregat al final de les sessions «P».

El/la alumne/a haurà d'obtenir una qualificació mínima d'1 punt sobre 2 punts (valor màxim ponderat en aquest apartat) per a superar aquesta part i poder ser avaluat/a del conjunt de l'assignatura.

La qualificació del dossier del treball grupal en el programa B es durà a terme mitjançant una rúbrica adaptada als resultats d'aprenentatge de l'assignatura (estarà disponible a l'aula Virtual); a través d'una tècnica d'avaluació entre l'alumnat que garantisca la distribució aleatoritzada i anònima d'autoria (avaluació per parells).

Posteriorment, cada qualificació serà supervisada pel professorat responsable de grup, podent modificar amb major o menor puntuació segons el criteri pedagògic docent.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

- Alligood, M; Marriner Tomey, A (2011). *Modelos y Teorías de Enfermería*. Madrid: Elsevier. 7^a ed.
- Benavent Garcés, MA; Ferrer Ferrándis, E; Francisco del Rey, C. (2010). *Fundamentos de Enfermería*. Madrid: DAE. 2^a ed.
- Domínguez Alcón, C. (2017). *Evolución del cuidado y profesión enfermera*. Barcelona: Ediciones San Juan de Deu Campus Docent. 1ª Edición.
- Donahue, MP. (1988). *Historia de la Enfermería*. Madrid: Harcourt Brace
- García Martín-Caro, C. (2001). *Historia de la Enfermería: evolución histórica del cuidado enfermero*. Madrid: Harcourt
- Germán Bes, C. (2013). *La revolución de las batas blancas*. Zaragoza: Prensas de la Universidad de Zaragoza
- Hernández-Conesa, JM; Moral de Calatrava, P; Esteban-Albert, M. (2003). *Fundamentos de la Enfermería: Teoría y Método*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana. 2^a ed.
- Medina Castellano, CD. (2010). *Ética y Legislación*. Madrid: DAE. 2^a ed.
- Santainés-Borredá, Elena. (2019). *Florence Nightingale en la obra de Federico Rubio*. Granada: Fundación Index.
- Siles González, J. (2009). *Historia de la Enfermería*. Alicante: Aguaclara

Bibliografia complementària

- Collière, MF. (1997). *Promover la vida: De la práctica de las mujeres cuidadoras a los cuidados de enfermería*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana.
- Camaño Puig, R. (2005). *Professionalisation of nursing in England and Spain: A comparative study*. Vanta, Finland. Laurea Julkaisut A56. Disponible en: https://www.researchgate.net/publication/33774488_Professionalisation_of_Nursing_in_England_and_Spain_A_Comparative_Study
- Domínguez Alcón, C. (1986). *Los Cuidados y la Profesión de Enfermería en España*. Madrid: Pirámide.
- Ehrenreich, B. (1988). *Brujas, comadrones y enfermeras. Historia de las sanadoras; Dolencias y trastornos. Política sexual de la enfermedad*. Barcelona: La Sal.
- Faus, F. y Santainés, E. (2013). *Búsquedas bibliográficas en bases de datos: primeros pasos en investigación en ciencias de la salud*. Barcelona: Elsevier.
- Gracia, D. (2007). *Fundamentos de Bioética*. Madrid: Triacastela. 2^a ed.

7. Kozier, B; Erb, G; Berman, A; Snyder, S (2005). *Fundamentos de Enfermería. Concepto, proceso y práctica*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana. 7^a ed.
8. Nightingale, F (1990). *Notas de Enfermería. Qué es y qué no es*. Barcelona: Salvat.
9. Potter, PA; Perry, AG. (2002). *Fundamentos de Enfermería*. Madrid: Harcourt. 5^a ed.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Fonaments d'infermeria					
Codi assignatura	34374					
Nom assignatura	BASES METODOLÒGIQUES DE LES CURES D'INFERMERIA					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 60% → 67,5 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5,35	1,2	0	0	0,2	6,75
	1	2	0	0	2	
Coordinació	Prof: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es					
	Prof. 2: Santainés Borredá, Elena Despatx: N ^o 3.28, FIP Correu-e: Elena.Santaines@uv.es					
	Prof. 3: Soler Sanchis, Àngela Despatx: Despatx professorat, Ontinyent Correu-e: Angela.Soler@uv.es					
	Prof. 4: Terron Pérez, Marta Despatx: N ^o 3.11, FIP Correu-e: Marta.Terron@uv.es					
	Prof. 5: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Els continguts de l'assignatura permeten a l'alumnat un coneixement de les bases metodològiques de la Infermeria. Aquest coneixement els ajudarà a comprendre i treballar els continguts de les matèries que s'inclouen en els mòduls «Ciències de la Infermeria» i «Pràctiques Tutelades i Treball Final de Grau», atès que l'objecte d'estudi és la metodologia del treball infermer. És per això que s'ha de considerar la complementaritat que es produïx entre totes i cadascuna de les matèries d'aquests mòduls. Cap assenyalar que aquesta assignatura està relacionada directament amb les «Bases Històriques, Epistemològiques i Ètiques de la Disciplina Infermera».

Atenent al títol de la matèria el seu contingut permet conèixer i analitzar la metodologia del treball infermer. A grans trets podem dir que dintre de l'assignatura es tractarà:

- Les bases teòriques del procés de cures.
- La descripció de les diferents etapes que constitueixen l'eina del treball infermer.
- Les estructures que permeten una valoració de la salut de les persones, grups i/o comunitats per identificar les respostes que tenen aquests subjectes com a conseqüència de qualsevol circumstància (malaltia; cicle vital; alteracions de l'entorn; canvi social, etc.) que afecta al seu benestar.
- Les taxonomies infermeres i la seva aplicació.

Mitjançant l'anàlisi d'aquests coneixements l'alumnat obtindrà informació sobre l'eina de treball infermer i s'iniciarà en l'ús d'aquest instrument.

3. Coneixements previs

La ubicació de l'assignatura en el segon any respon entre unes altres a la conveniència que l'alumnat disposi dels coneixements de les matèries que formen part del mòdul de «Formació Bàsica» i de l'assignatura «Organització de l'Estudi. Eines i tècniques d'Informació i Documentació».

A més a més, aquesta assignatura necessita dels coneixements que s'imparteixen en les assignatures contingudes al mòdul de «Ciències de la Infermeria».

4. Objectius i competències

Competències generals

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-9 Conèixer i aplicar el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, comprenent les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-29 Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-10 Identificar, integrar i relacionar el concepte de salut i les cures, des d'una perspectiva històrica, per a comprendre l'evolució de la cura infermer.

E-11 Comprendre des d'una perspectiva ontològica i epistemològica l'evolució dels conceptes centrals que configuren la disciplina infermera, així com els models teòrics més rellevants, aplicant la metodologia científica en el procés de cuidar i desenvolupant els plans de cures corresponents.

E-12 Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les persones ateses.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Descriure els fonaments teòrics de la metodologia infermera.
2. Identificar i explicar cadascuna de les etapes del procés infermer.
3. Descriure el procés de cures com el producte resultant entre la forma de pensar i la forma de fer en infermeria.
4. Analitzar críticament l'aplicació de la metodologia científica al procés de cures.
5. Aplicar la metodologia infermera en l'atenció a les persones, famílies i grups, amb l'objectiu de protegir la salut i procurar el benestar.
6. Analitzar críticament les taxonomies que constitueixen el llenguatge propi de la disciplina infermera.
7. Analitzar críticament els documents de recollida de dades.
8. Dissenyar guies de valoració que reflecteixin la consideració de ser humà com un ésser holístic.
9. Aplicar amb habilitat les diferents tècniques de recollida de dades.
10. Analitzar les dades obtingudes en la valoració.
11. Identificar els respostes de la persona, la família o la comunitat en relació amb la seva salut.
12. Demostrar conèixer el diagnòstic d'infermeria, la seua tipologia i els criteris taxonòmics NANDA.
13. Utilitzar correctament el llenguatge de la Taxonomia NANDA Internacional.

14. Definir i identificar tots els elements que constitueixen la planificació de les cures.
15. Dissenyar plans de cures que reflectisquen la consideració del ser humà com un ésser holístic i autònom i estiguen basats en l'evidència científica.
16. Utilitzar correctament el llenguatge de les Taxonomies NOC i NIC

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUT TEÒRIC

Els continguts de l'assignatura han quedat agrupats en tres unitats:

UNITAT TEMÀTICA I.- El procés de cuidar i el seu instrument metodològic.

Tema I-1: **El procés de cuidar: definició i anàlisi.**

Tema I-2: **Metodologia del procés de cures.** Definició. Relació amb la metodologia científica. L'aplicació de la metodologia en el procés de cures com element clau per a la qualitat de les cures i el desenvolupament disciplinar.

UNITAT TEMÀTICA II.- Judici diagnòstic: valoració i diagnòstic.

Tema II-3: **Etapa de Valoració.** Definició. Característiques. Variables que influïxen sobre la recollida de dades. Estructures de valoració. Mètodes de recollida de dades. Anàlisi i síntesi de les dades.

Tema II-4: **Etapa de Diagnòstic.** Definició. Característiques. Procés diagnòstic.

Tema II-5: **Descripció i anàlisi crítica de la Taxonomia Diagnòstica NANDA Internacional.**

UNITAT TEMÀTICA III.- Judici i acció terapèutica: planificació, execució i avaluació.

Tema III-6: **Etapa de planificació.** Els objectius en el procés de cures. Definició. Funció. Tipus. Formulació. Les activitats en el procés de cures. Definició. Característiques.

Tema III-7: **Descripció i anàlisi crítica de les Taxonomies NOC i NIC.**

Tema III-8: **Etapa d'execució.** Definició. Característiques.

Tema III-9: **Etapa d'avaluació.** Procés d'avaluació. L'avaluació condició indispensable per a garantir la qualitat de les cures.

B) CONTINGUT PRÀCTIC D'AULA

En les sessions P i U s'aplicaran els coneixements adquirits en les sessions teòriques, tractant de forma global el procés de tenir cura i l'aplicació de les taxonomies infermeres.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	53,5
Classes pràctiques en aula	P	12,0
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2,0
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100})$		67,5 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		2
Elaboració de treballs en grup		20
Elaboració de treballs individuals		—
Estudio i treball autònom		8
Lectures de material complementari		2
Preparació d'activitats d'avaluació		2
Preparació de classes de teoria		2
Preparació de classes pràctiques i de problemes		4
Resolució de casos pràctics		5
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100}))$		45 h

8. Metodologia docent

La metodologia utilitzada està basada principalment en l'aprenentatge cooperatiu i l'estudi de casos. Cal destacar els següents aspectes.

- **Tutoria guiada:** es realitzaran tutories guiades per tal d'adquirir habilitat en el maneig del procés i de les taxonomies infermeres.
- **Relació entre la teoria i la pràctica:** les sessions pràctiques estan fonamentades en els coneixements treballats en les sessions teòriques. Com ja hem assenyalat aquestes pràctiques permetran a l'alumnat adquirir habilitat en el maneig del procés i les taxonomies infermeres. Es treballaran continguts transversals amb les assignatures del mateix semestre de la titulació de grau.
- **Utilització de l'aula virtual:** constituirà la principal eina de comunicació entre professorat-alumnat. Els principals materials que serviran per l'aprenentatge quedaran a disposició de l'alumnat en aula virtual.

9. Avaluació

L'avaluació serà contínua i s'efectuarà a través de:

1. Activitats individuals i/o grupals realitzades en el desenvolupament de l'assignatura, com per exemple proves escrites, casos pràctics, exposicions, activitats de coavaluació o avaluació per parells, activitats d'autoavaluació, entrevistes amb el professorat, etc. El professorat de cada grup concretarà en les primeres sessions les activitats que haurà de realitzar l'alumnat i el pes de cadascuna d'elles. (80%)

2. Assistència i participació en les activitats programades. (10%)
3. Cas pràctic que l'alumnat haurà de realitzar, si és possible, vinculat a l'assignatura «Introducció a la pràctica d'infermeria». (10%)

En cas de no estar matriculat a l'assignatura «Introducció a la pràctica d'infermeria» se seguiran les indicacions del professorat per realitzar l'esmentat cas pràctic.

Per poder superar l'assignatura l'estudiant haurà d'aconseguir una puntuació igual o superior a 5 punts sobre 10, tant globalment com en cadascuna de les activitats avaluable.

Procediments alternatius, si és el cas, per a superar l'assignatura: En el cas que alguna alumna o alumne, per circumstàncies imprevistes, no puga assistir amb regularitat a les sessions de treball del grup, podrà examinar-se dels continguts de l'assignatura mitjançant la realització d'una prova escrita sobre els continguts treballats a l'assignatura, en la que s'inclourà la realització d'un cas pràctic.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Benavent Garcés, MA; Ferrer Ferrándis, E; Francisco del Rey, C. (2010). *Fundamentos de Enfermería*. Madrid: DAE. 2^a ed.
2. NNN Consult. (2022). *Herramienta online para la consulta y diseño de planes de cuidado con NANDA, NOC, NIC*. [Internet].
3. Butcher, Howard K; Bulechek, Gloria M; Dochterman, Joanne M; Wagner, Cheryl M. (2018). *Clasificación de Intervenciones de Enfermería (NIC)*. Madrid: Elsevier. 7^a ed.
4. Herdman TH, Kamitsuru S (Ed.) (2021). *Diagnósticos Enfermeros. Definiciones y Clasificación 2021-2023*. Barcelona: Elsevier. 12^a ed.
5. Moorhead, Sue; Johnson, Marion; Maas, Meridean L.; Swanson, Elizabeth. (2018). *Clasificación de Resultados de Enfermería (NOC)*. Madrid: Elsevier. 6^a ed.

Bibliografia complementària

1. Alfaro-Lefevre, R. (2009). *Pensamiento crítico y juicio clínico en enfermería*. Madrid: Elsevier. 4^a ed.
2. Berman, A; Snyder, SJ; Kozier, B; Erb, G. (2008). *Fundamentos de Enfermería. Concepto, proceso y prácticas (Vol I)*. Madrid: Pearson Prentice Hall.
3. Fernández, C; Garrido, M; Santo Tomás Pérez, M; Serrano, MD. (2004). *Máster en enfermería. Enfermería fundamental*. Madrid: Masson
4. Gordon, M. (2007). *Manual de Diagnóstico de Enfermería*. Madrid: McGraw-Hill. Interamericana. 11^a ed.
5. Hernández-Conesa, JM; Moral de Calatrava, P; Esteban-Albert, M. (2003). *Fundamentos de la Enfermería: Teoría y Método*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana. 2^a ed.
6. Johnson, M. (2012). *Vínculos de NOC y NIC a NANDA-I y diagnósticos médicos: soporte para el razonamiento crítico y la calidad de los cuidados*. Madrid: Elsevier. 3ª edición.
7. Johnson, Marion; Moorhead, Sue ; Bulechek, Gloria M.; McCloskey Dochterman, Joanne; Maas, Meridean L.; Swanson, Elizabeth; Butcher, Howard K. (2006). *Interrelaciones NANDA, NOC y NIC. Diagnósticos enfermeros, resultados e intervencions*. Madrid: Elsevier. 2^a ed.
8. Lefebvre, M; Dupuis, A. (1995). *Juicio Clínico en Cuidados de Enfermería*. Barcelona: Masson S.A
9. Luis, M. T. (2008). *Los diagnósticos enfermeros: revisión crítica y guía práctica*. España: Elsevier. 9^a ed.
10. Ros, R. R., Andradós, C. O., & Puig, M. L. (2012). *Lenguaje NIC para el aprendizaje teórico-práctico en enfermería*. España: Elsevier.

Direccions electròniques d'interès

1. <http://www.taxonomiaenfermera.com>

MATÈRIA
SALUT PÚBLICA I INFERMERIA COMUNITÀRIA
(16,5 ECTS)

1. Introducció

En el nou pla d'estudis de Grau d'Infermeria, la matèria «Salut Pública i Infermeria Comunitària» s'estructura en tres assignatures de contingut teòrico-pràctic, amb una distribució de càrrega lectiva i unes modalitats docents tal com es detalla en la següent taula.

Assignatura	Cu rs	Qua trim	ECTS ^(a)		Presencial en aula		Modalitat presencial ^(b)					No presencial		
			cr	h			T	P	I	L	U			
Salut pública	1	2	6	150	60%	90 h	78 h			10 h		2 h	40%	60 h
Infermeria comunitària	2	1	6	150	60%	90 h	78 h	10 h				2 h	40%	60 h
Gestió i administració dels serveis de salut	2	2	4,5	112,5	60%	67,5 h	57,5 h	8 h				2 h	40%	45 h

(a) 1 cr ECTS = 25 hores.

(b) T: Teoria. P: Pràctica en aula. I: Informàtica. L: Laboratori. U: Tutorització.

L'aplicació pràctica dels coneixements teòrics i metodològics de la Salut Pública i els d'Infermeria Comunitària es desenvoluparà a través de les assignatures contemplades en la matèria de «Pràctiques integrades en l'Àrea o Departament de Salut» del mòdul 3 («Pràctiques tutelades i Treball Final de Grau»). Així mateix, l'alumnat interessat podrà sustentar el treball final de grau sobre la base dels coneixements abastats per la Salut Pública i la Infermeria Comunitària. Amb fins il·lustratives, en la següent taula es mostra la distribució de la càrrega lectiva del mòdul 3, dins de la qual s'inserirà la pràctica de la matèria que ens ocupa, entre unes altres de les matèries del pla d'estudis.

Asignatura	Cu rs	Qua trim	ECTS ^(a)		Presencial Aula, IS		Modalitat presencial ^(b)					No presencial		
			cr	h			T	P	I	L	U			IS
Introducció a la pràctica d'infermeria	2	2	6	180	80%	120 h	8 h	10 h		40 h	2 h	60 h	20%	60 h
<i>Practicum I</i>	3	1	19,5	585	80%	468 h				70 h	20 h	378 h	20%	378 h
<i>Practicum II</i>	3	2	19,5	585	80%	468 h				70 h	20 h	378 h	20%	378 h
<i>Practicum III</i>	4	1	19,5	585	80%	468 h				70 h	20 h	378 h	20%	378 h
<i>Practicum IV</i>	4	2	18	540	80%	432 h				70 h	20 h	342 h	20%	342 h
Treball final de grau	4	2	7,5	225	80%	180 h					180 h		20%	45 h

(a) 1 cr ECTS = 30 hores.

(b) T: Teoria. P: Pràctica en aula. I: Informàtica. L: Laboratori. U: Tutorització. IS: Institucions sanitàries

La matèria de «Salut Pública i Infermeria Comunitària» cobreix la formació teòrico-pràctica en els aspectes relacionats amb la Salut Pública, la Infermeria Comunitària i l'Administració dels Serveis de Salut. En la descripció de cada assignatura es detalla els sabers, tècniques i aptituds que es requereixen en la formació de les/els Graduades/ts en Infermeria, per a ocupar les seues funcions en les diferents institucions del Sistema Nacional de Salut i del Sistema d'Atenció a la Dependència.

D'acord a la normativa vigent, s'ha incorporat la perspectiva de gènere en les diferents àrees del saber, atès que es considera fonamental per les aportacions al coneixement i a la pràctica de la Infermeria en la societat actual. L'atenció sociosanitària contribueix a les desigualtats associades amb el gènere i aquestes qüestions li interessen conèixer al Graduat/da en Infermeria per dues raons: com professional que atén les demandes i necessitats de la població i altra perquè prenga consciència com col·lectiu que treballa en el sector salut.

2. Presentació de la matèria

La Constitució Espanyola de 1978, en l'article 43, reconeix el dret de tota la ciutadania a la protecció de la salut. Precisament una de les disciplines que contribueix a fer efectiva l'esmentat dret és la Salut Pública, atès que tradicionalment s'ocupa de la salut del conjunt de la població, vetlant per la seua protecció i millora. Per a això, disposa de diversos mitjos: els coneixements teòrics, els mètodes d'estudi i dels àmbits d'actuació per a assolir aquest ambició propòsit.

La Salut Pública, en la seua formulació actual, s'interpreta com a ciència i com a pràctica social transformadora. Com a **ciència social crítica**, investiga els determinants socials de la salut i estableix les

relacions causals que existeixen entre eixos determinants i les condicions socials en les quals viu i treballa la població, així com les condicions sanitàries en les quals són ateses les persones. Els determinants de la salut, com veurem, es divideixen en les següents categories: la desigualtat socioeconòmica, l'educació, el gènere, el treball, la biologia, el medi ambient, els estils de vida i l'accés als serveis de salut. Com a **pràctica social**, la Salut Pública es tradueix com la forma social en la qual s'organitza l'atenció a la salut-malaltia, involucrant tant a les organitzacions socials com a l'Estat, sent precisament aquest últim qui, per mitjà dels seus òrgans i estructures administratives, imprimeix les polítiques, estableix les institucions i desenvolupa els serveis, les accions i les activitats que es realitzen en salut a nivell individual i col·lectiu, per a aconseguir una millor qualitat de vida i benestar social.

La Salut Pública compta amb tres mètodes: l'epidemiologia, la investigació acció participativa i la planificació sanitària. El **mètode Epidemiològic** s'estudiarà en primer curs en l'assignatura de Salut Pública i constitueix l'instrument adequat per a comprendre i interpretar el procés d'emmalaltir en la seua dimensió social, tant quantitativament com qualitativament. La seua aplicació permet entre altres coses, dur a terme l'estudi de salut d'una comunitat, i arribar a formular hipòtesis i dissenyar estudis posteriors orientats a establir la relació causal entre patologia i risc. Açò serà especialment útil per a l'elaboració de programes d'intervenció orientats a les necessitats socials i a les cures sanitàries integrals.

La Salut Pública utilitza la **Investigació Acció Participativa (IAP)** per a promoure el desenvolupament de l'enteniment crític dels problemes socials, les seues causes estructurals i les possibilitats de superar-les. La IAP es pot descriure com una activitat integrada que combina la investigació social, l'educació i l'acció. Està basada en la interacció democràtica dels protagonistes socials per al desenvolupament de la comunitat com són: l'administració, els tècnics i tècniques i la població, que participen com agents actius creant coneixements, intervenint en el control dels determinants de la salut i establint els criteris per a decidir les prioritats de l'acció comunitària. Els continguts s'impartiran en l'assignatura d'Infermeria Comunitària.

El mètode de la **Planificació Sanitària** és de gran utilitat per a millorar els serveis de salut i la qualitat dels serveis prestats. Si l'objectiu de la planificació és millorar el nivell de salut, els criteris han de respondre a les necessitats reals de la població. La planificació sanitària és una activitat administrativa de gran dificultat, donat que s'utilitzen diverses tècniques depenent de les condicions socials de cada país.

Per a actuar sobre els determinants de la salut i reduir els efectes negatius de les malalties, la Salut Pública disposa de cinc **àmbits d'actuació**, a través dels quals pretén assegurar un nivell òptim de salut de la població. Aquests àmbits són: la promoció i la protecció de la salut, la prevenció de malalties, l'atenció curativa personalitzada i l'administració sanitària. La promoció i protecció de la salut i l'administració sanitària s'exerceixen sobre la comunitat, mentre que algunes tècniques de prevenció i l'atenció curativa i rehabilitadora s'exerceixen bàsicament sobre la persona.

La **Promoció de la salut** s'interpreta com un conjunt de mesures que tenen per objecte millorar la qualitat de vida i l'estat de salut de la població. A aquest efecte, són indispensables una sèrie de mesures governamentals portades a terme mitjançant polítiques sectorials dirigides a canviar les condicions socials, econòmiques i mediambientals. És a dir, la salut és promoguda proporcionant pau, un bon nivell de vida, aliments, ocupació, ingressos suficients, bones condicions de treball i habitatge, educació, serveis socials i sanitaris, cultura física, mitjans de descans i recreació, un medi ambient saludable... i motivant la participació de la població en activitats comunitàries i en la presa de decisions. La promoció de la salut s'equipara, així, a la promoció social, dins d'una política d'Estat que repercuteix directament sobre la salut de la persona, la família i la comunitat. En aquest sentit, la Salut Pública actua de pont entre la política social i el sistema sanitari, intentant dur els serveis sanitaris cap a una política social, perquè existisca coherència entre ambdues actuacions.

L'adopció de precaucions per a protegir a la ciutadania contra els riscos i perills, es porta a terme mitjançant la **Protecció de la salut**. Les mesures d'actuació són bàsicament legislatives, contemplant tant l'ambient general, com els ambients especials i els productes de consum. Les seues activitats es relacionen amb la regulació, la vigilància i el control dels factors de risc derivats de la qualitat de l'ambient (biològics, físics, químics i psíquics) que poden alterar el benestar i la supervivència de la humanitat. La seua aplicació supera l'esfera de l'individual i es practica a nivell de la comunitat, mitjançant les tècniques de salut d'acció comunitària dirigida al medi, la certificació de qualitat de noves drogues i substàncies biològiques per a ús mèdic, equips, i altres tecnologies i qualsevol altra activitat que implique el compliment de lleis i reglaments dirigits a protegir la salut pública.

La **Prevenció de la malaltia** inclou el conjunt d'activitats i mesures que es porten a terme des dels serveis de salut per a evitar l'aparició de malalties, el seu desenvolupament o evolució, i les complicacions de les mateixes, actuant sobre les persones tant a nivell individual com poblacional. La prevenció a nivell

poblacional s'equipara a l'Educació per a la Salut, en l'àmbit de la promoció de la salut. Les accions de prevenció es porten a terme a través dels programes de salut tradicionalment desenvolupats en els serveis d'atenció primària. Aquests programes poden organitzar-se bé per sectors d'intervenció (infància, dona, persones ancianes), o bé pels problemes de salut més prevalents (diabetis, hipertensió, etc.), perquè les persones milloren la seua pròpia salut. I també a l'adopció de mesures preventives, com la vacunació, les precaucions i normes de seguretat en el treball, el cribatge i l'examen de poblacions específiques.

La **Atenció curativa i rehabilitadora**, va encaminada al tractament i cura de les persones malaltes i/o dependents, a través d'accions dirigides al restabliment de la salut i a la prompta incorporació a la vida normal, mitjançant una atenció integral.

Les persones dependents són aquelles que per raons lligades a la falta o a la pèrdua de capacitat física, psíquica o intel·lectual, tenen necessitat d'una assistència i/o ajuda important per a la realització de les activitats de la vida diària. En aquesta categoria s'inclouen xiquets i xiquetes amb trastorns greus de desenvolupament, joves i adults amb seqüeles greus d'accidents, persones amb deficiències intel·lectuals greus i profundes, subjectes afectats de greus i generalitzades lesions neurològiques, malalts mentals amb greus deterioracions i, en general, pacients amb malalties cròniques degeneratives. Als quals podem afegir les persones en situació terminal o en situació aguda amb una necessitat puntual d'atenció domiciliària.

L'atenció integral a aquests col·lectius suposa un veritable repte per als serveis socials i sanitaris, els quals han de ser capaços de cobrir les seues necessitats, facilitant l'accessibilitat als diferents serveis i garantint la continuïtat de cures entre serveis. D'aquesta manera, l'estratègia requereix del desenvolupament de serveis d'atenció domiciliària, de serveis de suport a les famílies i als cuidadors informals, i de serveis alternatius a la institucionalització permanent com poden ser, les unitats de convallescència, els hospitals de dia, els centres de dia, les estades temporals, els allotjaments tutelats, etc.

L'**Administració sanitària** que a més de les funcions tradicionals de l'administració dels serveis sanitaris de tipus preventiu, curatiu i rehabilitador, ha incorporat les tècniques de gestió científica dels serveis sanitaris, les quals són considerades de forma integrada. Comprèn el conjunt d'activitats i mesures que tenen a veure amb la planificació, organització, administració, finançament, avaluació i control dels serveis i programes de salut, mitjançant sistemes permanents de garantia de qualitat, supervisant el compliment de les normes dels proveïdors directes i indirectes d'aquests serveis.

3. Interdisciplinarietat de la Salut Pública

Els problemes socials i sanitaris són, sens dubte, el resultat d'una realitat plural i complexa, els desafiaments de la qual exigeixen noves solucions. Una deficient urbanització amb centres cada vegada més deteriorats i amb suburbis cada vegada més poblats i inhabitable, l'atur, la pobresa, la immigració, les condicions insalubres en el treball, els accidents laborals i de tràfic, el canvi climàtic, les malalties infeccioses emergents, la SIDA, l'addicció a drogues, l'alcoholisme, el tabaquisme, la violència de gènere, les malalties mentals, l'envelliment de la població i molts altres exemples, són problemes socials i de salut. Tots ells tenen una etiologia entrellaçada sense una frontera clarament definida, i requereixen la interdisciplinarietat que pressuposa la intervenció de diverses metodologies i formes d'abordar els problemes per a encarar-los d'una manera més eficient. Gràcies a les aportacions de les diferents ciències, que es complementen entre si, és possible entendre millor qualsevol parcel·la de la realitat social i arribar a una anàlisi amb visió integradora.

El caràcter interdisciplinari de la Salut Pública requereix una formació que integre coneixements de: sociologia, antropologia, psicologia, dret, epidemiologia estadística, economia, ciències biològiques, físiques, mèdiques, farmacològiques, i ciències de la infermeria entre unes altres. La majoria d'elles figuren en el pla d'estudi del Graduat/da en Infermeria, tal com es pot apreciar en la Taula índex de la pàgina [i](#).

La interdisciplinarietat i la transversalitat són els instruments que va a permetre integrar i donar coherència a les ciències socials per a proporcionar una explicació més integradora de la realitat. Si bé el procés de salut-malaltia, posseeix una clara materialitat biològica en la mesura que afecta persones i grups poblacionals, la seua dimensió és fonamentalment col·lectiva, i requereix dels instruments que, s'aporten des de la sociologia, que permeten interpretar tècnica i teòricament l'objecte d'estudi com un procés social, en les seues dimensions històrica, social, política i econòmica. Des d'aquesta perspectiva, es considera que el biològic s'integra en el social, sent la categoria central d'estudi la reproducció social.

Després de la incorporació de la categoria analítica de gènere a l'estudi dels problemes de salut s'ha demostrat que el patró epidemiològic de salut i malaltia entre els homes i les dones no només és a causa de les seues diferències biològiques, sinó als patrons d'estils de vida i als factors de risc associats a les condicions de vida i treball que es deriven de la seua posició de gènere, donant lloc a desigualtats en la manifestació

de la malaltia i en l'atenció a la salut. Aquestes condicions i diferències de salut són les que expliquen que la morbiditat i incapacitat de les dones siga major que la dels homes a pesar de la seua menor mortalitat i major esperança de vida sobretot en els països industrialitzats

L'estadística és transversal a una àmplia varietat de disciplines, és d'utilitat tant en la física, com en les ciències socials o en la salut pública. L'extensió dels coneixements i aptituds de caràcter estadístic que necessiten adquirir els professionals de la salut pública són importants, perquè el coneixement dels principis i mètodes estadístics i la competència en la seua aplicació es necessiten per a l'exercici eficaç de la salut pública, i addicionalment per a la comprensió i interpretació de les dades sanitàries; a fi de discriminar entre opinions arbitràries o discrecionals, pel que fa a les veritablement avaluades en un context científic.

La necessitat d'un enfocament estadístic està actualment ben reconegut en la investigació epidemiològica i en la pràctica de les disciplines que constitueixen la salut pública, donat que aquestes estudien comunitats o poblacions en les quals clarament s'apliquen les lleis dels grans nombres i de les fluctuacions aleatòries. A més s'empren molts altres conceptes estadístics a l'adoptar decisions relatives a diagnòstics clínics, o bé al predir probables resultats d'un programa d'intervenció en la població. En definitiva el coneixement del mètode estadístic està estretament lligat a una bona pràctica de la investigació en salut (Taula 3), ja que és necessari per a poder interpretar correctament i d'una manera crítica els resultats obtinguts. Un bon treball d'investigació en salut ha de dedicar un espai a descriure els mètodes d'anàlisi de dades utilitzades; i entre els factors determinants per a una bona anàlisi es troba el tipus de disseny i el coneixement de les variables d'estudi.

Quadre 3: Objecte d'estudi i d'anàlisi en la investigació en salut

	CIÈNCIES NATURALS		CIÈNCIES HUMANES
	<i>Ciències biològiques</i>	<i>Ciències mèdiques</i>	<i>Ciències socials</i>
Divisió de la ciència	Química Biofísica Fisiologia Genètica	Fisiologia Embriologia Anatomia	Sociologia Economia Antropologia Ciència política
Nivell d'anàlisi	Subindividual	Individual	Poblacional
Objecte d'estudi	Cèl·lules Teixits Òrgans	Personas	Societats humanes
Objecte d'anàlisi	<i>Investigació biomèdica</i> – Processos biològics bàsics. – Estructura i funció del cos humà. – Mecanismes patològics.	<i>Investigació clínica</i> – Eficàcia de procediments preventius, diagnòstics i terapèutics. – Història natural de les malalties.	<i>Investigació en S.P.</i> – Investigació epidemiològica. – Freqüència – Distribució – Determinants de necessitats – Investigació en sistemes de salut. – Efectivitat, qualitat, costos dels serveis. – Desenvolupament i distribució de recursos per a l'atenció.

Font: Jarillo Soto et al. (modificat) i Frenk J. La nueva Salud Pública. En: OPS. *La crisis de la Salud Pública: reflexiones para el debate*. Washington: OPS-OMS. Publicación núm. 58. 1992.

Però quan es concep l'ésser humà només en la seua dimensió biològica i individual, l'objecte d'estudi és analitzat per les ciències que ocupen les dimensions singulars de la naturalesa humana, en concret en la seua expressió orgànica natural, i que constitueixen una sèries de disciplines biològiques i mèdiques consolidades. Així, la major part de la investigació biomèdica s'ocupa de les condicions, els processos i els mecanismes de la salut i la malaltia, sobretot en el nivell subindividual (açò és, òrgans, cèl·lules o elements subcelulars). Per la seua banda, la investigació clínica s'enfoca primordialment cap a l'estudi de l'eficàcia de les respostes

preventives, diagnòstiques i terapèutiques que s'apliquen a l'individu. Aquest tipus de pensament és el qual subjeu al reduir la «cura infermera» als coneixements específics de la «investigació bàsica i aplicada» al ser humà.

És obvi que totes les poblacions humanes estan organitzades en societats (d'ací que les ciències socials siguin indispensables per a una comprensió total de la salut en les poblacions). Per tant, la investigació en salut pública va més enllà de la comprensió de la biologia humana, i el seu enfocament s'orienta cap a l'estudi dels determinants de la salut en les poblacions humanes. Des d'aquesta perspectiva, molts problemes de salut són vistos des d'una perspectiva social, més que com problemes solament individuals. Ara els paràmetres de referència canvien i es requereix d'aquells instruments que, des de les ciències socials i la epidemiologia, permeten interpretar tècnica i teòricament l'objecte d'estudi com un procés social, en tota la seua dimensió històrica, social, política i econòmica.

Per aquest motiu la investigació en salut pública abasta dos objectes principals d'anàlisi: la «investigació epidemiològica» i la «investigació en sistemes de salut». La primera estudia la freqüència, distribució i determinants de les necessitats de salut, definides com aquelles condicions que requereixen d'atenció. En aquest cas, es tractaria d'una banda, de partir d'algun grup de determinants per a estudiar les seues diverses conseqüències; estem parlant de la epidemiologia ambiental, ocupacional, genètica o social. Per una altra banda, les investigacions poden partir d'alguna condició específica de salut o malaltia (per exemple, la salut positiva, les malalties transmissibles, els patiments no transmissibles o les lesions), per a indagar els seues múltiples determinants.

4. Presentació de les assignatures: estructura i contingut

En les pàgines següents es presenta l'estructura i l'organització del contingut de les assignatures integrades en la matèria de Salut Pública. En cadascuna d'elles s'indiquen els objectius i competències proposats en el pla d'estudis, ampliant l'enunciat d'accions que l'alumnat d'Infermeria ha d'arribar per a superar l'assignatura. El contingut teòric s'ha organitzat en unitats temàtiques que permet aglutinar els elements conceptuals, metodològics i els àmbits d'intervenció abans assenyalats, que d'una altra manera podrien quedar dispersos. Cada unitat temàtica està constituïda per un nombre determinat de temes que van d'allò més general al més específic. En la formació teòrico- pràctica es desenvolupen una sèrie d'exercicis per a treballar-los en forma de taller. També es detallen les estratègies didàctiques, i l'avaluació de cadascuna de les assignatures

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria
Matèria	Salut pública i infermeria comunitària
Codi assignatura	34375
Nom assignatura	SALUT PÚBLICA
Caràcter	Formació obligatòria
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Primer
Semestre	Segon
Departament	Infermeria
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Informàtica Laboratori Tutories Total
Grups	7,8 0 1 0 0,2 9 1 0 2 0 2
Coordinació	<p>Prof.: Ferran Ballester Díez (FBD) Despatx: N° 3.2, FIP Correu-e: Ferran.Ballester@uv.es</p> <hr/> <p>Prof.: Ana Esplugues Cebrián (AEC) Despatx: N° 2.3, FIP Correu-e: Ana.Esplugues.@uv.es</p>
Professorat	<p>Prof. 1: Ferran Ballester Díez (FBD) — A, B Despatx: N° 3.2, FIP Correu-e: Ferran.Ballester@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Ana Esplugues Cebrián (AEC) — A, B, C, D Despatx: N° 2.3, FIP Correu-e: Ana.Esplugues.@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Mª Luisa Estarlich Estarlich (MLEE) — C, D Despatx: N° 2.9, FIP Correu-e: M.Luisa.Estarlich@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Sonia Casanova Vivas (SCV) — B, D Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Sonia.Casanova@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Mª José López Espinosa (MJLE) — A, B, C, D Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: mjose.lopez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: María José Navarro Martínez (MJNM) — ON Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent) Correu-e: Maria.Jose.Navarro-Martinez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Raquel Soler Blasco (RSB) — D, E Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Raquel.Soler@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 8: Lúcia González Safont (LGS) — B, E Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Lluvia.Gonzalez@uv.es</p>

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

(Ja descrit en la introducció a la matèria.)

3. Coneixements previs

Per a un millor aprofitament de l'assignatura l'alumnat haurà de disposar de coneixements bàsics de:

- Bioestadística (distribució de probabilitat, contrast d'hipòtesi, significació estadística, així com fonaments de demografia).
- Ciències socials (coneixement del medi).
- Biologia (ciències de la vida).
- Història.

4. Objectius i competències

D'entre les **competències** indicades en el document de verificació del títol per a la matèria de «Salut Pública i Infermeria Comunitària», les enumerades a continuació són les que es pretén abastar en aquesta assignatura:

Competències generals

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-29 Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

Competències específiques

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-20 Conèixer el Sistema Sanitari Espanyol. Identificar les característiques de la funció directiva dels serveis d'infermeria i la gestió de cures. Conèixer i ser capaç d'aplicar les tècniques de direcció de grups.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Identificar els canvis sociopolítics i els protagonistes socials que han configurat l'evolució històrica de la Salut Pública i la Infermeria Comunitària.
2. Analitzar el paper de l'Estat i del mercat en el desenvolupament de les polítiques socials i les seues repercussions en la salut de la població.
3. Definir els conceptes bàsics de la Salut Pública.
4. Definir el concepte d'Infermeria Comunitària i descriure el camp d'actuació i les funcions que li són pròpies.
5. Comparar els conceptes de salut i de malaltia i enumerar els seus elements configuradors.
6. Reconèixer la importància de les aportacions de les ciències socials a l'estudi i coneixement de la salut en la seua dimensió social.
7. Explicar el concepte d'ecologia humana i la seua relació amb la salut, i descriure les característiques generals del suport físic-químic i del component biològic.
8. Conscienciar-se de la situació de la salut en el món i la seua desigual distribució segons regions.
9. Sintetitzar les causes de desigualtats socials i la seua influència en les diferències dels perfils de mortalitat i morbiditat.
10. Reconèixer el paper de la cooperació internacional en el desenvolupament dels països menys afavorits.
11. Contrastar les teories interpretatives del procés de salut-malaltia.
12. Valorar la teoria integral de la salut com marc per a l'anàlisi de la dinàmica de canvi del patró epidemiològic.
13. Sintetitzar els determinants socials, econòmics, tecnològics i culturals que influeixen en la salut de la població.
14. Reconèixer la problemàtica actual del medi ambient i la seua interrelació amb els processos productius i les activitats humanes.
15. Descriure els conceptes bàsics de l'epidemiologia.
16. Conèixer els sistemes d'informació sanitària més rellevants per a la Salut Pública.
17. Identificar les fonts de dades que possibiliten l'elaboració d'indicadors sanitaris.
18. Conèixer els elements bàsics de la pràctica de la vigilància en salut pública en el nostre àmbit.

19. Classificar els diferents dissenys epidemiològics i identificar la seua utilitat, les seues aplicacions, i els seus avantatges i limitacions.
20. Manejar i interpretar els principals indicadors de salut i malaltia
21. Calcular i interpretar mesures d'associació en estudis epidemiològics.
22. Calcular i interpretar els indicadors bàsics per a l'avaluació de proves diagnòstiques.
23. Enunciar els principis i els paràmetres de l'epidemiologia descriptiva.
24. Enunciar els principis i característiques de l'epidemiologia analítica i de l'epidemiologia experimental, així com les seues aplicacions.
25. Descriure les principals aplicacions de l'epidemiologia quant a vigilància, risc ambiental, salut laboral, serveis de salut.
26. Definir les diverses formes que es pot organitzar la pràctica de la salut pública.
27. Explicar els principals problemes de salut pública i descriure els mecanismes de control que s'empren.
28. Analitzar els factors de risc als quals estan exposades les persones a través del medi ambient, així com les tècniques i procediments per al seu control.
29. Analitzar les condicions de vida i treball de la població en les quals es desenvolupa l'activitat professional i la seua repercussió en la salut.
30. Repassar el marc normatiu fonamental en salut pública en el nostre àmbit.
31. Estudiar com influeixen els estils de vida en els nivells de salut de la població.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT 0: PRESENTACIÓ DE L'ASSIGNATURA

Suposa un primer contacte amb l'estudiantat. Al llarg d'1 hora s'aprofitarà per a donar a conèixer i comentar amb la classe els següents punts:

- a) El programa de l'assignatura de Salut Pública.
- b) Els objectius i competències que es pretén aconseguir durant el curs.
- c) Les estratègies d'ensenyament-aprenentatge.
- d) L'avaluació.

UNITAT TEMÀTICA 1: INTRODUCCIÓ A LA SALUT PÚBLICA I INFERMERIA COMUNITÀRIA

Consta de cinc temes. En els dos primers, a manera d'introducció, s'analitza de forma seqüencial el sorgiment de la Salut Pública i el seu desenvolupament en l'Estat de benestar. Es detallen també unes primeres nocions sobre els àmbits d'actuació de la disciplina, els mètodes que utilitza i la interdisciplinarietat amb altres ciències. Per a acabar, s'estudia el concepte d'Infermeria Comunitària com guia perquè l'alumnat comprenga el model professional que es pretén formar. El tercer tema està dedicat a explicar el concepte de salut i malaltia com realitat material, analitzant el paper de la medicina com forma de control social. En el penúltim tema de la unitat s'expliquen nocions bàsiques d'ecologia, per a comprendre les relacions dels organismes amb el medi ambient i la transformació de la naturalesa per les activitats humanes. I en l'últim s'introdueixen nocions sobre salut internacional.

- Tema 1: **Antecedents històrics de la Salut Pública.** La intervenció de l'Estat en matèria de salut. Sorgiment de la Salut Pública. Mercantilisme i policia mèdica. Revolució Industrial i Salut Pública. La Medicina Social. La Seguretat Social. Teories interpretatives del procés de salut-malaltia. Teoria unicausal. L'Estat de benestar. El lliure mercat. El Sistema Nacional de Salut. Neopositivisme i teoria multicausal. La teoria integral de la salut. Crisi de l'Estat i ofensiva neoliberal. (2 h)
- Tema 2: **Concepte actual de la Salut Pública i de la Infermeria Comunitària.** La salut pública com ciència i pràctica política. Àmbits d'actuació. Interdisciplinarietat. La investigació en salut. Funcions de la Salut Pública. Mètodes de la Salut Pública: mètode epidemiològic, investigació-acció participativa, planificació sanitària. Funcions essencials de la Salut Pública. Concepte d'Infermeria Comunitària i àmbits d'actuació. Nivells de prevenció. Funcions de l'Infermeria de Salut Pública i Comunitària. (4 h)
- Tema 3: **La salut i la malaltia.** El concepte de salut com construcció social. Aproximacions al concepte de salut. Evolució dialèctica com resultat dels canvis socials. La malaltia. Definicions. Les formes de percepció científica de la malaltia. Elements configuradors de la malaltia. La construcció social de la malaltia. Medicina i control social. / (2 h)
- Tema 4: **Ecologia humana.** Components de l'ecosistema humà. Termodinàmica. La transformació de la naturalesa per l'ésser humà. Problemes plantejats per la transformació de la naturalesa. Límits al procés econòmic clàssic. Cap a una economia sustentable. (2 h)
- Tema 5: **Salut internacional i salut global.** Conceptes de salut internacional i de salut global. El desenvolupament humà i la salut. Concepte de desenvolupament. Indicadors de desenvolupament humà i salut. (2 h)

UNITAT TEMÀTICA 2: LES BASES TEÒRIQUES PER A L'ESTUDI DE LA MALALTIA COM PROCÉS COLLECTIU

En els cinc temes que componen aquesta unitat temàtica s'estudia el procés d'emmalaltir en la seua dimensió social, a través del desenvolupament de les diferents teories epidemiològiques. Una vegada familiaritzats amb els models explicatius, des de la «teoria integral» s'introdueix el concepte de reproducció social, per a explicar com els processos biològics, laborals, urbans i culturals generen, el risc social en la producció de la malaltia. Aquest es manifesta com desigualtat dels individus i els seus grups davant la malaltia i la mort. Finalment es reflexiona sobre les conseqüències de la malaltia al generar en les persones deficiències, discapacitats i minusvalideses.

- Tema 6: **El procés de salut-malaltia. Els determinants de la salut.** Marc conceptual per a l'acció sobre determinants socials. Models de determinants de salut: Lalonde, determinants socials de l'OMS, Dahlgren i Whitehead, reproducció social. Principals característiques dels determinants de la salut. (2 h)
- Tema 7: **El procés d'urbanització.** Elements de l'estructura espacial: el sistema econòmic, el sistema jurídic-polític i la cultura-ideologia urbana. El procés d'urbanització com estructura d'emmalaltir. L'habitatge. La importància de l'habitatge en relació amb la salut. (2 h)
- Tema 8: **El procés de treball.** El procés de treball. Els elements del procés del treball. Objectes de treball. Els mitjans de treball. La força de treball. Els canvis en el procés de treball. L'organització del treball en els sectors productius: primari, secundari i terciari i els seus principals riscos. Treball i gènere. Treball productiu i treball reproductiu. La situació de desigualtat de les dones en l'àmbit laboral: la triple discriminació. (2 h)
- Tema 9: **La cultura en el procés d'emmalaltir.** Concepte i elements de la cultura. Manera de vida, condicions de vida i estils de vida. Cultura i comportaments: addiccions. Concepte de droga. Dependència. Tolerància. Problemàtica social. (1 h)
- Tema 10: **(Dis)capacitats i dependència.** Conceptes i termes adoptats pels organismes internacionals. Classificació Internacional del Funcionament, de la Discapacitat i de la Salut. Diversitat funcional i salut pública. (1 h)

UNITAT TEMÀTICA 3: LES BASES METODOLÒGIQUES PER A L'ESTUDI DE LA MALALTIA EN LA COMUNITAT.

Consta d'onze temes. En ells s'introdueix l'Epidemiologia com el mètode adequat per a estudiar els problemes de salut de la comunitat i les seues causes. Després d'explicar la dinàmica de canvi del patró epidemiològic s'estudien les fonts de dades, els diferents tipus d'estudis epidemiològics, els sistemes d'informació sanitària i la importància de la vigilància epidemiològica.

- Tema 11: **Fonaments d'epidemiologia.** Tipus d'estudis epidemiològics. Estudis descriptius, estudis analítics, estudis experimentals. / (2 h)
- Tema 12: **L'evolució del patró epidemiològic i la transició de riscos.** Concepte de patró epidemiològic. La transició demogràfica. La dinàmica de canvi del patró epidemiològic. El patró epidemiològic espanyol. La transició de riscos. Situació internacional: diferències en les intervencions. La qüestió de futur. / (2 h)
- Tema 13: **Fonts de dades i sistemes d'informació en epidemiologia i salut pública.** Les estadístiques vitals. Els Sistemes d'Informació Sanitària. La vigilància en Salut Pública. Normativa, organització i pràctica. Els registres de problemes específics de la salut: càncer, malalties de declaració obligatòria (MDO), metabolopaties, malalties congènites, mortalitat perinatal. Registres generats per les actuacions dels serveis sanitaris: CMBD, Abucassis. Les enquestes de salut. / (4 h)
- Tema 14: **El mesurament en Epidemiologia (I).** Mesures de freqüència: proporció, *odds*, taxa. Incidència i prevalença. Risc o incidència acumulada. Taxa d'incidència. Mesures estandarditzades. (4 h)
- Tema 15: **El mesurament en Epidemiologia (II).** Mesures d'associació: risc relatiu, *odds ratio*, raó de prevalença. Mesures d'impacte: el risc atribuïble. (4 h)
- Tema 16: **La qualitat del mesurament en els estudis epidemiològics.** Precisió i validesa. (2 h)
- Tema 17: **L'epidemiologia descriptiva.** La distribució de la malaltia segons els paràmetres de persona, lloc i temps. Els estudis ecològics descriptius. / (4 h)
- Tema 18: **L'epidemiologia analítica.** Els estudis transversals. Els estudis de cohorts. Els estudis de casos i controls. Estudis ecològics analítics. Criteris de causalitat en Epidemiologia. / (6 h)
- Tema 19: **L'epidemiologia experimental i quasi-experimental.** Els assajos aleatoris. Els assajos d'intervenció comunitària. (2 h)
- Tema 20: **Els estudis d'avaluació de proves diagnòstiques.** Sensibilitat i especificitat. Valors predictius. (2 h)
- Tema 21: **Estudi de brots epidèmics (epidèmies).** Concepte de brot epidèmic. Identificació del problema i recollida de la informació. Informació bàsica sobre les persones. Casos confirmats, probables, sospitosos, etc. Confirmació del brot i estudi descriptiu (temps, lloc, persona). Corba epidèmica. Comprovació d'hipòtesi. Adopció de mesures de control i conclusions. / (4 h)

UNITAT TEMÀTICA 4: LA PROTECCIÓ DE LA SALUT: ELS PROBLEMES SANITARIS I EL SEU CONTROL.

Consta d'onze temes en els quals s'estudien els problemes de salut pública més importants plantejats per la transformació de la naturalesa i derivats de l'acció directa dels riscos produïts en la nostra formació social, que identifiquem a través de les estructures i dels elements d'emmalaltir. Per altra banda es tracten les mesures legislatives i les tècniques d'intervenció més utilitzades en el camp de la Salut Pública, per al control dels problemes sanitaris de la comunitat.

- Tema 22: **Salut i medi ambient. La protecció de la salut.** Relació entre el medi ambient i la salut. Prevenció de malalties mitjançant les intervencions sobre el medi ambient. Elements de control mediambiental. Infermeria en salut mediambiental. (2 h)

- Tema 23: **El problema de la contaminació de les aigües i el seu control.** La contaminació de les aigües per l'activitat urbana, agrícola i industrial. Principals contaminants biològics, químics i físics. La potabilització de l'aigua. Normatives. Criteris de qualitat. Tipus de tractament. El tractament de les aigües residuals. Característiques. La importància de la seua recollida i evacuació. Mètodes de tractament en les grans i menudes collectivitats. / (2 h)
- Tema 24: **Alimentació i salut: conceptes bàsics.** El procés d'alimentació. Patrons alimentaris. Riscs per a la salut derivats de l'alimentació. Seguretat alimentària: concepte i definició en països desenvolupats i en via de desenvolupament. Política alimentària. Higiene dels aliments: Definició. Control dels aliments. Riscs alimentaris. Mesures preventives. Legislació alimentària. / (2 h)
- Tema 25: **El problema dels residus sòlids i el seu control.** Concepte. Classificació. Composició. Residus sòlids urbans, agrícoles i industrials. Gestió i tractament. El Pla Integral de Residus de la Comunitat Valenciana. La competència dels ajuntaments en matèria de salut pública. La gestió municipal. (2 h)
- Tema 26: **El problema de la contaminació atmosfèrica i el seu control.** La contaminació de l'aire. Fonts contaminants. Classificació. Efectes de la contaminació de l'aire sobre l'atmosfera, el clima i les persones. El control de la contaminació atmosfèrica. Nivells d'inmissió i emissió. Criteris de qualitat de l'aire. Xarxa de vigilància i control de la contaminació atmosfèrica. Legislació. (2 h)
- Tema 27: **Canvi climàtic i salut.** El canvi climàtic i les seues conseqüències sobre el medi ambient. Efectes sobre la salut. Temperatures extremes i ones de calor. Al·lèrgies i problemes respiratoris. Malalties associades a transmissió per vectors. Alteracions en l'aigua i els aliments. Estratègies de prevenció: mitigació i adaptació. (2 h)
- Tema 28: **El problema de la contaminació acústica i les radiacions i el seu control.** El soroll i els seus riscos per a la salut. Fuentes de soroll. El control dels sorolls en la comunitat. Mètodes i aparells de mesura. Legislació i polítiques contra el soroll. **Les radiacions ionitzants i no ionitzants. Efectes de les radiacions sobre la salut. Estratègies de control de les radiacions.** / (2 h)
- Tema 29: **El problema de la contaminació química i el seu control.** Contaminants persistents, característiques i fonts principals. Estudis sobre els nivells de concentracions de contaminants químics en la població. Estratègies per al seu estudi: biomonitorització. Estudis sobre els efectes dels contaminants químics. Polítiques per a la reducció de l'exposició a contaminants químics. (2 h)
- Tema 30: **Problemes de salut relacionats amb el treball i el seu abordatge des de la perspectiva de la Salut Pública.** La salut laboral. Factors de risc. Les malalties derivades de l'activitat laboral. Promoció de la salut en l'àmbit laboral. Legislació. Llei de prevenció de riscos laborals. Mapes de risc. Mesures de prevenció i de protecció. Vigilància de la Salut Pública en el treball. Treball i gènere. La situació de desigualtat de les dones en l'àmbit laboral i les repercussions en la salut. Salut laboral i salut reproductiva. Protecció de la maternitat: de la conciliació a la coresponsabilitat. (2 h)
- Tema 31: **Treball sobre epidemiologia i salut pública.** Exposició en classe del treball elaborat sobre **«Lectura crítica d'un article el contingut del qual estiga relacionat amb l'epidemiologia».** (4 h)

B) PROGRAMA PRÀCTIC

Es plantegen dos tallers a realitzar com Pràctiques en l'aula informàtica (modalitat docent I):

a) Taller 1: Píndoles conceptuals.

La comunicació en tots els nivells —massiva, comunitària i interpersonal— juga un paper important en la difusió de coneixements, en la modificació o reforçament de conductes, valors i normes socials i en l'estímul a processos de canvi social que contribueixen a millorar la qualitat de vida. Les característiques de la població actual, en contacte constant amb la tecnologia fan que el procés de comunicació en salut se centre cada vegada més en les pantalles, en els temps breus i els recursos visuals.

Objectiu del taller: Realitzar un micro vídeo educatiu, d'entre 90 segons i 5 minuts, sobre un dels temes inclosos en els dos primers mòduls de l'assignatura («Introducció a la Salut Pública i la Infermeria Comunitària» i «Les bases teòriques per a l'estudi de la malaltia com a procés col·lectiu»).

b) Taller 2: Tipus d'estudis, mesures epidemiològiques i taxes estandarditzades.

En el taller es revisaran els conceptes bàsics dels tipus d'estudis epidemiològics i es practicarà el càlcul i la interpretació de les mesures d'associació adequades a cada tipus d'estudi.

c) Taller 3: Residus sanitaris i salut pública.

El control dels residus és un objectiu prioritari de la salut pública degut a les repercussions i l'impacte que té en el medi ambient i en les persones. Tant la classificació dels residus com la seua gestió i tractament és d'importància cabdal per a la salut pública.

Com a pràctica per a l'alumnat es planteja un taller centrat en els «residus sanitaris», encara que sense deixar de banda els residus sòlids i la seua importància medi ambiental i de salut pública.

Els «residus sanitaris» són aquells amb els quals els professionals d'infermeria treballen més específicament i amb els que l'alumnat s'enfrontarà de manera més immediata quan, en cursos posteriors, realitze pràctiques en els diferents nivells d'atenció a la salut.

El taller comprendrà una primera part on l'alumnat, aprendrà la classificació dels diferents grups de residus i la importància de la seua gestió ambiental.

En la segona part del taller, l'alumnat estarà organitzat en grups i es proposaran diferents supòsits pràctics que els i les alumnes hauran de resoldre i justificar, sempre tenint en compte el que s'ha explicat al tema de «residus sòlids i el seu control». Així, tindran oportunitat d'aplicar, de manera pràctica, els coneixements teòrics exposats en el tema de l'assignatura i en la primera sessió del taller.

d) Taller 4: Sessió de repàs de l'assignatura.

Es procedirà al repàs del contingut de l'assignatura mitjançant la resolució d'un cas pràctic.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

6 ECTS (150 h) 1 ECTS = 25 h	Presencial en aula 60% (90 h)	$\approx 70\%$ Act. tipus expositiu	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Exposicions teòriques} \\ \text{Seminaris} \\ \text{Roda d'intervencions} \\ \text{Diàlegs de grup} \\ \text{Treballs en grup participatiu} \end{array} \right\} \equiv 2,6 \text{ ECTS (64 h)}$
		$\approx 16\%$ Act. pràctiques	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Estudi de casos} \\ \text{Tallers} \\ \text{Treballs en grup} \end{array} \right\} \equiv 0,6 \text{ ECTS (14 h)}$
		$\approx 12\%$ Pr. Aula Informàtica \rightarrow Aplicacions informàtiques $\equiv 0,4 \text{ ECTS (10 h)}$	
		$\approx 2\%$ Tutoria guiada $\equiv 0,1 \text{ ECTS (2 h)}$	
	No presencial 40% (60 h)	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Asist. a esdeveniments i activitats externes} \\ \text{Elaboració de treballs individuals} \\ \text{Elaboració de treballs en grup} \\ \text{Estudi i treball autònom} \\ \text{Lectures del material complementari} \\ \text{Preparació d'activitats d'avaluació} \\ \text{Preparació de classes de teoria} \\ \text{Prep. de classes pràctiques i de problemes} \\ \text{Resolució de casos pràctics} \\ \text{Resolució de qüestionaris } on-line \end{array} \right\} \equiv 2,3 \text{ ECTS (60 h)}$	

8. Metodologia docent

En funció de les competències, dels objectius d'aprenentatge i dels continguts s'utilitzaran diversos mètodes: metodologia expositiva, treball cooperatiu, discussions en grup, comentari de text, activitats pràctiques i d'aplicació, individuals i grupals, etc. S'utilitzarà una metodologia participativa i dinàmica amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes, incloent explicacions del professorat per a clarificar els pressupostos teòrics. S'usarà el debat quan escaigui i es desenvoluparan treballs pràctics, exposicions i projectes de diversa índole relacionats amb la professió docent i amb la temàtica del mòdul.

Activitats formatives		Metodologia
Activitats presencials (60%)	Classes teòrico-pràctiques	Classes expositives participatives, amb suport de mitjans audiovisuals en les quals es treballaran els continguts de l'assignatura, es formularan preguntes que es debatran en l'aula.
	Treball de grup	Elaboració de treballs en petit grup (5 o 6 estudiants) sobre continguts del programa amb exposició final oral al gran grup o lliurament del treball realitzat.
	Tallers	Treball participatiu amb participació de tots els membres en el que s'integra teoria i pràctica.
	Tutories	Període formatiu realitzat pel professor l'alumnat per a revisar i discutir materials i temes de les classes i consultar dubtes.
	Avaluació	Proves escrites per a la valoració dels continguts teòric-pràctics, i presentació de treballs individuals i en grup.
	Activitats complementàries	Altres possibles activitats formatives relacionades amb el mòdul: conferències, tallers, vídeo-fòrum, visites, etc.
Activitats no presencials (40%)	Estudi i treball autònom	<ul style="list-style-type: none"> — Estudi i preparació dels continguts. — Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup. — Estudi i preparació de proves orals i/o escrites.

L'Aula virtual s'utilitzarà com mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, així com per a l'intercanvi de documents i materials de suport a la docència d'ús privatiu per a l'assignatura.

9. Avaluació

A) AVALUACIÓ DIAGNÒSTICA INICIAL

L'avaluació diagnòstica inicial es realitzarà arreplegant informació de l'alumnat a través d'un qüestionari amb preguntes tancades i obertes. D'una banda es plantejaran preguntes relacionades amb la disciplina, i per una altra, preguntes relatives als últims estudis realitzats, preferència d'assignatures en la seua formació bàsica i en la de la carrera, etc.

B) AVALUACIÓ FORMATIVA

B.1) AVALUACIÓ DELS TALLERS

S'avaluarà mitjançant la resolució d'exercicis o presentació de treballs realitzats a partir de les classes pràctiques en aquest aula. Oportunament es lliurarà el document guia d'aquests treballs.

L'assistència a aquestes classes de caràcter pràctic serà obligatòria, i es procedirà al seu control mitjançant fulla de signatures.

Els exercicis o treballs es puntuaran de 0 a 10, i la puntuació final de cada taller consistirà en la mitjana ponderada d'aquests, en funció del pes específic que s'atribuïska a cadascun i que oportunament s'anunciarà.

B.2) AVALUACIÓ DELS CONTINGUTS TEÒRICS

Els continguts teòrics s'avaluaran mitjançant una prova escrita, utilitzant com instrument les denominades «proves objectives» o qüestionari amb preguntes tancades (tipus «test»), que permeten explorar àmpliament la matèria, donat el nombre elevat de preguntes que poden formular-se i per la facilitat que té l'estudiant per a portar a terme la seua resposta.

La prova constarà d'entre 60 i 75 preguntes, amb 3 alternatives de resposta, de les quals només una serà la correcta. Les preguntes podran referir-se tant als continguts de la part teòrica com als de la part pràctica impartits en l'aula informàtica. La puntuació obtinguda, de 0 a 10, es calcularà tenint en compte la següent fórmula:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } A \\ \text{Errors: } I \\ \text{N}^{\circ} \text{ de possibles respostes: } n \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } p \\ \text{N}^{\circ} \text{ total de preguntes del «test»: } T \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(A - \frac{I}{n-1} \right) \cdot \frac{p}{T}$$

Exemple:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } (A) \quad 43 \\ \text{Errors: } (I) \quad 7 \\ \text{Omissions: } \quad 10 \\ \text{N}^{\circ} \text{ de possibles respostes: } (n) \quad 3 \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } (p) \quad 10 \\ \text{N}^{\circ} \text{ total de preguntes del «test»: } (T) \quad 60 \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(43 - \frac{7}{3-1} \right) \cdot \frac{10}{60} = 6,583$$

B.3) AVALUACIÓ FORMATIVA SUMATIVA

En l'avaluació sumativa definitiva es tindran en compte les aportacions i assoliments aconseguits de l'avaluació formativa.

En aquest sentit:

- La puntuació obtinguda en la prova «test» equivaldrà al 50% de la nota final.
- Els productes elaborats en els tallers equivaldran al 20% de la nota final, a raó d'un 5% els tallers 1, 3 i 4, i d'un 10% el taller 2.

- Els treballs elaborats en classe equivaldran al **25% de la nota final**.

Per a procedir al càlcul de la mitjana ponderada es deurà haver obtingut almenys un 4,0 sobre 10 en la part tipus «test» i haver superat amb èxit (5 o més, sobre 10) cadascun dels tallers.

En cas contrari, la nota que es reflectirà en l'acta serà una de les següents:

- La puntuació obtinguda en la prova «test», sobre 10, si aquesta fóra menor de 4,0.
- La mínima puntuació menor de cinc, sobre 10, obtinguda en els tallers, en cas d'haver superat la prova «test».

La puntuació dels exercicis/treballs realitzats en els tallers que s'hagen superat es mantindrà fins a la segona convocatòria. El exercicis/treballs que no s'hagen superat, hauran de tornar a presentar-se per a la segona convocatòria. **La puntuació dels tallers i dels treballs sols es guardarà un curs acadèmic.**

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

- Sánchez Moreno, A. et al. (2000). *Enfermería comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill. 3 vol.
 - Concepto de salud y factores que la condicionan. Vol. 1. → [BS INFERMERIA 00443, 00444, 00445, 00446, 00447, 00645, 00648, 00559, 00560, 00651]
 - Epidemiología y enfermería. Vol. 2. → [BS INFERMERIA 00436, 00437, 00438, 00439, 00441, 00646, 00649, 00652, 00565, 00566]
 - Actuaciones en enfermería comunitaria. Sistemas y programas de salud. Vol. 3. → [BS INFERMERIA 00373, 00374, 00375, 00376, 00377, 00647, 00650, 00653, 00561, 00562]
- Hernandez Aguado, I. et al. (2018). *Manual de epidemiología y salud pública para grados en ciencias de salud*. Madrid: Panamericana. 3^a ed. [Llibre en línia] (des de la Intranet de la Universitat, mitjançant VPN)
- Hernandez Aguado, I. et al. (2011). *Manual de epidemiología y salud pública para grados en ciencias de salud*. Madrid: Panamericana. [BS SALUT PUBLICA 0186, 0187, 0188, 0189, 0190]
- Martínez Navarro, F. et al. (1999). *Salud Pública*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana. [BS SALUT PUBLICA 0005, 0027, 0057, 0058, 0059, 0060, 0061, 0062, 0065, 0076]
- Mazarrasa Alvear, L. et al. (2003). *Salud Pública y Enfermería Comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana. 3 vol. 2^a ed. [BS INFERMERIA 00209 v.1, 00210 v.2, 00211 v.3] [BS-HG 0041 v.1, 0042 v.2, 0043 v.3]
- Ahlbom, A. (1987, 1992, 2007). *Fundamentos de epidemiología*. Madrid: Siglo XXI de España. [1987: BS 011544, BS 011838, BS 015710] [1992: BS LOPEZ MERINO 0184, 03845] [2007: BS-HM]
- Last, J. (1993). *Salud Pública y Medicina Preventiva*. Madrid: McGraw-Hill. 6 vol. [BS INFERMERIA 00212 v.1, 00213 v.2, 00214 v.3, 00215 v.4, 00216 v.5, 00217 v.6]
- Piédrola Gil, G. directores Joaquín Fernández-Crehuet Navajas... [et al.] (2016). *Medicina preventiva y salud pública*. Barcelona : Elsevier-Masson. [CC Salut, BS-PREVENTIVA; Farmàcia, CI Salut publica 0409, 0411, 0412, 0413]

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Salut pública i infermeria comunitària					
Codi assignatura	34376					
Nom assignatura	INFERMERIA COMUNITÀRIA					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	7,8	1,0	0	0	0,2	9
Coordinació	<p>Prof: Ballestar Tarín, Mª Luisa Despatx: N° 3.8, FIP Correu-e: M.Luisa.Ballestar@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Martínez Sabater, Antonio Despatx: N° 3.7, FIP Correu-e: Antonio.Martinez-Sabater@uv.es</p>					
Professorat	<p>Prof. 1: Ballestar Tarín, Mª Luisa Despatx: N° 3.8, FIP Correu-e: M.Luisa.Ballestar@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Sevilla Espí, Fernando Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Fernando.Sevilla@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Casanova Vivas, Sonia Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Sonia.Casanova@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Marín Vivanco, Paloma Despatx: N° 2.14, FIP Correu-e: Paloma.Marin@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Martínez Sabater, Antonio Despatx: N° 3.7, FIP Correu-e: Antonio.Martinez-Sabater@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Verdegues Gómez, María Victoria Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Maria.V.Verdeguer</p> <hr/> <p>Prof. 7: Despatx: Correu-e:</p>					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura de *Infermeria Comunitària* és la segona de les tres que fonamenten la matèria de «Salut Pública i Infermeria Comunitària» dins del perfil curricular del nou pla d'estudis d'Infermeria.

En ella estudiarem el model de promoció de la salut internacionalment reconegut i proposat en la *Carta d'Ottawa*, el qual s'interpreta com un conjunt de mesures que tenen com objecte el millorar la qualitat de vida de la població, i que requereixen de polítiques socials integrades en educació, sanitat, habitatge, alimentació, treball, oci i temps lliure, etc.

En aquest model, la Salut Pública actua de pont entre la política social i el sistema sanitari. La promoció de la salut es considera com un instrument de suport per a la transformació del model d'atenció curatiu, centrat en l'individu, a altre centrat en la comunitat. Per a aconseguir açò és necessari que la comunitat siga un factor decisiu en l'impuls de les polítiques saludables, és a dir, que participe i prenga decisions sobre els problemes de salut que l'afecten i sobre la seua qualitat de vida. És necessari que pugua prendre decisions que afecten al Sistema Sanitari i a altres sectors com el social, l'educatiu, el laboral, de medi ambient, etc., que també repercuteixen en la salut.

La promoció de la salut i la participació de la comunitat requereixen de l'Educació per a la Salut, considerada aquesta com una metodologia d'investigació participativa adequada per a l'Atenció Primària i mitjançant la qual es desenvolupen activitats educatives i d'acció social.

Per això, és important que els professionals de la salut, i especialment els d'Infermeria, adquirisquen la metodologia necessària per a la pràctica de la promoció de la salut, atès que és en aquest camp on es fonamenta el model professional de la Infermeria Comunitària, per a aconseguir, des de l'Atenció Primària, una coordinació intersectorial i la participació i el desenvolupament de la comunitat. La metodologia d'investigació-acció permetrà conèixer els problemes i necessitats de salut de la població i establir programes globals i sectorials en els quals es produïsquen alternatives emancipadores que permeten despertar una consciència i una voluntat de transformació crítica.

3. Coneixements previs

L'alumnat haurà de disposar dels coneixements bàsics de *Salut Pública* (1er curs).

4. Objectius i competències

Competències generals

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

- G-20** Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.
- G-21** Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.
- G-23** Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.
- G-25** Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.
- G-26** Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.
- G-27** Conèixer l'estructura, funcionament i finançament dels sistemes sanitari i socio-sanitari, amb la finalitat d'utilitzar de forma òptima els recursos disponibles.
- G-28** Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.
- G-29** Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.
- G-30** Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.
- G-31** Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.
- G-32** Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.
- G-33** Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.
- G-34** Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.
- G-35** Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.
- G-36** Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.
- G-37** Ser capaç de formular hipòtesis, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

- E-14** Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.
- E-15** Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.
- E-20** Conèixer el Sistema Sanitari Espanyol. Identificar les característiques de la funció directiva dels serveis d'infermeria i la gestió de cures. Conèixer i ser capaç d'aplicar les tècniques de direcció de grups.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Els resultats d'aprenentatge es pretén abast l'alumnat són els següents:

1. Disposar d'un cos de coneixements sobre el concepte, bases i línies de desenvolupament de la Infermeria Comunitària.
2. Familiaritzar-se i reflexionar sobre les diverses concepcions de la Infermeria Comunitària.
3. Conèixer i reflexionar sobre la realitat pràctica i sobre la variabilitat de la realitat en les diferents estratègies d'actuació de la Infermeria Comunitària.
4. Analitzar la realitat social com base per a identificar i seleccionar els problemes de salut i precisar el camp d'acció de la Infermeria Comunitària, en la solució d'aquesta problemàtica.
5. Adquirir els coneixements necessaris per a proporcionar cures integrals a les persones, a les famílies i a la comunitat perquè assolisquen un major nivell de salut.
6. Fomentar l'anàlisi crítica i reflexiu sobre diferents parcel·les de la Salut Pública, en la seua aplicació a Infermeria.
7. Familiaritzar-se amb procediments i estratègies d'actuació de la Infermeria, considerant a l'individu tant en l'estat de salut com en el de malaltia, dins del seu ambient social.
8. Adquirir coneixements necessaris per a planificar, desenvolupar i avaluar programes d'educació per a la salut, especialment sobre promoció i prevenció.
9. Adquirir coneixements i habilitats en investigació científica
10. Considerar a la comunitat com camp d'acció preferent de l'estudiant.
11. Utilitzar els serveis de salut per a l'atenció de les necessitats, principalment dels grups majoritaris.
12. Possibilitar el diàleg, intercanvi d'opinions i discussió sobre temes d'Infermeria Comunitària.
13. Dominar l'estructuració de fonts de consulta i material de treball de la disciplina.

6. Descripció de continguts

UNITAT TEMÀTICA 0: PRESENTACIÓ DE L'ASSIGNATURA

Suposa un primer contacte amb els estudiants. S'aprofitarà per a donar a conèixer i comentar amb la classe els següents punts:

1. El programa del mòdul «Infermeria Comunitària».
2. Els objectius i competències que es pretenen aconseguir durant el curs.
3. Les estratègies d'ensenyament-aprenentatge.
4. El mètode d'avaluació.

A) PROGRAMA DE CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA I: MODEL PROFESSIONAL DE LA INFERMERIA COMUNITÀRIA EN EL MARC DEL SISTEMA DE SALUT

Consta de cinc temes, i es pretén aportar la metodologia necessària per conèixer com es pot proporcionar la salut de les persones des de l'Atenció Primària, segons els principis internacionals reconeguts i proposats en la Carta d'Ottawa. Per altra banda s'especifiquen les funcions i l'organització dels serveis de salut on el professional d'Infermeria exercitarà la seua pràctica professional, és a dir, els Centres de Salut i els Centres de Salut Pública, fonamentalment.

- Tema 1: **El model professional de la Infermeria Comunitària.** Antecedents. Concepte. Objectius. Funcions. Àmbits d'actuació de la Infermeria Comunitària. La pràctica. Consideracions finals.
- Tema 2: **L'Atenció Primària de Salut.** Antecedents. Concepte. Objectius. Característiques. Els objectius del Mil·lenni. Salut per a tots en el Segle XXI. Reptes. Programes d'acció. Informe sobre la salut en el món 2008, OMS: l'Atenció Primària de salut, més necessària que mai.
- Tema 3: **L'organització de l'Atenció Primària a Espanya.** L'estructura bàsica de salut. La zona de salut. L'equip d'Atenció Primària. Funcions de l'equip. Coordinació de nivells. Competències de les Comunitats Autònomes. La zona i departament de salut. El Centre de Salut: Funcions i organització. La pràctica de la Infermeria Comunitària. El Centre de Salut Pública: funcions i organització.
- Tema 4: **Sistemes de registre en Atenció Primària.** Conceptes. Sistema d'informació d'atenció primària.
- Tema 5: **La coordinació sociosanitària.** Marc conceptual. Estratègies de Coordinació Sociosanitària. Model d'Atenció Compartida: Concepte. Característiques. Paper de l'Atenció Primària.

UNITAT TEMÀTICA II: LA INTERVENCIÓ COMUNITÀRIA DES DE L'ATENCIÓ PRIMÀRIA DE SALUT

Consta de cinc temes en els quals, a través de la investigació participativa, s'estructura una proposta per a realitzar l'Estudi Comunitari entre els tècnics i la població, amb l'objecte de conèixer els problemes socials, educatius i sanitaris d'una població, i iniciar un procés de desenvolupament comunitari, dirigit a potenciar el «teixit social» perquè la comunitat siga capaç d'organitzar-se de manera conscient i democràtica i d'aquesta forma promoure el canvi social necessari per a aconseguir una millor qualitat de vida.

- Tema 6: **La comunitat.** Concepte i tipus. El territori, la població, la demanda i els recursos.
- Tema 7: **Desenvolupament de la comunitat.** Concepte. Els protagonistes socials del treball comunitari. Mètodes i tècniques del desenvolupament comunitari.
- Tema 8: **La participació de la comunitat.** Concepte, característiques i finalitat. Lleres [«cauces»] de participació institucional de les organitzacions socials en salut.
- Tema 9: **La comunitat i el suport social.** Importància del seu estudi. Concepte. Fuentes. Tipus. Xarxes de suport social. Avaluació. Àrees d'intervenció: El rol de la dona com font de suport informal. Els grups d'ajuda mútua. Implicacions del suport social en la Promoció de la salut.
- Tema 10: **L'Estudi Comunitari de Salut: una proposta d'investigació acció participativa.** Concepte. Objectius. Aplicació pràctica. Fases. Coneixement objectiu i subjectiu de la comunitat.

UNITAT TEMÀTICA III: LA FAMÍLIA COM UNITAT D'ATENCIÓ DE LA INFERMERIA COMUNITÀRIA

Es tracta d'estudiar a la família des d'una perspectiva integral, destacant el paper d'aquesta en la salut dels seus membres, però contemplant també com pot sorgir violència en l'àmbit domèstic i/o afectiu contra la dona. Finalment es planteja la visita domiciliària i l'atenció domiciliària com instruments rellevants per al professional d'infermeria.

- Tema 11: **La família com sistema de suport social.** Concepte, tipus de família, situació actual de les famílies espanyoles, funcions, cicle vital, crisis, relacions, salut familiar, avaluacions i actuacions amb la família des de l'Atenció Primària de Salut.
- Tema 12: **La violència en la infància: el paper de la infermera comunitària.** Violència en la infància: concepte, tipus, maltracte, característiques, factors, magnitud del problema, conseqüències, fonts d'informació, abordatge, normativa i actuacions.
- Tema 13: **La violència en les persones majors: el paper de la infermera comunitària.** Violència en les persones majors: concepte, formes de maltracte, causes, conseqüències, magnitud del problema, factors de risc, prevenció, pautes d'actuació des de l'Atenció Primària de Salut.

Tema 14: **La visita domiciliària com instrument de la infermeria comunitària.** Objectius i fases.

Tema 15: **L'atenció domiciliària. Pacient immobilitzat o en el llit.** Ancià fràgil. Valoració de necessitats. Escales i instruments per a la valoració en atenció domiciliària.

UNITAT TEMÀTICA IV. LA PREVENCIÓ I EL CONTROL DE LA MALALTIA

En aquesta Unitat Temàtica s'explica, des de la perspectiva de l'Atenció Primària de Salut, el abordatge concret en la prevenció i control de la malaltia, tant les quals presenten un patró epidemiològic infeccions transmissible, com les cròniques no transmissibles. A més, s'analitzen els instruments metodològics que s'utilitzen per a això, els programes de prevenció primària i secundària, i la Consulta d'Infermeria com a marc des del qual s'aplica aquesta metodologia.

Tema 16: **Les malalties sotmeses a programes de vacunació.** Marc conceptual. Immunització específica activa: vacunes.

Tema 17: **El control de la malaltia crònica.** Concepte i característiques. Anàlisi dels principals factors de risc. Exàmens de Salut. Estratègies de prevenció.

Tema 18: **La consulta d'infermeria.** Concepte. Tipus de consultes. Característiques.

UNITAT TEMÀTICA V: LA PROMOCIÓ DE LA SALUT: ESTRATÈGIES D'ACCIÓ

Consta de cinc temes i en ells es presenta el sorgiment i desenvolupament de la «Promoció de la salut» que requereix de la «Educatió per a la Salut» (EpS), considerada aquesta com una metodologia d'investigació participativa adequada per a l'Atenció Primària i mitjançant la qual es desenvolupen activitats educatives i d'acció social, sent un àmbit d'actuació de la Infermera Comunitària.

Per tant, s'analitzen les diferents interpretacions i aproximacions al tema; s'introdueix a l'estudiant en les aportacions de les ciències en les quals es fonamenta (interdisciplinarietat), i finalment es planteja la responsabilitat i les funcions d'infermeria com educador en salut en el si de l'equip de salut.

Tema 19: **Promoció de la salut.** Antecedents. Concepte. Declaracions i documents. Marc legal i polítiques de Promoció de la salut. Estratègies. Diferència de la P.S. amb altres enfocaments. Principals tòpics. Avaluació. Paper dels professionals de la salut.

Tema 20: **Salutogènesi i actius en salut.**

Tema 21: **L'Educatió per a la Salut.** Justificació. Definicions. Objectius. Enfocaments. Diferències entre EpS i Educació Sanitària.

Tema 22: **La comunicació interpersonal.**

Tema 23: **La comunicació en salut.**

Tema 24: **Ètica en Educació per a la Salut.** Consideracions ètiques vinculades a la pràctica. Els valors: cap a un codi ètic.

UNITAT TEMÀTICA VI: CULTURA I SALUT

Atès que una de les aportacions més importants a la E.p.S. és l'Antropologia cultural, i més específicament de la salut, en aquesta unitat es tractarà d'aportar a l'alumnat aquells coneixements necessaris perquè puga observar com influeix la cultura de les persones en la salut i en la malaltia.

Tema 25: **Cultura, salut i malaltia.** Conceptes clau. Cultura. Costums, valors i creences. Procés d'enculturació. Etnocentrisme. Relativisme cultural. Aculturació.

Tema 26: **Antropologia cultural i de la salut.** Antropologia de la salut. Concepte. Mètode d'investigació. Àrees d'investigació. Aplicacions.

UNITAT TEMÀTICA VII: ESTILS DE VIDA EN LA PROMOCIÓ DE LA SALUD I LA PREVENCIÓ DE LA MALALTIA

Tema 27: **La conducta humana determinant de la salut y de la malaltia.**

Tema 28: **Estils de vida i salut.** Introducció. Definició. Factors determinants en els estils de vida. Característiques. Els estils de vida i les estratègies d'Educació per a la Salut. Avaluació dels estils de vida saludables. Qüestionaris.

UNITAT TEMÀTICA VIII: PLANIFICACIÓ D'UN PROJECTE D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT

En aquest bloc temàtic de sis temes proporcionem els elements bàsics per a la planificació dels programes de salut, que permeten al professional d'infermeria dissenyar i executar accions d'E.p.S., com a educador permanent que és.

Temi 29: **L'acció educativa. Procés d'ensenyament-aprenentatge.** Definicions. Dimensions biològica, antropològica i social. Factors. Paradigmes educacionals.

Temi 30: **Concepte de programa d'Educació per a la Salut.** Definició. Dimensions. Tipus. Components del programa de salut.

Temi 31: **Anàlisi de la situació i marc de decisions.** Identificació de necessitats. Elecció del problema a abordar. Població diana. Objectius del programa.

Temi 32: **Etapes en la planificació d'un projecte d'Educació per a la Salut.**

Temi 33: **El grup com poder educador.**

Temi 34: **Tècniques de grup aplicables a l'Educació per a la Salut.**

Temi 35: **Avaluació de programes de promoció i Educació per a la Salut.** Definició. Tipus d'avaluació. Disseny. Mètodes i tècniques. Instruments d'avaluació. Etapes de l'avaluació. Dificultats.

UNITAT TEMÀTICA IX: ATENCIÓ D'INFERMERIA EN ELS PROGRAMES DE SALUT

Els programes de salut constitueixen una de les parts més importants de l'organització del treball en Atenció Primària, particularment el d'Infermeria Comunitària, ja que, segons l'OMS, aquesta adquireix una especial rellevància com agent educador desenvolupant activitats preventives i de promoció de la salut. Dels diferents programes de promoció de la salut i prevenció de la malaltia que es desenvolupen en l'Atenció Primària, en aquesta unitat solament ens centrarem en alguns d'ells, com són: el programa de salut escolar, el programa d'atenció al pacient crònic. . .

Tema 36: **Salut Escolar. Escoles promotores de salut.** L'escola promotora de salut. La comunitat escolar. Aspectes legislatius i educatius de l'educació per a la salut en l'escola. Problemes de salut dels escolars. El paper integrador de les famílies en l'escola. El personal d'atenció primària en l'educació per a la salut en l'escola. La coordinació entre el sector sanitari i educatiu. Programes d'educació per a la salut en l'escola.

Tema 37: **Obesitat infantil.** Prevenció de l'obesitat infantil. Programa *Perseo*.

Tema 38: **Programa de prevenció del Càncer.** Població diana. Factor de risc. Estratègies d'intervenció.

Tema 39: **Programa d'atenció al tabaquisme.** Estratègies per al control del tabaquisme. Valoració de la motivació i de la dependència. Intervenció breu. Intervenció intensiva.

Tema 40: **El programa d'atenció al Pacient Crònic.** El rol del malalt crònic. El concepte de risc en aquest grup. Actuació individual i actuació amb grups homogenis de risc.

B) PROGRAMA DE CONTINGUT PRÀCTIC EN AULA (Pràctiques P)

TALLER D'INFERMERIA COMUNITÀRIA: PLANIFICACIÓ D'UN PROJECTE D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT

Per a l'assignatura d'Infermeria Comunitària es proposa l'elaboració d'un programa d'educació per a la salut per a treballar en l'aula. Amb aquest taller es pretén despertar en els estudiants l'interès per desenvolupar programes locals que puguin respondre de manera eficaç a les necessitats de la població, així com enfortir la seua capacitat tècnic-administrativa en àrees com planificació, desenvolupament i avaluació de programes.

Guia per a la realització del treball pràctic

La situació d'aprenentatge que proposem en les pràctiques va a ser a través del grup. Però per què en grup? Perquè aquesta clarament demostrat que els comportaments individuals estan en gran mesura influenciats pel grup, aprenem major i més ràpidament en grup, gran part dels nostres coneixements, actituds i sentiments els hem adquirit en les nostres relacions grupals.

Tal i com afirma Castell:

«Compartir objectius comuns, comunicar-se recíprocament, obrir espais profunds per a l'escolta dels altres, són els objectius de la formació en el grup.

Des d'aquesta perspectiva el treball de grup, en la mesura que promou actituds comunicatives, pot constituir l'experiència emotiva i intel·lectual de base per a modificar les pròpies dificultats davant el canvi.»

(I. Castell, 1988)

La E.p.S. en grup pretén implicar als components del grup perquè siguen ells mateixos els quals participen activament en els seus propis canvi, tant a nivell personal com grupal, i que millor estratègia d'aprenentatge que aprendre a aprendre fent?

¿Quines finalitats es pretenen aconseguir?

1. Promoure la col·laboració i cooperació en l'alumnat de l'assignatura Infermeria Comunitària en el desenvolupament de la pràctica, amb la finalitat de planificar un projecte de Promoció i Educació per a la salut, incrementant la seua intencionalitat formativa, fomentant el diàleg, la interacció, la reflexió a partir d'opinions diverses, i la creació de significats comuns amb els altres companys i els docents, promovent l'aprenentatge al llarg de tota la vida.
2. Establir un compromís dels participants en un esforç coordinat, per a resoldre un problema junts, tan necessari en els professionals de la salut.
3. Considerar les tasques d'avaluació com oportunitats per a l'aprenentatge convertint a l'estudiant en protagonista de la seua pròpia avaluació, on les activitats d'avaluació contribuïsquen positivament al desenvolupament del coneixement, capacitat crítica, responsabilitat i disposició per a l'aprenentatge, transferint el coneixement a contextos socio-sanitaris i educatius, donant oportunitat als professors d'implicar-se en la retroalimentació prospectiva (*feedforward*).
4. Avaluar els treballs realitzats en grup pels propis companys, a través de l'«avaluació entre iguals» que puga entendre's com una forma específica d'aprenentatge col·laboratiu, en el qual els estudiants realitzen una valoració sobre el procés i/o producte d'aprenentatge, a través de la categoria d'avaluació inter-grup, permetent a més a l'alumnat l'autoavaluació de la participació del treball realitzat en relació al grup.
5. Integrar els recursos col·laboratius basats en les TICS per a facilitar el treball grupal en l'aula i fora de la mateixa.
6. Permetre al professorat una contínua revisió del treball dels estudiants, proporcionant a l'alumnat retroalimentació ràpida sobre el seu treball.

7. Facilitar tant al professorat com a l'alumnat, una millor gestió del temps.

OBJECTIU DEL TALLER

AL finalitzar la pràctica d'infermeria comunitària els alumnes seran capaços de planificar un programa d'educació per a la salut.

- a) A nivell cognitiu (saber). Es facilitarà als alumnes que desenvolupen les seues idees i hipòtesis, i que tinguen les oportunitats de comprovar-les i contrastar-les amb altres alumnes/as i/o diverses fonts, fent referència a fets, conceptes i teories de la E.p.S.
- b) A nivell dels procediments (saber fer). Els estudiants podran adquirir destreses, estratègies i habilitats de planificació i intervenció en els programes d'E.p.s.
- c) A nivell de les actituds (sentir). Es fomentarà la participació i l'intercanvi dels punts de vista entre els alumnes, la controvèrsia, la discussió i l'expressió lliure de les idees, aportant arguments, aprofundint en les anàlisis i contrastant opinions a partir de raonaments i justificacions, creant els sentiments d'escolta, de respecte, d'ordre en el treball, del treball en grup.

SITUACIÓ D'APRENTATGE

La situació d'aprenentatge que proposem en les pràctiques és a través del treball en grup (aprenentatge cooperatiu). Aquest treball es realitza en classe i fora de la mateixa. Durant les sessions presencials els estudiants reben els conceptes necessaris per a la realització del treball.

Les situacions d'aprenentatge són diverses i es concreten en:

Tutories planificades: aquestes sessions s'utilitzaran per a introduir als estudiants els conceptes de caràcter instrumental relacionats amb les eines col·laboratives *on line*. Aquestes eines permeten la comunicació, cooperació, la coordinació dels membres d'un grup així com la revisió dels treballs realitzats. En les sessions no presencials finalitzen el treball a través d'aquestes aplicacions. També s'utilitzaran aquestes sessions per a organitzar els subgrups, amb els objectius de:

- «Trencar el gel» des del principi i reduir les tensions.
- Començar la integració del grup a partir del coneixement mutu.
- Conèixer el nom de tots els participants.
- Augmentar la confiança mútua.
- Conèixer aspectes personals dels participants.
- Provocar una primera experiència de participació.

Per a això es desenvoluparan tot un seguit de diferents tècniques de grup: autopresentació, per parelles...

En gran grup: Introducció dels temes per part de la professora per a situar els conceptes que es treballaren en les sessions.

En menut grup (5 membres): Discussions i posada en comuna de les idees elaborades en menut grup a partir dels conceptes i materials aportats per la professora i pels propis estudiants.

Treball individual, i lectures realitzades prèvies a les classes i posada en comuna de les mateixes.

Treball de sistematització sobre el programa d'I.p.S. (veure criteris d'avaluació).

MATERIALS

El professorat aportarà diferents materials, bé a nivell grupal o a nivell individual, que es facilitaran a través del servei de reprografia i/o l'Aula virtual.

DESENVOLUPAMENT DE LES SESSIONS

Objectiu

L'objectiu de successives sessions de treball serà conèixer les diferents etapes i elements d'un procés de planificació de programes.

PROPOSTA METODOLÒGICA

Anàlisi de la situació inicial i marc de decisions. Establiment de les prioritats.

- El **barri**, situació geogràfica, història, demografia, piràmide de població, nivell socioeconòmic, participació de la comunitat.
- El **col·legi**: (SI ÉS EL CAS) situació geogràfica, història, matrícula, alumnes d'integració, diversitat ètnic-cultural, població marginal, fracàs escolar, nivell sociocultural de les famílies, plantilla del professorat, observació de l'ambient, enquesta higiènic-sanitària, etc.
- **Recursos sociosanitaris**: Professionals i Serveis (públics, privats, concertats).

Aquesta part consistirà en una breu descripció presentant fonamentalment les conclusions.

Identificació de prioritats.

- Estudi Comunitari de salut: Patologia general, escolar, vacunacions, etc.
- Necessitats de salut sentides per la població. Exemple: millora de la qualitat de l'assistència, drogues, alimentació, etc.

Aquest apartat, igual que «el barri», es presentarà un breu resum.

Justificació del projecte.

Per part del Centre de Salut:

- Estudi comunitari de salut
- Estat de salut de la població.
- No d'habitants en edat infantil i juvenil.

Equip de treball

Distribució de tasques: Fonamental i de suport.

(Anàlisi de la situació, metodologia, activitats en classe, reunions, avaluació...).

Participació de la comunitat en l'equip multidisciplinar.

Temporalització de les reunions de l'Equip multidisciplinar.

Priorització dels problemes, de forma consensuada.

Important: arribats a aquest punt el grup haurà de triar un problema de salut, per tant haurà de documentar-se referent a això (recerca bibliogràfica...).

Dimensió educativa dels programes de salut

Elements de la planificació educativa

- Definició dels objectius
- Continguts
- Models didàctics i determinació de les activitats d'ensenyament-aprenentatge
- Elecció de la metodologia d'intervenció
- Previsió dels recursos didàctics
- Temporalització
- Execució i avaluació

AVALUACIÓ I SEGUIMENT DE LA PRÀCTICA

El plantejament de l'avaluació ho concebem com un procés mitjançant el qual obtenim informació per a valorar els punts de vista de la professora i dels alumnes/as (entre grups), dels aspectes següents:

- a) Per part del professorat: El seguiment de la marxa del curs i el treball que s'està realitzant en classe. AL finalitzar proposem als alumnes que valoren els aspectes positius i els aspectes que podrien millorar-se dels següents apartats: el treball de discussió en menuts grups; el contingut i el material de classe; la dinàmica de classe; les posades en comuna i els debats del gran grup; i una valoració general de les pràctiques.
- b) Per part dels subgrups, autoavaluació: L'alumnat haurà de valorar el seu treball mitjançant el qüestionari proposat pel professorat. En general, el qüestionari avaluarà els següents apartats del treball:
 - Utilització i comprensió de les idees exposades i treballades en classe i dels diferents materials llegits.
 - Capacitat de relació, profunditat, anàlisi, argumentació i elaboració de les idees a partir del treball en classe i de lectures, que integra tant l'experiència com les reflexions personals de cadascun.
 - Disseny del projecte d'I.p.S: estructura del treball lògica o adequada, justificació del tema triat, correcta formulació dels elements del programa (objectius, continguts, mètodes, avaluació*dots) i originalitat en les activitats proposades.
 - Bibliografia utilitzada.
 - Procés d'elaboració del treball: participació activa de l'equip en les classes, implicació i interès pel treball i la coordinació i el treball en grup.

Críteris per a l'elaboració del treball

Presentació: En la primera pàgina apareixerà el títol del «Programa d'Educació per a la salut» que serà el dissenyat en les classes pràctiques. El cognom i el nom dels autors el grup al que pertanyen i la data. El treball es presentara amb ordinador a 1,5 espais, amb marges i lletra de grandària 11. L'extensió del treball serà de 15 pàgines com a màxim.

Data de lliurament

Els treballs hauran de lliurar-se a través de l'aula virtual el 10 de gener de 2022. És CONDICIÓ NECESÀRIA per a poder presentar-se a l'examen.

LES PRÀCTIQUES «P» (EN CLASSE) SÓN OBLIGATÒRIES.
L'ASSISTÈNCIA ES VERIFICARÀ MITJANÇANT CONTROLS DE LA MATEIXA.
PER A PODER PRESENTAR-SE A L'EXAMEN FINAL, EL/LA ESTUDIANT/A
HAURÀ D'HAVER PARTICIPAT DE FORMA ACTIVA EN LES CLASSES PRAC-
TIQUES I HAVER LLIURAT EL «PROGRAMA D'EDUCACIÓ PER A LA SALUT»
AMB EL SEU GRUP DE TREBALL, AIXÍ COM HAVER AVALUAT EL TREBALL
D'UN DELS GRUPS DE FORMA ALEATÒRIA.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	78
Classes pràctiques en aula	P	10
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{60}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		12
Elaboració de treballs individuals		—
Estudio i treball autònom		22
Lectures de material complementari		—
Preparació d'activitats d'avaluació		8
Preparació de classes de teoria		18
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{60}{100})$)		60 h

8. Metodologia docent

En funció de les competències, dels objectius d'aprenentatge i dels continguts s'utilitzaran diversos mètodes: metodologia expositiva, treball cooperatiu, discussions en grup, comentari de text, activitats pràctiques i d'aplicació, individuals i grupals, etc. S'utilitzarà una metodologia participativa i dinàmica amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes, incloent explicacions del professorat per a clarificar els pressupostos teòrics. S'usarà el debat quan escaigui i es desenvoluparan treballs pràctics, exposicions i projectes de diversa índole relacionats amb la professió docent i amb la temàtica del mòdul.

Activitats formatives		Metodologia
Activitats presencials (60%)	Classes teòric-pràctiques	Classes magistrals participatives, amb suport de mitjans audiovisuals en les quals es treballaran els continguts del mòdul, es debatrà i es realitzaran activitats.
	Treball de grup	Elaboració de treballs en menut grup (5 estudiants) sobre continguts del programa i lliurament del treball realitzat.
	Tutories	Període formatiu realitzat pel professor l'alumnat per a revisar i discutir materials i temes de les classes i consultar dubtes.
	Avaluació	Proves escrites per a la valoració dels continguts teòric-pràctics, i presentació de treballs individuals i en grup.
	Activitats complementàries	Altres possibles activitats formatives relacionades amb el mòdul: conferències, tallers, vídeo-fòrum, visites, etc.
Activitats no presencials (40%)	Estudi i treball autònom	— Estudi i preparació dels continguts. — Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup. — Estudi i preparació de proves orals i/o escrites.
	Avaluació entre grups.	

Materials

- Guia acadèmica: Especifica les competències, els objectius generals, el temari i els continguts, la metodologia de classe, l'avaluació i la bibliografia bàsica.
- Dossier de Materials: S'utilitza com eina d'estudi i aplicació dels conceptes i teoria sobre la temàtica de l'assignatura.
- Aula Virtual: S'utilitzarà com mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat

9. Avaluació

L'avaluació de l'adquisició de les competències per part de l'alumnat es realitzarà combinant diferents tipus d'informacions, vinculades a les distintes activitats que els alumnes desenrotllaran en el mòdul. Els procediments d'avaluació seran:

- Examen, (70% de la qualificació) que consistirà en la realització d'una prova objectiva escrita, entre 40-60 preguntes amb tres alternatives de resposta, de les quals una únicament serà la correcta. Les preguntes podran referir-se tant als continguts de la part teòrica com als de la part pràctica. La puntuació obtinguda, de 0 a 10, es calcularà tenint en compte la fórmula que s'utilitza en aquesta tipus de proves. A continuació es representa un exemple.

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } A \\ \text{Errors: } E \\ \text{Nbre. de possibles respostes: } n \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } p \\ \text{Nbre. total de preguntes del «test»: } T \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(A - \frac{E}{n-1} \right) \cdot \frac{p}{T}$$

Ejemplo:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } (A) \quad 43 \\ \text{Errors: } (E) \quad 7 \\ \text{Omissions: } \quad 10 \\ \text{Nbre de possibles respostes: } (n) \quad 3 \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } (p) \quad 10 \\ \text{Nbre total de preguntes del «test»: } (T) \quad 60 \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(43 - \frac{7}{3-1} \right) \cdot \frac{10}{60} = 6,583$$

- Taller: treballs i activitats NO RECUPERABLES realitzats per l'alumnat durant les sessions pràctiques (20% de la qualificació), l'avaluació de les quals s'efectuarà sobre la base de l'assistència a les sessions, el treball de grup i el lliurament del mateix en el termini establert.
- Activitats a l'aula (10% de la qualificació): assistència i participació en la realització d'activitats proposades a l'aula (activitats NO RECUPERABLES).

La prova escrita (apartat «a») es puntuarà de 0 a 10, considerant-se aprovada a partir de 5,0. El treball «Projecte de promoció i educació per a la salut» (apartat «b») també es puntuarà de 0 a 10. L'assistència i realització del treball és un requisit per poder presentar-se a l'examen. **El plagi serà penalitzat amb la no avaluació de l'activitat.**

L'apartat «c» pot puntuar fins a un 10% de la nota, encara que no tindrà caràcter obligatori. **El/la estudiant que no realitze les activitats proposades podrà optar a 9 com a qualificació màxima.**

Una vegada aprovada la part «a» (examen) es recalculerà la puntuació al seu equivalent del 70%, la puntuació de la part «b» (taller) es traslladarà al seu equivalent del 20%, i s'efectuarà **la suma de les tres puntuacions recalculades (a+b+c).**

En el cas de no superar la part «a» (examen) en l'acta es reflectirà la puntuació obtinguda en aquest apartat en l'escala de 0 a 10.

A l'alumnat que es matricule per segona vegada en l'assignatura se li considerarà com realitzat el treball del taller i, per tant, no serà obligatori el seu lliurament de nou. Ara bé, la qualificació de l'assignatura serà l'obtinguda a través de la prova escrita, en la seva puntuació de 0 a 10 (sense recalcular).

L'alumnat matriculat per tercera vegada o successives, haurà de realitzar el taller per poder presentar-se a l'examen.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Martín Zurro, A. M., i Jodar Solá, G. J. (2018). *Atención familiar y salud comunitaria: conceptos y materiales para docentes y estudiantes*. Madrid: Elsevier.
2. Marchioni, M. (2004). *La Acción Social en y con la Comunidad*. Zaragoza: Libros Certeza.
3. Marqués, F. (2004). *Métodos y medios en promoción y educación para la salud*. Ed. UOC
4. Mazarrasa, L.; Sánchez, A.; Germán, C.; Sánchez A.M.; Merelles, A.; Aparicio, V. (2003). *Salud Pública y Enfermería Comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana.
5. Lindström, B., i Eriksson, M. (2011). *Guía del autoestopista salutogénico: camino salutogénico hacia la promoción de la salud (Vol. 1)*. Documenta Universitaria.

Bibliografia complementària

1. Piedrola Gil, G. directores Joaquín Fernández-Crehuet Navajas [et al.] (2016). *Medicina preventiva y salud pública*. Barcelona: Elsevier-Masson.

Portals d'Internet d'interés

1. Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública, València: <http://www.san.gva.es/>
2. Escuela Andaluza de Salud Pública: <http://www.easp.es/web/esp/index.asp>
3. Escuela Valenciana de Estudios en Salud: <http://www.eves.san.gva.es/portal/>
4. Ministerio de Sanidad y Consumo: <http://www.msc.es>
5. Organización Mundial de la Salud: <http://www.who.org>
6. Sociedad Española de Medicina de Familia y Comunitaria (SEMFYC): <http://www.semfyc.es/es/>
7. Gobierno de Aragón. Salud y Consumo. <http://portal.aragon.es/portal/page/portal/SALUDPUBLICA>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Salut pública i infermeria comunitària					
Codi assignatura	34377					
Nom assignatura	GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ DELS SERVEIS DE SALUT					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 60% → 67,5 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5,75	0,8	0	0	0,2	6,75
	1	2	0	0	2	
Coordinació	<p>Prof: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6. FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Colomer Pérez, Anna Natura Despatx: N° ??. FIP Correu-e: Natura.Colomer@uv.es</p>					
Professorat	<p>Prof. 1: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6. FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Colomer Pérez, Natura Despatx: N° ??, FIP Correu-e: Natura.Colomer@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Navarro Martínez, Olga Despatx: N° ??, FIP Correu-e: Olga.Navarro@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Aniceto Lacasa, Santiago (ONT) Despatx: Despatx de professorat. Campus Ontinyent. Correu-e: Santiago.Aniceto@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Despatx: Correu-e:</p> <hr/> <p>Prof. 6: Despatx: Correu-e:</p>					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Gestió i Administració dels Serveis de Salut», forma part de la matèria «Salut Pública i Infermeria Comunitària». Aquesta assignatura proporciona les bases teòriques i els plantejaments metodològics de l'administració de serveis de salut.

L'administració de serveis de salut, o administració sanitària, és un dels àmbits de la Salut Pública que ha incorporat les tècniques de gestió científica dels serveis sanitaris. Constitueix la ciència social i tècnica relacionada amb la planificació, organització, direcció i control dels serveis i programes de salut, mitjançant sistemes permanents de garantia de qualitat i seguretat. La seua funció és la integració eficient i efectiva dels recursos humans, físics i econòmics per a assolir una atenció òptima de serveis de salut a la ciutadania.

L'assignatura aborda l'anàlisi dels components històrics, polítics i econòmics en la configuració dels problemes de salut en una formació social i la manera en què dins d'aquesta s'estructura un sistema sanitari i l'organització dels seus serveis per enfrontar dits problemes des d'un vessant d'eficiència social. El procés de salut-malaltia és dinàmic, el patró epidemiològic canviant i els serveis de salut es troben en permanent evolució. En aquest entorn d'incertesa, l'estudiantat d'infermeria ha de conèixer les circumstàncies dels processos que conformen els principals problemes de salut i les alternatives polítiques per implementar les estructures de prestació de serveis de salut, dotar-les dels recursos humans i materials necessaris, propiciar la coordinació interinstitucional, garantir la cobertura sanitària, vetllar per la qualitat en la prestació dels serveis i per la minimització dels riscos de les persones ateses i dels professionals, així com atendre a les persones tenint en compte l'especificitat de gènere, el grup etari o l'extracte social, entre altres aspectes.

Pels sabers, mètodes i tècniques que aporta, l'assignatura es considera transversal a totes les matèries i assignatures que constitueixen el mòdul 2 «Ciències de la Infermeria». A més, per la seua aplicació pràctica, es converteix en l'eix vertebrador de la matèria «Pràctiques integrades en l'Àrea/Departament de Salut», atés que en ella l'alumnat es capacitarà per a exercitar la pràctica professional, actuant en els processos i seguint els procediments de gestió de qualitat i seguretat que ha de realitzar un infermer o una infermera generalista en les institucions sanitàries que brinda el Sistema Nacional de Salut i de Dependència a la ciutadania, segons els diferents nivells d'atenció sociosanitària.

La justificació de l'assignatura en el pla d'estudis queda clarament reflectida en el Document de Verificació del títol de Grau en Infermeria per la Universitat de València, on es defineix el perfil professional del Graduat o Graduada en Infermeria de la següent manera:

«Les infermeres i infermers participen en les activitats de planificació, organització i control, encaminades a cobrir els objectius traçats en l'equip de salut. Exerciten les activitats pròpies de l'administració dels serveis d'infermeria, mitjançant l'elaboració de protocols i procediments, les tasques de supervisió, l'establiment d'indicadors i emplenament de registres dintre del sistema d'informació sanitària. Dissenyen estratègies dirigides al control de la qualitat de l'atenció dels serveis d'infermeria.»

Les infermeres i els infermers participen en la formació continuada dels mateixos professionals i en la formació dels estudiants, donant suport la difusió i intercanvi de coneixements i experiències entre els serveis de salut i els centres docents universitaris. Igualment, poden acomplir tasques d'investigació documental i de camp que contribueixen a orientar i enriquir la seua pràctica professional, així com iniciar, desenvolupar i participar en programes i projectes d'investigació tant en el nivell d'anàlisi subindividual, individual i poblacional».

En el Document de Verificació s'aposta per un enfocament dels ensenyaments que servisca per a donar resposta a la complexitat actual dels serveis de salut, atés que cada vegada més es requereix professionals d'infermeria competents per a manejar informacions complexes, utilitzar les noves tecnologies i donar suport eficaçment la gestió de la qualitat i la seguretat del pacient, així com involucrar-se en la investigació per a la millora dels sistemes i serveis de salut.

En el pla d'estudis l'assignatura de «Gestió i Administració dels Serveis de Salut» és, precisament, l'encarregada d'abordar dita comesa, incorporant-se en el programa les recomanacions del «Pla de Qualitat per al Sistema Nacional de Salut» del Ministeri de Sanitat d'Espanya. A més a més, s'ha procurat incorporar la perspectiva de gènere, fonamental per les aportacions al coneixement i a la pràctica de la Infermeria, en la societat actual, donat el biaix de gènere existent en l'atenció sanitària, quant al diagnòstic i tractament de problemes de salut, aspecte a tindre en compte en tot el procés de planificació i prestació de serveis, en tots els àmbits i nivells.

3. Coneixements previs

Per a un millor aprofitament de l'assignatura es recomana que l'alumnat haja cursat les següents assignatures:

- a) Assignatures pròpies de la matèria:
 - Salut Pública.
 - Infermeria Comunitària.
- b) Altres assignatures del mòdul 2 «Ciències de la Infermeria»:
 - Bases històriques, epistemològiques i ètiques de la disciplina infermera.
 - Infermeria Médico-Quirúrgica-I.
- c) Assignatures del mòdul 1 «Formació bàsica comuna»:
 - Sociologia, gènere i salut.
 - Farmacologia.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-27 Conèixer l'estructura, funcionament i finançament dels sistemes sanitari i sociosanitari, amb la finalitat d'utilitzar de forma òptima els recursos disponibles.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-29 Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-20 Conèixer el Sistema Sanitari Espanyol. Identificar les característiques de la funció directiva dels serveis d'infermeria i la gestió de cures. Conèixer i ser capaç d'aplicar les tècniques de direcció de grups.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Els resultats de l'aprenentatge. En finalitzar amb èxit aquest mòdul, l'estudiant serà capaç de:

1. Identificar els elements bàsics i objectius d'un sistema econòmic.
2. Analitzar els canvis que s'han produït en el model d'empresa capitalista i les conseqüències socials i econòmiques.
3. Definir el concepte de benestar social i analitzar la seua relació amb la intervenció de l'Estat en les societats avançades,
4. Analitzar els fonaments ideològics, polítics, socials i econòmics de l'Estat de benestar.
5. Conèixer la situació de salut en el món i la influència que el procés de globalització econòmica exerceix en la mateixa.
6. Conèixer les directrius que emanen dels organismes internacionals en matèria de desenvolupament social, econòmic i sanitari.
7. Identificar les polítiques de salut predominants que donen suport als processos de reforma del sector salut.
8. Sintetitzar les característiques fonamentals dels principals models sanitaris dels països del nostre entorn.
9. Conèixer les principals característiques de l'estructura i funcionament de l'actual sistema sanitari espanyol.
10. Relacionar com un model sanitari determina l'organització dels serveis d'Infermeria i la seua pràctica professional.

11. Debatre sobre reformes dels sistemes sanitaris públics, amb especial referència a Espanya i les reformes en curs dels països del seu entorn.
12. Conèixer els principis bàsics de l'economia en general i de l'economia de la salut en particular.
13. Relacionar el desenvolupament econòmic amb la salut de les poblacions i els serveis sanitaris.
14. Familiaritzar-se amb els factors determinants de la despesa sanitària i els aspectes rellevants de les polítiques de salut.
15. Conèixer els elements que intervenen en el mercat sanitari i les seues particularitats de funcionament.
16. Interpretar els conceptes de finançament, assegurament, provisió, anàlisi de cost/efectivitat, anàlisi de cost/benefici, distribució de recursos, etc., per tal de millorar l'eficàcia, eficiència i productivitat de les institucions sanitàries.
17. Identificar les etapes del procés administratiu, i analitzar els diferents elements que l'integren.
18. Conèixer els models teòrics de les organitzacions i la seua evolució històrica, i la seua influència en l'organització dels serveis de salut.
19. Aprendre la metodologia de la planificació estratègica i utilitzar les seues eines per a la gestió dels serveis de salut a partir de dades demogràfiques i epidemiològiques i en funció de les necessitats de la població.
20. Conèixer els principis bàsics i de funcionament del Sistema d'Informació Sanitària, i familiaritzar-se amb la tecnologia que facilita el seu maneig.
21. Conèixer i manejar les fonts d'informació i els sistemes de registres usats en les diverses institucions sanitàries de l'Àrea/Departament de Salut.
22. Utilitzar i interpretar els indicadors de gestió dels serveis, i de gestió de la qualitat i la seguretat.
23. Conèixer els elements claus que intervenen en el desenvolupament de la cultura organitzacional.
24. Adquirir coneixements per a l'exercici del lideratge i la comunicació en les organitzacions.
25. Analitzar els elements que formen part de la gestió estratègica i operacional en el context de canvi dels recursos humans de salut.
26. Reconèixer i explicar el rol i la importància que compleixen els recursos humans en l'èxit de les organitzacions.
27. Justificar la importància del treball en equip i proposar estratègies per a promoure'l en les institucions sociosanitàries.
28. Analitzar les variables i dimensions del clima organitzacional i la seua repercussió en el treball en equip.
29. Aplicar metodologies, tècniques i procediments per a l'avaluació del desempeñorament laboral.
30. Proposar un pla de formació continuada que millore una atenció d'infermeria basada en els principis de seguretat del pacient.
31. Reconèixer la importància de la seguretat del pacient en la qualitat de l'atenció a la salut.
32. Conèixer la família de normes ISO de gestió de la qualitat i les metodologies per a implantar la millora contínua i el model d'excel·lència empresarial EFQM.
33. Identificar errors i fallades que apareixen en situacions de la pràctica clínica.
34. Manejar la terminologia i la taxonomia relacionada amb la seguretat del pacient.
35. Descriure els diferents tipus d'estudis epidemiològics dissenyats per a l'estudi dels successos adversos.
36. Descriure els components essencials de la cultura de la qualitat i la seguretat en els centres sanitaris.
37. Utilitzar les Guies de Pràctica Clínica per a reforçar les estratègies de salut de seguretat del pacient.
38. Comprendre el rol que tenen els i les pacients en la prevenció d'errors i la millora de la qualitat.

6. Descripció de continguts

A) SESSIONS DE CONTINGUT TEÒRIC-CONCEPTUAL (modalitat «T»)

BLOC I. SISTEMES ECONÒMICS I SOCIALS

Tema 1.1: **Sistemes econòmics i socials.** Sistema econòmic capitalista. Liberalisme i ideologia liberal. Sistema econòmic socialista. La ideologia feixista. Models d'estat. Estat liberal de dret. Estat democràtic i igualitari.

Tema 1.2: **L'Estat de benestar.** Concepte actual d'estat, elements constitutius i paper en l'activitat econòmica. Planificació com a funció de l'Estat i tipus d'intervenció econòmica.

Tema 1.3: **Globalització i salut.** Desigualtats en salut. Causes i conseqüències de la desigual distribució de la riquesa, repercussions en la salut de les poblacions. Organitzacions internacionals que intervenen en el desenvolupament dels països. Plans estructurals, pobresa i desigualtat.

BLOC II. POLÍTICA SOCIAL I MODELS SANITARIS

Tema 2.1: **Política social i sanitària.** Estratègies nacionals de desenvolupament. Instruments per al desenvolupament social: ocupació, treball digne, educació, salut, protecció social i cohesió social. Comparativa de models socials. La política sanitària com a element de l'Estat de benestar. El sistema de salut com a part del sistema de desenvolupament.

Tema 2.2: **Sistemes sanitaris i reformes sanitàries.** Principals models sanitaris i les seves característiques: model Bismarck, model Beveridge i model Friedman o de lliure mercat. Crisi dels sistemes sanitaris en el context de la crisi de l'Estat de Benestar. Reformes sanitàries. El sistema sanitari espanyol i reformes sanitàries. Evolució històrica de la sanitat espanyola i repercussions en la carrera i professió d'infermeria.

Tema 2.3: **Model sanitari basat en la salut pública.** Reformulació de les estratègies de salut per a tots. L'estratègia Salut XXI de l'OMS. L'atenció primària més necessària que mai. Principis i característiques del model sanitari basat en la salut pública. Sistemes de salut salutogènics.

BLOC III. ECONOMIA DE LA SALUT

Tema 3.1: **Economia i Economia de la salut.** Concepte d'Economia i d'Economia de la Salut. Els protagonistes de la vida econòmica: les famílies, les empreses, les administracions i les institucions financeres. La producció en salut. Relacions entre l'economia i el sector sanitari. El P.I.B. com indicador de la despesa sanitària. El paper del sector sanitari en l'economia.

Tema 3.2: **El mercat sanitari.** La demanda i l'oferta. Els serveis sanitaris com béns econòmics. Les fallades del mercat sanitari: Incertesa, externalitats, asimetries d'informació, monopoli. Respostes institucionals a les fallades de mercat. El paper de l'Estat en els criteris econòmics aplicables en els serveis de salut. Eficàcia, efectivitat, eficiència i equitat. La demanda de salut. Factors de la demanda. Finançament dels serveis de salut. L'oferta sanitària. Factors que determinen l'oferta d'atenció sanitària. El comportament dels proveïdors. Models de retribució de la professió mèdica. Les assegurances de salut públiques i privades.

BLOC IV. GESTIÓ DELS SERVEIS DE SALUT

Tema 4.1: **Administració dels serveis de salut.** Nivells d'organització: atenció primària i atenció especialitzada. Planificació sanitària. Models i tipus de planificació. Sistemes d'informació sanitària. La sostenibilitat dels sistemes de salut.

Tema 4.2: **La cultura de les organitzacions de salut.** Característiques i funcions de la cultura organitzacional. Cultura organitzacional centrada en la persona atesa, la qualitat i la seguretat. Creació d'entorns curatius òptims (OHEs).

Tema 4.3: **Gestió de recursos humans.** Avaluació i desenvolupament dels recursos humans. Reclutament i retenció de professionals. El treball en equip. Lideratge en infermeria. La participació política de les infermeres.

BLOC V. QUALITAT I SEGURETAT EN L'ATENCIÓ A LA SALUT

Tema 5.1: **Marco conceptual de la qualitat i la seguretat del pacient.** Anàlisi d'estructura, processos i resultats. Conceptes i components de la qualitat. Excel·lència i qualitat. Eficàcia, eficiència, efectivitat i equitat. Sistemes de gestió de qualitat. Normes ISO, model EFQM, Procés Joint Commission.

Tema 5.2: **Qualitat en el sistema sanitari.** Gestió del risc i seguretat del pacient. Risc assistencial o clínic. Errors en la pràctica clínica. Psicologia de l'error. Errors en l'activitat assistencial. Factors causals. Error i responsabilitat. La salut de les infermeres.

B) SESSIONS PRÀCTIQUES EN AULA (modalitat «P»)

Amb l'objectiu de reforçar el contingut conceptual impartit en les lliçons teòriques, es proposarà un exercici la temàtica del qual estiga basada en el contingut teòric (per exemple, resolució de conflictes i lideratge).

Oportunament, s'oferirà en classe les explicacions pertinents sobre la formulació i desenvolupament de l'exercici, que es realitzarà en grup d'entre 5 i 6 estudiants. Aquestes explicacions es procurarà exposar-les cap a la meitat de l'assignatura, en tutoria de grup (modalitat «U»).

A l'efecte d'avaluació, el grup d'estudiants lliurarà al professorat un producte elaborat arran de l'exercici, bé en format document mecanografiat, bé en format infogràfic i/o audiovisual. Els criteris de puntuació del producte lliurat es donaran a conèixer en el moment de proposar l'exercici a desenvolupar.

El producte elaborat es qualificarà entre 0 i 10 punts, i es ponderarà perquè contribuísca fins a un màxim de 3 punts sobre la nota final.

L'assistència a les sessions «P» és de caràcter obligatori, requerint-se el 100% de sessions per a superar aquesta part de l'assignatura. Es controlarà l'assistència a l'aula mitjançant signatura de l'alumnat.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	57,5
Classes pràctiques en aula	P	8,0
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2,0
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{60}{100}$)		67,5 h

TEMPS DE TREBALL NO PRESENCIAL DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs individuals	5
Elaboració de treballs en grup	5
Estudi i treball autònom	10
Lectures del material complementari	5
Preparació d'activitats d'avaluació	5
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	5
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100}))$	45 h

8. Metodologia docent

1. Classes teoricopràctiques

Classes magistrals participatives, amb suport de mitjans audiovisuals en les quals es treballaran els continguts conceptuals de l'assignatura (apartat A de la secció de descripció de continguts).

En aquestes sessions també es formularan preguntes que es debatran a l'aula i podran realitzar-se intervencions o exposicions de l'alumnat, així com podran desenvolupar-se activitats complementàries i de suport de manera individual o amb diferents agrupacions.

2. Treball en subgrups

Elaboració d'un dossier de pràctiques (en grup de 5 estudiants) sobre continguts del programa teòric-conceptual (apartat A de la secció de descripció de continguts), aplicat mitjançant el treball de les sessions pràctiques en aula (apartat B de la secció de descripció de continguts), amb l'obligació de lliurament del document de pràctiques elaborat pel subgrup per a ser avaluat.

La docència en modalitat Pràctica d'aula (Grup P1 i P2) desenvoluparà continguts transversals amb les assignatures del mateix semestre de la titulació de grau. L'alumnat treballarà en les sessions «P» segons les pautes plantejades el dia de la presentació de l'assignatura. La valoració d'aquest dossier de treball s'incorporarà a l'avaluació del treball cooperatiu i autònom de l'assignatura.

3. Tutories

Període d'orientació realitzat pel professorat per a revisar materials i aspectes dels continguts conceptuals, així com consultar i resoldre dubtes que l'alumnat vulga manifestar.

4. Avaluació

Prova escrita per a la valoració dels continguts conceptuals i procedimentals impartits tant de l'apartat A com de l'apartat B de la secció de descripció de continguts

5. Altres activitats complementàries

Paral·lelament a la impartició dels programes docents, podran realitzar-se altres activitats formatives relacionades amb l'assignatura de tipus conferència, tallers, vídeo-fòrum, visites, etc.

6. Estudi i treball autònom

- Estudi i preparació dels continguts conceptuals.
- Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup.
- Estudi i preparació de la prova escrita i/o oral, si s'establira.

L'Aula Virtual de l'assignatura té per finalitat ser el mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, i s'articula en relació al grup en el qual l'alumnat es troba matriculat, grup en el qual rebrà la docència i serà finalment avaluat.

En aquesta plataforma virtual, el professorat responsable del grup establirà l'intercanvi de recursos i materials de suport i complementaris a la docència i que són d'ús privatiu per a l'assignatura; així com la realització de fòrums d'interès o videoconferències, si s'establira aquesta metodologia.

L'Aula Virtual serà el canal utilitzat tant pel professorat responsable del grup com la coordinació de l'assignatura per a notificar les necessàries instruccions derivades d'aspectes rellevants del curs i de la seua docència.

Volum de treball de les activitats formatives	
Activitats presencials (60%)	Classes teòric-pràctiques
	Treball en subgrups
	Tutories
	Avaluació
Activitats no presencials (40%)	Altres activitats complementàries
	Estudi i treball autònom

9. Avaluació

L'avaluació global de l'assignatura es durà a terme sobre el contingut de la modalitat docent teòrica («T») i sobre el desenvolupament de l'activitat pràctica en aula («P»), a més a més de l'assistència i activitats puntuals a desenvolupar en aula relacionades amb la part de teoria al llarg del semestre.

A) Assistència a classe

El seguiment de l'assistència a classe repercutirà entre 0 i 1 punt sobre la nota final. Es controlarà l'assistència a l'aula mitjançant signatura de l'alumnat.

B) Activitats a realitzar en classe

Al llarg del desenvolupament de l'assignatura es plantejaran diverses activitats en classe a realitzar a l'aula, relacionades amb el contingut teòric de l'assignatura, en grups d'entre 4 i 6 persones. Cada activitat es puntuarà d'entre 0 i 10 i es ponderarà de manera que el còmput total de les activitats plantejades equivalga a un total d'entre 0 i 1 punt sobre la nota final.

C) Avaluació de la modalitat «T». Prova escrita (individual)

L'avaluació es realitzarà mitjançant una prova escrita individual que equivaldrà al 60% de la qualificació final (6 sobre 10 punts).

S'utilitzarà com a instrument les denominades «proves objectives» o qüestionari amb preguntes tancades (tipus «test»).

La prova constarà entre 40 i 50 preguntes, amb 3 alternatives de resposta, de les quals només una serà correcta.

La puntuació que s'obtinga es qualificarà entre 0 i 6 punts, utilitzant la següent fórmula:

$$\left(\text{Aciertos} - \frac{\text{Errores}}{\text{n}^{\circ} \text{ de alternativas de respuesta} - 1} \right) \times \frac{\text{máximo valor del «test»}}{\text{n}^{\circ} \text{ de preguntas}}$$

NOTA: Per al cas de 40 preguntes i 3 alternatives de resposta, amb un valor màxim del «test» de

$$6: \left(A - \frac{E}{3 - 1} \right) \times \frac{6}{40}$$

- Encerts: A
- Errors: E
- Núm. de possibles respostes: 3

- Màxim valor del «test»: 6
- Núm. total de preguntes del «test»: 40

D) Avaluació de la modalitat «P» (pràctica en aula)

Les sessions corresponents a la docència de pràctica en aula ocupen 8 hores que, a raó de 2 hores per cada sessió, suposen un total de 4 sessions.

El producte elaborat a partir de l'exercici proposat en les pràctiques d'aula equivaldrà al 20% de la qualificació final (2 punts sobre 10).

L'assistència a les sessions «P» és de caràcter obligatori, requerint-se el 100% d'assistència a aquestes sessions per a superar aquesta part de l'assignatura. Es controlarà l'assistència a l'aula mitjançant signatura de l'alumnat.

E) Avaluació sumativa

Per a aprovar l'assignatura, l'estudiant o estudianta ha d'haver superat tant l'avaluació de la prova tipus «test» (modalitat docent «T») com el treball derivat de la pràctica en aula (modalitat docent «P»).

Per a superar la prova tipus «test», ha d'haver-se obtingut un 3 sobre 6 (o el que és el mateix, l'equivalent a un 5 sobre 10).

Per a superar el treball elaborat a partir de la pràctica «P» en aula, ha d'haver-se obtingut un 1 sobre 2 (o el que és el mateix, l'equivalent a un 5 sobre 10). Aquesta puntuació serà vàlida si s'ha assistit a les 4 sessions «P» de dues hores. De no complir-se aquest requisit, la puntuació de la pràctica «P» serà de 0 punts.

Per a superar l'assignatura, la suma de la qualificació de la prova tipus «test» (0 a 6) i la qualificació del treball elaborat a partir de la pràctica «P» en aula 0 a 2, ha de ser igual o superior a 4 punts sobre 8.

En el cas de suspendre alguna de les parts, la prova tipus «test» o el treball de la pràctica en aula, en segona convocatòria, l'estudiant o estudianta haurà de presentar-se a la part suspesa. Si fóra el treball de pràctica en aula, atès que el treball en grup no pot repetir-se, es plantejarà a l'alumne o alumna el lliurament d'un nou treball en format documente mecanografiat, sobre un tema relacionat amb el contingut teòric, i que supose una càrrega de dedicació equivalent a la invertida en la pràctica «P».

En el cas de suspendre alguna de les dues parts esmentades, es traslladarà a l'acta la puntuació de la part suspesa. En el cas d'obtindre suspens en les dues parts esmentades, es traslladarà a l'acta la major de totes dues puntuacions.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

1. L. Mazarrasa Alvear, A. Sánchez Moreno, C. Germán Bes, A. M. Sánchez García, A. Merelles Torro, V. Aparicio Ramón. (2014). *Salud pública y enfermería comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana de España, 2a edició.
2. Luis R Gómez-Mejía, David B. Blakin. (2003). *Administración*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
3. Robbins, Stephen P. et al. (2009). *Comportamiento organizacional*. México [etc: Pearson Educación, 2009. 13a ed.
4. Michael Goodwin, Dan E. Burr. (2013). *Economix. Cómo funciona la economía (y cómo no) en palabras e imágenes*. Lunweg Editores.
5. Piédrola Gil, G., Joaquín Fernández-Crehuet Navajas et al. (2016). *Medicina preventiva y salud pública*. Barcelona: Elsevier-Masson, 12a edició.
6. Guinness, Lorna, and Virginia Wiseman. (2011). *Introduction to Health Economics*. Maidenhead: McGraw-Hill Education.

7. Albert Cortés Borra. (2021). *Humanizar la gestión sanitaria. Personas para personas, justicia, transparencia y respeto*. Herder Editorial.
8. Jeremy Rifkin. (2019). *El Green new deal global: por qué la civilización de los combustibles fósiles colapsará en torno a 2028 y el audaz plan económico para salvar la vida en la Tierra*. Barcelona: Paidós.
9. Diane Huber. (2019). *Gestión de los cuidados enfermeros y liderazgo*. Elsevier. Edición 6.
10. Carmen Barona Vilar, Rosa Mas Pons, Mª Ángeles Irles Rocamora, Amelia Dobón García, et al.). (2022). *V Pla de Salut de la Comunitat Valenciana (2022–2030)*. Generalitat Valenciana, Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública. <https://www.sp.san.gva.es/sscc/consultas/detalleConsultas.jsp?codConsulta=C4&P001S4=1171&accion=ejecutarFiltro>
11. Rosa Mas Pons, Mª Ángeles Irles Rocamora, Amelia Dobón García, Miriam Álamo Bueno, Úrsula Frec-hina Valiente, Carmen Barona Vilar. (2022). *Informe de Situación de Salud en la Comunitat Valenciana*. Generalitat Valenciana, Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública. <https://www.sp.san.gva.es/sscc/consultas/detalleConsultas.jsp?codConsulta=C4&P001S4=1171&accion=ejecutarFiltro>

MATÈRIA
INFERMERIA EN EL CICLE VITAL
(33 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en el cicle vital					
Codi assignatura	34378					
Nom assignatura	SALUT DE LA DONA, DE LA SEXUALITAT I LA REPRODUCCIÓ					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 60% → 67,5 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	5,35	0,8	0	0,4	0,2	6,75
Coordinació	Prof: Despatx: Correu-e:					
Professorat	<p>Prof. 1: Margaix Fontestad, Lourdes Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Lourdes.Margaix@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Obiol Sáiz, María Asunción Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: M.Asuncion.Obiol@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Garcia Maronda, Paula Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Paula.Garcia-Maronda@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Cano Climent, Antoni Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Antoni.Cano@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Sánchez Ruano, Carolina Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Carolina.Sanchez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Camacho Morell, Francisca Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Francisca.Camacho@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Despatx: Correu-e:</p>					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'imperatiu biològic, convertit en rol de gènere estableix que la funció reproductora competeix a la dona. És per això que hem proposat per a aquesta assignatura una triple denominació que, intencionadament, expressa les tres àrees del seu contingut però remarcant la seua independència.

- a) **Salut física.** Analitza les diferències estructurals i funcionals entre les diferents persones, centrades sobretot en l'aparell genital, però no exclusivament, i que determinen una «salut específica de la dona», que es fonamenta en la normalitat o l'alteració d'aquestes estructures diferenciades. El bloc se centra en tres aspectes fonamentals: la prevenció, l'assistència i la rehabilitació que permet assolir tant els coneixements respecte a l'estructura de l'aparell genital femení com la seua funcionalitat al llarg de les diferents etapes biològiques de la dona.
- b) **Salut reproductiva.** Aquest bloc es presenta intencionadament separat de l'anterior, perquè considerem la reproducció com una funció compartida dels dos gèneres, i així s'enfocarà des d'aquesta assignatura. Ací es van a analitzar la fisiologia del procés, l'atenció en les dificultats per a aconseguir un embaràs i el maneig professional de les mesures per a evitar-ho. L'embaràs constitueix un important objectiu sanitari, en el que a més, es fa una inversió de futur al cuidar de la salut fetal. En aquest bloc s'assoliran els coneixements relatius a la fisiologia de la gestació, les seues alteracions, el coneixement i les habilitats sobre les seues cures, tant a nivell preventiu com de tractament. La salut reproductiva suposa que tant dones com homes, poden elegir mètodes de control de fertilitat segurs, eficaços assequibles i acceptables.
- c) **Salut sexual.** Encara que l'OMS la considera inequívocament com part integrant de la salut, es tracta d'una de les funcions més quotidianes i menys considerades en els currículums de Ciències de la Salut, en qualsevol dels seus nivells, i en conseqüència constitueix una llacuna en la formació d'aquests professionals. S'inclou en aquesta assignatura, com un determinant més de la salut de les persones en el seu cicle vital. S'ha volgut marcar la diferència amb la salut de la dona, perquè la funció sexual és un component tant de la salut de la dona com de la de l'home. I per descomptat, es pretén establir una diferència amb la funció reproductiva, pel que aquestes dues funcions es presenten des d'aquesta assignatura com totalment independents, encara que per imperatiu biològic interaccionen.

3. Coneixements previs

Per a poder assolir els objectius i competències descrits, és important que l'alumnat dispose d'uns bons coneixements de matèries que conformen el Grau d'Infermeria, com ara anatomia, biologia, fisiologia i fisiopatologia.

4. Objectius i competències

Competències generals

Dentro de las competencias generales marcadas por el Documento de Verificación del Grado de Enfermería de la Universidad de València, las que competen a esta asignatura son:

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

Competències específiques

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-17 Identificar les característiques de les dones en les diferents etapes del cicle reproductiu i en el climateri i en les alteracions que es poden presentar proporcionant les cures necessàries en cada etapa. Aplicar cures generals durant el procés de maternitat per a facilitar l'adaptació de les dones i els nounats a les noves demandes i prevenir complicacions.

E-18 Conèixer els aspectes específics i les cures del nounat. Identificar les característiques de les diferents etapes de la infància i adolescència i els factors que condicionen el patró normal de creixement i desenvolupament. Conèixer els problemes de salut més freqüents en la infància i identificar les seues manifestacions. Analitzar les dades de valoració del xiquet, identificant els problemes d'infermeria i les complicacions que poden presentar-se. Aplicar les tècniques que integren la cura d'infermeria, establint una relació terapèutica amb els xiquets i els seus cuidadores. Seleccionar les intervencions dirigides al xiquet sa i al malalt, així com les derivades dels mètodes de diagnòstic i tractament. Ser capaç de proporcionar educació per a la salut als pares o cuidadores primaris.

5. Resultats d'aprenentatge

A l'acabar, qui curse aquesta assignatura deu haver aconseguit:

1. Que l'alumnat conega els determinants de salut en relació amb el gènere.
2. Que l'alumnat descriga les alteracions de l'aparell genital femení.
3. Que l'alumnat siga capaç de dissenyar un pla de cures adequat a cada alteració de l'aparell genital femení, incloent la promoció de salut i la prevenció de la malaltia.
4. Que l'alumnat sàpiga descriure la fisiologia de la fecundació, l'embaràs, el part i el puerperi.
5. Que l'alumnat sàpiga reconèixer els factors de risc materns i fetals i sàpiga com prevenir-los.
6. Que l'alumnat conega i puga realitzar les activitats pròpies del personal d'infermeria generalista en l'assistència de la salut materno-infantil.
7. Que l'alumnat siga capaç d'elaborar un consell anticonceptiu professional.
8. Que l'alumnat sàpiga descriure les característiques de la sexualitat, la corba de resposta sexual humana normal i les seues alteracions, i a més que siga capaç d'oferir un consell sexual en l'evolució de les malalties sistèmiques.

6. Descripció de continguts

A) TEORIA

UNITAT TEMÀTICA I: ESTRUCTURA, FUNCIÓ I ALTERACIONS DE L'APARELL GENITAL FEMENÍ

Tema 1: **Anatomia i fisiologia de l'aparell genital femení.** El cicle menstrual i les seves alteracions. Fisiologia del cicle ovàric. Canvis locals i sistèmics. Estudi de la menstruació. Alteracions del cicle i les seves cures.

Tema 2: **Les alteracions benignes de l'aparell genital.** Anàlisi dels problemes més freqüents. El diagnòstic, la prevenció i les cures de cadascun d'ells. Cirurgia ginecològica: característiques i cures.

Tema 3: **Infecions del tracte urogenital i Infecions de Transmissió Sexual (ITS).** Epidemiologia, mecanismes de contagi, manifestacions clíniques, prevenció i cures.

Tema 4: **El càncer genital.** Epidemiologia, estratègies de prevenció, diagnòstic precoç i manifestacions clíniques. Cures i paper d'infermeria.

UNITAT TEMÀTICA II: FISIOLOGIA I PROBLEMES GINECOLÒGICS EN RELACIÓ AMB EL CICLE VITAL

Tema 5: **Problemes ginecològics en l'adolescència.** Fisiologia de la pubertat. Problemes prevalents i el seu maneig clínic. Consells de salut i educació sanitària d'autocures.

Tema 6: **Assistència en el climateri i la vellesa.** Anàlisi sanitària del climateri, la seva fisiologia, riscos de salut i la seva prevenció. Cures en el climateri patològic. Canvis de l'aparell genital en la dona anciana, problemes que generen i les seves cures.

UNITAT TEMÀTICA III: LA SALUT SEXUAL

Tema 7: **Anàlisi de la Resposta Sexual Humana (RSH).** Els estímuls sexuals. Estudi de les fases de la RSH normal.

Tema 8: **Les disfuncions sexuals.** La sexualitat en les malalties sistèmiques. Estudi de les repercussions de les malalties sistèmiques en la RSH.

UNITAT TEMÀTICA IV: LA SALUT REPRODUCTIVA. ASPECTES GENERALS

Tema 9: **Estudi de la fecundació.** Anàlisi dels fenòmens de la gametogènesi, el transport, la fecundació i la implantació.

Tema 10: **L'assistència en les dificultats reproductives.** Concepte, tipus i causes d'esterilitat. Protocol d'estudi. Tècniques diagnòstiques i terapèutiques i paper d'infermeria en les seves cures.

Tema 11: **L'anticoncepció.** El consell anticonceptiu. Valoració de la persona usuària. Anàlisi dels mètodes anticonceptius, el seu mecanisme d'acció i el seu seguiment clínic.

Tema 12: **La consulta preconcepcional.** Estratègies preventives de la salut matern infantil.

UNITAT TEMÀTICA V: LA SALUT REPRODUCTIVA. FISIOLOGIA I CURES EN L'EMBARÀS, PART I PUERPERI

Tema 13: **El diagnòstic de la gestació.** Signes i símptomes de presumpció, sospita i certesa d'embaràs.

Tema 14: **Ecologia i fisiologia fetal.** El desenvolupament del fetus des de la implantació al naixement. La valoració del creixement i de l'estat fetal. Factors de risc i la seva prevenció.

Tema 15: **La resposta de l'organisme matern davant l'embaràs.** Canvis adaptatius de l'organisme i intervencions professionals de suport (consells de salut).

Tema 16: **El control de l'embaràs.** Estratègies de cures de la salut maternoinfantil.

Tema 17: **Fisiologia del part normal.** El començament del part i el seu diagnòstic. Descripció dels períodes de dilatació, expulsió i deslliurament. Fisiopatologia: part distòcic.

Tema 18: **Assistència al part.** Cures infermeres en el part.

Tema 19: **Fisiologia del puerperi.** Fases del procés puerperal. La recuperació de l'estat pregràvid. Puerperi fisiològic i patològic.

Tema 20: **Vòmits en l'embaràs.** Estudi de l'èmesi i la hiperèmesi. Repercussions sobre la salut matern fetal. Cures infermeres.

Tema 21: **Hipertensió en l'embaràs.** Concepte, característiques clíniques i repercussió sobre mare i fetus. Cures de salut.

Tema 22: **Diabetis gestacional.** Concepte i causes. Acció de l'embaràs sobre la diabetis. Efectes de la diabetis sobre la mare i el fetus. Cures.

Tema 23: **Hemorràgies en l'embaràs.** Descripció i cures de les hemorràgies del primer trimestre i del tercer trimestre. Avort legal de l'embaràs.

Tema 24: **L'embaràs múltiple.** Tipus clínics i la seua gènesi. Repercussions sobre la mare i el producte de la gestació.

Tema 25: **El dol perinatal.**

B) PRÀCTIQUES EN AULA (P)

P₁: **Anticoncepció.** Maneig dels mètodes anticonceptius. Elaboració d'un consell anticonceptiu individualitzat.

P₂: **Elaboració d'una història clínica ginecològica,** sobre suposats clínics de ginecologia.

P₃: **Elaboració d'una història clínica maternal,** sobre suposats clínics d'embaràs normal o patològic.

P₄: **Puerperi.** Simulació del pla de cures d'un puerperi normal i/o un patològic.

C) PRÀCTIQUES EN SALA DE PRÀCTIQUES (L)

L₁: **Assistència ginecològica.**

L₂: **Assistència obstètrica.**

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs**A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A**

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	53,5
Classes pràctiques en aula	P	8,0
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	4,0
Tutories reglades	U	2,0
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{60}{100}$)		67,5 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	1
Elaboració de treballs en grup	8
Elaboració de treballs individuals	—
Estudi i treball autònom	—
Lectures del material complementari	1,5
Preparació d'activitats d'avaluació	25
Preparació de classes de teoria	5
Preparació de classes pràctiques i de problemes	3
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	1,5
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100})$)	45 h

8. Metodologia docent

- Classes teòriques en aula.
 - Classe magistral participativa.
 - Materials audiovisuals.
- Classes pràctiques en aula (modalitat «P»)
 - Casos pràctics.
 - Simulacions.
- Classe pràctiques de laboratori (modalitat L).
 - Simulacions.
 - Tallers: maneig de materials diversos.
- Tutories d'orientació i seguiment dels treballs elaborats per l'alumnat.

9. Avaluació

La nota de l'assignatura prové de 3 parts diferenciades:

a) **Examen** (60% de la nota global)

En aquesta prova s'avaluen els continguts teòric-pràctics de la matèria.

L'examen constarà de 60 preguntes d'elecció múltiple, amb 4 opcions de resposta cada pregunta, en la que sols una resposta serà la vertadera. Per cada 3 preguntes amb respostes errònies es restarà una pregunta encertada.

La nota mínima per a superar aquest examen és de 5 sobre 10. Serà necessari superar-lo per a aprovar l'assignatura.

b) **Treball en grup** (20% de la nota global)

Treball grupal sobre alguns dels continguts del programa: desenvolupament d'un treball científic i la seua exposició.

c) **Avaluació de les sessions pràctiques** (20% de la nota global).

Les sessions pràctiques s'avaluaran tenint en compte l'assistència, els treballs sol·licitats a les sessions i la realització de d'un examen pràctic, que es distribuirà de la següent manera:

1. Assistència a les sessions P o L (10% de la nota global). Aquesta puntuació no és recuperable.
2. Examen pràctic (10% de la nota global).
Qüestions de caràcter pràctic que es realitzaran després de l'examen.

La puntuació final de l'assignatura serà la suma ponderada de cadascun dels apartats, sempre i quan es complisquen els requisits de nota mínima comentada anteriorment.

$$\text{Puntuació final} = (\text{examen} \times 0,6) + (\text{treball grupal} \times 0,2) + (\text{sessions pràctiques} \times 0,2)$$

Si la nota de l'examen és menor de 5, l'assignatura es considera no aprovada, encara que el sumatori dels 3 apartats siga igual o major a 5. A l'acta constarà la nota de l'examen.

Encara que l'examen estiga aprovat, si la puntuació final és menor de 5, l'assignatura es considera no aprovada. A l'acta constarà aquesta puntuació final.

En cas de no aprovar l'assignatura en primera convocatòria, l'alumnat podrà presentar-se a l'examen (a) de segona convocatòria per millorar la nota de l'examen.

La puntuació final de la segona convocatòria serà l'obtinguda després de ponderar les notes dels 3 apartats.

La nota de la segona convocatòria serà la puntuació final —si s'ha aprovat l'examen (a)— o la puntuació de l'examen —si aquest és menor de 5.

Al presentar-se a la segona convocatòria, es perd la nota de l'examen (a) de la primera convocatòria.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Martínez Bueno, Cristina, Rosa María Torrens Sigalés. (2017). *Enfermería de la mujer. I*. Tercera edición. Valencia: DAE.
http://trobres.uv.es/permalink/34CVA_UV/um6gse/alma991002579759706258
2. Martínez Bueno, Cristina, Rosa María Torrens Sigalés. (2017). *Enfermería de la mujer II*. Tercera edición. Valencia: DAE.
http://trobres.uv.es/permalink/34CVA_UV/um6gse/alma991002579819706258
3. Towle, M. A. (2010). *Asistencia de enfermería materno-neonatal [Maternal-newborn nursing care]*. España: Pearson educación. (Gea Consultoría Editorial Trans.) Control básico del embarazo. Guía para profesionales. s/l.
Disponible en: <http://www.matronas-cv.org/rs/65/d112d6ad-54ec-438b-9358-4483f9e98868/957/fd/1/filename/control-basico-del-embarazo-cv.pdf>
4. Baston H, Hall J. (2017). *Guías de enfermería obstétrica y materno-infantil*. Barcelona: Elsevier. Volumens 1-8. Disponible en paper i online

Bibliografia complementària

1. Schaffer, Joseph I., John O. Schorge, and Barbara L. Hoffman. (2014). *Williams ginecología / Barbara L. Hoffman, John O. Schorge, Joseph I. Schaffer ... [et al.]*. 2a ed. México: McGraw-Hill Education.
2. FAME. (2007). *Iniciativa Parto Normal. Documento de consenso*. Barcelona: Federación de Asociaciones de Matronas de España.
Disponible en: <http://www.federacion-matronas.org/ipn/documentos/iniciativa-parto-normal>
3. Ministerio de Sanidad y Consumo. (2010). *Guía de Práctica Clínica sobre la Atención al Parto Normal*. Madrid: Ministerio de Sanidad y Consumo. Centro de publicaciones.
Disponible en: <https://www.mscbs.gob.es/organizacion/sns/planCalidadSNS/atencionParto.htm>
4. Organización Mundial de la Salud. (1996). *Cuidados en el parto normal: una guía práctica*. Ginebra: OMS.
Disponible en: <https://www.elpartoesnuestro.es/recursos/oms-cuidados-en-el-parto-normal-guia-pract>
5. — (s/a). *Contracepción emergencia*.
Disponible en: http://ics.gencat.cat/web/.content/documents/assistencia/gpc/Contracepcio_GPCbreu.pdf
6. OMS. (s/a). *Materiales sobre salud reproductiva*. OMS.
Disponible en: <http://www.who.int/reproductivehealth/publications/en/>
7. — (s/a). *Guía NICE: Intrapartum care*.
disponible en: <https://pathways.nice.org.uk/pathways/intrapartum-care>
8. OMS. (2019). *Recomendaciones de la OMS para los cuidados durante el parto, para una experiencia de parto positiva*.
Disponible en: <http://iris.paho.org/xmlui/handle/123456789/51552>
9. — (2019). *Guía de Práctica Clínica de Anticoncepción Hormonal e Intrauterina*.
Disponible en: <https://portal.guiasalud.es/gpc/anticoncepcion/>

10. Vázquez Lara J M, Rodríguez Díaz L. (2017). *Manual básico de obstetricia y ginecología*. Instituto Nacional de Gestión Sanitaria.
Disponible en: http://www.ingesa.mscbs.gob.es/bibliotecaPublicaciones/publicaciones/internet/Manual_obstetricia_ginecologia.htm
11. Donat F. (2005). *Enfermería maternal y ginecológica*. Barcelona: Masson.
12. Seguranyes G, Costa D. (2004). *Enfermería maternal*. Barcelona: Masson.
13. Hurtado, F. (1998). *Sexualidad: funcionamiento normal, trastornos y tratamientos*. Valencia: Promolibro.
14. Masters, W. y Johnson, V. (1976). *Respuesta sexual humana*. B. Aires: Intermédica.
15. — (s/a). *Vasectomía*.
Disponible en: <https://medlineplus.gov/spanish/ency/article/002995.htm>
16. — (s/a). *Medicamentos y embarazo*.
Disponible en: <https://mothertobaby.org/es/hojas-informativas/>
17. — (s/a). *El parto. una vivencia única*.
Disponible en: http://www.sp.san.gva.es/DgspPortal/docs/PartoVivenciaUnica_val.pdf
18. Olazábal, J.C. (1990). *Manual de sexualidad en atención primaria*. Salamanca: Amaru.
19. — (s/a). *El condón femenino*.
Disponible en: <http://www.youtube.com/watch?gl=ES&hl=es&v=hszXobj3QsQ>
20. — (s/a). *La aventura de ser padres. Guía para la educación sanitaria grupal en el embarazo, parto y puerperio*.
Disponible en: http://biblioteca.sp.san.gva.es/biblioteca/publicacion_dgsp.jsp?cod_public_ran=21504
21. Vázquez Soto MC. (s/a). *Analgesia epidural en el parto y otras medidas de apoyo*. Instituto Nacional de Gestión Sanitaria.
Disponible en: http://www.ingesa.mscbs.gob.es/en/bibliotecaPublicaciones/publicaciones/internet/docs/Analgesia_epidural.pdf
22. Enlace del Ministerio de Sanidad: Estrategia de Salud Sexual y Reproductiva con toda la documentación (Guías, Buenas Prácticas, Estándares y Recomendaciones, Revisiones y evidencias, Estudios y Monografías y Enlaces de Interés).
Disponible en: <https://www.mscbs.gob.es/ca/organizacion/sns/planCalidadSNS/equidad/saludGenero/saludSexualReproduccion/home.htm>
23. Publicaciones de GVA sobre la salud en el embarazo (acceso a monografías, estrategias, material audiovisual y enlaces de interés para el programa de seguimiento).
Disponible en: <http://www.sp.san.gva.es/sscc/progSalud.jsp?CodProg=PS01&Opcion=SANMS1141&MenuSup=SANMS11&Nivel=2>
24. Subdirección General de Promoción de la Salud y Vigilancia en Salud Pública. (2018). *Epidemiología de las ITS en España*.
Disponible en: https://www.mscbs.gob.es/ciudadanos/enfLesiones/enfTransmisibles/sida/vigilancia/Vigilancia_ITS_2016.pdf
25. — (s/a). *Inici. Sexe Joves*.
Disponible en: <http://sexejoves.gencat.cat/ca/inici/>
26. — (s/a). *La aventura de ser padres. Guía para la educación sanitaria grupal en el embarazo, parto y puerperio*.
Disponible en: <http://biblioteca.sp.san.gva.es/biblioteca/publicaciondgsp.jsp?codpubran=21504>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en el cicle vital					
Codi assignatura	34379					
Nom assignatura	INFERMERIA EN LA SALUT INFANTIL I DE L'ADOLESCENT					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	7,6	0,8	0	0,4	0,2	9
	1	2	0	4	2	
Coordinació	<p>Prof: García Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.Garcia-Molina@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Balaguer López, Evelin Despatx: N° 3.12, FIP Correu-e: Evelin.Balaguer@uv.es</p>					
Professorat	<p>Prof. 1: Balaguer López, Evelin Despatx: N° 3.15, FIP Correu-e: Evelin.Balaguer@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: García Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.Garcia-Molina@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Llorca Porcar, Alicia Despatx: N° 3.15, FIP Correu-e: Alicia.Llorca@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Cortés Torregrosa, María Despatx: N° 3.15, FIP Correu-e: Maria.Cortes@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Jiménez Martínez, Maria Ángeles Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correu-e: Maria.A.Jimenez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Marín Vivanco, Paloma Despatx: N° 3.15, FIP Correu-e: Paloma.Marin@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Escrivá García, Juan Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correu-e: Juan.Escriva-Garcia@uv.es</p>					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

«Infermeria en la salut infantil i de l'adolescent» és una assignatura troncal de caràcter semestral, que se situa en la matèria «Infermeria del Cicle Vital» i s'imparteix en el segon curs de Grau en Infermeria.

Segons esmenta l'Article 1 de la Convenció sobre els Drets del Xiquet (d'ara en avant CDN), «S'entén per xiquet tot ésser humà menor de díhuit anys d'edat, llevat que, en virtut de la llei que li siga aplicable, haja aconseguit abans la majoria d'edat».

Per tant, l'assignatura s'enfocarà:

- Mitjançant el contingut teòric: a adquirir coneixements sobre creixement, maduració i desenvolupament de la població infantil sana, junt als problemes de salut que els afecten amb més freqüència. Així mateix, facilitar a l'alumnat les ferramentes per crear el seu propi aprenentatge.
- Mitjançant el contingut pràctic (pràctiques en aula i en laboratori): a la integració d'habilitats pròpies de l'atenció al pacient pediàtric.
- Mitjançant el treball de l'assignatura: a la consecució autònoma de l'alumnat d'informació específica i de qualitat en el camp de la infermeria pediàtrica i a la revisió dels principals recursos o fons bibliogràfics dirigits a l'atenció pediàtrica.

3. Coneixements previs

Es recomana que el/l'estudianta haja cursat, com a mínim, aquestes altres assignatures:

1. Anatomia, fonamentalment topogràfica.
2. Fisiologia.
3. Organització de l'estudi. Eines i tècniques d'informació i documentació.
4. Fonaments de bioquímica.
5. Bioestadística y TIC aplicadas a ciencias de la salud.
6. Nutrició i dietètica.
7. Sociologia, gènere i salut.
8. Fisiopatologia.
9. Infermeria médico-quirúrgica I.
10. Farmacologia.

Així mateix, es recomana comprensió lectora de la llengua anglesa i coneixements bàsics d'informàtica, ús de xarxes socials i habilitats en l'ús d'aplicacions als dispositius mòbils.

4. Objectius i competències

Competències Generals:

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigides al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesis, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències Específiques

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-18 Conèixer els aspectes específics i les cures del nou-nat. Identificar les característiques de les diferents etapes de la infància i adolescència i els factors que condicionen el patró normal de creixement i desenvolupament. Conèixer els problemes de salut més freqüents en la infància i identificar les seues manifestacions. Analitzar les dades de valoració del xiquet, identificant els problemes d'infermeria i les complicacions que poden presentar-se. Aplicar les tècniques que integren la cura d'infermeria, establint una relació terapèutica amb els xiquets i els seus cuidadores. Seleccionar les intervencions dirigides al xiquet sa i al malalt, així com les derivades dels mètodes de diagnòstic i tractament. Ser capaç de proporcionar educació per a la salut als pares o cuidadores primaris.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

El principal objectiu d'aquesta assignatura és el de promoure la salut i el desenvolupament òptim dels xiquets i xiquetes en qualsevol etapa del cicle vital, tant en situacions de salut com de malaltia.

Com resultats d'aprenentatge que s'espera que l'alumne abast al finalitzar i superar l'assignatura tenim:

1. Identificarà i aplicarà el procés infermer com mig per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat dels usuaris pediàtrics atesos.
2. Descriurà els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.
3. Valorarà al xiquet com ésser inclòs en un entorn social i familiar.
4. Comprendrà sense prejudicis a les persones (xiquets, guaridores, família, etc.), considerant els seus aspectes físics, psicològics, socials i culturals.
5. Treballarà amb l'equip de professionals dels serveis pediàtrics com part de la unitat bàsica.
6. Informarà, registrarà, documentarà i derivarà cuidats utilitzant tecnologies adequades.
7. Aplicarà cures bàsiques als pacients pediàtrics sans i malalts.
8. Sabrà adaptar-se a situacions socials de gran complexitat i ambigüïtat de la pràctica infermera en el context de les cures del pacient pediàtric.
9. Identificarà els diversos rols, responsabilitats i funcions d'una infermera, tant en el context hospitalari com comunitari.
10. Coneixerà les fonts bibliogràfiques: repertoris bibliogràfics, cercadors bibliogràfics d'infermeria pediàtrica en Internet, entre uns altres.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUTS TEÒRICS

UNITAT TEMÀTICA 0: INTRODUCCIÓ A L'ASSIGNATURA

- **Presentació de l'assignatura.** Presentació, justificació i integració de l'assignatura en el títol de Grau en Infermeria. Presentació de la guia docent, temari teòric-pràctic i criteris d'avaluació. Adjudicació de grups de treball final de l'assignatura i confirmació de les dates de lliurament i exposició dels treballs.
- **Presentació del treball al final de l'assignatura.** Presentació de la guia de realització del treball final de l'assignatura. Estructuració del treball, metodologia i criteris d'avaluació. Estructuració de la presentació i exposició del treball.

UNITAT TEMÀTICA 1: INTRODUCCIÓ A LES CURES DEL XIQUET I LA XIQUETA

- Tema 1. **Introducció a la infermeria pediàtrica.** Evolució històrica de la cura infantil. Naixement de la infermeria pediàtrica. Cultura i infermeria pediàtrica. Drets del xiquet i de la xiqueta.
- Tema 2. **Conceptes en pediatria i en bioestadística.** Concepte i funcions del professional d'infermeria pediàtric. Eines per a la recollida de dades en Pediatria (p. ex. la Cartilla de Salut).
- Tema 3. **Llenguatge d'infermeria adreçat a la població pediàtrica i neonatal.** Taxonomia pròpia de la infància.

UNITAT TEMÀTICA 2: CURES D'INFERMERIA EN EL XIQUET I XIQUETA EN DESENVOLUPAMENT

- Tema 4. **Antropometria.** Descripció de les tècniques necessàries per poder mesurar i fer el seguiment del desenvolupament pondo-estatural en la infància.
- Tema 5. **Alimentació en la infància.** Tema dirigit a explicar l'alimentació en la infància. En aquesta secció s'aprofondeix sobre l'alletament matern, l'alimentació complementària i la dieta normal.
- Tema 6. **Preparació i elecció de la via d'administració de medicació en la infància.** Explicació sobre el càlcul de dosi, reconstitució, dilució, vies d'administració en pediatria i neonatologia.
- Tema 7. **Cures d'infermeria relacionades amb les cacunes.** Calendari vacunal infantil, conservació i transport, administració de vacunes en la infància i aplicació del calendari en situacions especials.
- Tema 8. **Desenvolupe psicomotor.** Principals objectius per etapes del desenvolupament psíquic i motor en la infància. Ús del joc com a eina d'aprenentatge i desenvolupament infantil.
- Tema 9. **Eliminació-Son-Higiene en la infància.** Patrons d'eliminació, somni i higiene. Mètodes d'higiene segons evidència científica. Problemes normals del desenvolupament relacionats amb l'eliminació. Trastorns del somni relacionats amb el desenvolupament.
- Tema 10. **Procediments i tècniques d'infermeria a la població infantil.** Explicació i visualització de les principals tècniques infermeres aplicades al pacient pediàtric.
- Tema 11. **Suport Vital Bàsic i Avançat en RCP en pediatria i neonatologia.** S'explica de manera teòrica el procés de valoració, indicació i procés de la RCP en població pediàtrica i neonatal.
- Tema 12. **Desenvolupament sexual en la infància.** Creixement i desenvolupament dels òrgans sexuals masculins, relacions sexuals en la infància, educació per a la salut, relacions sexuals en l'adolescència.

- Tema 13. **Lesions no intencionades en la infància.** Descripció de les lesions no intencionades més habituals (domèstiques, escolars i comunitàries), prevenció tractament i educació per a la salut en lesions no intencionades de la infància.

UNITAT TEMÀTICA 3: ATENCIÓ D'INFERMERIA EN ELS PROBLEMES DE SALUT DEL XIQUET I LA XIQUETA

- Tema 14. **Atenció infermera al nounat.** Aquest tema tindrà 2 parts diferenciades dirigides a les cures del nounat sa o d'alt risc.

§1 *Cures d'infermeria en el nounat sa.* Concepte de nounat i importància d'aquest període. Avaluació física, valoració de l'edat gestacional, característiques del nounat, avaluació de laboratori. Cures del nounat immediat en la sala de part, a curt termini (sala de maternitat) i a llarg termini (domicili). Alimentació del nounat (lactància materna i artificial).

§2 *Cures d'infermeria en el nounat d'alt risc.* Aspectes generals de la cura del nounat d'alt risc, cuidats d'infermeria al nounat d'alt risc (atenció centrada en el desenvolupament). Alt risc relacionat amb la durada de la gestació i el creixement intrauterí (prematuro, post-terme, creixement intrauterí retardat). Alt risc relacionat amb problemes cap de bestiar-piratoris, problemes hematològics, problemes infecciosos, trastorns digestius, trastorns neurològics i per situacions maternes.

- Tema 15. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes respiratoris.** Valoració respiratòria en pediatria. Cures d'infermeria davant: pneumònia i bronquiolitis.

- Tema 16. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes al·lèrgics.** Descripció i explicació de les principals atencions a la població pediàtrica amb problemes al·lèrgics respiratoris i tòpics.

- Tema 17. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes gastrointestinals.** Cures d'infermeria davant: gastroenteritis aguda i deshidratació.

- Tema 18. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes oncohematològics.**

§1 Atenció d'infermeria davant: anèmies, leucèmies i trastorns de la coagulació.

§2 Atenció d'infermeria davant: tumors cerebrals, sarcomas, neuroblastomas, nefroblastomas i limfomes. Efectes secundaris a curt i llarg termini del tractament oncològic. Cures palliatives en pediatria.

- Tema 19. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes cardiovasculars.** Cures d'infermeria davant els principals factors de risc: obesitat infantil, hipertensió arterial, dislipèmies. Descripció de les principals cardiopaties congènites i altres problemes relacionats amb el cor.

- Tema 20. **Atenció d'infermeria del xiquet, xiqueta i adolescent amb alteracions del sistema nerviós.** Valoració neurològica en pediatria. Cures d'infermeria davant: cefalees, alteracions convulsives, meningitis i encefalitis.

- Tema 21. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb problemes endocrinològics.** Cures d'infermeria davant: diabetis infantil.

- Tema 22. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb malaltia infecciosa.** Valoració dels signes d'infecció. Maneig de la febre. Cures d'infermeria davant les principals malalties infeccioses (malalties exantemàtiques per exemple) o processos infecciosos (infeccions nosocomials).

- Tema 23. **Atenció d'infermeria al xiquet, xiqueta i adolescent amb trastorns psicològics.** Cures d'infermeria davant: enuresis, TDAH, suïcidi i temptativa de suïcidi i trastorns de la conducta alimentària.

B) CONTINGUTS PRÀCTICS (SEMINARI)

- P₁: Valoració i tractament del dolor. Valoració del dolor en pediatria. Presentació i utilització d'escals de valoració del dolor en població infantil. Resolució de casos pràctics.
- P₂: **Prevenició de lesions cutànies relacionades amb la dependència (LPP, DAI) en pediatria i neonatologia. Escals de valoració de risc de LPP en pediatria i neonatologia. Intervencions preventives en població infantil.**
- P₃: Pràctica sobre alletament matern: administració i educació per a la salut.
- P₄: **Pràctica sobre accessos de medicació.**

NOTA: La docència amb modalitat pràctica d'aula (Grup P1 i P2) desenvolupa continguts transversals amb les assignatures del mateix semestre de la titulació de grau. L'alumnat ha de treballar en les sessions P segons les pautes plantejades el dia de la presentació de l'assignatura. La valoració d'aquestes activitats s'incorporarà a l'avaluació del treball cooperatiu i autònom de l'assignatura.

C) CONTINGUTS PRÀCTICS (LABORATORI)

- L₁: Reanimació cardiopulmonar bàsica i avançada en pediatria. Simulació de casos clínics sobre RCP bàsica, bàsica instrumentalitzada i avançada en pediatria.
- L₂: Preparació i administració de fàrmacs via parenteral en pediatria. Simulació de casos clínics sobre preparació i administració parenteral de fàrmacs en pediatria.
- Aquesta pràctica de laboratori docent només es podrà superar si es participa en la prova/concurs sobre «càlcul de medicació», que està previst que es realitzi de manera on-line, en format ludificat.

D) TUTORIES I TUTORIES VIRTUALS

Els i les alumnes disposaran d'un horari de tutories presencial i setmanal per cada professora o professor que imparteix l'assignatura. En les tutories podran resoldre's dubtes respecte a l'elaboració del treball, els continguts de l'assignatura o qualsevol tema d'interès de l'alumne o alumna relacionat amb la infermeria pediàtrica. Així mateix es disposarà de tutories virtuals en les quals el que professorat i alumnat puguin mantenir un canal de comunicació més fluït a través de les TIC.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	76
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	4
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{60}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	20
Elaboració de treballs individuals	5
Estudi i treball autònom	20
Lectures del material complementari	5
Preparació d'activitats d'avaluació	5
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	5
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($6 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100})$)	60 h

8. Metodologia docent

A) CONTINGUTS TEÒRICS

S'impartirà 1 sessió de presentació, 23 lliçons teòriques, 3 classes de preparació del TFA-ESIA i 1 sessió d'exposició de treballs que suposen un total de 76 hores. Aquestes sessions s'impartiran mitjançant exposició magistral, metodologia d'aula invertida, i es recolzaran amb material audiovisual que prèviament es posarà a la disposició de l'alumnat. Certs temes seran impartits segons la metodologia d'Aprenentatge Basat en Problemes.

L'alumnat tindrà la documentació necessària amb uns dies d'antelació a la impartició de la classe. L'estudiantat podrà interrompre les explicacions del professor tantes vegades com siga necessari per a intervenir, sol·licitar aclariments o solucionar dubtes, així com per a reclamar informació addicional.

L'àrea principal de treball d'aula serà l'Aula Virtual. Podrà utilitzar els fòrums creats per a opinar, demanar informació suplementària o plantejar dubtes. Els continguts, així com el lliurament dels treballs derivats de les diferents metodologies aplicades han de ser sempre entregats a través de les Tasques creades a l'Aula Virtual per a tal fi.

B) CONTINGUTS PRÀCTICS (SEMINARI)

P₁: Valoració i tractament del dolor

Aquesta pràctica es realitzarà a l'aula/seminari. Consistirà en una exposició de continguts després de la qual es realitzaran resolucions de casos clínics. Els materials audiovisuals es posaran a la disposició de l'alumnat previ a la sessió pràctica. Es veuran diferents tipus de variables fisiològiques que ens orienten en la presència del dolor, tant en etapes verbals com en etapes pre-verbals. Estudi i utilització de les escales dissenyades per a la valoració del dolor en pacients pediàtrics. S'abordarà el tractament farmacològic i no farmacològic del dolor.

P₂: **Prevenió de lesions cutànies relacionades amb la dependència (LPP, DAI) en pediatria i neonatologia**

Aquesta pràctica es realitzarà en aula/seminari. S'exposaran les principals mesures preventives de lesions per pressió en població neonatal i pediàtrica. Es mostrarà l'ús de diferents escales de valoració de risc d'úlceres per pressió en població neonatal i pediàtrica validades en el nostre context. S'exposaran casos clínics per exercitar els coneixements adquirits. El material audiovisual es posarà a la disposició de l'alumnat.

P₃: Pràctica sobre alletament matern. Administració i educació per a la salut

En aquesta pràctica s'exposaran les principals mesures per a administrar i promocionar la lactància materna. Així mateix es tractaran aspectes dirigits a les millors tècniques d'alimentació per al xiquet i la xiqueta, segons les peculiaritats demostrades.

P₄: Pràctica sobre accessos de medicació.

C) CONTINGUTS PRÀCTICS (LABORATORI)

L₁: Reanimació cardiopulmonar bàsica i avançada en pediatria

Aquesta pràctica es realitzarà en el laboratori amb el suport de maniquís sanitaris i material de RCP. S'executaran simulacres de RCP bàsica, bàsica instrumentalitzada i avançada en maniquís de simulació pediàtrica.

L₂: Preparació i administració de fàrmacs en pediatria i neonatologia

Aquesta pràctica complementa al seminari de preparació i administració de fàrmacs. Es realitzarà en laboratori i s'executarà la preparació *in situ* de fàrmacs per a administració parenteral. Es treballarà la reconstitució de fàrmacs, la dilució adequada pel que fa al pes del nen, nena o adolescent i les velocitats d'administració depenent del tipus de fàrmac. Es treballarà sobre la base de guies de preparació i administració de fàrmacs hospitalàries.

9. Avaluació

1. Avaluació de la formació teòrica en aula:

- Avaluació de coneixements en els quals es valorarà l'adequació de la resposta a la pregunta.
- El percentatge sobre el total de la puntuació (nota final) que s'atorgarà a aquest tipus de prova serà del 40% de la nota final.

Nota: es requereix un mínim de 5 sobre 10 com a nota d'examen perquè es compute en l'avaluació de l'assignatura. Si no s'arriba a 5 no es pot aprovar l'assignatura —encara que la resta de seccions estiguin aprovades. Es poden plantejar proves objectives d'avaluació contínua segons necessitats de l'alumnat/professorat i que formaran part d'aquest 40% de la nota. Les proves seran anunciades amb temps suficient per a la seva preparació. No es guardarà cap nota ni qualificació de cap secció de l'examen per al curs següent, si no s'ha superat cap de les dues convocatòries per curs.

2. Avaluació de la formació pràctica/laboratori:

- Assistència obligatòria a les sessions pràctiques de laboratori.
- Avaluació dels coneixements apresos i capacitat d'aplicació d'aquests coneixements.
- El treball de laboratori, podrà avaluar-se conjuntament amb l'avaluació teòrica, en forma de pregunta o resolució de problema.
- La puntuació que es pot aconseguir amb aquesta avaluació pràctica, si escau, serà del 10% de la nota final.
- Si no es poguera assistir a alguna pràctica o laboratori, cal compensar-ho amb l'elaboració d'un treball de recuperació que puntua amb 0,2 punts per pràctica o laboratori al què no s'haja assistit. Si no es lliura aquest treball de recuperació, no es pot aprovar l'assignatura, ni en primera ni en segona convocatòria.

Nota: caldrà assistir al 100% de les pràctiques perquè siga computable en l'avaluació de l'assignatura.

3. Treball en aula:

- En certes sessions del temari es demanarà la realització d'un cas clínic emprant l'ABP. El professor o professora s'encarregarà de demanar els treballs en classe per a la seua posterior avaluació o, si és el cas, autoavaluació de l'estudiant/a.

Es valorarà l'assistència a les classes, la participació en aquestes, l'actitud d'aprenentatge i la resolució dels problemes. La distribució de l'avaluació d'aquest 10% de la nota final és: un 5% per a la resolució correcta de les tasques plantejades a classe i un 5% per assistència, actitud, participació i resolució de conflictes.

4. Treball final de l'assignatura (TFESIA):

Elaboració d'un treball relacionat amb algun tema d'interès en el context salut/malaltia en la població pediàtrica. Aquest és un treball grupal. En primera convocatòria no es podrà lliurar un treball individual per cap motiu, ja que el treball en equip és una de les competències que es valora. Si per qualsevol motiu justificat (intervingut pel professorat) un grup no permet que un integrant signe el treball, aquest estarà suspès/a en primera convocatòria. En segona convocatòria es permetrà realitzar el treball individual. Es lliurarà abans de la data de l'examen de segona convocatòria. La nota del treball final no es guardarà per al curs que següent si no s'ha superat l'assignatura en primera i segona convocatòria del present curs.

Notes sobre treball final de l'assignatura:

- Es proposarà un treball final de l'assignatura que tracte sobre algun tema d'interès en el context d'atenció del pacient pediàtric. El treball podrà realitzar-se en grups de 3 a 6 persones i consistirà en una actualització de continguts sobre el tema triat. Consistirà en una recerca bibliogràfica en bases acreditades i fiables i la redacció, en estructura d'article, dels resultats obtinguts de la recerca. El treball escrit suposarà un 80% de la nota final del treball.
- El treball es lliurarà al finalitzar l'assignatura. Es fixarà una data de realització de presentació comuna dels mateixos. Aquesta presentació serà avaluable i suposarà un 20% de la nota final del treball.
- Es valoraran les aportacions personals dels alumnes en els treballs i es penalitzaran les deteccions de «còpia-desa» dels articles citats o la detecció d'algun tipus de plagi.
- Els estils de referència a utilitzar seran Vancouver o APA. No s'acceptaran treballs que no estiguen correctament referenciats bibliogràficament. Serà motiu de suspens del TFESIA i amb això de l'assignatura.
- Es definiran breument els criteris de recerca dels articles i fonts d'informació, no acceptant-se informació obtinguda de fonts no acreditades.

Nota: caldrà aconseguir un mínim de 5 sobre 10 com a nota de treball perquè siga computable en l'avaluació de l'assignatura. Si no s'aconsegueix una valoració 5 o superior, l'assignatura no pot ser aprovada, ni en primera ni segona convocatòria. No es guardarà la nota del TFESIA per al següent curs, encara que s'haja aprovat en el present curs. Tots els treballs de l'assignatura, així com els qüestionaris i exàmens podran ser usats amb finalitats d'investigació, gestió i formació, podent-se emprar, a la vegada, en publicacions relacionades amb la docència universitària.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. María Carmen Sellán Soto y Antonio Vázquez Sellán. (2017). *Cuidados neonatales en Enfermería*. (s/c): Elsevier. ISBN: 978-84-9022-998-9.
2. María José Aguilar Cordero. (2012). *Tratado de enfermería del niño y el adolescente. Cuidados Pediátricos*. (s/c): Elsevier. ISBN: 978-84-8086-862-4.

3. Cruz-Hernández, M., Moro Serrano, M., Málaga Guerrero, S., & Madero, L. (2014). *Cruz, tratado de pediatría*. [Recurs electrònic] / [editores], Cruz; Manuel Moro Serrano, Serafín Málaga Guerrero, Luis Madero López (11a ed). Médica Panamericana.
4. Meadows-Oliver. (2016). *Enfermería pediátrica* (2ª ed.). Wolters Kluwer. Biblioteca UV: https://trobes.uv.es/permalink/34CVA_UV/um6gse/alma991001900919706258
5. Comité de Medicamentos. (2015) *Pediamecum*. Edita: Asociación Española de Pediatría. ISSN 2531-2464. Disponible en: <https://www.aeped.es/comite-medicamentos/pediamecum>
6. Marcante, Kliegman, R., Nelson, W. E., & Waldo E. (2019). *Nelson pediatría esencial* (Octava edición). Elsevier. Biblioteca UV: https://trobes.uv.es/permalink/34CVA_UV/um6gse/alma991009632192306258

Bibliografía complementària

1. Jorge Álvarez López, Jesús Flores González, Antonio Fernández Leal y José Luis Díaz Rodríguez. (s/a). *Guía farmacológica pediátrica en tratamiento parenteral y cuidados de enfermería*. Elsevier.
2. Quesada Ramos, Cristina. (2006). *Manual de atención enfermera de úlceras por presión en pediatría*.
3. Díaz-Gómez NM, Gómez CI, Ruiz MJ. (2006). *Tratado de enfermería de la infancia y la adolescencia*. McGraw-Hill.
4. *Protocolos de la Asociación Española de Pediatría*. Disponible en: <http://www.aeped.es/protocolos>
5. A Gómez J. (2007). *Fundamentos de la Enfermería del Niño y del Adolescente*. Madrid: FUDEN. Valencia: DAE.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en el cicle vital					
Codi assignatura	34380					
Nom assignatura	INFERMERIA MEDICO-QUIRÚRGICA I					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Segon					
Semestre	Anual					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
Grups	7,4	0,8	0	0,6	0,2	9
	1	2	0	4	2	
Coordinació	Prof: Fernández Garrido, Julio Jorge Despatx: N ^o 11, FIP Correu-e: Julio.Fernandez@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Fernández Garrido, Julio Jorge Despatx: N ^o 11, FIP Correu-e: Julio.Fernandez@uv.es <hr/> Prof. 2: Navarro Martínez, Rut Despatx: N ^o 3.23, FIP Correu-e: Rut.Navarro@uv.es <hr/> Prof. 3: Chover Sierra, Elena Despatx: N ^o 3.14, FIP Correu-e: Elena.Chover@uv.es <hr/> Prof. 4: Pardo Cerdán, Amparo Despatx: N ^o 3.14, FIP Correu-e: Amparo.Pardo@uv.es <hr/> Prof. 5: Llorca Porcar, Alicia Despatx: Correu-e: Alicia.Llorca@uv.es <hr/> Prof. 6: Despatx: Correu-e: <hr/> Prof. 7: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura se situa en el primer quadrimestre de segon curs de la titulació. Com disciplina i com àmbit d'actuació professional, la Infermeria Médico-Quirúrgica té una importància indiscutible, deguda fonamentalment a l'elevat nombre de persones afectades per processos mèdic-quirúrgics que precisen de cures d'infermeria i que queden englobats sota el paradigma d'atenció que l'assignatura presenta.

D'una manera clara i pràctica, basant-se principalment en els coneixements aportats per la fisiologia i la fisiopatologia, l'assignatura aborda els continguts agrupats sota una doble perspectiva, el model infermer i el model biomèdic, perquè l'alumnat obtinga una visió integral de les alteracions de salut de les persones adultes i pugui avaluar, planificar i dissenyar intervencions específiques que li permeten atendre els problemes de salut de les persones adultes.

D'aquesta manera, l'assignatura Infermeria Mèdic-Quirúrgica I constitueix el primer contacte de l'estudiant amb la clínica i ofereix una visió global i sistematitzada del malalt, mitjançant l'estudi de diferents problemes de salut d'índole mèdic, que requereixen intervenció infermera, en el marc de l'exercici professional que la societat demanda.

En l'assignatura s'estudien també, de manera destacada, els diferents aspectes que integren la problemàtica del malalt crònic, tant des de la definició de la malaltia crònica, determinants i característiques clíniques de les patologies cròniques predominants, com des de la importància del control clínic, atenció a la família, educació per a les autocures, atenció a la qualitat de vida i cures pal·liatives. També s'aborden aspectes relacionats amb les xarxes de suport social i els recursos socials i sanitaris per a aquests pacients i familiars.

L'estructura general dels continguts comprèn:

- a) Estudi de les alteracions de salut de l'adult de major rellevància en l'àmbit dels problemes mèdics, les seues manifestacions i necessitats de cura derivades dels mateixos.
- b) Anàlisi de les dades arreplegades en la valoració.
- c) Priorització dels problemes **identificats tant en el pacient com en la seua família**.
- d) Selecció de les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut.
- e) Establiment i execució del pla de cures i avaluació.

Per millorar la comprensió dels continguts i adquisició de les competències, l'assignatura té un caràcter teòric-pràctic, el que permet complementar la formació teòrica impartida en l'aula amb aspectes que es desenvolupen mitjançant models anatòmics i equips de simulació, com familiaritzar a l'alumnat amb les eines i habilitats fonamentals del treball clínic i el foment del treball en equip.

3. Coneixements previs

No s'exigeixen coneixements previs, encara que és recomanable haver aprovat les assignatures de «Anatomia humana» i «Fisiologia», i estar matriculat/da en «Fisiopatologia».

4. Objectius i competències

Competències generals

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigits a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigits al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arreplegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

E-23 Conèixer les cures pal·liatives i control del dolor per a prestar cures que alleugen la situació dels malalts avançats terminals.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Al final de l'assignatura, l'alumnat:

- a) Coneixerà les alteracions de salut de l'adult amb major rellevància en l'àmbit dels problemes mèdics, les seues manifestacions i les necessitats de cura derivades dels mateixos.
- b) Sabrà interpretar les dades arrellegades en el procés de valoració.
- c) Serà capaç de portar a terme la prioritització en l'atenció als problemes de salut les persones adultes.
- d) Sabrà seleccionar les intervencions adequades per a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut.
- e) Podrà dissenyar un pla de cures, portar-lo a terme i realitzar la seua avaluació.

La formació adquirida per l'alumnat després de l'assimilació dels coneixements teòrics de l'assignatura i després de superar l'entrenament de les habilitats pràctiques exigides, ho capacitarà per a obtenir, reconèixer i avaluar tant els principals símptomes referits pel pacient en la anamnesis, com els signes que s'obtenen de l'examen físic, amb la finalitat de poder establir un diagnòstic dels problemes i necessitats que genera la malaltia en el pacient.

El coneixement de l'assignatura permetrà a l'alumnat afrontar, des de la perspectiva infermera, les diferents situacions de malaltia, coneixent prèviament com es manifesta la malaltia en l'home i la dona malalts, les conseqüències dels principals processos i síndromes, les tècniques d'obtenció de les dades subjectives que ho afligeixen, així com els mètodes i tècniques d'obtenció de les dades objectives que aporten l'examen físic. A partir d'aquestes dades l'alumnat podrà planificar i portar a terme les cures adequades a cada situació utilitzant la tecnologia i metodologia necessària per a restaurar i mantenir la salut.

6. Descripció de continguts

A) LLIÇONS TEÒRIQUES

UNITAT TEMÀTICA 1.- INTRODUCCIÓ A LA INFERMERIA MÈDICO-QUIRÚRGICA

Tema 1: Introducció general a l'assignatura. Aspectes conceptuals de la salut-malaltia i de les cures d'infermeria en els problemes mèdics de l'adult. Adults i problemes de salut (característiques personals i constitucionals). Patologia. Epidemiologia de las malalties agudes i cròniques. Classificació i característiques generals. Cronicitat i dependència. Cures infermeres. Pràctica basada en la evidència.

Tema 2: El coneixement de la malaltia. Semiologia general. Presentació de la malaltia. L'anamnesi: la malaltia actual i els antecedents. Teoria general de l'interrogatori, mètodes i sistemàtica (motiu, pròdromos, començament i evolució cronològica de la simptomatologia, molèsties actuals, antecedents familiars i personals, hàbits). Anamnesis per sistemes. Teoria de l'exploració física general, topogràfica i sistemàtica. Sistemes de recollida i registre de la informació. Història clínica.

UNITAT TEMÀTICA 2.- PROBLEMES GENERALS DE LA MALALTIA. ALTERACIONS DE L'HOMEÒSTASI

Tema 3: Tècniques en radiologia i radioprotecció. Tècniques radiològiques bàsiques. Introducció a la interpretació de proves radiològiques. Mesures bàsiques de protecció radiològica.

Tema 4: Termoregulació. Alteracions provocades per acció directa de la calor i del fred. Etiopatogènia. Valoració semiològica i cures. Prevenció. **Alteracions provocades per acció directa del fred. Etiopatogènia. Valoració semiològica i cures. Prevenció.**

Tema 5: Alteracions de l'equilibri hidro/electrolític. Avaluació clínica de les alteracions hidroelectrolítiques. Pla de cures. Metodologia i tecnologia assistencial per al manteniment i correcció dels desequilibris hidroelectrolítics. Fluidoteràpia i complicacions.

- Tema 6: **Alteracions de l'equilibri àcid/base.** Avaluació clínica de les alteracions àcid/base. Pla de cures al pacient amb trastorns acidobàsics: atenció a l'acidosi respiratòria, acidosi metabòlica, alcalosi respiratòria i alcalosi metabòlica.
- Tema 7: **Dolor.** Revisió de conceptes bàsics: Epidemiologia. Teories. Classificació. Valoració i intervencions orientades cap a les necessitats dels pacients. Sistemàtica de l'interrogatori del dolor característiques temps-espai, aspectes qualitatius i quantitativs, circumstàncies acompanyants i símptomes associats. Mètodes d'analgèsia i cures al pacient amb dolor.
- Tema 8: **Xoc.** Tipus de xoc, característiques comunes i diferencials. Avaluació clínica. Plans de cures al pacient en xoc.
- Tema 9: **Sèpsia.** Revisió de conceptes bàsics. Avaluació clínica de pacients en risc de desenvolupar sèpsia. Plans de cures al pacient amb sèpsia.

UNITAT TEMÀTICA 3.- PROBLEMES RELACIONATS AMB LA PERCEPCIÓ, MOVIMENT I COORDINACIÓ. ALTERACIONS EN LA FUNCIÓ NEUROLÒGICA

- Tema 10: **Introducció general als problemes neurològics.** Epidemiologia. Semiologia general. Metodologia i tecnologia diagnòstica i assistencial. Implicacions en les cures d'infermeria.
- Tema 11: **Problemes neurològics degeneratius.** Malaltia de Parkinson; ELA. Avaluació clínica. Cures orientades cap a les necessitats dels pacients.
- Tema 12: **Problemes neurològics infecciosos.** Característiques generals dels problemes més comuns. Valoració i cures orientades cap a les necessitats i problemes del pacient.
- Tema 13: **Problemes neurològics autoimmunitaris.** Esclerosi múltiple, Guillain-Barré. Característiques generals dels problemes més comuns. Valoració i cures orientades cap a les necessitats i problemes del pacient.
- Tema 14: **Altres problemes neurològics: cefalees i trastorns convulsius.** Valoració i cures orientades cap a les necessitats i problemes del pacient.
- Tema 15: **Trastorns de la consciència.** Característiques generals dels problemes més comuns. Trastorns del son. Coma: Valoració i cures orientades cap a les necessitats i problemes del pacient.
- Tema 16: **El pacient amb malaltia cerebrovascular.** Avaluació clínica. Prevenció primària i secundària. Cures en fase aguda. Codi ictus. Intervenció en els diferents nivells assistencials. Valoració i cures orientats cap a les necessitats i problemes del pacient.

UNITAT TEMÀTICA 4.- PROBLEMES DE L'OXIGENACIÓ (PERFUSIÓ). ALTERACIONS DE LA FUNCIÓ CIRCULATORIA.

- Tema 17: **Introducció.** Importància clínica i epidemiològica de les malalties cardiovasculars. Revisió de fonaments teòrics i conceptes bàsics per a l'aplicació de cures. Valoració general del pacient amb cardiopatia.
- Tema 18: **Hipertensió Arterial.** Característiques generals de la HTA. Detecció de la HTA, classificació i valoració general de la persona amb hipertensió arterial. Metodologia diagnòstica. Intervencions preventives i assistencials per al control i tractament de la HTA. Característiques clíniques i tractament de la crisi hipertensiva. Programa assistencial al pacient hipertens crònic.
- Tema 19: **Arítmies cardíques.** Característiques generals de les arítmies. Valoració orientada cap a de necessitats i problemes del pacient. Intervencions preventives i assistencials. Programa assistencial del pacient portador de dispositius **cardíacs implantables**.
- Tema 20: **Problemes coronaris.** Característiques generals de la malaltia coronària. Factors de risc. Síndrome coronària aguda i pacient coronari crònic. Valoració orientada cap a les necessitats i problemes del pacient i família. Intervencions assistencials en la situació aguda.
- Tema 21: **Insuficiència Cardíaca.** Revisió de conceptes bàsics. Valoració orientada cap a necessitats i problemes del pacient. Intervencions assistencials i cures en la insuficiència cardíaca aguda. Programa assistencial al pacient amb insuficiència cardíaca crònica.

UNITAT TEMÀTICA 5.- PROBLEMES RELACIONATS AMB L'OXIGENACIÓ (VENTILACIÓ). ALTERACIONS DE LA FUNCIÓ RESPIRATÒRIA.

- Tema 22: **Introducció general als problemes respiratoris.** Característiques epidemiològiques. Causalitat general. Insuficiència respiratòria (classificació patogenètica i semiologia de les diferents formes clíniques). Promoció i prevenció respiratòria.
- Tema 23: **Valoració dels trastorns respiratoris.** *Semiologia general respiratòria. Examen físic en els trastorns respiratoris. Exploracions complementàries.*
- Tema 24: **Trastorns obstructius respiratoris: Malaltia pulmonar obstructiva crònica.** *Concepte, valoració i intervencions orientades cap a les necessitats i els problemes del pacient.*
- Tema 25: **Trastorns obstructius respiratoris: Asma.** *Concepte, valoració i intervencions orientades cap a les necessitats i els problemes del pacient.*
- Tema 26: **Infeccions respiratòries: Pneumònia, Tuberculosi.** *Concepte, valoració i intervencions orientades cap a les necessitats i els problemes del pacient.*
- Tema 27: **Altres processos respiratoris.** Tromboembolisme pulmonar. Síndromes d'hipertensió pulmonar. Patologia Pleural. Etiopatogènia general, formes clíniques i semiologia. *Concepte, valoració i intervencions orientades cap a les necessitats i els problemes del pacient.*

UNITAT TEMÀTICA 6.- PROBLEMES DE L'OXIGENACIÓ (TRANSPORT). ALTERACIONS HEMATOLÒGIQUES.

- Tema 28: **Terapèutica transfusional.** Característiques i implicacions en les cures d'infermeria.
- Tema 29: **Pacient anticoagulat.** *Concepte, valoració i intervencions orientades cap a les necessitats i els problemes del pacient.*

UNITAT TEMÀTICA 7.- PROBLEMES DE L'ELIMINACIÓ. ALTERACIONS DE LA FUNCIÓ RENAL I URINÀRIA.

- Tema 30: **Revisió de conceptes bàsics en els trastorns renals.** Característiques generals dels trastorns. Valoració general orientada cap a les necessitats i problemes del pacient Metodologia i Tecnologia diagnòstica. Implicacions en les cures d'infermeria.
- Tema 31: **Atenció al pacient amb trastorns de la funció renal.** Insuficiència renal aguda i crònica. Valoració orientada cap a les necessitats i problemes del pacient. Intervencions preventives i assistencials.
- Tema 32: **El pacient en procés de diàlisi.** Formes de teràpia per a la substitució de la funció renal. Hemodiàlisi, diàlisi peritoneal. Controls d'infermeria i formació al pacient dialitzat.

UNITAT TEMÀTICA 8.- PROBLEMES DE LA INGESTIÓ, DIGESTIÓ, ABSORCIÓ I ELIMINACIÓ. ALTERACIONS DE LA FUNCIÓ GASTROINTESTINAL. PROBLEMES NUTRICIONALS.

- Tema 33: **Problemes del tracte gastrointestinal superior.** Nàusees i vòmits. Reflux gastroesofàgic.
- Tema 34: **Problemes del tracte gastrointestinal inferior.** Diarrea. Incontinència. Restrenyiment.
- Tema 35: **Problemes del pacient amb trastorns de la funció hepàtica.** Pacient amb cirrosi hepàtica.

UNITAT TEMÀTICA 9.- PROBLEMES INFECCIOSOS I IMMUNOLÒGICS.

- Tema 36: **Infecció pel virus de la immunodeficiència humana.** Generalitats sobre la infecció per VIH. Diagnòstic. Valoració orientada cap a les necessitats dels pacients i problemes d'infermeria. Intervencions preventives i assistencials. Programa assistencial al pacient amb VIH/SIDA.

UNITAT TEMÀTICA 10.- PROBLEMES DELS MECANISMES REGULADORS. ALTERACIONS ENDOCRINES I METABÒLIQUES.

Tema 37: **Característiques generals de les malalties endocrines i metabòliques.** Valoració de necessitats i problemes del pacient. Paper d'infermeria en el diagnòstic de les malalties endocrines i metabòliques.

Tema 38: **Diabetis mellitus.** Valoració i intervenció orientada cap a les necessitats i els problemes del pacient. Intervencions preventives i assistencials.

B) SESSIONS PRÀCTIQUES (P)

Pràctica P₁: **Procediments de Valoració Clínica. Sessió iconogràfica i interactiva.** Mitjançant imatges i discussió guiada, es revisarà la metodologia, tecnologia, instrumentació i procediments per dur a terme la Valoració clínica bàsica i l'Exploració física del o de la pacient.

Pràctica P₂: **Metodologia i tecnologia assistencial cardio-respiratòria.** Seminari teòric-pràctic per a la presentació i ensinistrament en l'ús específic de tot el material necessari per a l'atenció dels quadres clínics respiratoris i cardiovasculars mes comuns en la practica assistencial.

Pràctica P₃: **Presentació i abordatge de casos clínics (I). Cas clínic 1.** Presentació d'un cas clínic relacionat amb la matèria i el nivell de competència a adquirir per l'alumnat de l'assignatura, que haurà de valorar, diagnosticar i fer una proposta assistencial i una avaluació adequada. La sessió es desenvolupa mitjançant discussió guiada i treball individual o grupal.

Pràctica P₄: **Presentació i abordatge de casos clínics (II). Cas clínic 2.** Presentació d'un cas clínic relacionat amb la matèria i el nivell de competència a adquirir per l'alumnat de l'assignatura, que haurà de valorar, diagnosticar i fer una proposta assistencial i una avaluació adequada. La sessió es desenvolupa mitjançant discussió guiada i treball individual o grupal.

C) SESSIONS PRÀCTIQUES (L)

Pràctica L₁: **Procediments de valoració i intervenció clínica.** Desenvolupament pràctic d'activitats de metodologia, tècnica i sistemàtica de recollida de les dades generals (temperatura, talla, pes, desenvolupament musculoesquelètic, tipus constitucional). Palpació (superficial, profunda, fluctuació, renitència, sotrac, punts dolorosos...), percussió i auscultació mitjançant models anatòmics o models reals (parelles d'estudiants).

Pràctica L₂: **Suport Vital Bàsic.** Revisió pràctica i realització mitjançant models anatòmics del procediment de RCP-b instrumentat amb DEA.

Pràctica L₃: **Sessió de simulació: cas clínic.** Presentació d'un cas clínic relacionat amb la matèria i el nivell de competència a adquirir per l'alumnat de l'assignatura, que haurà de valorar, diagnosticar i atendre correctament.

NOTA: PER A LES PRÀCTIQUES «L» ÉS **RECOMANABLE** L'ÚS DE ROBA SANITÀRIA (BATA O PIJAMA).

D) TUTORIES DE GRUP EN AULA (OBLIGATÒRIES)

S'elaborarà un calendari de tutories obligatòries per a un seguiment de l'assignatura i **abordar de manera específica** els problemes i dubtes sorgits durant l'execució dels treballs o la preparació de l'examen.

S'organitzaran tutories de grup assistides mitjançant recursos de caràcter virtual i interactiu (qüestionaris *on-line* en Aula Virtual, *Wooclap* o altres).

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	74
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	6
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{60}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		—
Elaboració de treballs individuals		7,5
Estudio i treball autònom		20
Lectures de material complementari		5
Preparació d'activitats d'avaluació		—
Preparació de classes de teoria		10
Preparació de classes pràctiques i de problemes		6
Resolució de casos pràctics		10
Resolució de qüestionaris on-line		1,5
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{60}{100})$)		60 h

8. Metodologia docent

Els temes corresponents a l'apartat de teoria (sessions «T») es realitzaran mitjançant classes magistrals d'una durada d'entre 1 i 2 hores per tema, completant les 74 hores presencials. L'estudiantat podrà intervenir, sol·licitar aclariments o solucionar dubtes, així com sol·licitar informació addicional. Quan finalitze cada unitat temàtica, es podrà dur a terme activitat d'autoavaluació utilitzant recursos de l'Aula Virtual de la Universitat de València.

Les lliçons demostratives i els exercicis pràctics (sessions «P» i «L»), que sumen un total de 7 activitats, es duran a terme en l'aula de simulació o en l'aula de pràctiques utilitzant els recursos específics en funció de la matèria i tema a tractar.

Igualment s'organitzaran tutories de grup pactades entre el professorat i l'alumnat, per atendre la demanda i necessitat d'aclariment d'aquells temes que es plantegen.

9. Avaluació

L'avaluació comprèn dues parts:

A) Sessions teòriques (75% de la nota final):

L'avaluació de la matèria teòrica es durà a terme mitjançant un examen escrit presencial i les activitats de seguiment que es plantegen durant el curs:

- 1) L'examen escrit estarà compost per preguntes de resposta múltiple (tipus test) amb 4 possibilitats de resposta, de les quals només una serà vàlida. Algunes preguntes poden estar relacionades amb la resolució de problemes i/o casos clínics. La puntuació de l'examen escrit permetrà obtenir fins al **60% de la nota final** (6 punts) i s'obindrà comptabilitzant encerts i errors, d'acord amb la següent fórmula:

$$\left(\text{Respostes correctes} - \frac{\text{Respostes incorrectes}}{n - 1} \right) \times \frac{6}{n^{\circ} \text{ de preguntes}}; \quad n = 4$$

L'examen es considerarà superat quan s'haja obtingut almenys el 50% de la nota màxima possible.

En el període de primera convocatòria d'exàmens, al gener, es convocarà un examen parcial la realització del qual serà de caràcter opcional per a l'alumnat, amb l'objectiu d'avaluar la matèria impartida fins a aquest moment. En cas d'aprovar aquesta part es guardarà la nota per a les convocatòries oficials (maig i juny); en cas de suspendre, l'alumnat s'examinarà de la matèria impartida en el primer semestre en el període establert per a la segona convocatòria. Per a considerar superat l'examen teòric és necessari superar cadascuna de les dues parts: la corresponent a la matèria impartida en el primer semestre i la corresponent a la matèria impartida en el segon semestre.

En cas de no superar una de les dues parts de l'examen teòric, la nota que figurarà en l'acta serà la de la part no aprovada (en cas que només s'haja suspès una de les dues parts) o la mitjana de totes dues parts (en cas que se suspenguen les dues).

- 2) Les activitats de seguiment (de reforç o ampliació de continguts impartits en les sessions teòriques presencials) permetran obtenir fins al **15% de la nota final** (1,5 punts). Aquestes activitats, tindran cadascuna d'elles un període concret de realització/entrega i només s'avaluaran si s'han realitzat/entregat en aqueix període establert. **NO ES PODRAN RECUPERAR/ENTREGAR EN UN ALTRE MOMENT. Aquesta nota se sumarà a la de l'examen sempre que en aquest s'haja obtingut almenys un 4,5 en cadascuna de les dues parts.**

Així, la nota conjunta de l'examen tipus test i les activitats de seguiment permetrà arribar fins a 7,5 punts, corresponents al **75% de la nota final** que s'assigna als continguts teòrics de l'assignatura.

L'avaluació de les sessions teòriques es considerarà superada quan s'haja obtingut almenys el 50% de la nota màxima possible (3,75 punts).

NOTA: Encara que les activitats de seguiment no es podran recuperar en un moment posterior al de la seua data de lliurament establert, la seua no realització no impedeix que l'alumnat pugua presentar-se a l'examen final.

B) Sessions pràctiques (25% de la nota final):

La qualificació de les sessions pràctiques suposarà el **25% de la qualificació final** (2,5 punts) i s'obindrà mitjançant: 1) el control d'assistències, 2) els resultats de l'avaluació dels possibles treballs que se sol·licitin en les sessions pràctiques, *on-line* o uns altres, i 3) per la realització d'un examen pràctic.

- (1) Assistència a les sessions pràctiques «P» o «L»:
 - a) L'assistència a 6-7 sessions pràctiques aportarà 0,5 punts.
 - b) L'assistència a 4-5 sessions pràctiques aportarà 0,25 punts.
 - c) L'assistència a menys de 4 sessions no puntua.
- (2) Les avaluacions dels treballs sobre les sessions pràctiques aportaran una nota màxima de 0,5 punts.

(3) L'examen sobre el contingut de les sessions pràctiques té un valor màxim de 1,5 punts.

NOTA: La no assistència a les sessions P i L no impedeix la realització de l'examen sobre els continguts impartits en aquestes sessions.

Per a aprovar aquesta part serà necessari obtenir almenys el 50% de la nota màxima possible (1,25 punts). En caso de no superarla en primera convocatòria, se recuperarà el examen en la fecha de segunda convocatòria.

Superades tant l'avaluació de les sessions teòriques com la de les sessions pràctiques, la qualificació final serà la suma de les puntuacions de les corresponents notes.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

A) Bibliografia bàsica

1. Swearingen P.L.; Wright J.D. (2020). *Enfermería médico-quirúrgica basada en planes de cuidado*. (5^a ed). Madrid: Elsevier.
2. Hinkle J.L.; Cheever, K.H. (2018). *Brunner y Suddarth. Enfermería Médico-Quirúrgica*. (14^a ed). Barcelona: Wolters Kluwer. (2 Volúmenes).
3. Lewis, S.L.; Bucher, L.; Heitkemper, M.M.; Harding, M.M.; Kwong, J.; Dottie, R. (2018). *Guía práctica de enfermería medico quirúrgica: Evaluación y abordaje de problemas clínicos*. (10^a ed). Barcelona: Elsevier.
4. Lemone & Burtke. (2009). *Enfermería Medicoquirúrgica. Pensamiento crítico en la asistencia del paciente*. (4^a ed). Madrid: Pearson. Prentice Hall. (2 Volúmenes).
5. Lewis, S.M.; Heitkemper, M.M.; Dirksen, S.R. (2004). *Enfermería Medicoquirúrgica. Valoración y Cuidados de Problemas Clínicos*. (6^a ed). Madrid: Elsevier. (2 Volúmenes).

(Accedir des del catàleg TROBES de la UV, per títol.)

B) Referències complementàries

1. Conselleria de Sanitat. (2007). *Guía de actuación de enfermería: manual de procedimientos*. (2^a ed). Valencia: Generalitat Valenciana.
2. Catálogo de guías de práctica clínica. Acceso en: <http://www.guiasalud.es>

C) Recursos electrònics

El professorat de l'assignatura recomanarà, en cas necessari, documents de consulta que complementen la bibliografia bàsica i específica proposada en la guia acadèmica.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en el cicle vital					
Codi assignatura	34381					
Nom assignatura	INFERMERIA MEDICO-QUIRÚRGICA II					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Tercer					
Semestre	Primer o Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials Grups	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratorio	Tutorías	Total
	7,6	0,8	0	0,4	0,2	9
	1	2	0	4	2	
Coordinació	Prof: Buigues González. Cristina Despacho: N° 3.13, FIP Correo-e: Cristina.Buigues@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Buigues González. Cristina Despatx: N° 3.13, FIP Correo-e: Cristina.Buigues@uv.es					
	Prof. 2: Puchau Peris, Inés Despatx: N° 3.14, FIP Correo-e: Ines.Puchau@uv.es					
	Prof. 3: De Maya Martínez, Ana Despatx: N° 3.14, FIP Correo-e: Ana.Maya@uv.es					
	Prof. 4: Soler Sanchis, Ángela Despatx: N° 3.14, FIP Correo-e: Angela.Soler@uv.es					
	Prof. 5: Tolsa Pastor, Carmen Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correo-e: Carmen.Tolsa@uv.es					
	Prof. 6: Despatx: Desp. prof. Ontinyent Correo-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Els avanços científics i tecnològics que ha patit la cirurgia des del segle XIX fins als nostres dies juntament amb el procés de socialització progressiu de l'assistència quirúrgica, exigeix que l'acte quirúrgic i el seu context estiga protagonitzat per un grup de professionals especialment formats, dins del qual té un paper fonamental el professional d'Infermeria en les seves diferents facetes de personal de l'àrea de quiròfan, sales de cirurgia, sales especials i reanimació quirúrgica.

En el procés de formació de l'assignatura Infermeria Quirúrgica volem guiar l'estudiant cap a un aprenentatge constructiu, orientant l'aprenentatge cap a la comprensió, i fomentant un ús estratègic o competent dels coneixements adquirits de manera que puguen permetre a l'estudiant i futur professional fer front a la resolució de problemes o tasques realment noves.

En l'assignatura d'Infermeria Quirúrgica, s'expliquen els conceptes que van a permetre a l'estudiant conèixer les etapes per les quals travessa el pacient quirúrgic, així com les necessitats i problemes derivats de la cirurgia, que van a servir de base per a la comprensió dels processos d'actuació d'Infermeria.

El programa teòric d'Infermeria Quirúrgica consta de VIII unitats docents on es desenvolupen 38 temes. Aquest programa, s'estructura al seu torn en dos grans apartats, un de general, constituït per les unitats I, II i III en què es realitza una introducció a la Infermeria Quirúrgica, sent un bloc fonamental ja que es tracta de la presa de contacte l'estudiant amb la nova assignatura, amb els seus conceptes generals, tècniques bàsiques i grans síndromes quirúrgics postoperatoris. Aquestes unitats comprenen les tres grans fases comunes a tota cirurgia, el preoperatori, el perioperatori i el postoperatori, per tant es considera la unitat més important i la base per continuar amb les especialitats quirúrgiques.

Les unitats IV a VIII tenen com a finalitat formar els estudiants en el coneixement de problemes i els trastorns quirúrgics cutanis, oncològics, de l'aparell digestiu, renal i cardiovascular.

3. Coneixements previs

Es necessiten coneixements previs d'anatomia, fisiologia, fisiopatologia, bases metodològiques, gestió i administració, farmacologia i infermeria comunitària.

4. Objectius i competències

Competències Generales:

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigits a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigits al pacient i família, en l'aplicació de cures palliatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competencias Específicas:

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arreglades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

E-23 Conèixer les cures pal·liatives i control del dolor per a prestar cures que alleugen la situació dels malalts avançats terminals.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Identificar les diferents etapes del procés quirúrgic.
2. Analitzar les diferents escales utilitzades en el procés quirúrgic.
3. Classificar l'instrumental quirúrgic bàsic.
4. Descriure els diferents tipus d'anestèsia i relacionar-les amb els procediments quirúrgics i la valoració preanestèsica.
5. Identificar els fàrmacs i material utilitzats en els diferents tipus d'anestèsia.
6. Relacionar les complicacions postoperatòries amb el procés quirúrgic.

6. Descripció de continguts

I. CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1: VALORACIÓ I CURES PREOPERATÒRIES

Tema 1: Introducció a la Infermeria Quirúrgica. Departament Quirúrgic.

Tema 2: Tipus de cirurgia. Quiròfan i equip quirúrgic.

Tema 3: Semiologia Quirúrgica.

Tema 4: Preoperatori General.

Tema 5: Risc Quirúrgic.

Tema 6: Risc tromboembòlic.

Tema 7: Risc de desequilibri hidroelectrolític en cirurgia.

Tema 8: Risc i profilaxi infecciosa.

Tema 9: Asèpsia i antisèpsia. Esterilització.

UNITAT TEMÀTICA 2: VALORACIÓ I CURES PERIOPERATÒRIES

Tema 10: Anestèsia I.

Tema 11: Anestèsia II.

Tema 12: Monitorització, cateterització i altres procediments intraoperatoris.

Tema 13: Seguretat del pacient quirúrgic.

Tema 14: Material i instrumental quirúrgic bàsic.

UNITAT TEMÀTICA 3: VALORACIÓ I CURES POSTOPERATÒRIES

Tema 15: El pacient quirúrgic en el postoperatori immediat. URPA i cures crítiques.

Tema 16: Complicacions postoperatòries.

Tema 17: Nutrició en el pacient quirúrgic.

Tema 18: Maneig del dolor en el pacient quirúrgic.

UNITAT TEMÀTICA 4: CURES D'INFERMERIA I PROGRAMES ASSISTENCIALS EN PACIENTS AMB PROBLEMES QUIRÚRGICS DIGESTIUS

Tema 19: Cirurgia laparoscòpica.

Tema 20: Bases teòriques de les cures d'infermeria als pacients amb problemes digestius I.

Tema 21: Bases teòriques de les cures d'infermeria als pacients amb problemes digestius II.

Tema 22: Cirurgia bariàtrica.

UNITAT TEMÀTICA 5: VALORACIÓ, CURES D'INFERMERIA I PROGRAMES ASSISTENCIALS EN PACIENTS AMB PROBLEMES DEL TEIXIT CUTANI I CIRURGIA PLÀSTICA

Tema 23: Cremades.

Tema 24: Atenció d'infermeria en el pacient amb problemes neoplàsics no melanocítics i melanocítics.

Tema 25: Tractament quirúrgic de les cremades.

Tema 26: Reconstrucció en cirurgia plàstica.

Tema 27: Reconstrucció en el càncer de mama.

UNITAT TEMÀTICA 6. VALORACIÓ, CURES D'INFERMERIA I PROGRAMES ASSISTENCIALS EN PACIENTS AMB PROBLEMES RENALS I URINARIS

Tema 28: Valoració i cures en el pacient amb problemes neoplàsics del tracte urinari.

Tema 29: Valoració i cures d'infermeria en el pacient amb alteració del patró d'eliminació.

UNITAT TEMÀTICA 7. CURES D'INFERMERIA EN CIRURGIA TORÀCICA TRAUMATOLÒGICA

Tema 30: Valoració i cures d'infermeria en cirurgia toràcica.

Tema 31: Valoració i cures d'infermeria en cirurgia traumatològica.

UNITAT TEMÀTICA 8: CURES D'INFERMERIA AL PACIENT AMB PROBLEMES QUIRÚRGICS CARDIOVASCULARS

Tema 32: Valoració i cures d'infermeria en el pacient amb trastorns quirúrgics cardíacs: *bypass*, tamponament cardíac.

Tema 33: Valoració i cures d'infermeria en el pacient amb trastorns quirúrgics arterials i venosos.

UNITAT TEMÀTICA 9. CURES D'INFERMERIA AL PACIENT AMB PROBLEMES QUIRÚRGICS OFTALMOLÒGICS

Tema 34: Valoració d'infermeria en pacients amb alteracions oftalmològiques.

UNITAT TEMÀTICA 10. CURES D'INFERMERIA AL PACIENT AMB PROBLEMES QUIRÚRGICS DE LA LARINGE I COLL

Tema 35: Valoració del pacient ORL. Cures d'infermeria en el pacient amb traqueostomia.

Tema 36: Cirurgia de tiroides.

II. PRÀCTIQUES «P» EN EL AULA I «L» EN LABORATORI (SALA DE PRÀCTIQUES)

Pràctica	Denominació	Hores
P ₁	Dispositius via aèria i material quiròfan	2
P ₂	Taller drenatges.	2
P ₃	Taller asèpsia, esterilització i mobilització en quiròfan.	2
P ₄	Pràctica Instrumental quirúrgic bàsic.	2
L ₁	Simulació/Avaluació de casos.	2
L ₁	Simulació/Avaluació de casos.	2

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	76
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	4
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{60}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		2
Elaboració de treballs en grup		—
Elaboració de treballs individuals		10
Estudi i treball autònom		18
Lectures del material complementari		4
Preparació d'activitats d'avaluació		4
Preparació de classes de teoria		4
Preparació de classes pràctiques i de problemes		8
Resolució de casos pràctics		10
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times (1 - $\frac{40}{100}$))		60 h

8. Metodologia docent

1. Modalitat classes presencials-teòriques:

- S'utilitzarà la lliçó magistral participativa, junt al treball cooperatiu en les sessions resolució de casos clínics.
- S'utilitzarà la metodologia de classe inversa: el professorat penjarà vídeos, lectures o qualsevol altra activitat que l'alumnat pugua realitzar de manera independent, fora de l'horari de classe, i l'aula es transforma en un punt de trobada on es realitzen activitats pràctiques i de manera cooperativa.

2. Modalitat classes presencials-pràctiques:

- L'estudiantat haurà de fer 8 hores de modalitat pràctica en grup P (30 estudiants) on s'utilitzarà la metodologia de seminari i exposició de treball cooperatiu, i 4 hores de pràctiques L (16 estudiants) amb simulacions i resolució de casos clínics.

Pràctica	Denominació	Metodologia
P ₁	Dispositius via aèria i material quiròfan	Mètode actiu: seminari obert
P ₂	Taller drenatges.	Mètode actiu: seminari obert
P ₃	Taller asèpsia, esterilització i mobilització en quiròfan.	Mètode actiu: seminari obert
P ₄	Pràctica Instrumental quirúrgic bàsic.	Mètode actiu: seminari obert/pràctica entre iguals
L ₁	Simulació/Avaluació de casos.	Mètode demostratiu: Simulació
L ₁	Simulació/Avaluació de casos.	Mètode demostratiu: Simulació

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura serà una combinació d'avaluació contínua i d'avaluació final mitjançant un examen tipus «test». Perquè totes dues avaluacions siguin sumatives, s'haurà d'aprovar cadascuna de les parts de manera individual.

1) Examen escrit (Valor: 60% de la puntuació total).

L'examen consistirà en una prova escrita amb 40 preguntes tipus «test» amb 4 opcions de resposta. En les preguntes «test», cada 4 respostes incorrectes restarà un resposta encertada.

Aquesta part es considerarà aprovada després d'haver obtingut 5 punts sobre els deu, equivalents a la puntuació màxima assolible.

2) Avaluació contínua (40%)

- Resolució de cas clínic individual (10%) .
- Treball grupal Grup de 4-5 persones màxim (10%): elaboració d'una infografia relacionada amb semiologia, fisiopatologia, prevenció y/o cures de processos quirúrgics.
- Assistència i participació: l'assistència a les pràctiques és de caràcter obligatori. L'alumnat podrà adquirir fins a un 10% de la nota final, amb l'assistència a classe en les seues distintes modalitats i la participació/realització de les activitats proposades en elles. (Actividad NO RECUPERABLE)
- Avaluació pràctica de casos clínics quirúrgics, identificació de material, preparació de la taula quirúrgica, identificació material via aèria i resolució de preguntes (10%).
- Perquè esta part siga sumativa a la puntuació de l'examen escrit, serà necessari aprovar cada un dels subapartats. L'alumnat que suspenguera alguna de les parts, podrà recuperar-les en una segona convocatòria, amb excepció de les activitats realitzades al llarg del curs.

En el cas de suspendre alguna de les parts de l'avaluació, en l'acta es reflectirà la puntuació més alta d'entre les parts suspeses.

En el cas de suspendre la part pràctica, el professorat de l'assignatura determinarà una hora en la data de la segona convocatòria assignada a l'assignatura per la CAT per a poder recuperar aquesta part.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referències bàsiques

1. Fuller, J. (2021). *Instrumentación Quirúrgica. Teoría, técnicas y procedimientos*. 5^a ed. Buenos Aires: Panamericana.
2. Miller RD. (2105). *Anestesia*. 8^a ed. Madrid: Elsevier.
3. Courtney Townsend R. Daniel Beauchamp B. Mark Evers Kenneth Mattox. (2017). *Sabiston. Tratado de Cirugía: Fundamentos Biológicos de la práctica Quirúrgica Moderna*. 20^a ed. Elsevier.

Referències complementàries

1. Archundia A. (2014). *Cirugía 1 - Educación Quirúrgica*. 5^a ed. Madrid: McGrawHill.
2. Arias J, Aller M A, Arias J A, Lorente L. (1999). *Fisiopatología Quirúrgica*. Madrid: Tébar.
3. Brunicardi C. (2015). *Principios De Cirugía de Schwartz*. 10^a ed. McGraw-Hill/Interamericana.
4. De Borja F. (2007). *Compendio de Anestesiología para Enfermería*. Elsevier España.
5. Durán H, Arceluz I, et al. (2002). *Compendio de Cirugía*. 1^a ed. Madrid: McGrawHill.
6. Gómez AJ. (2010). *Manual práctico de instrumentación quirúrgica en enfermería*. Barcelona: Elsevier.

7. Lewis S M, Heitkemper M M, Dirksen S R. (2004). *Enfermería Médico Quirúrgica*. 6^a ed. Barcelona: Elsevier.
8. Martín A. (2005). *Patología Quirúrgica*. Madrid: Elsevier.
9. Morgan E, Mikhail M. (2010). *Anestesiología Clínica*. 4^a ed. México: Manual Moderno.
10. Serra I. (2015). *Manual práctico de instrumentación quirúrgica en Enfermería*. 2^a ed. Barcelona: Elsevier.
11. Swearingen P. (2008). *Manual de Enfermería Médico Quirúrgica*. 6^a ed. Barcelona: Elsevier-Mosby.
12. Wolff K, Johnson R A, Suurmond D. (2007). *Atlas en color y sinopsis de dermatología clínica*. 5^a ed. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
13. Brunner LS, Suddarth DS. (2018). *Enfermería Médico-Quirúrgica*. 12^a ed. Madrid: Interamericana/McGraw-Hill.

Altres referències

1. Bibliotecas UV.
Recursos electrònics per a estudiant: <https://uv-es.libguides.com/estudiants>.
Trobes catàleg de la biblioteca: trobes.uv.es
2. Anestesiari — <https://anestesiari.org>
3. Asociación Española de Enfermería Quirúrgica. — <http://www.aeeq.net>
4. Sociedad Española de Anestesiología, Reanimación y Tearapútica de dolor. — <https://www.sedar.es>
5. Sociedad Española de Oncología Quirúrgica (SEOQ) — <http://www.seoq.org>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria
Matèria	Infermeria en el cicle vital
Codi assignatura	34382
Nom assignatura	INFERMERIA EN LA SALUT GERONTO-GERIÀTRICA
Caràcter	Formació obligatòria
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Segon
Semestre	Primer
Departament	Infermeria
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 60% → 67,5 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Informàtica Laboratori Tutories Total
Grups	5,95 0,6 0 0 0,2 6,75
	1 2 0 0 2
Coordinació	<p>Prof: Julián Rochina, Iván Despatx: N° 2.6, FIP Correu-e: Ivan.Julian@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Perez Ros, María Pilar Despatx: N° 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es</p>
Professorat	<p>Prof. 1: Julián Rochina, Iván Despatx: N° 2.6, FIP Correu-e: Ivan.Julian@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Brage Serrano, Ricardo Despatx: N° 3.4, FIP Correu-e: Ricardo.Brage@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Perez Ros, María Pilar Despatx: N° 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: García Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.Garcia-Molina@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Rochina Rodríguez, Begoña Despatx: Desp. Prof. Assoc., FIP Correu-e: Begona.Rochina@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Aroca Fernández, Laura Despatx: Desp. Prof. Assoc., FIP Correu-e: Laura.Aroca@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Enrique Domínguez, Fernando Despatx: Desp. Prof. Assoc. (Ontnyent) Correu-e: Fernando.Enrique@uv.es</p>

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Un fet que ha caracteritzat demogràficament al segle XX ha estat l'increment en l'expectativa de vida que ha tingut lloc en la societat occidental. A causa d'una sèrie de millores sanitàries i sobretot socials, una major proporció de persones arriben a edats per sobre dels 65 anys.

La Gerontologia és una disciplina jove que va començar a desenvolupar-se a principis del segle XX i té un doble objectiu: des d'un punt de vista quantitatiu, la prolongació de la vida, donar més anys a la vida, i alentir la mort, i des d'un punt de vista qualitatiu, la millora de la qualitat de vida de les persones majors, és a dir, donar més vida als anys. Per a marcar l'acció de dites objectives, la Gerontologia es nodreix essencialment de les ciències biològiques (la biologia, la bioquímica, la medicina, la infermeria, etc.), psicològiques (psicologia del desenvolupament, social, cognitiva, etc.) i de les ciències socials (demografia, ecologia humana, salut pública, sociologia, antropologia, economia, dret, etc.). La relació entre totes aquestes disciplines és la base principal per a seguir avançant en el coneixement del procés d'envellir.

En la modalitat presencial teòrica, les unitats temàtiques s'han organitzat de manera que permeten aglutinar els elements conceptuals, metodològics i els àmbits d'intervenció de la Infermeria Geronto-Geriàtrica que d'una altra manera podrien quedar dispersos. Cada unitat està constituïda per un nombre determinat de temes que van d'allò més general a allò més específic.

La modalitat de pràctica en aula, de treball autònom i de treball cooperatiu de l'alumnat engloba dos grans apartats:

- a) Coneixements propis de l'assignatura. Assignant a estes modalitats els continguts que pugen desenrotllar-se d'esta manera, com ara els mitjans d'adaptació per a l'autoatenció i el domicili, l'atenció no professional, les demències tipus Alzheimer, les disfàgies i el procés d'envelliment humà, entre altres.
- b) Coneixements transversals a l'assignatura. Es treballaran els continguts teòrics transversals amb altres assignatures, referits a les particularitats de la població anciana.

Aquestes modalitats explotaran els mitjans virtuals i multimèdia a la disposició de l'alumnat.

3. Coneixements previs

Les assignatures ja cursades per l'alumnat relacionades amb el temari impartit en l'assignatura pertanyen a:

Mòdul 1: «Formació Bàsica Comuna»: «Anatomia humana», «Fisiologia», «Fonaments de psicologia en ciències de la salut», «Sociologia, gènere i salut», «Bioestadística i TIC aplicades a les CC de la Salut», «Farmacologia», «Nutrició i Dietètica», «Fisiopatologia».

Mòdul 2: «Ciències de la Infermeria»: «Infermeria Comunitària» i «Infermeria Médico-Quirúrgica I».

4. Objectius i competències

Competències generals

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigides al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesis, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-19 Comprendre els canvis associats al procés d'envellir i la seua repercussió en la salut. Identificar les modificacions estructurals, funcionals, psicològiques i de formes de vida associades al procés d'envellir. Conèixer els problemes de salut més freqüents en les persones majors. Seleccionar-les intervencions cuidadores dirigides a tractar o a prevenir els problemes de salut i la seua adaptació a la vida diària mitjançant recursos de proximitat i suport a la persona anciana.

E-21 Conèixer la legislació aplicable i el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, inspirat en el codi europeu d'ètica i deontologia infermera. Prestar cures, garantint el dret a la dignitat, privadesa, intimitat, confidencialitat i capacitat de decisió del pacient i família. Individualitzar la cura considerant l'edat, el

gènere, les diferències culturals, el grup ètnic, les creences i valors.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Assumeix l'envelliment humà com un procés universal.
2. Selecciona la gerontologia i geriatria com ciències d'estudi de la població anciana.
3. Interpreta les estratègies d'investigació en el camp de la gerontologia i geriatria.
4. Reconeix els factors que configuren l'atenció integral a la persona anciana i a la família.
5. Diferencia les etapes de la Valoració Geriàtrica Integral analitzant les diferents eines que integren el procés.
6. Reconeix els instruments de valoració geriàtrica que s'apliquen per a detectar les necessitats i problemes de les persones majors i les seues guaridores.
7. **Distingeix les proves complementàries de diagnòstic per imatge més útils per conèixer l'evolució de patologies geriàtriques.**
8. Situa els nivells d'atenció del Sistema de Salut i Dependència.
9. Relaciona els aspectes legals i institucionals amb les persones majors.
10. Enumera les característiques de la persona anciana autònoma, fràgil i/o dependent.
11. Reconeix els principals canvis fisiològics produïts per l'envelliment.
12. Examina les característiques de les alteracions de salut de la població anciana respecte a l'adult i jove.
13. Reconeix els aspectes mentals de les persones ancianes.
14. Distingeix els aspectes socials de l'envelliment.
15. Identifica les diferents síndromes geriàtriques i la intervenció d'infermeria.
16. Valora la importància de la figura de la cura no professional en l'atenció a la persona anciana.
17. Assumeix l'envelliment actiu com objectiu personal, institucional i social.
18. Distingeix les estratègies per a promocionar l'envelliment actiu.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA DE CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA I: Introducció a la Infermeria Geronto-Geriàtrica.

Tema 1: **Conceptes bàsics de la Gerontologia i Geriatria.**

Tema 2: **Envelliment Actiu i la Qualitat de Vida Percebuda. Envelliment amb èxit. Imatge social de l'ancianitat.**

Tema 3: **Dependència en Geriatria.**

Tema 4: **Àmbits d'actuació de la Infermeria Geronto-Geriàtrica.**

UNITAT TEMÀTICA II: Bases teòriques i eines per a l'estudi de l'envelliment.

Tema 5: **Procés de l'envelliment humà.**

Tema 6: **Sociodemografia i epidemiologia de la vellesa.**

Tema 7: **Valoració Geriàtrica Integral.**

Tema 8: **Radiodiagnòstic aplicat a geriatria.** Fonaments. Objectius. Prevenció de riscos.

UNITAT TEMÀTICA III: Els processos biològics, psicològics i socials en l'envelliment humà.

Tema 9: **Canvis físics relacionats amb el procés d'envellir.** Canvis histològics i fisiològics de les persones ancianes en els sistemes musculoesquelètic, respiratori, digestiu, circulatori i nerviós (inclosos els òrgans dels sentits). —Aquestos continguts s'impartiran junt amb els del tema 13—

Tema 10: **Aspectes generals dels canvis psicològics relacionats amb el procés d'envellir.** Canvis en els processos mentals, intel·lectuals i neurològics.

Tema 11: **Aspecte generals dels canvis socials relacionats amb el procés d'envellir.** Característiques socioeconòmiques, el treball, l'habitatge i l'alimentació.

UNITAT TEMÀTICA IV: Els problemes de salut i socials de la població anciana.

Tema 12: **Estat de salut de la població anciana.** Característiques generals i específiques dels principals problemes de salut en la població anciana.

Tema 13: **Problemes de salut més freqüents en les persones ancianes.** Problemes de salut que, sense ser síndromes geriàtriques, són rellevants en l'àmbit dels sistemes musculoesquelètic, respiratori, digestiu, circulatori i nerviós (inclosos els òrgans dels sentits). **Imatges de radiodiagnòstic.** —Aquestos continguts s'impartiran junt amb els del tema 8—

Tema 14: **Síndromes geriàtrics de major incidència I. Envel·liment de la pell i úlceres. Envel·liment cutani. Deshidratació de la pell. Cures de la pell en l'envelliment. Úlceres per pressió.**

Tema 15: **Síndromes geriàtrics de major incidència II. Incontinència urinària.** Concepte i tipus. Classificació i actuació d'Infermeria. **Imatges de radiodiagnòstic.**

Tema 16: **Síndromes geriàtrics de major incidència III. Deshidratació.** Concepte i causes per augment de pèrdues i disminució de l'aportació. Detecció i prevenció. Rehidratació en les persones ancianes.

Tema 17: **Síndromes geriàtrics de major incidència IV. Caigudes i immobilització.** Caigudes: Causes. Conseqüències. Prevenció. Fractures en la població anciana. **Imatges de radiodiagnòstic.** Síndrome psicològica postcaiguda. Síndrome d'immobilització.

Tema 18: **Problemes neurològics de major importància.** Accident Cervell Vascular agut, Demències tipus Alzheimer i Síndromes parkinsonians. Conceptes. Classificacions. Cures generals i específics. **Imatges de radiodiagnòstic.**

Tema 19: **Farmacologia i persones ancianes.**

Tema 20: **Processos terminals i declivi de l'organisme en la persona anciana.** Etapa final. Reconciliació i relleu altruista. Dimensió espiritual.

Tema 21: **L'aïllament i la solitud en la persona anciana.** Situació i caracterització en les persones majors: duel i depressió, autoestima i problemes en l'ambient familiar. El suïcidi en l'ancianitat.

B) PROGRAMA DE CONTINGUT PRÀCTIC EN AULA (P)

Oportunament s'indicarà en classe la temàtica de les classes pràctiques (modalitat P).

Aquestes pràctiques varien de curs en curs, adaptant-se a les novetats en la matèria i donant resposta a les necessitats detectades en l'alumnat.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	59,5
Classes pràctiques en aula	P	6,0
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2,0
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{60}{100})$		67,5 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		5 h
Elaboració de treballs individuals		—
Estudi i treball autònom		26 h
Lectures del material complementari		5 h
Preparació d'activitats d'avaluació		6 h
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		3 h
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100}))$		45 h

8. Metodologia docent

A) Modalitat de classes presencials teòriques

Classes magistrals participatives (grups de 60 alumnes/as) de 120 minuts en les quals s'exposaran els coneixements bàsics sobre els temes, combinades amb alguna classe dialogada i/o realització d'exercicis en aula.

Modalitat «Aula Invertida»: L'alumnat disposarà a l'Aula Virtual d'un repositori audiovisual amb els continguts necessaris per treballar aquest temari. Amb una antelació mínima de dos dies es donarà a conèixer a l'alumnat quan es treballaran a l'aula cada un d'aquests continguts. El dia assignat es realitzaran a l'aula activitats participatives o de treball autònom relacionats amb els audiovisuals per a refermar la seva aplicació pràctica. Els continguts teòrics audiovisuals i els que es desenvolupen en les activitats d'aula s'avaluaran en l'examen teòric. Les activitats en aula relacionades amb aquesta modalitat docent no són d'obligatòria assistència.

B) Modalitat de classes presencials pràctiques

Sis hores de docència en modalitat Pràctiques d'aula (Grups de 30 alumnes) en les que es desenvoluparan continguts transversals amb les assignatures del mateix semestre de la titulació de grau. L'alumnat treballarà en les sessions «P» segons les pautes plantejades el dia de la presentació de l'assignatura. La valoració d'aquestes activitats s'incorporaran a l'avaluació del treball cooperatiu i autònom de l'assignatura. L'assistència a les pràctiques d'aula és obligatòria. L'absència a les mateixes suposa, en segona convocatòria, realitzar la modalitat d'examen tipus B (descrita a l'apartat d'Avaluació).

C) Modalitat de tutories guiades

Dues hores de docència (grups de 30 alumnes) en les quals se supervisarà el producte elaborat com part del treball cooperatiu.

D) Treball autònom i cooperatiu

En les hores destinades a esta modalitat l'alumnat abordarà els continguts propis i transversals a l'assignatura detallats en l'apartat «Resum». Per a això es podrà valdre de diversos continguts multimèdia per a la realització de proves objectives i de desenrotllament *on line*, a més de l'elaboració d'un treball grupal.

9. Avaluació

Es realitzarà mitjançant la valoració del compliment dels criteris d'aprenentatge, utilitzant per a això diferents ferramentes avaluatives i convocatòries. En qualsevol cas l'assignatura se superarà en obtenir una nota final de 5 punts sobre 10. La participació en les pràctiques d'aula es tindrà en compte a l'hora de la nota final, podent augmentar-la o disminuir-la fins a 1 punt.

En primera convocatòria

1. Prova escrita final —70% (set punts sobre deu)—, amb preguntes en les que s'utilitzaran respostes d'opció múltiple y/o preguntes vertader-fals, tant en el cas d'examen presencial, o en qualsevol de las modalitats possibles en els qüestionaris d'Aula Virtual, en el caso que siga "online". Per a aprovar l'assignatura és condició indispensable obtenir una puntuació mínima de 3,5 punts sobre 7 en esta prova.
2. Ferramentes avaluatives basades en el treball cooperatiu i autònom —30% (tres punts sobre deu)—. La puntuació mínima amb què s'inclourà esta nota en el sumatori final serà de 2 punts sobre 3. No superar este apartat no suposa el suspens de l'assignatura. Les rúbriques d'avaluació necessàries en esta modalitat es facilitaran a l'alumnat el primer dia de l'assignatura.
3. Per poder realitzar l'examen en primera convocatòria s'han d'haver cursat les pràctiques obligatòries en aula. En cas de no haver acudit a les pràctiques d'aula, l'alumne/a passarà a realitzar la seua avaluació en segona convocatòria, amb la Modalitat B.

En segona convocatòria

Modalitat A. Per a aquell alumnat que complisca una de les dues característiques:

- a) No haja aconseguit la puntuació mínima exigida per a la prova escrita final.
- b) Haja aconseguit la puntuació mínima exigida per a la prova escrita final, però el sumatori final junt amb la puntuació obtinguda en «Eines avaluatives basades en el treball cooperatiu i autònom» no supere la nota final de 5 sobre 10.

En aquest cas l'alumnat realitzarà una prova escrita amb les mateixes característiques de la primera convocatòria, a fi d'obtenir una nota final mínima de 5 sobre 10.

Modalitat B. En aquesta modalitat el 100% de la nota s'obindrà:

- i. Prova escrita —70% (set punts sobre deu)—: en les que s'utilitzaran respostes d'opció múltiple y/o preguntes vertader-fals.
- ii. Prova escrita —30% (tres punts sobre deu)—: preguntes de desenrotllament sobre tots els continguts avaluats en el treball cooperatiu i autònom.

En el cas de suspendre alguna de les parts de què consta l'avaluació, a l'acta es reflectirà la puntuació de la part suspesa (o la major de les puntuacions de les parts suspeses). Açò val tant per a la primera com per a la segona convocatòria.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Ballesteros Jiménez, S. *Gerontología: un saber multidisciplinar*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia, 2004.
2. Cervera, M C y Saiz García, J. *Actualización en Geriatria y Gerontología*. Alcalá la Real Jaén: Formación Alcalá, 2004.
3. Salvador Carulla, L; Cano Sánchez, A y Cabo-Soler, J. *Longevidad. Tratado integral sobre salud en la segunda mitad de la vida*. Madrid: Médica Panamericana, 2003.
4. Guillén Llera, F; Pérez Del Molino Martín, J y Petidier Torregrossa, R. *Síndromes y Cuidados En El Paciente Geriátrico*. Barcelona etc.: Elsevier-Masson, 2008.
5. Millán Calenti, J C. *Principios de Geriatria y Gerontología*. Madrid: McGraw-Hill Interamericana, 2006.

Bibliografia complementària

1. Álvarez Gregori, J; Macías Núñez, J F. *Dependencia en geriatría*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2009.
2. Campo Urbano, S. *Introducción a la Gerontología Social*. Madrid: Instituto Nacional de Servicios Sociales, 1981.
3. Crespo Santiago, D. *Biogerontología*. Santander: Universidad de Cantabria, 2006.
4. Fernández Ballesteros, R. *Gerontología Social*. Madrid: Pirámide, 2000.
5. García Crespo, Mª P. *Programa preventivo para mayores*. Madrid: Ediciones Díaz de Santos, 2006.
6. Giró Miranda, J. *Envejecimiento activo, envejecimiento en positivo*. Logroño: Universidad de La Rioja, Servicio de Publicaciones, 2006.
7. Gonzalo, L M. *Tercera edad y calidad de vida*. Barcelona: Editorial Ariel, 2002
8. Kane, R A. *Evaluación de las necesidades en los ancianos: guía práctica sobre los instrumentos de medición*. Barcelona: SG, 1993.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en el cicle vital					
Codi assignatura	34383					
Nom assignatura	INFERMERIA MEDICO-QUIRÚRGICA EN SITUACIONES ESPECIALES					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Tercer					
Semestre	Segon o Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 60% → 90 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratorio	Tutorías	Total
Grups	7,6	0,4	0	0,8	0,2	9
	1	2	0	4	2	
Coordinació	Prof: Julián Rochina, Iván Despacho: N° 2.6, FIP Correo-e: Ivan.Julian@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Julián Rochina, Iván Despatx: N° 2,6, FIP Correu-e: Ivan.Julian@uv.es <hr/> Prof. 2: Fonfría Vivas, Rosa Despatx: N° 3.26, FIP Correu-e: Rosa.Fonfria@uv.es <hr/> Prof. 3: González Torrijos, Jaime Despatx: Desp. Prof. Assoc. FIP Correu-e: Jaime.Gonzalez@uv.es <hr/> Prof. 4: de Maya Martínez, Ana Despatx: Desp. Prof. Assoc. FIP Correu-e: Ana.Maya@uv.es <hr/> Prof. 5: Rochina Rodríguez, Begoña Despatx: Desp. Prof. Assoc. FIP Correu-e: Begona.Rochina@uv.es <hr/> Prof. 6: Aroca Fernandez, Laura Despatx: Desp. Prof. Assoc. FIP Correu-e: Laura.Aroca@uv.es <hr/> Prof. 7: Ciscar Carreres, Antoni Despatx: Desp. Prof. Assoc. Ontinyent Correu-e: Antoni.Ciscar@uv.es <hr/> Prof. 8: Gijon Gonzalez, Carmen Raquel Despatx: Desp. Prof. Assoc. Ontinyent Correu-e: Carmen.Gijon@uv.es <hr/> Prof. 9: Trigoso Arjona, M ^a Eugenia Despatx: Correu-e: Maria.Eugenia.Trigoso@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

En esta assignatura s'arreglen les situacions especials en l'abordatge de les cures médico-quirúrgiques separades en quatre grans blocs:

1. Traumatologia i ortopèdia.
2. Oncologia.
3. Atenció a problemes médico-quirúrgics d'otorrinolaringologia (ORL) i oculars.
4. Pacient crític.

Els continguts teòrics es recolzaran en pràctiques d'aula i de laboratori.

3. Coneixements previs

Les assignatures ja cursades per l'alumnat relacionades amb el temari impartit en aquesta assignatura pertanyen a:

1. Mòdul 1: Formació Bàsica Comuna.
 - a) Anatomia humana.
 - b) Fisiologia.
 - c) Fonaments de biologia i bioquímica.
 - d) Farmacologia.
 - e) Fisiopatologia.
2. Mòdul 2: Ciències de la Infermeria.
 - a) Infermeria Médico-Quirúrgica I.
 - b) Infermeria en la salut infantil i de l'adolescent.
 - c) Infermeria en la salut geronto-geriàtrica.
3. Mòdul 3: Pràctiques tutelades i Treball Fi de Grau.
 - a) Introducció a la pràctica d'Infermeria.

De forma paral·lela, apareixeran coneixements transversals amb les assignatures que es cursen en el mateix semestre:

1. Mòdul 2: Ciències de la Infermeria:
 - (a) Infermeria Médico-Quirúrgica II.

4. Objectius i competències

Competències generals:

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

- G-6** Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.
- G-10** Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.
- G-11** Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.
- G-12** Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.
- G-13** Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.
- G-14** Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.
- G-15** Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
- G-16** Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.
- G-17** Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.
- G-20** Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.
- G-21** Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.
- G-22** Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigides al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.
- G-25** Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.
- G-26** Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.
- G-28** Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.
- G-32** Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.
- G-33** Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.
- G-37** Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques:

- E-13** Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.
- E-16** Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arrellegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.
- E-21** Conèixer la legislació aplicable i el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, inspirat en el codi europeu d'ètica i deontologia infermera. Prestar cures, garantint el dret a la dignitat, privadesa, intimitat,

confidencialitat i capacitat de decisió del pacient i família. Individualitzar la cura considerant l'edat, el gènere, les diferències culturals, el grup ètnic, les creences i valors.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

L'alumnat:

1. Assumix les cures exposats en l'assignatura com propis d'infermeria.
2. Reconeix els factors que configuren l'atenció integral a les persones afectades per les patologies exposades en l'assignatura i a la seua família.
3. Diferència les etapes de l'avaluació en les patologies exposades, analitzant les diferents ferramentes que integren el procés.
4. Reconeix els instruments de valoració clínica que s'apliquen per a detectar les necessitats i problemes.
5. Ubica els nivells d'atenció del Sistema de Salut en cada patologia.
6. Enumera les característiques de la persones afectades per estes patologies.
7. Reconeix els principals canvis fisiològics, psicològics i socials produïts per les alteracions de salut exposades.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA DE CONTINGUT TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1: TRAUMATOLOGIA I ORTOPÈDIA

Tema 1: **Traumatismes: Generalitats. Actuació d'Infermeria en les contusions.**

Tema 2: **Histologia de la pell i teguments. Salut cutània.**

Tema 3: **Procés biològic cicatricial. Ferides.**

Tema 4: **Antisèptics. Apòsits.**

Tema 5: **Sutures.**

Tema 6: **Actuació d'Infermeria en els traumatismes musculars i tendinosos.**

Tema 7: **Estructura biomecànica i funció del teixit ossi. Aspectes d'Infermeria en les fractures en general.**

Tema 8: **Aspectes d'infermeria en el procés de consolidació de les fractures. Actuació d'Infermeria en les fractures.**

Tema 9: **Teoria de l'embenatge.**

Tema 10: **Actuació d'Infermeria en el peu diabètic.**

UNITAT TEMÀTICA 2: ONCOLOGIA

Tema 11: **Introducció a la oncologia. Comunicació en l'àmbit de la oncologia.**

Tema 12: **El càncer.**

Tema 13: **Hemopaties malignes.**

Tema 14: **Tipus de càncer: digestiu, de pulmó, de mama, genitourinari, ORL i altres.**

Tema 15: **Tractaments del càncer.**

Tema 16: **Vies d'administració dels tractaments.**

Tema 17: **Hospital de dia i administració dels tractaments.**

Tema 18: **Efectes secundaris dels tractaments.**

Tema 19: **Assajos clínics.**

UNITAT TEMÀTICA 3: PACIENT CRÍTIC

Tema 20: **Aspectes conceptuals de les cures crítiques. Semiologia de les cures crítiques. (2 hores)**

Tema 21: **Accessos vasculars en les unitats de crítics. (2 hores)**

Tema 22: **Cures cardiològiques: monitoratge hemodinàmic. (2 hores)**

Tema 23: **Cures respiratòries: abordatge invasiu de la via aèria. Ventilació mecànica. Ventilació no invasiva. Cures d'infermeria. Monitoratge respiratori bàsic. (2 hores)**

Tema 24: **Cures neurològiques: hipertensió cranial. Mesurament invasiu de la PIC. Cures d'infermeria. Monitoratge neurològic bàsic en unitats de crítics. (2 hores)**

Tema 25: **Cures nefrològics: tècniques de depuració contínua en unitats de crítics. (2 hores)**

B) PROGRAMA DE CONTINGUT PRÀCTIC

Oportunament s'indicarà en classe la temàtica de les classes pràctiques (modalitat P).

Aquestes pràctiques varien de curs en curs, tenint en compte les unitats temàtiques. Un curs les pràctiques guarden relació amb Traumatologia, altre curs amb Crítics i al següent amb Oncologia.

Pràctica en aula (modalitat «P»)

Quatre hores de docència en modalitat Pràctiques d'aula (grups de 30 alumnes/as) en les quals l'alumnat realitzarà activitats relacionades amb l'assignatura. Aquestes pràctiques versaran sobre els continguts de patologies oftalmològiques, de la nasofaringe i la laringe.

Pràctica de laboratori docent (modalitat «L»)

Huit hores de docència en modalitat Pràctiques de laboratori (grups de 15 alumne) en les que l'alumnat realitzarà tècniques clíniques relacionades amb l'assignatura. L'assistència a estes pràctiques és de caràcter obligatori i necessari per a poder presentar-se l'examen teòric.

En este cas les pràctiques correspondran al contingut següent:

1. **Embenat dur.** La pràctica consistirà en l'ensinistrament sobre la tècnica i materials necessaris per a l'aplicació i retirada d'un embenatge ajustat de guix en l'extremitat inferior.
2. **Embenat funcional.** La pràctica consistirà en l'ensinistrament sobre la tècnica i materials necessaris per a l'aplicació de embenatges funcionals com a tractament inicial i/o definitiu de les distensions lligamentoses més habituals (turvell, primera articulació interfalàngica...) així com per la fascitis plantar.
3. **Sistemes de compressió.** La pràctica consistirà en l'ensinistrament sobre la tècnica i materials necessaris para a l'aplicació de embenatges tous protectors i compressius. La zona anatòmica d'elecció serà l'extremitat inferior.
4. **Tècnica de sutura.** La pràctica consistirà en l'ensinistrament sobre la tècnica i materials necessaris per realitzar la tècnica de sutura discontinua i contínua intradèrmica.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	76
Classes pràctiques en aula	P	4
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	8
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{60}{100}$)		90 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		3
Elaboració de treballs individuals		12
Estudi i treball autònom		30
Lectures del material complementari		5
Preparació d'activitats d'avaluació		1
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		6
Resolució de qüestionaris on-line		3
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{40}{100})$)		60 h

8. Metodologia docent

Modalitat presencial teòrica:

Classes magistrals participatives en grups de 60 alumnes, en què s'exposaran els coneixements bàsics sobre els temes, combinades amb alguna classe dialogada i/o realització d'exercicis en aula.

Quan el professorat ho considere oportú, indicarà aquells continguts impartits en classe que s'hauran d'ampliar a partir de la bibliografia específica recomanada.

Modalitat «Aula Invertida»:

L'alumnat disposarà en l'Aula Virtual d'un repositori audiovisual amb els continguts necessaris per a treballar este temari. Amb una antelació mínima de dos dies es donarà a conèixer l'alumnat quan se'n van a treballar en l'aula cada un d'estos continguts. El dia assignat es realitzaran en l'aula activitats participatives o de treball autònom relacionats amb els audiovisuals per a refermar la seua aplicació pràctica. Els continguts teòrics audiovisuals i els que es desenvolupen en les activitats d'aula s'avaluaran en l'examen teòric. Les activitats en aula relacionades amb esta modalitat docent no són d'obligatòria assistència.

Modalitat presencial pràctica:

Veure secció 6: «Descripció de continguts».

Modalitat pràctiques de laboratori:

Veure secció 6: «Descripció de continguts».

Modalitat de tutories guiades:

Dues hores de docència (grups de 15 alumnes) en les que se supervisarà l'adquisició dels coneixements teoricopràctics de l'assignatura.

Treball autònom i cooperatiu: en les hores destinades a esta modalitat l'alumnat reforçarà el contingut teòric-pràctic relacionat amb l'assignatura.

9. Avaluació

Es realitzarà una avaluació tant teòrica com de component pràctic (casos clínics) i de laboratori.

1. **Avaluació de la part teòrica:** Suposa un 70% de la nota final de l'assignatura. Es realitzarà un examen comú a tots els continguts teòrics impartits en l'assignatura. La modalitat de l'examen podrà ser: examen presencial amb preguntes de desenvolupament i/o preguntes curtes i/o test i/o veritable fals, o examen "online" emprant qualsevol modalitat de preguntes possibles en Aula Virtual. És necessari aprovar aquesta avaluació per superar l'assignatura. El dia de presentació es posarà en coneixement de l'alumnat els detalls específics de la prova d'avaluació.
2. **Avaluació dels Casos Clínics:** Suposa un 30% de la nota final de l'assignatura. L'avaluació es durà a terme mitjançant la resolució de casos clínics corresponents als continguts impartits en l'assignatura i treballats a l'aula. És necessari aprovar aquesta avaluació per superar l'assignatura. El dia de presentació es posarà en coneixement de l'alumnat els detalls específics de la prova d'avaluació.

En el cas de suspendre alguna de les parts de què consta l'avaluació, a l'acta es reflectirà la puntuació de la part suspesa (o la major de les puntuacions de les parts suspeses).

En el cas que se suspenga en primera convocatòria algun apartat de l'Avaluació l'alumnat haurà de preparar, per a segona convocatòria, aquells continguts i/o pràctiques (casos clínics i de laboratori) que determinin els docents de l'assignatura.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referències bàsiques

1. Cotran R.S., Kumar V., Collins T. (2000). *Robbins. Patología estructural y funcional*. 6^a ed. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana de España.
2. Balibrea Cantero O J.L. et al. (2003). *Traumatología*. Madrid: Marban.
3. Forriol Campos F. (2010). *Manual de cirugía ortopédica y traumatología*. Madrid: Médica Panamericana.
4. Nicolás J.M. (2010). *Atención al enfermo crítico y emergencias*. Barcelona: Elsevier.
5. Parra Moreno M., Arias Rivera S., Estevan de la Torre A. (2003). *Procedimientos y técnicas en el paciente crítico*. Madrid: MASSON.

Referències complementàries

1. VV.AA. (2010). *Ventilación mecánica*. Libro del Comité de Neumonología Crítica de la SATI (2^a ed.) Madrid: Panamericana.
2. Portal de Medicina intensiva: <http://www.semicyuc.org>
3. Sociedad española de Enfermería Intensiva y Unidades Coronarias:
<http://www.seeiuc.com/portal.htm>
4. Asociación Española de Enfermería en Anestesia- Reanimación y terapia del dolor:
<http://www.aseedar-td.org/faq.html>
5. Enfermería en cuidados críticos FACEBOOK :
<http://es-la.facebook.com/pages/enfermeria-en-cuidados-criticos/165134283537649>

MATÈRIA
INFERMERIA EN SALUT MENTAL
(4,5 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Ciències de la infermeria					
Matèria	Infermeria en salut mental					
Codi assignatura	34384					
Nom assignatura	INFERMERIA PSIQUIÀTRICA I SALUT MENTAL					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Tercer					
Semestre	Segon o Segon					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 60% → 67,5 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratorio	Tutorías	Total
Grups	5,95	0,6	0	0	0,2	6,75
Coordinació	Prof: Vanessa Sánchez Martínez Despacho: Núm. 2.5, FIP Correo-e: Vanessa.Sanchez@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Vanessa Sánchez Martínez Despacho: Núm. 2.5, FIP Correo-e: Vanessa.Sanchez@uv.es					
	Prof. 2: Ibáñez del Valle, Vanessa Despacho: Núm 3.29, FIP Correo-e: Maria.V.Ibanez@uv.es					
	Prof. 3: Gijón Gonzalez, Carmen Raquel Despacho: Despatx professorat (Ontinyent) Correo-e: Carmen.Gijon@uv.es					
	Prof. 4: Despacho: Correo-e:					
	Prof. 5: Despacho: Correo-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Aproximadament una de cada quatre persones desenvoluparà un problema de salut mental al llarg de la seua vida. Amb una prevalença tan elevada, el coneixement de les cures per a la prevenció i el maneig d'aquests problemes de salut no sols resultarà d'utilitat si la nostra activitat professional es desenvolupa en serveis de salut mental, sinó en qualsevol àmbit de la cura.

La infermeria psiquiàtrica i de salut mental s'ocupa de la millora i promoció de la salut mental i de la cura a persones amb problemes de salut mental, tant en la seua presentació aguda com en estats més crònificats. Per a això, se centra en l'estudi de les respostes alterades que presenta l'individu, família i/o comunitat a conseqüència d'alteracions psicològiques reals o potencials i la seua possible evolució a trastorns mentals.

Aquesta especialitat es nodreix principalment de, almenys, tres àrees de coneixement: la infermeria, la psicologia i la psiquiatria.

- La infermeria centra la seua actuació en les cures a l'individu, la família i/o la comunitat amb problemes de salut presents o potencials. A través d'aquestes cures es materialitzen la promoció de la salut i la

prevenció dels trastorns mentals. Aquesta àrea de coneixements ofereix a l'alumnat les bases per a la creació i aplicació estructurada de plans de cures, dins d'un marc conceptual determinat.

- Els coneixements de psicologia proporcionen una base del coneixement sobre el comportament humà, la seua visió del món circumdant, la seua manera de percebre l'entorn i la seua capacitat per a interrelacionar-se amb aquest. Els símptomes i signes que configuren les alteracions psiquiàtriques són, precisament, alteracions dels processos psicològics considerats sans.
- Els coneixements de psiquiatria ens aporten les manifestacions dels trastorns psiquiàtrics i la seua classificació taxonòmica seguint els criteris del DSM-5. Amb aquest punt de partida, poden estudiar-se les alteracions dels patrons funcionals de salut, per a planificar i dissenyar intervencions infermeres tant estandarditzades, en funció de les característiques del diagnòstic, com individualitzades per a cada persona atesa.

Per tot això, la infermeria psiquiàtrica i de salut mental es troba estretament relacionada amb les assignatures Bases metodològiques, epistemològiques i ètiques de la disciplina infermera i Fonaments de psicologia. No obstant això, s'interrelaciona també amb altres assignatures estudiades en el Grau d'infermeria: Sociologia, gènere i salut, Salut pública, Farmacologia, Fisiopatologia, Infermeria comunitària, Infermeria en la salut gerontogeriatrica, Infermeria en la salut infantil i adolescent, Salut de la dona, Infermeria medicoquirúrgica o Infermeria en urgències extrahospitalàries, emergències i catàstrofes, per citar algunes de les més rellevants.

La visió que es proposa des de l'assignatura se centra en cinc nivells, per unitats temàtiques:

1. Aproximació a l'estigma en salut mental. En aquest nivell s'exposarà com l'estigma pot llastrar la recuperació d'una persona amb un problema de salut mental i tindre conseqüències sobre la seua salut física. També es descriuen les estratègies de lluita contra estigma i marginació vinculades als problemes de salut mental.
2. Introducció al concepte de psicopatologia i alteracions psicopatològiques de les funcions mentals: percepció, pensament, memòria, consciència, atenció, orientació, estat d'ànim i psicomotricitat. Es treballarà amb l'alumnat com les alteracions psicopatològiques repercuteixen en els patrons funcionals de salut, principalment a nivell de l'individu i de la seua família, encara que també poden donar-se en la comunitat. L'estudi de la psicopatologia de les funcions mentals representarà la continuïtat dels coneixements adquirits en l'assignatura Fonaments de Psicologia (1r curs), descrivint el procés de la salut-malaltia com un *continuum* ininterromput.
3. Aproximació a les aportacions realitzades des de la biologia, la psicologia i les ciències socials al coneixement que hui tenim de l'etiologia, l'evolució i el tractament dels problemes de salut mental. Aquest nivell permetrà a l'alumnat conèixer i manejar els factors de risc, i així orientar la seua pràctica cap a la prevenció. En aquest nivell també s'abordan la història de la infermeria psiquiàtrica i les dificultats per a conceptualitzar la salut i el trastorn mental, fonamentals per a afrontar el coneixement dels diferents trastorns mentals.
4. El coneixement dels problemes de salut mental, fent un recorregut detallat per les seues etiologies, característiques epidemiològiques, símptomes, criteris diagnòstics segons DSM-5 i abordatges terapèutics (farmacològics i no farmacològics) permetrà a l'alumnat aprofundir en la repercussió d'aquests trastorns en l'aparició de respostes alterades en els diferents patrons funcionals.
5. Planificació de cures en salut mental segons les taxonomies infermeres i descripció de les opcions assistencials disponibles en l'actualitat, des de dos grans blocs: la salut mental comunitària i les diferents formes d'hospitalització.

3. Coneixements previs

No s'especifiquen coneixements previs per a aquesta assignatura.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-18 Promoure i respectar el dret de participació, informació i autonomia en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

Competències específiques

E-22 Conèixer els problemes de salut mental més rellevants en les diferents etapes del cicle vital, proporcionant cures integrals i eficaces, en l'àmbit de la infermeria aplicant l'anàlisi de gènere.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. L'estudiant/a descriurà les conseqüències de l'estigma sobre la salut física i mental de la persona amb un problema de salut mental.
2. L'estudiant/a serà capaç de detectar en casos pràctics la presència d'alteracions psicopatològiques en les diferents funcions mentals i descriure les seues repercussions en forma d'alteració dels patrons funcionals de salut.
3. L'estudiant/a serà capaç de distingir en casos pràctics la presència de signes i símptomes que configuren les diferents formes de trastorn mental i planificar cures estandarditzades per a les persones amb els diferents trastorns, i individualitzats segons les característiques del subjecte.
4. L'estudiant/a serà capaç de detectar i intervindre sobre els patrons alterats de salut en les persones amb trastorns mentals, ja siguen aguts o formes cròniques.
5. L'estudiant/a serà capaç de descriure tant els dispositius existents en el nostre context, com les recomanacions de derivació de cada recurs per a afavorir la recuperació de les persones ateses.

6. Descripció de continguts

A) Continguts teòrics

UNITAT TEMÀTICA 1: ESTIGMA I TRASTORN MENTAL

Descripció: Conscienciació sobre l'existència de l'estigma i les seues repercussions sobre la salut de la persona amb problemes de salut mental.

Tema 1: Estigma i trastorns mentals. L'estigma com a fenomen: definició i processos. Estigma i trastorns mentals: conseqüències en la recuperació i en la salut física. El triple rol de la infermeria de salut mental en l'estigma.

UNITAT TEMÀTICA 2: ALTERACIONS PSICOPATOLÒGIQUES DE LES FUNCIONS MENTALS I LA SEUA REPERCUSSIÓ EN FORMA D'ALTERACIÓ DELS PATRONS FUNCIONALS DE SALUT

Descripció: De la psicologia a la psicopatologia. Relació entre psicopatologia i infermeria. Alteracions psicopatològiques, estudiades per funcions mentals. Signes i símptomes que configuren els trastorns psiquiàtrics. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers que apareixen amb aquestes alteracions.

Presentació de la Unitat: De la psicologia a la psicopatologia. Relació entre psicopatologia i infermeria.

Tema 2: Trastorns de la percepció. Percepció normal i trastorns de la percepció: Distorsions perceptives o sensorials i enganys perceptius. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers.

Tema 3: Trastorns del pensament. Alteració dels patrons funcionals de salut. El pensament. Trastorns del pensament: trastorns del curs, del contingut o de la vivència del pensament. Trastorns del llenguatge relacionats amb els trastorns del pensament. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers.

Tema 4: Trastorns de la memòria. Característiques i classificació de la memòria. Valoració de la memòria. Trastorns de la memòria: hipermnèsies, amnèsies, paramnèsies. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers.

Tema 5: Trastorns de la consciència, atenció i orientació. Característiques generals de la consciència. Exploració de la consciència. Alteracions de la consciència. Atenció. Trastorns de l'atenció. Orientació. Trastorns de l'orientació. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers.

Tema 6: Trastorns de l'afecte i de la psicomotricitat. Afecte o estat d'ànim. Exploració de l'estat d'ànim. Alteracions de l'estat d'ànim. Alteracions dels patrons funcionals i diagnòstics infermers.

UNITAT TEMÀTICA 3: APORTACIONS A LA SALUT MENTAL DES D'ALTRES DISCIPLINES. HISTÒRIA DE LES CURES EN SALUT MENTAL

Descripció: Aproximació a les aportacions realitzades des de la biologia, la psicologia i les ciències socials al coneixement que hui tenim de l'etiologia, l'evolució i el tractament dels problemes de salut mental. També s'abordaran la història de la infermeria psiquiàtrica i les dificultats per a conceptualitzar la salut i el trastorn mental.

Tema 7: Bases biològiques, psicològiques i socials dels trastorns mentals. Bases biològiques: aportacions des de la genètica, la neuroquímica, la neuroimatge i les tècniques electrofisiològiques. Bases psicològiques: Aportacions de les teories conductista, psicodinàmica, del desenvolupament, etologia i psicologia de la personalitat. Bases socials: Aportacions des de l'antropologia, la sociologia i factors predisponents, desencadenants i de manteniment del trastorn mental.

Tema 8: Introducció a la història de la infermeria psiquiàtrica. Conceptes de Salut i Trastorn mental. Etapes de la infermeria psiquiàtrica i de salut mental. Models de cures psicològiques i psiquiàtriques. Models d'infermeria psiquiàtrica. Definicions de salut mental. Definicions de trastorn mental. Dificultats per a establir criteris de normalitat.

UNITAT TEMÀTICA 4: ELS TRASTORNS MENTALS I LA SEUA REPERCUSSIÓ EN FORMA D'ALTRACIÓ DELS PATRONS FUNCIONALS DE SALUT

Descripció: Estudi dels trastorns. Per a cada trastorn o grup de trastorns s'estudia l'etiologia, l'epidemiologia, els símptomes, els criteris diagnòstics DSM-5, les alternatives de tractament farmacològic i no farmacològic i s'aprofundeix en l'alteració dels patrons funcionals de salut alterats.

- Tema 9: Trastorns esquizofrènics** (2 sessions). Introducció. Trastorns esquizofrènics: Esquizofrènia, trastorn delirant i trastorn esquizoafectiu. Etiologia, epidemiologia i pronòstic. Tipus de símptomes i característiques cognitives, emocionals i del comportament. Tractament. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 10: Trastorns de l'estat d'ànim: depressió i trastorn bipolar** (2 sessions). Introducció. Trastorns de l'estat d'ànim: depressió i trastorn bipolar. Epidemiologia, etiologia, tractament, evolució i pronòstic. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 11: Trastorns relacionats amb l'ansietat** (3 sessions). Trastorns d'ansietat: trastorn de pànic i trastorn d'ansietat generalitzada. Trastorns relacionats amb traumes i factor d'estrès: trastorn d'estrès posttraumàtic i trastorn d'adaptació. Fòbies. Trastorn obsessiu compulsiu. Trastorns dissociatius. Trastorns de símptomes somàtics. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 12: Trastorns de la personalitat.** La personalitat. Classificació dels trastorns de la personalitat: grup A, grup B i grup C. Etiologia i epidemiologia. Tractaments. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 13: Trastorns de l'alimentació.** Anorèxia i bulímia. Introducció. Anorèxia nerviosa i bulímia nerviosa. Etiologia, epidemiologia. Complicacions i canvis físics. Tractament. Evolució i pronòstic. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 14: Trastorns per consum de substàncies.** Conceptes bàsics i criteris diagnòstics. Substàncies: alcohol, excitants: cocaïna i amfetamines, opiacis i cànnabis. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 15: Trastorns sexuals.** Disfòria de gènere. Trastorns parafílics. Disfuncions sexuals. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 16: Alteracions psiquiàtriques de la infància.** Discapacitat intel·lectual. Trastorns de l'espectre de l'autisme. Trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat. Trastorn per tics. Trastorn negativista desafiant. Etiologia, epidemiologia, manifestacions, tractament, evolució i pronòstic. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 17: Alteracions psiquiàtriques en les persones ancianes.** Aspectes psicològics de l'envelliment. Trastorns mentals prevalents: trastorns neurocognitius, depressió i trastorns psicòtics en la persona anciana. Manifestacions, pronòstic i tractament. Patrons funcionals de salut alterats i diagnòstics infermers.
- Tema 18: Conducta suïcida.** Definicions i epidemiologia. Mites sobre el suïcidi. Factors de risc i factors protectors. Maneig de la conducta suïcida.
- Tema 19: Trastorns mentals i gènere.** Introducció. Freqüència i distribució dels trastorns mentals per gènere. Hipòtesis explicatives de les diferències. Impacte del trastorn mental en la família. Biaixos d'investigació en salut mental.

UNITAT TEMÀTICA 5. CURES EN SALUT MENTAL

Descripció: En aquesta unitat temàtica s'aborda de forma més específica la planificació de cures d'infermeria en salut mental. Es descriurà quins són els dispositius hospitalaris i comunitaris existents en el nostre context, quin és l'equip de salut mental i el rol d'infermeria en aquests dispositius.

- Tema 20: Planificació de les cures d'infermeria en l'atenció a persones amb trastorns mentals** (2 sessions).
- Tema 21: Formes d'atenció a la salut mental.** La reforma psiquiàtrica. Dispositius comunitaris i hospitalaris. El paper d'infermeria en l'equip de salut mental.

B) Continguts pràctics

L'assistència a les tres pràctiques és obligatòria per a la realització de l'examen. En cas de falta justificada a alguna de les tres sessions pràctiques, es requerirà la realització d'una activitat compensatòria a aquesta pràctica. Les persones que no realitzen les pràctiques o les activitats compensatòries dins del termini i en la forma escaient, no podran presentar-se a l'examen.

Pràctica 1: Maneig verbal de l'agitació. Desescalada verbal: comunicació amb la persona agitada, auto-control, valoració de la situació, accions i manteniment de la seguretat.

Pràctica 2: Resolució d'un cas pràctic. El cas pretén interrelacionar de manera transversal els continguts teòrics de les assignatures i inclourà, com a mínim, preguntes orientades a la detecció d'alteracions de les funcions mentals, el reconeixement de criteris diagnòstics, planificació d'orientació cap a dispositius, i la planificació de les cures d'infermeria estandarditzats i individualitzats en aquests dispositius.

Pràctica 3: Lluita contra l'estigma. La visió de les persones amb experiència viscuda en salut mental.

C) Tutories

L'alumnat disposa d'horaris per a atenció presencial i virtual per a cada professora de l'equip docent de l'assignatura. Les tutories poden emprar-se per a la resolució de dubtes sobre els continguts de l'assignatura, l'elaboració de les activitats d'avaluació contínua o interessos personals sobre la salut mental. Les sessions de tutoria grupal serviran per a la resolució de dubtes sobre els continguts del temari.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	59,5
Classes pràctiques en aula	P	6,0
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{60}{100})$		67,5 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	15
Elaboració de treballs individuals	—
Estudi i treball autònom	20
Lectures del material complementari	—
Preparació d'activitats d'avaluació	—
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100}))$	45 h

8. Metodologia docent

A) Continguts teòrics

La metodologia docent de l'assignatura es componrà de:

- Sessions expositives amb lliçons magistral presencials.
- Aula inversa: es proporcionaran a l'alumnat materials diversos segons el tema per la preparació dels continguts i el seu treball a l'aula mitjançant activitats. Concretament, el material que l'alumnat haurà de treballar autònomament són:
 - Vídeos breus, amb les instruccions i esquema general dels apartats de cada tema.
 - Vídeos complementaris o lectures
 - Preparació d'infografies o pòsters per temes seleccionats.
 - Resolució d'activitats

B) Continguts pràctics

Pràctica 1. Maneig verbal de l'agitació psicomotriu. L'alumnat rebrà unes pautes bàsiques de desescalada verbal i a continuació es treballaran en grup diferents situacions en forma de joc de rol. La representació per a la resolució de l'exercici serà valorada per part de la resta de l'alumnat.

Pràctica 2. Resolució d'un cas pràctic. De manera individual, es resoldrà i corregirà a l'aula un cas clínic similar al que es platejarà en l'examen de l'assignatura. En el cas clínic s'inclouen preguntes transversals sobre els continguts de l'assignatura.

Pràctica 3: Lluita contra l'estigma. La visió de les persones amb experiència viscuda en salut mental. Intervenció educativa per a la lluita contra l'estigma en salut mental impartida a l'aula per persones amb experiència viscuda en salut mental. Aquesta intervenció és oferida per l'associació *ASIEM (Associació per a la salut integral de la persona amb malaltia mental).

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura es divideix en activitats d'avaluació continua (màxim 4 punts sobre 10) i una prova final (màxim 6 punts sobre 10). S'han d'aprovar les dues parts per separat: almenys 2 punts sobre 10 en les activitats d'avaluació continua i 3 punts sobre 10 en la prova final.

Les activitats d'avaluació continua seran:

- **Individual:** Proves tipus test en l'aula mitjançant qüestionaris d'aula virtual. Es realitzaran fins a quatre proves, amb un pes ponderat del 15% de la nota final de l'assignatura.
- **En grup:** Infografies, mapes conceptuals o pòsters per temes seleccionats. Es realitzaran quatre activitats, amb un pes ponderat del 20% de la nota final de l'assignatura.
- **En grup:** Treball de planificació de cures d'infermeria per a persones amb diferents problemes de salut mental. Es resoldran diversos casos breus en una única activitat, que tindrà un pes ponderat del 5% de la nota final de l'assignatura.

La prova final consistirà en:

- Part 1: preguntes tipus test, amb 20 preguntes de quatre alternatives, amb penalització d'errors i limitació de temps i amb un pes ponderat del 25% de la nota final de l'assignatura.
- Part 2: Desenvolupament d'un cas/problema. Es presentarà un cas clínic sobre el que es realitzaran preguntes transversals sobre la matèria apresada en l'assignatura, amb un pes ponderat del 35% de la nota final de l'assignatura. Les preguntes podran ser de desenvolupament breu i/o de resposta múltiple de quatre alternatives.

En el cas que se suspenga algun bloc de l'Avaluació en primera convocatòria (l'avaluació contínua o l'examen), l'assignatura es considera suspesa.

En el cas de suspens, en l'acta es reflectirà la puntuació ponderada més alta, d'entre les parts suspeses.

Segona convocatòria per a activitats d'avaluació contínua:

Els test d'aula són una activitat d'avaluació contínua NO RECUPERABLE.

Si algun dels grups que sí que va presentar les seues activitats dins del termini i en la forma escaient ha de recuperar activitats d'avaluació contínua grupals (per no aconseguir el 5 de mitjana entre les 4 infografies o el 5 en l'activitat de planificació de cures), podrà tornar a presentar-les perquè siguen requalificats els seus treballs abans de l'examen de segona convocatòria. En aquesta segona convocatòria, la puntuació màxima a obtenir en aquestes activitats serà de 8 sobre 10 (2 punts del total de l'assignatura).

Si algun/a estudiant no ha pogut participar en les activitats d'avaluació contínua grupals amb cap grup durant el quadrimestre i no les ha pogudes entregar en els terminis establits, es planteja l'opció de recuperar part d'aquestes activitats perquè pugua presentar-se a l'examen de segona convocatòria de l'assignatura. Les activitats recuperables són les infografies i l'activitat de planificació de cures, que tenen juntes un pes ponderat del 25% de la nota final.

Les condicions de recuperació d'aquestes activitats impliquen:

- Lliurament previ a l'examen de segona convocatòria.
- Realització individual d'aquests treballs (en comptes de grupal).
- Assignació d'una qualificació màxima de 8 sobre 10 en cadascuna d'aquestes activitats (2 punts del total de l'assignatura).

En tot cas, l'estudiant o l'estudianta ha d'aconseguir un mínim de 5 punts entre les activitats d'avaluació contínua i la prova final per a considerar-se que ha aprovat l'assignatura.

Quant a les tres sessions pràctiques, en cas d'inassistència a alguna d'elles es requerirà la realització d'una activitat compensatòria a la mateixa.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referencias básicas:

1. Galiana, JL. (2016). *Enfermería psiquiátrica*. Madrid: Elsevier
2. Vallejo Ruiloba J. (2012). *Introducción a la Psicopatología y a la Psiquiatría*. Barcelona: Masson.
3. Fornés J. (2012). *Enfermería de salud mental y psiquiátrica. Valoración y cuidados*. Madrid: Editorial Médica Panamericana.
4. American Psychiatric Association. (2014). *DSM-V-TR : manual diagnóstico y estadístico de los trastornos mentales. Texto revisado*. Barcelona: Masson.
5. Eby L, Brown NJ. (2010). *Cuidados de enfermería en salud mental*. 2ª Ed. Madrid: Prentice Hall.

Referencias complementarias:

1. Ackerknecht EH. (1993). *Breve historia de la psiquiatría*. Valencia: Seminari d'Estudis sobre la Ciència.
2. Aranza JR. (2011). *Guía práctica de farmacología del sistema nervioso central 2011*. Barcelona: Gumbau Relaciones Gráficas.
3. Fornés J, Carballal MC. (2001). *Enfermería de salud mental y psiquiátrica: Guía práctica de valoración*. Madrid: Editorial Médica Panamericana.

4. Salazar M, Peralta C, Pastor J. (2005). *Tratado de psicofarmacología: bases y aplicación clínica*. Madrid: Editorial Médica Panamericana.
5. Shives LR. (2005). *Enfermería psiquiátrica y de salud mental, conceptos básicos*. Madrid: McGrawHill.
6. Stuart, GW. (2006). *Enfermería psiquiátrica: principios y práctica*. Madrid: Elsevier.
7. Vallejo J, Leal C. (2005). *Tratado de psiquiatría*. (2 volúmenes). Barcelona: Ars Médica.

MÒDUL 3
PRÀCTIQUES TUTELADES I TREBALL FINAL DE GRAU
(90 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau						
Matèria	Pràctiques integrades en l'àrea/departament sanitari						
Codi assignatura	34385						
Nom assignatura	INTRODUCCIÓ A LA PRÀCTICA D'INFERMERIA						
Caràcter	Formació obligatòria						
Curs acadèmic	2023-2024						
Curs	Segon						
Semestre	Anual						
Departament	Infermeria						
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 80% → 120 h)						
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Inf ^{tca}	Laboratori	Tutories	II.SS.	Total
Grups	0,8	1	0	4	0,2	6	12
Coordinació	Prof: Gimenez Espert, María del Carmen Despatx: N ^o 2.8, FIP Correu-e: Maria.C.Gimenez@uv.es						
Professorat	Prof. 1: Gimenez Espert, María del Carmen Despatx: N ^o 2.8, FIP Correu-e: Maria.C.Gimenez@uv.es <hr/> Prof. 2: Ginel Ramírez, Raquel Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Raquel.Ginel@uv.es <hr/> Prof. 3: Navarro Soriano, Silvia Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Silvia.Navarro@uv.es <hr/> Prof. 4: López Fernández, M ^a Isabel Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Maria.Isabel.Lopez@uv.es <hr/> Prof. 5: Hinarejos Monleón, Rubén Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Ruben.Hinarejos@uv.es <hr/> Prof. 6: Pla Piera, Antonio Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Antonio.Pla@uv.es <hr/> Prof. 7: Ruiz García, Manuel Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Manuel.Ruiz@uv.es <hr/> Prof. 8: Perez Motos, Ana Isabel Despatx: N ^o 2.12, FIP Correu-e: Ana.Isabel.Perez@uv.es						

Professorat	Prof. 9: Soriano Vidal, Francisco Javier
	Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent)
	Correu-e: Francisco.J.Soriano@uv.es
	Prof. 10: Ciscar Carreres, Antoni
	Despatx: Despatx de professorat (Ontinyent)
	Correu-e: Antoni.Ciscar@uv.es
	Prof. 11:
	Despatx:
	Correu-e:
	Prof. 12:
	Despatx:
	Correu-e:

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Introducció a la pràctica en Infermeria» comprèn la primera de les cinc que constitueixen la matèria de «Pràctiques integrades en l'Àrea/Departament de Salut», i s'imparteix durant el segon curs. Les altres quatre assignatures de la matèria, denominades *Practicum I, II, III i IV*, s'impartiran seqüencialment durant el tercer i quart curs.

La importància que s'atorga a la formació pràctica en Infermeria explica que en el pla d'estudis de Grau d'Infermeria s'assigne a la matèria «Pràctiques integrades en el Departament de Salut» un total de 82,5 ECTS, sent la més extensa de la titulació. Açò és així, perquè compendia l'aplicació pràctica dels coneixements teòrics, metodològics i els valors ètics que aporten les ciències biològiques, socials i humanes presents en el pla d'estudis, amb la finalitat de promoure, protegir, prevenir, mantenir i restaurar la salut de la persona, de la família i de la comunitat, prestant una atenció integral. D'acord amb el perfil professional establert en el document de Verificació del títol, el que es pretén amb aquesta matèria és capacitar a l'alumnat per a exercitar la pràctica professional, actuant en els processos i seguint els procediments de gestió de qualitat i seguretat, que una/un infermera/er generalista, ha de realitzar en les institucions sanitàries que brinda a la ciutadania el Sistema Nacional de Salut i Dependència, segons els diferents nivells d'atenció socio sanitària.

En aquesta guia es descriu l'estructura i l'organització del programa d'Introducció a la Pràctica d'Infermeria, en la seua dimensió teoricopràctica. El contingut s'ha organitzat en tres unitats temàtiques. La **primera unitat** s'estructura al voltant del coneixement de les institucions del sistema socio sanitari i els sistemes de registres utilitzats en aquestes institucions, i es para atenció en els registres utilitzats pel personal d'infermeria. La **segona unitat** es dedica a la integració del procés de cures infermeres com a element clau per a la qualitat de la cura i desenvolupament disciplinari. La **tercera unitat** s'ocupa de la formació de les cures bàsiques d'infermeria, tant en allò que es refereix a l'adquisició de competències, com a la valoració integral de la persona mitjançant un entorn simulat i tutelat que es realitzaran en el Laboratori de Pràctiques de la Facultat d'Infermeria i Podologia. A més, per a reforçar els coneixements, habilitats i actituds de les cures bàsiques d'infermeria, està prevista l'estada en Unitats de Cures a través de l'aplicació de cures basades en el coneixement clínic i prestant especial importància al respecte a la dignitat, igualtat, autonomia i ètica professional.

En definitiva, el contingut de l'assignatura es considera fonamental, atès que suposa un primer contacte de l'alumnat amb els recursos sanitaris, amb l'àmbit d'actuació professional centrat en la persona i amb l'aplicació dels procediments bàsics de cures d'infermeria. La formació en l'atenció integral a la salut continuarà exercitant-se amb major nivell de complexitat en els *Practicum I, II, III i IV* i durant les estades en Institucions Sanitàries que es realitzaran arran dels mateixos.

3. Coneixements previs

Per a un millor aprofitament de l'assignatura es recomana que el/l'estudianta haja cursat les assignatures del pla d'estudis corresponents al primer curs i al primer quadrimestre del segon curs. No obstant això, cap assenyalar que molts dels coneixements transversals que són necessaris per a l'assignatura, per la seqüencialitat establida en el pla d'estudis, s'impartiran simultàniament durant el segon curs.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

Competències específiques

E-12 Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les persones ateses.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-21 Conèixer la legislació aplicable i el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, inspirat en el codi europeu d'ètica i deontologia infermera. Prestar cures, garantint el dret a la dignitat, privadesa, intimitat, confidencialitat i capacitat de decisió del pacient i família. Individualitzar la cura considerant l'edat, el gènere, les diferències culturals, el grup ètnic, les creences i valors.

5. Resultats d'aprenentatge

Unitat Temàtica 1: Context de les cures infermeres

1. Descriure l'organització i estructura del Sistema Nacional de Salut, amb especial atenció al Sistema Sanitari Públic de la Comunitat Valenciana.
2. Explicar la legislació bàsica aplicable al Sistema Nacional de Salut, amb especial atenció al Sistema Sanitari Públic de la Comunitat Valenciana.
3. Descriure els sistemes de registre d'infermeria d'Atenció Primària i Especialitzada.
4. Utilitzar els sistemes de registre d'infermeria d'Atenció Especialitzada.
5. Descriure les normes de protecció de dades i autonomia del/ de la pacient relacionades amb els registres de salut.

Unitat Temàtica 2: Procés de cures infermeres

1. Identificar la necessitat d'utilitzar les etapes del procés de cures infermeres com a element clau per a la qualitat de la cura.
2. Explicar la valoració del/de la pacient d'acord amb diferents estructures/models de cures infermeres.
3. Descriure la importància i elements fonamentals de la relació terapèutica infermera-pacient.
4. Explicar els principis ètics i deontològics que guien la pràctica infermera.
5. Descriure la importància de les cures basades en l'evidència i investigació infermera.

Unitat Temàtica 3: Cures bàsiques d'infermeria

En aquest apartat es presenten de manera global els resultats d'aprenentatge corresponents a aquesta unitat temàtica:

1. Descriure les cures d'infermeria relacionats amb l'estada del pacient en la Unitat de Cures, seguretat, higiene, alimentació i eliminació.
2. Utilitzar el procés de cures infermeres per a garantir el benestar, la qualitat i seguretat de les persones ateses.
3. Aplicar les cures d'infermeria específics d'acord amb els estàndards de qualitat i seguretat.
4. Utilitzar els sistemes de registres d'infermeria d'acord amb les necessitats fonamentals de Virgínia Henderson (Orion Clinic).

ESTADES EN LES INSTITUCIONS SANITÀRIES

L'alumnat s'incorpora a les Unitats de Cures, i reforça els coneixements, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits durant el desenvolupament de l'assignatura d'Introducció a la Pràctica d'Infermeria.

Atès que es tracta del primer contacte de l'alumnat amb l'entorn assistencial, es pretén que l'alumnat observe i descriga les activitats d'administració i gestió dels serveis d'infermeria, i col·labore en el maneig dels sistemes de registre en general i de la Història d'Infermeria en particular. Que s'integre en l'equip de treball multidisciplinari i col·labore en les cures bàsiques (seguretat, higiene, alimentació i eliminació) en presència del professorat associat de ciències de la salut i identifique totes les situacions que poden afectar la seguretat de la/del pacient.

Donada la diversitat d'hospitals, es plantegen una sèrie de resultats d'aprenentatge comuns que s'han d'aconseguir durant les estades clíniques en les Unitats de Cures:

1. Responsabilitzar-se del seu aprenentatge, demostrar una actitud crítica i reflexiva.
2. Identificar l'estructura física, l'organització i els sistemes de registres utilitzats.
3. Descriure les funcions de la figura del supervisor/a.
4. Explicar els documents de caràcter avaluatiu, organitzatiu i de gestió utilitzats.
5. Demostrar la seua integració en l'equip multidisciplinari.
6. Identificar, valorar les necessitats i/o problemes de la persona malalta en funció de la situació de salut.
7. Col·laborar en l'aplicació de cures bàsiques d'infermeria a les persones en el seu procés de malaltia des d'una perspectiva integral i holística mitjançant el procés de cures infermeres.
8. Descriure les situacions que poden afectar la seguretat del/de la pacient.
9. Utilitzar els principis i procediments de qualitat i seguretat del/de la pacient.
10. Explicar a la persona i a les seues familiars informació sobre els recursos d'autoajuda existents en la Zona Bàsica de Salut i en el Departament de Salut (o àrea soci-sanitària corresponent).
11. Aplicar els principis ètics i legals de la professió d'infermeria en les cures.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUTS TEÒRIC-PRÀCTICS

Unitat Temàtica 1: Context de les cures infermeres

Descripció del contingut

Una sessió inicial de presentació i introducció de l'assignatura a l'alumnat, la seua justificació, competències i resultats d'aprenentatge, continguts i metodologia docent, estades en institucions sanitàries, així com l'avaluació i bibliografia de referència.

El context legal i institucional del sistema sanitari espanyol establert per la Llei General de Sanitat s'aborda en l'assignatura de Gestió i Administració dels Serveis de Salut.

En el primer tema d'aquesta unitat, partint de la Llei General de Sanitat, s'ampliaran els coneixements relacionats amb l'organització i l'estructura del sistema sanitari a la Comunitat Valenciana.

Els sistemes d'informació sanitària i els sistemes de registre formen part del component transversal de la titulació. S'aborden en diverses assignatures, com per exemple «Bioestadística i TIC Aplicades a Ciències de la Salut», «Salut Pública», «Organització de l'Estudi, Eines i Tècniques d'Informació i Documentació». A més, la importància atorgada als sistemes de registre i d'informació sanitària en el perfil professional justifica que en l'assignatura de «Gestió i Administració dels Serveis de Salut» es reforcen aquests continguts amb una visió integradora i en un doble vessant: un, com a instruments per a l'aplicació de les polítiques de salut; i dos, per a la gestió de qualitat i seguretat del/de la pacient.

Tradicionalment, un dels aspectes més importants i menys valorats en l'activitat diària dels serveis de salut és l'emplenament correcte dels registres per al manteniment d'un bon sistema d'informació sanitària. En aquest sentit, els continguts teoricopràctics que s'imparteixen en la present unitat van dirigits a reforçar els continguts apresos mitjançant la identificació i el maneig dels sistemes de registres utilitzats en la pràctica professional d'infermeria.

Després d'una avaluació diagnòstica de l'alumnat, el professorat reforçarà els continguts necessaris i aprofundirà el coneixement dels sistemes de registre, concebuts com a eines que permeten actuar per a millorar la cultura de seguretat. Després d'explicar els diferents tipus d'enfocament, es presentaran les plataformes creades per la Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública per a la gestió dels serveis de salut.

Temes

Tema 1: L'organització del Sistema Sanitari Públic de la Comunitat Valenciana.

- 1.1 Organització del Sistema Nacional de Salut. Llei General de Sanitat (1986).
- 1.2 Sistema Sanitari de la Comunitat Valenciana. Llei 3/2003 d'Ordenació Sanitària de la Comunitat Valenciana. Llei 10/2014, de 29 de desembre, de la Generalitat, de Salut de la Comunitat Valenciana.
- 1.3 Sistemes d'informació i registre. Introducció als sistemes d'informació. La Història Clínica. La Història Clínica Informatitzada. Sistemes d'Informació. Conjunt mínim bàsic de dades (CMBD). Classificacions internacionals de problemes de salut
- 1.4 Sistemes d'informació de la Comunitat Valenciana. Documents de registre Orion Clinic i Abucasis. Història d'Infermeria. Història d'infermeria. Valoració d'infermeria. Gràfica de constants vitals. Evolució de les cures infermeres. Informe de continuïtat de cures.

Activitats

- a) L'organització del Sistema Sanitari Públic a la Comunitat Valenciana.
- b) Sistemes de registre d'Atenció Primària amb Abucasis.
- c) Sistemes de registre d'Atenció Especialitzada en Orion Clinic.
- d) Ludificació mitjançant eina d'aprenentatge Kahoot, qüestionari resposta múltiple.

Unitat Temàtica 2: Procés de cures infermeres

Descripció del contingut

La integració del procés de cures infermeres com a element clau per a la qualitat de la cura i desenvolupament disciplinar. L'ensenyament del procés de valoració integral inclou el maneig de diferents escales o exàmens de salut, necessaris per a la detecció del problema i la seua posterior intervenció. La valoració integral de la persona és un altre dels continguts impartits en algunes de les assignatures de segon curs. Es defineix com un procés diagnòstic multidimensional i interdisciplinari, dissenyat per a identificar i quantificar els problemes físics, funcionals, psíquics i socials que es puguem presentar al llarg del cicle vital, a fi de desenvolupar un pla de cures i seguiment d'aquests problemes, així com la utilització òptima de recursos per a afrontar-los. Desenvolupar l'entrevista, l'organització de les dades recollides d'acord amb diferents estructures/models de cures i l'ús de les escales de valoració. En aquest tema, la relació terapèutica es presenta com a part fonamental en la pràctica diària, siga com siga el camp de treball o nivell d'atenció a la salut. Així com la importància de la Infermeria Basada en l'Evidència (IBE), com un instrument vàlid per a sustentar la pràctica d'infermeria i millorar la qualitat d'atenció.

L'alumnat tindrà l'oportunitat d'aprofundir en la valoració integral de la persona i en l'exercici pràctic real d'aquesta en les consultes d'infermeria del centre de Salut, quan curse l'assignatura de «Pràcticum II». A més, la relació terapèutica és un aspecte que s'aborda des de diferents perspectives en les assignatures «Sociologia, Gènere i Salut», «i Salut Pública», en què s'ha plantejat la necessitat de la superar la visió que tradicionalment s'assigna en el model biomèdic a la persona malalta i el seu rol. En «Fonaments de Psicologia en Ciències de la Salut» s'han explicat les tècniques relacionals i terapèutiques que és necessari incorporar en la pràctica professional d'infermeria per a avançar en el model d'atenció centrat en la/el pacient. Totes aquestes eines s'integraran en l'assignatura de «Bases Metodològiques de les Cures d'Infermeria», que s'imparteix de manera simultània durant el segon curs, en assentar les bases disciplinàries de les cures i aportar les definicions donades per les grans teòriques de la professió com un procés de relació interpersonal i terapèutica.

Temes

Tema 2: Procés de cures infermeres.

- 2.1 Definició, etapes i característiques del procés de cures infermeres.
- 2.2 Valoració d'infermeria: mètodes de recollida i organització de les dades.
- 2.3 La relació terapèutica com a instrument d'atenció des de l'ètica de la cura. Definició de relació terapèutica. Objectius de la relació terapèutica. Intervencions en la relació terapèutica. Elements de la comunicació terapèutica. L'ètica de la cura.
- 2.4 Cures basades en l'evidència i la investigació infermera. Definició de la Infermeria Basada en l'Evidència (IBE). Pràctica Basada en l'Evidència (PBE). Fases de la Infermeria Basada en l'Evidència (IBE). Pregunta clínica estructurada. Beneficis i limitacions de la Infermeria Basada en l'Evidència (IBE).

Activitats

- a) La necessitat d'un instrument metodològic per al procés de cuidar.
- b) Estructures per a la valoració de la salut dels pacients.
- c) La comunicació terapèutica.
- d) L'empatia en les cures infermeres.
- e) Ludificació mitjançant eina d'aprenentatge Kahoot, qüestionari resposta múltiple.

Unitat Temàtica 3: Cures bàsiques d'infermeria

Descripció del contingut

Aquesta unitat es dedica a l'ingrés hospitalari, atés que es produeix un canvi d'entorn que exigeix a la persona malalta i als seus familiars una adaptació, amb noves normes. Es parteix de la base que no hi ha

organismes malalts sinó persones malaltes, amb noms i cognoms i tot un cúmul de vivències dins de si, que tenen una repercussió immediata en el benestar o malestar. Prestar una atenció integral és una qüestió necessària, així com ho és comprendre la funció que la malaltia compleix en la vida de la persona. Aquesta última unitat, s'inaugura la secció del temari dedicada a les cures bàsiques d'infermeria. Atés que treballar com a professionals en les institucions de salut suposa assumir que qualsevol error pot tindre conseqüències importants en la vida d'una persona. Per això, l'alumnat ha de valorar la importància de garantir l'excel·lència de les cures infermeres. En primer lloc, s'abordaran conceptes com la infecció nosocomial, estratègies de seguretat en la cura del pacient. L'adopció de precaucions estàndard, llavat de mans, tipus, solucions de rentada, ús correcte de guants, tipus de guants, així com el correcte maneig dels residus generats en l'atenció sanitària seran elements vitals. Les cures bàsiques relacionades amb el control de les constants vitals, l'exploració física, les proves diagnòstiques, la preparació i l'administració de la medicació, les cures bàsiques de la persona encamada, les cures d'higiene, l'eliminació i l'alimentació del pacient. En últim lloc està prevista per a reforçar els coneixements, habilitats i actituds adquirides, l'estada en una Unitat de Cures dels Hospitals concertats.

El coneixement de les diferents cures bàsiques d'infermeria per a intervenir en els processos de salut-malaltia de la persona al llarg del seu cicle vital s'expliquen de manera simultània en les assignatures: «Bases metodològiques de les cures d'infermeria», «Infermeria Comunitària», «Salut de la Dona, la Sexualitat i la Reproducció», «Infermeria en la Salut Infantil i de l'Adolescent», «Infermeria Medicoquirúrgica I», «Infermeria en la Salut Gerontogeriàtrica», «Gestió i Administració dels Serveis de Salut», «Fonaments de biologia i bioquímica», «Fisiologia», «Farmacologia», i «Fisiopatologia».

Per a impartir els continguts de la unitat se segueix la modalitat docent de laboratori (L) en el Laboratori de Pràctiques de la Facultat d'Infermeria i Podologia, i es plantegen exercicis de simulació i casos clínics. La modalitat docent de laboratori permet un seguiment més individualitzat de l'aprenentatge.

Temes

Tema 3: Cures d'infermeria relacionades amb l'estada del/de la pacient en una unitat d'hospitalització.

- 3.1 Introducció
- 3.2 Organització i estructura d'una Unitat d'Hospitalització (UH).
- 3.3 L'Hospitalització del pacient.
- 3.4 Cures d'infermeria a l'ingrés (7310).
- 3.5 Cures bàsiques en l'hemodinàmica. El control de les constants vitals.
- 3.6 L'Electrocardiograma ECG

Tema 4: Cures d'infermeria relacionades amb la seguretat del/de la pacient.

- 4.1 Valoració de la necessitat d'evitar els perills de l'entorn i evitar lesionar a uns altres.
- 4.2 Infecció nosocomial.
- 4.3 Estratègies per a la seguretat del pacient.
- 4.4 Precaucions i mesures per a la prevenció d'infeccions en l'atenció sanitària
- 4.5 Maneig de residus.

Tema 5: Cures d'infermeria relacionades amb l'administració de medicació.

- 5.1 Introducció.
- 5.2 Efectes biològics dels fàrmacs.
- 5.3 Vies d'administració dels fàrmacs.
- 5.4 Problemes relacionats amb l'ús de fàrmacs.
- 5.5 Procés de cures infermeres en l'administració de medicació.
- 5.6 Procediments d'infermeria relacionats amb l'administració de medicació per les diferents vies enteral, tòpica i parenteral (ID, IM, SC, IV).

Tema 6: Cures d'infermeria relacionades amb l'extracció de mostra sanguínia.

- 6.1 Introducció
- 6.2 Normes bàsiques per a l'extracció de sang
- 6.3 Tubs utilitzats per a l'extracció sanguínia.
- 6.4 Procés de cures en l'extracció de mostra sanguínia.
- 6.5 Recollida de mostra sanguínia per mitjà de punció venosa. Flebotomia: mostra de sang venosa (4238)
- 6.6 Recollida de mostra sanguínia per mitjà de punció venosa. Flebotomia: via canalitzada (4235)
- 6.7 Problemes relacionats amb l'extracció d'una mostra sanguínia venosa.
- 6.8 Interpretació bàsica de resultats.

Tema 7: Cures d'infermeria relacionades amb la condícia i higiene de la/del pacient.

- 7.1 Introducció
- 7.2 Valoració de la necessitat de mantindre el cos net i protegir teguments.
- 7.3 Consideracions bàsiques entorn de la higiene del/ de la pacient.
- 7.4 Recomanacions generals durant el procediment d'higiene del/ de la pacient.
- 7.5 Procés de cures infermeres en la higiene del/ de la pacient.
- 7.6 Procediments d'infermeria d'higiene i confort del/ de la pacient.
- 7.7 Mecànica corporal i maneig segur del/de la pacient en el llit.

Tema 8: Cures d'infermeria relacionades amb l'eliminació del/de la pacient.

- 8.1 Introducció
- 8.2 Eliminació urinària.
- 8.3 Valoració de la necessitat d'eliminar les deixalles corporals (urinària).
- 8.4 Procés de cures infermeres en l'eliminació urinària del/ de la pacient.
- 8.5 Procediments d'infermeria relacionats amb l'eliminació urinària del/ de la pacient.
- 8.6 Eliminació intestinal.
- 8.7 Valoració de la necessitat d'eliminar les deixalles corporals (intestinal).
- 8.8 Procés de cures infermeres en l'eliminació intestinal del/ de la pacient.
- 8.9 Procediments d'infermeria relacionats amb l'eliminació intestinal del/ de la pacient.

Tema 9: Cures d'infermeria relacionades amb l'alimentació del/de la pacient.

- 9.1 Introducció
- 9.2 Valoració de la necessitat de menjar i beure adequadament.
- 9.3 Consideracions entorn de l'alimentació del/de la pacient.
- 9.4 Procés de cures infermeres en l'alimentació del/ de la pacient.
- 9.5 Procediments d'infermeria relacionats amb l'alimentació del/de la pacient.

Activitats

- a) Comunicació i cultura de la seguretat.
- b) Ludificació mitjançant eina d'aprenentatge Kahoot, qüestionari resposta múltiple.
- c) Simulació. Simulació clínica d'aquelles cures d'infermeria relacionades amb els continguts teòrics exposats.
 - Avaluar habilitats psicomotores, mitjançant la demostració pràctica mitjançant maniquins, material clínic i instrumental d'aula, per la qual cosa es desenvolupa de manera individual per part de l'alumnat.
 - Avaluar coneixements i actituds cap a la cura infermera.
 - El desenvolupament adequat d'aquestes sessions requereix disponibilitat, atenció, col·laboració i iniciativa per part de l'alumnat.
- d) Casos clínics.

B) ESTADES EN LES INSTITUCIONS SANITÀRIES

La pràctica en institucions sanitàries és un component essencial del procés d'ensenyament-aprenentatge en Infermeria, i ofereix l'oportunitat de desenvolupar un coneixement pràctic diferent. Aquest únicament s'adquireix mitjançant l'acció, al permetre reconèixer les diverses situacions vistes en el plànol teòric i intervenir adequadament amb una resposta ràpida dependent de les cures i procediments que comporta cada pràctica clínica i assistencial.

Per a reforçar els coneixements, habilitats i actituds adquirides mitjançant la simulació de les cures bàsiques en el Laboratori de Pràctiques de la Facultat d'Infermeria i Podologia, està previst que cada estudiant/a realitze estades en Unitats de Cures dels Hospitals concertats.

Per a la formació de l'alumnat i la supervisió de les pràctiques es compta amb la participació del professorat associat de ciències de la salut o assistencial.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	8
Classes pràctiques en aula	P	10
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	40
Tutories reglades	O	2
Pràctica «clínica»	C	60
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{80}{100}$)		120 h

† Le estades clíniques en unitat/servei d'hospitalització abasten 98 hores (14 dies \times 7 h/dia)

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs individuals	—
Elaboració de treballs en grup	—
Estudi i treball autònom	28
Lectures del material complementari	—
Preparació d'activitats d'avaluació	—
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{80}{100})$)	30 h

8. Metodologia docent

Donades les característiques de l'assignatura, s'utilitzarà una metodologia participativa amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes teòriques i pràctiques combinant diferents tècniques didàctiques com són: **les classes expositives participatives, les classes de laboratori docent, les simulacions i les tutories**. Vegem a continuació algunes peculiaritats d'aquestes estratègies de procediment.

A) La classe expositiva

Classes expositives participatives, amb suport de mitjans audiovisuals, en les quals es treballarà els continguts de l'assignatura i es formularan preguntes que es debatran en l'aula. Aquestes sessions estaran dedicades a l'exposició dels conceptes fonamentals que l'alumnat trobarà quan es plantegen activitats en les sessions de laboratori.

B) Laboratori

Docència en laboratori a grups de 15 persones, en què es planteja la incorporació dels diferents continguts teòrics prèviament vistos en el programa de l'assignatura i que permeten l'aplicació pràctica d'aquests.

C) Simulació

La simulació entesa com les activitats que imiten la realitat de l'entorn clínic per a entrenar els procediments, la presa de decisions i aplicar el pensament crític (Chisari et al., 2005).

L'alumnat ha de ser capaç de discutir el significat de la teoria i com s'aplica, de practicar la identificació de situacions, respondre en conseqüència, i rebre retroalimentació sobre la seua actuació. El desenvolupament d'un entorn clínic mitjançant la formació experiencial segons la teoria de l'aprenentatge experiencial (Kolb, 2015), la posterior reflexió i la valoració crítica de l'alumnat d'aquestes experiències, fomenta l'adquisició de competències infermeres en els tres eixos: la valoració integral, la relació terapèutica i les cures bàsiques d'infermeria.

C) Tutoríes individuals o de grup.

Les tutories constitueixen el complement ideal per als ensenyaments teòrics i pràctics, perquè permeten una relació més personalitzada entre l'estudiantat i el professorat. La tutoria proporciona a aquest últim una oportunitat excel·lent per a seguir de prop els progressos de l'alumnat, conèixer les seues dificultats, i orientar-lo personalment, segons les preguntes i els problemes específics que plantegen, segons els seus interessos i motivacions.

El professorat atindrà la demanda individual de l'estudiantat i respondrà els dubtes plantejats dels temes explicats a classe.

9. Avaluació

L'avaluació de la assignatura es realitza mitjançant la valoració del compliment dels criteris d'aprenentatge que s'establisquen en funció dels continguts i la modalitat docent utilitzada. Així, doncs, s'utilitza:

A) Prova escrita per a valorar els continguts teòrics (T) i teoricopràctics (P) de l'assignatura.

L'alumnat resoldrà un qüestionari de preguntes tancades, amb 40 preguntes de resposta múltiple (4 possibles alternatives amb tan sols una correcta) elaborades a partir de totes les unitats temàtiques de la matèria. **El temps establert serà de 50 minuts**. Les respostes correctes puntuaran 1 punt, les respostes incorrectes puntuaran negativament (1/3 de punt). La nota màxima d'aquesta prova serà de 10 punts. La puntuació obtinguda en aquesta prova escrita equival al 40% de la nota final. Serà requisit necessari obtindre cinc punts sobre deu en la prova per a poder sumar la resta dels elements de l'avaluació.

- B) **Prova de simulació** per a avaluar l'aprens en les classes de laboratori (L) i en les estades en les institucions sanitàries.

Es prepararan diversos escenaris concordes amb els temes de la unitat temàtica 3, i es proposarà a l'alumne o alumna la resolució individual d'una problemàtica específica.

La puntuació obtinguda en aquesta prova de simulació equival al 50% de la nota final, i l'emet el professorat responsable de l'assignatura **mitjançant la rúbrica d'avaluació establida i disponible a l'aula virtual**. Serà requisit necessari obtindre cinc punts sobre deu en la prova pràctica de simulació per a poder sumar la resta dels elements de l'avaluació.

- C) **Estades clíniques en institucions sanitàries.**

La puntuació obtinguda equivaldrà al 10% de la nota final, i serà emesa pel professorat associat de ciències de la salut mitjançant rúbrica d'avaluació. En aquesta rúbrica l'apartat d'observacions es considera d'obligatori emplenament, per a realitzar comentaris generals, suggeriments per a la millora de l'aprenentatge o assoliments obtinguts a manera de retroalimentació per a l'alumnat, així com per a la justificació de la nota obtinguda.

Serà requisit necessari obtindre cinc punts sobre deu en l'avaluació de les estades en institucions sanitàries, per a poder sumar la resta dels elements de l'avaluació.

En cadascuna de les parts que constitueixen l'avaluació de l'assignatura, l'alumne o alumna ha d'obtenir la qualificació d'apte/a (5) per a poder ser avaluat.

El primer dia de classe es presentarà a l'alumnat els criteris específics sobre els quals es procedirà a la qualificació dels aspectes més destacats dels continguts que s'avaluaran.

És imprescindible l'assistència a les classes L impartides a la Facultat d'Infermeria i Podologia, així com l'assistència a les estades a les institucions sanitàries. Tenen, per tant, caràcter d'obligatorietat a l'efecte de poder comptabilitzar qualsevol puntuació esmentada dalt. El control de l'assistència s'efectua mitjançant signatura de la presencialitat.

Per a poder assistir a les estades en les Institucions sanitàries, realitzar la prova escrita i la prova de simulació l'alumnat ha d'haver assistit al 100% de les classes L impartides a la Facultat d'Infermeria i Podologia.

Donada l'obligatorietat d'assistència a les classes L, es recomana a l'alumnat no matricular-se de l'assignatura una vegada iniciades aquestes sessions. Les sessions de laboratori no són recuperables en segona convocatòria i no assistir implica el suspens de l'assignatura. Tots aquests requisits d'avaluació establits en la guia docent s'apliquen tant a la primera com a la segona convocatòria de l'assignatura.

En cas de no poder assistir a alguna pràctica de laboratori per motius oficialment justificats, l'alumnat ha de contactar prèviament amb el professor o professora responsable per intentar desenvolupar la pràctica amb un altre grup diferent de l'assignat, permutant amb un company/a. Si aquesta situació no és possible i es tracta d'una absència a una sessió L, l'alumnat ha d'elaborar un treball compensatori sobre la pràctica a què no ha assistit.

En la situació de presentar més absències (> 2), per motius oficialment justificats, l'alumnat no podrà assistir a realitzar les estades en institucions sanitàries fins al desenvolupament en la data establida de primera convocatòria de la prova escrita, la prova de simulació i un cas clínic. D'aquesta manera, es pretén situar a l'alumnat en un context clínic real per a assegurar l'adquisició dels resultats d'aprenentatge de les pràctiques de laboratori previ al desenvolupament de les estades en institucions sanitàries. En aquest cas, si la qualificació de cadascun dels elements d'avaluació (prova escrita, prova de simulació i cas clínic) s'avaluen com a apte (5), s'habilitarà un període *ad hoc* per al desenvolupament de les estades en institucions sanitàries durant el mes de maig i/o juny.

A continuació, es presenta una taula resum de les diferents situacions contemplades en l'avaluació de l'assignatura per motius oficialment justificats

QUADRE RESUM DE L'AVUACIÓ

Assistència sessions L	Avaluació	Estades institucions sanitàries
100%	Prova escrita, prova de simulació i estades en institucions sanitàries.	Períodes establits en la planificació de l'assignatura (gener a maig).
2 absències	Prova escrita, prova de simulació, estades en institucions sanitàries i treball compensatori sobre la primera i/o segona sessió L.	Períodes establits en la planificació de l'assignatura (gener a maig).
> 2 absències	Prova escrita, prova de simulació, cas clínic i estades en institucions sanitàries.	Període establert ad hoc si cadascun dels elements d'avaluació (prova escrita, prova de simulació i cas clínic) s'avaluen com a apte (5) (maig a juny)

En la situació de no poder assistir a les estades en institucions sanitàries per motius oficialment justificats, l'alumnat ha de contactar prèviament amb la seua professora o professor associat de ciències de la salut i informar el professorat responsable d'aquest centre sanitari.

Les absències a les estades en institucions sanitàries per motius oficialment justificats han de recuperar-se totes, d'acord amb les directrius del professorat associat de ciències de la salut i informar el professorat responsable del centre sanitari on s'estiguen desenvolupant les estades. En el cas de no recuperar les absències, les estades seran avaluades com no aptes.

En el cas de no haver superat alguna de les parts de l'avaluació, l'acta reflectirà la qualificació obtinguda en aquesta part no apta.

Si existeix més d'una part de l'avaluació de l'assignatura qualificada com no apta, l'acta reflectirà la mitjana d'aquestes qualificacions no aptes.

Tots aquests requisits d'avaluació establits en la guia docent s'apliquen tant a la primera com a la segona convocatòria de l'assignatura. Una vegada desenvolupada la segona convocatòria, si alguna de les parts de l'assignatura no està apta (5), l'alumnat haurà de cursar l'assignatura completa el curs acadèmic següent.

Finalment, es recorda a l'alumnat que ha de tenir molt en compte que, donades les característiques integradores del mòdul 3, el *Document de verificació del títol de grau en Infermeria per la Universitat de València* estableix que s'han d'haver superat 90 crèdits ECTS com a requisit previ abans d'accedir a les assignatures «Pràcticum I, II, III, IV» i, per descomptat, al «Treball final de grau».

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referències bàsiques

1. Ballesta López, F., Blanes Compañ, F., Castells Molina, M., Domingo Pozo, M., Fernández Molina, M., & Gómez Robles, F. (2007). *Guía de actuación de enfermería: manual de procedimientos generales*. Valencia: Conselleria de Sanitat, Generalitat Valenciana. 2a ed. [Monografia]
2. Berman, A., & Snyder, S. (2013). *Fundamentos de Enfermería*. Kozier & Erb. Pearson.
3. Cibanal, J.L. (2014). *Técnicas de comunicación y relación de ayuda en Ciencias de la Salud*. (3^a ed.). Elsevier.
4. Herdman, T. H., NANDA International, & Kamitsuru, S. (2021). *Diagnósticos enfermeros definiciones y clasificación 2021-2023*. (12a ed.). Barcelona: Elsevier.
5. Moorhead, S., Swanson, E., Johnson, M., & Maas, M. L. (Eds.). (2018). *Clasificación de resultados de enfermería (NOC): medición de resultados en salud*. Elsevier.
6. Potter, P. A., Faan, R. M. P., Perry, A. G., Faan, R. E., & Stockert, P. (Eds.). (2019). *Fundamentos de enfermería*. Elsevier.

7. Rifà Ros. R., Olivé Adrados, C., & Lamoglia Puig, M. (2020). *Lenguaje NIC para el aprendizaje teórico-práctico en enfermería*. Elsevier.
8. Smith, S., Duell, D., Martin, B., Aebersold, M., & González, L. (2018). *Habilidades para enfermería clínica. Volumen I*. Pearson Educación.
9. Smith, S., Duell, D., Martin, B., Aebersold, M., & González, L. (2018). *Habilidades para enfermería clínica. Volumen II*. Pearson Educación.
10. Valverde Gefaell, C. (2007). *Comunicación terapéutica en enfermería*. Editorial DAE.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau				
Matèria	Pràctiques integrades en l'àrea/departament sanitari				
Codi assignatura	34386				
Nom assignatura	<i>PRACTICUM I</i>				
Caràcter	Formació obligatòria				
Curs acadèmic	2023-2024				
Curs	Tercer				
Semestre	Primer o Segon				
Departament	Infermeria				
Crèdits ECTS	19,5 (Presencial: 100% → 468 h)				
Crèdits presencials	Seminari	Pràctica	Laboratori	Inst. Sanit	Total
Grups	0	0	6	38,8	46,8
Crèdits PACCS (≤ 9 cr/prof)	1,77 cr/gr × 92 gr = 162,84 cr				
Coordinació	<p>Prof: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6, FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Perez Ros, Mª Pilar Despatx: N° 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Sevilla Espí, Fernando Despatx: N^o , FIP Correu-e: Fernando.Sevilla@uv.es</p>				
Professorat	<p>Prof. 1: Anaya Cintas, Mª Francisca Despatx: Correu-e: Francisca.Anaya@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Aparici Navarro, Marian Despatx: Correu-e: M.Angeles.Aparici@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: López Hernández, Lourdes María Despatx: Correu-e: Lourdes.Lopez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6, FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Montero Bau, Toni Despatx: Correu-e: Antonio.Montero-Bau@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Obiol Sáiz, Asunción Despatx: Correu-e: M.Asuncion.Obiol@uv.es</p>				

Profesorado (Cont.)	Prof. 7: Perez Ros, M ^a Pilar Despatx: N ^o 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es
	Prof. 8: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es
	Prof. 9: Sánchez Ruano, Carolina Despatx: Correu-e: Carolina.Sanchez@uv.es
	Prof. 10: Sevilla Espí, Fernando Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Fernando.Sevilla@uv.es
	Prof. 11: Leiva Atencia, Miquel Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Miquel.Leiva@uv.es
	Prof. 12: García Llopis, Vicent Salvador Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Vicent.S.Garcia@uv.es
	Prof. 13: Herrero Gil, Carles Víctor Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Carlos.Herrero@uv.es
	Prof. 14: Despatx: Correu-e:

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Les assignatures «*Practicum I*» i «*Practicum II*» constitueixen l'aplicació pràctica dels coneixements teòrics i metodològics de la Salut Pública i els d'Infermeria, amb la finalitat de promoure i protegir la salut, prevenir la malaltia i restaurar la salut, oferint una atenció integral. L'ensenyament pràctic ha d'ordenar-se en funció de la comunitat i s'organitzarà amb la perspectiva de desenvolupar un conjunt d'activitats planificades d'atenció integral, dirigides a aconseguir una major qualitat de vida en les persones, la família i la comunitat.

Per a això, ha de tenir-se en compte la utilització de tots els recursos socio-sanitaris existents tant a l'Àrea/Departament de Salut com en instàncies sanitàries d'ordre superior (Direcció general de Salut Pública) o en institucions que, encara que pertanyen a altres instàncies alienes al sistema de salut, cobreixen les necessitats sanitàries de les persones privades de llibertat (Centre Penitenciari de Picassent, dependent del Ministeri de l'Interior).

En el Departament de Salut l'alumnat pot realitzar les pràctiques en institucions sanitàries tant d'atenció primària com d'atenció especialitzada, a saber:

- Centres de Salut.
- Centres de Salut Pública.
- Unitats de Suport a l'Atenció Primària:
 - Centro de Salut Sexual i Reproductiva.
 - Centre de Salut Mental.
 - Centre d'Estimulació Primerenca, etc.
- Hospital.

L'acompliment de la pràctica professional en la **Direcció general de Salut Pública**, els **Centres de Salut Pública**, els **Centres de Salut**, les **Unitats de Suport a l'Atenció Primària de Salut** i el **Centre Penitenciari de Picassent** és un component essencial del procés d'ensenyament/aprenentatge d'Infermeria, oferint a l'alumnat l'oportunitat d'accedir a un coneixement pràctic excepcional mitjançant l'acció. Es possibilita que l'alumnat aprengui estant en contacte directe amb la persona sana o malalta al llarg del seu cicle vital, amb la seva família i amb la comunitat, intervenint amb respostes concretes associades a la pràctica. Es tracta, necessàriament, d'un coneixement lligat a l'experiència.

Amb el model de **pràctiques integrades** es pretén capacitar a l'estudiantat en l'exercici de la pràctica professional, actuant en els processos i seguint els procediments de qualitat i seguretat del pacient que ha de realitzar una infermera o un infermer generalista en les institucions sanitàries que brinda a la ciutadania el Sistema Nacional de Salut (SNS) i el Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència (SAAD). Aquest model permet, a més, integrar les funcions de docència, investigació i assistència en el procés d'ensenyament-aprenentatge. Tot això, d'acord amb el perfil professional definit en el *Document de Verificació del Títol de Grau en Infermeria*.

3. Coneixements previs

Es recomana haver superat les assignatures del primer i segon curs del Grau en Infermeria relacionades amb la matèria Salut Pública i Infermeria Comunitària: «Salut Pública», «Infermeria Comunitària» i «Gestió i Administració dels Serveis de Salut».

Així mateix totes les assignatures del primer i segon curs del Grau en Infermeria, atès que en les pràctiques en institucions sanitàries s'integren i apliquen els coneixements teòric-pràctics, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits; especialment les de la matèria de «Infermeria en el Cicle Vital» —Salut de la Dona de la Sexualitat i la Reproducció, Infermeria en la Salut Infantil i de l'Adolescent, Infermeria Mèdic-Quirúrgica I i Infermeria en la Salut Geronto-Geriàtrica—, així com «Sociologia, Gènere i Salut», «Farmacologia» i «Nutrició i Dietètica».

Aquesta assignatura es complementària a l'assignatura *Practicum II*, per això es recomana a l'alumnat matricular-se de manera conjunta d'ambdues assignatures.

4. Objectius i competències

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-24 Planificar, organitzar i avaluar activitats formatives dirigides al personal d'infermeria i altres professionals de la salut.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-20 Conèixer el Sistema Sanitari Espanyol. Identificar les característiques de la funció directiva dels serveis d'infermeria i la gestió de cures. Conèixer i ser capaç d'aplicar les tècniques de direcció de grups.

5. Resultats d'aprenentatge

Estudi Comunitari de Salut

1. Exercitar la metodologia d'Investigació-Acció Participativa.
2. Descobrir la importància que té per a Infermeria de la realització de l'Estudi Comunitari de Salut i la seva implicació professional als programes d'intervenció comunitària.
3. Recaptar informació objectiva i quantitativa.
4. Manejar bases de dades informatitzades.
5. Conèixer la delimitació geogràfica i localització de la comunitat on va a incorporar-se l'alumnat per realitzar les pràctiques comunitàries.
6. Perfilar la caracterització social de la comunitat (estructura demogràfica, estructura urbana, transport, sectors productius, estructura ideològica).
7. Utilitzar indicadors demogràfics.
8. Interpretar quadres i gràfiques.
9. Conèixer les característiques concretes dels equipaments i serveis que existeixen en la comunitat (socials, sanitaris, educatius, culturals, oci i temps lliure, etc.), la seva ubicació, les seves funcions, la seva interrelació i formes de coordinació.
10. Conèixer els recursos propis amb què explica la comunitat, és a dir, el teixit associatiu, els grups formals i informals.
11. Conèixer els actius en salut amb què explica la comunitat i aprendre a identificar-los i diferenciar-los dels recursos.
12. Recaptar informació subjectiva i qualitativa.
13. Conèixer les necessitats i demandes de la població a la zona d'estudi, emprant metodologia amb enfocament qualitatiu (com per exemple la «audició»).
14. Practicar la tècnica de l'entrevista amb un representant d'un recurs comunitari o associació.
15. Practicar la tècnica l'audició, la tabulació de les dades i analitzar la informació.

16. Identificar els factors de risc de les malalties més prevalentes de la zona.
17. Tenir coneixement global de la situació de salut i necessitats de la comunitat per programar activitats d'infermeria.
18. Redactar un informe i exposar-ho i defensar-ho davant el professorat de l'assignatura.

Direcció general de Salut Pública

1. Conèixer l'estructura i funcionament de la Direcció general de Salut Pública.
2. Conèixer les característiques dels Sistemes d'Informació Sanitària.
3. Conèixer els principals programes dirigits a promoure i protegir la salut de la població.
4. Conèixer els mecanismes de coordinació amb les diferents estructures de l'Atenció sanitària: primària i especialitzada.
5. Participar en alguna de les activitats que es realitzen en els serveis centrals que es trobin dins de les competències de la infermeria en Salut Pública i que s'ajusti en la seva temporització al període de pràctiques.

Centre de Salut Pública

1. Identificar el Departament de Salut com la demarcació geogràfica i poblacional per a la planificació, programació, gestió i coordinació de l'atenció de la salut de la comunitat.
2. Conèixer l'estructura i funcionament del Centre de Salut Pública del Departament, participant en cadascuna de les seves unitats: Epidemiologia, Salut Laboral, Seguretat Alimentària, Sanitat Ambiental i Promoció de la Salut i Programes de Salut.
3. Conèixer les característiques dels Sistemes d'Informació Sanitària.
4. Identificar i estudiar els factors de risc i els problemes de salut prevalents del Departament.
5. Conèixer els principals programes dirigits a protegir la salut de la població exposada a riscos de tipus ambiental i laboral i a riscos dels productes alimentosos i/o alimentaris, sobre la base de la legislació vigent.
6. Conèixer els mecanismes de coordinació amb les diferents estructures de l'atenció sanitària: primària i especialitzada.
7. Conèixer el funcionament de l'Adreça del Centre de Salut Pública.
8. Conèixer les Unitats de Suport a l'Atenció Primària i el seu funcionament: salut mental, salut sexual i reproductiva.
9. Conèixer els programes de prevenció de la malaltia: programa de prevenció de càncer de còlon i programa de prevenció de càncer de mama.

6. Descripció de continguts

Les assignatures de «*Practicum I*» i «*Practicum II*» compten amb un **quadern de pràctiques** en el qual es detallen els continguts i les activitats que ha de desenvolupar l'alumnat.

En el que concerneix al «*Practicum I*», aquestes es concreten, de forma sintètica, en la realització d'un simulacre de **Estudi Comunitari de Salut**, amb la elaboració d'un informe sobre el coneixement del territori i de la població en el seu vessant de coneixement objectiu (delimitació geogràfica i localització de la comunitat, caracterització de la població, estructura urbana i recursos) com en el seu vessant de coneixement subjectiu (estudi de la demanda i necessitats de la població mitjançant la tècnica de la «audició»).

Així mateix, l'alumnat participarà en les activitats pròpies de les diferents unitats de les institucions sanitàries abans esmentades.

La **Direcció general de Salut Pública** s'estructura en les següents unitats:

- a) Sotsdirecció General de Promoció de la Salut i Prevenció, de la qual al seu torn depenen:
 - Servei de Promoció de la Salut i Prevenció en l'Entorn Sanitari
 - Servei de Promoció de la Salut i Prevenció en les Etapes de la Vida
 - Servei de Promoció de la Salut i Prevenció en l'Entorn Laboral
- b) Sotsdirecció General d'Epidemiologia, Vigilància de la Salut i Sanitat Ambiental, de la qual al seu torn depenen:
 - Servei de Vigilància i Control Epidemiològic
 - Servei d'Estudis Epidemiològics i Estadístiques Sanitàries
- c) Sotsdirecció General de Seguretat Alimentària i Laboratoris de Salut Pública de la qual al seu torn depenen:
 - Servei de Planificació i Anàlisi Alimentària
 - Servei de Gestió del Risc Alimentari

El **Centre de Salut Pública** compta amb les Unitats funcionals que a continuació s'esmenten, cadascuna amb les seves respectives activitats.

- A) Unitat d'Epidemiologia
- B) Unitat de Seguretat Alimentària
- C) Unitat de Salut Laboral
- D) Unitat de Promoció de la Salut i de Programes de Salut
- E) Unitat de Sanitat Ambiental

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	—
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	70
Tutories reglades	O	20
Estada en Institució sanitària i en la comunitat	IS	378
TOTAL ($19,5 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times \frac{80}{100}$)		468 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		4
Elaboració de treballs en grup		75
Elaboració de treballs individuals		—
Estudi i treball autònom		10
Lectures del material complementari		20
Preparació d'activitats d'avaluació		4
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		4
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL ($19,5 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{80}{100})$)		117 h

8. Metodologia docent

Tenint en compte les característiques de les assignatura pràctiques i per facilitar el compliment dels objectius existeixen diferents modalitats docents com són els tallers, les tutories acadèmiques de seguiment i la permanència en les institucions sanitàries. En funció de la modalitat s'utilitzaran metodologies participatives i es realitzaran activitats individuals i de grup que permetin a l'alumnat exercitar diferents habilitats i destreses, incloent la confecció de productes altament elaborats com els informes/memòries de pràctiques que s'han de lliurar al final del període de pràctiques. En el Quadre 8 es reproduïx un resum de la distribució teòrica de les modalitats docents.

Quadre 8: Modalitats docents pel «Practicum I» i el «Practicum II».

Modalitat docent	Núm. hores	Nombre d'estudiants
Tallers	70	Es realitzarà a un grup d'entre 15 i 22 estudiants en el qual es planteja el reforç i tutoria de les activitats que es realitzen en el nivell d'Atenció Primària de Salut. En els tallers s'utilitzarà una metodologia participativa, encaminada a l'adquisició específica d'habilitats manipulatives i instrumentals sobre cada temàtica supervisada pel professorat.
Tutories de seguiment	20	Individual i/o grupal per centre (3 i 6 estudiants) que permet el seguiment de l'alumnat en el procés d'aprenentatge i la tutoria dels productes elaborats en els tallers.
Permanència en el centre de pràctiques i en la comunitat	378	A través d'una organització que permeti la rotació de cada estudiant per les diferents consultes/unitats en l'actuació en el Centre de Salut/Centro de Salut Pública/ Direcció general de Salut Pública (DGSP) i la implicació de l'alumnat dins de l'equip assistencial i la interacció amb la comunitat.
Treball individual i grupal	117	De lliure disposició per l'alumnat per a l'elaboració de treballs, informi/memòria, etc.
TOTAL	575	

A) Tallers

Amb l'estratègia didàctica del taller es pretén donar un salt qualitatiu en l'acció pedagògica dins del model de pràctiques integrades en el Departament de Salut.

Per taller cal entendre un lloc on es treballa, s'elabora i es transforma alguna cosa per ser utilitzat. En altres paraules, en el taller es preparen els productes que al llarg del període de pràctiques les i els estudiants van a elaborar en comú, com a grup social organitzat d'aprenentatge col·laboratiu (encara que hi haurà altres activitats que s'hauran de realitzar a nivell individual).

Al llarg del semestre els tallers s'impartiran tant en la Facultat d'Infermeria i Podologia com en el Centre de pràctiques.

A.1 Tallers en la Facultat d'Infermeria i Podologia (FIP)

Els tallers de la FIP es detallen en el calendari i pla de treball. El taller serà l'instrument de treball per realitzar algunes de les activitats que es proposen en el quadern de pràctiques, amb la finalitat de reforçar la pràctica professional de la Infermeria de Salut Pública i Comunitària. Des dels inicis de la reforma sanitària el treball amb la comunitat ha estat i és una de les activitats més importants, i alhora menys desenvolupades, en Atenció Primària.

Els objectius que es proposen amb els tallers en la FIP són:

1. Integrar objectius de totes les matèries cursades en la titulació que aportin el coneixement i la metodologia de les ciències biològiques, mèdiques i socials, totes elles necessàries per intervenir en el procés de salut i malaltia de la persona, la família i la comunitat, amb la finalitat de prestar una atenció integral.
2. Millorar l'intercanvi d'informació i la coordinació entre el PACS dels centres de pràctiques concertats com a docents i el professorat responsable i tutors de la FIP, per garantir així la qualitat en l'ensenyament.

3. Obtenir resultats de qualitat en l'elaboració de les memòries finals i la defensa oral de la memòria del «Practicum I»-*Estudi Comunitari de Salut*.

Per al present curs s'han programat 6 tallers (veure Quadre 9) amb diferents sessions que s'impartiran per a cadascun dels subgrups i períodes: els subgrups BC1, BC2, BC3, BC4 en el primer període i els subgrups AD1, AD2, AD3, AD4 en el segon.

Quadre 9: Tallers en la FIP, en subgrups de 30 estudiants, aproximadament.

Taller	Lloc de realització de l'activitat	Núm. sessions	Producte sol·licitat
Estudi Comunitari de Salut (ECS)	En la comunitat. En la FIP.	4	Elaboració de la memòria del ECS (informe del «Practicum I»). Presentació i defensa del ECS.
Visita Domiciliària	En el Centre de Salut. Al domicili de la persona atesa.	2	Realizació de 3 visites domiciliàries segons l'estructura facilitada en el taller. Incorporació de les visites domiciliàries a l'informe del «Practicum II» .
Violència de Gènere	En el Centre de Salut. Consulta de persones adultes i Consulta de la matrona.	2	Elaboració del portafolio de treball. Incorporació del portafolio a l'informe del «Practicum II».

Aquests tallers, amb una durada aproximada de 4 hores, estan pensats per reforçar les activitats que l'alumnat ha d'executar en el Centre de pràctiques. El taller d'Estudi Comunitari de Salut, el de Visita Domiciliària i el de Violència de Gènere tenen programades diverses sessions, a través de les quals es donen indicacions per a l'elaboració de productes i en les quals alhora s'efectua el seguiment del seu grau d'elaboració. Aquests productes són els que han d'incorporar-se en els informes/memòries de grup que cal lliurar al final del període de pràctiques. En el cas del «Practicum I» la memòria lliurada servirà de base per preparar la presentació i la defensa de l'Estudi Comunitari de Salut.

En la part expositiva del taller es facilitarà a l'alumnat la documentació pertinent respecte a la descripció del contingut, els objectius i les activitats a realitzar per l'alumnat, tant en la FIP com en el Centre de de pràctiques. També es presentaran, els materials i els recursos necessaris per a l'elaboració de productes, així com les guies de pràctica clínica, la bibliografia recomanada i les pàgines d'internet considerades d'interès.

A.2 Tallers en el Centre de pràctiques (Centre de Salut)

Els tallers en el Centre de Salut són complementaris als impartits en la FIP. Amb ells es pretén esmenar el desfasament que es produeix en el pla d'estudis entre el moment en el qual s'imparteixen els coneixements teòrics, la seva aplicació pràctica simulada, i l'aplicació de les tècniques bàsiques i el pla de cures mitjançant l'acció directa amb la persona sana o malalta, familiars i cuidadores informals. En el Quadre 10 s'especifiquen els tallers proposats.

Quadre 10: Tallers en el Centre de pràctiques (2-4 estudiants)

Centre de pràctiques	Taller
Centre de Salut	Abucasis Tècniques bàsiques Cures i ferides Instrumental

Els tallers seran programats en el Centre de Salut pel PACS i s'impartiran a tot l'alumnat matriculat en el Centre de Salut corresponent, bé en grup o de forma individual.

B) Tutories programades o de seguiment

Al llarg del semestre estan programades una sèrie de tutories de grup i individual amb el professorat de la FIP, com a seguiment i reforç als tallers previstos en el quadern de pràctiques. (Quadre 11)

Quadre 11: Tutories programades o de seguiment en la FIP

Taller	Activitat del taller	Tutoria
Estudi Comunitari de Salut	Informació de tret objectiu	En grup
	informació de tret subjectiu	En grup
Visita Domiciliària	Informe de la V.D.	Individual
Violència de Gènere	Portafolio	En grup

Aquestes tutories permeten seguir d'a prop els progressos de l'alumnat conforme es vagin enfrontant a l'elaboració dels productes dels tallers. Tenen com a fil conductor orientar a l'alumnat en les seves experiències d'aprenentatge autònom, competent i crític en el lloc de pràctiques i en les activitats desenvolupades. Són útils per conèixer les dificultats oposades i orientar a l'alumnat en l'estructura, el contingut, l'estil de redacció i el llenguatge igualitari de les memòries de pràctiques. A més, les tutories programades permeten una forma de comunicació més directa amb l'alumnat, propiciant una relació més directa i de confiança.

Tant les tutories de grup per centre de pràctiques i les individuals es realitzaran en el lloc i a l'hora indicada en el calendari de pràctiques/tutories, havent d'acudir tot el grup d'estudiants d'un mateix centre amb tots els productes sol·licitats que hagin de presentar-se aquest dia per a la seva presentació i revisió.

Tots dos tipus de tutories de seguiment (grupal, individual) revesteixen caràcter de **avaluació continuada** o formativa, és a dir, suposen un percentatge de la nota final de les pràctiques, atès que es realitzen al llarg del procés d'elaboració dels informis/memòries de pràctiques. En elles es corregeixen els errors i dificultats oposades indicant-se les millores de cara a l'assoliment dels objectius de qualitat en la presentació dels informis/memòries definitius i la defensa/exposició de l'Estudi Comunitari de Salut.

9. Avaluació

L'avaluació és un moment fonamental per a l'acreditació de l'alumnat i la millora de la qualitat en l'ensenyament pràctic. En ella intervenen els tres protagonistes implicats en el procés com són: l'alumnat, el PACS i el professorat tutor de la FIP.

Per a l'avaluació del «*Practicum I-Salut Pública*» i del «*Practicum II-Infermeria Comunitària*» s'utilitzaran diferents procediments i instruments de valoració, quantitativs i qualitativs, en correspondència amb les diferents etapes del procés tal com es veurà a continuació.

Hi ha tres avaluacions en les quals pugues i ha de participar l'alumnat:

1. Avaluació del professorat de la FIP (responsables d'assignatura i tutors) — individual.
2. Avaluació del Professorat Associat de Ciències de la Salut (PACS) — individual.
3. Avaluació de l'organització i funcionament de les pràctiques — en grup.

El professorat, per la seva banda, intervindrà en l'avaluació de l'alumnat amb finalitats acreditatives per qualificar l'acompliment de les i els estudiants en les diverses activitats previstes en les pràctiques. Així, tindrà lloc:

1. L'avaluació de l'alumnat en els Centres de pràctiques, per part del PACS.
2. L'avaluació de les tutories programades o de seguiment del «*Practicum I-Salut Pública*», per part del professorat de la FIP.
3. L'avaluació de l'exposició oral del «*Practicum I-Salut Pública*», per part del professorat de la FIP.
4. L'avaluació de l'informi/memòria del «*Practicum II-Infermeria Comunitària*», per part del professorat de la FIP.

La meitat de la qualificació serà a càrrec del PACS i l'altra meitat a càrrec del professorat de la FIP.

En el quadre 12 es representa la ponderació de les diferents parts que constitueixen l'avaluació del «Practicum I-Salut Pública».

La **nota final** que s'emeta se cenyirà a l'estipulat en el «Reglament d'Avaluació i Qualificació de la Universitat de València per a Títols de Grau i Màster» (https://www.uv.es/graus/normatives/2017_108_reglament_avaluacio_qualificacio.pdf), la qual cosa implica haver d'emetre les qualificacions en una escala numèrica de 0 a 10, amb una expressió decimal, a la qual es pot afegir la seva corresponent qualificació qualitativa, segons s'indica a continuació:

≤ 0	Suspens	< 5
≤ 5	Aprovat	< 7
≤ 7	Notable	< 9
≤ 9	Excel·lent	≤ 10

Per a l'esment de les matricules d'honor es tindrà en compte el que indica l'Article 17 d'aquest reglament: «*la menció de matrícula d'honor (MH) pot ser otorgada a l'estudiant que hagi obtingut una qualificació igual o superior a 9,0, i per estricta ordre de nota en l'acta de qualificació*».

Quadre 12: AVALUACIÓ DEL PRACTICUM I (SALUT PÚBLICA)

Nota final: 50% PACS + 50% prof. FIP

PUNTUACIÓ ATORGADA PER EL/LA PACS (50% del total)

Assistència al centre de pràctiques

El nombre màxim de faltes d'assistència permeses és del 10%. Aquestes mancades han d'estar corroborades mitjançant el corresponent justificant. En el cas de superar-se el nombre de faltes d'assistència permeses la qualificació serà de «SUSPÈS» fins que es recuperin els dies que falten fins a aconseguir el mínim requerit.

El PACS avalua a l'alumnat

Avaluació individual	A.1 Centre de Salut A.2 Centre de Salut Pública A.3 Dir. Gral. Salut Pública A.4 C. Penitenc. de Picassent	Sense rotatori	
		50%	Amb rotatori 25%
			25%
			25%
			25%

PUNTUACIÓ ATORGADA PER PROFESSORAT DE LA FIP (50% del total)

Assistència als tallers (5%)

1. Reunió inicial per a la presentació de l'assignatura.
2. Seminari/Taller «Estudi Comunitari de Salut 1»: Introducció. Comunitat. Delimitació geogràfica. Observació del territori. Demografia. Recursos i fitxer comunitari. (Estudi objectiu)
3. Seminari/Taller «Estudi Comunitari de Salut 2»: Audició. (Estudi qualitatiu, subjectiu)
4. Seminari/Taller «Estudi Comunitari de Salut 3»: Audició. (Estudi qualitatiu, subjectiu) —cont.—
5. Seminari/Taller «Estudi Comunitari de Salut 4»: Actius en salut.
6. Tutoria programada/de seguiment 1: Estudi objectiu.
7. Tutoria programada/de seguiment 2: Estudi subjectiu.

Assistència i desenvolupament de les tutories de seguiment (20%)

Avaluació	Tutoria seguiment 1:	Estudi objectiu	9,25%
Av. en grup		Subtotal 1 (tpecs01): 1,60%	
Av. en grup		Subtotal 2 (tpecs02): 5,15%	
Av. en grup		Subtotal 3 (tpecs03): 2,50%	
	Tutoria seguiment 2:	Estudi qualitatiu, subjectiu	9,25%
Av. en grup		Subtotal 4 (tpecs04): 3,50%	
Av. individual		Subtotal 5 (tpecs05): 3,75%	
Av. en grup		Subtotal 6 (tpecs06): 2,00%	
Av. grup	Referènc. bibliogràfiques:	Subtotal 7 (tpecs07)	0,80%
Av. grup	Annexos:	Subtotal 8 (tpecs08)	0,70%

Exposició oral del ECS (25%)

Av. individual	Oratòria	Subtotal 1 (exoresc01)	8,00%
Av. individual	Domini del contingut	Subtotal 2 (exoresc02)	9,00%
Av. grup	Presentació del contingut	Subtotal 3 (exoresc03)	8,00%

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referencias básicas:

1. Escribà-Agüir, V et al (2008). *Protocolo para la atención sanitaria de la violencia de género (PDA)*. Valencia: Generalitat Valenciana. Conselleria de Sanitat.
2. García Calvente, MM (ed.) et al (2010). *Guía para incorporar la perspectiva de género a la investigación en salud*. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública. Consejería de Salud.
3. García Ferrando M, Ibáñez J, Alvira F (2000). *El análisis de la realidad social métodos y técnicas de investigación*. Madrid: Alianza Editorial.
4. Gita Sen G., George A., Östlind P. (2005). *Incorporar la perspectiva de género en la equidad en salud: Un análisis de la investigación y las políticas*. Washington D.C.: OPS.
Disponible en: http://www.paho.org/Spanish/DD/PUB/PO_14_entire_book.pdf
5. López de Ceballos P (1998). *Un método para la investigación-acción participativa*. Madrid: Popular.
6. Marchioni M (1997). *Planificación social y organización de la comunidad: alternativas avanzadas a la crisis*. Madrid: Popular.
7. Marchioni M (2001). *Comunidad y cambio Social: teoría y praxis de la acción comunitaria*. Madrid: Popular.
8. Marchioni M. (s/a). *La Acción Social en y con la Comunidad*. Zaragoza: Libros Certeza.
9. Martínez Navarro JF et al (1997). *Salud Pública*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
10. Mazarrasa et al. (2003). *Salud Pública y Enfermería Comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana. 3 volúmenes.
11. Sánchez Moreno et al. (2000a). *Enfermería Comunitaria 1. Concepto de salud y factores que la condicionan*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
12. Sánchez Moreno et al. (2000b). *Enfermería Comunitaria 2. Epidemiología y enfermería*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
13. Sánchez Moreno et al. (2000c). *Enfermería Comunitaria 3. Actuación en enfermería comunitaria. Sistema y programas de salud*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
14. Valles M S (2000). *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Síntesis.
15. Velasco Arias, S (2009). *Recomendaciones para la práctica clínica con enfoque de género*. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer. Dirección General de la Agencia de Calidad del Sistema Nacional de Salud. Ministerio de Sanidad y Política Social.
16. Walker M (2000). *Cómo escribir trabajos de investigación*. Barcelona: Gedisa.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau				
Matèria	Pràctiques integrades en l'àrea/departament sanitari				
Codi assignatura	34387				
Nom assignatura	<i>PRACTICUM II</i>				
Caràcter	Formació obligatòria				
Curs acadèmic	2023-2024				
Curs	Tercer				
Semestre	Primer o Segon				
Departament	Infermeria				
Crèdits ECTS	19,5 (Presencial: 100% → 468 h)				
Crèdits presencials	Seminari Pràctica Laboratori Inst. Sanit Total				
Grups	0	0	6	38,8	46,8
Crèdits PACCS (≤ 9 cr/prof)	1,77 cr/gr × 92 gr = 162,84 cr				
Coordinació	<p>Prof: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6, FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Perez Ros, Mª Pilar Despatx: N° 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Sevilla Espí, Fernando Despatx: N^o , FIP Correu-e: Fernando.Sevilla@uv.es</p>				
Professorat	<p>Prof. 1: Anaya Cintas, Mª Francisca Despatx: Correu-e: Francisca.Anaya@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Aparici Navarro, Marian Despatx: Correu-e: M.Angeles.Aparici@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: López Hernández, Lourdes María Despatx: Correu-e: Lourdes.Lopez@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N° 3.6, FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Montero Bau, Toni Despatx: Correu-e: Antonio.Montero-Bau@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Obiol Sáiz, Asunción Despatx: Correu-e: M.Asuncion.Obiol@uv.es</p>				

Profesorado (Cont.)	Prof. 7: Perez Ros, M ^a Pilar Despatx: N ^o 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es
	Prof. 8: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es
	Prof. 9: Sánchez Ruano, Carolina Despatx: Correu-e: Carolina.Sanchez@uv.es
	Prof. 10: Sevilla Espí, Fernando Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Fernando.Sevilla@uv.es
	Prof. 11: Leiva Atencia, Miquel Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Miquel.Leiva@uv.es
	Prof. 12: García Llopis, Vicent Salvador Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Vicent.S.Garcia@uv.es
	Prof. 13: Herrero Gil, Carles Víctor Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Carlos.Herrero@uv.es
	Prof. 14: Despatx: Correu-e:

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Les assignatures «*Practicum I*» i «*Practicum II*» constitueixen l'aplicació pràctica dels coneixements teòrics i metodològics de la Salut Pública i els d'Infermeria, amb la finalitat de promoure i protegir la salut, prevenir la malaltia i restaurar la salut, oferint una atenció integral. L'ensenyament pràctic ha d'ordenar-se en funció de la comunitat i s'organitzarà amb la perspectiva de desenvolupar un conjunt d'activitats planificades d'atenció integral, dirigides a aconseguir una major qualitat de vida en les persones, la família i la comunitat.

Per a això, ha de tenir-se en compte la utilització de tots els recursos socio-sanitaris existents tant a l'Àrea/Departament de Salut com en instàncies sanitàries d'ordre superior (Direcció general de Salut Pública) o en institucions que, encara que pertanyen a altres instàncies alienes al sistema de salut, cobreixen les necessitats sanitàries de les persones privades de llibertat (Centre Penitenciari de Picassent, dependent del Ministeri de l'Interior).

En el Departament de Salut l'alumnat pot realitzar les pràctiques en institucions sanitàries tant d'atenció primària com d'atenció especialitzada, a saber:

- Centres de Salut.
- Centres de Salut Pública.
- Unitats de Suport a l'Atenció Primària:
 - Centro de Salut Sexual i Reproductiva.
 - Centre de Salut Mental.
 - Centre d'Estimulació Primerenca, etc.
- Hospital.

L'acompliment de la pràctica professional en la **Direcció general de Salut Pública**, els **Centres de Salut Pública**, els **Centres de Salut**, les **Unitats de Suport a l'Atenció Primària de Salut** i el **Centre Penitenciari de Picassent** és un component essencial del procés d'ensenyament/aprenentatge d'Infermeria, oferint a l'alumnat l'oportunitat d'accedir a un coneixement pràctic excepcional mitjançant l'acció. Es possibilita que l'alumnat aprengui estant en contacte directe amb la persona sana o malalta al llarg del seu cicle vital, amb la seva família i amb la comunitat, intervenint amb respostes concretes associades a la pràctica. Es tracta, necessàriament, d'un coneixement lligat a l'experiència.

Amb el model de **pràctiques integrades** es pretén capacitar a l'estudiantat en l'exercici de la pràctica professional, actuant en els processos i seguint els procediments de qualitat i seguretat del pacient que ha de realitzar una infermera o un infermer generalista en les institucions sanitàries que brinda a la ciutadania el Sistema Nacional de Salut (SNS) i el Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència (SAAD). Aquest model permet, a més, integrar les funcions de docència, investigació i assistència en el procés d'ensenyament-aprenentatge. Tot això, d'acord amb el perfil professional definit en el *Document de Verificació del Títol de Grau en Infermeria*.

3. Coneixements previs

Es recomana haver superat les assignatures del primer i segon curs del Grau en Infermeria relacionades amb la matèria Salut Pública i Infermeria Comunitària: «Salut Pública», «Infermeria Comunitària» i «Gestió i Administració dels Serveis de Salut», així com totes les assignatures de «Infermeria en el Cicle Vital».

Així mateix totes les assignatures del primer i segon curs del Grau en Infermeria, atès que en les pràctiques en institucions sanitàries s'integren i apliquen els coneixements teòric-pràctics, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits; especialment les de la matèria de «Infermeria en el Cicle Vital» —Salut de la Dona de la Sexualitat i la Reproducció, Infermeria en la Salut Infantil i de l'Adolescent, Infermeria Mèdic-Quirúrgica I i Infermeria en la Salut Geronto-Geriàtrica—, així com «Sociologia, Gènere i Salut», «Farmacologia» i «Nutrició i Dietètica».

Aquesta assignatura és complementària a l'assignatura *Practicum I*, per això es recomana a l'alumnat matricular-se de manera conjunta d'ambdues assignatures.

4. Objectius i competències

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinària i interdisciplinària, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigides al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-24 Planificar, organitzar i avaluar activitats formatives dirigides al personal d'infermeria i altres professionals de la salut.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

E-4 Conèixer i valorar les necessitats nutricionals de les persones sanes i amb problemes de salut al llarg del cicle vital i segons l'activitat física, per a promoure i reforçar pautes de conducta alimentària saludable. Identificar els nutrients i els aliments en què es troben. Identificar els problemes nutricionals de major prevalença en dones i homes i seleccionar les recomanacions dietètiques adequades.

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-7 Identificar les respostes psicosocials de les persones davant les diferents situacions de salut (en particular, la malaltia i el sofriment), seleccionant les accions adequades per a proporcionar ajuda en les mateixes. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i família, d'acord amb la situació de la persona, problema de salut i etapa de desenvolupament. Utilitzar estratègies i habilitats que permeten una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials així com l'expressió de les seues preocupacions i interessos des de la perspectiva de gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arrellegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

5. Resultats d'aprenentatge

Centre de Salut

1. Comprendre les característiques del model de Promoció de la Salut basat en les estratègies de l'Atenció Primària i de la Salut Pública.
2. Conèixer el model professional de la Infermeria Comunitària, les seves funcions i el paper que exerceix dins de l'Equip multidisciplinari d'Atenció Primària.
3. Conèixer les principals característiques de l'estructura i funcionament del centre, així com l'organització del treball per sector, per Unitat d'Atenció Familiar (UAF) o per Unitat Mèdic-Infermera.
4. Aplicar la metodologia de la Salut Pública per conèixer les necessitats de salut, identificar els grups de població amb riscos especials i subministrar atenció continuada a les persones, les famílies, i la comunitat.
5. Conèixer els diferents programes de salut que es desenvolupen en el centre.
6. Conèixer els instruments metodològics i tècnics per al disseny de programes d'educació per a la salut i la seva avaluació (a l'escola, en el mitjà laboral, en la família i en la comunitat).
7. Promoure activitats d'educació per a la salut en grups homogenis de risc.
8. Obtenir i sintetitzar informació per a la preparació i exposició d'una activitat de formació continuada.
9. Conèixer i manejar la Visita Domiciliària, en totes les seves modalitats.
10. Identificar la participació de la comunitat com un element imprescindible per al desenvolupament de l'Atenció Primària de Salut.
11. Conèixer com funcionen les estructures organitzatives formals de participació de la comunitat, com els Consells de Salut de Zona (o equivalents), en el cas d'estiguin constituïts.
12. Participar en la recollida d'informació de l'Estudi Comunitari de Salut.
13. Participar en les activitats programades per l'Equip de Salut (reunions d'equip, formació continuada, sessions d'investigació, etc.).

Centro Penitenciari de Picassent

Pràcticament els mateixos objectius d'aprenentatge que en el Centre de Salut, però dins del context d'una institució penitenciària.

6. Descripció de continguts

Les assignatures de «*Practicum I*» i «*Practicum II*» compten amb un **quadern de pràctiques** en el qual es detallen els continguts i les activitats que ha de desenvolupar l'alumnat.

En el que concerneix al «*Practicum II*», aquestes activitats es desenvolupen principalment en el Centre de Salut i el Centre Penitenciari de Picassent. De manera succinta cal destacar:

- Realització de consultes a demanda i consultes programades (pediatria, adults i majors, matrona, treball social)
- Activitats d'atenció domiciliària
- Realització de visites domiciliàries
- Acompliment de tècniques bàsiques
- Atenció a la urgència
- Participació als programes de salut

- Preparació de sessió de formació continuada
- Activitats d'administració i gestió en atenció primària

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	—
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	70
Tutories reglades	U	20
Estada en Institució sanitària i en la comunitat	IS	378
TOTAL ($19,5 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times \frac{80}{100}$)		468 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		4
Elaboració de treballs en grup		75
Elaboració de treballs individuals		—
Estudi i treball autònom		10
Lectures del material complementari		20
Preparació d'activitats d'avaluació		4
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		4
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL ($19,5 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{80}{100})$)		117 h

8. Metodologia docent

Tenint en compte les característiques de les assignatures pràctiques i per facilitar el compliment dels objectius existeixen diferents modalitats docents com són els tallers, les tutories acadèmiques de seguiment i la permanència en les institucions sanitàries. En funció de la modalitat s'utilitzaran metodologies participatives i es realitzaran activitats individuals i de grup que permetin a l'alumnat exercitar diferents habilitats i destreses, incloent la confecció de productes altament elaborats com les informis/memòries de pràctiques que s'han de lliurar al final del període de pràctiques. En el Quadre 13 es reproduïx un resum de la distribució teòrica de les modalitats docents.

A) Tallers

Amb l'estratègia didàctica del taller es pretén donar un salt qualitatiu en l'acció pedagògica dins del model de pràctiques integrades en el Departament de Salut.

Per taller cal entendre un lloc on es treballa, s'elabora i es transforma alguna cosa per ser utilitzat. En altres paraules, en el taller es preparen els productes que al llarg del període de pràctiques les i els estudiants van a elaborar en comú, com a grup social organitzat d'aprenentatge col·laboratiu (encara que hi haurà altres activitats que s'hauran de realitzar a nivell individual).

Al llarg del semestre els tallers s'impartiran tant en la Facultat d'Infermeria i Podologia com en el Centre de pràctiques.

Quadre 13: Modalitats docents pel «Practicum I» i el «Practicum II».

Modalitat docent	Núm. hores	Nombre d'estudiants
Tallers	70	Es realitzarà a un grup d'entre 15 i 22 estudiants en el qual es planteja el reforç i tutoria de les activitats que es realitzen en el nivell d'Atenció Primària de Salut. En els tallers s'utilitzarà una metodologia participativa, encaminada a l'adquisició específica d'habilitats manipulatives i instrumentals sobre cada temàtica supervisada pel professorat.
Tutories de seguiment	20	Individual i/o grupal per centre (3 i 6 estudiants) que permet el seguiment de l'alumnat en el procés d'aprenentatge i la tutoria dels productes elaborats en els tallers.
Permanència en el centre de pràctiques i en la comunitat	378	A través d'una organització que permeti la rotació de cada estudiant per les diferents consultes/unitats en l'actuació en el Centre de Salut/ Centro de Salut Pública/ Direcció general de Salut Pública (DGSP) i la implicació de l'alumnat dins de l'equip assistencial i la interacció amb la comunitat.
Treball individual i grupal	117	De lliure disposició per l'alumnat per a l'elaboració de treballs, informi/memòria, etc.
TOTAL	575	

A.1 Tallers en la Facultat d'Infermeria i Podologia (FIP)

Els tallers de la FIP es detallen en el calendari i pla de treball. El taller serà l'instrument de treball per realitzar algunes de les activitats que es proposen en el quadern de pràctiques, amb la finalitat de reforçar la pràctica professional de la Infermeria de Salut Pública i Comunitària. Des dels inicis de la reforma sanitària el treball amb la comunitat ha estat i és una de les activitats més importants, i alhora menys desenvolupades, en Atenció Primària.

Els objectius que es proposen amb els tallers en la FIP són:

1. Integrar objectius de totes les matèries cursades en la titulació que aportin el coneixement i la metodologia de les ciències biològiques, mèdiques i socials, totes elles necessàries per intervenir en el procés de salut i malaltia de la persona, la família i la comunitat, amb la finalitat de prestar una atenció integral.
2. Millorar l'intercanvi d'informació i la coordinació entre el PACS dels centres de pràctiques concertats com a docents i el professorat responsable i tutors de la FIP, per garantir així la qualitat en l'ensenyament.
3. Obtenir resultats de qualitat en l'elaboració de les memòries finals i la defensa oral de la memòria del «Practicum I»-*Estudi Comunitari de Salut*.

Per al present curs s'han programat 6 tallers (veure Quadre 14) amb diferents sessions que s'impartiran per a cadascun dels subgrups i períodes: els subgrups BC1, BC2, BC3, BC4 en el primer període i els subgrups AD1, AD2, AD3, AD4 en el segon.

Aquests tallers, amb una durada aproximada de 4 hores, estan pensats per reforçar les activitats que l'alumnat ha d'executar en el Centre de pràctiques. El taller d'Estudi Comunitari de Salut, el de Visita Domiciliària i el de Violència de Gènere tenen programades diverses sessions, a través de les quals es donen indicacions per a l'elaboració de productes i en les quals alhora s'efectua el seguiment del seu grau d'elaboració. Aquests productes són els que han d'incorporar-se en els informis/memòries de grup que cal lliurar al final del període de pràctiques. En el cas del «Practicum I» la memòria lliurada servirà de base per preparar la presentació i la defensa de l'Estudi Comunitari de Salut.

En la part expositiva del taller es facilitarà a l'alumnat la documentació pertinent respecte a la descripció del contingut, els objectius i les activitats a realitzar per l'alumnat, tant en la FIP com en el Centre de de pràctiques. També es presentaran, els materials i els recursos necessaris per a l'elaboració de productes, així com les guies de pràctica clínica, la bibliografia recomanada i les pàgines d'internet considerades d'interès.

Quadre 14: Tallers en la FIP, en subgrups de 30 estudiants, aproximadament.

Taller	Lloc de realització de l'activitat	Núm. sessions	Producte sol·licitat
Estudi Comunitari de Salut (ECS)	En la comunitat. En la FIP.	4	Elaboració de la memòria del ECS (informe del « <i>Practicum I</i> » Presentació i defensa del ECS.
Visita Domiciliària	En el Centre de Salut. Al domicili de la persona atesa.	2	Realizaci3n de 3 visites domiciliàries segons l'estructura facilitada en el taller. Incorporaci3n de les visites domiciliàries a l'informe del « <i>Practicum II</i> » .
Violència de Gènere	En el Centre de Salut. Consulta de persones adultes i Consulta de la matrona.	2	Elaboració del portafolio de treball. Incorporaci3n del portafolio a l'informe del « <i>Practicum II</i> ».
Instrumental	Sala de Tècniques Bàsiques	1	No es demana producte.
Guareixes i sutures	Guareixes Sutures	1 1	No es demana producte. »»

A.2 Tallers en el Centre de pràctiques (Centre de Salut)

Els tallers en el Centre de Salut són complementaris als impartits en la FIP. Amb ells es pretén esmenar el desfasament que es produeix en el pla d'estudis entre el moment en el qual s'imparteixen els coneixements teòrics, la seva aplicació pràctica simulada, i l'aplicació de les tècniques bàsiques i el pla de cures mitjançant l'acció directa amb la persona sana o malalta, familiars i cuidadores informals. En el Quadre 15 s'especifiquen els tallers proposats.

Quadre 15: Tallers en el Centre de pràctiques (2-4 estudiants)

Centre de pràctiques	Taller
Centre de Salut	Abucasis Tècniques bàsiques Cures i ferides Instrumental

Els tallers seran programats en el Centre de Salut pel PACS i s'impartiran a tot l'alumnat matriculat en el Centre de Salut corresponent, bé en grup o de forma individual.

B) Tutories programades o de seguiment

Al llarg del semestre estan programades una sèrie de tutories de grup i individual amb el professorat de la FIP, com a seguiment i reforç als tallers previstos en el quadern de pràctiques. (Quadre 16)

Quadre 16: Tutories programades o de seguiment en la FIP

Taller	Activitat del taller	Tutoria
Estudi Comunitari de Salut	Informació de tret objectiu	En grup
	informació de tret subjectiu	En grup
Visita Domiciliària	Informe de la V.D.	Individual
Violència de Gènere	Portafolio	En grup

Aquestes tutories permeten seguir d'a prop els progressos de l'alumnat conforme es vagin enfrontant a l'elaboració dels productes dels tallers. Tenen com a fil conductor orientar a l'alumnat en les seves experiències d'aprenentatge autònom, competent i crític en el lloc de pràctiques i en les activitats desenvolupades. Són útils per conèixer les dificultats oposades i orientar a l'alumnat en l'estructura, el contingut, l'estil de redacció i el llenguatge igualitari de les memòries de pràctiques. A més, les tutories programades permeten una forma de comunicació més directa amb l'alumnat, propiciant una relació més directa i de confiança.

Tant les tutories de grup per centre de pràctiques i les individuals es realitzaran en el lloc i a l'hora indicada en el calendari de pràctiques/tutories, havent d'acudir tot el grup d'estudiants d'un mateix centre amb tots els productes sol·licitats que hagin de presentar-se aquest dia per a la seva presentació i revisió.

Tots dos tipus de tutories de seguiment (grupal, individual) revesteixen caràcter de **avaluació continuada** o formativa, és a dir, suposen un percentatge de la nota final de les pràctiques, atès que es realitzen al llarg del procés d'elaboració dels informis/memòries de pràctiques. En elles es corregeixen els errors i dificultats oposades indicant-se les millores de cara a l'assoliment dels objectius de qualitat en la presentació dels informis/memòries definitius i la defensa/exposició de l'Estudi Comunitari de Salut.

9. Avaluació

L'avaluació és un moment fonamental per a l'acreditació de l'alumnat i la millora de la qualitat en l'ensenyament pràctic. En ella intervenen els tres protagonistes implicats en el procés com són: l'alumnat, el PACS i el professorat tutor de la FIP.

Per a l'avaluació del «*Practicum I-Salut Pública*» i del «*Practicum II-Infermeria Comunitària*» s'utilitzaran diferents procediments i instruments de valoració, quantitatius i qualitatius, en correspondència amb les diferents etapes del procés tal com es veurà a continuació.

Hi ha tres avaluacions en les quals pugues i ha de participar l'alumnat:

1. Avaluació del professorat de la FIP (responsables d'assignatura i tutors) — individual.
2. Avaluació del Professorat Associat de Ciències de la Salut (PACS) — individual.
3. Avaluació de l'organització i funcionament de les pràctiques — en grup.

El professorat, per la seva banda, intervinirà en l'avaluació de l'alumnat amb finalitats acreditatives per qualificar l'acompliment de les i els estudiants en les diverses activitats previstes en les pràctiques. Així, tindrà lloc:

1. L'avaluació de l'alumnat en els Centres de pràctiques, per part del PACS.
2. L'avaluació de les tutories programades o de seguiment del «*Practicum I-Salut Pública*», per part del professorat de la FIP.
3. L'avaluació de l'exposició oral del «*Practicum I-Salut Pública*», per part del professorat de la FIP.
4. L'avaluació de l'informi/memòria del «*Practicum II-Infermeria Comunitària*», per part del professorat de la FIP.

La meitat de la qualificació serà a càrrec del PACS i l'altra meitat a càrrec del professorat de la FIP.

En el quadre 17 es representa la ponderació de les diferents parts que constitueixen l'avaluació del «*Practicum II-Infermeria Comunitària*».

Quadre 17: AVALUACIÓ DEL PRACTICUM II (INFERMERIA COMUNITÀRIA)

Nota final: 50% PACS + 50% prof. FIP

PUNTUACIÓ ATORGADA PER EL/LA PACS (50% del total)

Assistència al centre de pràctiques

El nombre màxim de faltes d'assistència permeses és del 10%. Aquestes mancades han d'estar corroborades mitjançant el corresponent justificant. En el cas de superar-se el nombre de faltes d'assistència permeses la qualificació serà de «SUSPÈS» fins que es recuperin els dies que falten fins a aconseguir el mínim requerit.

El PACS avalua a l'alumnat

Avaluació		Sense rotatori	
		Sense rotatori	Amb rotatori
Avaluació individual	A.1 Centre de Salut	40%	20%
	A.2 Centre de Salut Pública		20%
	A.3 Dir. Gral. Salut Pública		20%
	A.4 C. Penitenc. de Picassent		20%
Avaluació de les activitats en grup	B.1 Xerra Educació per a la Salut	2,75%	
	B.2 Xerra Formació Continuada	2,75%	
	B.4 Visita Domiciliària (procés)	2,50%	
Ev. individual	B.3 Exposició Formació Continuada	2,00%	

PUNTUACIÓ ATORGADA PER PROFESSORAT DE LA FIP (50% del total)

Assistència als tallers (5%)

1. Seminari/Taller «Visita domiciliària 1».
2. Seminari/Taller «Visita domiciliària 2».
3. Seminari/Taller «Violència de gènere 1».
4. Seminari/Taller «Violència de gènere 2».
5. Tutoria programada/de seguiment 1: Visita domiciliària.
6. Tutoria programada/de seguiment 2: Violència de gènere.

Assistència i seguiment de les tutories de seguiment (20%)

Av. de grup	E.1 Format + introd. general	Subtotal 1 (infvd01)	2,00%
Av. individual	E.2 Domini de la VD		
	Part inicial informe V.D.	Subtotal 2 (infvd01)	2,12%
	Primera V.D.	Subtotal 3 (infvd02)	2,42%
	Segona V.D.	Subtotal 4 (infvd03)	2,42%
	Tercera V.D.	Subtotal 5 (infvd04)	2,42%
	Part final informe V.D.	Subtotal 6 (infvd05)	1,62%
Av. de grup	E.3 Educació per a la Salut	Subtotal 7 (infvd06)	1,00%
Av. de grup	E.4 Formació Continuada	Subtotal 8 (infvd07)	1,00%
Av. de grup	E.5 Violència de Gènere	Subtotal 9 (infvd08)	5,00%

Exposició oral de la VD (25%)

Av. individual	Oratòria	Subtotal 1 (exorvd01)	8,00%
Av. individual	Domini del contingut	Subtotal 2 (exorvd02)	9,00%
Av. individual	Presentació del contingut	Subtotal 3 (exorvd03)	8,00%

La **nota final** que s'emeta se cenyirà a l'estipulat en el «Reglament d'Avaluació i Qualificació de la Universitat de València per a Títols de Grau i Màster» (https://www.uv.es/graus/normatives/2017_108_reglament_avaluacio_qualificacio.pdf), la qual cosa implica haver d'emetre les qualificacions en una escala numèrica de 0 a 10, amb una expressió decimal, a la qual es pot afegir la seva corresponent qualificació qualitativa, segons s'indica a continuació:

≤ 0	Suspens	< 5
≤ 5	Aprovat	< 7
≤ 7	Notable	< 9
≤ 9	Excel·lent	≤ 10

Per a l'esment de les matricules d'honor es tindrà en compte el que indica l'Article 17 d'aquest reglament: «la menció de matrícula d'honor (MH) pot ser otorgada a l'estudiant que hagi obtingut una qualificació igual o superior a 9,0, i per estricte ordre de nota en l'acta de qualificació».

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referencias básicas:

1. Escribà-Agüir, V et al (2008). *Protocolo para la atención sanitaria de la violencia de género (PDA)*. Valencia: Generalitat Valenciana. Conselleria de Sanitat.
2. García Calvente, MM (ed.) et al (2010). *Guía para incorporar la perspectiva de género a la investigación en salud*. Granada: Escuela Andaluza de Salud Pública. Consejería de Salud.
3. García Ferrando M, Ibáñez J, Alvira F (2000). *El análisis de la realidad social métodos y técnicas de investigación*. Madrid: Alianza Editorial.
4. Gita Sen G., George A., Östlint P. (2005). *Incorporar la perspectiva de género en la equidad en salud: Un análisis de la investigación y las políticas*. Washington D.C.: OPS.
Disponible en: http://www.paho.org/Spanish/DD/PUB/PO_14_entire_book.pdf
5. López de Ceballos P (1998). *Un método para la investigación-acción participativa*. Madrid: Popular.
6. Marchioni M (1997). *Planificación social y organización de la comunidad: alternativas avanzadas a la crisis*. Madrid: Popular.
7. Marchioni M (2001). *Comunidad y cambio Social: teoría y praxis de la acción comunitaria*. Madrid: Popular.
8. Marchioni M. (s/a). *La Acción Social en y con la Comunidad*. Zaragoza: Libros Certeza.
9. Martínez Navarro JF et al (1997). *Salud Pública*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
10. Mazarrasa et al. (2003). *Salud Pública y Enfermería Comunitaria*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana. 3 volúmenes.
11. Sánchez Moreno et al. (2000a). *Enfermería Comunitaria 1. Concepto de salud y factores que la condicionan*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
12. Sánchez Moreno et al. (2000b). *Enfermería Comunitaria 2. Epidemiología y enfermería*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
13. Sánchez Moreno et al. (2000c). *Enfermería Comunitaria 3. Actuación en enfermería comunitaria. Sistema y programas de salud*. Madrid: McGraw-Hill/Interamericana.
14. Valles M S (2000). *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Síntesis.
15. Velasco Arias, S (2009). *Recomendaciones para la práctica clínica con enfoque de género*. Madrid: Observatorio de Salud de la Mujer. Dirección General de la Agencia de Calidad del Sistema Nacional de Salud. Ministerio de Sanidad y Política Social.
16. Walker M (2000). *Cómo escribir trabajos de investigación*. Barcelona: Gedisa.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau															
Matèria	Pràctiques integrades en l'àrea/departament sanitari															
Codi assignatura	34388															
Nom assignatura	<i>PRACTICUM III</i>															
Caràcter	Formació obligatòria															
Curs acadèmic	2023-2024															
Curs	Quart															
Semestre	Primer o Segon															
Departament	Infermeria															
Crèdits ECTS	19,5 (Presencial: 100% → 585 h)															
Crèdits presencials Grups	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Teoria</th> <th>Pràctica</th> <th>Laboratori</th> <th>II.SS.</th> <th>Total</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0,7</td> <td>0</td> <td>3</td> <td>54,8</td> <td>58,5</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>0</td> <td>20</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Teoria	Pràctica	Laboratori	II.SS.	Total	0,7	0	3	54,8	58,5	4	0	20		
Teoria	Pràctica	Laboratori	II.SS.	Total												
0,7	0	3	54,8	58,5												
4	0	20														
Crèdits PACS (≤ 9 cr/prof)	1,15 cr/grup × 146 grups = 167,9 cr															
Coordinació	<p>Prof: Santainés Borredá, Elena Despatx: N° 3.28, FIP Correu-e: Elena.Santaines@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Casal Angulo, Carmen Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: M.Carmen.Casal@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Hurtado Navarro, Clara (coord. H U Dr Peset) Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: Clara.-Hurtado@uv.es</p>															
Profesorado	<p>Prof. 1: Ruescas López, Manuel Despacho: N° 2.13, FIP Correo-e: Manuel.Ruescas@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: García Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.Garcia@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Sola Martín, Ana María Despatx: N^o , FIP Correu-e: Ana.Maria.Sola@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Alfaro Blázquez, Rubén Despatx: N^o , FIP Correu-e: Ruben.Alfaro@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Martínez Sabater, Antonio (coord. H Clínic U) Despatx: N° 3.7, FIP Correu-e: Antonio.Martinez-Sabater@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Ginel Ramírez, Raquel Despatx: N^o , FIP Correu-e: Raquel.Ginel@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Fonfría Vivas, Rosa (coord. C H General U) Despatx: N° 3.26, FIP Correu-e: Rosa.Fonfria@uv.es</p>															

Profesorado	Prof. 8: Llorca Porcar, Alicia Despatx: N ^o 2.9, FIP Correu-e: Alicia.Llorca@uv.es
	Prof. 9: Cano Climent, Antoni Despacho: N ^o 3.12, FIP Correo-e: Antoni.Cano@uv.es
	Prof. 10: Balaguer López, Evelin Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Evelin.Balaguer@uv.es
	Prof. 11: Soler Sanchis, Ángela Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Angela.Soler@uv.es
	Prof. 12: Peñalver Contreras, José Vicente Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Jose.Vicente.Penalver@uv.es
	Prof. 13: Gadea Company, Patricia Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Patricia.Gadea@uv.es
	Prof. 14: Calaforra Picón, Vanesa Despatx: N ^o ??, FIP Correu-e: Vanesa.Calaforra@uv.es
	Prof. 15: Acosta Ballester, Yolanda Despatx: Correu-e: Yolanda.Acosta@uv.es
	Prof. 16: Casanova Albero, Beatriz Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Beatriz.Casanova@uv.es

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La Infermeria, com a ciència de les cures, és una disciplina eminentment pràctica, encara que ha d'anar cimentada sobre unes sòlides bases teòriques. Tenint en compte sempre la concepció holística de l'ésser humà, com un ser integral que viu i es desenvolupa en un entorn, les cures que se li poden proporcionar són moltes.

El model organitzatiu de pràctiques abasta els coneixements, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits en totes les matèries de la titulació integrant tant les ciències biològiques, com les mèdiques i socials. Pretén, en definitiva, capacitar als i les estudiants per a desenvolupar les funcions pròpies del professional d'Infermeria, així com els àmbits d'actuació professional dirigits a proporcionar una atenció integral a la salut.

El Pla d'Estudis del Grau d'Infermeria de la FIP de la Universitat de València assigna a la matèria *Practicum III* una càrrega lectiva de 19,5 crèdits ECTS, que per la seua equivalència en hores (30 hores de treball de l'alumne per cada crèdit ECTS) suposa un total de **585 hores**. Les característiques d'aquestes pràctiques, desenvolupades en serveis generals dels diferents centres hospitalaris en els quals existeix conveni de col·laboració docent, no ha d'obviar la valoració i l'atenció de les cures mantenint una visió integral de la persona. En aquest període de pràctiques, l'alumnat tindrà la possibilitat d'integrar en el terreny pràctic els coneixements adquirits en la teoria relacionat amb els processos fisiopatològics i les cures específiques d'infermeria.

L'organització del període de pràctiques, en el primer i segon semestre del quart curs de grau, estipula un període de pràctiques **hospitalàries** d'uns **60 dies**, en horari de matí o de vesprada. D'altra banda, tenint en compte la important càrrega lectiva, la diferència dels serveis en què es realitza les pràctiques i fins i tot del

mateix servei en funció de l'Hospital, és necessari mantenir una formació guiada, supervisada i avaluada de forma coordinada tant entre els professors responsables com dels professionals que intervenen en la docència pràctica desenvolupada en les institucions sanitàries.

En la unitat «*Practicum III*» es desenvolupen les pràctiques clíniques per excel·lència en les unitats d'infermeria dels Hospitals Universitaris concertats en les sales de medicina i cirurgia. En elles l'alumnat tindrà la possibilitat d'integrar en el terreny pràctic els coneixements adquirits en la teoria relacionat amb els processos fisiopatològics i les cures específiques d'infermeria.

Les activitats pràctiques que ha de realitzar l'alumnat estan sistematitzades perquè desenvolupen degudament les capacitats d'observació, anàlisi de la situació i coneixement dels pacients i repetició de tècniques. A aquest efecte, s'assignarà a cada alumna/o un determinat grup de pacients segons la situació, grau de dependència dels mateixos i el criteri del personal d'infermeria, procurant que, en la mesura del possible, sempre preste cures als mateixos malalts i als seus familiars.

A l'inici de les pràctiques clíniques estarà a la disposició de l'alumnat un quadern de pràctiques a l'Aula Virtual de l'assignatura, amb els objectius a aconseguir al final del període. També se li facilitarà un full de control d'assistència que s'entregarà periòdicament al PACS, acreditant així l'assistència a la totalitat d'hores de pràctiques hospitalàries per a poder ser avaluats.

3. Coneixements previs

Es requereix necessari per a la matrícula en les assignatures de la matèria haver superat 90 crèdits ECTS.

Altres tipus de requisits:

Es recomana compaginar la matrícula amb l'assignatura *Practicum IV* i haver superat les assignatures *Practicum I* i *Practicum II*, i així com les assignatures relacionades amb el cicle vital en què s'han estudiat les actuacions d'infermeria en els processos més freqüents en els diversos sectors poblacionals. Així mateix, es recomana haver cursat i aprovat les següents assignatures: Farmacologia, Fisiopatologia, Medicoquirúrgica I i Medicoquirúrgica II.

Atés que les assignatures «*Practicum III*» i «*Practicum IV*» compten amb una elevada càrrega lectiva cadascuna d'elles, es desaconsella totalment matricular-se de totes dues en un mateix semestre.

4. Objectius i competències

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-5 Conèixer i interpretar el marc conceptual de gènere, així com el marc normatiu i institucional relatiu a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-9 Conèixer i aplicar el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, comprenent les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigits a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-18 Promoure i respectar el dret de participació, informació i autonomia en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigits al pacient i família, en l'aplicació de cures pal·liatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-3 Conèixer els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos. Utilització dels medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associats i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum en funció de la diferència sexual.

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-7 Identificar les respostes psicosocials de les persones davant les diferents situacions de salut (en particular, la malaltia i el sofriment), seleccionant les accions adequades per a proporcionar ajuda en les mateixes. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i família, d'acord amb la situació de la persona, problema de salut i etapa de desenvolupament. Utilitzar estratègies i habilitats que permeten una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials així com l'expressió de les seues preocupacions i interessos des de la perspectiva de gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-11 Comprendre des d'una perspectiva ontològica i epistemològica l'evolució dels conceptes centrals que configuren la disciplina infermera, així com els models teòrics més rellevants, aplicant la metodologia científica en el procés de cuidar i desenvolupant els plans de cures corresponents.

E-12 Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les

persones ateses.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arrellegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

E-19 Comprendre els canvis associats al procés d'envellir i la seua repercussió en la salut. Identificar les modificacions estructurals, funcionals, psicològiques i de formes de vida associades al procés d'envellir. Conèixer els problemes de salut més freqüents en les persones majors. Seleccionar-les intervencions cuidadores dirigides a tractar o a prevenir els problemes de salut i la seua adaptació a la vida diària mitjançant recursos de proximitat i suport a la persona anciana.

E-22 Conèixer els problemes de salut mental més rellevants en les diferents etapes del cicle vital, proporcionant cures integrals i eficaces, en l'àmbit de la infermeria aplicant l'anàlisi de gènere.

E-23 Conèixer les cures palliatives i control del dolor per a prestar cures que alleugen la situació dels malalts avançats terminals.

E-24 Pràctiques preprofessionals. En forma de rotatori clínic independent i amb una avaluació final de competències, en els centres de salut, hospitals i altres centres assistencials que permeten incorporar els: valors professionals, competències de comunicació, assistència, raonament clínic, gestió clínica, judici crític, integrant en la pràctica professional els coneixements, habilitats i actituds de la infermeria, basats en principis i valors, associats a competències descrites en els objectius generals i en les matèries que conformen el títol.

5. Resultats d'aprenentatge

En finalitzar el *Practicum III* es pretén que el Graduat o Graduada d'Infermeria siga capaç d'i estiga motivat per a proporcionar cures d'infermeria a la persona i a la família en aquelles situacions i/o patologies que requerisquen l'assistència en els serveis hospitalaris, facilitant la recuperació i la reinserció a la vida quotidiana, promovent la salut i realitzant amb destresa les activitats d'infermeria pertinents en cada cas.

Metes de l'assignatura

Les metes plantejades per a l'ensenyament de l'assignatura *Practicum III*, enteses com a formulacions de resultats de cert grau de complexitat, són les següents:

1. Disposar d'un cos de coneixements sobre el concepte, bases i línies de desenvolupament de la Infermeria Médico-Quirúrgica.
2. Familiaritzar-se i reflexionar sobre les diverses concepcions de la Infermeria Médico-Quirúrgica.
3. Analitzar la realitat del patró epidemiològic com a base per a identificar i seleccionar els problemes de salut i malaltia i precisar el camp d'acció d'Infermeria Mèdic-Quirúrgica.
4. Incentivar l'anàlisi crítica i reflexiu sobre diferents parcel·les d'intervenció de la Infermeria Mèdic-Quirúrgica.
5. Familiaritzar-se amb els procediments diagnòstics i terapèutics i estratègies en l'actuació de la Infermeria, considerant a la persona tant en l'estat de salut com en el de malaltia.
6. Utilitzar els serveis de salut per a l'atenció de les necessitats, principalment dels grups més vulnerables.
7. Possibilitar el diàleg, intercanvi d'opinions i discussió sobre temes d'Infermeria.
8. Dominar l'estructuració de fonts de consulta i material de treball de la disciplina.

Amb l'assignatura *Practicum III* es complementa la formació pràctica en cures d'infermeria, en el nivell especialitzat de salut, com un nivell integrat dins del procés assistencial. En ella es possibilita que l'alumnat aprenga estant en contacte directe amb una persona sana o malalta i la seua família. En aquesta unitat, intervenen totes les matèries relacionades amb el cicle vital. Una vegada superat el *Practicum III*, l'alumnat ha de trobar-se capacitat per a brindar una atenció integral a la persona en l'àmbit medico-quirúrgic, i procurant la coordinació amb els nivells assistencials i la reinserció social i familiar de la persona atesa.

L'alumnat s'incorporarà a les Unitats Hospitalàries, exercint les activitats pròpies que es realitzen en el mateix, integrant-se en l'equip de treball i col·laborant en les diferents activitats que allí es desenvolupen. Així mateix participaran de les activitats d'administració i gestió dels serveis d'infermeria, manejant els sistemes de registre en general i la història de salut en particular, registrant totes les actuacions realitzades mitjançant les aplicacions informàtiques implementades en el centre, en presència del professorat associat de ciències de la salut i identificant totes les situacions que poden afectar a la seguretat del pacient.

Donades la diversitat de serveis i Hospitals es plantegen una sèrie d'objectius comuns a aconseguir en cadascun dels serveis especialitzats i a més s'han dissenyat una sèrie d'objectius específics a aconseguir en cadascuna de les unitats o serveis.

Els objectius comuns són:

1. Responsabilitzar-se del seu aprenentatge i demostrar una actitud crítica i reflexiva.
2. Reconèixer i identificar l'estructura física, l'organització i els documents de registres utilitzats en el servei.
3. Conèixer les funcions de la figura del supervisor/a en la unitat.
4. Conèixer els documents de caràcter avaluatiu, organitzatiu i de gestió utilitzats en les sales especialitzades.
5. Conèixer i utilitzar les memòries anuals de l'equip assistencial.
6. Treballar i integrar-se en l'equip multidisciplinar.
7. Identificar i valorar les necessitats i/o problemes de la persona malalta en funció de la situació de salut, aplicant l'escolta activa amb enfocament de gènere.
8. Proporcionar cures d'infermeria a les persones en el seu procés de malaltia des d'una perspectiva global i metodològica.
9. Realitzar els procediments terapèutics amb destresa, tenint en compte les necessitats i la seguretat de les persones.
10. Proporcionar a la persona i a les seues familiars informació sobre els recursos d'autoajuda existents en la Zona Bàsica de Salut i en el Departament de Salut (o àrea soci-sanitària corresponent).
11. Desenvolupar la pràctica i incorporar els principis ètics i legals de la professió d'infermeria.
12. Manejar els principis i procediments de qualitat i seguretat del pacient.

6. Descripció de continguts

Organització de l'assignatura

Donada la càrrega lectiva de l'assignatura, l'especificitat dels serveis en què es realitzen les pràctiques i fins i tot la diferent organització del treball en funció de l'Hospital, és necessari mantenir una formació guiada, supervisada i avaluada de forma coordinada tant entre els professors responsables com dels professionals que intervenen en la docència pràctica en les institucions sanitàries. A continuació oferirem una breu explicació sobre com es pretenen dur a terme i en quina seqüència les diferents activitats contemplades durant el període en què es desenvolupe l'assignatura *Practicum III*.

1. Reunions de programació de l'assignatura en la FIP

Una setmana després d'iniciat el curs acadèmic es convocarà una reunió inicial en la Facultat d'Infermeria i Podologia en la qual es procedirà a:

1. Informar a les/els estudiants sobre la programació general de les pràctiques (períodes, distribució per Centres, etc.).
2. Lliurar els quaderns de pràctiques.
3. Explicar els objectius, la metodologia i el pla de treball a seguir.
4. Marcar les directrius per a la realització dels tallers.
5. Indicar, a grans trets, les activitats a realitzar en cada centre, unitat o servei hospitalari
6. Presentar els materials que s'utilitzaran en algunes de les activitats pràctiques.
7. Especificar les activitats que els estudiants han de realitzar de forma individual, en el grup-període, o entre els dos grups que passaran en diferent període per un mateix centre, unitat o servei hospitalari
8. L'organització de les activitats proposades per als mòduls troncal i optatius que s'integren.
9. Concretar els diferents tipus d'avaluació tant per part del professorat com per les/els estudiants.
10. Informar l'alumnat sobre la documentació que han d'emplenar i entregar signada en les unitats de Docència dels hospitals, el dia de l'acte d'acolliment en aquests. Els formularis es penjaran a l'aula virtual de l'assignatura. És imprescindible presentar aquesta documentació per a poder iniciar les pràctiques hospitalàries. En les Unitats de Docència s'entregarà a l'alumnat una targeta identificativa, que han de portar de manera visible en tot moment durant la seua estada a l'hospital. Aquesta targeta identificativa es retornarà quan finalitze el període de pràctiques.

Posteriorment l'alumnat acudirà al centre de pràctiques seleccionat, el dia, l'hora i el lloc que s'indique a l'aula virtual. Allí es realitzarà una reunió de benvinguda i Professor/a Associat/a de Ciències de la Salut procedirà a la distribució de l'alumnat per les diferents unitats hospitalàries. Igualment, s'oferirà una breu informació sobre:

- Les característiques del centre, unitat o servei hospitalari i de la població que atenen.
- L'organització del treball de l'Equip de Salut,
- Com acudir (transport i indumentària), quan i on,
- Distribució de les/els estudiants: rotatoris pels diversos serveis, unitats o consultes, per a l'acompliment de les activitats pràctiques

2. Organització del pla de treball en l'Hospital

L'horari de les pràctiques queda establert en dos torns, de 8 a 15 hores (torn de matí) i de 15 a 22 hores (torn de vesprada). L'inici de la jornada de pràctiques, a les 8.00 o a les 15.00 hores, ha de complir-se de manera rigorosa, atés que en aqueixos primers moments el personal d'Infermeria sortint transmet a l'entrant les incidències produïdes en el mateix i en torns anteriors. Aquesta informació resulta essencial per a la planificació del treball del torn entrant, en la qual l'alumne o alumna ha d'estar present i participar activament, anotant aquelles activitats que realitze.

Per aclarir les bases de l'organització de l'assignatura, s'han previst en el calendari i pla de treball tres subperíodes que es desenvolupen al llarg del període de pràctiques en el centre al llarg d'un quadrimestre.

El primer dia d'incorporació de l'alumnat a les unitats i serveis de l'Hospital el professorat associat de ciències de la salut haurà de:

1. Explicar l'organització de la unitat o servei hospitalari i les característiques dels pacients ingressats.

2. Presentar a l'alumnat a l'Equip de Salut i assignar-los els professionals col·laboradors.
3. Revisar i matisar les activitats a desenvolupar al llarg de la permanència en l'hospital.
4. Efectuar una breu presentació dels tallers que es van a desenvolupar en la unitat corresponents i comunicar l'horari de les tutories d'atenció a l'alumnat.
5. Establir un termini per a la recollida de la fitxa d'avaluació que li ha de lliurar cada estudiant (màxim una setmana), degudament identificada i amb foto i número de telèfon de contacte.

3. Seminaris i tallers

Es desenvoluparà un programa de sessions de seminari/simulació en la Facultat d'Infermeria i Podologia que serviran de reforç de les activitats que es realitzen en els serveis hospitalaris. Totes aquestes activitats seran responsabilitat del professorat assignat a cada sessió.

A més, es planteja la realització d'altres seminaris, per part del Professorat Associat de Ciències de la Salut, que per les seues característiques (ús de determinats mitjans materials, etc.) es realitzaran en les institucions hospitalàries.

L'assistència a totes les activitats del Practicum III i Practicum IV serà obligatòria, havent d'acreditar-se i sent requisit indispensable per a l'avaluació. En elles es desenvoluparan els continguts amb metodologia teoricopràctica, sent necessària la participació activa de l'alumnat. A principi de curs s'establirà l'horari i distribució de les diferents activitats.

4. Treball no presencial de l'alumnat

L'estimació del treball no presencial que l'alumnat ha de dedicar a l'assignatura s'ha de considerar de forma aproximada, ja que indefectiblement variarà d'un grup a un altre, d'un curs a un altre, i sempre es veurà influïda pel component individual.

A l'assignatura *Practicum III*, es considera que aquest treball no presencial hauria d'invertir-se en:

- Organització del treball en grup en la realització dels treballs a desenvolupar des de la teoria.
- Cerca i lectura de documents.

5. Avaluació final a l'alumnat per part del professorat responsable d'assignatura i el/la PACS

L'avaluació per part del professorat responsable de l'assignatura i el PACS es troba detallada en la secció 9 d'aquesta guia.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	—
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Seminaris / Simulacions	S	42
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	24
Pràctiques clíniques / Estada en Institució sanitària	C/IS	420
TOTAL (19,5 ECTS \times 30 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{83,076923}{100}$)		486

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	60
Elaboració de treballs individuals	10
Estudio i treball autònom	10
Lectures de material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	5
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	4
TOTAL ($19,5 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{83,076923}{100})$)	99

8. Metodologia docent

El pla d'estudis del títol de Grau en Infermeria per la Universitat de València assigna a la matèria Practicum III una càrrega lectiva de 19,5 crèdits ECTS, que per la seua equivalència en hores (30 hores de treball de l'alumnat per cada crèdit ECTS) suposa 585 hores. Aquesta càrrega lectiva es distribueix al llarg del període que dura l'assignatura de la següent forma: aproximadament el 83% de presencialitat alumnat/professorat (486 hores), de les quals aproximadament el 90% (420 hores) es realitzen en forma d'estades en unitats clíniques, a càrrec del professorat associat de ciències de la salut, i les altres 66 hores a càrrec del professorat responsable de l'assignatura sota la modalitat de seminaris/simulacions (42 hores) i tutories acadèmiques (24 hores).

El període lectiu pel *Practicum III* s'ha fixat per al primer i segon semestre del quart curs de Grau. Es considera una dedicació de **6/7 hores al dia** a l'Hospital, en horari de matí (**de 8 a 14/15 hores**) o de tarda (**de 15 a 21/22 hores**) que s'ocuparan de dilluns a divendres, més l'assistència als tallers en l'horari establert. A partir de la distribució temporal del pla d'estudis, es plantegen per a l'alumnat:

- **42 horas** de docència en modalitat Laboratori. Docència en laboratori a grups de 15-30 persones, en el qual es plantegen el desenvolupament i/o tutorització dels productes elaborats en els seminaris i simulacions, permetent la incorporació dels diferents procediments, coneixements, destreses i habilitats que configuren finalment el programa de l'assignatura i que permeten l'aplicació pràctica dels continguts teòrics prèviament vistos relacionats amb els casos exposats
- 24 hores de docència en modalitat Tutoria acadèmica de seguiment, que permeten el seguiment de l'alumnat en el procés d'aprenentatge i en la tutorització dels treballs sol·licitats.
- **420 hores** d'estada en Institucions Sanitàries i en la Comunitat, que permeten d'una banda el coneixement aspectes assistencials hospitalaris i per una altra la implicació dins de l'equip assistencial.

A l'inici del curs es proporcionarà un Quadern de Pràctiques a l'alumnat en el qual constaran totes les activitats a desenvolupar així com les eines d'avaluació.

9. Avaluació

L'avaluació de l'alumnat d'aquesta assignatura requereix necessàriament la coordinació entre el professorat responsable de l'assignatura i el professorat associat de ciències de la salut, i fins i tot la coordinació entre aquests últims i els professionals que han compartit els ensenyaments pràctics amb els i les estudiants.

Les competències s'avaluaran tenint en compte els objectius que es proposa l'assignatura, tant pel que fa a coneixements com a habilitats instrumentals, expressives i creatives. Cada activitat prescrita com a avaluable en el Quadern de pràctiques serà valorada pel professorat amb una puntuació numèrica tenint-se en compte els criteris estipulats a aquest efecte (per exemple, preparació de material, execució de la

tècnica, manipulació del registre, informació a la persona, etc.). El Quadern portarà incorporat una sèrie de documents en forma de taules d'avaluació del procés d'aprenentatge, amb la finalitat d'aconseguir una avaluació el més objectiva possible.

Es tindrà en compte, a més, les consideracions que faça el professorat associat de ciències de la salut fruit de l'observació directa i/o de la informació proporcionada per els/les professionals col·laboradors, que es plasmaran en un breu informe sobre a l'alumne/al fet que es lliurarà al professorat responsable en finalitzar el període de pràctiques.

El professorat responsable de la matèria serà qui s'encarregue de l'avaluació amb caràcter acreditatiu, tenint en compte els principis de l'avaluació formativa i l'avaluació sumativa.

A l'efecte de qualificació numèrica **serà requisit imprescindible superar tots i cadascun dels apartats de l'avaluació per separat** per a poder superar l'assignatura.

A continuació es detalla la puntuació per apartat i subapartat del Practicum III.

1) Avaluació per part del professorat associat de ciències de la salut	40%
a) Integració de l'alumnat en la unitat/servei hospitalari	10%
b) Control d'assistència	5%
c) Compliment d'activitats en la unitat/servei hospitalari	10%
d) Altres activitats proposades i exposició de treballs	5%
i) Coneixements, habilitats i actituds en els seminaris/taller	5%
f) Tutoria d'assignatura o acadèmica i diari reflexiu	5%
2) Avaluació per part del professorat responsable de l'assignatura	60%
ACTIVITATS GRUPALS	
g) Examen de simulació	20%
ACTIVITATS INDIVIDUALS	
h) Activitats avaluables d'aula invertida	10%
i) Valoració dels continguts teòrics mitjançant prova escrita	30%

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Farreras-Rozman, (2009). *Medicina Interna*. Barcelona: Elsevier.
2. Fuente Ramos M. (2009). *Enfermería médico-quirúrgica*. Madrid: DAE (Difusión Avances Enfermería).
3. Harrison. (2010). *Principios de Medicina Interna*. Barcelona: Mc Graw Hill.
4. Laso FJ. (2010). *Introducción a la Medicina Clínica*. Barcelona: Masson.
5. Morillo, J; Fernandez Ayuso, D. (2016). Enfermería Clínica. En: *Enfermería Clínica I y II*. Ed. Elsevier.
6. Zabalegui Yárnoz, Adelaida & Lombraña Mencía, María. (2019). *Administración de medicamentos y cálculo de dosis*. Elsevier Masson. 3^a ed.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau
Matèria	Pràctiques integrades en l'àrea/departament sanitari
Codi assignatura	34389
Nom assignatura	PRACTICUM IV
Caràcter	Formació obligatòria
Curs acadèmic	2023-2024
Curs	Quart
Semestre	Segon o Segon
Departament	Infermeria
Crèdits ECTS	18 (Presencial: 100% → 540 h)
Crèdits presencials	Teoria Pràctica Laboratori II.SS. Total
Grupos	0,7 0 3 50,3 54
Crèdits PACCS (≤ 9 cr/prof)	1,15 cr/grup × 146 grups = 167,9 cr
Coordinació	<p>Prof: Santainés Borredá, Elena Despatx: N° 3.28, FIP Correu-e: Elena.Santaines@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Casal Angulo, Carmen Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: M.Carmen.Casal@uv.es</p> <hr/> <p>Prof.: Hurtado Navarro, Clara (coord. H U Dr Peset) Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: Clara.-Hurtado@uv.es</p>
Profesorado	<p>Prof. 1: Ruescas López, Manuel Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: Manuel.Ruescas@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: García Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.Garcia@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Sola Martín, Ana María Despatx: N^o , FIP Correu-e: Ana.Maria.Sola@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 4: Alfaro Blázquez, Rubén Despatx: N^o , FIP Correu-e: Ruben.Alfaro@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 5: Martínez Sabater, Antonio (coord. H Clínic U) Despatx: N° 3.7, FIP Correu-e: Antonio.Martinez-Sabater@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 6: Ginel Ramírez, Raquel Despatx: N^o , FIP Correu-e: Raquel.Ginel@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 7: Fonfría Vivas, Rosa (coord. C H General U) Despatx: N° 3.26, FIP Correu-e: Rosa.Fonfria@uv.es</p>

Profesorado	Prof. 8: Llorca Porcar, Alicia Despatx: N ^o 2.9, FIP Correu-e: Alicia.Llorca@uv.es
	Prof. 9: Cano Climent, Antoni Despacho: N ^o 3.12, FIP Correo-e: Antoni.Cano@uv.es
	Prof. 10: Balaguer López, Evelin Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Evelin.Balaguer@uv.es
	Prof. 11: Soler Sanchis, Ángela Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Angela.Soler@uv.es
	Prof. 12: Peñalver Contreras, José Vicente Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Jose.Vicente.Penalver@uv.es
	Prof. 13: Gadea Company, Patricia Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Patricia.Gadea@uv.es
	Prof. 14: Calaforra Picón, Vanesa Despatx: N ^o ??, FIP Correu-e: Vanesa.Calaforra@uv.es
	Prof. 15: Acosta Ballester, Yolanda Despatx: Correu-e: Yolanda.Acosta@uv.es
	Prof. 16: Casanova Albero, Beatriz Despatx: N ^o , FIP Correu-e: Beatriz.Casanova@uv.es

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La Infermeria, com a ciència de les cures, és una disciplina eminentment pràctica, encara que ha d'anar cimentada sobre unes sòlides bases teòriques. Tenint en compte sempre la concepció holística de l'ésser humà, com un ser integral que viu i es desenvolupa en un entorn, les cures que se li poden proporcionar són moltes.

El model organitzatiu de pràctiques abasta els coneixements, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits en totes les matèries de la titulació integrant tant les ciències biològiques, com les mèdiques i socials. Pretén, en definitiva, capacitar als i les estudiants per a desenvolupar les funcions pròpies del professional d'Infermeria, així com els àmbits d'actuació professional dirigits a proporcionar una atenció integral a la salut.

El Pla d'Estudis del Grau d'Infermeria de la FIP de la Universitat de València assigna a la matèria *Practicum IV* una càrrega lectiva de **18 crèdits ECTS**, que per la seua equivalència en hores (30 hores de treball de l'alumne per cada crèdit ECTS) suposa un total de 540 hores. Les característiques d'aquestes pràctiques, desenvolupades en serveis generals dels diferents centres hospitalaris en els quals existeix conveni de col·laboració docent, no ha d'obviar la valoració i l'atenció de les cures mantenint una visió integral de la persona. En aquest període de pràctiques, l'alumnat tindrà la possibilitat d'integrar en el terreny pràctic els coneixements adquirits en la teoria relacionat amb els processos fisiopatològics i les cures específiques d'infermeria.

L'organització del període de pràctiques, en el primer i segon semestre del quart curs de grau, estipula un període de pràctiques **hospitalàries** d'uns **60 dies**, en horari de matí o de vesprada. D'altra banda, tenint en compte la important càrrega lectiva, la diferència dels serveis en què es realitza les pràctiques i fins i tot del

mateix servei en funció de l'Hospital, és necessari mantenir una formació guiada, supervisada i avaluada de forma coordinada tant entre els professors responsables com dels professionals que intervenen en la docència pràctica desenvolupada en les institucions sanitàries.

A la unitat Practicum IV es desenvolupen les pràctiques clíniques en la unitats i serveis hospitalaris més especialitzats dels Hospitals Universitaris concertats amb la Conselleria de Sanitat Universal i Salut Pública: UCI, Reanimació, Urgències i Quiròfan, rotatoris en unitats de Matern-infantil i/o Salut Mental. En aquestes unitats, l'alumnat tindrà la possibilitat d'integrar en el terreny pràctic els coneixements adquirits en la teoria, relacionat amb els processos fisiopatològics i les cures específiques d'infermeria.

Les activitats pràctiques que ha de realitzar l'alumnat estan sistematitzades perquè desenvolupen degudament les capacitats d'observació, anàlisi de la situació i coneixement dels pacients i repetició de tècniques. A aquest efecte, s'assignarà a cada alumna/o un determinat grup de pacients segons la situació, grau de dependència dels mateixos i el criteri del personal d'infermeria, procurant que, en la mesura del possible, sempre preste cures als mateixos malalts i als seus familiars. Periòdicament es tindrà un Seminari en l'aula de l'Escola, amb l'objectiu d'avaluar el desenvolupament de les pràctiques i tractar les possibles incidències sorgides en les mateixes. Mitjançant l'exposició de l'estudi de casos concrets, s'analitzaran i canalitzaran les dificultats plantejades en l'aplicació del procés d'infermeria.

A l'inici de les pràctiques clíniques estarà a la disposició de l'alumnat un quadern de pràctiques a l'Aula Virtual de l'assignatura, amb els objectius a aconseguir al final del període. També se li facilitarà un full de control d'assistència que s'entregarà periòdicament al PACCS, acreditant així l'assistència a la totalitat d'hores de pràctiques hospitalàries per a poder ser avaluats.

3. Coneixements previs

Es requisit necessari per a la matrícula en les assignatures de la matèria haver superat 90 crèdits ECTS.

Un altre tipus de requisits

Es recomana compaginar la matrícula amb l'assignatura *Practicum III* i haver superat les assignatures *Practicum I* i *Practicum II*, i així com les assignatures relacionades amb el cicle vital en què s'han estudiat les actuacions d'infermeria en els processos més freqüents en els diversos sectors poblacionals. Així mateix, es recomana haver cursat i aprovat les següents assignatures: Farmacologia, Fisiopatologia, Infermeria Medico-quirúrgica I i Infermeria Medico-quirúrgica II.

Atés que les assignatures «Practicum III» i «Practicum IV» compten amb una elevada càrrega lectiva cadascuna d'elles, es desaconsella totalment matricular-se de totes dues en un mateix semestre.

4. Objectius i competències

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

- G-15** Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.
- G-16** Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.
- G-17** Dissenyar sistemes de cures dirigits a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.
- G-18** Promoure i respectar el dret de participació, informació i autonomia en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.
- G-21** Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.
- G-22** Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigits al pacient i família, en l'aplicació de cures palliatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.
- G-24** Planificar, organitzar i avaluar activitats formatives dirigits al personal d'infermeria i altres professionals de la salut.
- G-25** Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.
- G-28** Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.
- G-29** Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.
- G-32** Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.
- G-33** Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.
- G-34** Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.
- E-2** Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.
- E-3** Conèixer els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos. Utilització dels medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associat i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum en funció de la diferència sexual.
- E-5** Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.
- E-8** Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.
- E-12** Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les persones ateses.
- E-13** Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.
- E-14** Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.
- E-16** Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arrellegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.
- E-17** Identificar les característiques de les dones en les diferents etapes del cicle reproductiu i en el climateri i en les alteracions que es poden presentar proporcionant les cures necessàries en cada etapa. Aplicar cures generals durant el procés de maternitat per a facilitar l'adaptació de les dones i els nous nats a les noves demandes i prevenir complicacions.
- E-18** Conèixer els aspectes específics i les cures del nou-nat. Identificar les característiques de les diferents etapes de la infància i adolescència i els factors que condicionen el patró normal de creixement i desenvolupament. Conèixer els problemes de salut més freqüents en la infància i identificar les seues manifestacions.

Analitzar les dades de valoració del xiquet, identificant els problemes d'infermeria i les complicacions que poden presentar-se. Aplicar les tècniques que integren la cura d'infermeria, establint una relació terapèutica amb els xiquets i els seus cuidadores. Seleccionar les intervencions dirigides al xiquet sa i al malalt, així com les derivades dels mètodes de diagnòstic i tractament. Ser capaç de proporcionar educació per a la salut als pares o cuidadores primaris.

E-19 Comprendre els canvis associats al procés d'envellir i la seua repercussió en la salut. Identificar les modificacions estructurals, funcionals, psicològiques i de formes de vida associades al procés d'envellir. Conèixer els problemes de salut més freqüents en les persones majors. Seleccionar-les intervencions cuidadores dirigides a tractar o a prevenir els problemes de salut i la seua adaptació a la vida diària mitjançant recursos de proximitat i suport a la persona anciana.

E-23 Conèixer les cures pal·liatives i control del dolor per a prestar cures que alleugen la situació dels malalts avançats terminals.

E-24 Pràctiques preprofessionals. En forma de rotatori clínic independent i amb una avaluació final de competències, en els centres de salut, hospitals i altres centres assistencials que permeten incorporar els: valors professionals, competències de comunicació, assistència, raonament clínic, gestió clínica, judici crític, integrant en la pràctica professional els coneixements, habilitats i actituds de la infermeria, basats en principis i valors, associats a competències descrites en els objectius generals i en les matèries que conformen el títol.

5. Resultats d'aprenentatge

En finalitzar el *Practicum IV* es pretén que el Graduat o Graduada d'Infermeria siga capaç de i estiga motivat per proporcionar cures d'infermeria a la persona i a la família en aquelles situacions i/o patologies que requerisquen l'assistència en els serveis especials, facilitant la recuperació i la reinserció a la vida quotidiana, promovent la salut i realitzant amb destresa les activitats d'infermeria pertinents en cada cas.

Metes de l'assignatura

Les metes plantejades per a l'ensenyament de l'assignatura *Practicum IV*, enteses com a formulacions de resultats de cert grau de complexitat, són les següents:

1. Disposar d'un cos de coneixements sobre el concepte, bases i línies de desenvolupament de la Infermeria Medico-Quirúrgica.
2. Familiaritzar-se i reflexionar sobre les diverses concepcions de la Infermeria Medico-Quirúrgica.
3. Analitzar la realitat del patró epidemiològic com a base per identificar i seleccionar els problemes de salut i malaltia i precisar el camp d'acció d'Infermeria Medico-Quirúrgica.
4. Incentivar l'anàlisi crítica i reflexiu sobre diferents parcel·les d'intervenció de la Infermeria Medico-Quirúrgica.
5. Familiaritzar-se amb els procediments diagnòstics i terapèutics i estratègies en l'actuació de la Infermeria, considerant a la persona tant en l'estat de salut com en el de malaltia.
6. Utilitzar els serveis de salut per a l'atenció de les necessitats, principalment dels grups més vulnerables.
7. Possibilitar el diàleg, intercanvi d'opinions i discussió sobre temes d'Infermeria.
8. Dominar l'estructuració de fonts de consulta i material de treball de la disciplina.

Amb l'assignatura *Practicum IV*, es culmina la formació pràctica en cures d'infermeria, en el nivell especialitzat de salut, com un nivell integrat dins del procés assistencial. En ella es possibilita que l'alumnat aprengui estant en contacte directe amb una persona sana o malalta i la seva família. En aquesta unitat, intervenen totes les matèries relacionades amb el cicle vital. Una vegada superat el *Practicum IV*, l'alumnat ha de trobar-se capacitat per brindar una atenció integral a la persona en l'àmbit mèdic-quirúrgic, i procurant la coordinació amb els nivells assistencials i la reinserció social i familiar de la persona atesa.

L'alumnat s'incorporarà a les Unitats Hospitalàries, exercint les activitats pròpies que es realitzen en el mateix, integrant-se en l'equip de treball i col·laborant en les diferents activitats que allí es desenvolupen.

Així mateix participaran de les activitats d'administració i gestió dels serveis d'infermeria, manejant els sistemes de registre en general i la història de salut en particular, registrant totes les actuacions realitzades mitjançant les aplicacions informàtiques implementades en el centre, en presència del professorat associat de ciències de la salut i identificant totes les situacions que poden afectar a la seguretat del pacient.

Donada la diversitat de serveis i Hospitals es plantegen una sèrie d'objectius comuns a aconseguir en cadascun dels serveis especialitzats i a més s'han dissenyat una sèrie d'objectius específics a aconseguir en cadascuna de les unitats o serveis.

Els objectius comuns són:

1. Responsabilitzar-se del seu aprenentatge i demostrar una actitud crítica i reflexiva.
2. Reconèixer i identificar l'estructura física, l'organització i els documents de registres utilitzats en el servei.
3. Conèixer les funcions de la figura del supervisor/a en la unitat.
4. Conèixer els documents de caràcter evaluatiu, organitzatiu i de gestió utilitzats a les sales especialitzades.
5. Conèixer i utilitzar les memòries anuals de l'equip assistencial.
6. Treballar i integrar-se en l'equip multidisciplinari.
7. Identificar i valorar les necessitats i/o problemes de la persona malalta en funció de la situació de salut, aplicant l'escolta activa amb enfocament de gènere.
8. Proporcionar cures d'infermeria a les persones en el seu procés de malaltia des d'una perspectiva global i metodològica.
9. Realitzar els procediments terapèutics amb destresa, tenint en compte les necessitats i la seguretat de les persones.
10. Proporcionar a la persona i a les seves familiars informació sobre els recursos d'autoajuda existents a la Zona Bàsica de Salut i en el Departament de Salut (o àrea soci-sanitària corresponent).
11. Desenvolupar la pràctica i incorporar els principis ètics i legals de la professió d'infermeria.
12. Manejar els principis i procediments de qualitat i seguretat del pacient.

Atés que totes les unitats on es desenvolupen les pràctiques es tracten de serveis especialitzats, les característiques específiques que existeixen en cadascuna d'ella obliguen a formular una sèrie d'objectius específics que l'alumnat ha d'aconseguir en cada unitat. Aquests objectius específics complementen els objectius i competències anteriors.

6. Descripció de continguts

Organització de l'assignatura

Donada la càrrega lectiva de l'assignatura, l'especificitat dels serveis en què es realitzen les pràctiques i fins i tot la diferent organització del treball en funció de l'Hospital, és necessari mantenir una formació guiada, supervisada i avaluada de forma coordinada tant entre els professors responsables com dels professionals que intervenen en la docència pràctica en les institucions sanitàries. A continuació oferirem una breu explicació sobre com es pretenen dur a terme i en què seqüència les diferents activitats contemplades durant el període en què es desenvolupa l'assignatura *Practicum IV*.

1. Reunions de programació de l'assignatura en la FIP

Una setmana després d'iniciat el curs acadèmic es convocarà una reunió inicial en la Facultat d'Infermeria i Podologia en la qual es procedirà a:

1. Informar a les/els estudiants sobre la programació general de les pràctiques (períodes, distribució per Centres, etc.).
2. Lliurar els quaderns de pràctiques.
3. Explicar els objectius, la metodologia i el pla de treball a seguir.
4. Marcar les directrius per a la realització dels tallers.
5. Indicar, a grans trets, les activitats a realitzar en cada centre, unitat o servei hospitalari
6. Presentar els materials que s'utilitzaran en algunes de les activitats pràctiques.
7. Especificar les activitats que els estudiants han de realitzar de forma individual, en el grup-període, o entre els dos grups que passaran en diferent període per un mateix centre, unitat o servei hospitalari
8. L'organització de les activitats proposades per als mòduls troncal i optatius que s'integren.
9. Concretar els diferents tipus d'avaluació tant per part del professorat com per les/els estudiants.
10. Informar l'alumnat sobre la documentació que han d'emplenar i entregar signada en les unitats de Docència dels hospitals, el dia de l'acte d'acolliment en aquests. Els formularis es penjaran a l'aula virtual de l'assignatura. És imprescindible presentar aquesta documentació per a poder iniciar les pràctiques hospitalàries. En les Unitats de Docència s'entregarà a l'alumnat una targeta identificativa, que han de portar de manera visible en tot moment durant la seua estada a l'hospital. Aquesta targeta identificativa es retornarà quan finalitze el període de pràctiques.

Posteriorment l'alumnat acudirà al centre de pràctiques seleccionat, el dia, l'hora i el lloc que s'indique a l'aula virtual. Allí es realitzarà una reunió de benvinguda i Professor/a Associat/a de Ciències de la Salut procedirà a la distribució de l'alumnat per les diferents unitats hospitalàries. Igualment, s'oferirà una breu informació sobre:

- Les característiques del centre, unitat o servei hospitalari i de la població que atenen.
- L'organització del treball de l'Equip de Salut,
- Com acudir (transport i indumentària), quan i on,
- Distribució de les/els estudiants: rotatoris pels diversos serveis, unitats o consultes, per a l'acompliment de les activitats pràctiques

2. Organització del pla de treball en l'Hospital

L'horari de les pràctiques queda establert en dos torns, **de 8 a 15 hores (torn de matí) i de 15 a 22 hores (torn de vesprada)**. L'inici de la jornada de pràctiques, **a les 8.00 o a les 15.00 hores**, ha de complir-se de manera rigorosa, atés que en aqueixos primers moments el personal d'Infermeria sortint transmet a l'entrant les incidències produïdes en el mateix i en torns anteriors. Aquesta informació resulta essencial per a la planificació del treball del torn entrant, en la qual l'alumne o alumna ha d'estar present i participar activament, anotant aquelles activitats que realitze.

Per **aclarir** les bases de l'organització de l'assignatura, s'han previst en el calendari i pla de treball tres subperíodes que es desenvolupen al llarg del període de pràctiques en el centre al llarg d'un quadrimestre.

El **primer dia d'incorporació de l'alumnat** a les unitats i serveis de l'Hospital el professorat associat de ciències de la salut haurà de:

1. Explicar l'organització de la unitat o servei hospitalari i les característiques dels pacients ingressats.

2. Presentar a l'alumnat a l'Equip de Salut i assignar-los els professionals col·laboradors.
3. Revisar i matisar les activitats a desenvolupar al llarg de la permanència en l'hospital.
4. Efectuar una breu presentació dels tallers que es van a desenvolupar en la unitat corresponents i comunicar l'horari de les tutories d'atenció a l'alumnat.
5. Establir un termini per a la recollida de la fitxa d'avaluació que li ha de lliurar cada estudiant (màxim una setmana), degudament identificada i amb foto i número de telèfon de contacte.

3. Seminaris i tallers

Es desenvoluparà un programa de sessions de seminari/simulació en la Facultat d'Infermeria i Podologia que serviran de reforç de les activitats que es realitzen en els serveis hospitalaris. Totes aquestes activitats seran responsabilitat del professorat assignat a cada sessió.

A més, es planteja la realització d'altres seminaris, per part del Professorat Associat de Ciències de la Salut, que per les seues característiques (ús de determinats mitjans materials, etc.) es realitzaran en les institucions hospitalàries.

L'assistència a totes les activitats del Practicum III i Practicum IV serà obligatòria, havent d'acreditar-se i sent requisit indispensable per a l'avaluació. En elles es desenvoluparan els continguts amb metodologia teoricopràctica, sent necessària la participació activa de l'alumnat. A principi de curs s'establirà l'horari i distribució de les diferents activitats.

Per a finalitzar, i amb la finalitat de complementar la formació, es plantegen el desenvolupament d'activitats complementàries (visites SAMU, CICU, Creu Roja, etc.) que permeten complementar les activitats desenvolupades en els centres i en la Facultat.

4. Treball no presencial de l'alumnat

L'estimació del treball no presencial que l'alumnat ha de dedicar a l'assignatura s'ha de considerar de forma aproximada, ja que indefectiblement variarà d'un grup a un altre, d'un curs a un altre, i sempre es veurà influïda pel component individual.

En l'assignatura *Practicum IV*, es considera que aquest treball no presencial hauria d'invertir-se en:

- Organització del treball en grup en la realització dels treballs a desenvolupar des de la teoria.
- Cerca i lectura de documents.

5. Avaluació final a l'alumnat per part del professorat responsable d'assignatura i el/la PACS

L'avaluació per part del professorat responsable de l'assignatura i el PACS es troba detallada en la secció 9 d'aquesta guia.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	—
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Seminaris / Simulacions	S	22
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	20
Pràctiques clíniques / Estada en Institució sanitària	IS	420
TOTAL (18,0 ECTS \times 30 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{85,5}{100}$)		462

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	50
Elaboració de treballs individuals	—
Estudio i treball autònom	—
Lectures de material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	8
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	10
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($18,0 \text{ ECTS} \times 30 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{85,5}{100})$)	78

8. Metodologia docent

El pla d'estudis del títol de Grau en Infermeria per la Universitat de València assigna a la matèria Practicum IV una càrrega lectiva de 18 crèdits ECTS, que per la seua equivalència en hores (30 hores de treball de l'alumnat per cada crèdit ECTS) suposa 540 hores. Aquesta càrrega lectiva es distribueix al llarg del període que dura l'assignatura de la següent forma: aproximadament el 85% de presencialitat alumnat/professorat (462 hores), de les quals aproximadament el 90% (420 hores) es realitzen en forma d'estades en unitats clíniques, a càrrec del professorat associat de ciències de la salut, i les altres 42 hores a càrrec del professorat responsable de l'assignatura sota la modalitat de seminaris/simulacions (22 hores) i tutories acadèmiques (20 hores).

El període lectiu per al *Practicum IV* s'ha fixat per al segon quadrimestre del quart curs de Grau. Es considera una dedicació de **6/7 hores al dia** a l'Hospital, en horari de demà (**de 8 a 14/15 hores**) o de vesprada (**de 15 a 21/22 horas**) que s'ocuparan de dilluns a divendres, més l'assistència als tallers en l'horari establert. A partir de la distribució temporal del pla d'estudis, es plantegen per a l'alumnat:

- **22 hores** hores de docència en modalitat Laboratori (Grups de 15 estudiants). Docència en laboratori a grups de 15-30 persones, en el qual es plantegen el desenvolupament i/o tutorització dels productes elaborats en els seminaris i simulacions, permetent la incorporació dels diferents procediments, coneixements, destreses i habilitats que configuren finalment el programa de l'assignatura i que permeten l'aplicació pràctica dels continguts teòrics prèviament vistos relacionats amb els casos exposats
- 20 hores de docència en modalitat Tutoria acadèmica de seguiment, que permeten el seguiment de l'alumnat en el procés d'aprenentatge i en la tutorització dels treballs sol·licitats.
- **420 hores** d'estada en Institucions Sanitàries i en la Comunitat, que permeten d'una banda el coneixement aspectes assistencials hospitalaris i per una altra la implicació dins de l'equip assistencial.

A l'inici del curs es proporcionarà un Quadern de Pràctiques a l'alumnat en el qual constaran totes les activitats a desenvolupar així com les eines d'avaluació.

9. Avaluació

L'avaluació de l'alumnat d'aquesta assignatura requereix necessàriament la coordinació entre el professorat responsable de l'assignatura i el professorat associat de ciències de la salut, i fins i tot la coordinació entre aquests últims i els professionals que han compartit els ensenyaments pràctics amb els i les estudiants.

Les competències s'avaluaran tenint en compte els objectius que es proposa l'assignatura, tant pel que fa a coneixements com a habilitats instrumentals, expressives i creatives. Cada activitat prescrita com a avaluable en el Quadern de pràctiques serà valorada pel professorat amb una puntuació numèrica tenint-se en compte els criteris estipulats a aquest efecte (per exemple, preparació de material, execució de la

tècnica, manipulació del registre, informació a la persona, etc.). El Quadern portarà incorporat una sèrie de documents en forma de taules evaluatòries del procés d'aprenentatge, amb la finalitat d'aconseguir una avaluació el més objectiva possible.

Es tindrà en compte, a més, les consideracions que faci el professorat associat de ciències de la salut fruit de l'observació directa i/o de la informació proporcionada per els/les professionals col·laboradors, que es plasmaran en un breu informe sobri a l'alumne/al fet que es lliurarà al professorat responsable en finalitzar el període de pràctiques.

El professorat responsable de la matèria serà qui s'encarregui de l'avaluació amb caràcter acreditatiu, tenint en compte els principis de l'avaluació formativa i l'avaluació sumativa.

A l'efecte de qualificació numèrica serà **requisit imprescindible superar tots i cadascun dels apartats de l'avaluació per separat** per poder superar l'assignatura.

A continuació es detalla la puntuació per apartat i subapartat del Practicum IV.

1) Avaluació per part del professorat associat de ciències de la salut	40%
a) Integració de l'alumnat en la unitat/servei hospitalari	10%
b) Control d'assistència	5%
c) Compliment d'activitats en la unitat/servei hospitalari	10%
d) Altres activitats proposades i exposició de treballs	5%
i) Coneixements, habilitats i actituds en els seminaris/taller	5%
f) Tutoria d'assignatura o acadèmica i diari reflexiu	5%
2) Avaluació per part del professorat responsable de l'assignatura	60%
ACTIVITATS GRUPALS	
g) Examen de simulació	20%
ACTIVITATS INDIVIDUALS	
h) Activitats avaluable d'aula invertida	10%
i) Valoració dels continguts teòrics mitjançant prova escrita	30%

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

- Farreras-Rozman, (2009). *Medicina Interna*. Barcelona: Elsevier.
- Fernández-Ayuso, David; Del Campo Cazallas, Cristino; Pérez Olmo, José Luis ; Serrano Moraza, Alfredo. (2021). *Manual de enfermería en emergencia prehospitalaria y rescate*. Madrid: Arán. 3a edició.
- Fuente Ramos M. (2009). *Enfermería médico-quirúrgica*. Madrid: DAE (Difusión Avances Enfermería).
- Martínez Pérez, Oscar; Díaz Herrero, Ana; Sanz Lorenzana, Amelia; Longarela López, Ana. (2018). *Manual de soporte vital en gestante para personal de urgencias hospitalarias y extrahospitalarias*. Madrid: Aran
- Harrison. (2010). *Principios de Medicina Interna*. Barcelona: Mc Graw Hill.
- Laso FJ. (2010). *Introducción a la Medicina Clínica*. Barcelona: Masson.
- Morillo, J; Fernandez Ayuso, D. (2016). *Enfermería Clínica*. En: *Enfermería Clínica I y II*. Ed. Elsevier.
- Zabalegui Yárnoz, Adelaida & Lombrana Mencía, María. (2019). *Administración de medicamentos y cálculo de dosis*. Elsevier Masson. 3^a ed.

TREBALL FI DE GRAU

Índex de continguts

	Pág.
Introducció	296
1. Dades d'identificació	297
2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)	297
3. Coneixements previs	298
4. Objectius i competències	298
5. Resultats d'aprenentatge	299
6. Descripció de continguts (tipus de TFG i línies temàtiques)	299
7. Volum de treball i planificació/calendari del curs	303
8. Metodologia docent	304
9. Avaluació	307
10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)	310
APÈNDIXS	
Apèndix A: Relació de temes concrets per al TFG proposats per cada tutor o tutora acadèmic/a	313
Apèndix B: Competències generals i específiques del títol de Grau	317
Apèndix C: Document d'acceptació de cotutela del TFG (professorat de la Universitat de València)	323
Apèndix D: Document de cotutela del TFG per una persona pertanyent a institució, organisme o empresa diferent a la Universitat de València	327
Apèndix E: Sol·licitud de canvi de tutor o tutora del TFG	331
Apèndix F: Document de proposta inicial de TFG y justificació del tema d'estudi elegit (a entregar al tutor o tutora en la primera cita)	335
Apèndix G: Justificant d'assistència a una sessió de tutela de TFG per circumstància extraordinària o sobrevinguda	341
Apèndix H: Components d'un TFG	345
Apèndix I: Recomanacions per a l'escriptura de l'informe TFG	353
Apèndix J: Model de document justificatiu del dipòsit del TFG	397
Apèndix K: Document per a la qualificació del TFG. Puntuacions detallades atorgades pel TUTOR o la TUTORA	401
Apèndix L: Document per a la qualificació del TFG. Puntuacions detallades atorgades pels MEMBRES DEL TRIBUNAL AVALUADOR	411
Apèndix M: Document de qualificació del TFG. Puntuació global atorgada pels MEMBRES DEL TRIBUNAL AVALUADOR	417

Introducció

La present guia acadèmica del Treball Fi de Grau (TFG) contempla la descripció dels aspectes formals, de presentació i de defensa del TFG. Inclou, també, les recomanacions per a l'elaboració de l'informe en els aspectes de forma, estructura i contingut, així com els criteris per a la seua avaluació, segons la normativa vigent.

El TFG es realitzarà sota la supervisió d'una tutor/a acadèmic/a, que formarà part del professorat dels Departaments Universitaris que participen en el títol de Grau d'Infermeria. Els membres de la Comissió de TFG organitzaran una sessió inicial informativa per a l'alumnat, a la que pocs dies després li seguirà altra sessió per a l'elecció de tutor o tutora per part de l'alumnat, segons l'expedient acadèmic (o en el seu defecte segons l'ordre de matrícula). Una vegada efectuada la distribució, el tutor o tutora serà la persona responsable d'explicar a l'alumnat les característiques del TFG, d'assistir i orientar-lo en el desenvolupament de totes les seues fases i d'emetre un informe del TFG que haja tutelat seguint els criteris d'avaluació establerts.

El propòsit d'aquesta guia acadèmica és servir d'ajuda en la realització del TFG, tant al professorat encarregat de la tutela i l'avaluació del mateix, com a l'alumnat que ha de realitzar-lo i defensar-lo davant d'un tribunal. Mitjançant aquesta guia es pretén, doncs, que l'alumnat conega:

- El procés administratiu per a la sol·licitud de realització del TFG, l'assignació de professorat que el dirigirà i supervisarà i els requisits de presentació i defensa del mateix.
- La relació de temes d'investigació proposats pel en cursos anteriors, a mode orientatiu, pel professorat que tutela.
- Les fases, el calendari i el procediment acadèmic aconsellats per realitzar el TFG.
- El format i estructura de l'informe del TFG que s'ha de lliurar en format digital a través de la pàgina web preparada a aquest efecte.
- Els documents d'avaluació que utilitzarà el professorat tutor per emetre l'informe del TFG que ha tutelat.
- Les fitxes d'avaluació que utilitzaran els membres del tribunal per qualificar la defensa del TFG.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Pràctiques tutelades i treball final de grau						
Matèria	Treball final de grau						
Codi assignatura	34390						
Nom assignatura	TREBALL FI DE GRAU						
Caràcter	Formació obligatòria						
Curs acadèmic	2023–2024						
Curs	Quart						
Semestre	Anual						
Departament	Infermeria						
Crèdits ECTS	7,5 (Presencial: 100% → 225 h)						
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Inf ^{ftca}	Laboratori	Tutories	II.SS.	Total
Grups	0	0	0	0	22,5	–	22,5
Coordinació	Prof: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es <hr/> Prof: Peiró Salvador, Teresa Despacho: N ^o 3.21, FIP Correo-e: Teresa.Peiro@uv.es <hr/> Prof: Pérez Ros, M ^a Pilar Despatx: N ^o 3.5, FIP Correu-e: Maria.P.Perez-Ros@uv.es						
Professorat	La llista orientativa de professorat que participa en aquesta assignatura y de temes de tutela (de cursos anteriors) pot consultar-se en l'Apèndix APÈNDIX A .						

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Treball Fi de Grau» (TFG) es proposa la integració dels coneixements, habilitats, destreses, actituds i valors adquirits en totes les matèries de la titulació. Igual que la matèria de «Pràctiques Integrades en el Departament de Salut», condensa l'aplicació pràctica dels coneixements teòrics i metodològics corresponents al Grau d'Infermeria amb la finalitat de promoure, protegir, prevenir, mantenir i restaurar la salut de la persona, de la família i de la comunitat.

El TFG pretén, en definitiva, capacitar als i les estudiants per a exercir les funcions pròpies dels infermers i infermeres en el nivell de Grau, així com els àmbits d'actuació professional dirigits a proporcionar una atenció integral a la salut, en una seqüenciació de desenvolupament competencial de complexitat progressiva.

Segons el *Reglament del Treball de Fi de Grau* de la Universitat de València (RTFG-UV), aprovat en Consell de Govern de 20/12/2011, i segons el *Reglament de Treball Fi de Grau* aprovat en la Comissió Acadèmica del Títol de Grau en Infermeria (RTFG-CAT) el 12 d'abril de 2013, el TFG es concreta en la realització d'un treball autònom i individual que cada estudiant ha d'executar sota la supervisió d'un tutor o tutora (RTFG-UV Art. 4.1 i 6.1; RTFG-CAT Art. 2.1). Aquest treball, en el nostre cas, es visibilitza mitjançant l'elaboració d'un informe original on la capacitat d'argumentació, anàlisi i integració de teoria-pràctica ha d'aconseguir un nivell òptim; on quede reflectida una síntesi valorativa d'un coneixement amb la qual es mostre el domini de les competències adquirides en relació directa amb els coneixements analitzats, aportant possibles solucions a les problemàtiques plantejades al llarg dels estudis i/o de l'experiència pràctica adquirida.

Tenint en compte el context legal i institucional del Sistema Sanitari espanyol establert per la Llei General de Sanitat, i en particular el de la Comunitat Valenciana, és factible la utilització dels recursos soci-sanitaris

existents en els Departaments de Salut, tant del nivell primari i unitats de suport al mateix, com del nivell especialitzat en salut pública i en atenció curativa i rehabilitadora.

Ara bé, el RTFG-UV estableix que si per al TFG es plantejara la col·laboració amb altres institucions, organismes o empreses diferents de la Universitat de València, es precisarà l'existència prèvia d'un conveni (RTFG-UV Art. 4.4; RTFG-CAT Art. 3.4). La Universitat de València i la Conselleria de Sanitat, prenent com a referència el Reial decret 1558/1986 (BOE núm. 182, de 31/07/1986), ja expliquen des de fa anys amb un concert per a la utilització de les institucions sanitàries en la investigació i docència universitària (concert la revisió del qual es va publicar en el DOGV núm. 2982, de 30/04/1997).

3. Coneixements previs (i requisits per poder cursar l'assignatura)

L'assignatura de TFG pertany al mòdul 3 «Pràctiques tutelades i Treball Fi de Grau». Segons consta en el «Document de verificació del títol», l'alumnat que opte a aquesta assignatura deurà haver superat almenys 90 ECTS per a poder cursar-la. No obstant això, per a un millor aprofitament de la integració de coneixements, es recomana haver cursat totes les assignatures de cursos precedents. De manera particular, es recomana cursar l'assignatura de quart curs «34393-Introducció a la investigació de la disciplina infermera», donat que els coneixements teòrics i metodològics que en ella s'aporten resulten fonamentals per a la correcta elaboració del TFG.

4. Objectius i competències

Com s'ha dit, en el «Treball Fi de Grau» s'integren les competències associades a la resta de matèries del grau. Per tractar-se d'una assignatura de finalització dels estudis, s'espera que l'alumnat adquirisca un nivell substancial en aquestes competències generals i específiques, que s'indiquen en l'**APÈNDIX B**.

En el que concerneix a aquesta assignatura, les competències generals i específiques que amb preferència van a ser avaluades són les següents:

1. Capacitat per generar noves idees i plantejar processos que es desenvolupen tenint en compte principis d'equitat, sustentabilitat, eficiència i perspectiva de gènere.
2. Aplicar les etapes del mètode científic, tenint en compte els principis abans esmentats.
3. Formular la pregunta d'investigació i concretar la seva definició com a punt de partida per a la realització del treball.
4. Establir i redactar els objectius generals i/o específics per al desenvolupament del treball.
5. Realitzar recerques bibliogràfiques mitjançant l'ús de bases de dades documentals.
6. Redactar un informe d'investigació dins del context acadèmic d'una institució educativa, en el qual quede plasmat el protocol d'investigació i el disseny metodològic que oriente el procés d'execució de l'estudi plantejat, i en el qual s'empren un llenguatge no sexista (evitar l'androcentrisme).
7. Definir el tipus d'estudi a realitzar per a l'abordatge del tema d'investigació.
8. Definir la població (completa, diana, accessible) i la mostra de l'estudi (si escau).
9. Descriure els instruments emprats per a la recollida i registre de les dades (si procedeix).
10. Explicar el procés de tabulació de les dades, d'obtenció i representació dels resultats, i l'estratègia d'anàlisi dels resultats (si procedeix).
11. Redactar la discussió i/o conclusions de l'informe (si procedeix).
12. Redactar l'informe seguint les directrius formals marcades en la guia docent.

5. Resultats d'aprenentatge

Els objectius formatius, dirigits a l'adquisició de coneixements pràctics aplicats a les competències professionals, són els següents:

- Analitzar les diferents dimensions de l'objecte i/o la problemàtica seleccionada.
- Plantejar el desenvolupament d'un procés d'investigació o d'intervenció professional.
- Contemplar la dimensió de gènere en el treball fi de grau.
- Presentar per escrit, de forma ordenada i coherent, el document que arregleque el procés d'investigació o d'intervenció professional esmentat, amb els coneixements de partida, la metodologia utilitzada, els resultats, les conclusions, etc.
- Presentar en públic, de forma clara i amb seguretat, els resultats d'una investigació i/o intervenció.
- Defensar en públic, amb arguments sòlids i objectius, la metodologia utilitzada, els resultats obtinguts i les conclusions del treball de recerca.

Aquests objectius guardaran relació amb les competències generals i específiques estipulades en el *Document de Verificació del Títol de Grau d'Infermeria per la Universitat de València*. En l'**APÈNDIX B** d'aquesta guia acadèmica figura la llista d'aquestes competències.

6. Descripció de continguts (tipus de TFG i línies temàtiques)

Segons l'estipulat en el RTFG-UV, el contingut de cada TGF pot ajustar-se a un dels tipus següents (RTFG-UV Art. 4.3; RTFG-CAT Art. 3.3):

- a) Treballs de revisió i investigació bibliogràfica relacionats amb la titulació.
- b) Treballs de caràcter o d'aplicació professional relacionats amb la titulació.
- c) Treballs experimentals o teòrics relacionats amb la titulació.
- d) Treballs coordinats amb les pràctiques externes de la titulació.
- e) Altres treballs no inclosos en les modalitats anteriors, segons s'especifiqui en el pla d'estudis verificat i en la normativa particular de cada titulació.

La investigació en salut abasta qualsevol procés d'indagació realitzat tant en el camp de les ciències biològiques com de les ciències mèdiques i de les ciències socials; en essència, qualsevol procés que s'encamine cap a la solució dels problemes de salut que concerneixen a les persones i a la comunitat. Tenint això en compte, l'acció estratègica del programa de Treball Fi de Grau de la titulació d'infermeria, sota el propòsit de generar coneixement per promoure i preservar la salut i el benestar de la ciutadania, s'estructura sobre la base de tres grans contextos de la investigació en salut:

- a) **La investigació en salut pública i sistemes de salut** va més enllà de la compressió de la biologia humana, i el seu enfocament s'orienta cap a l'estudi dels determinants de la salut en les poblacions humanes. Des d'aquesta perspectiva molts problemes de salut són vistos des de la vessant social, més que com a problemes individuals solament. Per aquest motiu la investigació en salut pública abasta dos objectes principals d'anàlisi: la «investigació epidemiològica», i la «investigació en sistemes de salut». La primera estudia la freqüència, distribució i determinants de les necessitats de salut, definides com aquelles condicions que requereixen d'atenció. En aquest cas, es tractaria de partir d'algun grup de determinants per estudiar les seues diverses conseqüències (és el cas de l'epidemiologia ambiental, ocupacional, genètica o social). Per altra banda, les investigacions poden partir d'alguna condició específica de salut o malaltia (per exemple, la salut positiva, les malalties transmissibles, els patiments no transmissibles o les lesions), per indagar els seus múltiples determinants.

La investigació en sistemes de salut és relativament nova, tracta d'identificar i prioritzar els temes d'investigació en els serveis sanitaris, adoptant una perspectiva orientada a satisfer les necessitats i demandes de la població atesa en les diverses institucions del Sistema Nacional de Salut. Es distingeixen dues gran categories: «Investigació en organització de sistema de salut» (nivell *micro), la qual s'enfoca en els processos que ocorren dins de les organitzacions d'atenció a la salut. També comprèn la «investigació en recursos per a la salut» i a la «investigació en qualitat i seguretat de serveis de salut». La segona categoria es denomina «investigació en polítiques de salut» i s'enfoca cap a la interrelació de les diverses organitzacions que forma part del sistema de salut o influeixen sobre ell.

- b) La **investigació clínica i millora de les cures**, té com a finalitat contribuir al coneixement de les alteracions que afecten la salut de les persones en totes les etapes del cicle vital. S'enfoca primordialment cap a l'estudi de l'eficàcia de les respostes preventives, diagnòstiques, terapèutiques, rehabilitadores i pal·liatives que s'apliquen a la persona, generant coneixement des de les perspectives de la cura d'infermeria, emmarcat en els principis i valors humanístics de la disciplina d'infermeria.
- c) La **investigació en el desenvolupament de la professió** es fonamenta en la necessitat de la disciplina per construir marcs conceptuals i teòrics, generar i ampliar la base filosòfica, científica i metodològica de la professió en compromís amb una pràctica social transformadora orientada cap a la millora de la qualitat de vida de les persones, famílies i comunitat, aportant solucions innovadores als problemes de salut mitjançant dissenys que permetin investigar el rol d'infermeria en la disminució de les conseqüències de les alteracions de salut.

És a partir d'aquests contextos que cal plantejar unes àrees o línies temàtiques que oferisquen resposta a les demandes que derivin de l'envelliment de la població, de les malalties cròniques, la discapacitat, la dependència i les conseqüències que la globalització imposa en les polítiques socials. Unes línies que tinguen en compte els determinants de la salut i les desigualtats en salut de la població, la pobresa, els problemes mediambientals, la vulnerabilitat davant els desastres, la inseguretat alimentària, la violència de gènere, la immigració, les tensions ètnic-culturals, la reparació de malalties contagioses greus, desconegudes o sense tractament eficaç, així com el significatiu desenvolupament de la tecnologia sanitària. Aquest abordatge requereix comptar amb enfocaments transdisciplinars que permeten l'aplicació de metodologies quantitatives i qualitatives per a la generació de coneixement i informació crítica sobre els problemes de salut esmentats.

Tenint en compte l'esmentat fins al moment, les grans àrees o línies temàtiques proposades per la Comissió de Treball Fi de Grau (TFG) —de la Comissió Acadèmica de la Titulació (CAT)— sobre les quals versaran els treballs en el curs actual són les següents (RTFG-CAT Art. 6.2):

CONTEXT D'INVESTIGACIÓ	ÀREES O LÍNIES TEMÀTIQUES
Investigació en salut pública i sistemes de salut	<ul style="list-style-type: none"> — Anàlisi de la situació de salut. — Determinants socials de la salut. — Promoció d'estils de vida saludables. — Educació per a la salut i comunicació. — Alimentació i nutrició. — Qualitat de vida relacionada amb la salut. — Salut ambiental. — Salut laboral. — Seguretat alimentària. — Salut de la sexualitat. — Salut de la reproducció. — Salut mental. — Salut i grups vulnerables. — Gènere i salut. — Violència de gènere. — Prevenició de l'obesitat, la diabetis i malalties cardiovasculars. — Prevenició de la SIDA i de les ITS. — Prevenició d'accidents. — Cronicitat, envelliment, fragilitat i dependència. — Avaluació de programes i polítiques de salut.

CONTEXT D'INVESTIGACIÓ	ÀREES O LÍNIES TEMÀTIQUES (continuació)
	—Seguretat del pacient. —Gestió de la qualitat en el sistema sanitari.
Investigació clínica i millora dels cuidats	—Fisiologia i fisiopatologia aplicada a les cures. —Cures d'infermeria en les alteracions de salut cròniques. —Cures medicoquirúrgiques. —Cures d'infermeria i necessitats dels pacients al final de la vida. —Adaptació i afrontament en els processos de malaltia crònica. — — — — —
Investigació en el desenvolupament de la professió	—Historia de les cures de la salut. Antropologia de les cures. —Bases conceptuals de la professió. —Elaboració i validació d'instruments de valoració d'infermeria. — — — — — —

Aquesta llista d'àrees o línies temàtiques generals, o part de la mateixa, podrà variar en cursos posteriors, en funció de les peticions que arriben a la CAT per part dels diversos Departaments que participen en la titulació.

Tenint en compte aquestes àrees temàtiques, la Comissió de TFG sol·licitarà als possibles tutors i tutores tants títols orientatius de temes específics com alumnat els corresponga tutelar. La Comissió supervisarà que els títols s'ajusten a les grans línies temàtiques proposades i que oferisquen un grau de concreció tal que permeta orientar de manera inequívoca a l'alumnat en l'elecció del tema del treball que el professorat millor podrà dirigir. (RTFG-CAT Art. 6.3)

Ara bé, cal tenir en compte que qualsevol professor o professora dels Departaments implicats en la titulació podrà tutelar treballs que estiguen fora de la seva proposta de línies/temes d'interès, sempre que es consensue amb l'estudiantat.

Convé subratllar que en el plantejament i elaboració dels treballs s'haurà de contemplar la perspectiva de gènere, tal com dimana del document de verificació del títol de Grau en Infermeria per la Universitat de València.

D'altra banda, el TFG pot trobar-se relacionat amb les pràctiques en Institucions Sanitàries. En aquest cas es farà pública la relació de destinacions de llocs de pràctiques o es facilitarà l'elecció d'aquests llocs en el moment de la matrícula. (RTFG-UV Art. 7.2)

(* Assignació del Treball Fi de Grau i del tutor o tutora

Es reproduïxen a continuació els punts 3 al 9 de l'Article 6 del RTFG-CAT.

Article 6. Assignació del treball fi de grau i del tutor o tutora

[...]

- La llista del professorat i dels títols dels temes específics que proposen per dirigir treballs serà facilitada a l'alumnat perquè pugui triar el tema del TFG i el professor o professora que el tutele.

5. L'alumnat elegirà el títol del tema i el tutor o tutora tenint en compte el següent procediment:
- Una vegada finalitzada la matrícula, la Secretaria de la Facultat lliurarà a la comissió del TFG una llista amb l'alumnat ordenat en funció de la puntuació segons l'expedient acadèmic o, en el seu defecte, segons l'ordre de matrícula.
 - La comissió del TFG convocarà, amb un mínim de 48 hores d'antelació, a tot l'alumnat matriculat en l'assignatura TFG a un acte per triar títol de tema específic i el corresponent tutor o tutora. En la convocatòria s'indicarà el dia, l'hora i el lloc d'aquest acte i s'inclourà la llista del professorat que pot dirigir TFG i els títols dels temes específics proposats.
 - En l'acte, l'alumnat serà cridat per l'ordre esmentat en l'apartat a) i, degudament identificat, anirà triant tutor o tutora.
 - Si algun estudiant o estudianta no poguera assistir a l'acte de distribució per motius justificats (malaltia, Erasmus...), ho notificarà a la comissió de TFG mitjançant correu electrònic institucional (@alumni.uv.es), tot adjuntant un justificant del motiu de l'absència. Així mateix, deurà adjuntar la llista de professorat en forma de prelación fins al seu nombre d'ordre d'elecció. Per exemple, si l'estudiant o estudianta estiguera situat/a en el número 64, ha d'oferir almenys 64 alternatives per garantir que l'elecció coincideix amb el seu desig, considerant que alguns tutors/es tutel·len més d'1 TFG. Aquesta llista estarà ordenada des de la preferència més abellida fins a la menys abellida. En aquest cas, la comissió seleccionarà la proposta situada en la posició més abellida de les que queden disponibles en el moment que li pertocaria efectuar l'elecció, de comptar amb la seua presència.
 - Un cop assignat el professor o professora i el títol de tema específic del TFG, l'alumnat i el PDI concertaran cita per a començar les sessions de tutela. Fruit del consens entre l'estudiant i el PDI que tutela s'acceptaran matisacions o canvis en la temàtica del treball, que seran degudament informats a la comissió de TFG.
 - En cas que la Facultat obrira un segon període de matrícula, es repetirà el procés, amb el professorat i els títols dels temes encara disponibles, perquè els nous estudiants puguin triar tutor i títol de tema.
6. Quan s'acabe el període d'assignacions, la comissió del TFG elaborarà una llista amb les assignacions definitives per professorat i amb el títol concret de cada TFG.
7. Una vegada publicades les llistes de títols de temes i de tutors o tutores del TFG, la comissió de TFG recollirà i analitzarà les sol·licituds de canvi de tutela, tant per part de l'alumnat com del professorat; sol·licituds que hauran d'estar sòlidament argumentades i que, en cas de dirimir-se favorablement, comportaran canvi de PDI, primer d'entre el professorat que encara li quede contingent per cobrir, i després d'entre el professorat disposat a acceptar la tutela d'eixe alumne o alumna.
8. En cas de baixa o de permís acadèmic de llarga durada d'un tutor o tutora, la comissió del TFG substituirà el PDI assignat per un altre, preferiblement de la mateixa àrea de coneixement, que es farà càrrec de tutelar el TFG amb el tema prèviament assignat a l'estudiant. En aquest cas, la comissió del TFG obligatòriament oirà a l'estudiant abans d'elevant la proposta a la CAT.
9. L'assignació d'un tema de TFG i d'un tutor o tutora tindrà validesa només en el curs acadèmic en què es trobe matriculat l'alumnat. Tanmateix, en cas que l'estudiant o estudianta no supere la matèria en el curs que s'ha matriculat, la comissió del TFG podrà tenir en compte el tema del TFG i el PDI assignat en adjudicacions de cursos posteriors, sempre que cap de les dues parts no s'expresses en sentit contrari.

En l'**APÈNDIX A** figura, a títol informatiu, la llista de professorat, de temes proposats (RTFG-CAT Art. 6.5.c) en cursos precedents i de nombre d'estudiants a tutelar, elaborada amb les dades disponibles

fins al moment de la publicació de la guia acadèmica. Amb anterioritat al moment de l'acte de selecció dels treballs es presentarà a l'alumnat la llista definitiva, amb la previsió que hi haurà canvis mínims.

Per poder disposar d'una llista definitiva de temes específics amb les seves matisacions, segons l'establert en l'Art. 6.5.i del RTFG-CAT, i després d'un temps prudencial després del primer contacte amb el tutor o tutora, l'estudiant/a emplenarà la informació que se li sol·licite sobre aquest tema mitjançant la base de dades que s'activi a través de l'Aula Virtual de l'assignatura (nom complet de l'alumne/a, nom complet del tutor/a, tema provisional del TFG, data de la cita en la qual es perfila el tema).

En el cas que hi haja cotutela del TFG per part d'un altre professor o professora d'un Departament de la Universitat de València que no participi en la titulació, se sol·licitarà a la Comissió de TFG mitjançant l'emplenament del document similar al que consta en l'**APÈNDIX C**.

En el cas que hi haja cotutela del TFG per part d'una persona pertanyent a una institució, organisme o empresa diferent a la Universitat de València, se sol·licitarà a la Comissió de TFG mitjançant l'emplenament del document similar al que consta en l'**APÈNDIX D**.

En el cas de canvi de tutor o tutora del TFG, l'alumnat haurà d'efectuar la sol·licitud a la Comissió de TFG mitjançant l'emplenament del document similar al que es mostra en l'**APÈNDIX E**.

Els documents vàlids per a la sol·licitud a la Comissió de TFG es troben disponibles en la Secretaria de la Facultat, on es farà lliurament amb registre d'entrada.

(* Document de proposta inicial de TFG i justificació del tema triat (a lliurar al tutor o tutora en la primera cita)

Escollir el tema (i el títol) del Treball Fi de Grau és un de les comeses més importants a l'inici del procés d'elaboració del mateix. S'ha d'emplaçar, doncs, a l'alumne o alumna al fet que explicita el grau d'interès personal pel tema triat, el domini que posseeix dels continguts implicats en l'estudi i el coneixement que té sobre el context d'aplicació (la viabilitat del desenvolupament). Així mateix, se li ha d'emplaçar al fet que formule preguntes substancials sobre el tema que li suscita una motivació significativa, al fet que argumenti la rellevància científica del mateix.

Així doncs, una vegada realitzada l'elecció del professor o professora encarregat de tutelar el TFG, cada estudiant haurà d'elaborar una justificació per escrit de la proposta de treball a desenvolupar. Haurà d'emplenar el document que es mostra en l'**APÈNDIX F** i lliurar-ho al tutor o tutora en la primera cita de sessions de tutela que es concerta.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

L'assignatura de «Treball Fi de Grau» abasta 7,5 crèdits ECTS, dels quals el 100% revesteixen caràcter presencial. L'equivalent d'un crèdit ECTS són 30 hores de dedicació per a l'alumne/a. El Quadre 20 resumeix les dades i els càlculs esmentats

ECTS	h/ECTS	Total hores	Hores de treball autònom o dirigit (100%)
7,5	30	225	225 h

Quadre 20: Dedicació de l'estudiant al TFG.

El «Pla de viabilitat» concretat per la Universitat de València estipula una dedicació de professorat sobre la base de les dades i els càlculs reflectits en el Quadre 21.

La dedicació de cada professor/a en la tutela del TFG es reflectirà en el POD (Pla d'Organització Docent) del professorat i serà reconeguda en els termes establerts en les disposicions normatives de la Universitat. Si la tutela es comparteix entre més d'un professor o professora de la Universitat, el reconeixement es repartirà entre tots ells. (RTFG-UV Art. 6.3)

Nº ECTS de l'assignatura	a		7,5 cr ECTS
Hores reconegudes en conjunt per a l'assignatura	b		75 hores
Hores de professorat reconegudes per cada alumne/a matriculat/da	c	8% b	6 hores

Quadre 21: Dedicació de professorat al TFG, segons el nombre d'estudiants.

8. Metodologia docent

Tant per les característiques en què es reconeix la docència per a estudiants i professorat, com per la naturalesa pròpia de l'assignatura, les activitats formatives es desenvoluparan per mitjà de tutories individuals i/o grupals per a l'orientació metodològica sobre el procés d'elaboració del treball a presentar.

El tutor o la tutora és responsable d'explicar a l'alumnat assignat les característiques del TFG, d'orientar-los en el seu desenvolupament i de vetlar pel compliment dels objectius fixats. (RTFG-UV Art. 6.1; RTFG-CAT Art. 5.3) Tanmateix de lliurar la qualificació del TFG que haja tutelat a la Comissió de TFG —o a la CAT d'Infermeria—. (RTFG-CAT Art. 5.3)

Si el TFG es realitza en col·laboració amb una institució, organisme o empresa diferent a la Universitat de València, aquesta haurà de nomenar un tutor o una tutora que, en qualitat de tutor extern o tutora externa, col·laborarà, juntament amb l'acadèmic, en la definició del contingut del TFG i en el seu desenvolupament (RTFG-UV Art. 6.4; RTFG-CAT Art. 5.5). Aquesta cotutela serà notificada a la Comissió de Treball Fi de Grau —o a la CAT d'Infermeria— mitjançant el document el model del qual es troba en l'**APÈNDIX D**. Així mateix, serà necessari comunicar a la Comissió del TFG —o a la CAT d'Infermeria—, amb caràcter previ, si hi ha restriccions que, per raons de confidencialitat puguen impedir presentar i publicar alguns resultats i/o defensar públicament el treball realitzat.

Una vegada distribuït l'alumnat entre el corresponent professorat que el va a tutelar el treball, es recomana el seguiment de les següents **estratègies en metodologia formativa**:

- **Sessió teòrica inicial** per orientar sobre el disseny i elaboració del TFG, així com els materials de diferents fonts que estaran disponibles en l'Aula Virtual.
- **Sessions pràctiques** en subgrup-professor/a per a consensuar les temàtiques del TFG, establir el calendari d'activitats i desenvolupar els apartats de l'informe.
- **Sessions en subgrup-professor/a** de revisió del desenvolupament de l'informe i de resolució d'aspectes metodològics, obtenció de dades, plasmació de contingut, etc.
- **Sessions formatives** sobre l'ús d'eines i recursos necessaris per a realitzar el TFG.
- **Sessions en subgrup-professor/a** per a planificar la presentació, redacció i exposició verbal del TFG

Com **treball autònom de l'estudiant** es contempla: la cerca d'informació, integració, lectura i anàlisi de documents, tractament de dades, elaboració de resultats, així com la preparació i redacció de l'informe del «Treball de Fi de Grau».

Les sessions de tutela de Treball Fi de Grau respectaran els horaris establerts en la programació docent per a les altres assignatures de la titulació. En el cas extraordinari que l'alumne o alumna necessitara d'una sessió de tutela que se superposara amb altra activitat docent contemplada como d'assistència obligatòria —per exemple, l'assistència a seminaris o estades en Institució sanitària a compte dels *Practicum*—, en l'**APÈNDIX G** es disposa del corresponent justificant que caldrà entregar al professorat responsable de l'assignatura de la que es causa absència —o al professorat associat de ciències de la salut del lloc de pràctiques en què s'estiga—.

Per evitar el sobre ús d'aquesta situació extraordinària per part d'una fracció de l'alumnat (sobretot quan es troba en pràctiques en la institució sanitària, la qual cosa genera no poques molèsties al Professorat Associat de Ciències de la Salut), solament es permet recórrer a aquesta opció un màxim de tres ocasions al llarg del curs. Es procurarà, a més, que l'absència es produeixi en els moments d'inici o finalització de la jornada de pràctiques.

(*) Estructura i característiques del Treball Fi de Grau

L'elaboració del TFG no exigeix que l'alumnat realitze una contribució de coneixement «original», és a dir no es requereix que l'estudiant/a duga a terme una investigació complexa que implique un robust treball de camp, amb una recollida de dades originals, suficient en quantitat i qualitat per donar resposta a preguntes d'investigació noves.

El TFG ha de ser un producte «original» en el sentit d'«elaborat pel propi estudiant», lliure de plagi malintencionat, i pot abastar el disseny d'un projecte d'investigació en totes les seves fases, basat en una recerca bibliogràfica sòlida, en un marc conceptual que reflecteixi la comprensió profunda del tema d'estudi i en una metodologia d'acord amb el tipus d'estudi seleccionat.

En essència, i sense ànim de constrènyer cap iniciativa en el plantejament del TFG, poden traçar-se tres grans tipologies per a la seva elaboració, tenint en compte les àrees o línies temàtiques anteriorment indicades.

- a) Treball basat en un «projecte d'investigació» de caràcter primari, empíric (descriptiu, observacional, experimental, etc.), amb intervenció, amb recollida de dades.
- b) Treball basat en un «projecte d'investigació» teòric, sense intervenció, sense recollida de dades.
- c) Treball basat en una «revisió bibliogràfica».
- d) Casos clínics.
- e) Treballs teòrics.

Tots aquests tipus de treball/estudi requereixen d'una revisió profunda de la literatura científica que aporti respostes a interrogants d'interès professional que el/l'estudiant s'haja plantejat al llarg de la carrera. Ara bé, mentre que en els treballs de recerca empírics la resposta a aquestes preguntes s'intenta aconseguir recaptant dades directament de registres existents (bases de dades) o de les persones o elements que configuren una mostra de la població, en els treballs de revisió crítica de la literatura les respostes es busquen en documents escrits, generalment revistes científiques indexades.

En l'**APÈNDIX H** s'ofereixen esquemes genèrics amb els components d'un TFG, segons siga la tipologia abans assenyalada. Aquests elements constitueixen una guia i no han de ser interpretats necessàriament de manera rígida. La seva aplicació dependrà del tipus d'estudi epidemiològic i de l'abordatge metodològic (quantitatiu o qualitatiu) que desenvolupe cada estudiant en la seva proposta investigadora.

Per acabar aquesta secció es reproduïx l'Article 7 del RTFG-CAT, amb informació complementària sobre l'estructura i característiques del TFG.

Article 7. Estructura i característiques del treball

1. El treball es pot redactar i defensar en qualsevol dels idiomes oficials de la Universitat de València —el català o valencià, i el castellà—, i haurà de reflectir l'assoliment de les competències recollides al document de Verificació del títol de Grau en Infermeria.
2. La comissió de TFG establirà les normes bàsiques d'estil i estructura del TFG, així com el material addicional, si escau, que s'ha d'aportar per part de l'alumnat.

De forma genèrica i orientativa es recomana una extensió d'entre 40 i 50 pàgines (entre 8000 i 10000 paraules) pel que respecta al cos del document. No obstant això, aquesta extensió podrà ser inferior en treballs de caràcter primari o empíric amb una aportació d'informació destil·lada, i podrà ser superior en treballs amb característiques especials, com per exemple treballs que precisen incloure documentació abundant en els annexos.

3. També de forma orientativa, i sense perjudici de les normes més detallades que establisca la comissió de TFG, el treball convé que segueisca almenys una estructura semblant a la indicada més endavant, en l'Article 10 d'aquest reglament. El compliment de les instruccions formals es tindrà en compte en l'avaluació del TFG.

En l'**APÈNDIX I** la Comissió de TFG ofereix una guia amb les recomanacions per a l'elaboració de l'informe de Treball Fi de Grau.

(*) Entrega de documents per a la presentació i defensa del treball fi de grau

Es reproduïxen a continuació els punts 1 a 5 de l'Article 8 del RTFG-CAT.

Article 8. Presentació.

1. La presentació del TFG s'efectuarà en la fase final del pla d'estudis i, en tot cas, respectant les condicions que figuren en la memòria de verificació del títol.
2. La Universitat de València inclourà en el calendari de gestió acadèmica de cada curs els diferents períodes en què l'estudiant podrà presentar el TFG. En el seu defecte, serà la CAT d'Infermeria la que establisca aqueixos períodes. En qualsevol cas, l'alumnat tindrà dret a només dues convocatòries, és a dir, a triar dos moments de presentació en cada curs acadèmic.
3. Quan l'estudiant o estudianta vulga presentar el TFG, haurà de tramitar la sol·licitud mitjançant la «Seu Electrònica» de la Universitat (<entreu.uv.es>). A tal efecte:
 - i. Indicarà les següents dades (subratllats els camps de dades obligatoris):
 - a) Dades personals: NIF/CIF, Passaport, Nom, Cognoms, Telèfon mòbil, Telèfon, Correu electrònic.
 - b) Dades del treball: Titulació, Assignatura (34390-Treball fi de Grau d'Infermeria), Títol del treball, Tutor/a, Altre tutor/a, Cotutor/a, Altre cotutor/a, NIF del tutor/a extern, Nom del tutor/a extern, Cognoms del tutor/a extern.
 - c) Observacions: L'estudiant o estudianta té la possibilitat de reflectir aquells aspectes a destacar en la seua sol·licitud que poden ser rellevants per al dipòsit i procediment de defensa del treball.
 - ii. Adjuntarà un *arxiu en format PDF* (Format de Document Portàtil)
 - a) Amb grandària màxima 100MB.
 - b) Que respecte el següent esquema en quant a denominació (sense espais en blanc):

TFG_C014_1200_Cognom1_Cognom2_Nom_NPA_aaaammdd.pdf

TFG	Acrònim Treball Fi de Grau
C014	Codi de la Facultat d'Infermeria i Podologia
1200	Codi de la titulació d'Infermeria
Cognom1	Primer cognom (Inicial en majúscula, sense accents)
Cognom2	Segon cognom (Inicial en majúscula, sense accents)
Nom	Nom (Inicial en majúscula, sense accents)
NPA	Exemple: AB1234
aaaammdd	Data d'entrega. Exemple per a 15-06-2021: 20210615
pdf	Extensió de l'arxiu (en minúscules)

Un exemple:

TFG_C014_1200_Llorens_Martinez_Maria-Lluisa_AB1234_20210615.pdf

4. La comissió de TFG o la CAT podran exigir, si escau, altra documentació addicional que es considere necessària.

5. En la tramitació de la sol·licitud, els gestors del Centre habilitats validaran que la documentació entregada en format electrònic no continga errors de lectura, que el contingut corresponga al treball especificat per l'estudiant, i que s'acomplisquen tots els requisits esmentats en el punt 3 d'aquest Article.

Si la validació és favorable, la comissió de TFG o la CAT d'Infermeria resoldrà la sol·licitud i indicarà als gestors del Centre que executen l'establert en l'Article 9, punt 11, d'aquest reglament. Si la validació no és favorable, la sol·licitud podrà ser anul·lada. Com a resultat final del procés, l'estudiant rebrà resolució Favorable/Desfavorable.

El *document PDF* remès per l'estudiant/a serà arxivat electrònicament i de forma automàtica en una comunitat específica de l'Aula Virtual.

6. Si s'efectuaren modificacions substancials en el TFG amb posterioritat al seu dipòsit y abans de finalitzar el termini màxim establert per a l'entrega, haurà de tornar-se a iniciar el tràmit del dipòsit a través de la «Seu Electrònica».
7. L'alumnat no podrà realitzar el TFG fora de la Universitat de València; anàlogament, l'alumnat estranger (Erasmus, p.e.) no podrà realitzar el seu TFG en la Universitat de València.

En l'Apèndix J es mostra el document justificatiu del dipòsit del TFG una vegada finalitzada la sol·licitud de presentació del mateix.

9. Avaluació

L'avaluació del TFG es realitzarà sobre la base de l'informe d'un treball original en el camp de la infermeria i la seua presentació i defensa davant un tribunal conformat per professorat de la titulació.

La Universitat de València inclourà en el calendari de gestió acadèmica de cada curs acadèmic els diferents períodes en què l'alumnat podrà presentar el TFG. En qualsevol cas el/l'estudiant tindrà dret només a dues convocatòries, és a dir, a triar dos moments de presentació en cada curs acadèmic. (RTFG-UV Art. 8.2; RTFG-CAT Art. 4.1 i 8.2)

A continuació es reproduïx l'Article 9 del Reglament del TFG de la titulació d'Infermeria. (Vegeu també l'Art. 9 del RTFG-UV).

Article 9. Procediment d'avaluació i qualificació.

1. El TFG serà avaluat pel tutor/a de l'alumne/a fins una puntuació màxima de **6**.
2. Si la puntuació atorgada pel tutor o tutora és igual o superior a **3**, el TFG també serà avaluat mitjançant exposició (defensa oral) davant d'un tribunal, durant un termini no superior als 15 minuts i fins una puntuació màxima de **4**.
3. El tutor o tutora lliurarà la puntuació segons el document d'avaluació preparat a l'efecte i disponible en l'Aula Virtual de l'assignatura. En dit document ha de fer constar totes aquelles valoracions justificatives de la qualificació que considere oportunes i, necessàriament, aquelles que resulten d'utilitat per orientar els membres del tribunal a l'hora d'afrontar l'exposició. Una còpia impresa d'aquest document, degudament emplenat i signat, l'ha d'entregar a través de **l'Aula Virtual de l'assignatura**, **almenys 48 hores** abans que l'estudiant o estudianta efectue la defensa del TFG davant del tribunal. Com a situació excepcional i davant la impossibilitat justificada de dipositar el treball a través de **l'Aula Virtual de l'assignatura**, es podrà efectuar la entrega en la següent adreça de correu electrònic: **tfgenferm@uv.es**, dirigit a la Comissió de TFG Infermeria.
4. Si el tutor o tutora observara una existència de similituds igual o superior al 20%, detectades pel programari de revisió URKUND, després de l'entrega del TFG i del seu dipòsit en la Comunitat Virtual que serveix com a repositori, el tutor o tutora haurà de justificar el grau de plagi existent entre les similituds trobades i reflectir-ho en la corresponent rúbrica de puntuació del TFG.
5. El tutor o tutora informarà a l'estudiant/a tutelat/da sobre la puntuació que ha atorgat al TFG abans de la data de la defensa d'aquest davant del tribunal.

Article 9. Procediment d'avaluació i qualificació. (cont.)

6. Cada tribunal estarà format per tres PDI d'àrees de coneixement vinculades a la titulació: un actuarà com a president/a, altre com a secretari/a i l'altre com a vocal. No obstant això, en situacions excepcionals, el tribunal podrà estar format per dues persones: president i secretari/a.
7. Cap dels membres titulars o suplents podrà haver participat en la tutela del treball que vaja a ser avaluat.
8. El règim de funcionament del tribunal o del comitè avaluador serà el que estiga arrellegat en la memòria de verificació del títol, en la guia acadèmica de l'assignatura o, altrament, el que establisca la Llei de Procediment Administratiu.
9. La comissió del TFG s'encarregarà de nomenar tants tribunals com siguen escaients per poder avaluar els treballs presentats.
10. La comissió del TFG establirà i anunciarà amb antelació la data, el lloc i la resta d'aspectes rellevants per a la defensa de cada TFG.
11. Si la validació del TFG esmentada en l'Article 8, punt 5, és favorable, els gestors del Centre, mitjançant l'eina informàtica de la «Seu Electrònica» de la Universitat, assignaran un grup corresponent al període d'avaluació perquè l'estudiant/a aparega en l'acta. Tanmateix, enregistraràn en l'aplicació informàtica la data, hora, lloc de presentació i òrgan avaluador (PDI membres del tribunal) assignats.
12. La comissió de TFG vetllarà perquè en el termini no superior a una setmana des de la data límit establerta per a la presentació dels treballs, aquests estiguen disponibles en la Comunitat de l'Aula Virtual preparada a l'efecte.
13. La comissió de TFG proporcionarà, a través de l'Aula Virtual de l'assignatura, el/s document/s on registrar les puntuacions que faciliten els càlculs per a la qualificació del TFG per part dels membres de tribunal.
14. Els membres dels tribunals disposaran d'almenys 5 dies naturals per revisar els TFG i per assabentar-se dels documents amb les valoracions justificatives de la qualificació i les aportacions orientatives emeses pel tutor o tutora del TFG.
15. La defensa del TFG davant de tribunal serà pública i s'atendrà a les següents consideracions:
 - i. La presidència procedirà a presentar els membres que conformen el tribunal, a enumerar les seccions que componen l'avaluació (Article 10 d'aquest reglament).
 - ii. La presidència donarà la paraula a l'estudiant o estudianta perquè presente i defense el seu treball, per a la qual cosa disposarà d'un termini no superior als **10 minuts**.
 - iii. A continuació, i durant un temps màxim de **10 minuts**, el tribunal podrà realitzar observacions o preguntes sobre el treball presentat. La presidència concedirà la paraula als membres del tribunal perquè facen preguntes o comentaris al treball presentat i a l'estudiant/a perquè responga.
 - iv. Una vegada finalitzada la defensa del TFG, el tribunal deliberarà en privat i puntuarà els apartats que componen l'avaluació.
 - v. El secretari o secretària del tribunal serà la persona encarregada de recollir els documents signats per cada membre del tribunal on consten les puntuacions particulars i la puntuació mitjana del TFG de l'alumne/a, així com de calcular la mitjana d'aqueixes puntuacions i obtenir la puntuació mitjana global. Aquest resultat constituirà fins a **4** punts de la qualificació total a reflectir en l'acta definitiva de notes. En cas que la qualificació total atorgada pel tribunal siga inferior a **2** punts, el TFG es considerarà suspès, havent de recuperar-se, en aquest cas, només la defensa del TFG en segona convocatòria.
 - vi. **En cas de suspens, el tribunal emetrà un informe emprant requadre corresponent en la rúbrica del tribunal, tot indicant els aspectes deficitaris a millorar, informe que remetrà a la Comissió de TFG dins de les següents 48 hores. L'alumne o l'alumna que tinga suspès el TFG podrà acudir a la revisió de la qualificació, on se li lliurarà la documentació que argumenta la qualificació.**

- vi. En acabar totes les defenses de TFG encomanades, el secretari o secretària del tribunal entregarà els originals de tots els documents de registre en SECRETARIA DE FACULTAT: (a) les puntuacions particulars i puntuació mitjana de cada PDI, i (b) les puntuacions mitjanes del PDI amb la puntuació mitjana global obtinguda.

Des de SECRETARIA DE FACULTAT aquests documents es faran arribar a la comissió de TFG, que els custodiarà el temps reglamentat per la Universitat.^a

- vii. La comissió de TFG assignarà les Matrícules d'Honor en funció de la qualificació més elevada obtinguda en el TFG, i en cas d'empat, en funció de la nota mitjana de l'expedient consolidat de l'alumnat implicat.

En tot cas, l'assignació de les matrícules d'honor es realitzarà seguint els criteris de la normativa corresponent de la Universitat de València.

- viii. En cada període de defensa del TFG la Secretaria de la Facultat generarà les actes amb l'alumnat que ha sol·licitat la presentació del TFG. Aquestes s'emplenaran abans del dia 10 del mes següent a cada període de defensa.

- ix. Dos dels membres del professorat de la comissió de TFG figuraran com a responsables en l'acta de notes, a la que traslladaran la suma de les qualificacions definitives atorgades tant pels tutors i tutores com pels tribunals o comitès avaluadors dels TFG. Açò no defuig el compromís del tutor o tutora i del president o presidenta de cada tribunal o comitè avaluador de TFG a l'hora d'afrontar que un estudiant o estudianta recorra la qualificació, de la qual continuen tenint la màxima responsabilitat.

- x. L'estudiantat podrà recórrer la qualificació final del TFG pel procediment previst en la reglamentació de la Universitat de València.

^aSegons la disposició adicional primera del Reglament d'impugnació de qualificacions, dotze mesos posteriors a la publicació de l'acta d'avaluació.

Atenent a l'Article 9.4 del RTFG-UV, l'Article 10 del RTFG-CAT indica que la comissió de TFG establirà els criteris d'avaluació del TFG (tant per part del tutor o tutora, per part del tribunal i per part del comitè avaluador de pòsters) i que aquests criteris constaran detallats en la guia acadèmica o docent de l'assignatura de TFG, juntament amb la ponderació de la puntuació atribuïda a cada apartat dels criteris d'avaluació. Així es té que:

- (1) En l' **APÈNDIXS K** es troben els fulls d'avaluació a complimentar pel tutor o tutora del TFG, amb els criteris i les ponderacions corresponents. Després d'haver qualificat i signat els fulls d'avaluació, el tutor o tutora els remetrà a la Comissió de TFG a través de la SECRETARIA DE LA FACULTAT.
- (2) En els **APÈNDIXS M i N** es troben els fulls d'avaluació a complimentar pels membres del tribunal del TFG, amb els criteris i les ponderacions corresponents. Després d'haver qualificat i signat els fulls d'avaluació, el president/a els remetrà a la Comissió de TFG a través de la SECRETARIA DE LA FACULTAT.

La qualificació que quedarà reflectida a l'acta serà la suma de les puntuacions atorgades pel tutor o tutora (≤ 6) i pel tribunal (≤ 4).

Es considera superada la prova sempre i quan la puntuació atorgada pel tutor o tutora siga igual o superior a ③. Sols en eixe cas, l'alumne o alumna tindrà accés a la defensa ineludible del TFG davant de tribunal.

Les qualificacions emeses s'atendran a la Normativa de qualificacions de la Universitat de València, aprovada en Consell de Govern de 27 de gener de 2004 (ACGUV 12/2004) i modificada en Consell de Govern de 20 de novembre de 2011 (ACGUV 299/2011).

Quan el TFG siga avaluat positivament s'incorporarà al repositori institucional una còpia en format electrònic, amb la salvaguarda dels drets de propietat intel·lectual. (RTFG-UV Art. 8.5; RTFG-CAT Art 11.4)

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

El professor/a encarregat/da de dirigir el treball de l'estudiant proporcionarà les referències bibliogràfiques que considere d'interès per a l'èxit en l'elaboració i defensa de l'informe.

A continuació s'ofereix bibliografia que pot resultar útil per al desenvolupament del Treball Fi de Grau.

1. Sobre Treball Fi de Grau

- (a) Ferrer V, Carmona M y Soria V (Eds). (2012). *El Trabajo Fin de Grado. Guía para estudiantes, docentes y agentes colaboradores*. Madrid: McGraw-Hill.
- (b) Garcia Sanz MP, Martínez Clares P. (2012). *Guía práctica para la realización de trabajos fin de grado y trabajos de máster*. Murcia: Universidad de Murcia.
- (c) Pino Casado R del, Martínez Riera J R. (2015). *Manual para la elaboración y defensa del trabajo de fin de grado en ciencias de la salud* Barcelona: Elsevier España.
- (d) Serrano Gallardo, P. (2012). *Trabajo Fin de Grado en Ciencias de la salud*. Madrid: DAE (Difusión Avanzada en Enfermería).

2. Investigació (en general)

- (a) Loraine Blaxter, Christina Hughes, Malcom Tight. (2000). *Cómo se hace una investigación*. Barcelona: Gedisa. [S i001.8 BLA, HU M/001.8/140, HU M/001.8/075, EDU 001 BLA, BS-PREVENTIVA, PE m303 BLA]
- (b) Judith Bell. (2002). *Cómo hacer tu primer trabajo de investigación: guía para investigadores en educación y ciencias sociales*. Barcelona: Gedisa. [CI 535 BEL, HU M/001.8/146, HU D0 M/001.8/181, HU M/001.8/182, EDU 001 BEL]
- (c) Roberto Hernández Sampieri, Carlos Fernández Collado, Pilar Baptista Lucio. (2010). *Metodología de la investigación*. Madrid: McGraw-Hill. [CI Historia i documentacio 0017, CI Historia i documentacio 0016, CI Historia i documentacio 0015, CI Historia i documentacio 0014, CI Historia i documentacio 0018, CI CD Historia i documentacio 0014, CI CD Historia i documentacio 0015, CI CD Historia i documentacio 0016, CI CD Historia i documentacio 0017, CI CD Historia i documentacio 0018]
- (d) Denise F. Polit, Bernadette P. Hungler. (2000). *Investigación científica en ciencias de la salud*. México [etc.]: McGraw-Hill Interamericana. [BS OBRES GENERALS 0060, BS OBRES GENERALS 0061, BS OBRES GENERALS 0062]
- (e) Josep Mª Argimón Pallás, Josep Jiménez Villa. (2019). *Metodos de investigación clínica y epidemiológica*. Madrid [etc.]: Elsevier.
- (f) Polgar S. (2021). *Introducción a la investigación en ciencias de la salud*, 7 ed. Barcelona: Elsevier España.

3. Investigació (infermeria)

- (a) Nancy Burns, Susan K. Grove. (2004). *Investigación en enfermería*. Barcelona [etc.]: Elsevier, cop. [BS INFERMERIA 01066, BS INFERMERIA 01067]
- (b) Ana Belén Salamanca Castro. (s/a). *El aeiou de la investigación en enfermería*. FUDEN. Fundación para el desarrollo de la enfermería. <<https://drive.google.com/folderview?id=0BwSIRawj-WTcWDIKRWc4Y09WSkk>>

4. Cerca bibliogràfica

- (a) Francisco Faus, Elena Santainés. (2013). *Busquedas bibliográficas en bases de datos : primeros pasos en investigación en ciencias de la salud*. Barcelona: Elsevier, cop. [BS OBRES GENERALS 0162, BS OBRES GENERALS 0163, BS OBRES GENERALS 0165, BS OBRES GENERALS 0166, BS OBRES GENERALS 0167, BS DESPATX 0239, CI Historia i documentacio 0173]
- (b) Alejandro de la Cueva Martín, Rafael Aleixandre Benavent, Josep Manuel Rodríguez i Gairín. (2001). *Fonts d'informació en ciències de la salut*. València : Universitat de València, 2001. [S i002 CUE, HU M/01/058, HU M/61/017, HU 61/132, HU D0 M/61/016, EDU D 09999, CI BP 026, CI Historia i documentacio 0176, BS DOCUMENTACIO 0171, BS DOCUMENTACIO 0159]

5. Epidemiologia

- (a) Antonio Sánchez Moreno et al. (2000). *Epidemiología y enfermería*. Madrid [etc.]: McGraw-Hill Interamericana. [BS INFERMERIA 00649, BS INFERMERIA 00652, BS INFERMERIA 00646, BS INFERMERIA 00565, BS INFERMERIA 00566, BS INFERMERIA 00436, BS INFERMERIA 00437, BS INFERMERIA 00438, BS INFERMERIA 00439, BS INFERMERIA 00441]
- (b) Ildefonso Hernández-Aguado et al. (2011). *Manual de epidemiología y salud pública : para grados en ciencias de la salud*. Madrid [etc.]: Médica Panamericana, cop. [BS SALUT PUBLICA 0190, BS SALUT PUBLICA 0189, BS SALUT PUBLICA 0188, BS SALUT PUBLICA 0187, BS SALUT PUBLICA 0186, S 614 MAN, S 614 MAN, CI Salut publica 0388]

6. Investigació qualitativa i en ciències socials

- (a) Irene Vasilachis de Gialdino (coord.) (2006). *Estrategias de investigación cualitativa*. Barcelona: Gedisa. [HU M/37.012/324, HU 37.012/266, S 303 EST, S 303 EST, S 303 EST, EDU 37.01 EST]
- (b) Paloma López de Ceballos. (1998). *Un método para la investigación-acción participativa*. Madrid: Editorial Popular. [EDU 316 LOP]
- (c) Ana Mª Sánchez García, Antoni Merelles Tormo. (2000). *Análisis de la situación de salud en una comunidad: una propuesta de investigación-acción participativa*. Cap. 7. En: L. Mazarrasa Alvear... [et al.] *Salud pública y enfermería comunitaria*. Madrid, etc. : McGraw-Hill Interamericana, 2000. Vol. 1. [BS INFERMERIA 00209 v.1, BS-HG 0041 v.1, S 614 SAL V.1]
- (d) Raymond Quivy, Luc Van Campenhoudt. (1997). *Manual de recerca en ciències socials*. Herder: Barcelona. [S i303 QUI]

7. Estadística

- (a) Geoffrey R. Norman, David L. Streiner. (1996). *Bioestadística*. Madrid [etc.]: Mosby : Doyma Libros. [BS BIOMEDIQUES 0257, BS BIOMEDIQUES 0258, BS-INFERMERIA, BS-MEDICINA, CI 519.2 NOR, CI 519.2 NOR, CI-ESTADISTICA, CI-QUIMICA FISICA, CI-MEDICINA PREVENTIVA]
- (b) J. Susan Milton. (2001). *Estadística para biología y ciencias de la salud*. Madrid [etc.]: McGraw-Hill Interamericana. [CI 1-A 0357, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI 519.2 MIL, CI-GENETICA, CI-MORFOLOGIA MICROSCOPICA]
- (c) Joaquín Moncho Vasallo. (2015). *Estadística aplicada a las ciencias de la salud*. Barcelona: Elsevier España. [BS-PATOLOGIA]
- (d) Luis Prieto Valiente, Inmaculada Herranz Tejedor. (2005). *¿Qué significa “estadísticamente significativo”? : la falacia del criterio de 5% en la investigación científica*. Madrid: Díaz de Santos, cop. [CI-ESTADISTICA, PE m159.938 PRI, PE m159.938 PRI, PE 519.2 PRI, PE m159.938 PRI, PE m159.938 PRI, PE m159.938 PRI, PE m159.938 PRI]
- (e) Andy P. Field. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics: (and sex, drugs and rock'n'roll)*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. [EDU 519 FIE, PE m372.4 FIE]
- (f) Andy P. Field. (2012). *Discovering statistics using R*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications. [PE i519.2 FIE]

8. Revisions sistemàtiques

- (a) Manual Cochrane de revisiones sistemáticas de intervenciones. (Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions.) The Cochrane Collaboration, 2011. <www.cochrane-handbook.org>
- (b) Prof. Dr. Ramos Miguel H. Ramos María Florencia, Romero Enrique, Estudiantes de Comercio Exterior de la Universidad de la Cuenca del Plata. Corrientes, Argentina. Cómo escribir un artículo de revisión. *Revista de Posgrado de la VIa Cátedra de Medicina*. N° 126, abril 2003. Pág. 1-3. <http://med.unne.edu.ar/revista/revista126/como_esc_articulo.htm>
- (c) Dr. Oscar Vera Carrasco. Profesor Emérito de la Facultad de Medicina-Universidad Mayor de San Andrés. Prof. de Post grado del Instituto Nacional de Tórax. Especialista en Medicina Crítica y Terapia Intensiva. Cómo escribir artículos de revisión. *Rev. Méd. La Paz* v.15 n.º La Paz 2009. <http://www.scielo.org.bo/pdf/rmcmlp/v15n1/v15n1_a10.pdf>

- (d) Alejandra Merino-Trujillo. Como escribir documentos científicos (Parte 3). Artículo de revisión. *Salud en Tabasco*, vol. 17, núm. 1-2, enero-agosto, 2011, pp. 36-40, Secretaría de Salud del Estado de Tabasco. México. <<http://www.redalyc.org/pdf/487/48721182006.pdf>>
 - (e) Andrés J. Roussos. Preparación de una revisión bibliográfica para su publicación. Cuando un solo artículo nos habla de muchos trabajos. *Reportes de investigación*, junio 2011, 1: 1-7, Universidad de Belgrano (Argentina), CONICET, FUNICS. <http://repositorio.ub.edu.ar:8080/xmlui/bitstream/handle/12345_6789/2769/roussos26.pdf?sequence=1>
9. Preparació de documents científics (\LaTeX)
- (a) Nicola L. C. Talbot. *Using \LaTeX to Write a PhD Thesis*. (2013) Dickimaw Books. Dickimaw \LaTeX Series. Vol. 2. <<http://www.dickimaw-books.com/latex>>

Apèndix A

Relació de temes concrets per al TFG proposats per cada tutor o tutora acadèmic/a

A l'Aula Virtual de l'assignatura es publicarà la llista de temes proposats pel professorat encarregat de tutelar TFG. La publicació s'efectuarà amb almenys una setmana d'antelació a la sessió en la qual es procedirà a l'elecció del tutor o tutora del TFG.

Apèndix B

Competències generals i específiques del títol de Grau

Objectius/competències generals

a) Valors professionals, actituds i comportaments ètics

G-1 Ser capaç, en l'àmbit de la infermeria, de prestar una atenció sanitària integral i professional adequada a les necessitats de salut de la persona, la família i la comunitat a les quals atenen, des del reconeixement al dret a la salut dels ciutadans i ciutadanes, i d'acord amb l'estat de desenvolupament dels coneixements científics de cada moment i amb els nivells de qualitat i seguretat que s'estableixen en les normes legals i deontològiques aplicables.

G-2 Reconèixer el dret a la salut, aplicar el principi d'equitat social a la pràctica professional i comprendre les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-5 Conèixer i interpretar el marc conceptual de gènere, així com el marc normatiu i institucional relatiu a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes.

G-6 Analitzar i reflexionar sobre les conseqüències del ser dona i home en el procés d'emmalaltir, l'atenció diferencial que es rep i la manera específica d'afrontar el dolor i la malaltia.

G-7 Comprendre a les persones, considerant-les des d'una perspectiva holística, com éssers autònoms i independents, actuant sense prejudicis, assegurant el respecte a les seues opinions, creences i valors, garantint el dret a la intimitat, a través de la confidencialitat i el secret professional.

G-8 Promoure i respectar el dret de participació, informació, autonomia i el consentiment informat en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-9 Conèixer i aplicar el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, comprenent les implicacions ètiques de la salut en un context mundial en transformació.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

b) Fonaments científics de la professió

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-14 Reconèixer els elements essencials de la pràctica professional en els àmbits de la persona, la família i la comunitat.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

c) Habilitats professionals

G-16 Planificar i prestar cures d'infermeria dirigits a les persones, família o grups, orientats als resultats en salut avaluant el seu impacte, a través de guies de pràctica clínica i assistencial, que descriuen els processos pels quals es diagnostica, tracta o cuida un problema de salut.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigits a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-18 Promoure i respectar el dret de participació, informació i autonomia en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-19 Protegir la salut i el benestar de les persones, família i grups atesos, garantint una atenció integral.

G-20 Promoure estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat, que fomenten l'autocura en el maneig de la salut.

G-21 Realitzar les cures d'infermeria basant-se en l'atenció integral de la salut, la cooperació multidisciplinària, la integració dels processos i la continuïtat assistencial, en coordinació amb tots els nivells de l'atenció sanitària i d'altres recursos i serveis socio-sanitaris.

G-22 Conèixer les estratègies per a adoptar mesures de confortabilitat i atenció de símptomes, dirigides al pacient i família, en l'aplicació de cures palliatives que contribuïsquen a alleujar la situació de malalts avançats i terminals.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-24 Planificar, organitzar i avaluar activitats formatives dirigides al personal d'infermeria i altres professionals de la salut.

d) Habilitats de comunicació

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

e) Salut pública i sistemes de salut

G-27 Conèixer l'estructura, funcionament i finançament dels sistemes sanitari i socio-sanitari, amb la finalitat d'utilitzar de forma òptima els recursos disponibles.

G-28 Establir procediments d'avaluació, utilitzant principis científicotècnics i de qualitat.

G-29 Conèixer i utilitzar els diferents sistemes d'informació sanitària.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

f) Maneig de la informació

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

g) Anàlisi crític i investigació

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Objectius/competències específiques

E-1 Conèixer i identificar l'estructura i funció del cos humà. Comprendre les bases moleculars i fisiològiques de les cèl·lules i els teixits. Conèixer les característiques biològiques específiques (cromosòmiques, gonadals, hormonals, de dimorfisme cerebral i genital).

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-3 Conèixer els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos. Utilització dels medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associat i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum en funció de la diferència sexual.

E-4 Conèixer i valorar les necessitats nutricionals de les persones sanes i amb problemes de salut al llarg del cicle vital i segons l'activitat física, per a promoure i reforçar pautes de conducta alimentària saludable. Identificar els nutrients i els aliments en què es troben. Identificar els problemes nutricionals de major prevalença en dones i homes i seleccionar les recomanacions dietètiques adequades.

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-7 Identificar les respostes psicosocials de les persones davant les diferents situacions de salut (en particular, la malaltia i el sofriment), seleccionant les accions adequades per a proporcionar ajuda en les mateixes. Establir una relació empàtica i respectuosa amb el pacient i família, d'acord amb la situació de la persona, problema de salut i etapa de desenvolupament. Utilitzar estratègies i habilitats que permeten una comunicació efectiva amb pacients, famílies i grups socials així com l'expressió de les seues preocupacions i interessos des de la perspectiva de gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-9 Conèixer i identificar els problemes psicològics i físics derivats de la violència de gènere per a capacitar a l'estudiant en la prevenció la detecció precoç, l'assistència i la rehabilitació de les mates d'aquesta forma de violència.

E-10 Identificar, integrar i relacionar el concepte de salut i les cures, des d'una perspectiva històrica, per a comprendre l'evolució de la cura infermer.

E-11 Comprendre des d'una perspectiva ontològica i epistemològica l'evolució dels conceptes centrals que configuren la disciplina infermera, així com els models teòrics més rellevants, aplicant la metodologia científica en el procés de cuidar i desenvolupant els plans de cures corresponents.

E-12 Aplicar el procés d'infermeria per a proporcionar i garantir el benestar, la qualitat i seguretat a les persones ateses.

E-13 Conèixer i aplicar els principis que sustenten les cures integrals d'infermeria.

E-14 Dirigir, avaluar i prestar les cures integrals d'infermeria a l'individu a la família i a la comunitat.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arreplegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

E-17 Identificar les característiques de les dones en les diferents etapes del cicle reproductiu i en el climateri i en les alteracions que es poden presentar proporcionant les cures necessàries en cada etapa. Aplicar cures generals durant el procés de maternitat per a facilitar l'adaptació de les dones i els nounats a les noves demandes i prevenir complicacions.

E-18 Conèixer els aspectes específics i les cures del noutat. Identificar les característiques de les diferents etapes de la infància i adolescència i els factors que condicionen el patró normal de creixement i desenvolupament. Conèixer els problemes de salut més freqüents en la infància i identificar les seues manifestacions. Analitzar les dades de valoració del xiquet, identificant els problemes d'infermeria i les complicacions que poden presentar-se. Aplicar les tècniques que integren la cura d'infermeria, establint una relació terapèutica amb els xiquets i els seus cuidadores. Seleccionar les intervencions dirigides al xiquet sa i al malalt, així com les derivades dels mètodes de diagnòstic i tractament. Ser capaç de proporcionar educació per a la salut als pares o cuidadores primaris.

E-19 Comprendre els canvis associats al procés d'envellir i la seua repercussió en la salut. Identificar les modificacions estructurals, funcionals, psicològiques i de formes de vida associades al procés d'envellir. Conèixer els problemes de salut més freqüents en les persones majors. Seleccionar-les intervencions cuidadores dirigides a tractar o a prevenir els problemes de salut i la seua adaptació a la vida diària mitjançant recursos de proximitat i suport a la persona anciana.

E-20 Conèixer el Sistema Sanitari Espanyol. Identificar les característiques de la funció directiva dels serveis d'infermeria i la gestió de cures. Conèixer i ser capaç d'aplicar les tècniques de direcció de grups.

E-21 Conèixer la legislació aplicable i el codi ètic i deontològic de la infermeria espanyola, inspirat en el codi europeu d'ètica i deontologia infermera. Prestar cures, garantint el dret a la dignitat, privadesa, intimitat, confidencialitat i capacitat de decisió del pacient i família. Individualitzar la cura considerant l'edat, el gènere, les diferències culturals, el grup ètnic, les creences i valors.

E-22 Conèixer els problemes de salut mental més rellevants en les diferents etapes del cicle vital, proporcionant cures integrals i eficaces, en l'àmbit de la infermeria aplicant l'anàlisi de gènere.

E-23 Conèixer les cures pal·liatives i control del dolor per a prestar cures que alleugen la situació dels malalts avançats terminals.

E-24 Pràctiques preprofessionals. En forma de rotatori clínic independent i amb una avaluació final de competències, en els centres de salut, hospitals i altres centres assistencials que permeten incorporar els: valors professionals, competències de comunicació, assistència, raonament clínic, gestió clínic, judici crític, integrant en la pràctica professional els coneixements, habilitats i actituds de la infermeria, basats en principis i valors, associats a competències descrites en els objectius generals i en les matèries que conformen el títol.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

Apèndix C

Document d'acceptació de cotutela del TFG (professorat de la Universitat e València)

VNIVERSITAT (ò d) Facultat d'Infermeria i Podologia
 DE VALÈNCIA

GRAU D'INFERMERIA

**DOCUMENT D'ACCEPTACIÓ DE COTUTELA
 DEL TREBALL FI DE GRAU**

Sr/a. president/a de la Comissió Acadèmica de Treball Fi de Grau d'Infermeria,

[] , com

a professor/a del Departament d'/de [] ,

de la Universitat de València i []

[] , professor/a del Departament d'/de

[] , de la Universitat de València

ACCEPTEM LA COTUTELA del TREBALL FI DE GRAU que duu per
 títol

[]

a realitzar per l'estudiant/a [] ,

amb DNI/passaport [] , matriculat/da

en el grup [] de la titulació de Grau d'Infermeria, el curs

[]

En València, a ____ de _____ de _____

Signat:

(Professor/a 1)

(Professor/a 2)

A/A DEL SR/A. PRESIDENT/A DE LA COMISSIÓ DE TREBALL DE FI DE GRAU D'INFERMERIA

Apèndix D

Document de cotutela del TFG per una persona que pertany a institució, organisme o empresa diferent a la Universitat de València

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA Facultat d'Infermeria i Podologia

GRAU D'INFERMERIA

DOCUMENT DE COTUTELA TFG PER PERSONA D'ENTITAT DIFERENT A LA UNIV. VALÈNCIA

Sr/a. president/a de la Comissió Acadèmica de Treball Fi de Grau d'Infermeria,
, com
 a professor/a del Departament d'/de ,
 de la Universitat de València i la següent persona: (indicar nom i cognoms
 complets, DNI, entitat a la qual pertany, categoria professional, relació con-
 tractual)

[Ajuntar el vist-i-plau lliurat per la Direcció de l'entitat]

ACCEPTEM LA COTUTELA del TREBALL FI DE GRAU que duu per
 títol

a realitzar per l'estudiant/a ,
 amb DNI/passaport , matriculat/da
 en el grup de la titulació de Grau d'Infermeria, el curs

En València, a ____ de _____ de _____

Signat:

(Professor/a Dep. Univ.)

(Persona d'altra institució)

A/A DEL SR/A. PRESIDENT/A DE LA COMISSIÓ DE TREBALL DE FI DE GRAU D'INFERMERIA

Apèndix E

Sol·licitud de canvi de tutor o tutora del TFG

VNIVERSITAT (ò d) Facultat d'Infermeria i Podologia
E VALÈNCIA

GRAU D'INFERMERIA

**SOL·LICITUD DE CANVI DE TUTOR O TUTORA
DEL TREBALL FI DE GRAU**

Canvi de tutor/a

Canvi de tema

Sr/a. president/a de la Comissió Acadèmica de Treball Fi de Grau d'Infermeria,
l'alumne/a , amb
DNI/passaport , matriculat/da en el
grup de la titulació de Grau d'Infermeria, el curs

EXPOSA

SOL·LICITA

En València, a ____ de _____ de _____

Signatura del (nou) tutor/a

Signatura de l'alumne/a

A/A DEL SR/A. PRESIDENT/A DE LA COMISSIÓ DE TREBALL DE FI DE GRAU D'INFERMERIA

Apèndix F

**Document de proposta inicial de TFG i
justificació del tema d'estudi elegit
(a entregar al tutor o tutora en la primera cita)**

GRAU D'INFERMERIA

**PROPOSTA INICIAL DE TFG I
JUSTIFICACIÓ DEL TEMA D'ESTUDI**
(entregar exclusivament al tutor o tutora en la primera cita)

1. Tutor/Tutora

2. Alumne/Alumna

Telèfon:

Correu electrònic:

DNI:

3. Tipus de treball

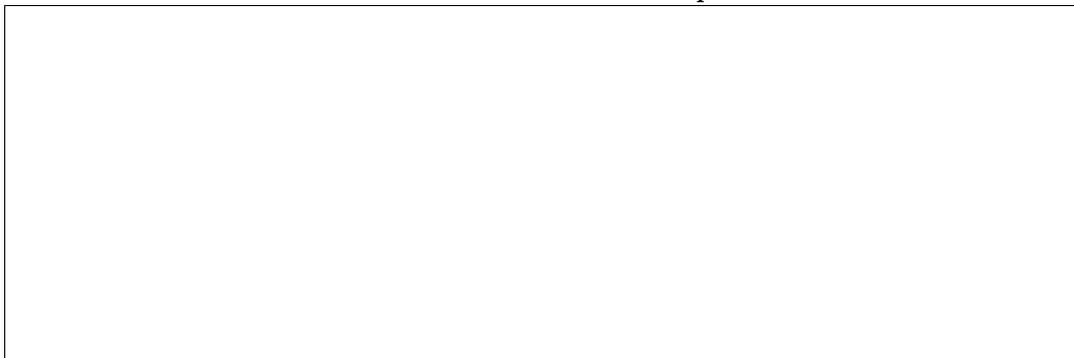
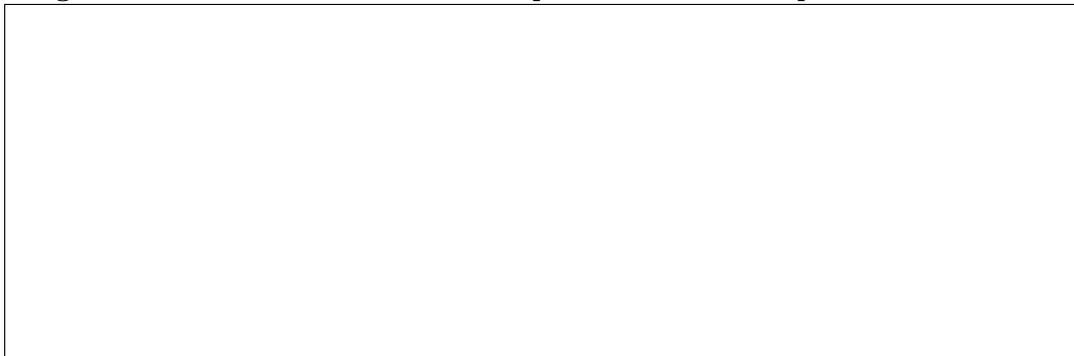
- 1 Treball de revisió i investigació bibliogràfica relacionat amb la titulació.
- 2 Treball de caràcter o d'aplicació professional relacionat amb la titulació.
- 3 Treball experimental o teòric relacionat amb la titulació.
- 4 Treball coordinat amb les pràctiques externes de la titulació.
- 5 Altre treball no inclòs en les modalitats anteriors.

4. Àrea o línia temàtica

Aclariments sobre la línia temàtica (si es considera pertinent)

5. Proposta inicial de títol del TFG

ENTREGAR AL TUTOR O TUTORA EN LA PRIMERA CITA ENTRE PROFESSOR/A I ALUMNE/A

6. Interès i motivació de l'estudiant/a pel tema elegit**7. Rellevància científica del tema d'estudi a desenvolupar en el TFG****8. Preguntes clau sobre el tema d'estudi que es vol desenvolupar en el TFG****9. Proposta inicial d'objectiu general (i obj. específics) sobre l'estudi a desenvolupar**

ENTREGAR AL TUTOR O TUTORA EN LA PRIMERA CITA ENTRE PROFESSOR/A I ALUMNE/A

10. Viabilitat per al desenvolupament del treball

(accés a dades, a persones, a llocs, disponibilitat de temps, recursos materials necessaris, etc.)

11. Proposta de cronograma per al desenvolupament del treball

(per mesos, per setmanes, per períodes laborals entre festivitats, etc.)

12. Destresa en l'ús de programari

PROGRAMARI	QUIN/A/S/ES	GRAU DE DESTRESA
Sistema operatiu		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Edició de text		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Full de càlcul		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Bases de dades documentals		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Gestor de referències bibliogràfiques		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Paquet estadístic		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Anàlisi de dades qualitatives (QDA)		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _
Sistema d'informació geogràfica (SIG)		0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 _ _ _ _ _ _ _ _ _ _

Data: ____/____/____

Signatura: _____

ENTREGAR AL TUTOR O TUTORA EN LA PRIMERA CITA ENTRE PROFESSOR/A I ALUMNE/A

Apèndix G

**Justificant d'assistència
a una sessió de tutela de TFG
per circumstància extraordinària o sobrevinguda**

GRAU D'INFERMERIA

**JUSTIFICANT D'ASSISTÈNCIA A SESSIÓ DE
TUTELA DE TREBALL FI DE GRAU
PER CIRCUMSTÀNCIA EXTRAORDINÀRIA
O SOBREVINGUDA**

El professor/La professora

del Departament d'/de

de la Universitat de València i TUTOR/A DE TFG de l'estudiant/a

FAIG CONSTAR QUE

l'esmentat/da alumne/a ha acudit a una SESSIÓ DE TUTELA DE TFG en la data, el lloc i el termini d'hores indicat a continuació:

DATA:

LLOC:

HORA INICI I FINAL:

En València, a ____ de _____ de _____

Signat:

(El tutor de TFG / La tutora de TFG)

A/A DEL PROFESSOR/A RESPONSABLE DE L'ASSIGNATURA A LA QUAL JUSTIFICAR L'ABSÈNCIA

Apèndix H

Components d'un Treball Fi de Grau

**TREBALL BASAT EN UN PROJECTE
 D'INVESTIGACIÓ DE CARÀCTER PRIMARI, EMPÍRIC
 (DE CAIRE QUANTITATIU)**

PART INICIAL O PRELIMINAR DEL DOCUMENT

Coberta
 Portada
 Declaració jurada de la originalitat del document
 Indicació dels drets d'autoria
Resum i paraules clau
Índex de continguts
Índex de il·lustracions/Índex de figures (si escau)
Índex de quadres/Índex de taules (si escau)

TEXT PRINCIPAL O COS DEL DOCUMENT

1. Introducció (amb la justificació científica del propòsit de la investigació i la utilitat i aplicabilitat dels resultats)

La introducció inclou un **MARC TEÒRIC** que consisteix en l'exposició i anàlisi de la teoria o teories que serveixen com a fonament per explicar els antecedents i interpretar els resultats de la investigació que es va a efectuar. S'intenta, així, relacionar un fenomen amb les seues causes per contestar les preguntes de la investigació «com» i «per què».

El marc teòric ho conformen els conceptes, les relacions i els enunciat; d'aquesta forma s'utilitza per a la formulació d'hipòtesi de l'efecte resultant d'una intervenció concreta. La fi última d'aquest marc és situar el problema dins del conjunt de coneixements existents que permeta orientar la investigació.

Les funcions principals del marc teòric són:

- Establir els límits del camp d'investigació.
- Actualitzar, agrupar i integrar els coneixements.
- Constituir rutes d'investigació.
- Precisar escenaris que conduïsquen a la formulació d'hipòtesi.
- Oferir un marc de referència per interpretar els resultats.

L'elaboració d'un marc teòric passa pel desenvolupament de dues etapes fonamentals:

- La recerca bibliogràfica.
- L'adopció o el desenvolupament d'una teoria.

En resum, el marc teòric analitza els antecedents i ofereix una visió de conjunt i conclou amb l'existència d'un problema, el problema científic que es pretén abordar.

2. Plantejament del problema (justificació científica)

3. Objectius d'investigació (general i específics)/**Hipòtesis** (si escau)

4. Metodologia/Disseny metodològic

- Tipus i disseny general de l'estudi.
- Revisió bibliogràfica. Procediment de la recerca bibliogràfica, bases de dades utilitzades, documents inicials obtinguts en primera instància (resultats de la recerca), documents finals d'interès (després d'aplicar els criteris de rebuig).
- Definicions operacionals de les variables. Tabulació de les dades.
- Univers d'estudi (població completa). Població diana. Criteris d'inclusió i exclusió. Població elegible, mostra. Selecció i grandària de la mostra. Unitat d'anàlisi i observació.
- Intervenció proposada.
- Recursos humans i materials.
- Procediment per a la recollida d'informació. Instruments a utilitzar. Mètodes per al control de la qualitat de les dades.
- Procediments per garantir aspectes ètics en les investigacions amb subjectes humans.
- Presentació dels resultats (quins i com van a ser presentats posteriorment).
- Anàlisi dels resultats.
 - Mètodes i models d'anàlisi de les dades segons tipus de variables.
 - Programes a utilitzar per a l'anàlisi de les dades.
- Cronograma.

5. Resultats/Anàlisi i resultats

- Anàlisi exploratòria de les dades (univariable)
- Relació entre variables (bivariable, multivariable)

6. Discussió i implicacions per a la pràctica professional

7. Conclusions

PART FINAL DEL DOCUMENT

Referències bibliogràfiques

Annexos

- Annex A Títol de l'annex
- Annex B Títol de l'annex
- (...)

TREBALL BASAT EN UN PROJECTE D'INVESTIGACIÓ (TEÒRIC)

PART INICIAL O PRELIMINAR DEL DOCUMENT

Coberta
Portada
Declaració jurada de la originalitat del document
Indicació dels drets d'autoria
Resum i paraules clau
Índex de continguts
Índex de il·lustracions/Índex de figures (si escau)
Índex de quadres/Índex de taules (si escau)

TEXT PRINCIPAL O COS DEL DOCUMENT

1. Introducció

La introducció inclou el **MARC TEÒRIC** o **fonamentació teòrica** que consisteix en l'exposició i anàlisi de la teoria o teories que serveixen com a fonament per explicar els antecedents i interpretar els resultats de la investigació que es va a efectuar. S'intenta, així, relacionar un fenomen amb les seves causes per contestar les preguntes de la investigació «com» i «per què».

El marc teòric ho conformen els conceptes, les relacions i els enunciacions; d'aquesta forma s'utilitza per a la formulació d'hipòtesi de l'efecte resultant d'una intervenció concreta. La fi última d'aquest marc és situar el problema dins del conjunt de coneixements existents que permeti orientar la investigació.

Les funcions principals del marc teòric són:

- Establir els límits del camp d'investigació.
- Actualitzar, agrupar i integrar els coneixements.
- Constituir rutes d'investigació.
- Precisar escenaris que condueixen a la formulació d'hipòtesi.
- Ofereix un marc de referència per interpretar els resultats.

L'elaboració d'un marc teòric passa pel desenvolupament de dues etapes fonamentals:

- La recerca bibliogràfica.
- L'adopció o el desenvolupament d'una teoria.

En resum, el marc teòric analitza els antecedents i ofereix una visió de conjunt i conclou amb l'existència d'un problema, el problema científic que es pretén abordar.

2. Plantejament del problema (justificació científica)

3. Objectius d'investigació (general i específics)

4. Metodologia/Disseny metodològic

- Tipus i disseny general de l'estudi.
- Definicions operacionals de les variables. Tabulació de les dades.
- Univers d'estudi (població completa). Població diana. Criteris d'inclusió i exclusió. Població elegible, mostra. Selecció i grandària de la mostra. Unitat d'anàlisi i observació.
- Intervenció proposada.
- Procediment per a la recollecció d'informació. Instruments a utilitzar. Mètodes per al control de la qualitat de les dades.
- Procediments per garantir aspectes ètics en les investigacions amb subjectes humans.
- Estimació de recursos humans i materials.

5. Pla d'anàlisi dels resultats

- Mètodes i models d'anàlisi de les dades segons tipus de variables.
- Programes a utilitzar per a l'anàlisi de les dades.

6. Cronograma**7. Resultats esperats i possible implicació per a la pràctica professional**

PART FINAL DEL DOCUMENT

Referències bibliogràfiques**Annexos**

- Annex A Títol de l'annex
- Annex B Títol de l'annex
- (...)

TREBALL BASAT EN UNA REVISIÓ CRÍTICA DE LA LITERATURA CIENTÍFICA

PART INICIAL O PRELIMINAR DEL DOCUMENT

Coberta
 Portada
 Declaració jurada de l'originalitat del document
 Indicació dels drets d'autoria
Resum i paraules clau
Índex de continguts
Índex d'il·lustracions/Índex de figures (si escau)
Índex de quadres/Índex de taules (si escau)

TEXT PRINCIPAL O COS DEL DOCUMENT

1. Introducció

La introducció inclou el **MARC TEÒRIC** o fonamentació teòrica que consisteix en l'exposició i anàlisi de la teoria o teories que serveixen com a fonament per explicar els antecedents i interpretar els resultats de la investigació que es va a efectuar. S'intenta, així, relacionar un fenomen amb les seves causes per contestar les preguntes de la investigació «com» i «per què».

El marc teòric ho conformen els conceptes, les relacions i els enuncisats; d'aquesta forma s'utilitza per a la formulació d'hipòtesi de l'efecte resultant d'una intervenció concreta. La fi última d'aquest marc és situar el problema dins del conjunt de coneixements existents que permeti orientar la investigació.

Les funcions principals del marc teòric són:

- Establir els límits del camp d'investigació.
- Actualitzar, agrupar i integrar els coneixements.
- Constituir rutes d'investigació.
- Precisar escenaris que condueixen a la formulació d'hipòtesi.
- Oferir un marc de referència per interpretar els resultats.

L'elaboració d'un marc teòric passa pel desenvolupament de dues etapes fonamentals:

- La recerca bibliogràfica.
- L'adopció o el desenvolupament d'una teoria.

En resum, el marc teòric analitza els antecedents i ofereix una visió de conjunt i conclou amb l'existència d'un problema, el problema científic que es pretén abordar.

2. Justificació i rellevància del treball de revisió. Establiment del problema d'investigació.

3. Objectius de la investigació (propòsit de la revisió, objectiu general, objectius específics).

3. Metodologia/Disseny metodològic (etapes d'una revisió sistemàtica)

- Formulació de la pregunta que es desitja respondre. Definició de la pregunta o preguntes de recerca.
- Enumeració i descripció de les fonts de consulta (quins, per què s'han triat, per què es caracteritzen).
- Descripció del procediment de recerca i localització dels documents. Definició dels criteris d'inclusió i exclusió.
- Descripció dels resultats de la recerca. Quadre o figura resum amb els documents inicialment obtinguts segons fonts de consulta.
- Procediment per a la creació de la base de dades pròpia amb un gestor de referències bibliogràfiques.
- Criteris de revisió i de selecció dels estudis inicialment identificats. Documents finals després d'aplicar aquests criteris.
- Explicació sobre quina informació procedent dels documents finalment inclosos en l'estudi va a ser recollida i tractada.
- Explicació de l'estratègia mitjançant la qual es va a procedir a la comparació i a l'anàlisi de la informació (homogeneïtat i heterogeneïtat en les troballes). Indicació de les eines utilitzades per a aquesta comparació (taules, esquemes, etc.).
- Indicació sobre la manera en què van a ser presentats els resultats (quins i com).
- Cronograma.

4. Resultats/Anàlisi i resultats

- Informació relativa a les característiques dels estudis finalment seleccionats.
- Informació relativa a aquest efecte o resultat objecte de l'estudi dels documents.

5. Discussió**6. Conclusions**

PART FINAL DEL DOCUMENT

Referències bibliogràfiques**Annexos**

- Annex A Títol de l'annex
- Annex B Títol de l'annex
- (...)

Apèndix I

Recomanacions per a l'elaboració de l'informe TFG

RECOMENDACIONES PARA LA ESCRITURA DEL INFORME DE TRABAJO FINAL DE GRADO

Índice

1. Introducción	3
2. Aspectos generales	3
2.1. Tamaño	3
2.2. Tipo y tamaño de letra	3
2.3. Márgenes	4
2.4. Paginación	4
2.5. Lengua	5
3. Estructura del informe	5
3.1. Parte inicial o preliminar del informe	5
3.1.1. Título	5
3.1.2. Cubierta	5
3.1.3. Portada	6
3.1.4. Declaración jurada de originalidad del trabajo	7
3.1.5. Indicación de los derechos de autoría del trabajo	7
3.1.6. Dedicatoria	7
3.1.7. Agradecimientos	7
3.1.8. Resumen y palabras clave	8
3.1.9. Índice general o de contenido, y numeración de las divisiones y subdivisiones	10
3.1.10. Lista de ilustraciones y de tablas	11
3.1.11. Lista de signos, símbolos, unidades, abreviaturas, acrónimos o términos	12
3.1.12. Glosario	12
3.2. Texto principal o cuerpo del informe	13
3.2.1. Introducción	13
3.2.2. Cuerpo o núcleo del informe	13
3.2.2.1. Párrafos e interlineado	14
3.2.2.2. Citas en el texto	14
3.2.2.3. Citas textuales	15
3.2.2.4. Notas a pie de página	15
3.2.2.5. Ilustraciones	16
3.2.2.6. Tablas	17
3.2.2.7. Fórmulas matemáticas, físicas y químicas	18
3.2.2.8. Magnitudes, unidades y sus símbolos	19
3.2.3. Conclusiones y recomendaciones	20
3.3. Lista de referencias bibliográficas	20
3.3.1. Documentos impresos	21

3.3.1.1.	Presentación de las referencias bibliográficas	21
3.3.1.1.1.	Monografías	21
3.3.1.1.2.	Partes de monografías	21
3.3.1.1.3.	Publicaciones en serie	21
3.3.1.1.4.	Artículos de publicaciones en serie	22
3.3.1.1.5.	Congresos	22
3.3.1.1.6.	Ponencias de congresos	22
3.3.1.1.7.	Tesis no publicadas	23
3.3.1.1.8.	Informes	23
3.3.1.1.9.	Legislación	23
3.3.1.1.10.	Normas	23
3.3.1.1.11.	Documentos audiovisuales	24
3.3.1.1.12.	Patentes	24
3.3.1.2.	Pautas o especificaciones para la elaboración de referencias bibliográficas	24
3.3.1.2.1.	Detalles formales o de estilo	24
3.3.1.2.2.	Algunas consideraciones sobre las especificaciones de los elementos en los esquemas de las referencias	26
3.3.2.	Documentos electrónicos	32
3.3.2.1.	Textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos	32
3.3.2.2.	Partes de textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos	32
3.3.2.3.	Contribuciones en textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos	33
3.3.2.4.	Publicaciones electrónicas seriadas completas	33
3.3.2.5.	Artículos y contribuciones en publicaciones electrónicas seriadas	33
3.3.2.6.	Boletines de noticias, listas de discusión	34
3.3.2.7.	Mensajes electrónicos	34
3.3.3.	Correspondencia entre referencia bibliográfica y cita en el texto	34
3.3.4.	Aspectos a tener en cuenta al elaborar la lista con las referencias	37
3.3.5.	Programas informáticos para la gestión de la bibliografía	38
3.4.	Anexos	38
3.4.1.	Tipos de de anexos	39
3.4.2.	Numeración de los anexos	39
3.4.3.	Referencias en los anexos	40
3.5.	Partes finales	40
3.5.1.	Índice(s) especial(es)	40
4.	Soporte electrónico	41
4.1.	Depósito del trabajo mediante archivo electrónico, a través de página <i>web</i> (sede electrónica)	41

1. Introducción

Los informes constituyen actualmente una de las fuentes más importantes de información científica y técnica, por lo que la uniformidad en el procedimiento para su elaboración ayuda al intercambio de información, bien facilitando la comprensión a los lectores o el tratamiento del texto en un sistema de información.

El presente MANUAL se ha confeccionado con el propósito de orientar al alumnado de Grado y facilitarle el proceso de elaboración del informe de TFG. La información para su elaboración se ha obtenido de diversas normas UNE (Una Norma Española), equivalentes a sus respectivas Normas Internacionales ISO (Organización Internacional de Normalización), tales como las que se mencionan en el cuadro siguiente.

Código de la norma		Descripción del contenido
UNE 50-103-90	ISO 214-1976	Documentación. Preparación de resúmenes.
UNE 50-104-94	ISO 690-1987	Referencias bibliográficas. Contenido, forma y estructura.
UNE 50-111-89	ISO 999-1975	Documentación. Índice de una publicación.
UNE 50-132-94	ISO 2145-1978	Documentación. Numeración de las divisiones y subdivisiones en los documentos escritos.
UNE 50-135-96	ISO 5966-1982	Documentación. Presentación de informes científicos y técnicos.
UNE 50-136-97	ISO 7144-1986	Documentación. Presentación de tesis y documentos similares.

El informe debe presentarse en forma legible, atendiendo a las recomendaciones para la presentación de informes científicos y técnicos que se contemplan en este MANUAL. Las posibilidades que ofrecen hoy en día los medios informáticos permiten conseguir una calidad muy próxima a la de la imprenta, por lo que pueden considerarse de uso obligado para la elaboración del TFG.

Existen diversos programas informáticos que a modo de «suite ofimática» facilitan las tareas para la elaboración de documentos. Entre los denominados WYSIWYG — *What You See Is What You Get*, lo que se ve es lo que se obtiene— los hay privativos (*Office* de Microsoft, *Pages* para MacIntosh) o de código libre (*LibreOffice* de The Document Foundation)

El alumnado de Grado también dispone de L^AT_EX (<http://es.wikipedia.org/wiki/LaTeX>; <http://www.latex-project.org>), un sistema de composición de textos en código libre, especialmente orientado a la creación de libros y de documentos científicos y técnicos. Es muy utilizado para la composición de artículos académicos, tesis y libros técnicos, dado que la calidad tipográfica de los documentos con él obtenidos es comparable a la de una editorial científica de primera línea.

2. Aspectos generales

2.1. Tamaño

El documento debe presentarse bien en un papel de tamaño DIN A4 (210 mm × 297) o en tamaño normalizado de libro, usualmente formato cuarto también conocido como DIN B5 (176 mm × 250 mm).¹

2.2. Tipo y tamaño de letra

Se puede utilizar cualquier tipo de letra que resulte clara y legible. No obstante, se recomienda la utilización de alguno de los tipos de letras expuestos en el cuadro siguiente.

¹DIN es el acrónimo de *Deutsches Institut für Normung* o Instituto Alemán de Normalización.

Tipo de letra	Ejemplo
Times New Roman (con serifa)	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Arial o Helvética (sin serifa)	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Computer Modern Roman (por defecto en L ^A T _E X)	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Computer Modern SansSerif	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Garamond	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Bookman	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
New Century Schoolbook	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789
Palatino	ABCDEFGHIJKLMN O PQRSTUVWXYZ abcdefghijklmnopqrstu v wxyz 0123456789

En cuanto al tamaño, se recomienda seguir las siguientes directrices:

	Formato de papel	
	DIN A4	DIN B5
Epígrafes, títulos de capítulos o secciones	16 puntos	14 puntos
Letra de cuerpo del informe	11 o 12 puntos	
Pies de cuadros, gráficos y notas	10 puntos	
Notas a pie de página	7 u 8 puntos	

2.3. Márgenes

Los márgenes deben ser suficientes para facilitar la encuadernación y la reproducción. El margen inferior jamás debe emplearse para escribir las notas al pie de página.

DIN A4	Los márgenes, tanto superior como inferior como los laterales, han de ser de 3 cm.
DIN B5	En este caso, los márgenes superior e inferior miden 2,5 cm y los laterales (izquierdo y derecho) 3 cm.

2.4. Paginación

La numeración de las páginas, incluyendo las páginas en blanco, debe ser correlativa incluso si el informe consta de varios volúmenes.

Se emplearán cifras arábigas, comenzando la numeración en el recto de la primera página impresa correspondiente a la primera parte o primer capítulo del informe.

Para numerar las páginas pertenecientes a la parte inicial o preliminar del informe se puede utilizar la numeración romana, preferiblemente utilizando letras minúsculas.

2.5. Lengua

El TFG puede presentarse en cualquiera de las dos lenguas oficiales de la Comunidad autónoma: en valenciano o castellano.

Si el o la estudiante quisiera presentar el trabajo en alguna otra lengua distinta de las anteriores (por ejemplo inglés, por tratarse de un estudiante de intercambio), deberá solicitarlo previa y expresamente a la Comisión de TFG, con el aval del tutor o tutora del trabajo.

3. Estructura del informe

3.1. Parte inicial o preliminar del informe

3.1.1. Título

El título debe indicar claramente el contenido del informe. Cada palabra debería proporcionar información específica para su utilización en listas de títulos, en la indización y en la recuperación de la información.

El subtítulo, si hubiera, debería estar claramente subordinado al título.

El título de la portada debe ser el mismo en todas las partes del informe, sin embargo puede estar abreviado en el caso de que se repita con frecuencia y en el lomo del volumen, si existe.

3.1.2. Cubierta

La cubierta exterior sirve para dar la presentación inicial del informe a los miembros del tribunal que lo van a evaluar. Por ello debe ser clara, distintiva e informativa, debiendo contener los elementos esenciales de la portada:

- El título completo del informe y subtítulo, si existe (título y subtítulo deben coincidir con el de la portada, sin elementos nuevos ni cambios en su redacción).
- El nombre y apellidos completo del estudiante.
- Indicar que se trata del Trabajo Final de Grado.
- El logotipo de la institución donde se presenta el TFG.
- El nombre de la institución donde se presenta el TFG.
- El curso académico en el que se realiza el TFG.
- El lugar y la fecha (o al menos el año) en el que se sustenta la defensa del TFG.

La cubierta, además, debe proporcionar en parte protección física al documento, por lo que se recomienda utilizar cartulina de 300 g/m² aproximadamente y laminada en brillo.

CUBIERTA

<p style="text-align: center;">TÍTULO COMPLETO Y SUBTÍTULO DEL TRABAJO DE FIN DE GRADO</p> <p style="text-align: center;">Nombre y Apellidos completos del alumno/a que presenta el TFG</p> <p style="text-align: center;">TRABAJO FINAL DE GRADO</p> <p style="text-align: center;"> UNIVERSITAT DE VALÈNCIA</p> <p style="text-align: center;">FACULTAT D'INFERMERIA I PODOLOGIA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA</p> <p style="text-align: center;">VALENCIA</p> <p style="text-align: center;">Fecha en que se sustenta la defensa</p>

3.1.3. Portada

La portada es la primera página del recto de un informe y representa la fuente de información bibliográfica preferente.

En la portada de cada volumen deben figurar los siguientes elementos y en el orden que se citan:

- El título completo del informe y el subtítulo, si existe.
- El número total de volúmenes, si está formado por más de uno, y número del volumen en cuestión.
- El nombre y apellidos completo del estudiante.
- Indicar que se trata del Trabajo Final de Grado.
- El nombre y apellidos completo del tutor o tutora del TFG.
- El nombre del presidente/a y de los miembros del tribunal.
- El nombre de la institución donde se presenta el TFG.
- El curso académico en el que se realiza el TFG.
- El lugar y la fecha (o al menos el año) en el que se sustenta la defensa del TFG.

PORTADA

<p style="text-align: center;">TÍTULO COMPLETO Y SUBTÍTULO DEL TRABAJO DE FIN DE GRADO</p> <p style="text-align: center;">TRABAJO FINAL DE GRADO PRESENTADO POR: Nombre y Apellidos completos del alumno/a que presenta el TFG</p> <p style="text-align: center;">TUTOR/A DEL TRABAJO: Nombre y Apellidos completos del tutor/a</p> <p style="text-align: center;">MIEMBROS DEL TRIBUNAL PRESIDENTE/A: Nombre y Apellidos completos MIEMBRO 1: Nombre y Apellidos completos MIEMBRO 2: Nombre y Apellidos completos</p> <p style="text-align: center;">FACULTAT D'INFERMERIA I PODOLOGIA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA</p> <p style="text-align: center;">VALENCIA Fecha en que se sustenta la defensa</p>
--

3.1.4. Declaración jurada de originalidad del trabajo

Inmediatamente después de la portada se incluirá una declaración jurada por parte del estudiante en la que se manifieste que el trabajo presentado se trata de un trabajo original y que no ha sido presentado previamente con otras finalidades.

3.1.5. Indicación de los derechos de autoría del trabajo

Se hará constar que el trabajo elaborado se presenta bajo licencia *Creative Commons* 3.0 de uso abierto, con reconocimiento de autoría (BY), reconocimiento no comercial (NC) y sin obra derivada (ND). El símbolo que representa este tipo de licencia es el siguiente:

3.1.6. Dedicatoria

Es opcional. En un TFG mejor evitar la dedicatoria, pero si se incluye, entonces debe colocarse en el recto de la página.

3.1.7. Agradecimientos

Es opcional. En un TFG mejor evitar los agradecimientos, pero si se incluyen, entonces deben colocarse en el recto de la página.

DEDICATORIA

<p>Dedicado a . . .</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>
--

AGRADECIMIENTOS

<p>AGRADECIMIENTOS</p> <p>El autor/La autora expresa sus agradecimientos a:</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p>

3.1.8. Resumen y palabras clave

El término RESUMEN significa una representación abreviada y precisa del contenido de un documento, sin interpretación ni crítica y sin mención expresa del autor del resumen. Cabe distinguir entre:

a) **Resumen informativo.**

Un resumen debe ser tan *informativo* como lo permita el tipo y el estilo del documento, es decir, tiene que representar, tanto como sea posible, la información cuantitativa, cualitativa, o ambas, contenida en el documento, capacitando a quien lo lee para identificar, de forma rápida y precisa, el contenido del mismo, y captar su interés de manera que le incentive a leer el documento en su totalidad.

Los **resúmenes informativos** están especialmente indicados para los textos que describen un trabajo experimental y para los documentos dedicados a un sólo tema.

b) **Resumen indicativo.**

Algunos textos digresivos o amplios tales como estudios generales, revisiones, y monografías completas pueden permitir sólo la preparación de un resumen que sea una *guía indicativa o descriptiva del tipo de documento, de los temas principales y de la forma en que son tratados.*

c) **Resumen informativo-indicativo.**

Un **resumen informativo-indicativo** combinado se preparará a menudo cuando las limitaciones sobre la extensión del resumen o el tipo y estilo del documento hagan necesario limitar los elementos informativos a los fragmentos principales de los documentos primarios utilizando elementos puramente indicativos para los otros fragmentos.

Contenido del resumen

En numerosas disciplinas los lectores y lectoras están acostumbrados a resúmenes que exponen el objetivo, la metodología, los resultados y las conclusiones presentadas en el documento original. La mayoría de los

documentos que describen un trabajo experimental pueden analizarse de acuerdo con estos elementos, pero la secuencia óptima de estos dependerá de la audiencia a la que se dirige principalmente el resumen. Los lectores interesados en la aplicación de un conocimiento nuevo obtendrán una información más rápida a partir de un resumen con una disposición orientada hacia los resultados, en el que éstos y las conclusiones más importantes aparezcan al principio, seguidos por los detalles que los apoyan, otros resultados y la metodología.

Las normas siguientes son las más convenientes para los **resúmenes informativos**. Si lo que se pretende redactar es un resumen informativo-indicativo o indicativo deberán seguirse en la medida en que resulten prácticas.

- **Objetivo.** El resumen debe exponer los objetivos principales y el alcance del estudio o las razones por las cuales se ha escrito el documento cuando no queden claras en el título de éste o no se puedan deducir del resto del resumen. El resumen, solamente se referirá a la bibliografía cuando sea parte esencial del objetivo propuesto.
- **Metodología** Las técnicas o procedimientos sólo deben describirse cuando sea necesario para la comprensión del texto. Sin embargo, conviene identificar con claridad las técnicas nuevas y describir el principio metodológico fundamental, el conjunto de operaciones y el grado de precisión obtenible. Para los documentos que traten de trabajos no experimentales, deben describirse las fuentes de los datos y su tratamiento.
- **Resultados y conclusiones.** Los resultados y las conclusiones deben presentarse con claridad. Pueden resumirse conjuntamente para evitar la redundancia, pero las conjeturas deben diferenciarse de los hechos.
 - **Resultados.** Los resultados deben describirse de forma tan precisa e informativa como sea posible. Puede tratarse de resultados obtenidos, tanto experimentales como teóricos, datos recogidos, relaciones y correlaciones, efectos observados, etc. Conviene precisar si los valores numéricos están o no depurados y si son resultados de una sola observación o de medidas repetidas. Cuando los resultados son demasiado numerosos para incluirlos en su totalidad, deben considerarse prioritarios los siguientes: hechos nuevos y verificados, resultados válidos a largo plazo, resultados que contradicen teorías anteriores, o que el autor sabe que son relevantes para un problema práctico. Deben indicarse también los límites de precisión y de fiabilidad y los grados de validez de los resultados.
 - **Conclusiones.** El resumen debe describir las consecuencias de los resultados y especialmente su relación con el objetivo de la investigación o con el de la preparación del documento. Las conclusiones se pueden asociar con recomendaciones, evaluaciones, aplicaciones, sugerencias, nuevas relaciones o hipótesis aceptadas o rechazadas.
- **Información marginal.** En el resumen deben incluirse los resultados o la información no directamente relacionada con el tema principal del documento (por ejemplo: modificaciones de métodos, nuevos compuestos, constantes físicas determinadas por primera vez, documentos y fuentes documentales descubiertas recientemente, etc.). Deben exponerse con claridad pero de forma que no desvíen la atención del tema principal. No debe exagerarse su importancia relativa dentro del documento que se analiza.

Colocación del resumen y de los descriptores o palabras clave

El resumen debe figurar al principio del documento y contener entre 400 y 500 palabras. Se presentará en el idioma en que se redacta el documento y en inglés (si el idioma de redacción fuera distinto de este).

Los descriptores o palabras clave y/o las signaturas destinadas a la indización (como por ejemplo las de CDU —Catálogo Decimal Universal— asignadas a las tesis), si se incluyen, deben colocarse inmediatamente antes o después del resumen, en la misma página.

Exhaustividad, precisión y extensión

El resumen debe ser autosuficiente puesto que ha de ser inteligible para el lector sin necesidad de referirse al documento original; debe contener la información básica de éste y conservar su estilo; ser tan conciso como sea posible respetando, sin embargo, el contenido del texto sin ser enigmático ni oscuro; no citar una

información secundaria si no es absolutamente necesario; ni incluir una información o un aserto que no figure en el documento.

Normalmente el contenido de un documento es más significativo que su extensión para determinar la longitud del resumen. En documentos como informes o tesis los resúmenes no deben exceder de 500 palabras, debiendo ser lo suficientemente breves para que no ocupen más de una página.

Estilo

El resumen debe comenzar por una frase que presente la idea básica del tema principal del documento, a menos que se haya expresado ya en el título. Debe indicarse la forma en que el autor trata el tema, o la naturaleza del documento, por ejemplo: tratamiento teórico; examen de un caso, informe sobre el estado de la cuestión, crítica histórica, informe de una investigación original, revisión bibliográfica, etc.

División en párrafos; frases completas

Un resumen breve debe estructurarse en un sólo párrafo, pero los resúmenes largos necesitan más de un párrafo. El resumen, sobre todo el informativo, debe redactarse en frases completas y utilizar las palabras o frases de transición que sean necesarias para la coherencia del texto.

Uso de verbos en voz activa

Deben utilizarse verbos en voz activa siempre que sea posible; esto contribuye a una redacción clara, breve y precisa. Sin embargo, la voz pasiva puede ser utilizada en los resúmenes indicativos e incluso en aquellos informativos en los que se quiera destacar al destinatario de la acción.

Terminología

Deben utilizarse palabras significativas tomadas del texto, que ayuden a la recuperación automatizada. Conviene evitar términos infrecuentes, acrónimos, siglas, abreviaturas o símbolos y en caso de que se utilicen deben definirse la primera vez que aparezcan en el resumen. Siempre que sea posible deben emplearse las unidades, símbolos y la terminología establecidas por las normas UNE.

Elementos no textuales

No deben incluirse cuadros, ecuaciones, fórmulas estructurales ni diagramas más que si es estrictamente necesario para la brevedad y claridad del texto o cuando no exista otra alternativa aceptable.

3.1.9. Índice general o de contenido, y numeración de las divisiones y subdivisiones

El **índice general** o de **contenido** debe consistir en los títulos de las principales subdivisiones del informe y de los anexos, junto con los números de las páginas en las que se hallan. También puede referenciarse la sección de bibliografía.

En un informe con varios volúmenes cada volumen debe llevar su índice, pero debe incluirse también el índice general completo en cada volumen.

Numeración de las divisiones y subdivisiones

La numeración debe realizarse mediante la utilización de cifras arábigas.

Las divisiones principales (en el primer nivel) de un escrito deben numerarse correlativamente a partir de 1.

Cada división principal puede subdividirse (en el segundo nivel) en un número cualquiera de subdivisiones numeradas correlativamente a partir de 1. Esta forma de división y numeración puede continuar hasta cualquier nivel (tercer nivel o sucesivos). No obstante, es conveniente limitar el número de niveles a fin de que los números de las distintas partes sean fáciles de identificar, leer o citar.

ÍNDICE GENERAL

**ÍNDICE DE MATERIAS
(O ÍNDICE DE CONTENIDO)**

0 Introducción	3
1 Morfología	7
1.1 Citología	14
1.1.1 Forma y tamaño de las células	16
1.1.1.1 Componentes de las células	30
1.2 Histología	41
1.2.1 Formación de los tejidos (histogénesis)	43
1.2.1.1 Tejidos formativos	57
.....	
.....	
2 Fisiología	90
2.1 Metabolismo	96
2.1.1 Ingestión y recorrido de las sustancias nutritivas	105
2.2 Desarrollo	120
2.2.1 Condiciones de crecimiento	123
2.2.1.1 Medida del crecimiento	157
.....	
.....	
6 Conclusiones	225
7 Recomendaciones	231
Referencias	235
Anexos	
Anexo A Procedimiento para la toma de muestras	243
Anexo B Bibliografía	253

La leyenda puede darse abreviada, es decir, limitarse a la primera frase que debe ser inteligible por sí misma.

Las fuentes de las ilustraciones y de las tablas, si no se incluyen en la leyenda o en los agradecimientos, deben mencionarse en la lista de ilustraciones y la de tablas.

3.1.11. Lista de signos, símbolos, unidades, abreviaturas, acrónimos o términos

Las abreviaturas y los símbolos deben desarrollarse o definirse la primera vez que aparezcan en el texto.

Dichas abreviaturas y símbolos deberán estar de acuerdo con los especificados en las normas internacionales correspondientes. Si los símbolos requeridos no se hallan en ninguna norma, se puede hacer referencia a las publicaciones realizadas por organismos científicos competentes en la materia.

Si el informe contienen signos, símbolos, unidades, abreviaturas o acrónimos que el lector no pueda comprender inmediatamente, o si éstos son numerosos, deben relacionarse y explicarse en una o varias listas aparte del texto.

La existencia de esas listas no justifica la omisión de una explicación sobre esos símbolos cuando aparezcan por primera vez en el texto.

Estas listas deben colocarse a continuación del índice o después de la(s) lista(s) de figuras y/o cuadros.

3.1.12. Glosario

Los términos que requieren explicación deben definirse en un glosario. La existencia de un glosario no justifica la omisión de una explicación en el texto la primera vez que aparece un término.

LISTA DE FIGURAS

LISTA DE FIGURAS	
Figura 1. Título de la figura uno	37
Figura 2. Título de la figura dos	44
Figura 3. Título de la figura tres	60
Figura 4. Título de la figura cuatro	87
Figura 5. Título de la figura cinco	103
Figura 6. Título de la figura seis	125
Figura 7. Título de la figura siete	167
Figura 8. Título de la figura ocho	185

LISTA DE TABLAS

LISTA DE TABLAS	
Tabla 1. Título de la tabla uno	39
Tabla 2. Título de la tabla dos	47
Tabla 3. Título de la tabla tres	65
Tabla 4. Título de la tabla cuatro	93
Tabla 5. Título de la tabla cinco	107
Tabla 6. Título de la tabla seis	129
Tabla 7. Título de la tabla siete	173
Tabla 8. Título de la tabla ocho	192

3.2. Texto principal o cuerpo del informe

El texto principal debe comenzar con una introducción (en el recto de una hoja) y acabar con una conclusión. En medio de ambas irá el cuerpo o núcleo del informe.

3.2.1. Introducción

Cada informe debe comenzar con una introducción que establezca brevemente el campo de aplicación y los objetivos y métodos del trabajo descrito, su relación con otros trabajos o investigaciones previas en el tema y el enfoque general.

En la introducción no debe repetirse o parafrasearse lo mencionado en el resumen, ni dar detalles de la teoría experimental, método o resultados, ni anticipar las conclusiones o recomendaciones.

Si no hay un prefacio separado, la información que podría figurar en el prefacio, puede incluirse en la introducción.

La introducción no forma parte del texto principal del informe, y no debe numerarse excepto, con la cifra 0 (cero), si se desea.

3.2.2. Cuerpo o núcleo del informe

El núcleo del informe debería dividirse en partes, capítulos y, eventualmente, en apartados numerados que cubran aspectos tales como **teoría** (marco teórico que sustenta el trabajo planteado), **hipótesis** (o planteamiento de partida que se pretende comprobar o refutar), **método** (diseño metodológico del proceso para llevar a cabo el trabajo), **resultados** (descripción de los mismos) y **discusión**. Interpretense estos aspectos como una propuesta, ya que autor o autora establecerá los enunciados de las divisiones que mejor se acomoden a sus necesidades.

A menudo es conveniente dividir los capítulos en apartados y estos en subapartados, cada uno con

su propio encabezamiento. Normalmente no se recomiendan más subdivisiones excepto para numerar los componentes de una lista.

Cada parte (o cada capítulo, si no hay división en partes) debe comenzar en una nueva página. Los términos usados para designar las diferentes partes, capítulos y apartados deben ser los mismos en todo el documento.

La numeración de los capítulos, apartados y subapartados, debe estar de acuerdo con lo indicado en 3.1.9.

La información dada en el núcleo del informe debería ser lo suficientemente detallada, pero sin rebasar lo excesivo. Las descripciones de la teoría, métodos y resultados deberían ser suficientes para que un especialista en la materia reproduzca las etapas de la investigación sin dificultad especial. Si se requieren pruebas matemáticas o detalles completos del procedimiento experimental estos deberían presentarse en los anexos. Debería destacarse la importancia del trabajo nuevo con sólo una breve descripción o referencia a las técnicas o equipos convencionales.

Todas las ilustraciones y cuadros esenciales para la comprensión del texto principal deberían incluirse en el núcleo del informe y deben colocarse como se indica en 3.2.2.5, en 3.2.2.6 y en 3.2.2.7.

En el cuerpo del informe se puede añadir un capítulo independientemente para la discusión de los nuevos aspectos del trabajo descrito y que interprete o comente los resultados y el razonamiento sobre el que se fundamentan las conclusiones y recomendaciones del informe. Alternativamente los subapartados de la discusión pueden incluirse en los capítulos que describen los resultados.

3.2.2.1. Párrafos e interlineado

El primer párrafo que sigue a los títulos y subtítulos de una sección puede comenzar con o sin sangrado. Los párrafos siguientes deben empezar con un sangrado que mida entre 5 y 10 mm.

El interlineado en el texto del cuerpo del informe será de 1,5.

Entre un párrafo y otro se dejará, de ordinario, un espacio de una línea.

3.2.2.2. Citas en el texto

La forma de citación empleada en el texto deberá seguir uno de los dos métodos siguientes, conforme al método elegido para la presentación de la lista de referencias (ver 3.3):

- 1) **Citación por nombre(s)/fecha** que corresponde con el nombre(s) del autor(es) y la fecha de publicación, conforme a la lista de referencias bibliográficas ordenadas alfabéticamente.

Cuando se utiliza citación por nombre(s)/fecha, estas citas deben combinar el nombre(s) del autor(es) y la fecha de publicación en un punto apropiado del texto, bien colocando ambos elementos entre corchetes, o cuando el nombre forma parte de una frase, añadiendo la fecha entre paréntesis detrás del (de los) nombre(s). Con frecuencia es deseable incluir en la cita del texto, la página específica a la que se refiere.

Por ejemplo:

... anotó una altitud inferior a los 2 500 m [MacFarland, 1974, p. 650].

o

... MacFarland (1974, p. 650) anotó una altitud inferior a los 2 500 m.

para una estranda correspondiente en la lista de referencias así:

MACFARLAND, R.A. Influence of changing time zone on air crews. *Aerospace Medicine*. 45, 1974: 648-658.

Cuando se hace referencia a más de una publicación de un mismo autor o grupo de autores, del mismo año, las citas deben incluir una letra minúscula después de la fecha. Esta letra debe repetirse delante del nombre del autor, en la lista de referencias y/o en la nota a pie de página.

Ejemplo:

... la información de esas fuentes [Farnfield, 1974a)] condujo a una propuesta para la adopción de nuevos términos [Farnfield, 1974b)].

Entradas correspondientes en la lista de referencias:

- a) FARNFIELD, C.A., ed. *A Guide to Sources of Information in the Textile Industry*. Manchester, The Textile Institute, 1974: pp. 119-120.
- b) FARNFIELD, C.A. *Textile terms and definitions*, T & D Comm. Rpt. 23. Manchester, The Textile Institute, 1974.

2) Un **número de citación** que corresponde a una entrada numerada en la lista de referencias bibliográficas. En este caso los números deberían colocarse como superíndices o bien entre paréntesis después del nombre, palabra o frase pertinente.

Cuando se utilizan citas bibliográficas numeradas es preciso hacerlo de forma consecutiva a lo largo del texto, excepto cuando la fuente de referencia se cita más de una vez, refiriéndose a las mismas páginas exactamente, en cuyo caso debe utilizarse siempre el mismo número.

Los números deben colocarse como superíndices o mejor entre paréntesis o corchetes en lugares apropiados del texto (después del nombre, palabra o frase pertinente). En cualquier caso, debe utilizarse una tipografía que las diferencie de otras cifras que aparezcan en el texto. Cuando esto no sea posible debe emplearse la abreviatura Ref. precediendo al número que figura entre paréntesis o corchetes.

Por ejemplo:

- ... anotó una altitud inferior a los 2 500 m [2].
- o
- ... anotó una altitud inferior a los 2 500 m [Ref. 2].
- o
- ... MacFarland [2] anotó una altitud inferior a los 2 500 m.

para una entrada correspondiente en la lista de referencias así:

- [2] MACFARLAND, R.A. Influence of changing time zone on air crews. *Aerospace Medicine*. 45, 1974: 648-658.

3.2.2.3. Citas textuales

Las citas textuales no integradas en el texto del documento deben distinguirse claramente del texto principal, debiendo indicarse también las fuentes.

Se propone una indentación de uno a dos centímetros desde el margen izquierdo y, si es posible, también del derecho, reduciendo en dos o tres puntos el tamaño de la letra con respecto al tamaño utilizado en el cuerpo del informe.

3.2.2.4. Notas a pie de página

Las notas a pie de página pueden utilizarse para muchos propósitos. He aquí algunos de ellos:

- a) Indicar el origen de las citas.

Las notas a pie de página pueden servir perfectamente como instrumento de referencia bibliográfica, evitando que la lectura de la página se vuelva dificultosa (como ocurriría si las fuentes fueran indicadas en el mismo texto), además de poder verificar rápidamente de un vistazo aquello de que se habla. Debe tomarse la opción entre colocar las referencias bibliográficas como notas al pie de la página o al final del informe (se recomienda esto último).
- b) Añadir a un tema discutido en el texto otras indicaciones bibliográficas de refuerzo.
- c) Referencias externas e internas.

Tratado un tema, se puede poner en nota un «cfr.» («confróntese»); y remitir a otro libro o a otro capítulo o párrafo del propio texto.
- d) Introducir una cita de refuerzo que en el texto estorbaría.

Esto es útil cuando se hace una afirmación en el texto y después, para no perder el hilo, se pasa a la siguiente afirmación, pero detrás de la primera se remite a la nota en que se muestra cómo una conocida autoridad confirma la primera afirmación.

e) Ampliar las aseveraciones hechas en el texto.

Se evita, así, apelmazar el texto con observaciones que, por importantes que sean, son periféricas con respecto a los argumentos principales o no hacen más que repetir un punto de vista diferente de lo que ya se ha dicho de un modo esencial.

f) Corregir o puntualizar las afirmaciones del texto.

Se puede mencionar el punto de vista de otros autores que discrepen de la idea que se expone, o se puede ofrecer la traducción de una cita que era esencial dar en lengua extranjera o en versión original de control de una cita que por exigencias de fluidez del razonamiento resultaba más cómodo dar en traducción.

g) Otros.

Citar un libro del que se ha extraído una frase. Citar un autor de quien se ha empleado una idea o una información. Advertir de que una serie de ideas originales que se están exponiendo no habrían surgido sin el estímulo recibido por la lectura de tal obra o por las conversaciones privadas con tal estudioso.

Para la identificación de las notas a pie de página se puede utilizar:

- La numeración arábica correlativa teniendo en cuenta todo el informe.
- Iniciar la numeración en cada capítulo. (Se recomienda esta opción)
- Utilizar símbolos (*, †, ‡, §, #), si se trata de pocas notas, o se dan en alguna página ocasionalmente.

3.2.2.5. Ilustraciones

El término «ilustración» incluye representaciones gráficas (trazados de curvas, histogramas, etc.), dibujos lineales y fotografías. En la mayor parte de los informes no suele ser necesario distinguir entre diferentes tipos de ilustraciones mediante el empleo de términos distintos, como «gráfico», «lámina», «mapa», etc. aún cuando figuren en páginas especiales; todas pueden denominarse «figuras».

Las ilustraciones juegan un papel significativo en la expresión de ideas científicas y técnicas. Una sola ilustración realizada convenientemente puede contribuir enormemente a la claridad del texto. Es, por tanto, necesaria una normalización rigurosa para asegurar que cada ilustración sea lo más sencilla y clara posible.

Cuando las ilustraciones no las realiza el autor, es conveniente respetar los derechos del creador y mencionarlo en los agradecimientos. Las reproducciones de ilustraciones deben ser legibles incluso cuando estén reducidas. Se recomienda estudiar cuidadosamente las leyes vigentes sobre derechos de autor, en especial en lo referente a las fotografías. Debe indicarse la fuente de todos los datos no originales de una ilustración.

Cada ilustración debe numerarse de forma consecutiva desde el principio hasta el final del informe, o por capítulo (o anexo). En este caso, el número de la ilustración está formado por el número del capítulo (o letra del anexo), seguido, tras un guión, del número de orden de la ilustración en el capítulo (o anexo).

Ejemplos:

Figura 4-3 corresponde a la tercera figura del capítulo 4

Cuadro B-5 corresponde al quinto cuadro del anexo B

Cada ilustración debe ir acompañada de un pie que puede incluir una leyenda descriptiva y que debe ubicarse a continuación de la cifra arábica que corresponda a la ilustración. Si la ilustración ocupa toda la página, la leyenda debe colocarse en la parte inferior de la página encarada. En la medida de lo posible, la leyenda y cualquier elemento añadido a la ilustración deberían permitir que esta última sea inteligible por sí misma sin tener que recurrir al texto. En el índice debería incluirse una lista de las ilustraciones del informe (véase 3.1.10).

Las ilustraciones deberían aparecer en el texto inmediatamente después de ser citadas por primera vez, y si es posible, en la misma página. No deben incluirse en el cuerpo del informe si no se citan en el texto, pero pueden, sin embargo, situarse como material suplementario en un anexo (véase 3.4).

Cuando existe una elevada proporción de ilustraciones en relación a las páginas del texto, puede ser más apropiado agrupar las ilustraciones juntas, bien al final del capítulo al que se refieren, o bien al final del

cuerpo del informe. Si las ilustraciones se agrupan de este modo, debería indicarse el número de página en que se encuentra una ilustración cada vez que se hace referencia a la misma en el texto.

Debido a su pérdida de diferenciación en la fotocopia debería evitarse utilizar colores en las ilustraciones (aparte de su elevado coste). Si el color es indispensable, las líneas y sombreados que aparecen con el color deberían realizarse de modo que también puedan identificarse en las copias en blanco y negro. (Por ejemplo, tres curvas a imprimir en colores diferentes, también podrían dibujarse como líneas continua, discontinua y punteada).

A causa de las dificultades de reproducción, deberían evitarse desplegados para las ilustraciones. Además, la lectura se simplifica si las ilustraciones se colocan en el mismo sentido que el texto y no en ángulo recto con respecto a él (siempre que se pueda).

Los siguientes aspectos se aplican a los diferentes tipos de ilustraciones.

Gráficos. Cada gráfico debe indicar el orden de magnitud y las unidades representadas en ordenadas, en abscisas y otros parámetros. Estos rótulos deben escribirse en la forma «cantidad/unidad». Los símbolos y abreviaturas utilizados deben ser los mismos que en el texto y deben respetar las Normas Internacionales existentes que les sean aplicables (véase también 3.2.2.8).

A menos que un gráfico pretenda proporcionar una fuente de datos precisos (en cuyo caso sería preferible un cuadro), las coordenadas deberían estar limitadas a lo necesario para dirigir la vista y, preferiblemente deberían reducirse a marcas en las líneas de ordenadas y de abscisas.

Cuando se utilizan diferentes tipos de líneas o de sombreados debe facilitarse una clave o leyenda.

Dibujos lineales. Los dibujos lineales con frecuencia son preferibles a las fotografías para ilustrar los equipos y técnicas y para la mayor parte de representaciones geofísicas y dispositivos tecnológicos. La información que contienen debería limitarse a la necesaria para resaltar un punto presentado en el texto, con el fin de evitar la redundancia. Si se requiere rotulación muy detallada, deberían utilizarse símbolos sencillos o sombreados en el dibujo, así como facilitar una clave. Debe indicarse la escala del dibujo.

Si se utilizan mapas deben indicarse las coordenadas geográficas o los puntos cardinales, la escala y, cuando se requiera, la proyección y el sistema de cuadrícula.

Fotografías. Las fotografías no son siempre tan apropiadas como los dibujos lineales para las ilustraciones. En particular, las fotografías en semitonos no pueden fotocoparse de una forma satisfactoria.

Si se utilizan fotografías, el original debería ser de calidad muy alta, con el fin de minimizar la pérdida de detalle ocasionada por el tratamiento de los semitonos.

Debe indicarse la dimensión del objeto fotografiado mediante una escala o por su asociación con otro objeto de dimensión conocida. Las características de interés deberían señalarse por medio de rótulos o letras con flechas, cuidando que se destaquen claramente sobre el fondo. La fotografía original debería acotarse con el fin de eliminar elementos sin importancia y de centrar los puntos de interés.

3.2.2.6. Tablas

Las tablas, al igual que las ilustraciones, juegan un importante papel en la presentación de los conceptos científicos o técnicos explicados en el texto y deberían estar cuidadosamente organizadas con el fin de hacer más clara la exposición del texto. Deben figurar en el mismo, inmediatamente después de ser citadas por primera vez y, si es posible, en la misma página. Si no se citan en el texto, no deben incluirse en el cuerpo del informe pero sí pueden incluirse como material suplementario, en un anexo (véase 3.4).

Cada tabla debe ir numerada de forma consecutiva (Ejemplo: Cuadro 3) e ir acompañada de un texto descriptivo que puede incluir una leyenda. En la medida de lo posible, el texto y los encabezamientos de las tablas deberían hacer que la tabla sea suficientemente explicativa sin tener que recurrir al texto. En el índice debe incluirse una lista de las tablas del informe (véase 3.1.10).

Las tablas que aparecen en el cuerpo del texto sólo deberían contener aquellos datos que se relacionan con los puntos considerados. Cualquier material susceptible de tabulación que conste de más de cuatro o cinco líneas debería presentarse en forma de tabla. Si en el texto tiene que tabularse una elevada cantidad de datos, estos deberían dividirse en dos o más tablas, incluso si ello produce una cierta redundancia. Debe indicarse la fuente de todos los datos no originales de una tabla.

Los datos que no se relacionen con el texto pero que puedan servir como referencia deberían incluirse como material suplementario en un anexo (véase 3.4), o bien indicarse su disponibilidad en algún organismo de depósito público o privado, que debería mencionarse en el informe.

Las columnas o líneas de datos de las tablas deberían separarse por medio de líneas o de espacios, en grupos lógicos adecuados para facilitar su interpretación. Los encabezamientos deben definir con claridad el tipo de magnitud y de unidad que figura en cada columna o línea, utilizando la forma «magnitud/unidad». Los símbolos o abreviaturas que se utilicen deben ser los mismos que en el texto y deben seguir las normas que les sean aplicables (véase también 3.2.2.8).

3.2.2.7. Fórmulas matemáticas, físicas y químicas

Es esencial poner mucho cuidado en la preparación de fórmulas matemáticas, físicas y químicas. Aunque nos centraremos en las fórmulas matemáticas, muchas de las nociones aquí expuestas son aplicables a las otras dos. En cualquier caso, deberían comprobarse atentamente todos estos elementos en las pruebas antes de que se edite el informe definitivamente.

Las relaciones matemáticas entre magnitudes físicas deben expresarse normalmente en forma de ecuaciones. Si, excepcionalmente, se usan ecuaciones con valores numéricos, deberían precisarse claramente las unidades aplicables.

Cuando se presentan en el texto ecuaciones matemáticas o físicas, deben figurar en párrafo aparte, con sangrado respecto al margen del texto y separadas del texto circundante. Si las fórmulas son muy breves se pueden colocar en el texto, precedidas y seguidas de un espacio suplementario. Si una ecuación no cabe en una sola línea, debería partirse inmediatamente antes de un signo igual (=) y después de los signos más (+), menos (-), de multiplicación (\cdot o \times) o de división (/), destacando de ese modo la continuidad de las dos líneas.

Excepto cuando el informe contenga solamente unas pocas ecuaciones, cada ecuación debe identificarse por medio de un número correlativo situado entre paréntesis en el extremo derecho de la línea. Con el fin de evitar todo tipo de confusión con las expresiones matemáticas, este número puede ser de un carácter tipográfico diferente respecto al utilizado para las cifras de la ecuación.

Ejemplo:

$$a^2 + b^2 - c^2 = 53 \text{ m}^2 \quad (2)$$

Si esto no es posible, es preferible identificar el número de la ecuación mediante un prefijo (Eq., eqn, etc.)

Ejemplo:

$$a^2 + b^2 - c^2 = 53 \text{ m}^2 \quad (\text{Eq. } 2)$$

Las citas a la ecuación en el texto deben utilizar siempre el mismo prefijo, incluso cuando se emplea un carácter especial para el número.

Ejemplo:

... puede demostrarse que es igual a 53 m^2 (Eq. 2)

Las llamadas del texto a las ecuaciones o a las fórmulas deben hacerse del siguiente modo:

ec. (1), form. (2) o su equivalente en otros idiomas

Si hay que fragmentar ecuaciones o fórmulas por falta de espacio en la línea, deben separarse antes de un signo igual o después de un signo de suma, resta, multiplicación o división.

El numerador y el denominador deben separarse por una línea de igual longitud que el más largo de ellos.

La presentación de datos matemáticos debe respetar las prácticas convencionales. En la composición de textos matemáticos así como para las magnitudes físicas convencionalmente emplean letras cursivas para las variables matemáticas.

Debe prestarse especial atención en evitar una posible confusión entre caracteres diferentes. Los siguientes ejemplos muestran posibles confusiones:

- I, l, |, 1, l, l (utilizar l ó l si es posible para las letras minúsculas)
- C, c
- K, k, κ
- O, 0, ○, o (utilizar Ø para cero, si es necesario)
- , −,
- S, s, 5

Si las letras no pueden imprimirse en negrita, frecuentemente es más fácil marcar los vectores con flechas: \vec{a} .

Cuando es necesario incluir fracciones en un texto compacto, en la medida de lo posible, éstas deberían reducirse a un sólo nivel con la ayuda de la barra inclinada (/) o, en su caso, del exponente negativo.

Ejemplo:

En un párrafo de texto donde aparece $\frac{1}{\sqrt{2}}$, sustituirlo por $1/\sqrt{2}$, o por $2^{-1/2}$.

La escritura de cifras debe realizarse de acuerdo con las normas establecidas. Las comas o puntos solo deben utilizarse para representar signos decimales. Las cifras superiores a 999 y los decimales con más de tres dígitos después del signo decimal, deben separarse por medio de un pequeño espacio detrás de los tres dígitos. La cifra 0 debe situarse delante del signo decimal cuando el número es menor de 1.

Ejemplos:

Correcto	Incorrecto
9 562,023 567 ó 9 562.023 567	9.562,023567 9,562.023567
10 324,023 567 ó 10 324.023 567	10.324,023567 10,324.023567
0,67 0,32	67 32

Los paréntesis (), corchetes [] y llaves {} empleados en matemáticas deberían seguir el orden convencional y tener un tamaño suficiente para incluir todos los datos a los que hacen referencia.

Ejemplo:

$$\left\{ \frac{A}{B} [c(d + e)] \right\}$$

Si la ecuación no cabe en una sola línea, normalmente, no debería partirse dentro de una fracción, dentro de una expresión entre paréntesis, corchetes o llaves, o dentro de una expresión bajo signo radical. En las fracciones, la línea horizontal que separa el numerador del denominador debe ser de la longitud del mayor de los dos miembros.

3.2.2.8. Magnitudes, unidades y sus símbolos

El Sistema Internacional de Unidades consta de siete **unidades básicas** independientes que al multiplicarlas por valores numérico expresan las magnitudes físicas, también consideradas básicas, y a partir de las cuales se determinan las demás.

Magnitud física básica	Unidad básica	Símbolo de la unidad
Longitud	metro	m
Masa	kilogramo	kg
Tiempo	segundo	s
Intensidad de corriente eléctrica	amperio	A
Temperatura termodinámica	kelvin	K
Intensidad luminosa	candela	cd
Cantidad de materia	mol	mol

Además de estas siete unidades básicas existen dos **unidades suplementarias**, una para el ángulo plano y otra para el ángulo sólido.

El tercer tipo, las **unidades derivadas**, se obtienen a partir de otras magnitudes físicas por multiplicación o división dimensional apropiada de las siete unidades básicas; ciertas unidades derivadas tienen nombres y símbolos internacionalmente aceptados. Así el hertz o hercio es «1/s», el newton es igual a «m·kg/s²», etc.

La elección de símbolos para las magnitudes físicas debe seguir las recomendaciones de la Norma ISO 31/0 o las de los organismos científicos competentes. Cuando es necesaria la elección de símbolos alternativos o adaptar un símbolo para una magnitud que no figura en las recomendaciones, deberían tomarse en consideración tanto las prácticas habituales de las autoridades en ese campo como la conveniencia de que los símbolos de las magnitudes que constituyen una clase bien definida pertenezcan en lo posible al mismo alfabeto, a los mismos caracteres y al mismo tamaño de letra.

La Norma ISO 31/0 requiere que los símbolos de las magnitudes físicas se impriman en letra cursiva (itálica).

Debe prestarse especial atención para asegurar que no se empleará a la vez un símbolo idéntico para una magnitud física y una unidad, en el mismo informe. Debería encontrarse una variante para el símbolo que representa la magnitud física y nunca para el que representa una unidad (que se rige por Normas Internacionales). Pueden encontrarse variantes en un carácter diferente (mayúsculas en lugar de minúsculas y viceversa) o en la adición de un subíndice.

Un símbolo empleado para denotar una magnitud física debería explicarse con claridad cuando aparece por primera vez en el texto. En este sentido debería incluirse en la parte inicial del informe un glosario de los símbolos utilizados (véase 3.1.12).

Debe emplearse el sistema de unidades SI. Si se han realizado medidas en otras unidades, la conversión en el texto puede producir errores; es, entonces, suficiente limitar la conversión a unidades SI a aquellos valores a los que se hace referencia en manifestaciones importantes. Los valores citados en los resúmenes siempre deben expresarse en unidades del SI o múltiplos de éstas.

3.2.3. Conclusiones y recomendaciones

Las conclusiones deben ser el reflejo claro y ordenado de las deducciones hechas como consecuencia del trabajo descrito en el núcleo del informe. Pueden incluirse datos cuantitativos pero no deberían darse detalles de ningún argumento o resultado.

Las recomendaciones son manifestaciones concisas de alguna acción futura que parezca necesaria como resultado directo de las conclusiones alcanzadas o de alguna experiencia realizada en el curso del trabajo objeto del informe. No son necesarias a no ser que estén completamente justificadas por el trabajo descrito. En la mayor parte de los informes las conclusiones y las recomendaciones deberían combinarse en un único capítulo final. Si existe un gran número de recomendaciones, pueden constituir un capítulo independiente.

El capítulo (o capítulos) de conclusiones y recomendaciones no forma(n) parte del núcleo del informe y no necesita llevar numeración de capítulo.

3.3. Lista de referencias bibliográficas

Al final del cuerpo del informe, en una página inmediatamente posterior a la última del texto principal y precediendo a las ilustraciones y los cuadros, si estuvieran agrupadas al final del cuerpo del informe, debe incluirse una lista de todas las fuentes en las que se basa el informe y debe hacerse referencia a esta lista en los lugares adecuados dentro del texto. Todos los documentos citados en el texto deben numerarse bajo el epígrafe «Referencias».

En la introducción pueden citarse referencias generales sobre el tema del informe, y por ello se incluirán en esta lista; sin embargo, la literatura suplementaria que no se cita en el texto principal, pero que se considera de interés para el lector del informe y se dan como información complementaria, debe incluirse como una lista bibliográfica independiente como un anexo titulado «Bibliografía».

La fuente principal para los datos de una referencia bibliográfica es el documento al que se refieren. La fuente preferida para los datos dentro del documento es la portada o su equivalente (por ejemplo la etiqueta en un registro sonoro, el fotograma del título en una microforma, etc.). Si el documento carece de portada o de su equivalente, una fuente alternativa es la cubierta o la caja o la cabecera de una microficha, etc.

3.3.1. Documentos impresos

3.3.1.1. Presentación de las referencias bibliográficas

A continuación se dan unos ESQUEMAS que sirven para identificar los ELEMENTOS que integran las referencias bibliográficas y para fijar un orden o secuencia normalizado para la presentación de estos elementos.

Se dan esquemas separados para monografías, publicaciones en serie, capítulos, artículos, etc. e incluso para documentos de patente, todos los cuales siguen el mismo modelo general pero cada uno tiene unas características propias de la forma de la publicación.

No se trata de una presentación exhaustiva, siendo recomendable consultar otras normas de referenciación bibliográfica de reconocido prestigio (Vancouver, APA) en el caso de que surjan dudas sobre aspectos aquí ausentes.

En los diversos esquemas, los elementos señalados con un asterisco son opcionales.

3.3.1.1.1. Monografías

Una monografía es un documento que no se publica en serie, es decir, que se presenta completo en un sólo volumen o debe ser completado en un número finito de volúmenes (el ejemplo más representativo son los libros).

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre de la(s) responsabilidad(es) o entidad(es) principal(es). *Título del libro*. Mención de responsabilidad secundaria (traductor; prologuista; ilustrador; coordinador; etc.)*. N^o de edición. Lugar de edición: editorial, año de edición. N^o de páginas*. Serie*. Notas*. ISBN.

Ejemplos:

BOBBIO, Norberto. *Autobiografía*. Papuzzi, Alberto (ed. lit.); Peces-Barba, Gregorio (prol.); Benítez, Esther (trad.). Madrid: Taurus, 1988. 299 p. ISBN: 84-306-0267-4.

El Lazarillo de Tormes. Marañón, Gregorio (prol.). 10a ed. Madrid: Espasa Calpe, 1958. 143 p. Colección Austral; 156.

NOTA: En el segundo ejemplo no hay responsabilidad principal conocida. Para más información consultar [3.3.1.2.2.](#)

3.3.1.1.2. Partes de monografías

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. “Título de la parte”. En: Responsabilidad de la obra completa. *Título de la obra*. Edición. Lugar de edición: editorial, año de edición. Situación de la parte en la obra.

Ejemplos:

SNAVELY, B.B. “Continuous-Wave Dye lasers I”. En: SCHÄFER, F.P. (ed). *Dye lasers*. Berlin: Springer, 1990. p. 91-120.

TEROL ESTEBAN, Alberto. “El nuevo modelo de financiación autonómica: una aproximación desde el punto de vista del empresario-contribuyente”. En: *XX Aniversario del Círculo de Empresarios, 20 temas para el futuro*. Madrid: Círculo de Empresarios, 1997. p. 85-92.

3.3.1.1.3. Publicaciones en serie

Una publicación en serie consiste en una publicación, impresa o no, editada en fascículos o volúmenes sucesivos, numerados secuencialmente (con números o indicaciones cronológicas) destinados a continuar apareciendo indefinidamente, cualquiera que sea su periodicidad. Las publicaciones en serie comprenden las revistas, los periódicos, los anuarios, instituciones, series de actas de congresos y conferencias y series de monografías.

Esquema:

Título de la publicación en cursiva. Responsabilidad. Edición. Identificación del fascículo. Lugar de edición: editorial, fecha del primer volumen-fecha del último volumen. Serie*. Notas*. ISSN

Ejemplos:

Boletín económico. Banco de España. 1998, nº 1. Madrid: Banco de España, Servicio de Publicaciones, 1979- . ISSN: 0210-3737.

IEEE Transactions on computers. IEEE Computer Society. 1998, vol 47. Los Alamitos (Ca): IEEE Computer Society, 1988. ISSN 0018-9340.

3.3.1.1.4. Artículos de publicaciones en serie

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. “Título del artículo”. Responsabilidad secundaria. *Título de la publicación seriada*. Edición. Localización en el documento fuente: año, número, páginas.

Ejemplos:

LLOSA, Josep, et al. “Modulo scheduling with reduced register pressure”. *IEEE Transactions on computers*. 1998, vol 47, núm. 6, p. 625-638.

ALVAREZ, Begoña; BALLINA, F. Javier de la; VÁZQUEZ, Rodolfo. “La reacción del consumidor ante las promociones”. *MK Marketing + Ventas*. Nº 143 (Enero 2000) p. 33-37.

3.3.1.1.5. Congresos

Se citan como una monografía.

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. *Título*. Responsabilidades secundarias*. Nº de edición. Lugar: editorial, año de publicación. N^o de páginas o volúmenes*. ISBN

Ejemplo:

Actas del I Congreso de Historia de la Lengua Española en América y España: noviembre de 1994 - febrero de 1995. M. Teresa Echenique, Milagros Aleza y M. José Martínez (eds.). València: Universitat, Departamento de Filología Española, 1995. 564 p. ISBN: 8480022698.

3.3.1.1.6. Ponencias de congresos

Se citan como parte de una monografía.

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. “Título de la parte”. En: APELLIDO(S), Nombre. *Título de la obra completa*. Responsabilidades secundarias*. Nº de edición. Lugar: editorial, año de publicación. Serie*. ISBN

Ejemplo:

CEREZO GALÁN, Pedro. “La antropología del espíritu en Juan de la Cruz”. En: *Actas del Congreso Internacional Sanjuanista, (Ávila 23-28 de septiembre de 1991)*, v. III. [S.l.]: [s.n.], 1991. P. 128-154.

3.3.1.1.7. Tesis no publicadas

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. “Título de la tesis”. Dirección. Clase de tesis. [Tipo de documento]. Institución académica en la que se presenta, lugar, año.

Ejemplo:

LASCURAIN SÁNCHEZ, María Luisa. “Análisis de la actividad científica y del consumo de información de los psicólogos españoles del ámbito universitario durante el período 1986-1995”. Director: Elias Sanz Casado. Universidad Carlos III de Madrid, Departamento de Biblioteconomía y Documentación, 2001.

3.3.1.1.8. Informes

Informes publicados:

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. *Título del informe*. Lugar de publicación: editorial, año. Serie, nº de la serie. (Disponibilidad)

Ejemplo:

1999 Informe del Mercado de Trabajo. [Guadalajara]: Dirección Provincial del Instituto Nacional de Empleo de Guadalajara, 2000. 155 p.

Informes inéditos:

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. *Título del informe*. Informe inédito. Organismo que lo produce, año.

Ejemplo:

GUIRADO ROMERO, Nuria. *Proyecto de conservación y recuperación de una especie amenazada, Testudo graeca, a partir de las poblaciones relictas del sureste español*. Informe inédito. Almería: [s.n.], 1988. 115 p. Informe técnico Dirección General de Medio Ambiente.

3.3.1.1.9. Legislación

Esquema:

País. Título. *Publicación*, fecha de publicación, número, páginas.

Ejemplo:

España. Ley orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código penal. *Boletín Oficial del Estado*, 24 de noviembre de 1995, núm. 281, p. 33987.

3.3.1.1.10. Normas

Esquema:

ENTIDAD RESPONSABLE DE LA NORMA. *Título*. Nº ó código de la norma. Edición. Lugar de publicación: editorial, año de publicación.

Ejemplo:

AENOR. *Gestión de la I+D+I*. UNE 166000 EX, UNE 166001 EX, UNE 166002 EX. Madrid: AENOR, 2002.

3.3.1.1.11. Documentos audiovisuales**Grabaciones:**

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. *Título*. [Designación específica del tipo de documento]. Lugar: editorial, año.

Ejemplos:

WAGNER, Richard. *El drama musical wagneriano*. [Grabación sonora]. Barcelona: CYC, 1998.

BARDEM, Juan Antonio. *Calle Mayor*. [Vídeo]. Madrid: Paramount Pictures: El Mundo, [2002]. 1 disco compacto.

Programas de radio y televisión:

Esquema:

Nombre del programa. Responsabilidad. Entidad emisora, fecha de emisión.

Ejemplo:

Jorge Luis Borges. Director y presentador: Joaquín Soler Serrano. RTVE, 1980. Videoteca de la memoria literaria ; 1

Materiales gráficos:

Esquema:

APELLIDO(S), Nombre. *Título*. [Designación específica del tipo de documento]. Lugar: editorial, año.

Ejemplo:

BALLESTEROS, Ernesto. *Arquitectura contemporánea*. [Material gráfico proyectable]. 2a ed. Madrid: Hiares, [1980]. 32 diapositivas. Historia del Arte Español; 57.

3.3.1.1.12. Patentes

Esquema:

MENCIÓN DE RESPONSABILIDAD PRINCIPAL. *Denominación del elemento patentado*. Responsabilidad subordinada. Notas*. Identificador del documento (país u oficina que lo registra). Clase de documento de patente. Número. Año-mes-día de publicación del documento.

Ejemplo:

Société minière et métallurgique de Peñarroya. Procédé pour la dissolution sélective du plomb. Beutier, D. (inventen). Int. CI.³: C22B 3/00; C22B 19/02. Fecha del depósito 1983-08-24. Demande de brevet européen EP00102299A1. 1984-03-07.

3.3.1.2. Pautas o especificaciones para la elaboración de referencias bibliográficas**3.3.1.2.1. Detalles formales o de estilo**

Los datos que se incluyen en la referencia bibliográfica, normalmente deben transcribirse tal como aparecen en la fuente. Sin embargo los detalles de estilo, como el uso de mayúsculas, la puntuación, etc., pueden no reproducirse en la transcripción. A continuación se mencionan algunas reglas generales que se aplican a estos detalles formales o estilísticos.

Abreviaturas

Los nombres de pila que forman parte del nombre de un autor, editor, etc. pueden reducirse a sus iniciales, siempre que ello no de lugar a confusión.

Los nombres de los estados, de las provincias, de las comarcas, etc. que se añaden en el elemento publicación o en los nombres de las entidades como calificadores, pueden abreviarse de acuerdo con las costumbre aceptada o se puede tener en cuenta la norma UNE 1-084.

Los títulos de las publicaciones en serie deben abreviarse de acuerdo con la norma UNE 50-134 siempre que no de lugar a ambigüedad. También se puede recurrir a sitios de Internet que ofrecen listas actualizados (por ejemplo <http://library.caltech.edu/reference/abbreviations>) o recurrir al servicio de Biblioteca de la Universitat.

Con excepción de las abreviaturas comunes, el significado de las abreviaturas usadas en las referencias o en los documentos de las que derivan, deben darse en una nota o en un cuadro.

Uso de mayúsculas

Para el uso de las mayúsculas, se seguirá el uso ortográfico de la lengua en la que se da la información.

Puntuación

Debe usarse un sistema coherente y uniforme de puntuación y de diferenciación tipográfica para todas las referencias que se den en un informe.

Cada elemento de la referencia debe estar claramente separado de los elementos que le siguen, por ejemplo, mediante signos de puntuación (punto, guión, etc.).

Debe usarse una forma coherente de puntuación para distinguir los subelementos dentro de un elemento. A modo orientativo pueden seguirse los ejemplos ofrecidos anteriormente (véase 3.3.1.1).

Tipos de imprenta

Se pueden usar distintos tipos de imprenta (cursiva, otro tipo de letra al empleado en el texto principal) y también subrayar palabras para resaltar la diferencia entre los elementos o para destacar los elementos por los que se ordenan las referencias.

Transliteración o romanización

Existen diversas normas que indican la manera de cómo transliterar o romanizar los datos que derivan de una fuente, según el idioma de que se trate: de caracteres cirílicos eslavos en caracteres latinos (ISO 9), de caracteres arábigos en caracteres latinos (ISO 233), de caracteres hebreos en caracteres latinos /ISO 259), de caracteres griegos en caracteres latinos (ISO 843), romanización del chino (ISO 7089).

Adiciones y correcciones

Se pueden dar datos adicionales en la referencia para corregir errores evidentes de la fuente; para traducir o transliterar la información; para identificar de la manera más precisa a las personas y entidades mediante el desarrollo de las iniciales o de los acrónimos, o para distinguir nombres de lugar iguales con términos calificadores.

Todos estos datos, excepto los que se dan en el elemento continuación del elemento modificado.

Ejemplos:

- a) CRANE, R[onald]S.
- b) EPPMA (Expanded Polystyrene Product Manufacturers' Association)
- c) 1966 [i.e. 1969]
- d) Trinity College (Cambridge).
- e) Trinity College (Dublin).

3.3.1.2.2. Algunas consideraciones sobre las especificaciones de los elementos en los esquemas de las referencias

A) Responsabilidad principal

Personas. En el caso de las obras con texto, la responsabilidad principal normalmente es la del autor o autora (igual que para otro tipo de obras puede ser la de los artistas, compositores, etc.). En el caso de los documentos de patente, se considera que la primera responsabilidad principal es la del solicitante o la del propietario de la patente.

Los nombres de editores científicos de documentos que consisten en varias obras procedentes de distintas fuentes o de distintos autores, pueden hacerse constar en el elemento «responsabilidad principal» siempre que el nombre del editor aparezca destacado en la fuente. En tales casos, normalmente se añade la abreviatura *ed.* entre paréntesis.

Independientemente de lo dicho anteriormente, para todas las publicaciones en serie el primer elemento será el «Título» y se puede indicar un nombre asociado a la publicación en el elemento siguiente al título.

En cuanto a los nombres que se incluyen en la «responsabilidad principal» se harán constar tal como aparecen en la fuente pero en forma invertida si es necesario, de manera que la parte del nombre que figure en primer lugar sea aquella bajo la cual se introduciría normalmente en un catálogo de biblioteca, en una bibliografía, en un directorio, etc. Los nombres de pila u otros elementos secundarios se harán constar después del apellido.

Ejemplos:

- a) HALDANE, J.B.S.
- b) MEYER-UHLENRIED, Karl-Heinrich
- c) DE LA MARE, Walter

Entidades. Se considera que las entidades son el responsable principal cuando la obra refleja el pensamiento colectivo o la actividad de la entidad (por ejemplo, informes de comités, actas de congresos, etc.) o cuando la obra es de naturaleza administrativa (manuales, directorios, catálogos de empresas, etc.).

El nombre de una entidad que figura en este elemento se indicará tal como aparece en la fuente. Si el nombre de la entidad responsable supone una subordinación a una entidad mayor, se dará el nombre de aquella junto con todos los niveles intermedios que se precisen para la identificación de la organización responsable. Una entidad subordinada se presentará bajo su propio nombre si tiene funciones específicas por sí misma y la significación de su nombre es independiente de la entidad de mayor rango. Para los departamentos de la administración, se puede dar el nombre del país.

Ejemplos:

- a) Academia scientiarum fennica
- b) Unesco
- c) Imperial Chemical Industries. Paint Division.
- d) France. Ministère des Transports.
- e) Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad. Instituto de la Mujer.
- f) Generalitat Valenciana. Conselleria de Sanitat.

A continuación del nombre de la entidad, y si su identificación fuera ambigua, se puede añadir, como un calificador generalmente entre paréntesis, el nombre de la ciudad donde se halla la entidad, el de su jurisdicción, el de la institución con la que está relacionada, etc.

Ejemplos:

- a) Koninklijke bibliotheek (s'Gravenhage)
- b) Koninklijke bibliotheek (Brussels)
- c) National Research Council (Canada)

- d) National Research Council (US)
- e) Newman Club (Brooklyn College)
- f) Newman Club (University of Maryland)

Dos, tres y más de tres nombres. Si hay más de un nombre, se hará constar en primer lugar el que figure más destacado. Si no hay ninguno que destaque, se indicará primero el que aparezca en primer lugar. Si la responsabilidad principal se reparte entre dos o tres personas o entidades, se harán constar los nombres de todas.

Si hay más de tres nombres, sólo hay que indicar el primero o los primeros dos o tres. Los restantes se pueden omitir. Si se omiten uno o más nombres, se añade al último la abreviatura «*et al.*» («*et alii*») o su equivalente.

Responsabilidad principal desconocida. Si la persona o entidad responsables en primer lugar no figura en el documento y no se puede identificar mediante otras fuentes, se omitirá este elemento y se hará constar el título en el primer elemento de la referencia. No debe usarse la palabra «Anónimo» como sustituto del nombre de un autor desconocido.

B) Título

Presentación. El título se hará constar tal como aparece en la fuente y, si es necesario, se aplicarán para la transliteración, abreviaturas, uso de mayúsculas, etc.

Ejemplos:

- a) Título de monografía: Fungi pathogenic to man
- b) Título de publicación en serie:
 - Estudios Franciscanos
 - J. Am. Ceram. Soc.

Traducción. A continuación del título que aparece en la fuente, y entre corchetes, se puede añadir una traducción del mismo.

Ejemplo:

Zarys dziejow bibliografii w Polsce [Resumen de la historia de la bibliografía en Polonia].

Más de un título. Si en la fuente figura más de un título o si figura en más de un idioma, se hace constar el título o el idioma que aparece más destacado. Si ninguno se destaca, se indica el que aparece en primer lugar.

Subtítulo. Se puede hacer constar un subtítulo u otro título relacionado si se considera que puede ser útil a efectos de una mejor identificación.

Ejemplos:

- a) Shetland sanctuary: birds on the isle of Noss
- b) Criticism: the major texts

Abreviación del título. Un título o un subtítulo se pueden abreviar siempre que no se pierdan datos esenciales. La omisión no debe hacerse al comienzo del título. Todas las omisiones se indicarán por puntos suspensivos.

C) Responsabilidad subordinada (opcional)

Las personas o entidades que realizan una función subordinada (editores, científicos, traductores, ilustradores, inventores que tienen intereses en una patente, entidades patrocinadoras, etc.), normalmente se excluyen del elemento «Responsabilidad principal». No obstante, se pueden hacer constar sus nombres y funciones en una mención de responsabilidad subordinada, a continuación del título.

Ejemplo:

DRYDEN, John. The works of John Dryden. Edited by H.T. Swedenberg.

Todos los nombres que se hagan constar como parte de la responsabilidad subordinada, deben darse en el orden en que aparecen en la fuente.

D) Edición

Cuando se hace referencia a una edición distinta de la primera, se hará constar en la forma en que aparece en la fuente.

Ejemplos:

- a) Edición ampliada
- b) Edición canadiense

Los términos que indican una secuencia numérica («segunda», «tercera», etc.) se indicará en números árabes. Si consta en la fuente, se puede hacer mención de la primera edición. La mención de edición se puede abreviar.

Ejemplos:

- a) 3^a ed.
- b) Ed. ampl.
- c) 5^a ed. rev. por el autor

E) Indicación del fascículo (publicaciones en serie)

Para las publicaciones en serie, la indicación del fascículo será la más completa posible.

Ejemplos:

- a) Otoño 1982, vol. 12, n. 1
- b) 1985-04-16
- c) Marzo 1, 1949
- d) Julio/Ago. 1985

Si la referencia es el conjunto de una publicación todavía en curso, se hace constar únicamente la indicación cronológica y/o numérica correspondiente al primer fascículo, seguido de guión y espacio.

Ejemplo:

Ene./Mar. 1974-, vol. 1 n. 1-

En una referencia que identifica una secuencia completa o parcial de una publicación en serie, debe hacerse constar la indicación cronológica y/o numérica de los fascículos primero y último.

Ejemplos:

- a) 1956-1963, vol. 1-8
- b) Ene. 1976-Abril 1981, vol. 12, n. 1-vol. 16, n. 4

E) Datos de publicación

Los detalles relativos al lugar de publicación y al editor son opcionales. La fecha de publicación es obligatoria.

Los detalles relativos a la publicación de un documento se harán constar en el orden siguiente: lugar, editor y año.

Ejemplos:

- a) London: George Allen & Unwin, 1981
- b) New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1979.

Lugar de publicación (opcional). Se hace constar el nombre de la ciudad en que se editó el documento en el idioma original y en caso nominativo como aparece en la fuente. Si es necesario para distinguir una ciudad de otras con el mismo nombre o para identificar una ciudad que no es muy conocida, se puede añadir, entre paréntesis (abreviado si procede), el nombre del estado, provincia, país, etc.

Ejemplos:

- a) Cambridge (Mass.)
- b) Menasha (Wis.)
- c) Newport (Gwent)

Más de un lugar. Si en la fuente aparece más de un lugar de publicación, se hace constar el que figure de manera destacada. Si ninguno se destaca, se hace constar el primero. También se pueden indicar los nombres de los otros lugares en el orden en que aparecen en la fuente.

Ejemplos:

- a) London; New York; Toronto
- b) Toronto; Buffalo

Lugar de publicación desconocido. Si en la fuente no figura ningún lugar de publicación, se puede hacer constar una frase como «lugar de publicación desconocido» o una abreviatura equivalente.

Editor (opcional). Se puede indicar el nombre del editor en forma abreviada siempre que no haya ambigüedad. Los nombres propios y las iniciales sólo se indican para evitar confusión. Deben omitirse las frases «y compañía», «e hijos», «Inc.», etc. El término «press» no se omite.

Ejemplos:

- a) Knopf
- b) Wiley (no John Wiley & Sons)
- c) John Brown
- d) Scarecrow Press

Más de un editor. Si figura el nombre de más de un editor, se hace constar el que aparece más destacado. Si ninguno destaca, se hace constar el primero. Los nombres de los demás se pueden hacer constar uniéndolos a su correspondiente lugar de publicación.

Ejemplo:

London: T. Nelson; Edinbutgh: T.C. & E.C. Jack

Editor desconocido. Si en la fuente no aparece ningún nombre de editor, se puede indicar en su lugar una frase como «editor desconocido» o una abreviatura equivalente.

Fecha de publicación.

En general se hace constar el año de publicación tal como aparece en la fuente, en números árabes.

Publicaciones que se extienden a lo largo de más de un año. Si la publicación de un documento en varias partes se extiende a más de un año, se hará constar el primer año y el último. Si todavía no se ha completado la publicación, se indicará el primer año seguido de guión y espacio.

Ejemplos:

- a) 1973-1975
- b) 1978-

Año de publicación desconocido. Si de la información contenida en la fuente no se puede determinar el año de publicación, se indicará la fecha del derecho de autor, la de impresión o, si no se conocen tampoco éstas, se hará constar una fecha aproximada.

Ejemplos:

- a) 1953 impresión
- b) ca. 1957

F) Extensión (opcional)

Para monografías impresas se hará constar la extensión, bien en número de páginas, hojas, columnas, etc., bien en número de volúmenes (para las monografías en varios volúmenes).

Ejemplos:

- a) IX, 206 p.
- b) 3 vol.

Para los documentos no impresos, se hará constar la extensión en número de piezas físicas y, dentro de ellas, caso de que convenga, se precisa más la extensión.

Ejemplo:

- a) 2 microfichas (120 fotogramas)
- b) 3 discos sonoros

G) Series (opcional)

Si una monografía o publicación en serie lleva también el nombre de una entidad más amplia de la que es una unidad (probablemente numerada) se puede hacer constar el nombre de esa entidad más amplia, p.e. serie, y se indicará la numeración en la forma como aparece en el documento.

Ejemplos:

- a) Contribution de l'Institut botanique de l'Université de Montréal n° 61
- b) Current topics in neurology

H) Otra información (elemento nota) (opcional)

En el elemento **nota** se puede hacer constar la información complementaria que se indica a continuación:

- a) Información que identifica un documento cuya localización puede ser difícil.

Ejemplo:

Disponibile en NTIS = AD683428

- b) Información que identifica el original del que se ha hecho una reimpresión, una reproducción o un facsímil.

Ejemplo:

Reimpresión de la edición de Boston: Estes and Lauriat, 1902

- c) Información correspondiente a las limitaciones de accesibilidad.

Ejemplo:

Sólo para uso oficial

- d) Información relativa al estado de publicación del documento.

Ejemplos:

- 1) De próxima aparición
- 2) Socilidad de patente no. 26032/71 presentada el 17 de abril de 1971. Especificación completa publicada el 24 de abril de 1974.

- e) Sistema de clasificación y notaciones.

Ejemplos:

Dewey : OO1.64-25

Int. CI.³ : C 22 B 3/00

- f) Otra información que se considere digna de reseñarse.

Ejemplo:

Edición limitada. 100 ejemplares

I) Número normalizado

El número normalizado (ISBN, ISSN, etc.) asignado al documento, se tiene que indicar en la forma prescrita por la norma aplicable (Normas UNE 50-130 y UNE 50-007). Es opcional en el caso de las partes, capítulos, etc., de las monografías y en el de los artículos, etc., de las publicaciones en serie.

Ejemplo:

ISBN 0-15-183242-0

J) Parte (capítulo, artículo, etc.)

Partes de monografías (capítulo, volumen, apéndice, etc.) **o de publicaciones en serie.** En una referencia a una parte de una monografía que se identifica de manera separada y que no es una colaboración independiente, la numeración, título y otros detalles propios de la parte siguen a los que corresponden a la totalidad de la obra.

Ejemplos:

- a) ROSCOE, John. *The Baganda*. 2nd ed. London: Frank Cass, 1976. cap. 8, Government, p. 232-270.
- b) PARKER, T.J. y HASWELL, W.A. *A text book of zoology*. 6th ed. val. 2 [Chordata], revised by C. Forster-Cooper. London: MacMillan, 1940.
- c) *Journal of Documentation*, 1983- 1984, vols. 39-40.

Colaboraciones en monografías o publicaciones en serie. Los detalles de la responsabilidad principal, título, etc., relativos a la colaboración irán seguidos de una referencia al documento fuente como un todo y se distinguirán claramente de él por la tipografía, la puntuación o por una palabra como por ejemplo, «En». La localización del artículo dentro de la fuente se indicará, al final de la referencia, mediante su paginación.

Ejemplos:

- a) PRICE, Derek de Solla. A general theory of bibliometric and other cumulative advantage processes. En GRIFFITH, Belver C. *Key papers in information science*. New York: Knowledge Industry Publications, 1980, p. 177-191.
- b) DÜRER, Albrecht. Watercolours, 1502. En SCHILLING, E., *Albrecht Dürer drawings and watercolours*, London: Zwemmer, 1949, frontispicio.
- c) LARSON, Julian y TANNELL, Robert S. Problems in accesing scientific and technical serials. *Special Libraries*. Julio/Ago. 1977, vol. 68, nº 7/8, p. 241-251.

K) Elementos de las referencias a los documentos de las patentes

Para los documentos de patente, la referencia puede empezar con el nombre del solicitante de la patente o, en su defecto, con el nombre del propietario de la patente, seguido del título del invento. Las personas o entidades que realizan otras funciones se pueden incluir en una mención de responsabilidad subordinada.

La referencia incluirá el identificador del documento que se compone de:

- a) el nombre del país o de la organización internacional a no ser que esté claramente identificado en la clase del documento de patente, en cuyo caso se puede omitir;

- b) la clase del documento de patente;
- c) el número del documento que consiste en el código UNE de dos cifras para el país o el código de la organización internacional, el número del documento y el código de dos caracteres de la clase de documento, pero como mínimo debe usarse el número de documento;
- d) la fecha de publicación.

Ejemplo:

Société minière et métallurgique de Peñarroya. Procédé pour la dissolution sélective du plomb. Beutier, D. (inventen). Int. CI.³: C22B 3/00; C22B 19/02. Fecha del depósito 1983-08-24. Demande de brevet européen EP00102299A1. 1984-03-07.

3.3.2. Documentos electrónicos

Los documentos electrónicos son aquéllos que están en formato electrónico, creados, almacenados y difundidos por un sistema informático. Pueden ser definitivos o no, tanto en la forma como en el contenido.

La información fuente se obtendrá del propio documento que habrá de estar disponible. La fecha de consulta es imprescindible para los documentos en línea.

Los tipos de soporte posibles son: [en línea] [CD-ROM] [banda magnética] [disquette]

Las especificaciones para la elaboración de referencias bibliográficas de documentos electrónicos, en general, siguen las mismas pautas que para los documentos impresos.

Con un asterisco (*) se señalan los elementos que son opcionales, mientras que con dos asteriscos (**) se señalan los elementos que son obligatorios para los documentos en línea.

Los ejemplos mostrados aparecen en la norma ISO 690-2 en la que se especifican los elementos que hay que incluir en las citas bibliográficas de los documentos electrónicos y establece una ordenación obligatoria de los elementos de la referencia. Dicha norma ofrece además una serie de convenciones para la transcripción y presentación de la información obtenida a partir de un documento electrónico.

3.3.2.1. Textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos

Esquema:

Responsable principal. *Título* [tipo de soporte]. Responsables secundarios*. Edición. Lugar de publicación: editor, fecha de publicación, fecha de actualización o revisión, [fecha de consulta]**. Descripción física*. (Colección)*. Notas*. Disponibilidad y acceso** . Número normalizado*

Ejemplos:

CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland* [en línea]. Texinfo ed. 2.1. [Dortmund, Alemania]: WindSpiel, November 1994 [ref. de 10 de febrero de 1995]. Disponible en Web: <<http://www.germany.eu.net/books/carroll/alice.html>>. Igualmente disponible en versiones PostScript y ASCII en Internet: <<ftp://ftp.Germany.EU.net/pub/books/carroll/>>

U.S. ISBN Agency. *The Digital World and the Ongoing Development of ISBN* [en línea]. New Providence, N.J.: RR Bowker, s.d. [ref. de 16 de agosto 2002]. Disponible en Web: <http://www.isbn.org/standards/home/isbn/digitalworld.asp>>.

Otros: Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía. *Catálogo* [en línea]: *de la biblioteca*. <<http://museoreinasofia.mcu.es/biblio/default.htm>>[Consulta: 21 de abril de 1999]

3.3.2.2. Partes de textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos

Esquema:

Responsable principal (del documento principal). *Título* [tipo de soporte]. Responsable(s) secundario(s) (del documento principal*). Edición. Lugar de publicación: editor, fecha de publicación, fecha de actualización o revisión [fecha de consulta]**. “Designación del capítulo o parte, Título de la parte”, numeración y/o localización de la parte dentro del documento principal*. Notas*. Disponibilidad y acceso**. Número normalizado*

Ejemplo:

CARROLL, Lewis. *Alice's Adventures in Wonderland* [en línea]. Texinfo. ed. 2.2. [Dortmund, Alemania]: WindSpiel, November 1994 [ref. de 30 marzo 1995]. Chapter VII. A Mad Tea-Party. Disponible en World Wide Web: <http://www.germany.eu.net/books/carroll/alice_10.html#SEC13>.

3.3.2.3. Contribuciones en textos electrónicos, bases de datos y programas informáticos

Son aquéllas partes de documentos que tienen un contenido unitario e independiente de las otras partes del documento que las contiene.

Esquema:

Responsable principal (de la contribución). “Título” [tipo de soporte]. En: Responsable principal (del documento principal). *Título*. Edición. Lugar de publicación: editor, fecha de publicación, fecha de actualización o revisión [fecha de consulta]**. Numeración y/o localización de la contribución dentro del documento fuente. Notas*. Disponibilidad y acceso**. Número normalizado*

Ejemplo:

Political and Religious Leaders Support Palestinian Sovereignty Over Jerusalem. En *Eye on the Negotiations* [en línea]. Palestine Liberation Organization, Negotiations Affairs Department, 29 August 2000 [ref. de 15 agosto 2002]. Disponible en Web: <<http://www.nad-plo.org/eye/pol-jerus.html>>.

Belle de Jour. Magill's Survey of Cinema [en línea]. Pasadena (Calif.): Salem Press, 1985- [ref. de 1994-08-04]. Accession no. 0050053. Disponible en DIALOG Information Services, Palo Alto (Calif.).

MCCONNELL, WH. Constitutional History. *The Canadian Encyclopedia* [CD-ROM]. Macintosh version 1.1. Toronto: McClelland & Stewart, c1993. ISBN 0-7710-1932-7.

3.3.2.4. Publicaciones electrónicas seriadas completas

Esquema:

Responsable principal. *Título* [tipo de soporte]. Edición. Designación de los números (fecha y/o número)*. Lugar de publicación: editor, fecha de publicación [fecha de consulta]**. Descripción física*. (Colección)*. Notas*. Disponibilidad y acceso**. Número normalizado

Ejemplos:

Journal of Technology Education [en línea]. Blacksburg (Virginie): Virginia Polytechnic Institute and State University, 1989- [ref. de 15 marzo 1995]. Semestral. Disponible en Internet: <[gopher://borg.lib.vt.edu:70/1/jte](http://borg.lib.vt.edu:70/1/jte)>. ISSN 1045-1064.

Profile Canada [CD-ROM]. Toronto: Micromedia, 1993-. The Canadian Connection. Acompañado por: User's guide. Configuración necesaria: IBM PC ó compatible; lector CD-ROM MPC Standard; DOS 3.30 ó más; 490 kB RAM; MS-DOS Extensiones 2.1 ó más. Trimestral.

3.3.2.5. Artículos y contribuciones en publicaciones electrónicas seriadas

Esquema:

Responsable principal (del artículo). “Título (del artículo)”. *Título* (de la publicación principal) [tipo de soporte]. Edición. Designación del número de la parte. Fecha de actualización o revisión [fecha de consulta]**. Localización de la parte dentro del documento principal. Notas*. Disponibilidad y acceso**. Número normalizado

Ejemplos:

STONE, Nan. The Globalization of Europe. *Harvard Business Review* [en línea]. May-June 1989 [ref. de 3 septembre 1990]. Disponible en BRS Information Technologies, McLean (Virginie).

PRICE-WILKIN, John. Using the World-Wide Web to Deliver Complex Electronic Documents: Implications for Libraries. *The Public-Access Computer Systems Review* [en línea]. 1994, vol. 5, no. 3 [ref. de 1994-07-28], pp. 5-21. Disponible sur Internet: <gopher://info.lib.uh.edu:70/00/articles/e-journals/uhlibrary/pacsreview/v5/n3/pricewil.5n3>. ISSN 1048-6542.

CUERDA, José Luis. “Para abrir los ojos” [en línea]. *El País Digital*. 9 mayo 1997 n° 371. <http://www.elpais.es/p/19970509/cultura/tesis.htm/uno> [consulta: 9 mayo 1997]

3.3.2.6. Boletines de noticias, listas de discusión

Esquema:

Título [tipo de soporte]. Responsable(s) secundario(s). Lugar de publicación: editor, fecha de publicación [Fecha de consulta]**. Notas*. Disponibilidad y acceso**

Ejemplo:

PACS-L (Public Access Computer Systems Forum) [en línea]. Houston (Tex.): University of Houston Libraries, Junio 1989- [ref. de 17 mayo 1995]. Disponible en Internet: <listserv@uhupvm1.uh.edu>.

3.3.2.7. Mensajes electrónicos

Distribuidos por boletines o listas:

Esquema:

Responsable principal del mensaje. “Título del mensaje” [tipo de soporte]. En: *Título* (del boletín o lista). Numeración y/o localización del mensaje [Fecha de consulta]**. Notas*. Disponibilidad y acceso**

Ejemplo:

PARKER, Elliott. “Re: Citing Electronic Journals”. En: *PACS-L (Public Access Computer Systems Forum)* [en línea]. Houston (Tex.) : University of Houston Libraries, 24 November 1989; 13:29:35 CST [citado 1 enero 1995;16:15 EST]. Disponible en Internet: <telnet://brsuser@a.cni.org>.

Mensajes electrónicos personales:

Esquema:

Responsable principal del mensaje. “Título del mensaje” [tipo de soporte]. Fecha del mensaje. Nota con el tipo de mensaje

Ejemplo:

Thacker, Jane. “MPEG-21 project stream on digital item identification” [en línea]. Mensaje en: <iso.tc46.sc9@nlc-bnc.ca>. 3 octubre 2000; 13:33 EST [ref. de 6 octubre 2000; 13:10 EST]. Message-ID: <002f01c02d60\$051a64a0\$22a2580c@vaio>. Comunicación personal.

3.3.3. Correspondencia entre referencia bibliográfica y cita en el texto

Una cita es una forma abreviada de referencia inserta entre paréntesis o entre corchetes en el texto, o añadida como nota a pie de página, al final del capítulo o al final de todo el texto. La cita sirve para identificar la publicación de la que fue tomado el tema referido en el texto, una idea, etc. y para especificar su localización exacta en la publicación fuente.

Si no hay una lista independiente de referencias bibliográficas añadida al final del texto o si la lista no incluye referencias de todos los documentos citados en el texto, es esencial que la primera cita de cada

documento que no figura en la lista, contenga un mínimo de los elementos que se consideran esenciales para una referencia básica contemplados anteriormente.

Cuando se usan las citas conjuntamente con una lista de referencias bibliográficas, la cita contendrá los datos suficientes para que haya una correspondencia clara entre la cita y la referencia bibliográfica de un determinado documento. Esta correspondencia se establecerá mediante uno de los tres métodos que se describen a continuación:

1) Método de las referencias numéricas

Los números intercalados en el texto, en forma de supraíndices o entre paréntesis o corchetes, se refieren a documentos por el orden en que se citan. Las citas sucesivas de un documento determinado reciben el mismo número que la primera. Si se citan partes concretas de un documento, se pueden indicar las páginas después de los números. Las referencias se presentan en una lista ordenada numéricamente.

Ejemplo:

Texto y citas:

El concepto de un colegio invisible ha sido examinado en las ciencias (24). Stieg (13 p.556) hace notar su ausencia entre los historiadores. Puede ser, como señala Burchard (8)...

Referencias:

8. BURCHARD, J.E. How humanists use a library. En *Intrex: report of a planning conference on information transfer experiments*, Sept. 3, 1965. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1965, p. 219.
13. STIEG, MF. The information needs of historians. *College and Research Libraries*, Nov. 1981, vol. 42, nº 6, p. 549-560.
24. CRANE, D. *Invisible colleges*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1972.

2) Método de las notas secuenciales

Los números en forma de supraíndices o entre paréntesis o corchetes que siguen a las citas en el texto, se refieren a las notas ordenadas numéricamente por orden de aparición en el mismo. Estas notas pueden o no contener citas. Se emplea un número de nota para cada mención o grupo de menciones relacionadas con el texto; la nota correspondiente puede citar más de un documento.

Primera cita

Si las citas se presentan como notas, la primera cita referida a un determinado documento (y preferentemente la primera cita de cada capítulo), debe contener los elementos suficientes que aseguren la exacta correspondencia entre la cita y la entrada apropiada en la lista independiente de referencias bibliográficas.

Como mínimo, la primera cita tiene que contener el nombre(s) del autor o autores y el título completo (sin subtítulos u otra información complementaria del título) tal como figure en la referencia bibliográfica y, en su caso, las páginas. Los nombres de los autores que se dan en la cita no es necesario que se indiquen en forma invertida.

Si sólo el autor o autores y el título no bastan para distinguir entre varias entradas de la lista de referencias bibliográficas, hay que incluir en la cita tantos elementos adicionales como sean necesarios (edición, año de publicación, etc.).

Ejemplo:

Texto:

El concepto de un colegio invisible ha sido examinado en las ciencias.³² Stieg³³ ha hecho notar su ausencia entre los historiadores. Puede ser, como señala Burchard³⁴...

Citas:

32. CRANE, D., *Invisible colleges*.

33. STIEG, M.F., The information needs of historians, p. 556.

34. BURCHARD, J.E., How humanists use a library, p. 219.

Referencias:

BURCHARD, JE. How humanists use a library. En *Intrex report of a planning conference on information transfer experiments*, Sept. 3, 1965. Cambridge, Mass. : M.I.T. Press, 1965, p. 219.

CRANE, D. *Invisible colleges*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1972.

STIEG, MF. The information needs of historians. *College and Research Libraries*, Nov. 1981, vol. 42, nº 6, p. 549-560.

Si en las citas sucesivas se emplea una abreviatura para identificar los documentos citados con mayor frecuencia, esta abreviatura debe desarrollarse claramente en la primera cita o en una lista de abreviaturas.

Ejemplo:

Primera cita:

NATHANIEL, B. Shurtleff, ed., *Records of the governor and the company of the Massachusetts Bay in New England (1628-86)*, Boston, publisher unknown, 1853-54, 5 vols., vol. 1, p. 126 (citado en adelante como Mass. Records).

Segunda cita y sucesivas

Si un documento determinado se cita más de una vez, las citas sucesivas reciben números distintos. Una nota que se refiere a un documento citado en una nota anterior, o repite la cita completa o da el número de la nota anterior con la indicación de las páginas.

La segunda cita de un determinado documento y todas las demás, pueden abreviarse incluyendo simplemente el apellido del autor o autores y una forma abreviada del título más el número de la página o páginas, o bien una forma abreviada indicada en la primera cita o en una lista de abreviaturas.

Ejemplo:

a) SUTTON, The analysis of free verse form, p. 246.

b) Mass Records, p. 128.

Si las citas están numeradas secuencialmente según el orden con que aparecen en el texto, la segunda cita y las demás pueden abreviarse incluyendo simplemente el apellido del autor o autores y el número de referencia de la primera mención de la cita mas el número de la página o páginas.

Ejemplo:

Texto:

El concepto de un colegio invisible ha sido examinado en las ciencias.³² Stieg³³ ha hecho notar su ausencia entre los historiadores. Puede ser, como señala Burchard³⁴... Más adelante, ha indicado Stieg³⁵...

Citas:

32. CRANE, D. *Invisible colleges*. Chicago : Univ. of Chicago Press, 1972.

33. STIEG. MF. The information needs of historians. *College and Research Libraries*, Nov. 1981, val. 42, no 6, p. 549-560.

34. BURCHARD, JE. How humanists use a library. En *Intrex : report of a planning conference on information transfer experiments*, Sept. 3, 1965. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1965.

35. STIEG, ref. 33, p. 556.

3) Método del primer elemento y fecha

En el texto se indica el primer elemento y el año de publicación del documento citado. Si el primer elemento forma parte del texto, se indica a continuación, entre paréntesis, el año, pero si el primer elemento no forma parte integrante del texto, se ponen entre paréntesis el primer elemento y el año. Si es necesario, se puede indicar el número de las páginas después del año y dentro del paréntesis. Si dos o más documentos tienen el mismo primer elemento y año, se distinguen entre sí con letras minúsculas (a, b, c, etc.) a continuación del año y dentro del paréntesis.

Las referencias de los documentos se relacionan en una lista por orden alfabético de los primeros elementos y, a continuación del primer elemento, se indica el año de publicación y, en su caso, la letra.

Ejemplo:

Texto y citas:

El concepto de un colegio invisible ha sido examinado en las ciencias (Crane 1972). Stieg (1981, p.556) ha hecho notar su ausencia entre los historiadores. Puede ser, como señala Burchard (1965, p. 219).

Referencias:

BURCHARD, JE. 1965. How humanists use a library. En *Intrex : report on a planning conference on information transfer experiments*, Sept. 3, 1965. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1965.

CRANE, D. 1972. *Invisible colleges*. Chicago : Univ. of Chicago Press.

STIEG, MF. 1981. The information needs of historians. *College and Research Libraries*, Nov. 1981, vol. 42, nº 6, p. 549-560.

Para los documentos con más de dos autores, se puede abreviar la cita indicando solamente el apellido del primer autor seguido de «et al.» siempre que con la forma abreviada no se produzca una correspondencia confusa entre la cita y la lista de referencias bibliográficas.

Si la lista de referencias bibliográficas contiene más de un documento del mismo autor publicado en el mismo año, se añade una letra (a, b, c, ...) al año de publicación tanto en la cita como en la lista de referencias bibliográficas para garantizar una exacta correspondencia entre cita y la referencia.

Ejemplo:

(Pasteur 1848a).

3.3.4. Aspectos a tener en cuenta al elaborar la lista con las referencias

A) Ordenación

Las listas de referencias bibliográficas se ordenan por lo general numéricamente según el orden en que se citan en el texto.

B) Dos o más referencias con el mismo primer elemento

Si una lista de referencias ordenada alfabéticamente por el primer elemento contiene dos o más con el mismo primer elemento y están relacionadas consecutivamente, el primer elemento se puede sustituir por un guión en la segunda referencia y siguientes.

Ejemplo:

Graham, Sheila. *College of one*. New York : Viking, 1967

— *The real F. Scott Fitzgerald thirty-five years later*. New York: Grosset Dunlap, 1976.

C) Todas las referencias con el mismo primer elemento

Si todas las referencias de una lista bibliográfica o de una sección de una lista están ordenadas por el mismo elemento, este puede omitirse siempre que el encabezamiento de la lista o sección indique claramente el elemento común.

Ejemplo:

The published writting of WH Auden

Poems. London : Privately printed by Stephen Spender, 1928.

Poems. London : Faber & Faber, 1930.

The Orators : an English study. London : Faber & Faber, 1932

D) Elemento «Responsabilidad principal» no necesario para la ordenación

Si una lista de referencias está ordenada de manera que el elemento «responsabilidad principal» no es necesario para la alfabetización, por ejemplo, en una lista clasificada, dicho elemento se puede indicar después del título.

3.3.5. Programas informáticos para la gestión de la bibliografía

El/la estudiante dispone de herramientas informáticas que le permiten gestionar las citas bibliográficas de una manera eficiente. Mencionaremos aquí algunas de ellas.

RefWorks

RefWorks es una aplicación multi-lingue vía web que permite:

- Crear una base de datos bibliográfica para almacenar referencias.
- Importar referencias desde múltiples fuentes de información (de bases de datos bibliográficas) o añadirlas manualmente.
- Organizar las referencias mediante una clasificación por carpetas.
- Incluir citas a la hora de redactar un documento.
- Generar automáticamente bibliografías en una amplia gama de formatos (MLA, Vancouver, etc.) a partir de las referencias guardadas y exportarlas de manera fácil a un documento de texto.
- Compartir la información con colegas, estudiantes y cualquier persona que usted desee, tengan o no RefWorks.

Para más información, consúltese <http://www.refworks.com/es>, o la página web correspondiente a la Universitat de València (<http://biblioteca.uv.es/valenciano/servicios/refworks.php>).

Gestores de bibliografía en código libre

El alumnado dispone de *software* con características similares a RefWorks, pero en formato de código libre, como por ejemplo:

- a) **Mendeley:** <http://www.mendeley.com>
- b) **Zotero:** <http://www.zotero.org>.
- c) **JabRef:** <http://jabref.sourceforge.net>

3.4. Anexos

Los anexos pueden ofrecer informaciones más detalladas, explicaciones más completas de los métodos y técnicas resumidos en el texto, lecturas aconsejadas (bibliografía) y cualquiera otra información que no es esencial para la comprensión del texto principal.

Como directriz general, los anexos se usan para presentar material que:

- a) es necesario para completar el texto, pero que, si se inserta en el cuerpo del informe, podría alterar la presentación ordenada y lógica del trabajo;

- b) no puede colocarse adecuadamente en el cuerpo del informe debido a su tamaño o al método de reproducción utilizado;
- c) puede omitirse para el lector ordinario, pero podría ser valioso para el especialista en la materia.

Los anexos no necesitan ir unidos al cuerpo del informe, pero pueden constituir una parte o partes separadas del informe.

Cada anexo debe comenzar en una nueva página.

Los anexos no son esenciales en todos los informes.

3.4.1. Tipos de de anexos

Los posibles tipos de material que se pueden incluir como anexos son:

Ilustraciones o cuadros suplementarios. Las figuras o cuadros suplementarios, que no se necesitan para una comprensión inmediata del texto, pero que proporcionan ejemplos complementarios deberían colocarse en anexos. Debería recordarse, sin embargo, que esta utilización no debe ser un pretexto para presentar cada uno de los conjuntos de datos obtenidos en una experiencia.

También es posible que algunas ilustraciones o cuadros no se incluyan en el informe, pero deberían registrarse con indicación del editor, del centro de documentación o de la organización competente, en la que están disponibles.

Material excepcional. Algunos documentos no pueden incorporarse fácilmente en el cuerpo del informe por ser demasiado grandes (algunas ilustraciones y cuadros, por ejemplo) o debido a que están reproducidos de una manera diferente al informe (por ejemplo, mapas especiales, fotografías originales o microfichas). Ese material puede manejarse más fácilmente si se trata como anexo.

Bibliografía. Una bibliografía suplementaria de literatura que no se cita en el texto pero que se considera de interés para el lector, puede constituir un anexo. Las entradas de esta lista deben cumplir con lo mencionado en 3.3. Deberían indicarse los criterios con los que se ha seleccionado la bibliografía (por ejemplo, exhaustiva, selectiva, del siglo XX).

Descripción de equipos, técnicas o programas de ordenador. La descripción detallada de nuevo equipo, técnicas o programas de ordenador utilizados en un estudio que haya sido objeto de un informe, no debe figurar habitualmente en el cuerpo del informe. Si esta descripción no constituye un informe separado, puede ser útil incluirla como un anexo. Dicho anexo frecuentemente la prepara un autor diferente al del cuerpo del informe. Si esto es así, debería aparecer bajo el título del anexo y debería hacerse una indicación adecuada en la portada del informe.

3.4.2. Numeración de los anexos

Cada uno de los anexos debe identificarse con una letra mayúscula del alfabeto, comenzando por la A, precedida de la palabra «Anexo».

Ejemplo: Anexo A, Anexo B.

Los anexos deberían considerarse como entidades independientes. Esto se aplica particularmente a anexos del tipo descripción de equipos, técnicas y programas de ordenador. Por tanto, aparte de su numeración de páginas, que debe ser correlativa y continuar con la del texto principal, deben dividirse separadamente en capítulos, párrafos, ilustraciones, cuadros, referencias y ecuaciones.

La numeración de estos elementos debe empezar de nuevo con cada anexo, donde cada número irá precedido por la letra correspondiente al anexo.

Ejemplo: ANEXO B, Párrafo B-1.1, Figura B-9, Cuadro B-5, Ref. B-23, Eq. B-14

Cuando la referencia se hace a un capítulo, párrafo, ilustración o cuadro del cuerpo del informe, ésta debe indicarse claramente mediante anotaciones tales como «según la figura 3 en el cuerpo del informe».

3.4.3. Referencias en los anexos

Las fuentes que se citan en los anexos deben tratarse independientemente de éstos en el cuerpo del informe y listarse separadamente al final de cada anexo. La forma de las citas y el método de ordenar las listas de referencias y las notas a pie de página en los anexos debería ser igual que en el cuerpo del informe. Sin embargo, cuando las citas se representan por números, estos números y los números correspondientes en las listas de referencia y las notas a pie de página deben ir precedidos por la letra correspondiente al anexo.

Ejemplo:

Cita en Anexo B

... se anotó una altitud inferior a los 2 500 m [B-2]

o

... se anotó una altitud inferior a los 2 500 m [Ref. B-2]

Entrada correspondiente en la lista de referencias del Anexo B

B-2 MACFARLAND, R.A. Influence of changing time zone on air crews. *Aerospace Medicine*. 45, 1974: 648-658.

Si un trabajo citado en un anexo también se cita en el cuerpo del informe, debe figurar en las dos listas de referencias. En ocasiones puede ser conveniente llamar la atención sobre este aspecto.

3.5. Partes finales

3.5.1. Índice(s) especial(es)

Los índices especiales de una publicación consisten en respectivas listas detalladas de:

- Materias.
- Términos seleccionados.
- Autores.
- Personas e instituciones.
- Nombres geográficos y de lugares.
- Acontecimientos.
- Abreviaturas, siglas, símbolos, etc.
- Citas (referencias a fragmentos de otras obras, estatutos, etc.).
- Anunciantes (separados de los demás índices y preferiblemente en las últimas páginas de la publicación).
- Títulos de obras.
- Otros asuntos tratados en la publicación.

Cada elemento del índice debe contar con la indicación de su localización en la lista, que debe, a su vez, estar entera o principalmente ordenada por:

- a) orden alfabético de entradas (materias, términos, nombres personales, etc.);
- b) orden sistemático de entradas (materias, términos, nombres personales, etc.);
- c) orden cronológico, numérico, alfanumérico, etc. (acontecimientos históricos, nombres, patentes, normas, informes, notaciones de la CDU, etc.).

En cuando a la presentación, cada índice especial debe comenzar en una nueva página y debe imprimirse en páginas consecutivas, sin incluir ninguna otra materia.

El tipo de índice debe indicarse claramente en su título (por ejemplo, índice de materias, índice terminológico, índice de lugares, etc.).

Para la claridad de conjunto, cada entrada debe reducirse a un número limitado de subdivisiones.

La numeración del índice especial situado al final de la publicación, en cifras arábigas, debe continuar la paginación general.

Las cifras arábigas deben utilizarse para todas las referencias de página excepto las referencias de páginas de los anexos. Estos números de página deben ir precedidos por la letra del anexo.

Cuando hay más de un volumen, el número de página debe ir precedido por el número de volumen, que debe indicarse en cifras arábigas, y separado de él.

Los encabezamientos que aparecen en la parte superior de cada página, recto y verso, indicarán, respectivamente, el título de la obra y el tipo de índice.

4. Soporte electrónico

4.1. Depósito del trabajo mediante archivo electrónico, a través de página *web* (sede electrónica)

Cuando el o la estudiante quiera presentar el TFG, deberá de tramitar la solicitud a través de la página web que el centro tenga habilitada. Deberá introducir la información que se solicite y adjuntar el archivo o archivos en el formato y características que se exija. A modo de ejemplo, en la Universitat de València los datos a introducir en la «Seu Electrónica» (<entreu.uv.es>) y las características de los archivos son los siguientes:

- I. El o la estudiante indicará los siguientes datos (subrayados los campos de datos obligatorios):
 - a) Datos personales: NIF/CIF, Pasaporte, Nombre, Apellidos, Teléfono móvil, Teléfono, Correo electrónico.
 - b) Datos del trabajo: Titulación, Asignatura (34390-Trabajo fin de Grado de Enfermería), Título del trabajo, Tutor/a, Otro/a tutor/a, Cotutor/a, Otro/a cotutor/a, NIF del tutor/a externo, Nombre del tutor/a externo, Apellidos del tutor/a externo.
 - c) Observaciones: El estudiante tiene la posibilidad de reflejar aquellos aspectos a destacar en su solicitud que puedan resultar relevantes para el depósito y procedimiento de defensa del trabajo.
- II. Llegado el momento se le solicitará al estudiante que adjunte el archivo informático correspondiente al TFG. Este deberá ser un archivo:
 - a) En *formato PDF* (Formato de Documento Portátil)
 - b) Con tamaño máximo 100MB.
 - c) Que respete el siguiente esquema en cuanto a denominación (sin espacios en blanco):

TFG_C014_1200_Apellido1_Apellido2_Nombre_NPA_aaaamdd.pdf

TFG	Acrónimo Trabajo Final de Grado
C014	Código de la Facultat d'Infermeria i Podologia
1200	Código de la titulación de Enfermería
Apellido1	Primer apellido (Inicial en mayúscula, sin acentos)
Apellido2	Segundo apellido (Inicial en mayúscula, sin acentos)
Nombre	Nombre (Inicial en mayúscula, sin acentos)
NPA	Ejemplo: AB1234
aaaamdd	Fecha de entrega. Ejemplo para 15-06-2019: 20190615
pdf	Extensión del archivo (en minúsculas)

Un ejemplo:

TFG_C014_1200_Llorens_Martinez_Maria-Lluisa_AB1234_20190615.pdf

IMPORTANTE: Si se efectuaran modificaciones sustanciales en el TFG con posterioridad a su depósito y antes de finalizar el plazo máximo establecido para la entrega, deberá volverse a iniciar el trámite de depósito a través de la sede electrónica.

Apèndix J

Model de document justificatiu del dipòsit del TFG

 VNIVERSITAT ID VALÈNCIA	TREBALL FI DE GRAU TRABAJO FIN DE GRADO	UV-TRFIGR-107148
		Cod. Verificació / Cód. Verificación: 69D5FIBSAIQLFBJ0
		http://entreu.uv.es/

A	DADES PERSONALS / DATOS PERSONALES
NIF/NIE	
NOM / NOMBRE	
COGNOMS / APELLIDOS	
TELÈFON MÒBIL / TELÉFONO MÓVIL	
TELÈFON / TELÉFONO	
CORREU / CORREO _ @alumni.uv.es	

B	DADES TREBALL / DATOS TRABAJO
TITULACIÓ / TITULACIÓN 2013-2014 - Graduat/da en Química	
ASSIGNATURES MATRICULADES / ASIGNATURAS MATRICULADAS 34227 - Treball fi de grau en Química	
TÍTOL TREBALL / TÍTULO TRABAJO Denominación del trabajo fin de grado	
TUTOR	

C	DOCUMENTACIÓ ADJUNTA / DOCUMENTACIÓN ADJUNTA
TREBALL FI DE GRAU / TRABAJO FIN DE GRADO Trabajo.pdf	

D	LOPD
LES SEUES DADES TINDRAN UN TRACTAMENT ABSOLUTAMENT PRIVAT I CONFIDENCIAL I SUS DATOS TENDRÁN UN TRATAMIENTO ABSOLUTAMENTE PRIVADO Y CONFIDENCIAL	
LES DADES PERSONALS SUBMINISTRADES S'INCORPORARAN AL FITXER "REGISTRE D'ENTRADA I EIXIDA DE DOCUMENTS" I EN AQUELLS SISTEMES QUE SIGUIN PROCEDENTS EN FUNCIÓ DEL CONTINGUT DE LA SEUA PETICIÓ, TOTS ELLS TITULARITAT DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA PER A LA GESTIÓ I TRAMITACIÓ DE LA SEUA SOL·LICITUD. ELS DRETS D'ACCÉS, RECTIFICACIÓ, CANCEL·LACIÓ I OPOSICIÓ AL TRACTAMENT, ELS PODRÀ EXERCIR DAVANT ENTREU - SERVEI D'INFORMÀTICA (C/ AMADEU DE SAVOIA, 4. 46010 VALÈNCIA) MITJANÇANT SOL·LICITUD PER ESCRIT ADJUNTANT DOCUMENT IDENTIFICATIU. / LOS DATOS PERSONALES SUMINISTRADOS SE INCORPORARÁN AL FICHERO "REGISTRO DE ENTRADA Y SALIDA DE DOCUMENTOS" Y EN AQUELLOS SISTEMAS QUE PROCEDAN EN FUNCIÓN DEL CONTENIDO DE SU PETICIÓN, TODOS ELLOS TITULARIDAD DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA PARA LA GESTIÓN Y TRAMITACIÓN DE SU SOLICITUD. LOS DERECHOS DE ACCESO, RECTIFICACIÓN, CANCELACIÓN Y OPOSICIÓN AL TRATAMIENTO, PODRÁ EJERCITARLOS ANTE ENTREU - SERVEI D'INFORMÀTICA (C/ AMADEU DE SAVOIA, 4. 46010 VALÈNCIA) MEDIANTE SOLICITUD POR ESCRITO ADJUNTANDO DOCUMENTO IDENTIFICATIVO	

E	NOTIFICACIÓ / NOTIFICACIÓN
L'usuari accepta rebre les notificacions telemàticament en el següent correu El usuario acepta recibir las notificaciones telemáticamente en el siguiente correo	
VAZES@alumni.uv.es	

València, a 20 de maig de 2014 / València, a 20 de mayo de 2014

Una vegada finalitzada la sol·licitud, el gestor del centre verificarà que la memòria del TFG adjuntada és vàlida i, en aquest cas, es procedirà a resoldre la sol·licitud per part de la CAT/CCA (assignació de tribunal i data de lectura). Com a resultat final del procés, l'estudiant/a rebrà resolució Favorable/Desfavorable per a la lectura del Treball. El document amb la memòria serà arxivat electrònicament i de forma automàtica en una carpeta de la subcomunitat específica de l'Aula Virtual.

Apèndix K

**Document per a la qualificació del TFG.
PUNTUACIONS DETALLADES atorgades
pel TUTOR o la TUTORA**

GRAU D'INFERMERIA

QUALIFICACIÓ DEL TREBALL FI DE GRAU
PEL TUTOR O LA TUTORA

Tutor/a	
Estudiant/a	
Títol del treball	
Data de puntuació	

NOTA: Si no procedira la valoració d'algun dels apartats pel tipus de treball realitzat, s'hi assignarà la mitjana de la resta de puntuacions.

(A) ASPECTES DE FORMA/ESTRUCTURA

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
1	Coberta	La coberta incorpora les dades sol·licitades: títol, nom i cognoms complets de l'estudiant/a, que es tracta d'un Treball Fi de Grau, el logotip de la U.V., el nom de la institució on es presenta el TFG, el curs acadèmic, el lloc (la ciutat) i la data (o l'any) de la defensa.		0,02094	
2	Portada	Ídem que la coberta, però amb el nom i cognoms dels membres del tribunal: president/a, secretari/ària, vocal.		0,02094	
3	Títol	El títol guarda relació amb el contingut del document i defineix la idea principal sobre el tema que es desenvolupa.		0,02094	
4	Declaració jurada d'originalitat del treball	Manifestació d'originalitat del treball i que no ha estat presentat prèviament amb altres finalitats.		0,00533	
5	Drets d'autoria	Presentació del treball sota llicència <i>Creative Commons 3.0</i> amb reconeixement d'autoria (BY), ús no comercial (NC) i sense obra derivada (ND).		0,00533	
6	Índex general i de contingut	Consten els títols de les principals divisions i subdivisions de l'informe i dels annexos. Numeració de les divisions i subdivisions i endinsaments dels nivells de les subdivisions. Numeració de la pàgina.		0,02094	
7	Índex d'il·lustracions	Consten els títols de les il·lustracions i la numeració de la pàgina corresponent.		0,01047	
8	Índex de quadres/taules	Consten els títols dels quadres o taules i la numeració de la pàgina corresponent.		0,01047	

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

(A) ASPECTES DE FORMA/ESTRUCTURA (continuació)

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
9	Il·lustracions/figures	Coherència entre el títol i el contingut de la il·lustració/figura. Idoneïtat del tipus d'il·lustració/figura seleccionada amb les dades a representar (resulten d'utilitat, són fàcils d'entendre i ajuden en l'aclariment del contingut). Tota il·lustració/figura ha de tindre una referència en el text amb la qual es fa esment a la mateixa. Col·locació de la il·lustració/figura en la mateixa pàgina on s'esmenta o en la següent. Numeració en nombres aràbics, en ordre consecutiu i al llarg de tot el text. El que s'especifica al peu de la il·lustració/figura és aclaridor i resulta d'utilitat. Identificació, si escau, de la font d'on procedeixen les dades o el contingut de la il·lustració/figura.		0,00209	
10	Quadres/taules	Coherència entre el títol i el contingut del quadre/taula. Idoneïtat del quadre/taula amb les dades a representar. Tot quadre/taula ha de tindre una referència en el text amb la qual es fa esment al mateix. Col·locació del quadre/taula en la mateixa pàgina on s'esmenta o en la següent. Numeració en nombres aràbics, en ordre consecutiu i al llarg de tot el text. Capçaleres de columna: cada columna del quadre/taula ha de dur el seu títol (abreviatures explicades al peu de quadre/taula). Repetició del títol del quadre/taula i de les capçaleres de columna si el quadre/taula ocupa més d'una pàgina. El que s'especifica al peu del quadre/taula és aclaridor i resulta d'utilitat. Identificació, si escau, de la font d'on procedeixen les dades o el contingut del quadre/taula.		0,00209	
11	Ortografia i redacció	Sense errors d'ortografia (màxim 1 cada 10 pàgines). Redactat en tercera persona. Plasmació de les idees de forma clara, lògica i seqüenciada en tots els paràgrafs. S'aconsegueix una lectura àgil i fluïda que manté l'interès.		0,00314	
12	Referenciació de la bibliografia en el text	Inclusió apropiada de la citació de les referències bibliogràfiques en el text (les cites es troben perfectament relacionades amb la corresponent llista de referències bibliogràfiques).		0,00209	
13	Referències bibliogràfiques (bibliografia)	Elaboració de la llista de referències bibliogràfiques conforme a un format unificat (Vacouver, APA, etc.) i de manera coherent.		0,00314	
14	Annexos	Identificació dels annexos mitjançant lletres majúscules de l'alfabet (A, B, C, D, etc.). Començament de cada annex en una nova pàgina. Coherència entre el títol de l'annex i el seu contingut. Tot annex ha de tindre una referència en el text amb la qual es fa esment al mateix.		0,00209	
$\sum_{i=1}^{14}$				= 0,13	≤ 1,3

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

(B) ASPECTES DE CONTINGUT

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
15	Introducció (Marc teòric/ Estat de l'art/ Estat de la qüestió)	En la introducció s'estableix l'objectiu del treball, la situació problemàtica o interrogant d'estudi, el camp d'aplicació i els objectius i mètodes del treball. Es justifica i es planteja clarament la idea que es vol defensar, així com la relació amb altres treballs o investigacions prèvies. S'exposa el sistema coordinat i coherent de conceptes, proposicions i postulats amb el que es construeix l'entramat teòric del coneixement científic sobre el tema d'estudi. Es proporciona una revisió del marc contextual del treball o investigació desenvolupar, els antecedents i l'actualització dels coneixements del tema del treball, les contribucions més rellevants arran de la literatura consultada sobre el tema motiu d'estudi. S'assenyala com encaixa el treball desenvolupat amb els estudis previs realitzats. Altrament, es defineix de manera congruent el posicionament teòric i epistemològic en què es basa l'autor/a del treball. Els subapartats o subdivisions del marc teòric es troben clarament identificats i guarden una lògica en la seua estructura expositiva.		0,08936	
16	Cerca bibliogràfica	Es detallen les fonts d'informació bibliogràfica (com ara, les bases de dades de ciències de la salut d'àmbit internacional, iberoamericà, espanyol) i l'estratègia de cerca (amb els terminis emprats i la combinació d'operadors booleans). S'indiquen les acotacions, restriccions o filtres establerts abans d'efectuar la cerca. S'especifica el nombre de referències obtingudes arran de la cerca i el nombre de referències finalment útils (tot indicant els criteris de selecció de les referències útils entre les obtingudes). S'esmenta el programari emprat per al tractament/manteniment de les referències bibliogràfiques.		0,02553	
17	Metodologia. Desenvolupament del treball	Hi ha una descripció detallada del treball o investigació desenvolupada, del tipus d'estudi i el seu enfocament, de la població o mostra estudiada i les seues característiques rellevants, del lloc i el temps en què es desenvolupa el treball, de l'accés a les dades i els permisos sol·licitats, de les garanties de confidencialitat (si escau), de les variables o components de l'estudi, dels instruments emprats per a la recollida de dades i del procediment seguit per a la recollecció i l'enregistrament de les mateixes, de l'obtenció i presentació de resultats, de les estratègies per a l'anàlisi dels resultats. S'exposa una ordenació cronològica (aplicació d'un model operatiu) dels processos desenvolupats en el treball. S'empen cites i fonaments teòrics per l'anàlisi dels resultats.		0,05106	
18	Resultats	Es presenten/descriuen els resultats o troballes de la investigació, tot evitant incorporar conclusions, suggerències, implicacions de la investigació, anàlisi dels resultats o elements de discussió. Presentació lògica i coherent dels resultats, incorporant, si escau, subapartats clarament identificats. La redacció de la descripció dels resultats és acurada, clara, precisa. S'evita la tautologia. S'evita la descripció innecessària de les dades que es representen en les il·lustracions/figures i/o en els quadres/taules.		0,05106	

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

(B) ASPECTES DE CONTINGUT (continuació)

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
19	Discussió	S'especifica si amb el treball efectuat s'han complert els objectius plantejats; o bé, si amb el treball efectuat s'ha arribat a comprovar o refutar la/les hipòtesi/s plantejada/des. S'interpreten els resultats: s'exposen els motius que poden explicar els resultats obtinguts i no altres. S'especula i teoritzta amb imaginació i lògica. Es relacionen els resultats amb estudis existents (tot indicant les cites) i es raonen motius per a les coincidències o discrepàncies. Es dona explicació sobre els resultats inesperats. S'evita plantejar conjectures no relacionades amb informació empírica o teòrica. S'eviten formulacions teòriques sense suport bibliogràfic o científic, no fonamentades, així com formulacions sobre assumptes aliens al tema d'estudi. S'evita la repetició de parts de la introducció i la repetició de resultats. S'indiquen les limitacions de l'estudi i els possibles biaixos comesos.		0,05744	
20	Conclusions	Es presenten les conclusions dels principals resultats i de l'anàlisi. Se sintetitzen (que no resumeixen) els elements principals desenvolupats en el treball. Es destaca la informació nova aportada pel treball realitzat. S'especifiquen els abastos del treball o investigació. S'indiquen conseqüències respecte les implicacions del treball efectuat: com els resultats obtinguts poden millorar la pràctica i incrementar el coneixement en el camp d'estudi. Es recalca l'aprofitament i projecció del treball i les recomanacions per a futures investigacions. Es plantegen possibles nous estudis a partir d'allò que no ha estat possible abordar en el treball presentat. S'indica què aporta el treball o investigació a la comunitat científica i a la societat. S'avaluen les limitacions del treball i les possibles solucions per expandir els abastos del treball presentat.		0,02553	
$\sum_{i=15}^{21}$				= 0,30	$\leq 3,0$

(C) SEGUIMENT DEL DESENVOLUPAMENT DEL TREBALL

i	ASPECTES	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
21	1ª reunió. Cita inicial (Primers 15 dies lectius després d'assignar-se la tutela)	Extensió amb què l'alumne/a presenta emplenat el document amb la proposta inicial de TFG i grau de raonament amb què justifica la proposta d'estudi, els objectius i la viabilitat, document que ha d'entregar-se al tutor o la tutora en la primera cita.		0,01619	
22	2ª reunió. Concreció del tema d'estudi (abans dels primers 40 dies lectius després d'assignar-se la tutela)	L'alumne/a presenta amb claredat i per escrit la descripció de l'objecte d'estudi i acota l'àmbit del treball. L'alumne/a ha efectuat la cerca bibliogràfica. L'alumne/a presenta una proposta metodològica viable, ha definit la població d'estudi (i si escau, la mostra), presenta una proposta d'instrument de recollida de dades, perfila una proposta de calendari per al desenvolupament del treball. L'alumne/a presenta una proposta de títol per al treball.		0,02428	

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

(C) SEGUIMENT DEL DESENVOLUPAMENT DEL TREBALL (continuació)

i	ASPECTES	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
23	Reunions successives	L'alumne/a es mostra proactiu en el desenvolupament del treball. Ha construït la plantilla del document del TFG amb les corresponents seccions, amb el paginat, amb l'automatització de l'índex de continguts, els annexos, etc. Ha construït la base de dades bibliogràfica amb programari gestor de bibliografia. Ha donat forma a l'instrument de recollida de dades i té clar com pretén tabular les dades. Ha detallat la manera en què presentarà els resultats. Ha especificat com procedirà a l'anàlisi dels resultats. L'alumne/a reajusta el calendari de treball per adequar-lo a la realitat del moment.		0,03239	
24	Seguiment de les instruccions del tutor o tutora	L'alumne/a pren notes detallades i atén els aclariments del tutor/a. Consulta els manuals, articles, apunts i documentació complementària proporcionats per la Comissió de TFG i pel tutor/a, de manera que li permeten resoldre amb solvència les indicacions del tutor/a, i eviten que la necessitat que el tutor/a repetisca les explicacions ja proporcionades en sessions anteriors.		0,03239	
25	Regularitat en la cadència en què es desenvolupa el treball	L'alumne/a mostra regularitat en el ritme de desenvolupament del treball, des de l'inici, tot evitant l'acumulació de reunions i de treball en les darreres setmanes abans de l'entrega de l'informe.		0,02428	
26	Entrega del document final al tutor/a	L'alumne/a fa entrega del document final al tutor/a (en format PDF), abans de procedir a l'entrega de l'informe a través de la Seu Electrònica-UV (<entreu.uv.es>), i amb un temps prudencial perquè el tutor/a pugui donar el vist-i-plau.		0,01619	
27	Preparació de la defensa del treball	L'alumne/a mostra iniciativa en la preparació de les diapositives o el pòster per a la defensa del treball i atén les indicacions que li proporciona el tutor/a. Realització d'almenys un parell d'assajos per a la preparació de la defensa.		0,02428	
$\sum_{i=22}^{28}$				= 0,17	$\leq 1,7$

PUNTUACIÓ FINAL DEL TUTOR O TUTORA (MODEL DETALLAT)

$$\bar{x}_i = \sum_{i=1}^{28} p_i \times w_i = \boxed{}$$

% de similituds detectades amb URKUND: %

Signatura: _____

Nom tutor/a: _____

Data: _____

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

INFORME SOBRE EL TREBALL FI DE GRAU per part del Tutor o la Tutora

(Fer constar totes aquelles valoracions justificatives de la qualificació que es considere oportunes i, sobre tot, aquelles que resulten d'utilitat per orientat els membres del tribunal o del comitè avaluador a l'hora d'afrontar l'exposició o la defensa del pòster.)

% DE SIMILITUDS DETECTADES AMB URKUND \geq 20%

Si el % de «similituds» detectades amb «URKUND» és superior al 20%, justificar l'existència o no de «plagi».

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

VNIVERSITAT
E VALÈNCIA Facultat d'Infermeria i Podologia

INFORME SOBRE EL TREBALL FI DE GRAU per part del Tutor o la Tutora (cont.)

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

VNIVERSITAT
D VALÈNCIA Facultat d'Infermeria i Podologia

INFORME SOBRE EL TREBALL FI DE GRAU per part del Tutor o la Tutora (cont.)

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

Apèndix L

**Document de qualificació del TFG.
PUNTUACIONS DETALLADES atorgades pels
MEMBRES DEL TRIBUNAL AVALUADOR**

GRAU D'INFERMERIA

QUALIFICACIÓ DEL TREBALL FI DE GRAU
PER CADA MEMBRE DEL TRIBUNAL AVALUADOR

Membre del tribunal	
Títol del treball	
Estudiant/a	
Tutor/a del TFG	
Data de la defensa	

A) PRESENTACIÓ/EXPOSICIÓ DEL TFG

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
1	Ubicació respecte la pantalla i el tribunal	El lloc on se situa l'estudiant/a permet manejar l'exposició de manera còmoda i sense entorpiments en l'exposició (fer ombra o tapar la visibilitat del contingut que s'exposa, passejar-se per davant de la pantalla, llunyania de la pantalla que origina apropar-se i allunyar-se d'aquesta mentre s'exposa).		0,02034	
2	Portada de la presentació	La portada de la presentació conté la informació mínima recomanable (títol, autor/a, curs, tutor/a, data de la defensa, centre/facultat, universitat).		0,01017	
3	Índex de la presentació	Es presenta un breu índex de la composició de la presentació.		0,00507	
4	Claredat en la parla i en la pronunciació	El volum de la parla és suficientment alt perquè tota l'audiència escolte bé la dissertació durant tota la presentació. La pronunciació és clara i s'entén perfectament. S'evita el ritme i entonació «sinusoide» en la construcció de les frases.		0,01017	
5	Monotonia	La comunicació reflexa coneixement de la varietat lèxica i riquesa del llenguatge. S'evita usar els mateixos termes pareguts de manera reiterada. S'evite usar termes vagues i imprecisos per expressar les idees, que minven qualitat a la informació (espècie, cosa, algú/na, posar, del que és...). S'evita l'ús de verbs que serveixen per a qualsevol propòsit (fer, dir, tindre, posar, haver, ser, estar, etc.).		0,01017	
6	Organització de l'exposició i del desenvolupament del discurs	La informació es presenta de forma lògica i coherent. S'evita el voler comunicar-ho tot, fins l'últim detall inclòs en l'informe del TFG. Es destaquen els aspectes més rellevants dels diversos apartats del treball. L'exposició resulta atractiva. S'aconsegueix atrapar l'audiència i mantindre viu l'interès al llarg de l'exposició.		0,02034	

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

A) PRESENTACIÓ/EXPOSICIÓ DEL TFG (continuació)

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
7	Composició de la presentació	En l'exposició inclou elements visuals atractius, però manté l'interès del contingut per damunt de tot. S'empren imatges, taules, gràfiques amb seny, per a major claredat i il·lustració de l'exposició.		0,02034	
8	Ús de figures/gràfiques, imatges	Les figures/gràfiques són autoexplicatives i resulten aclaridores en allò que es vol comunicar (títol, eixos, població, lloc, temps, freqüències, percentatges, taxes, unitats en que s'expressen les dades, composició cromàtica). Les imatges, mapes, esquemes, etc. s'acompanyen d'un text d'aclariment d'allò que contenen, quan no resulte suficientment explícit allò que mostren.		0,02034	
9	Ús de quadres/taules	Els quadres/taules reflecteixen els trets més rellevants a destacar del contingut del treball, són autoexplicatives i contenen tota la informació indispensable per a la correcta interpretació de les dades (títol, població, lloc, temps, freqüències, percentatges, taxes, unitats en que s'expressen les dades). S'evita l'atomització injustificada de quadres/taules i es procura emprar quadres/taules que sintetitzen al·l'informació.		0,02034	
10	Postura del cos	L'alumne/a manté una postura adequada (evita creuar cames quan roman dempeus, seure's a la taula o al respall de la cadira) i es projecta segur/a de sí mateix.		0,01017	
11	Contacte visual	L'alumne/a estableix sovint contacte visual amb l'audiència i, en especial, amb els membres del tribunal, al llarg de la presentació. Evita mostrar-se esquiu/va, i recórrer a la lectura abusiva dels papers o de la pantalla.		0,01017	
12	Ús dels medis tècnics emprats en l'exposició	L'alumne/a demostra un domini de l'ús dels medis tècnics que ajuden l'exposició. Empra el passador de les diapositives amb fluïdesa. Assenyal·la els elements a destacar en la pantalla tot mantenint en calma el punter. S'evita l'ús en excés i injustificat de transicions entre diapositives o de transicions entre els elements d'una mateixa diapositiva, que acaben per entorpir la fluïdesa en la presentació. En cas de problemes en la projecció o la computadora, de lleugera dificultat, els soluciona de manera autònoma, ràpida i eficient.		0,01017	
13	Domini del tema	L'alumne/a demostra un coneixement complet del tema. Se l'ha preparat de manera satisfactòria per a l'exposició. Exposa sense lapsus ni entretalls.		0,04071	
14	Ajustament al temps d'exposició	El temps assignat a l'exposició es compleix de manera rigorosa (ni s'excedeix ni li sobra temps).		0,02034	
15	Valoració global del treball exposat	Enfocament, novetat de la temàtica, aplicabilitat per al desenvolupament de la professió.		0,1017	
16	Respostes a les preguntes plantejades	L'alumne/a contesta amb precisió totes les preguntes plantejades sobre el tema per part dels membres del tribunal. Es directe i concís. Evita rodejos i reiteracions en les respostes.		0,06099	
$\sum_{i=1}^{16}$				= 0,30	≤ 3,0

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

B) ASPECTES DE FORMA/ESTRUCTURA

i	ASPECTE	CRITERIS A TINDRE EN COMPTE	PUNTS $0 \leq p_i \leq 10$	w_i	$p_i \times w_i$
17	Resum i paraules clau	El resum conté una idea general del treball, expressa les idees principals del mateix, no excedeix les 500 paraules i està en un sol full.		0,06500	
18	Estructura del cos de l'informe	El cos de l'informe compleix amb l'estructura adient segons el tipus de treball presentat. Per exemple: introducció, marc teòric/ estat de l'art, objectius/hipòtesis, metodologia, resultats, discussió, conclusions.		0,03500	
$\sum_{i=17}^{18}$				= 0,10	≤ 1,0

PUNTUACIÓ FINAL DEL TRIBUNAL AVALUADOR

$$\bar{x}_i = \sum_{i=1}^{18} p_i \times w_i = \boxed{}$$

Signatura: _____

Membre del tribunal: _____

Data: _____

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

INFORME SOBRE EL TREBALL FI DE GRAU per part del Tribunal

Emplenar en cas de SUSPENS, tot indicant els motius que argumenten de la qualificació i les suggerències de millora.

ENTREGAR DOCUMENTO PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

Apèndix M

Document de qualificació del TFG. PUNTUACIÓ GLOBAL atorgada pels MEMBRES DEL TRIBUNAL AVALUADOR

GRAU D'INFERMERIA

QUALIFICACIÓ DEL TREBALL FI DE GRAU
PUNTUACIONS MITJANES DELS MEMBRES
DEL TRIBUNAL AVALUADOR

El TREBALL FI DE GRAU que duu per títol

presentat per l'estudiant/a

amb DNI/passaport

matriculat/da en el grup

de la titulació de Grau d'Infermeria, el curs

i

tutel·lat/da per

professor/a

del Departament de/d'

de

la Universitat de València, ha estat defensat davant del següent tribunal i ha

assolit la puntuació indicada:

PUNTUACIÓ FINAL MEMBRES DEL TRIBUNAL		PUNTUACIÓ FINAL (s/3)
NOM i COGNOMS		
PRESIDENT/A (\bar{x}_1)		
SECRETARI/A (\bar{x}_2)		
VOCAL (\bar{x}_3)		

Aquest tribunal, constituït a les

hores del dia

de

de

emet la qualificació de:

MITJANA DE MITJANES ($\bar{X}_{\bar{x}_i}$) DELS MEMBRES DEL TRIBUNAL	PUNTUACIÓ FINAL (s/3)

En València, a ____ de _____ de _____

PRESIDENT/A

SECRETARI/A

VOCAL

ENTREGAR DOCUMENT PDF O ESCANEJAT EN «Aula Virtual»

ENTREGAR TAMBÉ UNA CÒPIA A L'ALUMNE/A

MÒDUL 4
PROPI DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
(21 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Propi de la Universitat de València					
Matèria	Matèries pròpies de la Universitat de València					
Codi assignatura	34391					
Nom assignatura	ORGANITZACIÓ DE L'ESTUDI. EINES I TÈCNIQUES D'INFORMACIÓ I DOCUMENTACIÓ					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Primer					
Semestre	Primer					
Departament	Història de la Ciència i Documentació					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials Grups	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutories	Total
	3	1,6	1,2	0	0,2	6
	1	2	2	0	2	
Coordinació	Prof: Bas Martín, Nicolás Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Nicolas.Bas@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Bas Martín, Nicolás (Gr A i B) Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Nicolas.Bas@uv.es					
	Prof. 2: Novella Gaya, Enric Josep (Gr A, B, C, D) Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Enric.Novella@uv.es					
	Prof. 3: Monrós Lliso, Eduardo Critóbal (Gr. Ontinyent) Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Eduardo.Monros@uv.es					
	Prof. 4: Vidal Infer, Antonio Martín Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Antonio.Vidal-Infer@uv.es					
	Prof. 5: Juan Soriano, Emili Despatx: Departament d'Història de la Ciència i Documentació. Facultat de Medicina. Correu-e: Emili.Juan@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Organització de l'estudi. Eines i tècniques d'informació i documentació» s'integra com assignatura obligatòria de caràcter quadrimestral que s'imparteix en el primer curs del Grau d'Infermeria.

El coneixement d'aquesta assignatura és bàsic per a la comprensió de l'organització de l'estudi i dels mètodes i tècniques documentals del treball científic.

Els continguts del programa aniran dirigits a l'adquisició de coneixements essencials per a millorar els mètodes d'estudi, l'estructuració del treball científic i el maneig de la informació científica, tant pel que fa a la seua recuperació i anàlisi, com a la seua producció i organització.

L'assignatura té un caràcter teòric-pràctic per a orientar al futur professional d'Infermeria, tant en l'organització de l'estudi i el treball personal, com en el maneig de la informació científica, assistencial i sanitària, i l'ús dels Sistemes d'Informació.

3. Coneixements previs

Relació amb altres assignatures de la mateixa titulació:

No s'han especificat restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.

Altres tipus de requisits:

Donat el seu caràcter de formació obligatòria, només es precisen els requisits necessaris per a accedir inicialment als estudis de Grau.

Es recomana:

- Comprensió lectora de la llengua anglesa.
- Coneixements bàsics d'informàtica, a nivell d'usuari.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Per al treball científic és fonamental l'organització de l'estudi i saber accedir a les fonts d'informació, tant primàries com secundàries, per a poder conèixer i recuperar la informació científica; igualment important és el coneixement de la terminologia científica i la formació en els aspectes formals i d'estil en l'elaboració final del treball.

Els resultats d'aprenentatge de l'assignatura són:

1. Introduir a l'alumne en els conceptes bàsics tant sobre l'organització de l'estudi com sobre els mètodes i tècniques documentals amb la finalitat de que li siguen d'utilitat, d'una banda davant l'estudi i

l'organització de la informació científica personal, per a orientar-los sobre el maneig i coneixement de les Biblioteques i Hemeroteques, i d'altra banda davant la investigació, amb la finalitat de que coneguen les pautes elementals d'obtenció d'informació bibliogràfica, anàlisi i recollida d'aquesta informació, criteris de selecció de la mateixa i les nocions fonamentals per a l'elaboració i redacció dels treballs científics.

2. Ensenyar-li a posseir habilitats d'aprenentatge que permeten continuar estudiant d'una manera que haurà d'ésser en gran mesura autodirigit o autònom en l'àmbit de la seua formació sanitària.
3. Formar-los perquè siguen capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, sent incompleta o limitada, incloga reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis en l'àmbit d'Infermeria.
4. Posseir-los d'habilitats d'aprenentatge que permeten continuar estudiant d'una manera que haurà d'ésser en gran mesura autodirigit o autònom en l'àmbit d'Infermeria
5. Fomentar els processos que duguen a l'estudi i coneixement del mètode científic en les matèries d'Infermeria.
6. Desenvolupar el coneixement per a l'accés a les fonts d'informació científiques que els proporcionen els mitjans per a la investigació en el marc de la matèria de la Infermeria.
7. Analitzar els processos de comunicació de la informació científica per al seu ús didàctic en la Infermeria.
8. Formar en el disseny i desenvolupament de projectes d'investigació sobre assumptes propis de la Infermeria
9. Conèixer els elements i tècniques en la recerca de la informació científica en l'àmbit de la Infermeria.
10. Utilitzar adequadament les fonts d'informació per a la recuperació selectiva de la informació científica en l'àmbit de la Infermeria
11. Conèixer les eines que els permeten la investigació en la realització dels treballs científics, els seus elements i estructura, en el marc de les matèries d'Infermeria
12. Analitzar la informació científica, per a ser capaç de valorar i interpretar els seus continguts en el camp de la investigació en les matèries de la Infermeria.
13. Conèixer la producció i el consum de la informació científica en l'àmbit de la Infermeria.
14. Utilitzar les fonts d'informació sobre recursos en salut i estat de salut de la població.

Es pretén l'aprenentatge de tots els usos d'informació tant científica com assistencial i sanitària continguda en qualsevol suport (llibres, articles de revistes, històries clíniques, etc.), per a l'organització de l'estudi i per al desenvolupament de la seua professió en totes els seus vessants, tals com l'ensenyament professional, la investigació, la pràctica clínica i preventiva, la planificació, la gestió i l'administració.

Resultats específics:

Aquesta assignatura pretén:

- Formar als estudiants perquè arriben a les competències específiques del títol quant a investigar, analitzar, avaluar i utilitzar el coneixement actual de les millors pràctiques Infermeria per a revisar i actualitzar els propis coneixements sobre els marcs de treball.
- Saber localitzar experiències innovadores en revistes científiques impreses o en Internet i induir d'elles aspectes útils per a la pràctica professional del Grau d'Infermeria.
- Facilitar els processos de comunicació de la informació científica per a l'exercici del Grau d'Infermeria.
- Ensenyar als estudiants per a utilitzar amb eficàcia i precisió els serveis i recursos educatius que ofereix la Universitat de València.
- Ajudar a cercar i identificar en el pla d'estudis i altra documentació acadèmica, els continguts i objectius del Grau en Infermeria

- Facilitar la identificació dels aspectes bàsics per a l'elaboració i presentació de treballs acadèmics en el nivell de grau.
- Reconèixer les característiques dels perfils professionals i ocupabilitat dels graduats/as en Infermeria.
- Permetre iniciar el treball i aprenentatge autònom i en grup en l'entorn de l'activitat científica pròpia del Grau d'Infermeria.
- Fomentar els processos que duguen a l'estudi i coneixement del mètode científic en les matèries del Grau d'Infermeria.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

Després d'una lliçó introductòria general, el programa de classes teòriques està constituït per cinc unitats didàctiques:

I. Terminologia Mèdica en Infermeria

1. Origen de la terminologia mèdica.
2. Estructura i construcció dels termes.
3. Fenòmens semàntics associats a la terminologia mèdica.
4. Les nomenclatures normalitzades:
 - Diccionaris mèdics.
 - Nomenclatures de les bases científiques de Ciències de la Salut.
 - Nomenclatures i classificacions sobre malalties i procediments mèdics.
 - Els tesaurus mèdics.

II La Universitat i l'Organització de l'Estudi

Situa als alumnes en el nou marc educatiu europeu, amb especial incidència en les noves eines i metodologies actives d'ensenyament.

- Pla de Bolonya
- Objectius del EEES
- Nou model educatiu
- Noves metodologies
- El problema de la lectura
- Introducció al contingut, accés i maneig de la Biblioteca de la Universitat de València.

III El procés de comunicació científica

Mostra el procés d'edició de textos científics, l'accés obert a la informació, així com les tendències d'investigació dins del camp de la Infermeria.

- El procés de comunicació científica
- L'accés obert a la Informació (*Open Access*)
- *Peer review* i factor d'impacte
- Investigar en Infermeria

IV. Necessitats i Usos de la Informació Científica en Infermeria

Introdueix els alumnes en les necessitats d'informació científica que com professionals d'Infermeria van a haver de desenvolupar adequadament el seu treball, tant en aspecte assistencial com docent i d'investigació.

- La informació científica.
- Problemes informatius de la ciència actual. La Bibliometria.
- Necessitats i usos de la informació científica en Infermeria.
- La Documentació. Concepte. Funcions. Metodologia. Objectius.
- El concepte document científic. Tipus de documents. Les publicacions en Biomedicina.
- Les Biblioteques de Ciències de la Salut.

V. Eines i Tècniques Documentals del Treball Científic

En el contingut s'introdueixen les normes d'elaboració i publicació d'un treball científic.

- Redacció del treball científic:
 - Anàlisi i síntesi de la informació científica.
 - Elaboració de resums de treballs científics.
 - Elaboració de referències bibliogràfiques. Normes internacionals per a la seua elaboració.
- Elements i estructura del treball científic.

VI. Sistemes de Recuperació Selectiva de la Informació. Bases de Dades Bibliogràfiques d'interès per a Infermeria

En el contingut es plantegen els elements bàsics de les eines i tècniques de recuperació selectiva de la informació. També les estratègies de recerca bibliogràfica i la consulta a Sistemes d'Informació d'interès per a la Ciències de la Salut i l'ús d'Internet com a mitjà de recuperació de la informació bibliogràfica d'interès per a Infermeria.

- Concepte de «Recuperació Selectiva de la Informació Científica». El Sistema de Recuperació de la Informació Científica (SRI). Elements i estructures del SRI.
- Fuentes d'informació secundària. Els repositoris i les bases de dades bibliogràfiques d'interès per a les Ciències de la Salut.
- La recerca bibliogràfica.
- Bases de dades bibliogràfiques d'interès per a Infermeria.

VII. La Documentació Clínica i Sanitària

Arreplega els conceptes bàsics dels documents assistencials i sanitaris, així com el tractament de la informació assistencial i sanitària per a anàlisi i recuperació.

- Concepte de Documentació Clínica.
- Els Documents Clínics:
 - La història clínica com document científic. Evolució històrica; funcions i usos.
 - Estructura de la història clínica. Concepte d'episodi assistencial.
 - La història clínica informatitzada.
- Recuperació selectiva de la informació clínica per al treball científic.

B) PROGRAMA PRÀCTIC

El programa de classes pràctiques està constituït per dos blocs d'exercicis pràctics. Un relacionat amb l'organització de l'estudi, la recuperació i anàlisi de la informació científica i les normes per a l'elaboració d'un treball científic. I altre relacionat amb qüestions relatives a la terminologia mèdica.

BLOC I: Anàlisi de termes mèdics

L'objectiu de la pràctica és oferir un primer contacte amb algunes qüestions relatives a la terminologia mèdica que són d'importància central per al seu maneig rigorós.

El material que s'utilitza per cada alumne és:

- a) El quadern de la pràctica, sobre el qual ha d'anotar els resultats obtinguts.
- b) Un text utilitzat pels professionals d'Infermeria.
- c) Un exemplar del llibre de JM López Piñero i Mª Luz Terrada (1990) *Introducció a la terminologia mèdica*. (Barcelona, Salvat), amb la finalitat de que puguem consultar el repertori d'arrels, prefixos i sufixos utilitzats en terminologia mèdica, que s'inclou en aquest llibre.

BLOC II

L'objectiu de les pràctiques consisteix a practicar aspectes de l'organització de l'estudi i familiaritzar-se amb les eines i tècniques documentals bàsiques per al treball científic. Per a això es realitzen els exercicis següents:

- Exercicis sobre l'elaboració de referències bibliogràfiques i fitxes de treball, segons les normes internacionals.
- Realització de resums i paraules clau.
- Exercicis sobre l'anàlisi de la informació clínica. Maneig de la història clínica com document científic producte de l'assistència clínica.
- Realització de recerques bibliogràfiques en bases de dades bibliogràfics d'interès per a Infermeria.

Elaboració d'un treball final, sobre un tema d'Infermeria.

El material que s'utilitza és el següent:

- a) Quadern de pràctiques, on estan arreplegades les diferents pràctiques. tant les d'aula genèrica com de l'aula d'informàtica.
- b) Treball final.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	30
Classes pràctiques en aula	P	16
Classes en aula d'informàtica	I	12
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		7
Elaboració de treballs individuals		10
Estudio i treball autònom		7
Lectures de material complementari		7
Preparació d'activitats d'avaluació		15
Preparació de classes de teoria		15
Preparació de classes pràctiques i de problemes		15
Resolució de casos pràctics		7
Resolució de qüestionaris on-line		7
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times (1 - $\frac{40}{100}$))		90 h

8. Metodologia docent

Activitats formatives	Metodologia	
Activitats presencials	Classes teòrico-pràctiques	Classes presencials teòric-pràctiques en les quals es treballaran els continguts de les assignatures, es debateran i realitzaran activitats utilitzant diferents recursos docents: classes magistrals, seminaris, classes pràctiques en aula d'informàtica, tallers, exposicions, aprenentatge basat en problemes, aprenentatge cooperatiu, anàlisi de bones pràctiques, etc.
	Treball en grup	La realització de treballs de grup té com finalitat promoure l'aprenentatge cooperatiu i reforçar l'individual. La defensa d'aquests treballs podrà ser individual o col·lectiva, i es podrà fer davant el grup complet en l'aula o en tutories i seminaris amb audiències reduïdes.
	Tutories	Les tutories individuals i col·lectives haurien de servir com mig per a coordinar als/as estudiants en les tasques individuals i de grup, així com per a avaluar tant els progressos individuals com les activitats i la metodologia docent.
Activitats no presencials	Estudi i treball autònom	Estudi, realització de tasques i treballs individuals i altres de naturalesa cooperativa, orientats a la preparació de les classes teòric-pràctiques, els treballs individuals i en grup i les proves orals i escrites que es puguin realitzar per a l'avaluació de l'adquisició dels aprenentatges individuals. El model del docent com investigador en l'aula centra l'activitat de l'estudiant en la formulació de preguntes rellevants, recerca d'informació, anàlisi, elaboració i posterior comunicació, activitats que només poden abordar-se des de l'autonomia.

9. Avaluació

L'avaluació de l'adquisició de les competències per part de l'alumnat es realitzara combinant diferents tipus d'informacions, vinculades a les diferents activitats que els alumnes desenvoluparen l'assignatura.

Els procediments d'avaluació serien:

- a) **Prova escrita** (50% de la qualificació)
- b) **Treballs i activitats realitzats per l'estudiant/a** (50% de la qualificació), distribuïda en:
 - **Pràctiques** (25%)
 - Pràctiques en Aula (10%)
 - Pràctiques d'Informàtica (15%)
 - **Treball en grup** (25%)
 - Desenvolupament del treball (15%)
 - Exposició del treball (10%)

Per a superar la matèria serà necessari aprovar (5 sobre 10) cadascun dels dos components: a) i b).

Per a calcular la mitjana entre la prova escrita (part a) i els treballs i activitats (part b), és imprescindible tindre aprovat l'exercici escrit. De no ser així, es posarà en l'acta la nota de l'exercici escrit i es guardarà la qualificació obtinguda en l'apartat (b) per a la pròxima convocatòria.

En la **segona convocatòria** d'exàmens es guardaran totes aquelles parts que estiguen aprovades. Els quaderns de Pràctiques d'Aula i d'Informàtica, i els Treballs no es podran presentar en la 2ª convocatòria.

Per a aprovar l'examen serà imprescindible la realització de les pràctiques i del Treball Fi de Curs.

La detecció de plagi en els treballs i pràctiques significaran la no avaluació de l'exercici.

La puntuació definitiva s'atindrà a la Normativa de qualificacions de la Universitat de València, aprovada en Consell de Govern de 27 de gener de 2004 (ACGUV 12/2004) i modificada en Consell de Govern de 24 de juny de 2008 (ACGUV 102/2008).

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

UNITAT I

1. López Piñero JM, Terrada ML. *Introducción a la Terminología Medica*. 2^a ed. Barcelona: Masson; 2005.

UNITATS II, III, IV, V, VI I VII

1. Alonso Coello P, Ezquerro Rodríguez O, Fargues García I, García Alamino JM, Marzo Castillejo M, Navarra Llorens M et al. (2004). *Enfermería Basada en la Evidencia. Hacia la Excelencia de los Cuidados*. Madrid: Ediciones DAE.
2. Cabrero García, J, Richart Martínez, M. (2001). *Investigar en Enfermería. Concepto y estado actual de la investigación en Enfermería*. Alicante: Universidad.
3. Cerdón, JA.; Alonso Arévalo, J.; Gómez Díaz, R.; López Lucas, J. (2010). *Las nuevas fuentes de información. Información y búsqueda documental en el contexto de la web*. Madrid: Pirámide.
4. Cueva Martin, A. De La; Aleixandre Benavent, R.; Rodríguez I Garín. (2001). *Fuents d'Informació en Ciències de la Salut*. Valencia: Universidad de Valencia.
5. Faus, F; Santainés, E. (2013). *Búsquedas Bibliográficas en Bases de Datos*. Barcelona: Elsevier.

6. Ferragud, C, Vidal, A, Bertomeu, JR; Lucas, R. (2017). *Documentación y Metodología en Ciencias de la Salud*. Valencia: Nau Llibres.
7. Eco, U. (2004). *Cómo se hace una Tesis. Técnicas y Procedimientos de Investigación, Estudio y Escritura*. México: Gedisa Editorial.
8. López Piñero, J.M.; Terrada, M.L. (1993). *La información Científica en Medicina y sus fuentes*. Valencia: Instituto de Estudios Documentales e Históricos Sobre la Ciencia. CSIC. Universidad de Valencia.
9. Mirón Canelo, J.A. (2013). *Guía para la elaboración de trabajos científicos. Grados, Máster y Postgrado*. Salamanca: Universidad de Salamanca.
10. Terrada, M.L.; Peris Bonet, R. (1988). *Lecciones de Documentación Médica*. Valencia: Universidad de Valencia.
11. UNESCO. (2005). *Hacia las sociedades del Conocimiento. Informe Mundial de la UNESCO*. Paris: Ediciones UNESCO.

Bibliografía complementaria

UNITAT I

1. Chevallier J. (1983). *Précis de Terminologie Médicale*. Paris: Maloine.
2. Lamberts H, Wood M. (1990). *Clasificación de razones de consulta (CIAP)*. Barcelona: Masson.
3. Miller BF, Keane CB. (1959). *Encyclopedia and Dictionary of Medicine, Nursing and Allied Health 4^a ed*. Philadelphia: Saunders.
4. Pepper OHP. (1959). *Medical etymology for the health professions*. Orlando: Academic Press College Division.
5. Smith GL, Davis PE. (1970). *Medical Terminology*. New York: John Wiley and Sons. 2a ed. Trad. castellana: México, Lumusa-Wiley.

UNITATS II, III, IV, V, VI I VII

1. Bereza Garmedia JM, Rodríguez Castellanos A. La Evolución de la Misión en la Universidad. *Revista de Dirección y Administración de Empresas*, 2007 (14): 25-56.
2. Burns, N, Grove, SK. (2004). *Investigación en Enfermería. 3a ed*. Madrid: Elsevier.
3. Castro I, Gámez M. (2002). *Historia clínica. En: Gamundi Planas MC Coordinadora. Farmacia Hospitalaria. Tomo I*. Madrid: SEFH, págs. 295-305.
4. Caldeiro, M.A. (1993). *Manual de estilo. Publicaciones biomédicas*. Barcelona: Doyma Médico Clínica.
5. Dirección General de Educación y Cultura. (2010). *Guía de Uso de ECTS*. Madrid: Ministerio de Educación.
6. Fernández-Lasquetty Blanc, B. (2013). *Introducción a la Investigación en Enfermería*. Madrid: Ediciones DAE.
7. Ferrán, N. y Pérez Montoro, M. (2009). *Búsqueda y Recuperación de la Información*. Barcelona: Editorial UOC.
8. López Domínguez, O. (1997). *El Servicio de Admisión y Documentación Clínica*. Madrid: Olalla.
9. López Piñero, J.M. (1972). *El Análisis Estadístico y Sociométrico de la Literatura Científica*. Valencia: Centro de Documentación e Informática Médica.
10. López Yepes, J. (2002). *Manual de Información y Documentación*. Madrid: Pirámide.

11. Mijailov AI, Guiliarevskii, RS. (1974). *Curso Introductorio de Informática/Documentación*. Caracas. Instituto Venezolano de Producción.
12. Oficina de Convergencia Europea. (2010). *Glosario de EEES*. Valencia: Universidad de Valencia.
13. Packer AL, Cop N, Luccisano A, Ramalho A, Spinak E. (2014). *SciELO:15 Años de Acceso Abierto. Un estudio analítico sobre Acceso Abierto y comunicación científica*. Paris: UNESCO. Accesible en: <http://dx.doi.org/10.7476/9789233012370>.
14. Pérez Accino-García, R. La Historia Clínica Automatizada. La Gestión Automatizada de los Archivos Hospitalarios. *TABULA*, 1993, (2): 107-121.
15. Pérez Álvarez-Osorio, J.R. (1988). *Introducción a la Información y Documentación Científica*. Madrid: Alhambra.
16. Pinto Molina, M. (1992). *El Resumen Documental: Principios y Métodos*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
17. Price, DS. (1973). *Hacia una ciencia de la ciencia*. Barcelona: Ariel.
18. SEIS. (2003). *Informes SEIS De la historia clínica a la historia de salud electrónica*. Madrid: Instituto de Salud Carlos III.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Propi de la Universitat de València					
Matèria	Matèries pròpies de la Universitat de València					
Codi assignatura	34392					
Nom assignatura	ÈTICA I LEGISLACIÓ PROFESSIONAL					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023–2024					
Curs	Tercer					
Semestre	Primer o Segon					
Departament	Filosofia del Dret, Moral i Política (Ar Cnx Filosofia Moral)					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratorio	Tutorías	Total
Grups	3,9	0,4	0	0	0,2	4,5
	1	2	0	0	2	
Coordinació	Prof.: Pérez Zafrilla, Pedro Jesús (Gr. A, C) Dept.: Filosofia, Metafísica i i Teoria del Coneixement, Lògica i Filosofia de la Ciència i Filosofia Moral Despatx: N ^o 605, Fac. Filosofia y CC. de l'Educació, Av. Blasco Ibáñez 30 Correu-e: P.Jesus.Perez@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Pérez Zafrilla, Pedro Jesús (Gr. A, C) Dept.: Filosofia, Metafísica i i Teoria del Coneixement, Lògica i Filosofia de la Ciència i Filosofia Moral Despatx: N ^o 605, Fac. Filosofia y CC. de l'Educació, Av. Blasco Ibáñez 30 Correu-e: P.Jesus.Perez@uv.es <hr/> Prof. 2: Muñoz Ferriol, María Amparo (Gr. D) Dept.: Filosofia, Metafísica i i Teoria del Coneixement, Lògica i Filosofia de la Ciència i Filosofia Moral Despatx: N ^o 604, Fac. Filosofia y CC. de l'Educació, Av. Blasco Ibáñez 30 Correu-e: M.Amparo.Munoz@uv.es <hr/> Prof. 3: Codina Felip, M ^a José (Gr. ON) Dept.: Filosofia, Metafísica i i Teoria del Coneixement, Lògica i Filosofia de la Ciència i Filosofia Moral Despatx: N ^o 607, Fac. Filosofia y CC. de l'Educació, Av. Blasco Ibáñez 30 Correu-e: Maria.Jose.Codina@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Una de les raons que justifica l'estudi d'aquesta assignatura és la presència de l'ètica i les normes professionals en el camp sanitari a l'hora de prendre decisions. Tots sabem que l'ètica i la legislació tenen una estreta relació i que seria impossible aplicar les normes si no estigueren basades en els valors morals sostinguts per la societat i cadascuna de les persones que la conformen; però, en ocasions, aquestes dues disciplines es confonen i s'utilitzen indistintament, per això, hauríem d'aclarir les possibles confusions per a ajudar a prendre les millors decisions en el camp sanitari i, especialment, en l'àmbit de la infermeria.

Aquesta assignatura vol contribuir a la presa de consciència professional dels futurs professionals de la infermeria, que es manifesta en un comportament social responsable sobre els deures específics d'aquesta

professió. A més, aquesta assignatura pretén col·laborar en la formació de professionals de la infermeria en el marc d'una ciutadania integral, perquè els alumnes siguen capaços d'apreciar la necessitat d'una ètica cívica que permeta reconèixer i viure el pluralisme com una possibilitat per a créixer moralment, tant de forma personal com social.

3. Coneixements previs

Donat el seu caràcter de formació obligatòria, només es precisen els requisits necessaris per a accedir inicialment als estudis de Grau.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-15 Basar les intervencions de la infermeria en l'evidència científica i en els mitjans disponibles.

G-30 Identificar els determinants de la salut, tant biològics com demogràfics, ambientals, socials, econòmics, culturals, psicològics i de gènere; analitzar la seua influència en les condicions de vida i treball de la població i la seua repercussió en el procés de salut-malaltia.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

L'objectiu últim de la formació en aquesta assignatura és aconseguir que siguem millors professionals, ciutadans i persones, més reflexius, més autèntics, més lliures, més crítics amb les injustícies, més prudents, més racionals i raonables, més respectuosos, més compromesos amb solucionar els problemes de l'àmbit sanitari i amb una formació que afavorisca l'excel·lència professional. S'ha d'evitar l'adoctrinament, però també s'ha d'evitar quedar-nos només amb la mera informació i instrucció.

Es fomentarà el desenvolupament de les tècniques relacionades amb la investigació en aquest camp, així com també les habilitats relacionades amb la detecció i resolució de problemes ètics. L'adquisició d'aquestes habilitats permet descobrir els conflictes ètics que bateguen en les professions sanitàries, analitzar-los críticament per a prendre decisions que siguem èticament consistents i obrir noves possibilitats a través dels processos de deliberació.

En aquest sentit, els resultats d'aprenentatge són els següents:

1. Saber com accedir a la informació sobre els diversos temes ètics que afecten a la professió sanitària.
2. Saber utilitzar la documentació.
3. Adquirir l'habilitat de reconèixer els aspectes ètics en les diverses organitzacions i professions sanitàries, sabent identificar els conflictes morals i els valors en joc.
4. Analitzar crítica i sistemàticament aquests aspectes.
5. Integrar aquestes dimensions en el procés continu de presa de decisions i en l'argumentació racional.
6. Llegir i treballar una obra bàsica que situe la reflexió dels problemes que es presenten en les professions sanitàries.
7. Receptivitat i atenció respecte als aspectes ètics en els diversos àmbits de la sanitat. - Plantejament de dubtes, problemes i crítiques.
8. Diàleg sincer sobre aqueixos problemes amb les persones que tenen postures diferents des de l'actitud d'escolta i respecte actiu.
9. Interiorització, incorporant aqueixes actituds a la jerarquia de valors.

6. Descripció de continguts

A) CONTINGUT TEÒRIC

1. L'àmbit de l'ètica.
 - Moral i dret: ètica i legislació.
2. Els éssers humans són subjectes morals.
3. Fonamentació de la moral.
4. El judici moral.
5. Ètica cívica i ètiques aplicades.
6. Ètica de les professions i de les organitzacions i institucions.
7. Ètica sanitària.
 - L'àmbit de la bioètica i les seues metes.
 - Principis de la bioètica.
 - La dignitat de la persona des de la bioètica.
8. El sentit de la infermeria.
 - El bé intern de la infermeria.
 - Actituds d'una infermeria madura.
9. Ètica de les organitzacions sanitàries.
 - Distribució, gestió i responsabilitat de les despeses sanitàries.
 - Models d'empresa sanitària.
10. Marco deontològic i legal de la infermeria.
 - Els codis d'ètica: el codi deontològic de la medicina i de la infermeria.
 - Legislació que regula l'exercici de la infermeria.
 - Desafiaments ètics en les relacions assistencials: les relacions personal sanitari-pacient; les relacions entre el personal sanitari; el consentiment informat; la confidencialitat; els comitès d'ètica. . .
 - Per un model deliberatiu de professió.
11. Codi de conducta i bones pràctiques en matèria d'igualtat de gènere.

B) CONTINGUT PRÀCTIC

Les pràctiques consistiran en la celebració de seminaris. En ells l'estudiantat debatrà casos pràctics de bioètica i exposarà públicament i discutirà els treballs relatius a declaracions internacionals, codis deontològics, així com la legislació sanitària vigent.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	39
Classes pràctiques en aula	P	4
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		45 h

Tema núm.	Breu referència al contingut	Duració prevista	Setmana de classe
1	L'àmbit de l'ètica	3 h	1 ^a
2	Els éssers humans són subjectes morals	3 h	2 ^a
3	Fonamentació de la moral	3 h	3 ^a
4	El judici moral	3 h	4 ^a
5	Ètica cívica i ètiques aplicades	3 h	5 ^a
6	Ètica de les professions i de les organitzacions i institucions	3 h	6 ^a
7	Ètica sanitària	6 h	7 ^a , 8 ^a
8	El sentit de la infermeria	3 h	9 ^a
9	Ètica de les organitzacions sanitàries	3 h	10 ^a
10	Marc deontològic i legal de la infermeria	9 h	11 ^a , 12 ^a , 13 ^a

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	4
Elaboració de treballs individuals	10
Estudi i treball autònom	15,5
Lectures del material complementari	10
Preparació d'activitats d'avaluació	10
Preparació de classes de teoria	10
Preparació de classes pràctiques i de problemes	4
Resolució de casos pràctics	4
Resolució de qüestionaris on-line	—
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{60}{100})$)	67,5 h

8. Metodologia docent

La metodologia a seguir combinarà, en funció del tipus d'activitat realitzada (classe teòrica, classe pràctica, tutoria) les següents modalitats de treball: exposició del professor, exposició dels alumnes, lectures tutoritzades, debats, comentari de textos.

- a) Classes teòriques: Es dedicaran a l'anàlisi, estudi i comprensió dels conceptes fonamentals inclosos en el programa de l'assignatura. Els conceptes i teories més complexos seran explicats pel professorat i en tots ells es realitzaran, en la mateixa sessió, exercicis i activitats complementàries per part dels alumnes per a facilitar la seua comprensió.
- b) Preparació de classes teòriques: Els alumnes haurien d'assistir a les classes teòriques havent llegit el material que, per a cada sessió, haja recomanat el professor.
- c) Classes pràctiques: Els alumnes rebran materials de pràctiques amb les activitats a treballar en grup, les quals estaran en relació amb els continguts treballats i estudiats a nivell teòric. Consistiran en l'anàlisi i comentari de textos. Algunes d'aquestes activitats s'exposaran i analitzaran a nivell de grup.
- d) Preparació de classes pràctiques: Els alumnes haurien d'assistir a les classes pràctiques havent llegit el material que, per a cada sessió, haja recomanat el professor.
- e) Preparació de treballs pràctics: Al llarg del curs els alumnes hauran de preparar almenys un treball, bé individualment, bé en equip, sota l'adreça i supervisió del professor.
- f) Tutories: Les tutories es programaran tant per a la preparació i supervisió del treball pràctic com per a altres consultes.

9. Avaluació

L'avaluació constarà de 2 parts diferenciades:

1. Examen escrit individual (en les dates que es determinen oficialment). Aquesta prova valora el domini conceptual i tècnic de la matèria i tindrà un valor del 70% de la nota final.
2. Preparació i exposició del treball en grup. En aquesta prova es prendran en consideració
 - (a) les habilitats de recerca bibliogràfica i informació,
 - (b) l'organització temporal del treball realitzat,
 - (c) l'organització de les idees i arguments expressats,
 - (d) la redacció i exposició adequades,
 - (e) l'originalitat, actualitat i interès del tema.

Aquesta prova tindrà un valor del 30% de la nota final.

Per aprovar el conjunt de l'assignatura és necessari arribar almenys el **50% de la puntuació** màxima en la part teòrica.

Criteris d'avaluació:

1. Teoria
 - (a) Domini de la terminologia específica i precisió conceptual.
 - (b) Claredat en l'exposició escrita i capacitat de síntesi.
 - (c) Exposició ordenada, sistemàtica i documentada dels continguts de la disciplina.
 - (d) Elaboració crítica i fonamentada de l'après.
 - (e) Correcció gramatical i sintàctica de l'expressió.

2. Pràctiques

- (a) Assistència a classe.
- (b) Participació activa, compromís i interès.
- (c) Qualitat dels treballs presentats: adequació als conceptes teòrics explicats, elaboració, originalitat, incorporació d'informació addicional, etc..
- (d) Compliment dels terminis de lliurament establits.
- (e) Claredat de l'exposició, organització de les idees, capacitat de síntesi.
- (f) Riquesa, originalitat i pertinència de la idees i opinions personals.

En el cas que se suspenga en primera convocatòria algun apartat de l'Avaluació l'alumnat haurà de preparar, per a segona convocatòria, aquells continguts i/o pràctiques que determinen els docents de l'assignatura.

En el cas de suspendre alguna de les parts de l'avaluació, en l'acta es reflectirà la puntuació més alta d'entre les parts suspeses.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica:

1. Arroyo M P, Cortina A, Torralba M J., Zugasti, J. (1997). *Ética y legislación en enfermería*. Madrid: McGraw-Hill-Interamericana.
2. Cortina A, Martínez E. (1996). *Ética*. Madrid: Akal.
3. Gracia D. (1989). *Fundamentos de bioética*. Madrid: Eudema.
4. Gracia D. (2004). *Como arqueros al blanco. Estudios de bioética*. Madrid: Triacastela.
5. Gracia D, Júdez J. (eds.). (2004). *Ética en la práctica clínica*. Madrid: Triacastela.

Bibliografia complementària:

1. Conill J. (2004). *Horizontes de economía ética*. Madrid: Tecnos.
2. Cortina A. (1994). *La ética de la sociedad civil*. Madrid: Anaya.
3. Cortina A, Conill, J (dirs.). (2000). *Diez palabras clave en Ética de las profesiones*. Estella: Verbo Divino.
4. Cortina A, García-Marzá D (eds.). (2003). *Razón pública y éticas aplicadas. Los caminos de la razón práctica en una sociedad pluralista*. Madrid: Tecnos.
5. Couceiro A (ed.). (1999). *Bioética para clínicos*. Madrid: Triacastela.
6. Gafo J. (1997). *Diez palabras clave en bioética*. Estella: Verbo Divino.
7. Jonas H. (s/a). *Técnica, medicina y ética*. Barcelona: Paidós.
8. Pérez Zafrilla, Pedro Jesús. (2017). *Ética y legislación de las profesiones sanitarias*. Valencia: Tirant lo Blanch.
9. Simón P. (ed.). (2005). *Ética de las organizaciones sanitarias. Nuevos modelos de calidad*. Madrid: Triacastela.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Propi de la Universitat de València					
Matèria	Matèries pròpies de la Universitat de València					
Codi assignatura	34393					
Nom assignatura	INTRODUCCIÓ A LA INVESTIGACIÓ EN LA DISCIPLINA INFERMERA					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Quart					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	6 (Presencial: 40% → 60 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratorio	Tutorías	Total
Grups	3,8	0	2	0	0,2	6
Coordinació	Prof: Corchón Arreche, Silvia Despatx: N ^o 2.10, FIP Correu-e: Silvia.Corchon@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Corchón Arreche, Silvia Despatx: N ^o 2.10, FIP Correu-e: Silvia.Corchon@uv.es					
	Prof. 2: González Timoneda, Alba Despatx: Despacho Profesorado Asociado, FIP Despacho Edificio docente Hosp. Gral Univ. Correu-e: Alba.Gonzalez@uv.es					
	Prof. 3: Cano Climent, Antoni Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Antoni.Cano@uv.es					
	Prof. 4: Soriano Vidal, Francisco Javier Despatx: Despatx professorat (Ontinyent) Correu-e: Francisco.J.Soriano@uv.es					
	Prof. 5: Iborra Palau, Elena Violeta Despatx: Despacho Profesorado Asociado, FIP Correu-e: Elena.Iborra@uv.es					
	Prof. 6: Merelles Tormo, Antoni Despatx: N ^o 3.6, FIP Correu-e: Antoni.Merelles@uv.es					
	Prof. 7: Sánchez Martínez, Vanessa Despatx: N ^o 2.5, FIP Correu-e: Vanessa.Sanchez@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La investigació científica constitueix una eina decisiva per a generar coneixement infermer i aportar solucions a problemes pràctics d'una manera eficaç i eficient. És la millor via per a aconseguir responsabilitat i identitat professional, millorar l'atenció integral de la salut i prendre decisions basades en l'evidència.

Des de l'orientació que se li dona a l'assignatura «Introducció a la Investigació en la Disciplina Infermera», es considera que un ensenyament simple i creatiu dels postulats i metodologies d'investigació pot aconseguir no sols que l'alumnat compregua i accepti la necessitat que tenen els professionals d'infermeria de formar-se adequadament en aquests coneixements, sinó també arribar a despertar l'interés social i professional pels processos d'investigació, des del moment en què l'investigador o investigadora s'enfronta a una realitat, l'analitza, la interpreta i la converteix en un benefici propi i de la comunitat.

El programa de l'assignatura s'estructura de manera que, a partir dels fonaments teòrics de la investigació científica aplicada a les Ciències de la Salut, l'alumnat siga capaç de reconèixer la importància de: a) identificar un fenomen sobre el qual se sap poc, com a preludi a una investigació científica; b) explorar i analitzar la naturalesa dels fenòmens amb metodologia científica; i c) comunicar i explicar els resultats de la investigació.

3. Coneixements previs

- Relació amb altres assignatures de la mateixa titulació:
 - No existeixen restriccions de matrícula amb altres assignatures del pla d'estudis.
- Altres requisits per a un millor aprofitament de l'assignatura:
 - Domini dels conceptes bàsics en ciències de la salut apresos en la formació adquirida en cursos anteriors.
 - Destresa en les tècniques d'informació i de comunicació (TICs).
 - Habilitat en el maneig de conceptes bàsics d'estadística i epidemiologia.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-33 Aplicar les tecnologies de la informació i de la comunicació en les activitats clíniques, terapèutiques, preventives, de promoció de la salut i d'investigació.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

G-38 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Conèixer els diversos paradigmes científics en Ciències de la Salut.
2. Generar idees potencials per a investigar des d'una perspectiva científica.
3. Conèixer les fonts d'informació científica i la seua utilitat.
4. Analitzar de forma crítica els estudis científics (estructura i continguts).
5. Identificar i descriure les diferents fases de la investigació científica.
6. Elaborar un disseny bàsic d'investigació.
7. Conèixer les diferents mitjans de difusió de la informació científica.

6. Descripció de continguts

(1) PROGRAMA TEÒRIC, TREBALLS EN CLASSE I LECTURES

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1.- INTRODUCCIÓ A LA INVESTIGACIÓ EN INFERMERIA I A LA PRÀCTICA BASADA EN L'EVIDÈNCIA (6 HORES)

Aquesta unitat recull el concepte d'investigació i posa èmfasi en el procés d'investigació científica. S'aborden els aspectes teòrics, el context i els enfocaments de la investigació científica en ciències de salut. S'estudien els marcs teòrics, fonts d'informació, aspectes ètics i particularitats de la investigació en la disciplina infermera.

Tema 0: **Introducció a l'assignatura.**

Tema 1: **Introducció a la investigació en Infermeria.**

Tema 2: **La investigació en Infermeria i en ciències de la salut.**

Tema 3: **Infermeria basada en l'evidència.**

Tema 4: **El mètode científic.**

Tema 5: **Context ètic de la investigació en ciències de la salut.**

UNITAT TEMÀTICA 2.- INTRODUCCIÓ AL PROCÉS D'INVESTIGACIÓ EN INFERMERIA. ELEMENTS CONCEPTUALS I DISSENY D'INVESTIGACIÓ (8 HORES)

Elements conceptuals i bases de la investigació. Es plantegen els fonaments teòrics, pertinència i viabilitat de la investigació. Marc teòric de referència. Revisió bibliogràfica. Problemes, objectius, hipòtesis i variables.

Tema 6: **El problema d'investigació.**

Tema 7: **La revisió de la literatura científica: context teòric i conceptual de la investigació.**

Tema 8: **Hipòtesis i objectius d'investigació.**

Tema 9: **Variables d'investigació.**

Tema 10: **Dissenys d'investigació en ciències de la salut.**

UNITAT TEMÀTICA 3.- METODOLOGIA D'INVESTIGACIÓ QUANTITATIVA (12 HORES)

L'enfocament quantitatiu aplicat a la investigació en Infermeria. S'examinaran les etapes que componen una investigació quantitativa així com els principals dissenys i mètodes de recollida de dades.

- Tema 11: **Introducció al procés d'investigació quantitativa.**
- Tema 12: **Dissenys d'investigació quantitativa: estudis observacionals descriptius.**
- Tema 13: **Dissenys d'investigació quantitativa: estudis observacionals analítics.**
- Tema 14: **Dissenys d'investigació quantitativa: estudis experimentals.**
- Tema 15: **Mètodes de recollida de dades en investigació quantitativa.**
- Tema 16: **Mètodes d'anàlisi de dades en investigació quantitativa.**
- Tema 17: **Rigor en la investigació quantitativa. Propietats dels instruments de mesura en investigació quantitativa.**

UNITAT TEMÀTICA 4.- METODOLOGIA D'INVESTIGACIÓ QUALITATIVA (6 HORES)

- Tema 18: **Introducció a la investigació qualitativa: enfocaments i perspectives.**
- Tema 19: **Dissenys en investigació qualitativa.**
- Tema 20: **Mètodes de recollida de dades en investigació qualitativa.**
- Tema 21: **Mètodes d'anàlisi de dades en investigació qualitativa.**
- Tema 22: **Rigor i qualitat en investigació qualitativa.**

UNITAT TEMÀTICA 5.- COMBINACIÓ DE METODOLOGIES PER A LA INVESTIGACIÓ EN INFERMERIA (2 HORES)

- Tema 23: **La combinació de mètodes per a la investigació en Infermeria.**
- Tema 24: **Dissenys d'investigació amb metodologia combinada.**

UNITAT TEMÀTICA 6.- LA PROPOSTA DE INVESTIGACIÓ I LA COMUNICACIÓ CIENTÍFICA (4 HORES)

- Tema 25: **Els elements d'una proposta d'investigació.**
- Tema 26: **Comunicació científica i estructura d'un article científic.**

B) ELABORACIÓ DE TREBALLS EN CLASSE, INDIVIDUALS O EN GRUP

ACTIVITATS AMB SUPORT A L'AULA VIRTUAL (15 h)

1. Lectura crítica d'un article basat en investigació quantitativa.
2. Lectura crítica d'un article basat en investigació qualitativa.
3. Disseny d'una estratègia de cerca bibliogràfica, seguint una metodologia sistemàtica.
4. Elaboració d'una proposta d'investigació.

C) LECTURES

Durant el desenvolupament de la docència es facilitarà material de reforç, publicacions i guies per a cadascuna de les unitats temàtiques i elaboració dels treballs.

(2) LLIÇONS DEMOSTRATIVES I EXERCICIS EN L'AULA D'INFORMÀTICA. EXERCICIS PRÀCTICS

AL LLARG DEL PERÍODE DE DOCÈNCIA, ELS CONTINGUTS D'AQUESTES UNITATS PRÀCTIQUES S'INCLOURAN EN LES PROVES D'AVUACIÓ CONTINUADA.

S'ofereix un total de 3 unitats pràctiques que es detallen a continuació.

UNITAT PRÀCTICA 1.- Infermeria basada en l'evidència (8 hores)

Pràctica 1: Disseny d'estratègies de cerca bibliogràfica a partir d'una pregunta d'investigació.

En aquesta pràctica l'alumnat treballarà en grups de 4-6 persones i formularan una pregunta d'investigació rellevant per a la seua pràctica, a partir de la qual dissenyaran una estratègia de cerca apropiada seguint una metodologia sistemàtica.

A més, es pretén que l'alumnat es familiaritze amb algunes de les eines per a la cerca i accés a l'evidència científica (SCOPUS, CINAHL, MEDLINE, entre altres), així com amb algunes aplicacions informàtiques útils per a la gestió bibliogràfica (Refworks, Zotero).

Pràctica 2: Anàlisi crítica de la literatura científica: article amb enfocament quantitatiu.

Reconeixement i identificació de les característiques, apartats, metodologia de diferents publicacions, informes i documents d'investigació quantitativa.

Pràctica 3: Anàlisi crítica de la literatura científica: article amb enfocament qualitatiu.

Reconeixement i identificació de les característiques, apartats, metodologia de diferents publicacions, informes i documents d'investigació qualitativa.

UNITAT PRÀCTICA 2.- RECOLLIDA I ANÀLISI DE DADES D'INVESTIGACIÓ (10 hores)

En aquesta unitat pràctica s'introdueix a l'alumnat en els mètodes de recollida de dades en investigació i en el maneig i aplicació de diferents eines d'anàlisi de dades quantitatives i qualitatives. A més, realitzen diverses pràctiques amb exercicis d'anàlisi descriptiva i inferència estadístiques en investigació quantitativa.

Pràctica 4: Introducció a la recollida i anàlisi de dades quantitatives.

Pràctica 5: Introducció a la recollida i anàlisi de dades qualitatives.

UNITAT PRÀCTICA 3.- Elaboració d'una proposta d'investigació (2 hores)

Aquesta unitat pràctica està relacionada amb la unitat temàtica 6, en la qual s'aborden els aspectes relacionats amb l'elaboració d'una proposta o protocol d'investigació.

En aquesta unitat pràctica els/les estudiants en grups de 4-6 persones presentaran una proposta dissenyada al llarg de tota l'assignatura en les diferents activitats plantejades.

Pràctica 6: Elaboració i presentació d'una proposta d'investigació.

(3) TUTORIES OBLIGATÒRIES

A principi de curs es publicarà un calendari de tutories obligatòries per un seguiment de l'assignatura i resolució de problemes i dubtes sorgits durant l'execució dels treballs o preparació de l'examen. (2 h)

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	38
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtic	I	20
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	—
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		20
Elaboració de treballs individuals		15
Estudi i treball autònom		5
Lectures del material complementari		25
Preparació d'activitats d'avaluació		5
Preparació de classes de teoria		10
Preparació de classes pràctiques i de problemes		10
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{40}{100})$)		90 h

8. Metodologia docent

A) Classe magistral o de teoria

- Els temes corresponents a l'apartat de teoria es realitzaran mitjançant classes magistrals d'una durada d'1-2 hores per tema, completant 3,8 crèdits presencials (38 hores).

B) Classes en aula d'informàtica

- Les lliçons demostratives i els exercicis pràctics que sumen un total de 10 activitats, es duran a terme a l'aula d'informàtica utilitzant els recursos d'accés a la informació científica del Servei de Biblioteques i Documentació de la Universitat de València, així com aplicacions informàtiques apropiades.

C) Tutoria guiada

- Es publicarà a l'inici de curs el calendari i la programació de les tutories i la distribució de l'alumnat segons professor/a-tutor/a.

D) Materials

- Recursos de les aules d'Informàtica i sales de pràctiques de la Facultat d'Infermeria i Podologia, de l'Hospital General Universitari i del Campus d'Ontinyent.

E) Treballs que l'alumnat ha de elaborar.

- Treballs de tipus individual.

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura comprèn diverses parts:

1) EXAMEN ESCRIT (60% de la puntuació total)

Comprèn l'avaluació de tota la matèria impartida en classes d'aula (teoria), en sessions pràctiques i la que correspon als exercicis i tasques.

- Format de l'examen escrit: Qüestionari amb respostes múltiples (45 preguntes tipus test amb 5 possibilitats de resposta).
- Criteris de puntuació:
 - La puntuació del test s'obindrà comptabilitzant encerts i errors (4 errors resten un encert).
 - La puntuació màxima de l'examen escrit serà de 6 punts.
 - Es considerarà examen escrit aprovat una puntuació igual o superior a 3.

2) AVALUACIÓ CONTÍNUA. QUALIFICACIÓ DE LA DOCÈNCIA PRÀCTICA I EXERCICIS (40% de la puntuació total)

La qualificació de pràctiques solament es tindrà en compte si se supera l'avaluació teòrica (examen escrit aprovat).

La puntuació màxima de la docència pràctica serà 4 punts (1 punt màxim corresponent a les assistències i 3 punts màxim a la realització dels exercicis i tasques).

Criteris de puntuació:

- Control d'assistències. L'assistència a les sessions pràctiques és de caràcter obligatori per a tots els estudiants matriculats, obtenint-se, si escau, una puntuació màxima d'1 punt. Per a superar l'assignatura serà necessari haver assistit almenys al 80% de les pràctiques. L'alumnat ERASMUS/SICUE està exempt de l'assistència a aquestes sessions, no podent en cap cas aconseguir el punt d'avaluació que s'atorga a l'alumnat que sí que assisteix. No obstant això, per a superar l'assignatura hauran de presentar al professorat les activitats pràctiques requerides corresponents a les sessions de pràctiques.
- Emplenament dels exercicis individuals i grupals obligatoris. Els exercicis són matèria d'estudi i susceptible d'avaluació en l'examen escrit. Aquest apartat es valorarà amb una nota màxima d'E 3 punts sempre que es qualifique positivament l'assistència a les pràctiques (>80%).

En el cas de tindre l'examen escrit (1) suspès o no aconseguir la qualificació mínima necessària entre la part teòrica (1) i la part pràctica (2) per a aprovar l'assignatura, la nota que constarà en l'acta serà la de l'examen escrit de la part teòrica (1).

A l'efecte de les convocatòries d'examen s'ha de tindre en compte que les pràctiques presencials es realitzen en un calendari únic, són obligatòries i no serà possible la recuperació de les assistències

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Argimon Pallàs JM, Jiménez Villa J. (2109). *Métodos de investigación clínica y epidemiológica*. 5^a ed. Madrid: Elsevier.
2. Berenguera A, Fernández de Sanmamed MJ, Pons M, Pujol E, Rodríguez D, Saura S. (2014). *Escuchar, observar y comprender. Recuperando la narrativa en las Ciencias de la Salud. Aportaciones de la investigación cualitativa*. Barcelona: Institut Universitari d'Investigació en Atenció Primària Jordi Gol (IDIAP J. Gol), 2014.
3. Burns N, Grove SK. (2004, 2012). *Investigación en Enfermería. Desarrollo de la práctica enfermera basada en la evidencia*. Barcelona: Elsevier España SL.

4. Denzin N, Lincoln Y. (2012). *Manual de investigación cualitativa*. Gedisa.
5. Díaz Portillo J. (2011). *Guía práctica del curso de bioestadística aplicada a las ciencias de la salud*. Madrid. Instituto Nacional de Gestión Sanitaria. 2011. Disponible en: <http://www.ingesa.msssi.gob.es/estadEstudios/documPublica/internet/pdf/Guia_Practica_Bioestadistica.pdf>
6. Fathalla MF, Fathalla MF. (2008). *Guía práctica de investigación en salud*. Publicación Científica y Técnica N° 620. Washington DC: OPS/OMS.
7. Flick U. (2012). *Introducción a la investigación cualitativa*. A Coruña: Fundación Paideiai Galiza.
8. García J, Jiménez F, Arnaud M, Ramírez Y, Lino, L. (2011). *Introducción a la metodología de la investigación en ciencias de la salud*. México: Mc Graw Hill.
9. Greenhalgh T. (2016). *Cómo leer un artículo científico. Las bases de la medicina basada en la evidencia*. Barcelona: Elsevier.
10. Polit DF, Hungler BP. (1997, 2000). *Investigación científica en ciencias de la salud*. México: Mc Graw Hill.

Bibliografía complementària

1. Aleixandre-Benavent R. (2011). Fuentes de información en ciencias de la salud en Internet. *Panace*. 12(33): 112-120
2. Anguera Argilaga MT. (1998). *Métodos de investigación en psicología*. Madrid: Síntesis.
3. Arias FG. (2012). *El proyecto de investigación. Introducción a la metodología científica*. 6ª ed. Caracas: Episteme.
4. Canales FH, Alvarado EL, Pineda EB. (1994). *Metodología de la investigación. Manual para el desarrollo de personal de salud*. 2ª ed. Washington DC: OPS.
5. Cano Arana, A., González Gil, T., Cabello López, J.B. por CASPe. (2010). Plantilla para ayudarte a entender un estudio cualitativo. En: CASPe. *Guías CASPe de Lectura Crítica de la Literatura Médica*. Alicante: CASPe; Cuaderno III. p.3-8. Disponible en: <<http://www.redcaspe.org>>
6. Chávez M, Inzunza M. (2002). *Manual de estilo de publicaciones de la American Psychological Association* (adaptado para el español por Editorial El Manual Moderno). México: El Manual Moderno cop.
7. Delgado A. (1997). *Introducción a los métodos de investigación de la psicología*. Madrid: Pirámide DL.
8. Desantes-Guanter JM. (1996). *Teoría y técnica de la investigación científica*. Madrid: Síntesis DL.
9. Gómez MM. (2006). *Introducción a la metodología de la investigación científica*. 1ª Ed. Córdoba: Brujas 2006
10. Martínez-Salgado C. (2012). El muestreo en investigación cualitativa. Principios básicos y algunas controversias. *Ciènc. saúde colet*. [Revista en Internet] 17(3): 613-619. Disponible en: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1413-81232012000300006>
11. Saiz A, Blasco JA y Grupo GEVIEC. (2011). *Elaboración y validación de instrumentos metodológicos para la evaluación de productos de las agencias de evaluación de tecnologías sanitarias. Evaluación de la calidad de Estudios Cualitativos*. Madrid: Plan de Calidad para el SNS del MSSSI. Unidad de Evaluación de Tecnologías Sanitarias, Agencia Laín Entralgo; 2011. Informes de Evaluación de Tecnologías Sanitarias: UETS 2010/01. Disponible en: <http://www.madrid.org/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-disposition&blobheadername2=cadena&blobheadervalue1=filename%3DEvaluacion_estudios_cualitativos.pdf&blobheadervalue2=language%3Des%26site%3DPortalSalud&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1352812946789&ssbinary=true>

12. Salgado Levano AC. (2007). Investigación cualitativa: diseños, evaluación del rigor metodológico y retos. *Liberabit* [online]. 13 (13):71-78.
13. Salkind NJ. (1999). *Métodos de investigación*. México: Prentice Hall.
14. Seoane T et al. (2007). La investigación a partir de la observación. Estudios descriptivos. Estudios analíticos. *EMERGEN*. 33(5):250-6.
15. Sierra Bravo R. (2002). *Tesis doctorales y trabajos de investigación científica. Metodología general de su elaboración y documentación*. Madrid: Thomson.
16. Tamayo y Tamayo M. (2004). *El proceso de la investigación científica*. 4ª Ed. México: Limusa.
17. Valles MS. (1997). *Técnicas cualitativas de investigación social: reflexión metodológica y práctica profesional*. Madrid: Síntesis.
18. Valor Yébenes JA. (2000). *Metodología de la investigación científica*. Madrid: Biblioteca Nueva.
19. Walker M. (2000). *Cómo escribir trabajos de investigación*. Barcelona: Gedisa.

Recursos multimèdia i web

1. Curso de SPSS. Disponible en: <<http://www.spssfree.com>>
2. Pastor Barriuso. R. *Bioestadística*. Madrid: Escuela Nacional de Sanidad y Centro Nacional de Epidemiología. Instituto de Salud Carlos III. 2012. Disponible en: <<http://publicaciones.isciii.es>>
3. Fisterra.com. Requisitos de Uniformidad para Manuscritos enviados a Revistas Biomédicas [sede Web]. La Coruña: Fisterra.com; 1990- [actualizada 2003; acceso 05 de marzo de 2013]. Disponible en: <<http://www.fisterra.com/herramientas/recursos/vancouver>>
4. Monje Álvarez. *Metodología de la investigación cuantitativa y cualitativa. Guía didáctica*. Universidad surcolombiana. 2011. Disponible en: <<https://carmonje.wikispaces.com/file/view/Monje+Carlos+Arturo+-+Gu%C3%ADa+did%C3%A1ctica+Metodolog%C3%ADa+de+la+investigaci%C3%B3n.pdf>>
5. Nodarse Rodríguez M. *Relación de recursos útiles sobre lectura crítica y escritura científica disponibles en Internet y en las bases de datos Medline y Lilacs*. Disponible en: <<http://www.infodoctor.org/rafabravo/appraising.htm>>
6. The Comprehensive R Archive Network (<https://cran.r-project.org/>).

1. Dades d'identificació

Mòdul	Propi de la Universitat de València					
Matèria	Matèries pròpies de la Universitat de València					
Codi assignatura	34394					
Nom assignatura	INFERMERIA EN URGÈNCIES EXTRAHOSPITALÀRIES, EMERGÈNCIES I CATÀSTROFES					
Caràcter	Formació obligatòria					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Quart					
Semestre	Anual					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutoríes	Total
Grups	3,1	0,2	0	1	0,2	4,5
Coordinació	Prof: Camús Jorques, Desirée Despatx: N° 3.14 , FIP Correu-e: Desiree.Camus@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Camús Jorques, Desirée Despatx: N° 3.14, FIP Correu-e: Desiree.Camus@uv.es <hr/> Prof. 2: Casal Angulo, Carmen Despatx: N° 2.13, FIP Correu-e: M.Carmen.Casal@uv.es <hr/> Prof. 3: Garcia Molina, Pablo Despatx: N° 3.27, FIP Correu-e: Pablo.García-Molina@uv.es <hr/> Prof. 4: Puchau Peri, Inés Despatx: N° 3.14, FIP Correu-e: Ines.Puchau@uv.es <hr/> Prof. 5: Sánchez Martínez, Vanessa Despatx: N° 2.5, FIP Correu-e: Vanessa.Sanchez@uv.es <hr/> Prof. 6: Peñalver Contreras, José Vicente Despatx: N° 3.14, FIP Correu-e: Jose.Vicente.Penalver@uv.es <hr/> Prof. 7: Soler Sanchís, Ángela Lugar: N° 3.13, FIP Correu-e: Angela.Soler@uv.es					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Els professionals d'Infermeria juntament amb altres professionals sanitaris configuren un grup d'atenció urgent, en equip i/o en coordinació amb altres equips d'assistència, rescat i seguretat, i exerceixen tasques que s'emmarquen en el que denominem atenció i/o assistència extra hospitalària. La formació en aquest àmbit és una necessitat actual, a causa del creixement de la demanda de professionals amb experiència en aquest camp d'actuació en el qual l'infermer/a forma part d'aquest especialitzat col·lectiu que dona cobertura a les urgències extrahospitalàries, emergències i catàstrofes.

L'assistència extra hospitalària pot situar-se de manera sistemàtica en tot el procés d'atenció urgent al domicili, lloc de treball, via pública, carretera, llocs de recreo... on concorre la circumstancial necessitat d'una atenció sanitària especialitzada, una atenció *in situ* que inclourà totes les maniobres per a una estabilització vital i el seu trasllat a un centre sanitari.

Una altra dels vessants d'aquest tipus d'assistència és la que envolta a les emergències sanitàries i catàstrofes, actuacions que estan legislades i reglamentades, especialment en les seves maneres d'actuació, responsabilitat i coordinació. Escenaris excepcionals on concorren actuacions multidisciplinàries.

Davant la demanda i necessitat de personal format, almenys en els fonaments bàsics de l'assistència fora de l'hospital i en els catàstrofes i emergències, sorgeix l'imperatiu de dotar als futurs infermers/as d'una formació adequada sobre aquest tema i ajustada a les tasques i funcions que podrà exercir en el seu exercici professional integrades en les unitats corresponents.

Els continguts que es detallen en l'apartat corresponent tenen com a objectiu principal dotar a l'alumnat dels coneixements bàsics necessaris per a una actuació immediata en un escenari d'urgències extra hospitalària, en una situació de catàstrofe i emergència sanitària.

3. Coneixements previs

L'alumnat arriba a aquest mòdul en el 4° any del Grau d'Infermeria, després d'haver cursat el mòdul de Formació Bàsica i el mòdul de Ciències de la Infermeria. En aquesta assignatura es parteix de la consideració que ja s'han superat els continguts d'aquests mòduls, així com que ja s'han tingut les primeres experiències en atenció primària/salut pública i en atenció hospitalària.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-13 Conèixer i aplicar els fonaments i principis teòrics i metodològics de la infermeria, per a la promoció i protecció de la salut, la prevenció de la malaltia i l'atenció integral de les persones, amb la finalitat de millorar la qualitat de vida de la població.

G-17 Dissenyar sistemes de cures dirigides a les persones, família, grups i comunitat, orientats als resultats en salut, avaluant el seu impacte i establint les modificacions oportunes.

G-18 Promoure i respectar el dret de participació, informació i autonomia en la presa de decisions de les persones ateses, d'acord amb la forma que viuen el seu procés de salut-malaltia i mort.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-34 Tenir en l'activitat professional un punt de vista crític, creatiu, constructiu i orientat a la investigació en salut.

G-35 Comprendre la importància i les limitacions del pensament científic en l'estudi, la prevenció i el maneig de l'estat de salut de les persones.

G-36 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

G-38 Adquirir la formació bàsica per a l'activitat investigadora, identificant els elements i fases que intervenen en el procés d'investigació.

G-39 Ser capaç de formular hipòtesi, recollectar i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre altres, l'enfoc de gènere.

Competències específiques

E-2 Conèixer l'ús i la indicació de productes sanitaris vinculats a les cures d'infermeria, posant especial atenció a la diferència segons edat i sexe.

E-3 Conèixer els diferents grups de fàrmacs, els principis de la seua autorització, ús i indicació i els mecanismes d'acció dels mateixos. Utilització dels medicaments, avaluant els beneficis esperats i els riscos associat i/o efectes secundaris derivats de la seua administració i consum en funció de la diferència sexual.

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-6 Conèixer els processos fisiopatològics i les seues manifestacions i els factors de risc que determinen els estats de salut i malaltia en les diferents etapes del cicle vital en funció del gènere.

E-8 Reconèixer les situacions de risc vital i saber executar maniobres de suport vital bàsic i avançat.

E-16 Conèixer les alteracions de salut de l'adult, identificant les manifestacions que apareixen en les seues diferents fases. Identificar les necessitats de cura derivades dels problemes de salut. Analitzar les dades arrellegades en la valoració, prioritzar els problemes del pacient adult, establir i executar el pla de cures i realitzar la seua avaluació. Realitzar les tècniques i procediments de cures, establint una relació terapèutica amb els malalts i familiars. Seleccionar les intervencions encaminades a tractar o prevenir els problemes derivats de les desviacions de salut. Tenir una actitud cooperativa amb els diferents membres de l'equip.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Tenint en compte les competències enumerades en l'apartat anterior, s'han plantejat els següents resultats d'aprenentatge. S'espera que en finalitzar l'assignatura, l'alumnat siga capaç de:

1. Utilitzar els conceptes teòrics i el coneixement de les cures d'Infermeria com a base per a la presa de decisions en la pràctica infermera d'urgències i emergències.
2. Impulsar línies d'investigació que siguen rellevants per al diagnòstic, les intervencions i els resultats en urgències i emergències.
3. Adoptar actituds concordants, en la presa de decisions ètiques i en la seua aplicació, amb el Codi Deontològic de la Infermeria.
4. Realitzar la recollida i anàlisi de dades de salut o malaltia de la persona, família o comunitat, de forma contínua i sistemàtica, sobre la base del marc conceptual d'infermeria adoptat per a la prestació de cuidats infermers en l'àmbit d'urgències i emergències, i sobre la base del coneixement científic, la concepció dels cuidats infermers, els components de la situació i la percepció del pacient i el seu ecosistema.
5. Realitzar els pertinents plans d'atenció d'infermeria estandarditzats per a la seua posterior aplicació mitjançant plans d'atenció d'infermeria individualitzada basats en els diagnòstics infermers formulades, i avaluar de forma eficaç i ràpida les respostes humanes que es generen davant els problemes de salut reals i/o potencials que amenacen la vida o no permeten viure-la amb dignitat.
6. Avaluar, i modificar si hi ha pertinència, els plans de cures basant-se en les respostes del pacient, de la consecució dels objectius i dels resultats mesurats.
7. Parar esment integral a la persona, per a resoldre individualment o com a membres d'un equip multidisciplinari, els problemes de salut que li afecten en qualsevol estadi de la vida amb criteris d'eficiència i qualitat.

8. Sotmetre a triatge els pacients als quals es presten cures en situacions d'emergències i catàstrofes, i aplicar la RAC – Recepció, Acolliment i Classificació- als quals es presten cures urgents en l'àmbit hospitalari i d'atenció primària de salut, i en l'àmbit de l'atenció urgent extrahospitalaria quan no procedisca, o estiga superat, el triatge, determinant la prioritat de la cura basant-se en les necessitats físiques i psicosocials i en els factors que influïsquen en el flux i la demanda de pacients.
9. Utilitzar amb destresa i seguretat els mitjans terapèutics i de suport al diagnòstic que es caracteritzen per la seua tecnologia complexa.
10. Establir una relació terapèutica eficaç amb els usuaris per a facilitar-los l'afrontament adequat de les situacions que patisquen.
11. Participar activament amb l'equip multidisciplinari aportant la seua visió d'expert en l'àrea que li competeix.
12. Formular, implementar i avaluar els estàndards, guies d'acció i protocols específics per a la pràctica de la Infermeria en Urgències i Emergències.
13. Gestionar els recursos assistencials amb criteris d'eficiència i qualitat.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1.- INTRODUCCIÓ (4 horas)

L'estudiant coneixerà com estan estructurats i organitzats els Serveis d'emergència i centres de coordinació. Comprendrà la logística sanitària. Els recursos necessaris i imprescindibles per a atendre les urgències, emergències, **Incidents** de Múltiples Víctimes (**IMV**) i catàstrofes. S'introduirà l'actuació del personal que intervé en AMV i Catàstrofes. Coneixerà i identificarà les característiques fisiopatologies del transport sanitari.

Tema 1: **Servicis d'emergència i centres de coordinació.** (1 h)

Tema 2: **Logística sanitària.** Recursos davant les urgències, emergències, **Incidents** de Múltiples Víctimes (**IMV**) y catàstrofes. (1 h)

Tema 3: **Introducció a l'actuació de AMV i Catàstrofes .** (1 h)

Tema 4: **Transport sanitari. Fisiopatologia.** (1 h)

UNITAT TEMÀTICA 2.- ASSISTÈNCIA D'INFERMERIA EN EMERGÈNCIES MÈDIQUES (15 horas)

En aquesta unitat s'aborda el domini de la RCP bàsica i la RCP Avançada, i el coneixement de les alteracions cardiopulmonars. També la Reanimació Cardiopulmonar Avançada, els ritmes cardíacs en la PCR, i les emergències cardiovasculars (el dolor toràcic, la síndrome coronària aguda, xoc cardiogènic, fibril·lació auricular, patologia de pericardi, urgència hipertensiva, dissecció aòrtica aguda).

S'estudiaran diverses situacions d'emergències, com les respiratòries (dispnea aguda, insuficiència respiratòria aguda, EPOC reaguditzat, asma agut, distress respiratori de l'adult, tromboembolisme pulmonar, hemoptisis, neumotórax, hemotórax), les digestives (hemorràgia digestiva, xoc hipovolèmic, abdomen agut, vòmits aguts, encefalopatia hepàtica. Emergències neurològiques: síncope, coma, crisi convulsiva, ACV-codi ICTUS), les psiquiàtriques (crisi d'agitació psicomotriu, autolisis, violència, psicosis agudes, esquizofrènia aguda. Intoxicacions: maneig de l'intoxicat agut, intoxicacions per Benzodiacepines, Opiacis, Antidepressius tricíclics, Paracetamol, Salicilats, ingesta de càustics, intoxicació etílica), i les pediàtriques (RCP avançada, atragantaments, bronquiolitis, laringitis aguda, febre).

Finalment, els fàrmacs en urgències i emergències, i les tècniques instrumentals (accés venós, intubació endotraqueal, intubació via aèria difícil, drenatge toràcic).

Tema 5: **Reanimació Cardiopulmonar Avançada.** Ritmes cardíacs en la PCR. (2 h)

- Tema 6: **Emergències cardiovasculars.** Dolor toràctic, síndrome coronari agut, shock cardiogènic, fibril·lació auricular, patologia de pericardi, urgència hipertensiva, dissecció aòrtica aguda. (2 h)
- Tema 7: **Emergències respiratòries.** Dispnea aguda, insuficiència respiratòria aguda, EPOC reaguditzat, asma agut, distress respiratori de l'adult, tromboembolisme pulmonar, hemoptisis, pneumotòrax, hemotòrax. (2 h)
- Tema 8: **Emergències digestives.** Hemorràgia digestiva, shock hipovolèmic, abdomen agut, vòmits aguts, encefalopatia hepàtica. (1 h)
- Tema 9: **Emergències neurològiques.** Síncope, coma, crisi convulsiva, ACV-codi ICTUS. (1 h)
- Tema 10: **Emergències psiquiàtriques.** Crisis d'agitació psicomotriu, autòlisis, violència, psicosis agudes, esquizofrènia aguda. (2 h)
- Tema 11: **Intoxicacions.** Maneig de l'intoxicat agut, intoxicacions per Benzodiacepines, Opiacis, Antidepressius tricíclics, Paracetamol, Salicilats, ingesta de càustics, intoxicació etílica. (2 h)
- Tema 12: **Emergències Pediàtriques.** RCP avançada, ennuegaments [cast. atragantamientos], bronquiolitis, laringitis aguda, febre. (2 h)
- Tema 13: **Fàrmacs en urgències i emergències.** (1 h)
- Tema 14: **Tècniques instrumentals.** Accés venós, intubació endotraqueal, intubació via aèria difícil, drenatge toràctic. (1 h)

UNIDAD TEMÀTICA 3.- ASSISTÈNCIA D'INFERMERIA EN EMERGÈNCIES TRAUMATOLÒGIQUES (7 horas)

En aquesta unitat s'aborden els esdeveniments relacionats amb la biomecànica dels accidents de trànsit. L'actitud que s'espera del professional de les emergències i l'atenció inicial immediata al pacient politraumatitzat, així com l'avaluació secundària del pacient politraumatitzat. Es prestarà una especial atenció als traumatismes cranioencefàlics, abdominals, toràcics, d'extremitats, raquimedular, amputacions traumàtiques.

- Tema 15: **Biomecànica dels accidents de trànsit.** (1 h)
- Tema 16: **Actitud general i atenció inicial al pacient politraumatitzat.** (2 h)
- Tema 17: **Avaluació secundària al pacient politraumatitzat.** (1 h)
- Tema 18: **Actuació davant traumatismes.** Traumatismes cranioencefàlics, abdominals, toràcics, d'extremitats, raquimedular, amputacions traumàtiques. (2 h)

UNIDAD TEMÀTICA 4.- ASISTENCIA DE ENFERMERÍA EN INCIDENTES DE VÍCTIMAS MÚLTIPLES (IMV) Y CATÁSTROFES (4 horas)

IMV i catàstrofes. Principis generals d'atenció. El triatge, classificació de múltiples víctimes. Emergències limitades: elèctriques, accidents aeris, atrapaments, matèries perilloses, animals perillosos, espais tancats, segrests, atemptats terroristes, emergències químiques, NBQ, emergències aquàtiques.

- Tema 19: **IMV i catàstrofes.** Principis generals d'atenció. (2 h)
- Tema 20: **El triatge.** Classificació de múltiples víctimes. (1 h)
- Tema 21: **Emergències limitades.** Emergències elèctriques, accidents aeris, atrapaments, matèries perilloses, animals perillosos, espais tancats, segrests, atemptats terroristes, emergències aquàtiques. (1 h)
- Tema 22: **Les emergències NBQ (Nuclear, Biològica, Química).** Els riscos nuclears en població. Efectes. Protecció i evacuació. Actuació dels equips d'emergències.

B) PROGRAMA PRÀCTIC

El programa pràctic es realitzarà a partir de pràctiques a l'aula, a les instal·lacions de Bombers i casos pràctics i exercicis que s'hauran de resoldre de manera individual i enviar-ho per aula virtual al professorat responsable.

1. Activitat a l'aula: Atenció al Politraumatitzat I. Immobilització i mobilització (I) mitjançant ús de collaret cervical tipus Filadèlfia, llitera de cullera, taula espinal, matalàs de buit, arnés, cingla de subjecció. Mobilització en bloc. Tècniques: pont holandès, volteig, etc. Retirada de casc. (2 h)
2. Activitat a les instal·lacions de Bombers: Immobilització i mobilització (I) mitjançant ús de collaret cervical tipus Filadèlfia, taula espinal. Atenció al Politraumatitzat II. Immobilització i mobilització (II) mitjançant fèrules de membres, extricació de vehicle pacient assegut, maniobra de Rautek. Rescat víctimes amb mobilització en bloc (5 h)
3. Cas clínic atenció al prolitraumatitzat/trauma greu: exercici a l'aula virtual. (2 h)
4. Els accidents NRBQ, actuació de l'equip de Emergències. Protecció radiològica. Equips de protecció. Protocols d'utilització. Sistemes de descontaminació. Exercici a l'aula virtual. (2 h)

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITAT PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	31
Classes pràctiques en aula/simulacre	P	2
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/simulacre	L	10
Tutories reglades/simulacre	U	2
TOTAL (4,5 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		45 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		10
Elaboració de treballs en grup		—
Elaboració de treballs individuals		—
Estudio i treball autònom		—
Lectures de material complementari		30
Preparació d'activitats d'avaluació		7,5
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		10
Resolució de casos pràctics		10
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS $\times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)		90 h

8. Metodologia docent

Durant el desenvolupament de l'assignatura està previst emprar la classe magistral i participativa, amb projeccions, estímulo de col·loquis i debats en l'aula, etc.

En les classes practiques s'empraran les demostracions pràctiques, el treball en equip, la resolució de problemes pràctics, i s'utilitzarà de manera activa i passiva el material necessari per a l'atenció extrahospitalària, les emergències i les catàstrofes.

En la tutela s'empraran sessions expositives, taules rodones, etc.

En els simulacres resultarà imprescindible la participació activa de l'alumnat. Està previst comptar amb la col·laboració de professionals de l'emergència i el rescat (bombers).

9. Avaluació

A) Assistència i participació a les pràctiques i realització d'exercicis

L'assistència serà obligatòria. Aquesta i la participació es valorarà amb un 15% del total, és a dir: 1,5 punts sobre 10.

1. Activitat a l'aula: 0,5 punts.
2. Activitat a les instal·lacions de Bombers: 0,5 punts.
3. Exercici cas clínic PTZ/Trauma greu: 0,25 punts.
4. Exercici NRBQ: 0,25 punts.

B) Examen

L'examen suposarà el 85% de la qualificació final (8,5 punts sobre 10) i contarà amb dues parts:

1. Resolució d'una situació d'atenció extrahospitalària, emergència i/o catàstrofe (CAS). De l'exposició del cas s'elaboraran 10 preguntes tipus «test», que s'afegiran a les 50 de la part de teoria.
2. Prova tipus «test» amb 50 preguntes més 10 relacionades amb el cas (en total, 60 preguntes) i amb 4 possibilitats de resposta. El temps estimat per a la realització de l'exercici és de 80 minuts.

Per aprovar l'examen (C) s'haurà d'haver superat la prova tipus «test» amb almenys una puntuació del 50% en la mateixa, és a dir, un 4,25 sobre 8,5. Es procedirà, llavors, a sumar els punts de les pràctiques i el simulacre. De no aconseguir-se el mínim establert, no se sumaran els punts de les pràctiques ni el simulacre, que constaran com realitzades però en cap cas seran comptabilitzades.

Per al càlcul es tindrà en compte la següent fórmula:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } A \\ \text{Errors: } E \\ \text{Nbre de possibles respostes: } n \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } p \\ \text{Nbre total de preguntes del «test»: } T \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(A - \frac{E}{n-1} \right) \cdot \frac{p}{T}$$

Ejemplo:

$$\left. \begin{array}{l} \text{Encerts: } (A) \quad 43 \\ \text{Errors: } (E) \quad 7 \\ \text{Omissions: } \quad 10 \\ \text{Nbre de possibles respostes: } (n) \quad 4 \\ \text{Puntuació màxima del «test»: } (p) \quad 8,5 \\ \text{Nbre total de preguntes del «test»: } (T) \quad 60 \end{array} \right\} \rightarrow \text{nota} = \left(43 - \frac{7}{4-1} \right) \cdot \frac{5,5}{50} = 5,76$$

En aquest exemple se supera el 50% del «test», condició necessària per sumar la puntuació obtinguda amb les pràctiques i el simulacre.

En el cas de no haver superat la prova tipus «test» de l'examen (B), a l'acta es reflectirà la qualificació obtinguda en el mateix sobre la puntuació màxima assolible pròpiament en el «test».

Atès que tota la docència teòrica de l'assignatura s'imparteix en el primer semestre, la primera convocatòria per al contingut teòric tindrà lloc quan es realitzen les primeres convocatòries del primer semestre (al gener) i la segona convocatòria quan en el període de segones convocatòries (juliol).

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Camús, D. (2016). *Las Emergencias Sociales: fundamentos e intervención*. Editorial ACCI.
2. ITLS - International Trauma Life Support, SEMES - Sociedad Española de Medicina de Urgencias y Emergencias, John E. Campbell, Antonio Requena Lopez. (2018). *International Trauma Life Support para Proveedores de los Servicios de Emergencias Médicas*. Editorial Médica Panamericana.
3. Jiménez Murillo y Montero Pérez. (2018). *Medicina de Urgencias y Emergencias. Guía diagnóstica y protocolos de actuación*. 6ª ed. Elsevier.
4. Lluna Gonzalez, Javier (coord.). (2018). *Asistencia inicial al Trauma Pediátrico*. AITP. 3ª ed. Arán Ediciones, SL.
5. Moratal R. (2022). *Emergencias extrahospitalarias*. 5ª ed. Marbán.
6. National Association of Emergency Medical Technicians (Naemt). (2019). *PHTLS: Soporte Vital de Trauma Prehospitalario*. NAEMT.
7. Nicolás JM, Ruiz J, Jiménez X. (2021). *Enfermo Crítico y Emergencias*. Elsevier.

Bibliografia complementària

1. Álvarez Leiva, Carlos. (2008). *Manual de atención a múltiples víctimas y catástrofes*. 3ª ed. Aran Ediciones, SL.
2. de Bachur M.D., Richard G. (Redactor), Shaw MD MSCE, Kathy N. (Redactor). (2015). *Fleisher & Ludwig's Textbook of Pediatric Emergency Medicine*. Wolters Kluwer.
3. Sheno, R., Pereira, F., Li, J., Giardino, A.P. (2013). *The Complete Resource on Pediatric Office Emergency Preparedness*. New York, NY : Springer
4. Ashok P. Sarnaik, Robert D. Ross, Steven E. Lipshultz, Henry L. Walters III. (s/a). *Cardiac Emergencies in Children. A Practical Approach to Diagnosis and Management*. Springer.
5. Editor(s): Ludwig, Stephen; Fleisher, Gary R. (Eds.) (s/a). *Pediatric Emergency Care*. Lippincott Williams & Wilkins (LWW).
6. Miele, Vittorio, Trinci, Margherita (Eds.) (2014). *Imaging Trauma and Polytrauma in Pediatric Patients*. Springer.
7. Peter Cameron, George Jelinek, Ian Everitt, Gary Browne, Jeremy Raftos. (2007). *Tratado sobre medicina de urgencias pediátricas*. Elsevier.
8. Casado Flórez I, Sánchez Santos L, Rodríguez Calzada R, Rico-Villademoros F, Roset Arissó P, Corral Torres E. "Incidence of acute agitation and variation in acute agitation management by emergency services" *Emergencias*. Rev Soc Espanola Med Emerg. 2017;29(4):253-6.
9. Wheat S, Dschida D, Talen MR. "Psychiatric Emergencies". *Prim Care*. 2016;43(2):341-54. doi: [10.1016/j.pop.2016.01.009](https://doi.org/10.1016/j.pop.2016.01.009).
10. Weber AN, Michail M, Thompson A, Fiedorowicz JG. "Psychiatric Emergencies: Assessing and Managing Suicidal Ideation." *Med Clin North Am*. 2017;101(3):553-71.
11. Seeganna C, Antai-Otong D. "Managing the Care of the Older Patient with Delirium and Dementia." *Nurs Clin North Am*. 2016;51(2):261-73.
12. New AM, Nelson S, Leung JG. "Psychiatric Emergencies in the Intensive Care Unit." *AACN Adv Crit Care*. 2015;26(4):285-293.

MÒDUL 5
FORMACIÓ OPTATIVA
(4,5 ECTS)

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació optativa					
Matèria	—					
Codi assignatura	34395					
Nom assignatura	DESENVOLUPAMENT COMUNITARI					
Caràcter	Formació optativa					
Curs acadèmic	2023–2024					
Curs	Quart					
Quadrimestre	Primer					
Semestre	Treball Social i Serveis Socials					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials Grups	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutorías	Total
	2,5	1,2	0	0,6	0,2	4,5
	1	1	0	2	1	
Coordinació	Prof: Gutiérrez Benitez, María Despatx: Dept. Treball Social i Serveis Socials. Facultat de Ciències Socials. Correu-e: Maria.Gutierrez-Benitez@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Gutiérrez Benitez, María Despatx: Dept. Treball Social i Serveis Socials. Facultat de Ciències Socials. Correu-e: Maria.Gutierrez-Benitez@uv.es					
	Prof. 2: Martín López, Miguel Ángel Despatx: N ^o 2D-25. Facultat de Ciències Socials. Dept. Treball Social i Serveis Socials. Correu-e: Miguel.Martin@uv.es					
	Prof. 3: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 4: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 5: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Al començament del segle XXI la situació de salut ha canviat per les transicions demogràfiques i epidemiològiques, però romanen les inequitats en salut entre i dins dels països. Al mateix temps han aparegut noves patologies, nous riscos en el medi ambient físic i social que incideixen en les conductes relacionades amb la salut. Per la seua banda, els sistemes nacionals de salut, com a sistemes adaptatius complexos que són, intenten respondre a aquestes amenaces però amb importants restriccions financeres.

L'OMS, en el seu informe *Salut per a tots en el segle XXI*, adverteix que la persistència dels problemes de pobresa i desigualtat ocasiona la deterioració dels estils de vida, l'augment de la violència i el debilitament de la cohesió social. Aquesta cohesió social es veu més minvada si cap, per la nul·la participació de les ciutadanes i els ciutadans en la presa de decisions en els processos de planificació de la salut de forma concreta, i de forma general, per la inexistència d'una planificació territorial estratègica.

També, l'actual reforma del sector públic, que involucra noves directrius: descentralització, privatització, major èmfasi en l'eficiència (fer més amb menys) i efectivitat, però deixant de costat la participació ciutadana en la presa de decisions sobre aquesta reforma, i oblidant-se del principi de la governabilitat tan promulgat per la Unió Europea, fa necessari que el coneixement sobre el Desenvolupament Comunitari siga fonamental.

Amb el propòsit de fer front a tots aquests i altres desafiaments d'ordre mundial, la comunitat internacional, a través de l'OMS, va aprovar la denominada política de Salut per a tots en el segle XXI. En ella es plantegen estratègies d'actuació sostenible econòmica, social, política i científicament, la implantació de la qual comprèn, entre altres estratègies la que fa referència a: «Un procés de desenvolupament sanitari participatiu, que implique als agents rellevants en matèria de salut a tots els anivelles —llar, centres educatius i de treball, comunitats locals i país— i que promoga la presa de decisions, l'aplicació i la responsabilitat conjuntes», és en aquest procés de desenvolupament sanitari participatiu i participat on el Desenvolupament Comunitari ha de ser conegut i aplicat per les i els professionals de la infermeria.

3. Coneixements previs

No es precisen coneixements previs.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

5. Resultats d'aprenentatge

Es pretén que l'alumnat en finalitzar el curs aconseguisca els següents resultats d'aprenentatge expressats ací de forma generalista:

1. Conèixer els diversos conceptes i el cos teòric existent sobre el Desenvolupament Comunitari i els seus diversos processos.
2. Comprendre i reflexionar sobre l'actual fase del desenvolupament comunitari a Espanya.
3. Considerar a la comunitat com un camp de treball prioritari entre les i els professionals de la salut.
4. Comprendre i reflexionar sobre la capacitat participativa dels ciutadans (tècnics, polítics i ciutadania en general) en la generació de les polítiques socials i el benestar social.
5. Conèixer i comprendre els diversos mètodes de treball participatiu en i amb la comunitat.
6. Aplicar la participació comunitària de forma real i efectiva des de l'àmbit de la salut en coordinació amb els altres àmbits de la vida comunitària.
7. Aplicar la metodologia participativa a casos comunitaris reals.
8. Aplicar la metodologia participativa a qualsevol acte de l'activitat professional.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT 0: PRESENTACIÓ DE L'ASSIGNATURA

Suposa un primer contacte amb l'alumnat. Es donarà a conèixer:

1. El programa de l'assignatura de Desenvolupament Comunitari.
2. Els objectius i competències que es pretén aconseguir durant el curs.
3. Les estratègies d'ensenyament-aprenentatge.
4. La pràctica de tipus cooperatiu de forma detallada.
5. L'avaluació.

UNITAT TEMÀTICA 1: PROCÉS DE DESENVOLUPAMENT COMUNITARI I PROTAGONISTES DEL MATEIX

- Tema 1. **La Comunitat.** Aspectes Conceptuals. Fonamentació i origen del terme comunitat. El sentiment de «pertinença» a una comunitat. Els elements estructurals de la comunitat: territori, població, demanda i recursos. El procés comunitari i els seus protagonistes.
- Tema 2. **El Desenvolupament Comunitari.** Significació i abast de l'expressió desenvolupament. Origen i evolució de la noció de Desenvolupament Comunitari. Altres conceptes relacionats: organització de la comunitat, Treball Social comunitari, acció comunitària, planificació territorial estratègica. El/la professional d'infermeria en el desenvolupament comunitari.
- Tema 3. **Interacció social, comunicació i desenvolupament comunitari.** El treball amb els grups. Les reunions. El treball en equip. Conflicte i negociació. Estratègies comunicatives en la intervenció amb la societat i amb col·lectius vulnerables.

UNITAT TEMÀTICA 2: METODOLOGIES EN EL DESENVOLUPAMENT COMUNITARI

- Tema 4: **Mètodes de treball amb la comunitat.** El mètode com procés. La investigació-acció participativa. L'estudio de cas. El treball amb els grups. Les reunions. El treball en equip. Conflicte i negociació.

Tema 5: **Fases de la metodologia participativa.** El diagnòstic comunitari, la planificació, l'execució i l'avaluació y control del desenvolupament comunitari.

UNITAT TEMÀTICA 3: LA DIMENSIÓ INSTITUCIONAL I FUNCIONAL DE LA COMUNITAT

Tema 6: **Construint ciutadania.** La comunitat com eix vertebrador de la realitat social. La comunitat como eix constructor de la realitat social.

Tema 7: **La comunitat com creadora de polítiques socials.** La participació comunitària. La governabilitat local. La planificació estratègica: fase filosòfica, fase analítica, fase operativa. Els projectes d'intervenció comunitària (PIC).

B) PROGRAMA PRÀCTIC (Pràctica cooperativa)

D'inici, seguiment i exposició final en l'aula, però amb la realització parcial del mateix com a treball cooperatiu no presencial. Es realitzarà en grups, mitjançant la metodologia de la investigació-acció participativa (IAP), i **sempre dins de l'àmbit territorial d'un centre d'atenció primària.**

Per a l'explicació detallada d'aquest treball i els seguiments grupals d'aula s'establiran determinats dies de pràctiques de laboratori amb l'alumnat, d'obligatòria assistència (avaluable per al conjunt del grup).

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	25
Classes pràctiques en aula/simulacre	P	12
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/simulacre	L	6
Tutories reglades/simulacre	U	2
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		45 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		30
Elaboració de treballs individuals		—
Estudio i treball autònom		12
Lectures de material complementari		—
Preparació d'activitats d'avaluació		7,5
Preparació de classes de teoria		12
Preparació de classes pràctiques i de problemes		6
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)		67,50 h

8. Metodologia docent

En funció de les competències a aconseguir i dels resultats d'aprenentatge s'utilitzaran diversos mètodes d'ensenyament-aprenentatge: exposició magistral, treball cooperatiu, discussions de grup, anàlisi de textos, activitats pràctiques i d'aplicació, etc.

Serà una metodologia participativa i dinàmica amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes teòriques, i de caràcter eminentment pràctic per potenciar i promoure en l'alumnat la unió de teoria i praxi, i de l'acció professional interdisciplinària en un camp complex i difícil com és la participació social i comunitària.

9. Avaluació

Es realitzarà combinant diferents tipus d'avaluació que seran sumatius entre si:

- a) **Treball grupal.** Comprendrà el 50% del total de la nota (≤ 5 punts del total). El treball es puntuarà de 0 a 10 i serà necessari assolir almenys un 4 sobre 10 per a que siga sumatiu amb les restants modalitats d'avaluació.
- b) **Treball individual.** Comprendrà el 30% del total de la nota (≤ 3 punts del total). El treball es puntuarà de 0 a 10 i serà necessari assolir almenys un 4 sobre 10 per a que siga sumatiu amb les restants modalitats d'avaluació.
- c) **Examen tipus «test».** Comprendrà el 20% del total de la nota (≤ 2 punts del total). El treball es puntuarà de 0 a 10 i serà necessari assolir almenys un 4 sobre 10 per a integrar la puntuació del treball grupal i del treball individual.
- d) **Es valorarà l'assistència i la participació de l'estudiantat,** tant en sessions presencials a l'aula com en les tutories, i en les activitats complementàries.

La suma de les puntuacions ponderades de les tres parts donarà la nota de l'acta.

Si en la part pràctica, la puntuació no arribara a 4 sobre 10, la nota de l'acta serà la puntuació ponderada de l'examen «test» (≤ 2 punts del total).

Si en la part teòrica (examen «test») la puntuació no arribara a 4 sobre 10, la nota de l'acta serà «suspens».

En cas de suspendre la part pràctica, en segona convocatòria, en la data de l'examen, caldrà tornar a presentar la documentació sol·licitada, després de tutoria amb el professorat.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

A) Bibliografia bàsica

1. Alberich T. (2000). *Perspectivas de la investigación social. La investigación social participativa*. Madrid: El Viejo Topo.
2. Ander-Egg E. (2003). *Repensando la Investigación-Acción Participativa*. Buenos Aires: Grupo editorial Lumen-Humanitas.
3. Basogoti M, Bru P, Lorenza C. (2001). *IAP de bolsillo*. Edición digital.
URL: <http://www.acsur.org/IMG/pdf/Guia_IAP.pdf>
4. Carvajal A. (2011). *Apuntes sobre desarrollo comunitario*. Edición digital.
URL: <<http://www.eumed.net/libros-gratis/2011d/1046/introduccion.html>>
5. Judt T. (2011). *Algo va mal*. Madrid: Taurus. Ed. de bolsillo.
6. Maiztegui C, Eizaguirre M. (2008). Ciudadanía y Educación: de la teoría a la práctica. *Cuadernos Deusto de Derechos Humanos*, nº 50.

7. Marchioni M. (2004). *La acción social en y con la comunidad*. Zaragoza: Editorial Certeza.
8. Stuckler D, Basu S. (2013). *Porque la austeridad mata. El coste humano de las políticas de recorte*. Madrid: Taurus.
9. Villasante et al. (2000). *La investigación social participativa. Construyendo ciudadana 1 y 2*. Madrid: El viejo topo.
10. Wilkinson R, Pickett K. (2009). *Desigualdad. Un análisis de la infidelidad colectiva*. Madrid: Turner.

B) Bibliografía complementària

1. Fals Borda (1995). *Conocimiento y poder popular*. Bogotá: Siglo XXI.
2. Freire P. (1970). *Pedagogía del oprimido*. Montevideo: Tierra Nueva.
3. Hamzaoui. M. (2005). *El Trabajo Social Territorializado: las transformaciones de la acción pública en la intervención social*. Universidad de Valencia – Nau LLibres.
4. Malagón. J.L, Sarasola. J.L. (2006). *Fundamentos del Trabajo Social Comunitario*. Sevilla: Aconagua.
5. Marchioni M. (1999). *Comunidad, participación y desarrollo. Teoría, metodología y práctica de la intervención comunitaria*. Madrid: Popular.
6. Marchioni M. (2006). Democracia participativa y crisis de la política. La experiencia de los planes comunitarios. *Cuadernos de Trabajo Social*. Vol. 19. (2006) p. 213-224.
7. Massó Guijarro E. (2005). Fundamentos teóricos y prácticas de la IAP en España *Revista de Antropología Iberoamericana*. Nº 43. Sep-Oct 2005.
8. Mazzola. A. (2001). Análisis de los Procesos de Intervención en el marco del Desarrollo Local. En: *Programas de Inserción y exclusión social*. Valencia: Programa Intensivo Sócrates-Erasmus de la Universidad de Valencia.
9. UCAR X. (coord.) (2009). *Enfoques y experiencias internacionales de acción comunitaria*. Barcelona: Graó.

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació optativa					
Matèria	—					
Codi assignatura	34396					
Nom assignatura	ANGLÈS APLICAT A LES CIÈNCIES DE LA SALUT					
Caràcter	Formació optativa					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Quart					
Semestre	Primer					
Departament	Filologia anglesa i Alemanya					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutorías	Total
Grups	3,5	0,8	0	0	0,2	4,5
Coordinació	Prof: Alis Ferrer, Luis Despatx: Dep Filologia anglesa i Alemanya Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació Correu-e: Luis.Alis@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Alis Ferrer, Luis Despatx: Dep Filologia anglesa i Alemanya Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació Correu-e: Luis.Alis@uv.es					
	Prof. 2: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 3: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 4: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Anglès aplicat a les ciències de la salut és una assignatura de marcat caràcter instrumental, igual que la resta d'assignatures d'anglès per a finalitats específiques.

Aquest caràcter instrumental, unit a l'evident necessitat de comunicació en anglès específic tant en l'àmbit de la investigació (amb la majoria dels resultats publicats en revistes científiques d'àmbit anglosaxó) com amb la creixent demanda sanitària per part d'estrangers que viuen i treballen en el nostre país, converteix a l'assignatura en una eina essencial per al desenvolupament de diverses tasques dins de l'àrea de la sanitat.

Ser capaç de comunicar-se en almenys un idioma estranger és essencial per a la vida laboral dels futurs professionals del món de la sanitat. L'anglès és sens dubte la llengua internacional per excel·lència; així mateix, és la llengua més parlada per turistes i visitants a la Comunitat Valenciana. Per tant, l'alumnat d'Infermeria, futurs professionals del sector, necessiten ser capaços de comunicar-se amb fluïdesa en anglès per a ampliar les possibilitats d'exercir la seua professió tant dins com fora de les nostres fronteres.

3. Coneixements previs

Per a afrontar amb èxit aquesta assignatura és convenient que el/l'estudiant de l'assignatura *Anglès aplicat a les ciències de la salut* tinga un nivell de coneixement de B1 de la llengua anglesa.

4. Objectius i competències

Competències bàsiques

CB-3 Que l'alumnat tinga la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants per a emetre judicis que incloguen una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica.

CB-4 Que l'alumnat pugua transmetre informació, idees, problemes i solucions a un públic tant especialitzat com no especialitzat.

CB-5 Que l'alumnat desenvolupe aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per a emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.

Competències generals

G-0 Hablar bien en público.

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

Competències específiques

- Tenir una marcada orientació de servei al pacient.
- Manejar tècniques de comunicació.
- Treballar en anglès com a llengua estrangera.
- Treballar en mitjans socioculturals diferents.

5. Resultats d'aprenentatge

- a) Comunicació oral en contextos socioculturals i professionals relacionats amb l'àmbit de les ciències de la salut.
- b) Comunicació escrita en contextos socioculturals i professionals relacionats amb l'àmbit de les ciències de la salut.
- c) Maneig de tècniques de comunicació interpersonal en anglès.
- d) Coneixement i ús de lèxic especialitzat.
- e) Reconeixement de les peculiaritats de l'atenció sanitària i ús del discurs de l'atenció al pacient apropiat per a cada situació comunicativa.

- f) Coneixement de les diverses cultures dels països on es parlen les llengües extraguères i de les seues varietats lingüístiques.
- g) Respecte per la diversitat —cultural, social, racial, de gènere— i reconeixement de les diferències culturals.

6. Descripció de continguts

Cambridge English for Nursing

- Tema 1. **Patient admissions.** Taking a patient history. Explaining how the heart works.
- Tema 2. **Respiratory problems.** Giving instructions effectively. Describing respiration.
- Tema 3. **Wound care.** Asking for advice. Describing wounds and taking part in Continuous Professional Development.
- Tema 4. **Diabetes care.** Discussing diabetes management. Giving advice sensitively.
- Tema 5. **Medical specimens.** Explaining pathology tests. Telephone skills: Contacting other staff.

Professional English in Use

- Tema 6. **Medications.** Doing a medication check. Explaining drugs interactions.
- Tema 7. **Hospital personnel-Health care workers.**
- Tema 8. **Health and illness.** Parts and functions of the body
- Tema 9. **Symptoms and pain.** Giving instructions.
- Tema 10. **Research Articles.** Abstracts. Identifying linguistic features. How to write a research article.

FALTA PER INDICAR EL PROGRAMA PRÀCTIC DE LES P

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	35
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	8
Tutories reglades	U	2
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100})$		45 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		7,5
Elaboració de treballs individuals		20
Estudio i treball autònom		25
Lectures del material complementari		—
Preparació d'activitats d'avaluació		15
Preparació de classes de teoria		—
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris <i>on-line</i>		—
TOTAL $(4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100}))$		67,5 h

8. Metodologia docent

S'utilitza una metodologia comunicativa, en la qual l'alumnat és part essencial del procés d'ensenyament-aprenentatge, basada en la interacció comunicativa en l'aula, tant en parelles, en grups, en gran grup i/o directament amb el professor/a.

La pràctica comunicativa es produeix en cada classe i es tendeix cap a una comunicació real. D'aquesta manera es practiquen i desenvolupen les quatre destreses comunicatives bàsiques, *Listening*, *Speaking*, *Reading* y *Writing*.

Es farà ús dels mitjans de comunicació audiovisuals i escrits: textos i notícies de la BBC o altres periòdics, així com de vídeos explicatius localitzables en el lloc web *YouTube*, xarrades de professionals, etc. per a exercitar la comprensió i per a aprendre vocabulari.

Es recrearan casos clínics reals per al desenvolupament de destreses orals.

El treball autònom de l'alumne, tant a l'aula com fora d'ella, és també un element fonamental en el seu procés d'aprenentatge de la llengua anglesa, així com les tutories, individuals o en grup.

9. Avaluació

L'avaluació constarà de dos blocs:

1. L'examen suposarà el 90% de la qualificació final, i al seu torn se subdividirà en:

- (a) Prova escrita (55%), on l'alumne demostrarà la seua competència gramatical i lèxica, així com la seua comprensió lectora. (*Writing* 30%, *Reading* 25%).
- (b) Prova oral (35%), on l'alumne posarà en pràctica les seues habilitats comunicatives (*Speaking* 20%, *Listening* 15%).

2. La participació en les activitats de classe (*roleplays, discussions and debates*) i el treball individual (*portfolio*) suposaran el 10% de la qualificació final.

Per considerar-se aprovada l'assignatura serà imprescindible una mitjana de 5 en l'examen.

En cas de suspendre algun dels blocs, la nota que apareixerà en l'acta serà la del bloc suspès. En la següent convocatòria, l'alumnat que haja suspès alguna de les parts haurà de realitzar l'examen complet.

En cas de suspendre l'examen final, la nota de les activitats de classe es guardarà fins a la següent convocatòria.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referències bàsiques

1. Allum, V. & P. McGarr (2008). *Cambridge English for Nursing. Intermediate +*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Glendinning, E. & Howard, R. (2007). *Professional English in Use. Medicine. (CUP)* Oxford: Cambridge University Press.
3. Pohl, A. (2002). *Test Your Professional English Medical*. Penguin English.

Referències complementàries

1. Alcaraz, E. (2000:15). *El inglés profesional y académico. Filología y Lingüística*. Alianza Editorial. SA.
2. Ballesteros, A. (2001). *El lenguaje de los médicos. El médico Interactivo. Diario Electrónico de la Sanidad*. [Internet].
3. Brooks, J. & Witt, R. (2007). *Scientific Writing*. Garnet Publishing Ltd.
4. Cabré, M. T., & i Castellví, M. T. C. (1993). *La terminología: teoría, metodología, aplicaciones*. Antártida/Empúries.
5. Griffiths, P. (1998). *Scientific Writing Student's Book. University Foundation Study. Transferable Academic Skills Kit. University of Reading*. Garnet education.
6. Hall, D. & M. Foley. (2012). *MyGrammarLab. Intermediate. B1/B2*. Harlow: Pearson Education Ltd.
7. Hewings, M. (2007). *Advanced Grammar in Use. 2nd edition*. Cambridge: CUP.
8. Mccullaagh, M. & Wrightmarie, R. (2008). *Good Practice. Communication Skills in English for the Medical Practitioner*. Cambridge University Press
9. Murphy, R. (1999). *English Grammar in Use (with answers)*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Oshima, A. & A. Hogue (1991). *Writing Academic English: A writing and sentence structure handbook. Reading (MA)*. Addison-Wesley.
11. Ricart Vayà, Alicia. (2008). *An ESP comparative analysis in medical research articles: Spanish-English. Diss.*
12. Swales, J. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge University Press.
13. Weissberg, R. & Buker, S. (s/a). *Writing up Research: Experimental Research Report Writing for students of English*.
14. Wyatt, R. (2006). *Check Your English Vocabulary for Medicine: All You Need to Improve Your Vocabulary*. A&C Black.

Pàgines web

- PubMed: www.ncbi.nlm.nih.gov
- Organización Mundial de la Salud, OMS. <http://www.who>
- Base de datos de MEDLINE: <http://www.medline>

Abreviatures:

- Medicinenet: <https://www.youtube.com/user/lydz011>, <https://globalrph.com/abbreviation/a/>
- http://www.cambridge.org/elt/goodpractice/GoodPractice_PED_MedicalAbbreviations.pdf

Diccionaris:

- Diccionario de Cambridge: <https://dictionary.cambridge.org/es/>)
- Merriam Webster medical dictionary: <https://www.merriam-webster.com/medical>)
- <http://www.thefreedictionary.com/>
- Mosby's Dictionary of Medicine, Nursing & Health Professions. Elsevier-Health Science Division (2016).
- Diccionario Técnico de la Comisión Europea Multilingüe, 2011. <http://www.iate.eu>

- Vocabulario de anatomía: <https://www.kenhub.com/>
- Quizlet, <https://quizlet.com/113695914/trichology-vocabulary-flash-cards/>
- Vídeos de Virginia Allum: <https://www.youtube.com/user/lydz011>
- Prefijos y sufijos: Transpanish. <http://transpanish.biz/es/sufijos-prefijos-medicos/>
- Base de datos linguee: www.linguee.es

- BBC Medical notes: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/default.stm>
- Plataforma médica Pfizerpro: www.pfizerpro.es
- The student doctor network: <https://www.studentdoctor.net/>
- The short coat podcast: <http://theshortcoat.com/too-idealistic-for-medicine/>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació optativa
Materia	—
Código asignatura	34397
Nombre asignatura	CATALÀ APLICAT A LES CIÈNCIES DE LA SALUT
Caràcter	Formació optativa
Curso académico	2023-2024
Curso	Quart
Semestre	Primer
Departamento	Filologia Catalana
Créditos ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)
Créditos presencials	Teoría Práctica Informàtica Laboratorio Tutorías Total
Grupos	3,5 0,8 0 0 0,2 4,5
Coordinació	<p>Prof: Campos González, Àngels Despatx: Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, planta 7ª Correu-e: Angels.Campos@uv.es</p> <hr/> <p>Prof: Martí Badía, Adrià Despatx: Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, planta 7ª Correu-e: Adria.Marti@uv.es</p>
Profesorado	<p>Prof. 1: Campos González, Àngels Despatx: Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, planta 7ª Correu-e: Angels.Campos@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 2: Martí Badía, Adrià Despatx: Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació, planta 7ª Correu-e: Adria.Marti@uv.es</p> <hr/> <p>Prof. 3: Despatx: Correu-e:</p> <hr/> <p>Prof. 4: Despatx: Correu-e:</p>

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

Català aplicat a les ciències de la salut és una assignatura optativa de quart curs que pretén reforçar la competència lingüística en català. Es realitzarà una descripció dels aspectes gramaticals bàsics i s'orientarà en els aspectes terminològics propis de les ciències de la salut. Es treballarà la producció de textos generals i especialitzats.

3. Coneixements previs

Els/les alumnes han de partir d'uns coneixements bàsics o elementals de la llengua oral i escrita (nivell B1), assolit generalment després d'haver cursat batxillerat.

4. Objectius i competències

Objectius

- Aprofundiment en el coneixement de la llengua catalana, tant en l'àmbit escrit com oral.
- Iniciació en la redacció de textos de l'especialitat de les ciències de la salut i en la documentació dels termes.

D'acord amb el document de verificació del títol, les competències que es pretenen assolir són:

Competències generals

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

Competències específiques

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

Al final d'aquesta assignatura s'espera que l'estudiant siga capaç de:

- Parlar i escriure correctament en llengua catalana (nivell B2).
- Conèixer la tipologia de textos propis de l'àmbit de les ciències de la salut.
- Dominar les tècniques de documentació terminològica.
- Conèixer els recursos a l'abast per a resoldre els dubtes gramaticals i terminològics.

6. Descripció de continguts

A) Continguts teòrics

Tema 1. **Introducció: el text com a vehicle de comunicació.**

1. Oralitat/escriptura. Els registres lingüístics.
2. El discurs formal.
 - (a) Els textos acadèmics.
 - (b) Els textos especialitzats: el llenguatge d'especialitat.

Tema 2. Aspectes gramaticals

1. Aspectes fonètics, ortogràfics i ortotipogràfics.
2. Aspectes morfològics.
3. Aspectes sintàctics.

Tema 3. Les tipologies textuals

1. Les tipologies textuals bàsiques.
2. Els gèneres discursius associats a les ciències de la salut.

Tema 4. La terminologia

1. Les fonts de documentació.
2. Recursos d'Internet.

B) Continguts pràctics

Les 8 hores de practiques en aula es dedicaran a la realització d'activitats amb les quals aplicar els coneixements teòrics adquirits en cada tema.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	35
Classes pràctiques en aula	P	—
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	8
Tutories reglades	U	2
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		45 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS		Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		--
Elaboració de treballs individuals		27,5
Estudio i treball autònom		—
Lectures del material complementari		—
Preparació d'activitats d'avaluació		20
Preparació de classes de teoria		20
Preparació de classes pràctiques i de problemes		—
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris <i>on-line</i>		—
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)		67,5 h

8. Metodologia docent

Tenint en compte la taula on apareix el volum de treball (§7), els aspectes més destacables del mètode que seguirem en l'assignatura són els següents:

- A) **Classes teòriques:** les 35 hores es dedicaran a
- Descriure els diversos aspectes teòrics del programa.
 - Debatre i analitzar en grup aquests aspectes, guiats pel professor.
 - Reflexionar sobre les activitats programades.
- B) **Classes pràctiques:** les 8 hores consistiran en
- Aplicació dels coneixements teòrics adquirits a les activitats pràctiques programades en cada tema.
- C) **Activitats no presencials:** les 67,5 hores de preparació de classes (teòriques i pràctiques) es dedicaran a:
- Lectura de material bibliogràfic recomanat a les classes teòriques.
 - Resolució de les activitats proposades.
 - Consulta a través de fonts bibliogràfiques i de recursos d'Internet dels dubtes que genere la resolució de les activitats.
 - Supervisió, a posteriori, de les activitats corregides a classe per a poder traure'n conclusions i avançar en els coneixements sobre la matèria.

La **preparació de l'examen** requerirà d'unes 20 hores. Es tracta d'una assignatura en què s'intenten combinar els aspectes teòrics amb l'aplicació pràctica; per tant, serà convenient portar-la al dia i no deixar l'estudi de la matèria per als dies previs a l'examen. De fet, la realització de les activitats és consubstancial amb l'adquisició dels coneixements.

Es farà un **examen final**, que durarà entre dues i tres hores.

Es realitzaran dues sessions de **tutories en grups**. Al marge d'això, és convenient que els alumnes adquirisquen el costum d'assistir a l'horari d'atenció del professor, que podrà servir, entre d'altres coses, per a recomanar bibliografia complementària, comentar deficiències o problemes detectats en les intervencions a classe, orientar en l'elaboració de les activitats, etc.

9. Avaluació

L'avaluació s'organitzarà a l'entorn de tres criteris:

- a) El seguiment actiu de les classes teòriques i pràctiques: 10% de la nota. El seguiment es controlarà per mitjà de l'assistència a classe (o el seguiment semipresencial tutoritzat) i el grau d'implicació en les classes teòriques i pràctiques (intervencions dels estudiants i activitats lliurades al professor).
- b) La presentació d'un treball breu sobre un tema de la salut: 20% de la nota. S'elaborarà un treball de 3 o 4 pàgines sobre un tema acordat entre el/la professor/a i l'alumne/a. Aquest treball s'avaluarà tenint en compte la claredat expositiva, l'adequació formal i la correcció normativa.
- c) L'examen sobre els continguts de l'assignatura: 70% de la nota.

Per a aprovar l'assignatura, caldrà haver obtingut, com a mínim, un 0,5 en el seguiment, un 1 en el treball i un 3,5 en l'examen. Tot plegat servirà per a comprovar que s'han assolit les competències generals i específiques apuntades.

La part de teoria i la part pràctica es troben integrades, ja que es tracta d'un examen normatiu amb una redacció. Per tant, en l'examen que es planteja s'avaluarà tant de la part de teoria com de la part pràctica.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Bibliografia bàsica

1. Alberola, Patrícia et al. (1996). *Comunicar ciència*, Picanya, Edicions del Bullent.
2. Ballabriga, David et al. (2004). *Recursos lingüístics per a l'àmbit sanitari*, Llengua i ús, 31, pp. 17-32.
3. Bernabeu, Josep et al. (1995). *El llenguatge de les ciències de la salut*, València, Generalitat Valenciana.
4. IIFV. (2002). *Guia d'usos lingüístics*, València, IIFV. En línia: <http://web.ua.es/iifv/Guiausos.pdf>
5. Llengua, Societat i Comunicació, núm. 10, monogràfic titulat (s/a). *Medicina i llenguatge: les paraules de la salut*. En línia: <http://revistes.ub.edu/index.php/lsc>
6. Martín, Olga. (2004). *Manual de terminologia sanitària bàsica*, Barcelona, Generalitat de Catalunya. En línia: http://www20.gencat.cat/docs/canalsalut/Home%20Canal%20Salut/Ciudadania/Eines_i_recursos/Recursos_linguistics/Recursos_terminologics/terminologia2004.pdf
7. Mestres, Josep Maria, Joan Costa, Mireia Oliva i Ricard Fité (2009). *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, 4a edició revisada i ampliada, Barcelona, Eumo Editorial [1a edició 1995].
8. AVL. (2019). *Vocabulari de les ciències de la salut*. València, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. En línia: https://www.avl.gva.es/documents/31987/65425/VOCABULARIS_07.pdf

Diccionaris, enciclopèdies

1. Diccionari Enciclopèdic de Medicina, en línia: <http://www.medic.cat>
2. Gran Enciclopèdia Catalana, en línia: http://www.grec.cat/home/hec/fr_pres.htm

Portals d'Internet

1. Optimot: <http://optimot.gencat.cat>
2. Termcat: http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació optativa					
Matèria	—					
Codi assignatura	34398					
Nom assignatura	SALUT LABORAL					
Caràcter	Formació optativa					
Curs acadèmic	2023–2024					
Curs	Quart					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutoríes	Total
Grups	2,7	0,8	0,4	0,4	0,2	4,5
	1	1	2	2	1	
Coordinació	Prof: Visconti Gijón, José Vicente Despatx: N ^o 2.14, FIP Correu-e: J.Vicente.Visconti@uv.es					
Professorat	Prof. 1: Visconti Gijón, José Vicente Despatx: N ^o 2.14, FIP Correu-e: J.Vicente.Visconti@uv.es					
	Prof. 2: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 3: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 4: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 5: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

La Llei de Prevenció de Riscos Laborals de 1995 va introduir una nova filosofia en la forma d'entendre la prevenció de riscos en l'empresa. Aquesta filosofia, no obstant això, no va tenir la traducció pràctica desitjada com es va encarregar d'assenyalar la pròpia *Estrategia Española de Seguridad y Salud en el Trabajo 2007-2012* en ocupar-se del diagnòstic dels principals problemes i debilitats del sistema de salut laboral que es venien observant. En ella s'assenyalava, per exemple, «la falta d'un nivell adequat d'integració de la prevenció en l'empresa, així com un compliment més formal i burocràtic que real i efectiu de les obligacions preventives». Així mateix, s'abundava que «la relació entre recursos preventius propis i aliens en les empreses, la qualitat de les activitats preventives, la formació de professionals i treballadors són qüestions que poden i deuen millorar-se. Superada la fase d'establiment d'una organització preventiva en les empreses que complira els requisits legals exigits, resulta necessari adoptar noves mesures i obrir un gran debat entre tots els subjectes implicats sobre com perfeccionar l'eficàcia i la qualitat de la prevenció de riscos laborals en el nostre país».

Per açò, l'esmentada estratègia es plantejava, en el seu Objectiu 2, dedicat a millorar l'eficàcia i qualitat del sistema de prevenció, que «l'Administració General de l'Estat i les administracions de les comunitats autònomes establiran uns criteris de qualitat i eficàcia exigibles als serveis de prevenció aliens». Es denunciava així el que uns altres assenyalaven, més directament, com a pràctiques burocràtiques i de baixa qualitat, generalitzades en la major part dels serveis de prevenció.

Se subratllaven, en definitiva, dos problemes: la falta d'integració de l'activitat preventiva en l'empresa i falta de qualitat i eficàcia dels Serveis de prevenció per a atendre a les necessitats de les empreses.

El programa que es proposa en aquesta assignatura pretén contribuir a pal·liar aquestes deficiències mitjançant la inclusió de continguts que incideixen directament en aquesta problemàtica, contemplant un àrea de coneixement (o unitat temàtica) sobre «gestió de la prevenció», que compta amb cinc temes.

L'assignatura inclou, a més, altres dues àrees de coneixement més tradicionals de la salut laboral, com són els reflectits en la unitat d'«introducció a la salut laboral», en la qual es repassen els conceptes bàsics, l'organització del sistema de prevenció de riscos laborals i l'activitat preventiva en l'empresa, d'una banda. I els inclosos en la unitat temàtica sobre «factors de risc» en la qual es realitza un repàs als principals factors de risc laboral presents en les empreses.

3. Coneixements previs

Per a un millor aprofitament de l'assignatura l'alumnat haurà de disposar de coneixements bàsics de:

- Anatomia humana
- Fisiologia
- Fonaments de psicologia en ciències de la salut
- Salut pública

4. Objectius i competències

Competències generals

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinari i interdisciplinari, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

A més d'aquestes competències contemplades en el document de verificació del títol, s'ha considerat pertinent plantejar els següents objectius generals i específics que les complementen.

Objectius generals

1. Capacitar als alumnes perquè adquireixin d'una visió global de la pràctica de la salut laboral en l'empresa.

Objectius específics

1. Comprendre la relació entre el treball i la salut i els factors de risc que determinen la salut dels treballadors.
2. Conèixer les dades bàsiques que defineixen la situació de la salut laboral.
3. Conèixer el marc jurídic en el qual es desembolica la prevenció de riscos laborals.
4. Entendre com funciona la gestió de la prevenció en l'empresa.
5. Elaborar un pla de vigilància de la salut en l'empresa.
6. Adquirir coneixements bàsics dels principals factors de risc laboral.
7. Adquirir habilitats per a identificar els riscos laborals.
8. Conèixer les principals tècniques preventives dels riscos laborals.
9. Conèixer els conceptes, els procediments i les eines necessàries per a la gestió del risc en l'empresa.
10. Reconèixer els criteris que defineixen la qualitat dels serveis de prevenció.
11. Conèixer els conceptes, els procediments i les eines necessàries per a la gestió de la reincorporació al treball després d'una baixa laboral.

5. Resultats d'aprenentatge

1. Definir el model causal de les relacions entre el treball i la salut.
2. Definir els conceptes bàsics de la salut laboral i la prevenció de riscos laborals.
3. Reconèixer el marc jurídic de la prevenció de riscos laborals.
4. Comprendre l'organització i el funcionament de la gestió de la prevenció en l'empresa.
5. Reconèixer i manejar la metodologia d'investigació d'accidents.
6. Identificar els riscos derivats de l'ambient de treball i la manera de prevenir-los.
7. Identificar els riscos derivats de la càrrega física de treball i la manera de prevenir-los.
8. Identificar els riscos derivats de les condicions d'ocupació i la manera de prevenir-los.
9. Reconèixer les bases teòriques de la gestió del risc laboral.
10. Comprendre el funcionament dels serveis de prevenció i definir els criteris de qualitat de la seua actuació.
11. Gestionar la informació necessària per a l'actuació preventiva en l'empresa.

12. Conèixer els mecanismes de comunicació per a la gestió preventiva en l'empresa.
13. Discutir les formes que pot adoptar la participació dels treballadors en l'empresa.
14. Reconèixer els principis que regeixen la negociació col·lectiva.
15. Identificar els factors pronòstic de la discapacitat laboral.
16. Reconèixer els processos de reincorporació al treball, els factors pronòstic, els rols dels actors i els models d'intervenció en la discapacitat laboral

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

UNITAT TEMÀTICA 1: INTRODUCCIÓ A LA SALUT LABORAL

Consta de tres temes, a través dels quals s'introdueix a l'alumne/a en la Salut Laboral. Es discuteixen els conceptes de salut i de treball i els models explicatius de la relació treball salut. A continuació es descriu l'organització del sistema de prevenció de riscos laborals: les normes bàsiques vigents, els organismes encarregats de fer-les complir i de promoure la prevenció i amb una atenció especial al sistema de la seguretat social per a poder entendre el sistema de protecció dels treballadors davant l'accident de treball i la malaltia professional. Finalment s'analitza el sistema de gestió de la prevenció en les empresa i dues dels seus instruments més rellevants: l'avaluació de riscos i la vigilància de la salut.

- Tema 1: **Treball y salut.** Conceptes. Models. Indicadors. Accidents de treball. Malalties professionals. Malalties laborals. Condicions d'ocupació i salut.
- Tema 2: **Organització del sistema de prevenció de riscos laborals.** Marc jurídic de la prevenció. Organismes públics. El Sistema de la Seguretat Social.
- Tema 3: **L'activitat preventiva en l'empresa.** La gestió de la prevenció. L'avaluació dels riscos. La vigilància de la salut.

UNITAT TEMÀTICA 2: FACTORS DE RISC I PATOLOGIA LABORAL

Consta de quatre temes corresponents a les quatre agrupacions habituals dels riscos laborals: factors de risc de l'accident de treball (seguretat), factors de risc del medi ambient de treball (higiene industrial), factors de risc derivats de la càrrega física (ergonomia) i factors de risc psicosocials (psicosociologia laboral).

En cadascun dels temes s'aportaran les informacions bàsiques necessàries per poder identificar els riscos. Es treballaran diferents tècniques d'identificació dels mateixos i s'identificaran les estratègies preventives disponibles.

- Tema 4: **Seguretat i accidents de treball.** Factores de riesgo del accidente de trabajo. Normativa de seguridad. Investigación de accidentes.
- Tema 5: **Higiene industrial.** Agents físics: soroll, radiacions, il·luminació, temperatura. Agents químics. Nanotecnologies. Identificació dels riscos. Prevenció dels riscos.
- Tema 6: **Ergonomia.** Esforç físic i manipulació de càrregues. Risc postural. Moviments repetitius. Identificació dels riscos. Prevenció dels riscos.
- Tema 7: **Psicosociologia laboral.** Factors de risc psicosocial. Pràctiques de gestió de la mà d'obra. Assetjament laboral. Identificació dels riscos. Prevenció dels riscos.

UNITAT TEMÀTICA 3: GESTIÓ DE LA PREVENCIÓ

Consta de cinc temes en els quals s'abordaran i practicaran, d'una banda, diferents procediments i tècniques necessària per a la gestió dels riscos en l'empresa. D'altra banda, es posarà especial atenció a l'organització i funcions del Servei de Prevenció, així com als criteris que defineixen la qualitat de la seua actuació.

- Tema 8: **Gestió del risc laboral en l'empresa.** Bases per a la gestió del risc laboral en l'empresa. Concepte de cultura preventiva. Risc sistèmic i governança del risc.
- Tema 9: **Rol del Servei de Prevenció.** Estructura i funcions del Servei de Prevenció. Concepte de qualitat aplicat al Servei de Prevenció. Avaluació dels Serveis de Prevenció.
- Tema 10: **Bases metodològiques.** Gestió de la informació. Intervenció preventiva. Avaluació de resultats.
- Tema 11: **Bases operatives.** La comunicació en l'empresa. Participació dels treballadors i treballadores. La negociació col·lectiva.
- Tema 12: **Gestió de la reincorporació al treball.** Discapacitat i factors pronòstic. Rols. Competències. Models d'intervenció. Ferramentes de gestió.

B) PROGRAMA PRÀCTIC

En cadascun dels temes s'aniran intercalant classes pràctiques a manera de taller, el les que es treballaran habilitats de recerca i tractament d'informació pertinent i d'utilització d'eines de coneixement: llistats d'observació, qüestionaris, etc.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Hores
Classes presencials	T	27
Classes pràctiques en aula	P	8
Classes en aula d'informàtica	I	4
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	4
Tutories reglades	U	2
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times \frac{40}{100}$)		45 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS NO PRESENCIALS	Hores
Assistència a esdeveniments i activitats externes	—
Elaboració de treballs en grup	7,5
Elaboració de treballs individuals	10,0
Estudio i treball autònom	20,0
Lectures del material complementari	10,0
Preparació d'activitats d'avaluació	20,0
Preparació de classes de teoria	—
Preparació de classes pràctiques i de problemes	—
Resolució de casos pràctics	—
Resolució de qüestionaris <i>on-line</i>	—
TOTAL ($4,5 \text{ ECTS} \times 25 \frac{h}{cr} \times (1 - \frac{40}{100})$)	67,5 h

8. Metodologia docent

En funció de les competències, dels objectius d'aprenentatge i dels continguts s'utilitzaran diversos mètodes: metodologia expositiva, treball cooperatiu, discussions en grup, comentari de text, activitats pràctiques i d'aplicació, individuals i grupals, etc. S'utilitzarà una metodologia participativa i dinàmica amb la finalitat de promoure la implicació i la participació de l'alumnat en les classes, incloent explicacions del professorat per a clarificar els pressupostos teòrics. S'usarà el debat quan escaigui i es desenvoluparan treballs pràctics, exposicions i projectes de diversa índole relacionats amb la professió docent i amb la temàtica del mòdul.

Activitats formatives		Metodologia
Activitats presencials (60%)	Classes teòric-pràctiques	Classes magistrals participatives, amb suport de mitjans audiovisuals en les quals es treballaran els continguts de l'assignatura, es formularan preguntes que es debatran en l'aula.
	Treball de grup	Elaboració de treballs en menut grup (5 o 6 estudiants) sobre continguts del programa amb exposició final oral al gran grup o lliurament del treball realitzat.
	Tutories	Període formatiu realitzat pel professor l'alumnat per a revisar i discutir materials i temes de les classes i consultar dubtes.
	Avaluació	Proves escrites per a la valoració dels continguts teòric-pràctics, i presentació de treballs individuals i en grup.
	Activitats complementàries	Altres possibles activitats formatives relacionades amb el mòdul: conferències, tallers, vídeo-fòrum, visites, etc.
Activitats no presencials (40%)	Estudi i treball autònom	<ul style="list-style-type: none"> — Estudi i preparació dels continguts. — Elaboració de tasques i treballs individuals i de grup. — Estudi i preparació de proves orals i/o escrites.

L'Aula virtual s'utilitzarà com mitjà de comunicació entre el professorat i l'alumnat, així com per a l'intercanvi de documents i materials de suport a la docència d'ús privatiu per a l'assignatura.

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura es durà a terme de forma continuada a través de la valoració de l'assistència, la participació i l'elaboració-entrega d'activitats grupals on cada estudiant pose de manifest els coneixements adquirits.

Els temes seran proposats pel professorat; si bé, l'alumnat, amb la deguda justificació, podrà proposar un tema que necessàriament ha de ser aprovat pel professorat.

La distribució de la puntuació s'efectuarà tenint en compte el següent:

- a) Assistència-participació (30%).
- b) Examen tipus test de 30-40 preguntes, amb tres alternatives de resposta, de les quals només una és la correcta (70%).

Per a poder superar l'assignatura l'estudiantat haurà d'aconseguir una puntuació igual o superior a 5 punts sobre 10, tant de manera global com en cadascuna de les activitats avaluables.

En el cas de no superar alguna de les parts, la nota que constarà en l'acta serà la de la part no superada. En el cas de no superar cap de les parts avaluades, la puntuació obtinguda serà la major de totes dues qualificacions.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

1. III Foro ISTAS de Salud Laboral. (2003). *Hacer lo que hay que hacer y hacerlo bien. La gestión de la salud y seguridad en el trabajo*. Madrid: ISTAS (Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud). <http://istas.net/descargas/IIIforo.pdf>
2. Boix P, Rodríguez A, coord. *Criterios de buena práctica profesional en actividades preventivas*. Madrid: INSHT. <https://www.insst.es/documentacion/catalogo-de-publicaciones/criterios-de-buena-practica-profesional-en-actividades-preventivas>
3. Falagán Mj, Canga A, Ferrer P, Fernandez JM. (2000). *Manual básico de prevención de riesgos laborales. Higiene Industrial, Seguridad y ergonomía*. Oviedo: Sociedad Asturiana de Medicina y Seguridad en el Trabajo y Fundación Médicos Asturias. <https://prevencionar.com/media/2017/02/Manual-basico-de-PRL.pdf>
4. Rescalvo F. (2004). *Ergonomía y salud*. Junta de Castilla y León. <https://trabajoyprevencion.jcyl.es/web/jcyl/TrabajoYPrevencion/es/Plantilla100Detalle/1284383247916/Publicacion/1267295846382/Redaccion>
5. VV.AA. (2012). *Riesgos para la salud y la seguridad en el trabajo en el sector sanitario. Guía de prevención y buenas prácticas*. Luxemburgo: Oficina de Publicaciones de la Union Europea. <https://op.europa.eu/es/publication-detail/-/publication/b29abb0a-f41e-4cb4-b787-4538ac5f0238>
6. Ruiz Frutos C, García A, Delclós J, Benavides FG (eds). (2013). *Salud Laboral. Conceptos y técnicas para la prevención de riesgos laborales*. 4^a Ed. Barcelona: Masson.
7. II Foro ISTAS de Salud Laboral. (2000). *Vigilar la salud, prevenir el riesgo*. Madrid: ISTAS (Instituto Sindical de Trabajo, Ambiente y Salud). <http://istas.net/descargas/IIforo.pdf>

1. Dades d'identificació

Mòdul	Formació optativa					
Matèria	—					
Codi assignatura	34399					
Nom assignatura	ACTIVITAT FÍSICA I PROMOCIÓ DE LA SALUT EN INFERMERIA					
Caràcter	Formació optativa					
Curs acadèmic	2023-2024					
Curs	Quart					
Semestre	Primer					
Departament	Infermeria					
Crèdits ECTS	4,5 (Presencial: 40% → 45 h)					
Crèdits presencials	Teoria	Pràctica	Informàtica	Laboratori	Tutoríes	Total
	2,8	1	0	0,5	0,2	4,5
Grups	1	1	0	2	2	
Coordinació	Prof: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es					
Profesorado	Prof. 1: Queralt Blasco, Ana Despatx: N ^o 2.4, FIP Correu-e: Ana.Queralt@uv.es					
	Prof. 2: Terrón Pérez, Marta Despatx: N ^o 3.11, FIP Correu-e: Marta.Terron@uv.es					
	Prof. 3: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 4: Despatx: Correu-e:					
	Prof. 5: Despatx: Correu-e:					

2. Presentació de l'assignatura (introducció, resum)

L'assignatura «Activitat física i promoció de la salut en infermeria» consta de 4,5 crèdits ECTS de formació optativa. S'imparteix en l'últim curs de grau.

La promoció de la salut, i especialment la promoció d'activitat física, és una tasca interdisciplinària que exigeix la coordinació de diferents professionals entre els qui es troben els professionals d'infermeria. La finalitat d'aquestes activitats de promoció de salut és la creació d'una demanda pública que situe les qüestions relatives a la salut en un lloc preferent i convèncer a els qui posseeixen influència en la seva acció a favor de la salut.

La inactivitat física i el sedentarisme constitueixen un dels principals problemes de salut pública a tot el món. Segons Lee *et al.* (2012), el sedentarisme és responsable d'una de cada deu morts al món, pràcticament el mateix nombre que les que provoca el tabac o l'obesitat. Tant el sedentarisme com el sobrepès són factors de risc omnipresents en molts dels problemes de salut com la diabetis, les malalties cardiovasculars,

osteomusculars, oncològiques, etc. i es relacionen amb la cronicitat dels mateixos. Els professionals d'infermeria, tant des de l'àmbit hospitalari i d'atenció primària com des de l'acompliment de tasques de gestió i investigació posseeixen un paper clau en la promoció de l'activitat física en la població.

L'assignatura «Activitat física i promoció de la salut en infermeria» té com a objectiu conscienciar al Graduat/a en Infermeria de la importància de l'activitat física orientada a la salut així com de la seva promoció en la societat actual contribuint així a l'adquisició d'estils de vida saludables per part de la persona, la família i la comunitat.

3. Coneixements previs

És convenient que l'alumnat posseísca els coneixements, habilitats i actituds treballats en les matèries que formen part del mòdul de Formació Bàsica Comuna i del mòdul de Ciències de la Infermeria, així com haver realitzat els Pràcticum I i II del mòdul de Pràctiques Tutelades i Treball Fi de Grau.

4. Objectius i competències

Competències generals

G-3 Comprendre el comportament interactiu de la persona en funció del gènere, grup o comunitat, dins del seu context social i multicultural.

G-4 Reflexionar sobre la importància de l'anàlisi de gènere en salut, i comprendre com en funció d'aquell els estils de vida, l'ús del temps i les condicions de treball tenen un impacte en la salut de les persones.

G-10 Treballar en equip, entenent aquest com unitat bàsica en la qual s'integren, estructuren i organitzen, de forma uni o multidisciplinària i interdisciplinària, els i les professionals i altre personal de les organitzacions assistencials, com forma d'assegurar la qualitat de l'atenció sanitària.

G-11 Mantenir i actualitzar la competència professional, prestant especial importància a l'aprenentatge de manera autònoma de nous coneixements i tècniques i a la motivació per la qualitat en l'atenció a la salut.

G-12 Proposar i desenvolupar actuacions d'atenció a la salut que privilegien la promoció de la salut i la prevenció de la malaltia, i que propendisquen a la millora de les condicions de vida de la població.

G-23 Desenvolupar accions d'educació per a la salut utilitzant les estratègies adequades a les persones, famílies i comunitats, posant al alcance de la població i en un llenguatge comprensible la informació científica i les recomanacions que es deriven.

G-25 Establir una comunicació veraç, eficaç i respectuosa amb pacients, família, grups socials, altres professionals i mitjans de comunicació, tant de forma oral com escrita, i fomentar l'educació per a la salut.

G-26 Conèixer i aplicar tècniques i instruments de comunicació des d'una perspectiva no sexista, tant en la relació interpersonal com en les dinàmiques de grup.

G-31 Identificar la participació comunitària com un element imprescindible per al desenvolupament de la promoció de la salut, així com participar en la formulació, execució i avaluació de polítiques públiques saludables i projectes intersectorials que enfortisquen el desenvolupament local.

G-32 Conèixer, valorar críticament i saber utilitzar les fonts d'informació clínica, biomèdica i sanitària, per a obtenir, organitzar, interpretar i comunicar la informació científica i epidemiològica.

G-37 Ser capaç de formular hipòtesi, recollir i valorar de forma crítica la informació per a la resolució de problemes aplicant, entre uns altres, l'enfocament de gènere.

Competències específiques

E-4 Conèixer i valorar les necessitats nutricionals de les persones sanes i amb problemes de salut al llarg del cicle vital i segons l'activitat física, per a promoure i reforçar pautes de conducta alimentària saludable. Identificar els nutrients i els aliments en què es troben. Identificar els problemes nutricionals de major prevalença en dones i homes i seleccionar les recomanacions dietètiques adequades.

E-5 Aplicar les tecnologies i sistemes d'informació i comunicació de les cures de salut.

E-15 Capacitat per a descriure els fonaments del nivell primari de salut i les activitats a desenvolupar per a proporcionar una cura integral d'infermeria a l'individu, la família i la comunitat. Comprendre la funció i activitats i actitud cooperativa que el professional ha de desenvolupar en un equip d'Atenció Primària de Salut. Promoure la participació de les persones i grups en el seu procés de salut-malaltia. Identificar els factors relacionats amb la salut i els problemes de l'entorn, per a atendre a les persones en situacions de salut i malaltia com integrants d'una comunitat. Identificar i analitzar la influència de factors interns i externs en el nivell de salut d'individus, grups i comunitat. Aplicar els mètodes i procediments necessaris en el seu àmbit per a identificar els problemes de salut més rellevants en una comunitat. Analitzar les dades estadístiques referides a estudis poblacionals des de la perspectiva de gènere, identificant les possibles causes de problemes de salut. Educar, facilitar i donar suport a la salut i el benestar dels membres de la comunitat, les vides de la qual estan afectades per problemes de salut, risc, sofriment, malaltia, incapacitat o mort.

E-25 Treball fi de grau. Matèria Transversal el treball de la qual es realitzarà associat a diferents matèries.

5. Resultats d'aprenentatge

A més de les citades competències, els resultats d'aprenentatge, expressats en forma d'objectius, que l'alumnat ha d'aconseguir en finalitzar aquesta assignatura, són:

- Diferenciar els termes activitat física, exercici físic, esport i condició física.
- Descriure els efectes, els riscos i els beneficis de l'activitat física.
- Analitzar críticament el paper del professional d'infermeria en la prescripció d'exercici físic.
- Dissenyar programes d'activitat física orientats a un grup poblacional específic.

6. Descripció de continguts

A) PROGRAMA TEÒRIC

Tema 1. **Conceptes bàsics en activitat física i salut.**

- Conceptualització dels termes activitat física, exercici físic, esport i condició física.
- Bases científiques de la promoció d'activitat física.
- El paper del professional d'infermeria en la promoció d'activitat física per a la salut.
- Promoció d'activitat física orientada a la salut en atenció primària i atenció hospitalària.
- Diagnòstics NANDA relacionats amb la inactivitat física.

Tema 2. **Bases fisiològiques de l'exercici.**

- Components de la condició física-salut i la seua valoració.
- Metabolisme energètic i exercici físic.

Tema 3. **Beneficis i riscos de la pràctica d'exercici físic.**

- Importància de l'exercici físic en la promoció de la salut.
- El paper de l'activitat física en relació amb la salut.
- Seguretat i activitat física saludable.

Tema 4. **Principis generals de la prescripció d'activitat física orientada a la salut en Infermeria.**

- Metodologia i components de la prescripció d'exercici físic.
- Aspectes psicosocials en la prescripció d'exercici físic.
- Plans de cures (relacionats amb els diagnòstics NANDA): utilització del NOC i NIC.

Tema 5. Prescripció d'exercicis per a diferents grups poblacionals

- Adaptació i aplicació de les recomanacions generals en funció de l'edat i gènere: infància, adolescència, tercera edat, dona (embaraç, postpart, menopàusia), etc.
- Adaptació i aplicació de les recomanacions generals en diferents problemes de salut: problemes cardiovasculars, de l'aparell locomotor, trastorns endocrinometabòlics, trastorns del metabolisme minerocàlcic, patologia respiratòria, càncer, salut mental, etc.

B) SESSIONS PRÀCTIQUES (P i L)

En aquesta unitat temàtica es plantejaran sessions pràctiques per aprofundir en els continguts de les unitats II, III i V. Així mateix es posaran en pràctica les diferents formes i instruments que s'utilitzen actualment per al mesurament i registre de l'activitat física.

7. Volum de treball i planificació/calendari del curs

A) ACTIVITATS PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVITATS PRESENCIALS		Horas
Classes presencials	T	28
Classes pràctiques en aula	P	10
Classes en aula d'informàtica	I	—
Classes pràctiques en laboratori/sala de pràctiques	L	5
Tutories reglades	U	2
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $\frac{40}{100}$)		60 h

B) ACTIVITATS NO PRESENCIALS DE L'ALUMNE/A

ACTIVIDADES NO PRESENCIALES		Horas
Assistència a esdeveniments i activitats externes		—
Elaboració de treballs en grup		10
Elaboració de treballs individuals		25
Estudi i treball autònom		—
Lectures del material complementari		10
Preparació d'activitats d'avaluació		—
Preparació de classes de teoria		15
Preparació de classes pràctiques i de problemes		7,5
Resolució de casos pràctics		—
Resolució de qüestionaris on-line		—
TOTAL (6 ECTS \times 25 $\frac{h}{cr}$ \times $(1 - \frac{60}{100})$)		90 h

8. Metodologia docent

La major part de l'assignatura es desenvoluparà de forma teòric-pràctica on l'estudiant tindrà, en tot moment un paper actiu en el procés d'ensenyament i aprenentatge.

Al llarg de les sessions es realitzaran principalment activitats de reflexió, posada en comuna i exposició de diversos continguts del programa de forma individual i grupal per part de l'alumnat. Així mateix es realitzaran sessions pràctiques i sessions de tutoria per a resoldre possibles dubtes i/o dificultats. De forma puntual es realitzaran classes expositives per part del professorat.

Per a fomentar el pensament crític per part de l'estudiantat i aconseguir un major coneixement sobre la importància de l'activitat física per a la salut, s'utilitzarà l'aprenentatge cooperatiu o en grup. En les diferents sessions es plantejaran, entre altres activitats, casos pràctics en els quals l'estudiant haurà d'aplicar

els coneixements adquirits en la present assignatura com els coneixements, habilitats i actituds adquirides al llarg de la titulació.

L'Aula Virtual serà l'eina principal de comunicació amb l'alumnat, tant per a posar a la disposició de l'estudiant diversos materials de consulta i treball, com per a gestionar el lliurament i avaluació d'activitats.

9. Avaluació

L'avaluació de l'assignatura es durà a terme de forma continuada a través de la valoració de l'assistència, la participació i l'elaboració-lliurament de les activitats grupals i individuals realitzades en les sessions teòriques-pràctiques.

Així mateix, per poder superar l'assignatura l'estudiant haurà de presentar, dins del termini i en la forma escaient, un cas pràctic (realitzat individualment) i obtenir una puntuació d'almenys 1,5 sobre 3 punts.

La distribució de la puntuació s'efectuarà tenint en compte el següent:

- Assistència-participació (10%).
- Activitats individuals i grupals realitzades en el desenvolupament de l'assignatura (60%).

El professorat concretarà en les primeres sessions de classe les activitats que haurà de realitzar l'alumnat i el pes de cadascuna d'elles.

- Cas pràctic (individual) (30%).

Per poder superar l'assignatura l'estudiant haurà d'aconseguir una puntuació igual o superior a 5 punts sobre 10, tant de forma global com en cadascuna de les activitats avaluable.

⇒ Procediments alternatius, si és el cas, per superar l'assignatura: en el cas que alguna alumna o alumne, per qualsevol circumstància, no poguera assistir amb regularitat a les sessions de treball del grup, podrà examinar-se dels continguts de l'assignatura mitjançant la realització d'una prova escrita.

10. Referències (Recursos bibliogràfics i documentals)

Referencias básicas

1. Devís, J. (coord.) (2000). *Actividad física, deporte y salud*. Barcelona: Inde.
2. Lee, I.M., Shiroma, E.J., Lobelo, F., Puska, P., Blair, S.N., & Katzmarzyk, P.T. (2012). Effect of physical inactivity on major non-communicable diseases worldwide: an analysis of burden of disease and life expectancy. *Lancet*, 380: 219–229.
3. OMS. (2020). *Directrices de la OMS sobre actividad física y hábitos sedentarios: de un vistazo*. [WHO guidelines on physical activity and sedentary behaviour: at a glance]. Ginebra: Organización Mundial de la Salud.
4. Serra, R. & Bagur, C. (2004). *Prescripción de ejercicio físico para la salud*. Barcelona: Paidotribo.
5. Vallbona, C., Roure, E., Violan, M., & Alegre J.V. (2007). *Guia de prescripció d'exercici físic per a la salut (PEFS)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
6. Villalvilla, D. J., Alonso, C., Aznar, S. & Martínez, L. (2013). *Promoción de actividad física y salud para una práctica enfermera basada en la evidencia*. Madrid: DAE.

